

שבוע פרשת בא

(17 - 23 January 10)

ב' - ח' שבט ה'תש"ע

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•



יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

היום, על לבבך. ושננתם לבניך ודברת בם, בשבתך בביתך ובכלכתך בדרך ובשכבך ובקומך. וקשרתם לאות על ירך, והיו לטטפת בין עיניך. וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך. והיה אם שמע תשמעו אל מצותי, אשר אנכי מצוה אתכם היום, לאהבה את יי אלהיכם ולעבדו, בכל לבבכם ובכל נפשכם. ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש, ואספת דגגך ותיירשך ויצהרך. ונתתי עשב בשדך לבהמתך, ואכלת ושבעת. השמרו לכם פן יפתה לבבכם, וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחוויתם להם. וחרה אף יי בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר והארמה לא תתן את יבולה, ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה אשר יי נתן לכם. ושמרתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם, וקשרתם אתם לאות על ידכם והיו לטטפת בין עיניכם. ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם, בשבתך בביתך ובכלכתך בדרך ובשכבך ובקומך. וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך. למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע יי לאבותיכם לתת להם, בימי השמים על הארץ.

ויאמר יי אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצת על בנפיהם בגדיהם לדרתם, ונתנו על ציצת הכנף, פתיל תכלת. והיה לכם לציצת, וראיתם אתו, וזכרתם את כל מצות יי, ועשיתם אתם, ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם. למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי, והייתם קדשים לאלהיכם. אני יי אלהיכם, אשר הוצאתי אתכם, מארץ מצרים להיות לכם לאלהים, אני יי אלהיכם (אני יי אלהיכם) אמת.

נכון לומר קודם התפילה:

הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יהי רצון מלפניך, יי אלהינו ואלהי אבותינו, שייבנה בית המקדש במהרה בימינו, ותן חלקנו בתורתך.
אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מודה אני לפניך, מלך חי וקים שהחזרת בי נשמותי בחמלה. רבה אמונתך.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו. ברוך אתה יי, נותן התורה:**

וידבר יהוה אל־משה לאמר: דבר אל־אֶהרֶן ואל־בָּנָיו לאמר פה תברכו את־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אמור להם: יברכך יהוה וישמרך: יאר יהוה | פָּנָיו אֵלֶיךָ ויחַנֶּךָ: וישא יהוה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וישם לך שְׁלוֹם:
ושמו את־שְׁמִי על־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ואני אברכם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבור של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין:

קריאת שמע

שמע ישראל, יי אלהינו, יי אחד:
בלחש: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:
ואהבת את יי אלהיך, בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך. והיו הדברים האלה, אשר אנכי מצוך

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלחוכה נותן צדקה (לבר משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבנו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה כולו יתפך ל"חדר ובית של צדקה".

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נִכּוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה אֶף־כְּבוֹדִי: ג עֹרָה הַנֶּבֶל וְכִנּוֹר
 אֲעִירָה שָׁחַר: ד אֹרֶךְ בַּעֲמִים | יְהוָה וְאֶזְמְרָךְ בְּלֵאמֹים: ה כִּי־גָדוֹל מַעַל־שָׁמַיִם חֲסִדְךָ
 וְעַד־שָׁחֲקִים אֲמַתְךָ: ו רֹמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדְךָ: ז לִמְעַן יַחַלְצוּן יְדִידֶיךָ
 הַוְשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנֵנִי: ח אֱלֹהִים | דְּבַר בְּקִדְשׁוֹ אֶעֱלֶזָה אֲחַלֶּקָה שָׁכֶם וְעֶמֶק סָפוֹת אֲמַדְדָּה:
 ט לִי גִלְעָד | לִי מִנְשָׁה וְאַפְרַיִם מְעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחַקְקִי: י מוֹאָב | סִיר רַחֲצִי עַל־אֲדָמָה
 אֲשִׁלֶּיךָ נַעֲלִי עַל־פְּלִשֶׁת אֲתָרוּעָה: יא מִי יִכְלֵנִי עִיר מִבְּצָר מִי נִחְנִי עַד־אֲדָמָה: יב הֲלֹא־אֱלֹהִים
 זָנַחְתָּנוּ וְלֹא־תִצָּא אֱלֹהִים בְּצָבָאֲתֵינוּ: יג הֲבֵה־לָנוּ עֲזָרָת מִצֹּר וְיִשׁוּא תִשׁוּעַת אָדָם: יד בָּאֱלֹהִים
 נַעֲשֶׂה־חֵיל וְהוּא יָבוֹם צָרֵינוּ:

קט

חברו דוד בברחו מפני שאול וכאותו פעם היה לו הרבה שונאים שהיו מדברים רק רע עליו והיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם במר נפשו:

א לַמִּנְצָח לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אֶל־תַּחֲרֹשׁ: ב כִּי פִי רָשַׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי פִּתְחוּ דַּבְּרוּ
 אֹתִי לְשׁוֹן שֹׁקֵר: ג וּדְבַרִּי שִׁנְאָה סִבְבוּנִי וּיִלְחַמוּנִי חֲנָם: ד תַּחַת־אֲהַבְתִּי יִשְׁמְנוּנִי וְאֲנִי תַפְלָה:
 ה וַיִּשְׁמְנוּ עָלַי רָעָה תַּחַת מוֹכָה וְשִׁנְאָה תַּחַת אֲהַבְתִּי: ו הִפְקֵד עָלַי רָשָׁע וְשָׁטָן יַעֲמֵד עַל־יְמִינִי:
 ז בְּהִשְׁפָּטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וְתַפְלָתוֹ תִּהְיֶה לְחַטָּאָה: ח יִהְיוּ־יָמָיו מַעֲטִים פְּקַדְתּוֹ יָקַח אַחֵר: ט יִהְיוּ־בָנָיו
 יְתוּמִים וְאִשְׁתּוֹ אֶלְמָנָה: י וְנוֹעַ יְנוּעוּ בָנָיו וְשָׁאֲלוּ וְדִרְשׁוּ מִחֲרֻבוֹתֵיהֶם: יא יִנְקֹשׁ גּוֹשָׁה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ
 וַיִּבְזּוּ זָרִים יַגִּיעוּ: יב אֶל־יְהִי־לוֹ מִשְׁךְ חֶסֶד וְאֶל־יְהִי חֲזֹנָן לִיתוּמָיו: יג יִהְיֶה־אַחֲרֵיתוֹ לְהַכְרִית בְּדֹר
 אַחֵר יִמַּח שָׁמָּה: יד יִזְכֹּר | עוֹן אֲבֹתָיו אֶל־יְהוָה וְחַטָּאת אֲמֹו אֶל־תִּמְחָ: טו יִהְיוּ נִגְדֵי־יְהוָה תָּמִיד
 וַיִּכְרַת מֵאֶרֶץ זָכָרָם: טז יַעַן אֲשֶׁר | לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חֶסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עֵנִי וַאֲבִיוֹן וְנִכְאָה לִבָּב לְמוֹתָת:
 ז וַיֵּאָהֵב קָלָלָה וַתְּבוֹאָהּ וְלֹא־חָפֵץ בְּבִרְכָּהּ וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ: יח וַיִּלְבֹּשׁ קָלָלָה כְּמֹדוֹ וַתִּבָּא כַּמִּים
 בְּקִרְבּוֹ וְכִשְׁמֹן בַּעֲצֻמוֹתָיו: יט תִּהְיֶה־לוֹ כְּבִגְד יַעֲמָה וְלִמְזוֹחַ תִּמְכֹּד יַחְגְּרָה: כ זֹאת | פָּעַלְתָּ שְׁטֵנִי מֵאֵת
 יְהוָה וְהַדְּבָרִים רָעַע עַל־נַפְשִׁי: כא וְאַתָּה | יְהוָה אֲדֹנִי עֲשֵׂה־אֹתִי לִמְעַן שִׁמְךָ כִּי־טוֹב חֲסִדְךָ הַצִּילָנִי:
 כב כִּי־עֲנִי וְאֲבִיוֹן אֲנִכִּי וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי: כג בְּצַל־כְּנֻסוֹתָו נִהְלַכְתִּי נִנְעַרְתִּי כְּאַרְבָּה: כד בְּרַכִּי כִּשְׁלוֹ
 מִצּוֹם וּבְשָׂרִי כַחַשׁ מִשְׁמֹן: כה וְאֲנִי | הֵייתִי חֲרֻפָּה לָהֶם יְרֹאוּנִי יַגִּיעוֹן רֹאשָׁם: כו עֲזָרְנִי יְהוָה אֱלֹהֵי
 הַוְשִׁיעָנִי כְּחֲסִדְךָ: כז וַיִּדְעוּ כִּי־יִרְדֶּךָ זֹאת אַתָּה יְהוָה עֲשִׂיתָה: כח יִקְלְלוּ־הֶמָּה וְאַתָּה תִּבְרַךְ קָמוּ |
 וַיִּכְשׁוּ וַעֲבָדְךָ יִשְׁמַח: כט וַיִּלְבְּשׁוּ שׁוֹטְנֵי כְלָמָה וַיַּעֲטוּ כַּמַּעִיל בְּשִׁתָּם: ל אֹדְדָה יְהוָה מֵאֵד בְּפִי וּבִתְוֹךְ
 רַבִּים אֶהְלֶלְנוּ: לא כִּי־יַעֲמֵד לִימִין אֲבִיוֹן לְהַוְשִׁיעַ מִשְׁפָּטִי נַפְשׁוֹ:

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ב
- (ב) מזמורי תהלים ק"ח ק"ט ג
- (ג) מכתב ראש חודש שבט, התשי"א סדר מפורט ליום העשירי בשבט ה
- (ד) מאמר ד"ה באתי לגני (עם ביאור בדרך אפשר) יו"ד שבט ה'תשי"א ו
- (ה) שיחת יו"ד שבט ה'תשי"ג כ
- (ו) לקוטי שיחות לשבוע פרשת בא (בלה"ק) כרך יא לט
- (ז) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת בא מד
- (ח) לוח "היום יום" לשבוע פרשת בא נד
- (ט) הלכה יומית לעיון ברמב"ם נו

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):

- (י) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בא נט
- (יא) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בא עז
- (יב) – ספר המצוות לשבוע פרשת בא פט
- (יג) נביאים וכתובים שמואל-א פרק ה, דברי הימים-ב פרק כד צב
- (יד) מסכת בבא בתרא עם ביאורים מדף קמט עד דף קנה צד

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

- (טו) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן קכב
- (טז) שולחן ערוך הלכות נשיאת כפים - אדמו"ר הזקן קכג
- (יז) לקוטי תורה – ד"ה לא הביט און ביעקב - אדמו"ר הזקן קכד
- (יח) מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי קכח
- (יט) דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק" קכט
- (כ) תורת שמואל תרל"ב - אדמו"ר מוהר"ש קל
- (כא) קונטרס העבודה - אדמו"ר מוהרש"ב קלא
- (כב) ספר המאמרים ה'תש"ב - אדמו"ר מוהרי"צ קלב
- (כג) לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ קלג
- (כד) ספר הזכרונות – אדמו"ר מוהרי"צ קלה
- (כה) אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ קלז
- (כו) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת בא ע"פ חומש "תורה תמימה" קלח
- (כז) לוח זמנים לשבוע פרשת בא קנח
- (כח) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש קנט

בי"ה, ראש חדש שבט, ה'תשי"א
ברוקלין, נ. י.

אל אני"ש, תלמידי התמימים, אל המקושרים או
השייכים אל כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע
הכ"מ, ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על שאלת רבים אודות סדר מפורט ביום העשירי בשבט הבע"ל, הוא יום היארצייט של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, הנני בזה להציע:

שבט קדש שלפני היארצייט ישתדלו לעלות לתורה.

אם אין מספר העליות מספיק - יקראו בתורה בחדרים שונים, אבל **לא להוסיף** על מספר הקרואים.

ישתדלו שמפטיר יהי הגדול שבחבורה - בריצוי רוב המנין - או על פי הגורל.

יבחרו וירימו מי שיתפלל לפני התיבה ביום היארצייט, ונכון לחלק שיתפלל אחד ערבית, שני - שחרית, שלישי - מנחה כדי לזכות בזה מספר יותר גדול של אני"ש.

להדליק נר שידלק כל המעט לעת. אם אפשר בקל - נר של שעוה.

בשעת התפלות ידלקו חמשה נרות.

אחר התפלה (לבקר - אחר אמירת תהלים) ילמוד (יסיים) המתפלל לפני התיבה פכ"ד דכלים ופ"ז דמקואות. אח"כ יאמר המשנה ר' חנינא בן עקשיא כו' ויאדיר. בלחש - איזה שורות בתניא, קדיש דרבנן.

אחר תפלת ערבית - יחזרו חלק מהמאמר דיום ההסתלקות (ד"ה באתי לגני, נדפס בקונטרס ע"ד) בע"פ. ואם אין מי שיחזור בע"פ ילמדוהו בפנים. וכן אחר תפלת הבוקר. ולסיימו אחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה - פרק תניא. וכן לאחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה ירים כל אחד תרומה להענינים השייכים לנשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, **בעד עצמו ובעד כל אחד מבני ביתו שיחיו**, וכן קודם תפלת מנחה.

לאחר תפלת הבוקר וחזרת הדא"ח - יקרא כל אחד פ"ג (כמובן בחגירת אבנט). אלו שזכו להכנס ליחידות, או עכ"פ לראות את פני כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ - יצייר עצמו, בעת קריאת הפ"ג, כאלו עומד לפניו. להניח הפ"ג אח"כ בין דפי מאמר, קונטרס וכו' של תורת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ. ולשלחו (אם באפשרי **בו ביום**) על מנת לקראתו על ציון שלו.

במשך המעט לעת - ללמוד פרקי המשניות של אותיות השם.

במשך המעט לעת - לעשות התועדות.

לקבוע שעה במשך המעט לעת - לבאר לבני ביתו שי' אודות כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ ועבודתו אשר עבד בה כל ימי חייו. במשך המעט לעת - לבקר (אלו הראויים לזה) בבתי הכנסיות ובבהמ"ד אשר בעיר לחזור שם מימרא או פתגם מתורתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר אודות אהבת **כל ישראל** שלו, להודיע ולהסביר תקנתו ע"ד אמירת תהלים, לימוד חומש עם פירש"י - ובמקומות המתאימים - גם ע"ד לימוד התניא כפי שחלקו לימות השנה. - אם באפשרי לעשות כל הנ"ל מתוך התועדות.

במשך המעט לעת - לבקר (המוכשרים לזה) במקום כנוסי הנוער החרדי - ולהשתדל, ככל האפשרי בדרכי שלום, גם במקום כינוסי הנוער שלעת עתה עדיין אינו חרדי - ולבאר להם איך שחבה יתירה נודעת להם תמיד מאת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר להם את אשר תבע מהם והתקוה והבטחון אשר בטח בהם, אשר סוף סוף ימלאו את תפקידם בהחזקת היהדות והפצת התורה בכל המרץ החום והחיות שהם מסגולת הנוער.

* * *

מובן אשר, אם זהו מתאים לתנאי המקום, ימשיכו בכל הנ"ל בימים אשר אחרי היארצייט ובפרט ביום השי"ק שלאחריו.

* * *

והוי' יחיש ביאת גואלנו והקיצו ורננו שוכני עפר, ונשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, בעל ההילולא, בתוכם ישמיענו נפלאות וינהלנו בדרך העולה בית א-ל.

מנחם מענדל שניאורסאהן

ביאור בדרך אפשר

1 המשך באתי לגני ה'שית [תש"י], המאמר שניתן ע"כ אדמו"ר מהורייץ
2 נ"ע ללמוד אותו ביום יו"ד שבט ה'שית, יום הסתלקותו {המשכו: ד"ה
3 היושבת בגנים, מאמר לפורים, וסיום ההמשך ליום ב' ניסן}, מכיל עשרים
4 פרקים, ובכל שנה ושנה נוהג כ"ק אדמו"ר שליט"א לבאר במאמרו ד"ה באתי

5 לגני - פרק אחד מההמשך. (מתוך

6 'פתח דבר' לקונטרס י' שבט תשמ"ח). 1

7 ד"ה באתי לגני תשי"א מיוסד

8 בעיקרו על הפרק הראשון 2

9 מההמשך. 3

10 כהקדמה למאמר מובא כאן דברי

11 המדרש רבה בשיר השירים

12 פרשה ה' על הפסוק "באתי 5

13 לגני" (בהוספת מילות ביאור). 6

14 באתי לגני מדובר על זמן הקמת 7

15 המשכן במדבר בידי משה שאו

16 ירדה שכינה לשכון בעולם הזה 9

17 בקרב ישראל. אמר רבי מנחם

18 חתניה דרבי אלעזר בר אבונה,

19 בשם רבי שמעון ברבי יוסנה:

20 "באתי לגן" אין כתיב כאן אלא

21 "לגני" הגן המיוחד לי לגנוני, - 13

22 חופתי, לאותו גן שנסתלקתי 14

23 ממנו, למקום שהיה עיקרי 15

24 מתחילה. ועיקר שכינה האם לא 16

25 בתחתונים היתה? שהרי השכינה

26 היתה מתחילה בעולם הזה התחתון, וזהו מקומה! הדא הוא דכתיב זהו שכתוב
27 אצל אדם וחוה "וישמעו את קול ה' אלקים מתהלך בגן" אמר רבי אבא
28 "מתהלך" אין כתיב כאן אלא מתהלך מקפץ וסליק מקפץ וסליק. אין כתיב
29 'מהלך' מלשון 'הולך ובה' אלא 'מתהלך' - מקפץ ועולה מעט מעט מהארץ
30 לרקיע כדלהלן. חטא אדם הראשון ואכל מעץ הדעת ונסתלקה השכינה לרקיע
31 הראשון הקרוב לארץ, חטא קין והרג את הבל נסתלקה לרקיע השני חטא,
32 דור אנוש שהתחילו לעבוד עבודה זרה נסתלקה לרקיע השלישי, חטא דור
33 המבול נסתלקה לרקיע הרביעי, חטא דור המגדל - דור הפלגה שרצו לבנות
34 מגדל נסתלקה לרקיע החמישי, חטאו אנשי סדום נסתלקה לרקיע הששי, חטאו
35 המצריים בימי אברהם שהיו 'שטופי זמה' נסתלקה לרקיע השביעי. כנגדן עמדו
36 שבעה צדיקים והורידה לארץ זה אברהם הורידה משביעי לששי, עמד יצחק
37 והורידה מששי לחמישי, עמד יעקב והורידה מחמישי לרביעי, עמד לוי

ביאור בדרך אפשר

38 והורידה מרביעי לשלישי, עמד קהת והורידה משלישי לשני, עמד עמרם
39 והורידה משני לאחד שהוא הרקיע הראשון, עמד משה והורידה לארץ.
40 **כֹּתֵב כְּבוֹד קִדְשֵׁת מוֹרֵי חֲמֵי אֲדָמוֹ"ר¹, בְּמֶאֱמָרוֹ שְׁמַסֵּר לְלִמּוֹד**
41 **לְיוֹם הַסְתַּלְקוֹתוֹ, יוֹ"ד שֶׁבֶט הַשִּׁיט":**

42 **בְּאֵתִי לְגַנִּי אֲחוֹתִי פֶלְהָ²**

43 פסוק זה מדבר, כאמור, על זמן

44 השראת השכינה במשכן,

45 שהקב"ה אומר 'באתי לגני'.

46 ו'אחותי' כלה, היא כנסת ישראל

47 שנמשלה לכלה, וְאֵיתָא

48 בְּמִדְרַש רַבָּה (בְּמִקְוָמוֹ³

49 בשיר-השירים על פסוק זה)

50 לְגַן אֵין קְתִיב כָּאֵין אֵין

51 כתוב 'לגן' סתם אֵלָא לְגַנִּי,

52 לְגַנוֹנִי לחופתי, לְמִקְוָם

53 שְׁהִיָּה עֲקָרִי בְּתַחֲלָה,

54 דְּעֲקָר שְׁכִינָה בְּתַחֲתוֹנִים

55 הִיָּתָה. עַד כָּאֵין לְשׁוֹנוֹ.

56 וְלִהְבִּין דִּיּוֹק הִלְשׁוֹן עֲקָר

57 שְׁכִינָה שִׁמְשִׁמְעוֹתוֹ שִׁיש

58 שְׁכִינָה סתם ויש עיקרה, באיזו

59 דרגה מדובר? הִנֵּה בְּפִירוֹשׁ

60 שְׁכִינָה מְבָאָר כְּבוֹד

61 קִדְשֵׁת אֲדָמוֹ"ר הִזְקָנָא)

62 שְׁנִקְרָאת שְׁכִינָה עַל שֵׁם

63 שְׁשׁוֹכְנָת וּמִתְלַבֶּשֶׁת - שהאור האלוקי יורד ומתלבש בעולמות, מְלִשׁוֹן
64 הפסוק "ועשו לי מקדש וְשִׁכְנִתִּי בְּתוֹכָם⁴", שְׁדִרְגַת 'שְׁכִינָה' הוּא
65 רֵאשִׁית הַתְּגִלּוֹת אֹרֶן אֵין סוֹף - האור האלוקי הבלתי מוגבל שהי'
66 בתחילתו בהעלם, כאשר הוא בא לכלל התגלות אזי הוא נקרא "שְׁכִינָה".
67 וְצִדִּין ביאור על איזו דרגה מדובר? הִנֵּה מְמָה שְׁכִינָתָם במאמר⁵
68 שְׁרֵאשִׁית הַתְּגִלּוֹת אֹרֶן אֵין סוֹף נִקְרָאת בְּשֵׁם שְׁכִינָה, מוֹכֵן
69 מְזָה שְׁעִנְיָן שְׁכִינָה הוּא לְמַעְלָה מְעֻלָּה מְעוֹלָם הַאֲצִילוֹת גַּם
70 כֵּן, ועוד גבוה יותר, דרגת 'שְׁכִינָה' נמצאת גַּם בְּכַחֲנִית הָאֹרֶן שְׁלִפְנֵי
71 הַצְּמֻצוֹם (לפני צמצום הקב"ה את אורו הגדול), שְׁהִרִי רֵאשִׁית
72 הַתְּגִלּוֹת הוּא בְּאֹרֶן אֵין סוֹף שְׁלִפְנֵי הַצְּמֻצוֹם, ומתחיל לבאר
73 הדרגות ב'שְׁכִינָה': וְכֵמוֹ שְׁכֵתָם כְּבוֹד קִדְשֵׁת אֲדָמוֹ"ר הַאֲמֻצְעִי)
74 כִּי הָאֶרֶץ הָקוֹ וְחוֹט שְׁאֹחַר הַצְּמֻצוֹם נִמְשַׁכֵּת הָאֶרֶץ מוֹעֲטָה שְׁנִמְשָׁלָה לִקוֹ

בס"ד, יו"ד שבט, תשי"א*

כֹּתֵב כְּבוֹד קִדְשֵׁת מוֹרֵי חֲמֵי אֲדָמוֹ"ר¹, בְּמֶאֱמָרוֹ לְיוֹם
הַסְתַּלְקוֹתוֹ, יוֹ"ד שֶׁבֶט הַשִּׁיט":

בְּאֵתִי לְגַנִּי אֲחוֹתִי פֶלְהָ², וְאֵיתָא בְּמִדְרַש רַבָּה
(בְּמִקְוָמוֹ³) לְגַן אֵין קְתִיב כָּאֵין אֵלָא לְגַנִּי, לְגַנוֹנִי,
לְמִקְוָם שְׁהִיָּה עֲקָרִי בְּתַחֲלָה, דְּעֲקָר שְׁכִינָה בְּתַחֲתוֹנִים
הִיָּתָה. עַד כָּאֵין לְשׁוֹנוֹ. וְלִהְבִּין דִּיּוֹק הִלְשׁוֹן עֲקָר שְׁכִינָה,
הִנֵּה בְּפִירוֹשׁ שְׁכִינָה מְבָאָר כְּבוֹד קִדְשֵׁת אֲדָמוֹ"ר הִזְקָנָא)
שְׁנִקְרָאת שְׁכִינָה עַל שֵׁם שְׁשׁוֹכְנָת וּמִתְלַבֶּשֶׁת, מְלִשׁוֹן
וְשִׁכְנִתִּי בְּתוֹכָם⁴, שְׁהוּא רֵאשִׁית הַתְּגִלּוֹת אֹרֶן אֵין סוֹף.
וְהִנֵּה מְמָה שְׁכִינָתָם⁵ שְׁרֵאשִׁית הַתְּגִלּוֹת אֹרֶן אֵין סוֹף
נִקְרָאת בְּשֵׁם שְׁכִינָה, מוֹכֵן מְזָה שְׁעִנְיָן שְׁכִינָה הוּא
לְמַעְלָה מְעֻלָּה מְעֻלָּה מְעוֹלָם הַאֲצִילוֹת גַּם כֵּן, גַּם בְּכַחֲנִית הָאֹרֶן
שְׁלִפְנֵי הַצְּמֻצוֹם, שְׁהִרִי רֵאשִׁית הַתְּגִלּוֹת הוּא בְּאֹרֶן אֵין
סוֹף שְׁלִפְנֵי הַצְּמֻצוֹם, וְכֵמוֹ שְׁכֵתָם כְּבוֹד קִדְשֵׁת אֲדָמוֹ"ר
הַאֲמֻצְעִי) כִּי הָאֶרֶץ הָקוֹ וְחוֹט לְגַבִּי עֲצָמִיּוֹת אֹרֶן אֵין

(א) בתניא פמ"א ופנ"ב.

(ב) בביאור ע"פ הוי' לי בעוזרי (הובא בד"ה וככה הגדול [תרל"ז] פכ"ז) נדפס באוה"ת האזינו ע' א'תתכה⁶.

(*) המאמר הוגה על ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א והואיל להוסיף בו הערות ומראי מקומות. בהוצאה זו ניתוספו על ידי המו"ל מראי מקומות לפסוקים מחז"ל וכו' (בהערות הממוספרות). המאמר מיוסד בעיקרו על הפרק הראשון מד"ה באתי לגני ה'שית.
(1) רד"ה באתי לגני ה'שית (סה"מ ה'שית ע' 111). (2) שה"ש ה, א. (3) שהש"ר על הפסוק. (4) תרומה כה, ח. (5) בתניא פנ"ב שם. (6) ובשינויים — מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ד ע' רלה. וראה גם ביאורי הזהר להצמח צדק ח"ב ע' תתיט ואילך. סה"מ תרנ"ז ע'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וחוט' (והארה זו היא הממשיכה אור אלוהי בכל העולמות) והיא לגבי
 2 עצמיות אור אין סוף נקראת בשם שכינה. פי ענין שכינה
 3 הוא בכל מקום לפי ענינו. לגבי אצילות הנה המלכות
 4 המדריגה האחרונה שבעולם האצילות שהיא גם יורדת להחיות העולמות
 5 שלמטה מאצילות נקראת
 6 בשם שכינה. וגם בזה
 7 מה שמלכות דאצילות
 8 נקראת שכינה מבאר
 9 כבוד קדשת אדמו"ר
 10 הצמח צדקי שזהו
 11 דוקא כמו שנעשית
 12 בחינת עתיק [=מקור
 13 ושושן] לעולם הבריאה, ו
 14 אבל בהיותה במקומה
 15 באצילות היא מיוחדת
 16 עמהם (עם שאר הספירות
 17 דאצילות) ולא שיף עליה
 18 לשון שכינה. ולמרות
 19 ש'מלכות' (שנמוכה במדריגה
 20 מה'ק') היא שנקראת בשם
 21 'שכינה' מפל מקום אין זה
 22 סותר למה שנאמר לעיל
 23 שהקו נקראת בשם
 24 שכינה, פי שכינה
 25 שנאמר בדברי רז"ל בכל
 26 מקום בגמרא ובמדרש, כאשר
 27 רז"ל משתמשים בלשון "שכינה"
 28 - הינו מלכות דאצילות,
 29 ואף גם זאת כאמור, רק
 30 כשנעשית בחינת עתיק
 31 לבריאה דוקא, אבל
 32 בשרשה של ה'מלכות'
 33 דאצילות, הינו כמו שהוא
 34 לגבי אור אין סוף, הנה
 35 גם הקו נקראת בשם
 36 שכינה. ואחד הטעמים מה שהקו נקראת בשם שכינה לגבי
 37 אור אין סוף, כתב כבוד קדשת אדמו"ר מהר"ש (לפי

38 שאור הקו פונת המשכתו בשביל שיתלבש בעולמות ונשמות
 39 ישראל, ולכן הנה גם בראשיתו למרות ששם הוא בדרגה גבוהה
 40 ביותר נקראת בשם שכינה כמו שהוזכר קודם, שכינה היא מלשון
 41 'ששכנת ומתלבשת', ואור הקו - הרי כל כונת המשכתו היא לשכון למטה.
 42 ולמעלה יותר מה'ק'
 43 שכינה בשרשו הראשון
 44 למעלה מהצמצום,
 45 מבאר כבוד קדשת
 46 אדמו"ר מוהרש"ב נשמתו
 47 עדן) שגלוי האור כמו
 48 שהוא לפני הצמצום,
 49 נקראת בשם שכינה.
 50 שבכללות האור שולפני
 51 הצמצום יש בו ג'
 52 מדרגות, עצם האור -
 53 מקור האור והתפשטות
 54 האור, ובהתפשטות
 55 האור ב' מדרגות, גלוי
 56 האור כמו שהוא לעצמו
 57 בדוגמת רב המתחכם בעצמו
 58 ללמוד השכלה עמוקה שאינה
 59 שייכת כלל להורידה לתלמידו
 60 שזהו מקור אור הסוכב -
 61 אור גבוה שאינו מאיר בעולמות
 62 ובנבראים באופן פנימי, וגלוי
 63 האור לעצמו השקיף
 64 להעולמות בדוגמת רב
 65 המתחכם בשכלו כיצד להוריד
 66 השכלה זו לתלמידו שזהו
 67 מקור אור הממלא - אור
 68 נמוך יותר המאיר בעולמות
 69 ובנבראים באופן פנימי, וגלוי
 70 האור הנה ("התפשטות
 71 האור, השייכת לעולמות" כפי
 72 שהיא עור לפני הצמצום)
 73 נקראת בשם שכינה. ואף שהוא לפני הצמצום ואי אפשר
 74 שיהיה מקור לעולמות, שלכן הדרך להיות הצמצום כיון

(ג) בלקו"ת שה"ש ביאור דשחורה אני רפ"ב [ח, ב].

(ד) בד"ה וככה שם.

(ה) המשך רס"ו ד"ה קדש ישראל [ע' תקטז ואילך]. ועייג"כ ד"ה וידבר אלקים אכה"ד תרצ"ט [סה"מ תרצ"ט ע' 175].

קצט ואילך. עטר"ת ס"ע ק ואילך. (7) והוא מיוסד על ד"ה וידבר אלקים תרס"ח (סה"מ תרס"ח ע' קסא).

ביאור בדרך אפשר

1 שאין בכוח העולמות והנבראים כלל לקבל את האור הגדול שלפני הצמצום,
2 וְצִמְצוּם הָרָאשׁוֹן שֶׁהוּא בְּבַחֲיִנַת סִלּוּק דְּיוֹקָא בשונה משאר
3 הצמצומים שאחרי צמצום הראשון, שעניינם מיעוט האור, צמצום הראשון
4 הוא סילוק האור לגמרי ונשאר חלל ומוקם פנוי, מְכַל מְקוֹם נִקְרָאת

5 בְּשֵׁם שְׂכִינָה. וְזֶהוּ דְיוֹק

6 הַלְשׁוֹן עֵקֶר שְׂכִינָה 1
7 בְּתַחְתּוֹנִים הֵיטָה, הֵינּוּ 2
8 שְׁגָלוֹי הַשְׂכִּינָה 3
9 בְּתַחְתּוֹנִים, הוּא לֹא 4
10 הַשְׂכִּינָה כְּמוֹ שֶׁהוּא לִגְבִי 5
11 אֲצִילוֹת, הֵינּוּ מַלְכוּת שֶׁל 6
12 אֲצִילוֹת, גַּם לֹא כְּמוֹ 7
13 שֶׁהוּא לִגְבִי אִזְרֵי אֵין 8
14 סוּף, הֵינּוּ הַקּוֹ, כִּי אִם 9
15 עֵקֶר וּפְנִימִיּוֹת הַשְׂכִּינָה 10
16 שֶׁלפְּנֵי הַצְמָצוּם הֵיטָה 11
17 בְּתַחְתּוֹנִים דְּיוֹקָא, וְהִסִּיבָה 12
18 לִכְךָ שֶׁדוּקָא עֵיקֶר שְׂכִינָה הִיא 13
19 בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא הַמַּדְרִיגוֹת 20
21 'שְׂכִינָה' הַנּוֹמְכוֹת מִמֶּנָּה, כִּיֹּן 21
22 שֶׁמַּדְרִיגוֹת אֵלּוּ אֵינֶן יְכוּלוֹת 22
23 לִשְׁכּוֹן בְּעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי כִּי 23
24 שְׁנֵתִלְבַּשׁ (הָאִזְרִי) 24
25 בְּעוֹלָמוֹת הָרִי הוּא בָּא 25
26 בְּסִדֵּר וְהִדְרָגָה. וְכֵן הוּא 26
27 הַסִּדֵּר שֶׁלִּמְעַלָּה מֵאִיר 27
28 בְּגִלּוֹי יוֹתֵר, וְכָל מָה 28
29 שֶׁנִּמְשָׁךְ וּמִשְׁתַּלְשֵׁל וְיוֹרֵד 29
30 לְמִטָּה מִתְמַעֵט הָאִזְרִי. וְכֵן 30
31 הוּא בְּכָלֵל בָּאִזְרִי דְכָל 31
32 סִדֵּר הַשְׁתַּלְשָׁלוֹת הָעוֹלָמוֹת 32
33 מִלְּמַעְלָה לְמִטָּה. וְאַף 33
34 שְׁקוֹדֵם הַחֲטָא שֶׁל אָדָם 34
35 הָרָאשׁוֹן הָיָה גַּם לְמִטָּה 35
36 הָאִזְרִי בְּגִלּוֹי וְאִם כֵּן רָאִינוּ 36
37 שֶׁהָאִזְרִי יִכּוֹל גַּם מִצַּד סִדֵּר 37
38 הַשְׁתַּלְשָׁלוֹת לְהַתְגַּלוֹת גַּם 38

39 לְמִטָּה? מְכַל מְקוֹם הָיָה גַּם אֲזִי גִלּוֹי הָאִזְרִי יוֹתֵר לְמַעְלָה וְהִי 39
40 חִילּוּק זֶה שֶׁלְּמַעְלָה מֵאִיר יוֹתֵר מֵאִשֶּׁר כֹּאן וְלִכְּנָן גַּם מַדְרִיגוֹת 'שְׂכִינָה' 40
41 הַמּוֹכְרוֹת הָאִיר לְמַעְלָה יוֹתֵר. וְכִמְאָמֵר רַ"ל* (הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא 41
נִטָּה יְמִינוֹ (יְמִין - חֹסֶד - מוֹרָה עַל גִּילּוֹי אִזְרִי) וּבְרָא שְׁמִיָּם - עוֹלָמוֹת 41

ביאור בדרך אפשר

42 עליונים נְטָה שְׁמָאלוֹ (שְׁמָאל - גְּבוּרָה - אִזְרִי מִצְמוּצִים) וּבְרָא אֲרָץ. 42
43 אֲלֹא הַכֹּנָה בְּעֵיקֶר שְׂכִינָה בְּתַחְתּוֹנִים הֵיטָה עַל הָאִזְרִי שֶׁלְּמַעְלָה 43
44 מְעוֹלָמוֹת, עֵקֶר שְׂכִינָה שֶׁרָק 'עֵיקֶר שְׂכִינָה' יְכוּלָה לִשְׁכּוֹן בְּעוֹלָם הַזֶּה 44
45 הַגִּשְׁמִי, כְּמִבּוֹאֵר בְּסִפְּרֵים ד-ה.

46 נִתְבָּר, שֶׁ'עֵיקֶר שְׂכִינָה' פִּירוּשׁ 46
47 הָעֵיקֶר וְהַפְּנִימִיּוֹת שֶׁבְּשְׂכִינָה, 47
48 הָאִזְרִי שֶׁלפְּנֵי הַצְמָצוּם, וְיִתְבָּר 48
49 בְּסִפְּרֵי הַבָּא שֶׁ'בְּתַחְתּוֹנִים' 49
50 פִּירוּשׁוֹ הָעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי 50
51 שֶׁמִּמֶּנּוּ הִי עֵיקֶר סִלּוּק הַשְׂכִּינָה 51
52 (עַל-יְדֵי חֲטָא עֵץ הָדַעַת) וּבְעוֹלָם 52
53 זֶה נִמְשָׁכָה הַשְׂכִּינָה עַל-יְדֵי מִשָּׁה 53
54 רְבִינוֹ.

55 (ב) וְהִנֵּה זֶה דְּעֵקֶר שְׂכִינָה 55
56 בְּתַחְתּוֹנִים הֵיטָה, מְבֹאֵר 56
57 מִהַמְדָּרֵשׁ דְּתַחְתּוֹנִים קָאִי 57
58 [=מִסְכָּה] עַל עוֹלָם הַזֶּה 58
59 הַגִּשְׁמִי, וְכִמּוֹ שְׁמִיָּבָר 59
60 דְּעַל יְדֵי חֲטָא עֵץ הָדַעַת 60
61 נִסְתַּלְקָה הַשְׂכִּינָה מֵאֲרָץ 61
62 לְרָקִיעַ, וְעַל יְדֵי מִתֵּן 62
63 תּוֹרָה עַל הָרִי סִינֵי חוֹרָה 63
64 הַשְׂכִּינָה לֵארוֹץ וּבָאִתִּי לִגְבִי 64
65 לִגְבוּנִי. וְעֵקֶר הַסִּלּוּק 65
66 שֶׁנִּעֲשָׂה עַל יְדֵי הַחֲטָא 66
67 הוּא בְּחֲטָא עֵץ הָדַעַת 67
68 דְּיוֹקָא. וְכִמּוֹ שֶׁבְּעֵנֶן 68
69 הַחֲטָא, הָרִי עֵקֶר 69
70 הַחֲטָאִים הָיָה חֲטָא עֵץ 70
71 הָדַעַת, שֶׁהָרִי עַל יְדֵי 71
72 חֲטָא עֵץ הָדַעַת הָיָה 72
73 נְתִינָה מְקוֹם לְשֹׂאֵר 73
74 הַחֲטָאִים שֶׁלפְּנֵי הַחֲטָא הִי 74
75 הָעוֹלָם וְהָאָדָם נִקִּיִּים מִכָּל רָע, 75
76 וְהַחֲטָא הַכִּנִּיִּים בָּהֶם זֹהמָא, 76
77 וְחֲטָא עֵץ הָדַעַת הָיָה 77
78 סִפָּה וְגוֹרָם לְהַחֲטָאִים 78

79 דְּקִינָה וְאִנּוּשׁ וְכוּ', כְּמוֹ כֵּן הוּא בְּפַעּוֹלַת הַחֲטָא - סִלּוּק הַשְׂכִּינָה, 79
80 דְּהַסִּלּוּק שֶׁנִּעֲשָׂה עַל יְדֵי הַחֲטָא הִנֵּה עֵקֶר הַסִּלּוּק הוּא מָה 80
81 שֶׁנִּסְתַּלְקָה עַל יְדֵי חֲטָא עֵץ הָדַעַת מְעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן דְּיוֹקָא 81
82 דְּכֶשֶׁם שֶׁעֵקֶר שְׂכִינָה בְּתַחְתּוֹנִים הוּא בְּעוֹלָם הַזֶּה דְּיוֹקָא, הִנֵּה 82

(ו) בארוכה בד"ה איכה פ' דברים, עת"ר [סה"מ עת"ר ע' רטן].

(ו*) ראה פדר"א פי"ח. זח"א ל, א. זח"ב כ, א. לז, א. פה, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

42 ההמשכה. וזה נעשה על ידי משה דוקא. והטעם לזה שדוקא
43 משה הוריד השכינה למטה מבאר במאמר המסגר, כי כל השביעין
44 חביבין.

1 כמו כן הוא בסלוק, דעקר הסלוק הוא מה שנסתלקה
2 מהארץ דוקא, שזה נעשה על ידי חטא עץ הדעת, שעל ידי
3 זה נסתלקה השכינה מארץ לרקיע, וזהו גם כן הטעם שאינו
4 מצרף (במאמר) חטא עץ הדעת עם החטאים דקין ואנוש
5 וחושב זה בפני עצמו,

45 שמיטות) - שנת היובל. בימים -

46 יום השביעי, שבת. בחודש -

47 חודש השביעי (מניסן) חודש

48 תשרי. (ממדרש רבה פכ"ט).

49 (ג) והנה מלשון רז"ל

50 וכל השביעין חביבין

51 ולא כל החביבין

52 שביעין, מוכח מזה

53 שעקר המעלה הוא זה

54 שהוא שביעי, ומפני זה

55 שהוא שביעי מצד זה

56 הוא חביבותו, הינו

57 שחביבותו אינו מצד

58 ענין התלוי בבחינתו

59 רצונו ועבודתו, כי אם

60 בזה שהוא שביעי, שזה

61 בא מצד התולדה שגורל

62 השביעי, ובכל זאת - למרות

63 שאין בהם מעלה עצמית - הנה

64 כל השביעין חביבין.

65 ולכן זכה משה שנתנה

66 תורה על ידו. והנה באר

67 כבוד קדשת מורי חמי

68 אדמו"ר (בתחלת בואו

69 לאמריקה) שגם בענין

70 דהשביעין חביבין נפר

71 מעלת הראשון, שהרי

72 כל ענין שביעי הוא

73 שהוא שביעי לראשון.

74 ובאר אז מעלתו של

75 הראשון שהוא אברהם

בסלוק, דעקר הסלוק הוא מה שנסתלקה מהארץ דוקא,
שזה נעשה על ידי חטא עץ הדעת, שעל ידי זה
נסתלקה השכינה מארץ לרקיע, וזהו גם כן הטעם
שאינו מצרף (במאמר) חטא עץ הדעת עם החטאים
דקין ואנוש וחושב זה בפני עצמו, לפי שבהחטאים
דקין ואנוש נסתלקה השכינה מרקיע לרקיע, מה שאין
כן בחטא עץ הדעת שנסתלקה מארץ לרקיע, שלכך
זאת שהסלוק מהארץ, זה בעקר נוגע לנו, הנה זהו גם
עקר ענין הסלוק.

(וממשיך במאמר) ואחר כך עמדו ז' צדיקים והורידו
את השכינה למטה, אברהם זכה והוריד את
השכינה מרקיע ז' לו' כו' (ומקצר בזה ומסיים) עד כי
משה שהוא השביעי (וכל השביעין חביבין)⁸ הורידו
למטה בארץ. דעקר ענין ההמשכה הוא על ידי משה,
שהרי משה דוקא הורידו למטה בארץ, דכשם שבענין
הסלוק מלמטה למעלה הרי העקר הוא בחטא עץ
הדעת שנסתלק מהארץ כנזכר לעיל, הנה כמו כן הוא
בענין ההמשכה מלמעלה למטה, עקר ענין ההמשכה
הוא למטה בארץ דוקא, דלכך זאת שההמשכה למטה
בעקר נוגע לנו, הנה זהו גם עקר ענין ההמשכה. וזה
נעשה על ידי משה דוקא. והטעם לזה מבאר במאמר
המסגר, כי כל השביעין חביבין.

(ג) והנה מלשון רז"ל וכל השביעין חביבין ולא כל
החביבין שביעין, מוכח מזה שעקר המעלה
הוא זה שהוא שביעי, ומפני זה שהוא שביעי מצד זה
הוא חביבותו, הינו שחביבותו אינו מצד ענין התלוי
בבחינתו רצונו ועבודתו, כי אם בזה שהוא שביעי,

שזה בא מצד התולדה, ובכל זאת הנה כל השביעין חביבין. ולכן זכה משה
שנתנה תורה על ידו. והנה באר כבוד קדשת מורי חמי אדמו"ר (בתחלת בואו
לאמריקה) שגם בענין דהשביעין חביבין נפר מעלת הראשון, שהרי כל ענין
שביעי הוא שהוא שביעי לראשון. ובאר אז מעלתו של הראשון שזהו אברהם

6 לפי שבהחטאים דקין
7 ואנוש נסתלקה השכינה
8 מרקיע לרקיע, מה שאין
9 כן בחטא עץ הדעת
10 שנסתלקה מארץ לרקיע,
11 שלכך זאת שהסלוק
12 מהארץ, זה בעקר נוגע
13 לנו, הנה זהו גם עקר
14 ענין הסלוק.
15 (וממשיך במאמר) ואחר
16 כך עמדו ז' צדיקים
17 והורידו את השכינה
18 למטה, אברהם זכה
19 והוריד את השכינה
20 מרקיע ז' לו' כו' (ובמאמר
21 מקצר בזה ומסיים) עד כי
22 משה שהוא השביעי
23 (וכל השביעין חביבין)⁸
24 כמבאר בסעיף הבא) הורידו
25 למטה בארץ כאשר בנה את
26 המשכן. דעקר ענין
27 ההמשכה הוא על ידי
28 משה, שהרי משה דוקא
29 הורידו למטה בארץ,
30 דכשם שבענין הסלוק
31 מלמטה למעלה הרי
32 העקר הוא בחטא עץ
33 הדעת שנסתלק מהארץ
34 כנזכר לעיל, הנה כמו כן
35 הוא בענין ההמשכה
36 מלמעלה למטה, עקר
37 ענין ההמשכה הוא
38 למטה בארץ דוקא,
39 דלכך זאת שההמשכה
40 למטה בעקר נוגע לנו,
41 הנה זהו גם עקר ענין

(ז) סד"ה החדש הזה לכם, ה'ש"ת [סה"מ ה'ש"ת ע' 29 ואילך].

(8) ויק"ר פכ"ט, יא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 אָבינו (שמשו שביעי אליהו), מִפְּנֵי עֲבוֹדָתוֹ אֶת ה', וְשִׁהֲיָתָה עֲבוֹדָתוֹ
2 בְּמִסִּירַת נֶפֶשׁ וְאִינוּ מִסְתַּפֵּק בְּזֶה עֲדִין, וּמוֹסִיף עוֹד (אָף)
3 דִּלְכָּאוּרָה אֵין זֶה נוֹגֵעַ שֶׁם לְגוֹף הַעֲנָן) דְּאוֹפֵן הַמִּסִּירַת נֶפֶשׁ
4 שְׁלוֹ הָיָה שְׁלֹא חֲפֵשׁ מִסִּירַת נֶפֶשׁ, שְׁזָהוּ הַהִפְרָשׁ בֵּין
5 הַמִּסִּירַת נֶפֶשׁ דְּאַבְרָהָם
6 אָבִינוּ לְהַמִּסִּירַת נֶפֶשׁ
7 דְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּהַמִּסִּירַת
8 נֶפֶשׁ דְּרַבִּי עֲקִיבָא הָיָה
9 וּוָאס עַר הָאָט גִּעְזוּכְט
10 שְׁהוּא חִיפֵשׁ מִסִּירַת נֶפֶשׁ,
11 כְּמוֹ שֶׁאִמְרַת כֹּאשֶׁר הוֹצֵא לְהוֹרֵג:
12 כֹּל יָמֵי חַיָּיתוֹ מִצְטַעַר עַל פֶּסוּק
13 זֶה "בְּכָל נִפְשִׁךְ", אִמְרַתוֹ מְתִי
14 יָבוֹא לְיָדֵי וְאַקְמִנּוּ⁹, מָה
15 שְׂאִין פֶּן בְּאַבְרָהָם הָיָה
16 הַמִּסִּירַת נֶפֶשׁ שְׁלוֹ הָיָה
17 בְּדֶרֶךְ אַגַּב רַק כֹּאשֶׁר הִי
18 נִצְרָךְ לֹזָה, כְּמִבּוֹאָר הַלֵּל.
19 דְּאַבְרָהָם יָדַע שְׁעָקָר
20 הָעֲבוֹדָה הוּא כְּמוֹ
21 שְׁכָתוּב¹⁰ כֹּאשֶׁר נִטַּע אֶשֶׁל
22 בְּבֹאֵר שְׁבַע וְהַכְּנִיס שֶׁם אוֹרְחִים:
23 וַיִּקְרָא שֶׁם בְּשֵׁם הוֹי' אֵל
24 עוֹלָם, אֵל תִּקְרִי וַיִּקְרָא
25 לַעֲצָמוֹ אֵלָא וַיִּקְרֵא¹¹, אִז
26 יַעֲנֶעֱר זָאל אוֹיֵף שְׁרִייעֵן
27 [=שָׁגַם הוֹלֵל יִזְעַק
28 שֶׁהָקֹדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּרָא אֶת
29 הָעוֹלָם], וְאִם נִצְרָךְ לֹזָה
30 בְּדֶרֶךְ אַגַּב מִסִּירַת נֶפֶשׁ,
31 הֵינָה גַם זֶה יִשְׁנֹו וּמוֹכֵן גַּם
32 לִכְן. וְכָל כֵּךְ גְּדֻלָּה מַעֲלַת
33 עֲבוֹדָתוֹ וְהַמִּסִּירַת נֶפֶשׁ
34 שְׁלוֹ, עַד אֲשֶׁר גַּם מֹשֶׁה
35 מָה שְׁזָכָה שֶׁנִּתְּנָה תוֹרָה
36 עַל יָדוֹ הוּא מִשְׁטַעַם כִּי
37 הַשְּׁבִיעִין חֲבִיבִין, שְׁהוּא
38 שְׁבִיעִי לְרֹאשׁוֹן - אַבְרָהָם,
39 שְׁעִבְדוֹ אֶת ה' בְּמִסִּירוֹת-נֶפֶשׁ.
40 וְהַקֶּב"ה אָמַר לוֹ

41 (לְמֹשֶׁה) בְּמָקוֹם גְּדוֹלִים (אַבְרָהָם) אֵל תַּעֲמֹד¹². וְהִנֵּה אָף
42 כִּי גְדֻלָּה חֲבִיבוֹת הַשְּׁבִיעִי וְאֵין זֶה בָּא לֹא עַל יְדֵי בְּחִירָה
43 וְלֹא עַל יְדֵי עֲבוֹדָה, כִּי אִם פֶּאָרְטִיקְעֶרְהֵיט [מִן הַמוֹכֵן] מִצַּד
44 הַתּוֹלָדָה, מִכָּל מָקוֹם אֵין בְּזֶה הַגְּבֻלָּה שְׁנִפְלָאֵת הוּא,
45 וְאִינוּ שְׂיָךְ אֵלָא לִיחִידֵי
46 סְגָלָה, כִּי אִם עַל דֶּרֶךְ
47 שְׁמִבְּאָר בְּתִנָּא דְּבִי אֱלֹהֵינוּ
48 (פֶּרֶק ט וּפֶרֶק כ"ה)
49 וּמוֹבָא בְּדִא"ח [=מִמֶּמְרֵי
50 חֲסִידוֹת] שְׁכָל יִשְׂרָאֵל
51 וְאַפִּילוּ עֶבֶד וְאַפִּילוּ
52 שְׁפָחָה"ח) יְכוּלִים לְהִגִּיעַ
53 וּלְזִכּוֹת לְהַשְׂרָאֵת רוּחַ
54 הַקֹּדֶשׁ, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד
55 מִיִּשְׂרָאֵל חֵיב לִזְמֹר מְתִי
56 יִגִּיעוּ מַעֲשֵׂי לְמַעֲשֵׂי
57 אֲבוֹתֵי אַבְרָהָם יִצְחָק
58 וְיַעֲקֹב. אֵלָא שְׁמִכָּל
59 מָקוֹם דֶּאֶרְפֻּמֶּעֶן גִּיט זֵיין
60 גִּעְנָאָרְט בִּי זֵיף [=צִירִךְ
61 שְׁלֹא לְרִמּוֹת אֶת עֲצָמָנְךָ,
62 וְצִירִךְ לִידַע אֲשֶׁר בְּמָקוֹם
63 גְּדוֹלִים אֵל תַּעֲמֹד. וְכָל
64 מַעֲלַת הַשְּׁבִיעִי הוּא
65 שְׁהוּא שְׁבִיעִי לְרֹאשׁוֹן אִז
66 עַר קָעֵן דּוּרְכַּפִּיהֶן
67 [=שְׁהוּא יְכוּל לִבְצֹעַ עֲבוֹדַת
68 וְשְׁלִיחוֹת הָרֹאשׁוֹן
69 דְּעִבְדוֹתוֹ הֵיחָה: אֵל תִּקְרִי
70 וַיִּקְרָא אֵלָא וַיִּקְרֵא. וְזָהוּ
71 הַחֲבִיבוֹת דְּהַשְּׁבִיעִי
72 שְׁהוּא זֶה הַמְּמַשִּׁיף
73 הַשְּׁכִינָה, וְלֹא עוֹד אֵלָא
74 שְׁמִמְשִׁיף עֲקָר הַשְּׁכִינָה -
75 הָאוֹר שְׁלִפְנֵי הַצִּמְצוּם כְּמִבּוֹאָר
76 בְּסִיעִיף א'. וְעוֹד יוֹתֵר
77 שְׁמִמְשִׁיף בְּתַתְּחוּתֵינוּ -
78 בְּעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי.

הַשְּׁכִינָה, וְלֹא עוֹד אֵלָא שְׁמִמְשִׁיף עֲקָר הַשְּׁכִינָה. וְעוֹד יוֹתֵר שְׁמִמְשִׁיף בְּתַתְּחוּתֵינוּ.

(ח) בְּתַדְב"א פ"ט אֵיתָא דִּאֲפִילוּ עוֹע"ז. וְלִכְאוּרָה קֶשֶׁה מְב"ב (טו), (ב) דְּמוּכַח שֶׁם דְּלִכּוּעַ אֵין שְׁכִינָה שׁוֹרָה עַל עוֹע"ז. וְעִי"ש בְּחֵדָא"ג
וּבְמָה שְׁצִיין שֶׁם. וְעִיין אֲגַרְת תִּימָן לְהַרְמַב"ם דְּמִשְׁמַע דֹּאפ"ל נְבִיא גַם מִעוֹע"ז. וְצ"ע.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 והנה זה תובעים מכל אחד ואחד מאתנו דור השביעי לרבינו
2 הזקן - בעל התניא, דכל השביעין חביבין, דעם היות שזה
3 שאנחנו בדור השביעי הוא לא על פי בחירתנו ולא על ידי
4 עבודתנו, ובכמה ענינים אפשר שלא כפי רצוננו, מכל מקום

הנה כל השביעין

6 חביבין, שנמצאים אנחנו
7 בעקבתא דמשיחא = פעמי
8 משיח, בסיומא דעקבתא,
9 והעבודה - לגמור
10 המשכת השכינה, ולא
11 רק שכינה כי אם עקר
12 שכינה, ובתחתונים
13 דוקא. בסעיף הבא חזר לבאר
14 את עומק הענין שעיקר שכינה
15 בתחתונים היתה פירושו דוקא
16 בעולם הזה התחתון, כיון
17 שמטרת בריאת כל העולמות
18 העליונים היתה עבור עולם זה,
19 כדי שתשרה בו עיקר שכינה.
20 והנה אחרי שמבאר
21 במאמר דעקר שכינה
22 בתחתונים היתה וגם
23 אחר כך המשיכה משה
24 (השביעי) לארץ דוקא
25 אומר: ועקר גלוי אלקות
26 היה בבית המקדש
27 (-במשכן שעשה משה)
28 (ומביא על זה הפסוק)
29 דכתיב⁴ ועשו לי מקדש
30 ושכנתי בתוכם, ושכנתי
31 בתוכם - במקדש לא נאמר
32 אלא בתוכם, כיון שעל-ידי
33 המשכן שוכן הוא בתוך כל
34 אחד ואחד מישראל¹³,
35 וזהו (גם כן מה

והנה זה תובעים מכל אחד ואחד מאתנו דור השביעי,
דכל השביעין חביבין, דעם היות שזה שאנחנו
בדור השביעי הוא לא על פי בחירתנו ולא על ידי
עבודתנו, ובכמה ענינים אפשר שלא כפי רצוננו, מכל
מקום הנה כל השביעין חביבין, שנמצאים אנחנו
בעקבתא דמשיחא, בסיומא דעקבתא, והעבודה -
לגמור המשכת השכינה, ולא רק שכינה כי אם עקר
שכינה, ובתחתונים דוקא.

(ד) והנה אחרי שמבאר במאמר דעקר שכינה
בתחתונים היתה וגם אחר כך המשיכה
משה (השביעי) לארץ דוקא אומר: ועקר גלוי אלקות
היה בבית המקדש (ומביא על זה הפסוק) דכתיב⁴ ועשו
לי מקדש ושכנתי בתוכם, בתוכו לא נאמר אלא בתוכם
בתוך כל אחד ואחד מישראל¹³, וזהו (גם כן מה
שכתוב¹⁴) צדיקים יירשו ארץ וישפנו לעד עליה
דצדיקים יירשו ארץ שהוא גן עדן, מפני שהם משקינים
(הינו ממשיכים¹⁵) בחינת שוכן עד מרום וקדוש¹⁶
(הענין הזה דשוכן עד אינו מבאר במאמר, ומבאר הוא
בלקוטי תורה¹⁷ על פי מאמר הזהר¹⁸) שיהיה בגלוי
למטה, וזהו באתי לגני לגנוני למקום שהיה עקרו
בתחלה דעקר שכינה בתחתונים היתה. והענין הוא
(באור הענין להבין מפני מה היתה עקר שכינה
בתחתונים דוקא) דהנה תכלית הפונה בבריאת השתלשלות העולמות, דנתאווה
הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים¹⁹.

והנה רבנו הזקן מבאר בזה^ט אשר תכלית השתלשלות העולמות וירידתם אינו
בשכיל עולמות העליונים, הואיל ולהם ירידה מאור פניו יתברך, ואי

36 שכתוב¹⁴) צדיקים יירשו ארץ וישפנו לעד עליה דצדיקים
37 יירשו ארץ שהוא גן עדן, מפני שהם משקינים (הינו
38 ממשיכים¹⁵) עיקר שכינה - בחינת שוכן עד מרום וקדוש¹⁶
39 (הענין הזה דשוכן עד אינו מבאר במאמר, ומבאר הוא
40 בלקוטי תורה¹⁷ על פי
41 מאמר הזהר¹⁸) שיהיה
42 בגלוי למטה, וזהו באתי
43 לגני לגנוני למקום שהיה
44 עקרו בתחלה דעקר
45 שכינה בתחתונים היתה.
46 והענין הוא (באור הענין
47 להבין מפני מה היתה
48 עקר שכינה בתחתונים
49 דוקא) דהנה תכלית
50 הפונה בבריאת
51 והשתלשלות העולמות,
52 דנתאווה הקב"ה להיות
53 לו יתברך דירה
54 בתחתונים¹⁹.
55 והנה רבנו הזקן מבאר
56 בתניא בזה^ט) בענין זה
57 ש"נתאווה הקב"ה להיות לו דירה
58 בתחתונים" אשר תכלית -
59 מטרת השתלשלות
60 העולמות וירידתם אינו
61 בשכיל עולמות
62 העליונים, הואיל ולהם
63 (לעולמות אלו) ירידה מאור
64 פניו יתברך כיון שקודם
65 שנתגלו עולמות אלו, אלא היו

(ט) בתניא פל"ו.

13) הובא בשם רז"ל בלקו"ת ר"פ נשא כ, סע"ב. ובכמה מקומות. וראה ראשית חכמה שער האהבה פרק ו קרוב לתחילתו (ד"ה ושני פסוקים). אלשיך תרומה כה, ח. של"ה סט, א. רא, א. שכה, ב. שכו, ב. וראה לקו"ש חלק כו ע' 173 הערה 45. 14) תהלים לז, כט. שהש"ר שבעה ערה 3. ב"ר פי"ט, ז. במדב"ר פי"ג, ב. 15) ראה גם מהרז"ו לב"ר שם. מתנות כהונה ומהרז"ו לבמדב"ר שם. 16) ע"פ נוסח התפלה. ובשהש"ר שם: שוכן עד וקדוש שמו (ישעי' נז, טו). 17) פקודי ד, סע"ד ואילך. ז, ב ואילך. 18) ח"ב ר"פ וארא. וראה ביאורי הזהר שם. 19) ראה תנחומא נשא טז. בחוקתי ג. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפל"ו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 עדיין במקורם, היו במעלה גבוהה יותר כמבואר להלן, ואי אפשר לומר
 2 שהפונה הוא בשביל הירידה. דהנה ידוע דהבריאה של
 3 העולם הגשמי הוא רק בכח העצמות - עצמותו ומהותו יתברך. ואין
 4 בכח כל דרגה רוחנית, גבוהה ככל שתהי', לברוא עולם גשמי, וכמו
 5 שכתוב בכתבי אגרת
 6 הקדש דבור המתחיל 1
 7 איהו וחייהו²⁰ אשר
 8 מהותו ופעמותו
 9 שמציאותו הוא
 10 מעצמותו ואין לו עלה
 11 קודמת חס ושלום, הוא
 12 לבדו בכחו ויכלתו
 13 לברוא י'ש - עולם המרגיש
 14 עצמו למציאות עצמאית -
 15 מאין ואפס המתחיל
 16 ממש. הינו שההתהוות
 17 אינה מהגלויים (גילויי
 18 אורות רוחניים) כי אם
 19 מהעצמות, ואם כן אי
 20 אפשר לומר שתכלית
 21 ההתהוות היא בשביל
 22 עולמות העליונים, שהרי
 23 גם עולם האצילות ענינו
 24 הוא גלוי ההעלם²¹ -
 25 לגלות אורו יתברך, ואם כן
 26 זהו ירידה מאור פניו
 27 יתברך, כי כשהיו אורות
 28 האצילות בהעלםם
 29 בשרשם היו במדרגה
 30 גבוהה הרבה יותר וזו סיבה
 31 ראשונה, מדוע אין לומר
 32 שהמטרה היתה בברירת עולמות
 33 עליונים. ועוד שפיון שזהו
 34 - עולמות אלו - רק גלויים
 35 הרי אי אפשר לומר
 36 שכוונת העצמות שלמעלה
 37 מכל גילוי אור הוא בשביל
 38 גלויים, אלא שהתכלית
 39 הוא עולם הזה התחתון
 40 שעולם זה מוכשר לכך שיהיה בו גילוי העצמות ממש וכמו שכתב

41 אדמו"ר האמצעי בפרשה זו¹ (פרשת בשלח) בענין
 42 ההפרש בין עולמות העליונים לעולם הזה, דבעולם הזה
 43 נרגש שמציאותו מעצמותו - בעולם הזה אין נרגש שיש מציאות
 44 בורא לעולם, והנבראים מרגישים כאילו הם מציאות מצד עצמם, ואינם
 45 זקוקים לבורא שיברא אותם
 46 ומציא את מציאותם
 47 (וכמבאר בהמשך [=סידרת
 48 מאמרי חסידות מתחיל מן
 49 דראש השנה דהאי
 50 שתא²² [=שנה זו - תשי"א],
 51 ההפרש בין נברא ואור,
 52 דאור הוא ראיה על
 53 המאור, דכשאנו רואים
 54 אור, האור עצמו מראה
 55 ומגלה שיש מאור - מקור
 56 האור, מה שאין כן יש
 57 הנברא הנה לא זו בלבד
 58 שאינו מגלה בורא, אלא
 59 עוד זאת שהוא מעלים
 60 ומסתיר על זה, ואדרבה
 61 נרגש שמציאותו
 62 מעצמותו (אלא שמצד
 63 השכל מכרח שאינו
 64 כן))²³. ואף שזהו רק
 65 בהרגשתו, מפל מקום
 66 הנה זה גופא [=עצמו]
 67 שיהיה נדמה על כל
 68 פנים שמציאותו
 69 מעצמותו זהו מפני
 70 ששרשו מהעצמות
 71 שהעצמות מציאותו
 72 מעצמותו. נמצא מובן
 73 שהפונה בהבריאה
 74 וההשתלשלות אינה
 75 בשביל עולמות
 76 העליונים שענינם גלויים,
 77 כי אם הפונה הוא עולם
 78 הזה התחתון, שנדמה לו
 79 לנברא בעולם זה שאינו גלוי
 80 של אור אלוכי כי אם עצמי, הינו מציאותו מעצמותו, ועל ידי

(י) בביאורי הזהר בשלח ד"ה כגונא דלעילא קרוב לסופו [מג, ג].

(20) קל, ריש ע"ב. (21) ראה תו"א בראשית ג, א. וירא יד, א. משפטים עו, ב. ובכמה מקומות. (22) המשך ר"ה תרצ"ד - יצא לאור בשנת תשי"א. ולאח"ז נדפס בסה"מ תשי"א ע' 4 ואילך (ראה שם ע' 37 ואילך). (23) ראה גם סה"מ עזרת ע' קנ.

ביאור בדרך אפשר

1 הַעֲבֹדָה בּוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה, עַל יְדֵי אֶתְּחַפֵּיָא וְאֶתְּחַפֵּיָא - שִׁמְכִינִי
2 וְהוֹפֵךְ אֶת הָרַע לטוֹב, נִתְּגַלָּה הַעֲצָמוֹת, בְּשִׁבְלֵי הָיָה בְּרִיאַת
3 וְהַשְׁתַּלְשֻׁלוֹת הָעוֹלָמוֹת. בִּסְעִיף הָבָא יְבַהִיר מִדּוּעַ אֵין לֹמֵר שִׁמְטָרָה
4 הַבְּרִיאָה הִיא עֹבֵר "כִּלְיִם דְּאִצִּילוֹת" שֶׁנִּקְרָאוּ לִשְׁטֵט סִפֵּר "מַעֲרַכַת הָאֱלֻקוֹת"
5 (לְרַבִּינוּ פֶּרֶץ הַכֹּהֵן) בִּשְׁם
6 "בְּרִיאָה יֵשׁ מֵאֵין".
7 כִּלְיִם דְּאִצִּילוֹת. כָּל עוֹלָם מִתְחַלֵּק
8 לְעֶשֶׂר סְפִירוֹת ('סְפִירָה' - הָאֵרָה,
9 מִלְשׁוֹן 'אֲבֵן סְפִיר' - אֲבֵן מֵאִיר),
10 שֶׁהֵם גִּילּוּי אִוְרוֹת עֲלִיּוֹנִים. וְלֹכֵל
11 סְפִירָה יֵשׁ אֹרֶךְ וְכָלִי הַמִּקְבֵּל
12 וּמִגְבִּיל אֶת הָאֹרֶךְ. וְנִחְלָקוּ
13 הַמִּקְבָּלִים בִּ'כִּלְיִם' שֶׁבְּעוֹלָם
14 הָאִצִּילוֹת - עוֹלָם שֶׁכָּל כּוֹלֵי הָאֵרָה
15 "גִּילּוּי הַהֶעֱלֵם" אִם נִחְשָׁבִים
16 בְּתוֹר 'בְּרִיאָה' - מִצִּיּוֹת, אוֹ שֶׁהֵם
17 הֵם בְּטָלִים לְגַמְרֵי כְּמוֹ הָאֹרֶךְ.
18 (ה) וְהִנֵּה לֹא מִבְּעֵי [=אֵין]
19 צוּרֶךְ לֹמֵר] לְהַשְׁטָה
20 שְׁמִיבִיא אֲדָמוֹר הַעֲצָמָה
21 צִדְקָא^(א) שְׁגָם הַכִּלְיִם
22 דְּאִצִּילוֹת כָּל מִצִּיּוֹתָם הִיא
23 גִּילּוּי הַהֶעֱלֵם - הָאֹרֶךְ הָאֱלֻקִּי
24 שֶׁהִיא בְּהֶעֱלֵם קוֹדֵם, לְהַשְׁטָה
25 זֶה הָרִי בְּדָאִי אֵין הַכִּלְיָה
26 (מִטְרָה הַבְּרִיאָה) בְּשִׁבְלֵי
27 הַעֲצִילוֹת כִּי הָרִי זֶה
28 יִרְדָּה וְרַק גִּלּוּיִם כְּמִבּוֹר
29 בִּסְעִיף הַקּוֹדֵם שֶׁכָּל גִּילּוּי אֹרֶךְ
30 הוּא יִירְדָּה מִכְּפִי שֶׁהִי בְּהֶעֱלֵם,
31 אֲלֵא גַם לְהַשְׁטָה הַשְּׁנִיָּה
32 שְׁמִיבִיא שְׁם שְׁהַכִּלְיִם הֵם
33 בְּרִיאָה יֵשׁ מֵאֵין, וְהִרִי מִצִּיּוֹת 'בְּרִיאָה' מוֹרֵה עַל הַתְּהוּוֹת דְּבַר חֲדָשׁ.
34 שְׁאִינָה רַק גִּילּוּי מֵה שֶׁהִיא לִפְנֵי כֵן בְּהֶעֱלֵם, וּמִדּוּעַ אֵין לֹמֵר שֶׁתְּכִלִּית בְּרִיאַת
35 הָעוֹלָמוֹת הִיא עֹבֵר כִּלְיִם שֶׁל אִצִּילוֹת? הִנֵּה מִבְּאֵר בְּכִמְהָ מְקוֹמוֹת²⁴
36 שְׁמָה שְׁאֵנוּ אֹמְרִים שְׁהַכִּלְיִם שֶׁל אִצִּילוֹת הֵם בְּרִיאָה יֵשׁ מֵאֵין

ביאור בדרך אפשר

37 אֵין הַכִּלְיָה יֵשׁ מֵאֵין מִמֶּשׁ שֶׁזֶה רַק בְּעוֹלָם הַגִּשְׁמִי, כִּי אִם זֶהוּ
38 דְּוָקָא לְגַבִּי הָאֹרֶךְ נִקְרָאִים בִּשְׁם 'בְּרִיאָה', אֲךָ לֹאמִיתוֹ שֶׁל דְּבַר עֲנִינִים
39 'גִּילּוּי הַהֶעֱלֵם', מִפְּנֵי שֶׁשׁוֹרֵשׁ הַכִּלְיִם מִהַרְשִׁימָה - רוֹשֵׁם מִהָאֹרֶךְ
40 אֵין-סוּף שֶׁהִאִיר לִפְנֵי הַעֲצָמוֹס (שֶׁנִּתְּבָאָר בִּסְעִיף א') שְׁהִיא - הַרְשִׁימָה -
41 בְּחִינַת הַהֶעֱלֵם וְלֹכֵן גַּם
42 מִצִּיּוֹתָן שֶׁל הַכִּלְיִם הוּא
43 בְּאֹפֶן שְׁמִיבִיא אֲדָמוֹר הַעֲצָמָה,
44 וְלֹכֵן לְגַבִּי הָאֹרֶךְ הֵם כְּמוֹ
45 בְּרִיאָה יֵשׁ מֵאֵין, אֲבָל
46 לְגַבִּי הַרְשִׁימָה הֵם גִּלּוּי
47 הַהֶעֱלֵם, אִם כֵּן מִכָּל הַנִּי"ל
48 מוֹכֵן דְּאֵין הַכִּלְיָה בִּמְטָרָה
49 הַבְּרִיאָה בְּשִׁבְלֵי עוֹלָמוֹת
50 הָעֲלִיּוֹנִים כִּי אִם הַמִּטְרָה
51 הִיא הַעֲבֹדָה בְּעוֹלָם הַזֶּה
52 דְּאֶתְחַפֵּיָא וְאֶתְחַפֵּיָא.
53 וְאִף שֶׁעֲכָשִׁי הִנֵּה עַל יְדֵי
54 עֲשִׂית הַמִּצְוֹת מוֹסִיפִים
55 אִוְרוֹת בְּאִצִּילוֹת²⁵ - שֶׁכָּל
56 מִצְוָה שֶׁאֵנוּ עוֹשִׂים כִּאֵן אֵנוּ
57 פּוֹעֲלִים הַמִּשְׁכַּח אֹרֶךְ לְעוֹלָם
58 הָאִצִּילוֹת מִמְּקוֹם גְּבוּהָ יוֹתֵר,
59 וְהִרִי אֵין תְּכִלִּית הַמִּטְרָה עוֹלָם
60 הָאִצִּילוֹת, וְאִם כֵּן אֵין אֵנוּ
61 אֹמְרִים שְׁגָם עֲכָשִׁי עֲקָר
62 הַכִּלְיָה הָעוֹלָם הַזֶּה
63 דְּוָקָא, הִנֵּה עַל זֶה מִבְּאֵר
64 אֲדָמוֹר מִהַרְשִׁימָה
65 שְׁאִוְרוֹת אֵלוּ בְּאִצִּילוֹת
66 הֵם שְׁם כְּמוֹנְחִים בְּקַפְסָא
67 לְזִמְן מוֹגְבֵל עַד שִׁירְדוּ וְיִתְגַּלּוּ
68 בְּעוֹלָם הַזֶּה לְעֵתִיד לְבוֹא, כִּי
69 אֵינָם בְּשִׁבְלֵי אִצִּילוֹת, כִּי אִם לְצוּרֶךְ עוֹלָם הַתְּחִתּוֹן וְאֵינָם
70 מִתְּגַלִּים בְּאִצִּילוֹת. וְזֶהוּ מֵה שְׁמִיבִיא אֲדָמוֹר מוֹהַרְשִׁיב
71 נִשְׁמָתוֹ עֲדָן^(א) בְּעֵנֶן מֵה שְׁאִי אֶפְשָׁר לֹמֵר שֶׁהַכִּלְיָה הוּא
72 בְּשִׁבְלֵי עוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים הוּאֵל וְלֵהֵם יִרְדָּה מֵאֹרֶךְ פְּנִי

י(א) בדרוש ג' שיטות (נדפס בסוף ספהמ"צ להצמח צדק ח"ב [אוה"ת ענינים ע' רנט ואילך]). ועיין ד"ה וידבר אלקים אכה"ד
תרס"ד [סה"מ תרס"ד ע' רל ואילך] (בהוצאת תשנ"ד - ע' פ ואילך). הגהות לד"ה פתח אלי' שבתו"א - תרנ"ח [ע' ט ואילך].
ד"ה אדם כי יקריב תרס"ו [המשך תרס"ו ע' קצא ואילך].

יב) בד"ה פזר נתן תרמ"ב²⁶. ועיין הגהה שני' בתניא פ"מ. ד"ה ארדה נא, תרנ"ח [סה"מ תרנ"ח ע' לג].

יג) ד"ה מצותה משתשקע, תרע"ח [סה"מ תרע"ח ע' קיב ואילך]. ועייג"כ ד"ה ארדה נא, תרנ"ח [סה"מ תרנ"ח ע' לח].

(24) ראה דרוש ג' שיטות והגהות לד"ה פתח אלי' שבהערה יא. ובכמה מקומות. (25) ראה עץ חיים שער לט (שער מ"ן ומ"ד) דרוש
יא סימן טז. תניא קונטרס אחרון קנה, א. ובכמה מקומות. וראה מקומות שבהערה הבאה. (26) בהמשך מי יתכן תרמ"ב פרק יד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 יתברך (שהוזכר בסעיף הקודם), שהפירוש בזה הוא דעולמות
2 עליונים ענינם גלויים שזהו א. ירידה - שכל גילוי הוא כבר ירידה
3 מכפי שהיו קודם לכן, כלולים במקורם. ב. וגם שהעצמות מובדל
4 מענין הגלויים ואין לומר שכוונתו היתה בגילויים, אלא התכלית
5 הוא עולם הזה התחתון,

6 שפך עלה ברצונו יתברך
7 להיות נחת רוח לפניו
8 יתברך פד אתפסיא
9 סטרא אחרא²⁷
10 ואתהפכא חשוכא
11 לנהורא²⁸, וכמו שפכא
12 במאמר²⁹, שכל העבודה
13 הוא להפוך השטות
14 דלעומת זה [=כוחות
15 הטומאה שלעומת הקדושה]
16 לשטות דקדשה (וכפי
17 שיתבאר בסעיף הבא), ועל
18 ידי זה גורמים
19 שהקדוש-ברוך-הוא אומר: נחת
20 רוח לפני שאמתי³¹
21 ונעשה רצוני³⁰, ועל ידי
22 זה ממשיכים שיהיה לו
23 יתברך דירה בתחתונים,
24 וכמו הדירה הרי האדם
25 דר בה בכל עצמותו
26 ומהותו³¹ ולא רק גילויים
27 ממנו - שהם כוחות חיצוניים,
28 הנה כמו כן הוא
29 בתחתונים שהם דירה לו
30 יתברך, הפונה
31 שממשיכים לא רק
32 גלויים כי אם נמצא בהם
33 עצמות אין סוף ברוך
34 הוא. וזהו תכלית פריאת
35 והשתלשלות העולמות.

36 (ו) והנה בסיום המאמר³² מבאר, אשר להיות כי מה שעקר
37 שכינה בתחתונים, הנה עקר הגלוי מזה הנה בבית המקדש,

יתברך, שהפירוש בזה הוא דעולמות עליונים ענינם
גלויים שזהו ירידה וגם שהעצמות מובדל מענין הגלויים,
אלא התכלית הוא עולם הזה התחתון, שפך עלה ברצונו
יתברך להיות נחת רוח לפניו יתברך פד אתפסיא סטרא
אחרא²⁷ ואתהפכא חשוכא לנהורא²⁸, וכמו שפכא
במאמר²⁹, שכל העבודה הוא להפוך השטות דלעומת
זה לשטות דקדשה, ועל ידי זה נחת רוח לפני שאמתי
ונעשה רצוני³⁰, ועל ידי זה ממשיכים שיהיה לו יתברך
דירה בתחתונים, וכמו הדירה הרי האדם דר בה בכל
עצמותו ומהותו³¹, הנה כמו כן הוא בתחתונים שהם
דירה לו יתברך, הפונה שממשיכים לא רק גלויים כי אם
נמצא בהם עצמות אין סוף ברוך הוא. וזהו תכלית
פריאת והשתלשלות העולמות.

(ו) והנה בסיום המאמר³² מבאר, אשר להיות כי מה
שעקר שכינה בתחתונים, הנה עקר הגלוי
מזה הנה בבית המקדש, הנה זהו הטעם שהמשפך הנה
מעצי שטים דוקא, מפני שהפונה הוא להפוך השטות
דלעומת זה און דעם קאך פון נפש הבהמית לשטות
דקדשה, ובמאמר רז"ל³³ אהניה ליה שטותיה לסבא,
עבודה ובטול שלמעלה מטעם ודעת. והנה כל הענינים
שתבע מאתנו כבוד קדשת מורי חמי אדמו"ר וכמו כן
שאר הנשיאים קימו זה בעצמם, והוא על דרך דברי
רז"ל על הפסוק³⁴ מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו
לישראל מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות
הוא. וזהו תכלית פריאת

בעצמם, והוא על דרך דברי רז"ל על הפסוק³⁴
שהקדוש-ברוך-הוא: מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו
לישראל ופירוש 'דבריו' ומשפטיו - מה שהוא עושה הוא אומר לישראל

38 הנה זהו הטעם שהמשפך הנה מעצי שטים [=עצי ארזים (שנטע
39 יעקב אבינו כאשר הגיע למצרים)] דוקא ש'שטים' מלשון 'שטות', מפני
40 שהפונה הוא להפוך השטות דלעומת זה און דעם קאך פון
41 נפש הבהמית [=והרתחה של נפש הבהמית המושכת האדם לתענוגים
42 גשמיים כבהמה] לשטות

דקדשה, ופירוש 'שטות'
דקדושה' כמאמר רז"ל³³
אהניה ליה שטותיה
לסבא, עבודה ובטול
שלמעלה מטעם ודעת
כמסופר בגמרא: רב שמואל בר
רב יצחק מרקד אתלת [=רקד
לשמח הכלה בשלשה ענפי הדס,
זורק אחד ומקבל אחד] אמר רב
זירא קא מכסיף לן סבא
[מבייש אותנו, תלמידי
החכמים, בכך שנוהג זלוול
בעצמנו] כי נח נפשיה [=כאשר
נחה נפשו. נפטר לבית עולמו]
איפסיק עמודא דנורא בין ידיה
לכולי עלמא [=הפסיק עמוד אש
בינו לכל העולם] וגמירי
[ומוחלט אצלינו] דלא אפסיק
עמודא דנורא אלא אי אחד בדרא
אי לתרי בדרא [=שארין מפסיק
עמוד אש אלא לאחד בדור או
שניים] אמר רב זירא אהניא ליה
[הועילה לו]... שטותיה לסבא
[שטותו. שהיה מתנהג כשטות.
ובזכות זאת זכה לכך]. והנה
כל הענינים שתבע
מאתנו כבוד קדשת מורי
חקי אדמו"ר וכמו כן
שאר הנשיאים קימו זה
בעצמם, והוא על דרך דברי
רז"ל על הפסוק³⁴
שהקדוש-ברוך-הוא: מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו
לישראל ופירוש 'דבריו' ומשפטיו - מה שהוא עושה הוא אומר לישראל

והוא מיוסד על ד"ה פזר נתן במאמרי אדמו"ר הזקן הנחות הר"פ ז"ל ע' נד-נח. ועם הגהות - אוה"ת במדבר ח"ד ע' א'תפז ואילך.
(27) בתניא פכ"ז ובלקו"ת ר"פ פקודי מצייין לזהר ח"ב קכח, ב (ובלקו"ת שם מצייין גם לזהר שם סז, ב. וראה גם שם קפד, א).
וראה גם תו"א ויקהל פט, ד. לקו"ת חוקת סה, ג. (28) ראה זהר ח"א ד, א. (29) פרק ג ואילך (סה"מ ה'ש"ת ע' 114 ואילך).
(30) תו"כ ופרש"י ויקרא א, ט. ועוד. (31) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה חלק א ע' תפט (ועם הגהות וכו') - אוה"ת שה"ש חלק
ב ע' תרעט ואילך). אוה"ת בלק ע' תקצז ואילך. סה"מ תרל"ה ח"ב ע' שגג. תרס"ב ע' שלה. המשך תרס"ו ס"ע ג. שם ע' תמה.
(32) פרק ה (סה"מ ה'ש"ת ע' 117-18). (33) כתובות יז, א. (34) תהלים קמו, יט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לעשות ולשמור³⁷), וכן להיפך מה שהוא מצוה לישראל הוא
2 עושה, ועל דרך זה הוא בהוראות נשיאינו שמה שתבעו
3 מהמקשרים ושיכים אליהם הנה הם בעצמם קימו ועשו כן.
4 ומה שגלו לנו שקימו זה, הוא כדי שיהיה לנו יותר נקל
5 לקימם. וקימו בענין

6 דאחבת ישראל שיש בזה 1
7 כמה וכמה ספורים מפל 2
8 אחד ואחד מהנשיאים. 3
9 ולדגמא מכבוד קדשת 4
10 אדמו"ר הזקן שהפסיק 5
11 בתפלתו והלך וקצץ 6
12 עצים ובשל מרק והאכיל 7
13 בעצמו לילדת, מפני 8
14 שלא היו אנשים שם 9
15 בבית. מכבוד קדשת 10
16 אדמו"ר האמצעי, איך 11
17 שנכנס אליו אחד 12
18 ליחידות והתאונן על 13
19 הענינים שאברכים 20
21 מתאוננים עליהם. וגלה 14
22 אדמו"ר האמצעי את 15
23 זרועו ואמר לו הלא 16
24 תראה שצפד עורי על 17
25 צצמי [=נקמט והתחבר עורי 36]
26 לעצמותי ג'ו³⁶ וכל זה 18
27 הוא מהחטאת נעורים 19
28 שלך. אשר מוכן הפלאת 20
21 ורוממות מעלת כבוד 21
22 קדשת אדמו"ר האמצעי 22
23 בכלל ובפרט מאלו 23
24 ששיכים לענינים כאלו, 24
25 ומכל מקום היה 25
26 ההתקשרות עמהם כל 26
27 כך עד שמצד הענינים 27
28 שלהם שהיו שלא כדבעי 28
29 למהוי, פעל עליו 29

37 חלישות הבריאות ביותר, עד שצפד עורו על עצמו. מכבוד
38 קדשת אדמו"ר הצמח צדק, איך שהלך קודם התפלה
39 ללוות גמ"ח לאיש פשוט שהיה נוגע לו בפרנסתו³⁷.
40 מכבוד קדשת אדמו"ר מהר"ש, שפעם³⁸ נסע ביחוד
41 מקוהרארט [=מקום מרפא]

42 לפאריז ונפגש שם עם 42
43 אברך אחד ואמר לו: 43
44 יונגערמאן [=אברך] יין 44
45 נסך איז [=הינן] מטמטם 45
46 המוח והלב, זיי א איד 46
47 [=היה יהודי!]. והלך 47
48 האברך לביתו, ולא שקט 48
49 עד שבא לכבוד קדשת 49
50 אדמו"ר מהר"ש, חזר 50
51 בתשובה ויצאה ממנו 51
52 משפחת יראים וחרדים. 52
53 אשר ידוע שאצל כבוד 53
54 קדשת אדמו"ר מהר"ש 54
55 היה הזמן יקר במאד, עד 55
56 שגם אמירת החסידות 56
57 היה בקצור, ובזמנים 57
58 ידועים הנה בשעה 58
59 השמינית בבוקר היה 59
60 כבר אחרי התפלה, ובכל 60
61 זאת נסע נסיעה רחוקה 61
62 ושהה שם משך זמן 62
63 בשביל אברך כו'. מכבוד

37 בפרנסתו³⁷. מכבוד קדשת אדמו"ר מהר"ש, שפעם³⁸ נסע ביחוד מקוהרארט
לפאריז ונפגש שם עם אברך אחד ואמר לו: יונגערמאן יין נסך איז מטמטם
המוח והלב, זיי א איד. והלך האברך לביתו, ולא שקט עד שבא לכבוד קדשת
אדמו"ר מהר"ש, חזר בתשובה ויצאה ממנו משפחת יראים וחרדים. אשר ידוע
שאצל כבוד קדשת אדמו"ר מהר"ש היה הזמן יקר במאד, עד שגם אמירת
החסידות היה בקצור, ובזמנים ידועים הנה בשעה השמינית בבוקר היה כבר
אחרי התפלה, ובכל זאת נסע נסיעה רחוקה ושהה שם משך זמן בשביל אברך

(יד שמות רבה פ"ל, ט. ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג. — וזהו אתדל"ע שקדמה לאתדל"ת, קדשנו במצותיו ואחר כך כל השונה כו' הקב"ה שונה כנגדו, ציצית שלמטה מעוררים ציצית שלמעלה בתוס' אורות וכו', באתדל"ת אתדל"ע³⁵. וזהו מש"כ בפנים וכן מה שהוא כו'. ועיין תו"א ביאור לד"ה כי עמך מקו"ח [לה, ג], ובכמה מקומות.
טו) ס' התולדות מהר"ש ע' עז בארוכה³⁸.

(35) ראה סה"מ תרל"ו ח"ב ע' שכו. (36) ע"פ איכה ד, ת. (37) ראה סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 98. סה"מ תשי"א ע' 153. אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' תקכב. (38) נדפס גם בספר השיחות תש"ה ע' 30 ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 קדשת אדמו"ר מוהרש"ב נשמתו עדן בתחלת נשיאותו, אשר
2 גזרו אז גזירה חדשה והיה צריך לנסוע על דבר זה
3 למוסקבה. ואמר לו אחיו הגדול הר"א נשמתו עדן, הזמן
4 יקר אצלך ואין אתה יודע היטב שפת המדינה³⁹ (הר"א

5 היה מלמד בשפות) וגם

6 אתה צריך לחפש הפרות 1
7 [=קשרים], ולכן אסע 2
8 בענין זה כפי הוראותיך. 3
9 אבל כבוד קדשת 4
10 אדמו"ר נשמתו עדן לא 5
11 הסכים על זה ונסע 6
12 בעצמו והצליח. וכן 7
13 ישנם כמה ספורים 8
14 מכבוד קדשת מורי חמי 9
15 אדמו"ר 10
16 השתדלותו לעשות טובה 11
17 ואפלו לאיש פרטי, 12
18 ברוחניות או בגשמיות. 13
19 והניח את עצמו על זה, 20
21 לא רק בגשמיות שלו כי 22
23 גם הרוחניות שלו, 24
25 אף שזה שהיה מטיב 26
27 עמו הנה לא זו בלבד 28
29 שלא היה כלל בסוג של 30
31 חבירה בתורה ומצות אלא 32
33 שהיה שלא בערכו כלל. 34
35 בסעיפים הבאים יבאר שעל-ידי 36
37 הפיכת השטות דקליפה לשטות 38
39 דקדושה, גורמים שתהי' ידירה 40
41 בתחתונים' באופן נעלה יותר 42
43 מאשר הי' קודם חטא אדם 44
45 הראשון כאשר "עיקר שכינה 46
47 בתחתונים היתה". בנוסף יבאר, 48
49 כי כמו שעל-ידי אתכפא 50
51 ואתהפכא מתגלה למטה דרגה 52
53 נעלית יותר, כך מתקיים בעת 54
55 סילוקם של צדיקים שמתגלה 56
57 אור גבוה ביותר. 58
59 (ז) והנה על ידי אתכפא ואתהפכא לשטות דקדשה על 60
61 ידי זה ממלאים פונת הבריאה, שהיא להיות 62
63 לו יתברך דירה בתחתונים, וזה שעל ידי אתכפא 64
65 ואתהפכא נעשית דירה בתחתונים, באתי לגני, הוא 66
67 במדריגה יותר נעלית מקודם החטא. דכמו בסותר בנן 68
69 הקודם על מנת לבנות, הרי פשיטא שבנן החדש צריך 70
71 להיות במדריגה יותר נעלית מבנן הקודם, כמו כן 72
73 מכרח לומר שעל ידי אתכפא ואתהפכא נעשית דירה 74
75 במדריגה יותר נעלית, וכמבאר במאמר⁴⁰ דעל ידי 76
77 דאתכפא סטרא אחרא אסתלק יקרא דקדשא בריך הוא 78
79 בכלהו עלמין²⁷, הינו האור שהוא בכלהו עלמין בשוה. 80
81 ואף שהלשון במאמר הוא אור הסוכב כל עלמין, מפל 82
83 מקום אי אפשר לומר שהפונה הוא שנמשך אור שהוא 84
85 בגדר העולמות אלא שהוא סוכב ומקיף עליהם, אלא 86
87 הפונה שנמשך אור נעלה שאינו בגדר עולמות כלל. 88
89 ולכן קורא לגלוי אור זה בשם אסתלק⁴¹. ולכן גם 90
91 פטירת צדיקים נקראת בשם

41 דקדשה על ידי זה ממלאים פונת הבריאה, שהיא להיות לו
42 יתברך דירה בתחתונים, וזה שעל ידי אתכפא ואתהפכא
43 נעשית דירה בתחתונים, באתי לגני, הוא במדריגה יותר
44 נעלית מקודם החטא. דכמו בסותר בנן הקודם על מנת
45 לבנות, הרי פשיטא

46 [=פשוט. מובן מאליו] שבנן
47 החדש צריך להיות
48 במדריגה יותר נעלית
49 מבנן הקודם, כמו כן
50 מכרח לומר שעל ידי
51 אתכפא ואתהפכא
52 נעשית דירה במדריגה
53 יותר נעלית, וכמבאר
54 במאמר⁴⁰ דעל ידי
55 דאתכפא סטרא אחרא
56 אסתלק יקרא דקדשא
57 בריך הוא בכלהו
58 עלמין²⁷ [=על-ידי שמכניעים
59 את הסטרא-אחרא מתעלה כבודו
60 של הקדוש-ברוך-הוא בכל
61 העולמות], הינו שמתגלה
62 האור הגבוה שלגביו אין הברל
63 בין עולם לעולם, אלא שהוא
64 בכלהו עלמין בשוה.
65 ואף שהלשון במאמר
66 הוא שמתגלה האור הסוכב
67 כל עלמין, מפל מקום אי
68 אפשר לומר שהפונה
69 הוא שנמשך אור שהוא
70 בגדר העולמות אלא
71 שהוא סוכב ומקיף
72 עליהם, אלא הפונה
73 שנמשך אור נעלה שאינו
74 בגדר עולמות כלל. ולכן
75 קורא לגלוי אור זה בשם
76 אסתלק⁴¹. ולכן גם
77 פטירת צדיקים נקראת

91 ואתהפכא לשטות 40

(39) ראה אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"ד ע' רמה: השפה המדינית חסרה לי. וברשימת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ שם בשוה"ג: הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק, הבין בשפת המדינה היטב, ולא הי' צריך למתורגמן כלל, גם בדברים עיונים כשהיו קוראים לפניו בשפת המדינה הי' מבין, אך לא חפץ לדבר בשפה זו. . ושאלתי מדוע אינו מדבר בשפה הרוסית. . עניני ג' טעמים כו'. עיי"ש. (40) פרק א (סה"מ ה'ש"ת ע' 111-12). (41) ראה תו"א ויקהל פט, ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 בַּשֵּׁם הַסְּתַלְקוֹת, כִּי הַסְּתַלְקוֹת הוּא גִלּוּי אֹר נְעִלָה בְּיֹתֵר.
2 דְּהִנֵּה יֵשׁ ב' אֲגָרוֹת בְּתַנְיָא בְּאַגְרֵת הַקֶּדֶשׁ⁴² שְׁמִבְּאָרִים עֲנִין
3 הַהִסְתַּלְקוֹת. וּבְאַגְרֵת הַב' עֲנִין הַהִסְתַּלְקוֹת מִבְּאֵר שֵׁם בְּעִנִּין
4 פֶּרֶת חֲטָאָה [=פֶּרֶה אֲדוּמָה] - הַגְּמָרָא אוֹמֶרֶת: לִמָּה נִסְמְכָה בְּתוֹרָה פֶּרֶשֶׁת
5 מִיתַת מְרִים לִפְרֹשֶׁת פֶּרֶה אֲדוּמָה,

הַסְּתַלְקוֹת, כִּי הַסְּתַלְקוֹת הוּא גִלּוּי אֹר נְעִלָה בְּיֹתֵר.
דְּהִנֵּה יֵשׁ ב' אֲגָרוֹת בְּאַגְרֵת הַקֶּדֶשׁ⁴² שְׁמִבְּאָרִים עֲנִין
הַהִסְתַּלְקוֹת. וּבְאַגְרֵת הַב' עֲנִין הַהִסְתַּלְקוֹת מִבְּאֵר שֵׁם
בְּעִנִּין פֶּרֶת חֲטָאָה. דְּהִנֵּה עֲנִינִים הַנֶּעֱשִׂים בְּפָנִים אֵין
יְכוּלִים לְבַרֵּר ג' קְלָפוֹת הַטְּמָאוֹת, כִּי אִם עֲנִין הַנֶּעֱשֶׂה
בַּחוּץ דְּוָקָא, פֶּרֶה הַנֶּעֱשִׂית בַּחוּץ. וְלִזְה מְדַמִּין מִיתַתָּם
שֶׁל צְדִיקִים⁴³. וְהִנֵּה עֵתָּה אֵין פֶּרֶה אֲדָמָה, כִּי מִפְּנֵי
חֲטָאֵינוּ הִיא צָרִיף לְהִיּוֹת דְּוָקָא גְּלִינוּ מְאַרְצִינוּ⁴⁴, אָבֵל
אֲרַע סְלוּקִין שֶׁל צְדִיקִים. וְהִנֵּה בְּעִנִּין סְלוּקִין שֶׁל
צְדִיקִים יֵשׁ בְּזֶה ב' מְאָמְרֵי רַז"ל^{טו}: שְׁקוּלָה מִיתַתָּן
שֶׁל צְדִיקִים כְּשֶׁרִיפֶת בֵּית אֱלֹקֵינוּ. קֶשֶׁה סְלוּקִין שֶׁל
צְדִיקִים יוֹתֵר מִחֲרָבָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. אֲשֶׁר עַל יְדֵי כָּל
זֶה אֶסְתַּלֵּק יִקְרָא דְּקֶדֶשׁא בְּרִיף הוּא. וּפְרוּשׁ עֲנִין
הַסְּתַלְקוֹת פֶּרֶשׁוּ כָּל הַרְבֵּיִם⁴⁵ כְּבוֹד קִדְשָׁת אֲדָמוֹר
הַזֶּקֶן, כְּבוֹד קִדְשָׁת אֲדָמוֹר הָאֶמְצָעִי, כְּבוֹד קִדְשָׁת
אֲדָמוֹר הַצֶּמַח צֶדֶק, כְּבוֹד קִדְשָׁת אֲדָמוֹר מְהֵרָ"שׁ,
כְּבוֹד קִדְשָׁת אֲדָמוֹר נִשְׁמָתוֹ עֲדָן וּכְבוֹד קִדְשָׁת מוֹרֵי
חֲמִי אֲדָמוֹר, שְׁאֵין הַפְּנוּהָ בְּפְרוּשׁ תַּבַּת הַסְּתַלְקוֹת
שֶׁהוּא עֲלִיהָ לְמַעַלָּה חֶסֶד וְשְׁלוֹם, כִּי אִם הַפְּנוּהָ שֶׁהוּא
נִמְצָא לְמַטָּה אֵלָּא שֶׁהוּא בְּבַחֲנִית רֹמְמוֹת. וְזֶה
תּוֹבְעִים מֵאֲתָנוּ, דּוֹר הַשְּׁבִיעִי לְכְבוֹד קִדְשָׁת אֲדָמוֹר
הַזֶּקֶן, וְכָל הַשְּׁבִיעִין חֲבִיבִין, אִם הֵגֵם אִם מְהֵאֵט דָּאָס
נִיט פֶּאָרְדִּינִט אֹן נִיט אוֹיִסְגֶּה אֲרַעֲוֹעֵט, מְכָל מְקוֹם
כָּל הַשְּׁבִיעִין חֲבִיבִין וְהַעֲבוּדָה דְּדוֹר הַשְּׁבִיעִי הוּא
לְהַמְשִׁיף הַשְּׁכִינָה לְמַטָּה מִמֶּשׁ. לְהַפּוֹף הַשְּׁטוֹת דְּנַפְשׁ
הַבְּהֵמִית, אֲשֶׁר יָדַע אִינִישׁ בְּנַפְשִׁי אִם עֶר הָאֵט דָּאָס,
אֹן דָּעִם קֶאָף פּוֹן נַפְשׁ הַבְּהֵמִית וּוָאָס עֶר הָאֵט דָּאָס
אֹן אֶפְשָׁר אֲמָאָל נֶאָךְ נִידַעְרִיקֶעֶר, לַעֲשׂוֹת מְזָה
וְלְהַפּוֹף אֶת זֶה לַשְּׁטוֹת דְּקֶדֶשָׁה.

39 דְּקֶדֶשׁא בְּרִיף הוּא. וּפְרוּשׁ עֲנִין הַסְּתַלְקוֹת פֶּרֶשׁוּ כָּל
40 הַרְבֵּיִם⁴⁵ כְּבוֹד קִדְשָׁת אֲדָמוֹר הַזֶּקֶן, כְּבוֹד קִדְשָׁת אֲדָמוֹר
41 הָאֶמְצָעִי, כְּבוֹד קִדְשָׁת אֲדָמוֹר הַצֶּמַח צֶדֶק, כְּבוֹד קִדְשָׁת
42 אֲדָמוֹר מְהֵרָ"שׁ, כְּבוֹד קִדְשָׁת אֲדָמוֹר נִשְׁמָתוֹ עֲדָן וּכְבוֹד
43 קִדְשָׁת מוֹרֵי חֲמִי
44 אֲדָמוֹר, שְׁאֵין הַפְּנוּהָ
45 בְּפְרוּשׁ תַּבַּת הַסְּתַלְקוֹת
46 שֶׁהוּא עֲלִיהָ לְמַעַלָּה חֶסֶד
47 וְשְׁלוֹם, כִּי אִם הַפְּנוּהָ
48 שֶׁהוּא נִמְצָא לְמַטָּה אֵלָּא
49 שֶׁהוּא בְּבַחֲנִית רֹמְמוֹת.
50 וְזֶה תּוֹבְעִים מֵאֲתָנוּ, דּוֹר
51 הַשְּׁבִיעִי לְכְבוֹד קִדְשָׁת
52 אֲדָמוֹר הַזֶּקֶן, וְכָל
53 הַשְּׁבִיעִין חֲבִיבִין, אִם
54 הֵגֵם אִם מְהֵאֵט דָּאָס נִיט
55 פֶּאָרְדִּינִט אֹן נִיט
56 אוֹיִסְגֶּה אֲרַעֲוֹעֵט
57 [=לְמַרּוֹת שְׁלֹא עֲבָדוּ (וְאֵין זֶה
58 מַגִּיעַ לָנוּ בְּשֹׁכֵר) וְלֹא הִתְיַגְעוּ
59 עַל כֵּן], מְכָל מְקוֹם כָּל
60 הַשְּׁבִיעִין חֲבִיבִין
61 וְהַעֲבוּדָה דְּדוֹר הַשְּׁבִיעִי
62 הוּא לְהַמְשִׁיף הַשְּׁכִינָה
63 לְמַטָּה מִמֶּשׁ. לְהַפּוֹף
64 הַשְּׁטוֹת דְּנַפְשׁ הַבְּהֵמִית,
65 אֲשֶׁר יָדַע אִינִישׁ בְּנַפְשִׁי
66 אִם עֶר הָאֵט דָּאָס [=אֲשֶׁר
67 יֵשׁ לוֹ זֹאת], אֹן דָּעִם קֶאָף
68 פּוֹן נַפְשׁ הַבְּהֵמִית וּוָאָס
69 עֶר הָאֵט דָּאָס [=וְאֵת
70 הַרְתִּיחָה שֶׁל נֶפֶשׁ-הַבְּהֵמִית שִׁישׁ
71 לוֹ זֹאת] אֹן אֶפְשָׁר אֲמָאָל
72 נֶאָךְ נִידַעְרִיקֶעֶר [=וְיִתְכֵן
73 לְפַעֲמִים שֶׁנִּמְצָא בְּמִצַּב נִמוּךְ עוֹד
74 יוֹתֵר], לַעֲשׂוֹת מְזָה
75 וְלְהַפּוֹף אֶת זֶה לַשְּׁטוֹת
76 דְּקֶדֶשָׁה.

(טז) ר"ה יח, ב. איכה רבה א, לו.

(42) סכ"ד-כח. (43) מו"ק כח, רע"א. ירושלמי יומא פ"א ה"א. (44) ע"פ תפלת מוסף דיו"ט. (45) תו"א ויקהל שם. אוה"ת שלח ח"ו ע' א'תשפא. סה"מ תרע"א ע' קנו ואילך. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 (ח) וְזֶהוּ עֲנִין צְדִיקָא דְאַתְפֹּטֶר⁴⁶, דְּאָף שְׂכָבֵר הָיוּ כְּמָה
2 הַעֲלָמוֹת וְהַסְתָּרִים וְכְמָה קִשְׁיוֹת וְעֲנִינִים בְּלִי מוֹכְנִים, הִנֵּה
3 כָּל זֶה לֹא הַסְפִּיק. וּבְכַדִּי שְׂיֵהִיָּה אֶסְתַּלַּק יִקְרָא דְקוּדְשָׁא
4 בְּרִיךְ הוּא כְּכֹלְהוּ עֲלָמִין, הָיָה גַם בֵּן עֲנִין סוֹלָקֵן שֶׁל
5 צְדִיקִים, שְׂזָה קֶשֶׁה לֹא

6 רַק כְּחֶרֶפֶן כִּי אִם יוֹתֵר 1
7 מִהֶחֱרָפֶן. וּתְכִלִּית הַפְּנוּגָה 2
8 בְּזָה הוּא שְׂעֵל יְדֵי זֶה 3
9 יִהְיֶה אֶסְתַּלַּק יִקְרָא 4
10 דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. וְזֶה 5
11 תּוֹבְעִים מִכָּל אֶחָד מֵאַתְנָו 6
12 שְׂיִדְעוּ אִזּוּ מִגִּעְפִּינֵט זִיף 7
13 אֵין דוֹר הַשְּׁבִיעִי [=שָׁאנוּ 8
14 נִמְצְאִים בְּדוֹר הַשְּׁבִיעִי], שְׂפָל 9
15 מַעֲלָת הַשְּׁבִיעִי הוּא 10
16 שְׂהוּא שְׁבִיעִי לְרֵאשׁוֹן, 11
17 שְׂהִנְהֵגַת הָרֵאשׁוֹן הָיָה 12
18 שְׂלֹא חִפְשׁ לַעֲצָמוּ כְּלוּם 13
19 וְאַפְלוּ לֹא מְסִירוֹת נֶפֶשׁ 14
20 (כְּמִבְּאֹר לַעֲלִי סִיעִי ג.). כִּי 15
21 יָדַע שְׂפָל עֲנִינוּ הוּא כְּמוֹ 16
22 שְׂכֶתוֹב וְיִקְרָא שֶׁם בְּשֶׁם 17
23 הַיְוִי אֶל עוֹלָם. וְדִגְמַת 18
24 הַנְּהִגַת אֲבָרָהָם אֲבִינוּ 19
25 שְׂהוּא - גִּעְקוּמָעֵן אֵין 20
26 אֲזַעֲלַכֶּע עֲרֻטָּעַר וּוָאס 21
27 מִ'הָאָט דָּאָרְטֵן נִיט 22
28 גִּעְוּוּאָוֶסֶט פּוֹן 23
29 גִּ-טְלִיכְקִיט, 24
30 גִּעְוּוּאָוֶסֶט 25
31 אִידִישְׁקִיט און נִיט 26
32 גִּעְוּוּאָוֶסֶט אָפְלוּ פוֹן אֵלֶף 27
33 בֵּית און וִייעֵנְדִיק דָּאָרְטֵן 28
34 הָאָט מֵעֵן זִיף אָפְגִילִיגֶט 29
35 אָן אַ וִיט [=הַגִּיעַ לְכֹאֵל 30
36 מְקוֹמוֹת שֶׁלָּא יָדָעוּ שֶׁם מֵאֻלְקוֹת, 31
32 לֹא יָדָעוּ מִיֵּהֲדוּת, וְאִפְּלוּ לֹא 32
33 יָדָעוּ מֵ'אֶלֶף-בֵּית', וּבִהֲיוֹתוֹ שֶׁם 33
34 הֵנִיחַ עֲצָמוּ עַל הַצֵּד, אֵין [=] 34
35 אֶל תִּקְרִי וְיִקְרָא אֵלָּא 35

41 וְיִקְרִיא, וְיָדוּעַ⁴⁷ הַכֹּלל שְׂכֶהֱלָמוּד בְּמִדַּת אֶל תִּקְרִי אֵין הַכוּנוּה
42 לְשִׁלּוּל פִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט, אֲלֵא שְׂתִי הַקְּרִיאוֹת קִימּוֹת וְכַךְ כֹּאן יִשְׁנוּ גַם
43 הַפִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט "וְיִקְרָא שֶׁם" שְׂקָרָא בַּעֲצָמוּ "אֶל עוֹלָם". וְגַם בְּזָה הָרִי
44 מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה שְׂכֶכְתָּב וְיִקְרָא. מִכָּל מְקוֹם צְרִיךְ לִידַע אִזּוּ
45 אוֹיֵב עַר ווִיל אִים זָאָל
46 אִינְגִּיין דְּעַר וְיִקְרָא, מוֹז 1
47 וִיין דְּעַר וְיִקְרִיא. 2
48 דֶּאָרְפֶּסֶטוּ זְעָהָן אִזּוּ יִעֲנַעַר 3
49 זָאָל נִיט נָאָר וִיסֵן נָאָר 4
50 אוֹיֵף אוֹיֶסְרוּפֶען [=צָרִיךְ 5
51 לִידַע, שָׁאם הוּא רּוּצָה וּמַעֲנוִיין 6
52 שִׁיחֲדוֹר בּוּ וְיִהִיָּה נּוּגַע לוֹ 7
53 הַיִּקְרָא מוֹכְרָה לְהִיּוֹת 'וְיִקְרִיא', 8
54 צָרִיךְ אַתָּה לְדַאָג שֶׁהוּלֵל לֹא רַק 9
55 יָדַע אֲלֵא גַם יִקְרָא]. הֵגֶם אִזּוּ 10
56 בִּיז אִיֶּצֶט הָאָט יִעֲנַעַר 11
57 נִיט גִּעְוּוּאָוֶסֶט פּוֹן 12
58 גֶּאָרְנִיט, אָבֶעַר אִיֶּצֶט 13
59 דֶּאָרְפֶּסֶטוּ זְעָהָן אִזּוּ עַר 14
60 זָאָל שְׂרִייעֵן [=לְמַרּוֹת שַׁעַר 15
61 עֲתָה הוּא לֹא יָדַע מִשּׁוּם דְּבַר, 16
62 אֲבֵל עֲכָשִׁי צָרִיךְ אַתָּה לְדַאָג 17
63 שֶׁהוּא יִזְעַק -] אֶל עוֹלָם, נִיט 18
64 אֶל הָעוֹלָם^(י), כִּי, אֶל הָעוֹלָם 19
65 הֵינִינוּ שְׂאֵלְקוֹת הוּא עֲנִין 20
66 בִּפְנֵי עֲצָמוּ וְעוֹלָם עֲנִין 21
67 בִּפְנֵי עֲצָמוּ, אֵלָּא 22
68 שְׂאֵלְקוֹת מוֹשֵׁל וְשׁוֹלֵט 23
69 עַל הָעוֹלָם, כִּי אִם 'אֶל 24
70 עוֹלָם' שְׂעוֹלָם וְאֵלְקוֹת 25
71 הוּא כְּלֵא חַד. 26
72 (ט) וְאָף כִּי מִי הוּא זֶה 27
73 וְאִיזְהוּ אֲשֶׁר עָרַב לְבּוֹ 28
74 לְאֹמֶר, אֲעַבּוֹד עֲבֹדַת 29
75 אֲבָרָהָם אֲבִינוּ, מִכָּל 30
76 מְקוֹם אָפֶס קֶצֶהוּ שְׂיָךְ 31
77 לְכָל אֶחָד וְאֶחָד וּמִחֲזִיב 32
78 בְּזָה^(י) וְנִתְּנָו לוֹ הַכּוּחוֹת

קֶצֶהוּ שְׂיָךְ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד וּמִחֲזִיב בְּזָה^(י) וְנִתְּנָו לוֹ הַכּוּחוֹת עַל זֶה עַל יְדֵי

(י) ראה לקו"ת ס"פ תבוא [מב, ד. מג, ג]. סד"ה אנכי ה"א תע"ג. [המשך תע"ב ח"א ע' רנז].

(יח) ראה תו"א ר"פ וארא [נה, א] וס"פ ויצא [כג, סע"ג ואילין].

(46) ראה זהר ח"ג עא, ב. נתבאר באגה"ק שם (סימן זך וביאורו). (47) הליכות אלי סימן ג. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

1 על זה על ידי ההנהגה שהראנו הראשון - רבינו הזקן - וממנו
2 ואילך עד, ועד בכלל, ההנהגה שהראנו כבוד קדשת מורי
3 חמי אדמו"ר, שהם סללו את הדרך ונתנו לנו כוחות על
4 זה. וזהו גופא החביבות דדור השביעי שפמה כוחות נתנו
5 ונתגלו בשבילנו. ועל ידי
6 העבודה באופן כזה
7 ימשך עקר שכינה למשה
8 בעולם הזה הגשמי
9 והחומרי, ויהיה עוד
10 במדרגה נעלית יותר גם
11 מקודם החטא, וכמו
12 שכתוב⁴⁸ במשיח ונשא
13 מאוד יותר מאדם
14 הראשון ואפילו⁴⁹ כמו
15 שהיה קודם החטא⁵⁰.
16 וכבוד קדשת מורי חמי
17 אדמו"ר אשר את חלינו
18 הוא נשא ומכאובינו
19 סבלם⁵⁰ [=חולי שהיה ראוי
20 לבוא עלינו הוא נשא וסבל],
21 והוא מחלל מפשעיו
22 מדכא מעונותינו⁵¹, הרי
23 כשם שראה בצרתנו,
24 הנה במהרה בימינו
25 ובעגלא דידן יגאל צאן
26 מרעיתו מגלות הרוחני
27 וגלות הגשמי גם יחדיו,
28 ויעמידנו בקרן אורה.
29 אבל כל זה הוא עדיין
30 רק גלויים, ועוד יותר -
31 שיקשר ויאחד אותנו
32 במהות ועצמות אין סוף
33 ברוך הוא. וזהו פנימיות
34 הפנויה של ירידת
35 והשתלשלות העולמות
36 וענין החטא ותקונו וענין

ביאור בדרך אפשר

37 סלוקן של צדיקים שעל ידי זה יהיה אסתלק יקרא דקדשא
38 בריך הוא. וכשיוציאנו מהגלות ביד רמה⁵² ולכל בני
39 ישראל יהיה אור במושבותם⁵³ יהיה אז ישיר משה ובני
40 ישראל גו'⁵⁴ הוי' ימלוך לעולם ועד⁵⁵, (ויכמו שהוא בנסח
41 התפלה) וגם בלשון
42 תרגום⁵⁶ הוי' מלכותי
43 קאים לעלם ולעלמי
44 עלמיא. ומסימים ויהיה
45 הוי' למלך וגו' הוי' אחד
46 ושמו אחד⁵⁶, שלא יהיה
47 חלוק בין הוי' ושמו ויהיה
48 גילוי אלקות יותר מבזמן
49 הזה⁵⁷, שכל זה נעשה על
50 ידי סלוקן של צדיקים,
51 שקשה יותר גם מחרבן
52 בית המקדש. ובין אז
53 מ'איז שוין די אלע
54 ענינים דורכגעגאנגען
55 [=שכבר עברנו כל אלו
56 הענינים], הנה עכשיו אין
57 הדבר תלוי אלא בנו -
58 דור השביעי. ונזכה
59 זעהן⁵⁸ זין מיט'ן רבי'ן
60 דא למטה אין א גוף
61 [=להתראות עם הרבי כאן
62 למטה בגוף] ולמטה
63 מעשרה טפחים [=בעולם
64 הזה הגשמי], והוא יגאלנו.

בנסח התפלה) וגם בלשון תרגום⁵⁶ הוי' מלכותי קאים לעלם ולעלמי עלמיא. ומסימים ויהיה הוי' למלך וגו' הוי' אחד ושמו אחד⁵⁶, שלא יהיה חלוק בין הוי' ושמו⁵⁷, שכל זה נעשה על ידי סלוקן של צדיקים, שקשה יותר גם מחרבן בית המקדש. ובין אז מ'איז שוין די אלע ענינים דורכגעגאנגען, הנה עכשיו אין הדבר תלוי אלא בנו - דור השביעי. ונזכה זעהן⁵⁸ זין מיט'ן רבי'ן דא למטה אין א גוף ולמטה מעשרה טפחים, והוא יגאלנו.

(יט) ראה לקוטי תורה להאריז"ל פ' תשא. ס' הלקוטים פ' שמות. ולכאורה צ"ע מס' הגלגולים פ"ט הובא בלקו"ת פ' צו ד"ה והניף [יז, א]. ואולי יש ליישב עפמ"ש בס' הגלגולים פ"ז הובא בלקו"ת שה"ש בסופו [נא, ג].

(כ) ראה לקו"ת שה"ש ד"ה הנך יפה רפ"ב [יג, ד].

(כא) ראה סו"ס חסידים (הובא בגליון הש"ס לכתובות קג, א). במדב"ר פ"ט, יג.

(48) ישע"י נב, יג. (49) ראה גם סה"מ תרל"ה ח"א ס"ע רסה ואילך. תרח"ץ ע' ר. (50) ישע"י נג, ד. (51) שם, ה. (52) ע"פ לשון הכתוב - בשלח יד, ח. (53) ע"פ לשון הכתוב - בא י, כג. (54) בשלח טו, א. (55) שם, יח. (56) זכרי' יד, ט. (57) ראה פסחים נ, א.

בס"ד. שיחת יו"ד שבט ה'תשי"ג.

בלתי מוגה

1 א. כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון ה"בינוני", ואחר כך אמר מאמר דיבור המתחיל באתי לגני
2 אחותי כלה (הוגה על ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א).

* * *

3 ב. ישנם תלמידי הישיבה ויושבי אוהל בכלל שמתאוננים על כך שאינם רואים הצלחה בלימוד התורה –
4 במדה כזו שלפי דעתם היתה צריכה להיות להם.

5 ואין לתרץ שהעדר ההצלחה הוא בגלל הצורך ביגיעה בתורה – כי, ההצלחה בתורה אינה שוללת את היגיעה
6 בתורה, דכיון שהתורה היא בלי גבול, כמו שכתוב¹ "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים", הרי ככל שתגדל
7 ההצלחה בלימוד התורה, ישאר עוד הרבה להתייגע כו'.

8 וכידוע² הסיפור שפעם אמר אדמו"ר הזקן להצמח-צדק שיכול הוא ליתן לו תורה במתנה, ולא הסכים הצמח
9 צדק, מפני שרצה להתייגע בלימוד התורה, ואחר כך אמר שמתחרט על כך שלא הסכים לקבל במתנה, דכיון
10 שהתורה היא בלי גבול, הרי כמה שיקבל במתנה ישאר לו על מה להתייגע, ובמילא היה לו לקבל כל מה
11 שאדמו"ר הזקן מוכן ליתן לו במתנה, ואז היה מוסיף להתייגע על ענינים נעלים יותר.

12 ועל דרך זה בנדון דידן, שככל שתגדל ההצלחה בלימוד התורה ישאר עוד הרבה להתייגע בלימוד התורה
13 במשך כל שנות חייו, בכל הזמנים שנימנו בכתוב³ בחיוב דלימוד התורה: "ודברת במ (בדברי תורה הכתוב
14 מדבר⁴) בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך",

15 – כולל גם כפי שמבאר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר באחד ממכתביו⁵ ש"בשבתך בביתך" "הוא מעמד הנשמה
16 למעלה באוצר הנשמות קודם ירידתה למטה" (שזהו ה"בית" האמיתי), ש"עוסקות שם בתורה", "בלכתך בדרך",
17 "קאי על הזמן שהנשמה יורדת". למטה לעולם התחתון ומתחיל ללכת בדרך עולם זה עד ימי זקנה ושיבה",
18 – ויש להוסיף בהפירוש ד"בלכתך בדרך", שעל ידי ירידתה למטה נעשית הנשמה בבחינת "מהלך"⁶ –

19 "עד ובשכבך, בבוא עת פקודתו", שגם אז – במשך הזמן הקצר שהנשמה נמצאת בגן-עדן (קודם התחיה)
20 – ישנו העסק והיגיעה בתורה [דאף שקיום המצוות אינו שייך בגן עדן, מכל מקום, שייך שם לימוד התורה⁷,
21 וגם באופן של עסק ויגיעה, היינו, למעלה מהכחות הגלויים כו'], "עד ובקומך", דקאי על הזמן דתחיית המתים.
22 –

23 ואם כן, טענה זו – על העדר ההצלחה בלימוד התורה, היא לכאורה טענה צודקת.

24 ומה גם שלכל אחד ואחד ניתן זמן קבוע הדרוש למילוי שליחותו בעלמא דין, כמו שכתוב⁸ "ימים יוצרו
25 גו'", וכשם שלא חסר לו אפילו רגע אחד הדרוש למילוי שליחותו, כך לא ניתן לו אפילו רגע אחד נוסף (שבו
26 יוכל להשלים מה שהחסיר ברגע הקודם), כי כך היא דרכה של תורה שכל ענין הוא במדידה והגבלה – שעל
27 פי זה מתחזקת יותר הטענה על העדר ההצלחה בלימוד התורה, שהרי חבל על הזמן שלומד ואינו מצליח,
28 ולעולם לא יוכל למלא זמן זה.

29 ג. אבל האמת היא שאין זו טענה, ואין על מה להתאונן. – ובהקדם ביאור הענין דבקשת ברכה על הצלחה
30 בלימוד התורה:

31 בנוגע ל"דברי תורה" – אמרו חז"ל⁹ "אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי, אל תאמין, לא יגעתי ומצאתי,
32 אל תאמין, יגעתי ומצאתי, תאמין".

אב).

(6) ראה תו"א ס"פ וישב (ל, סע"א ואילך). ובכ"מ.

(7) ראה תניא פמ"א (נח, סע"א) מגמרא וזוהר.

(8) תהלים קלט, טז. וראה לקו"ש חט"ז ע' 273. וש"נ.

(9) מגילה ו, רע"ב.

(1) איוב יא, ט.

(2) ראה לקו"ש חט"ו ע' 81. ועוד.

(3) ואתחנן ו, ז.

(4) ראה ברכות יג, ב.

(5) אגרות-קדש שלו ח"ב ע' תקמז (נעתק ב"היום יום" יג מנחם

1 "לא יגעתי ומצאתי, אל תאמין" – פירושו, שללא יגיעה אי אפשר לבוא לידיעת התורה. ואין זה דוקא בנוגע
 2 לענינים עמוקים ונעלים שבתורה, אלא כן הוא בכל ענין בתורה, שאי אפשר לבוא לזה ללא יגיעה – שהרי
 3 מאמר רז"ל זה נאמר (לא בנוגע לחלק מסויים בתורה, אלא) בנוגע לכללות התורה.
 4 – מצינו אמנם לפעמים שיכולים לקבל תורה ללא יגיעה, אבל, ענין זה שייך רק ליחיד סגולה, או בדרך
 5 הוראת שעה בלבד, ואילו על פי רוב אי אפשר לקבל תורה ללא יגיעה. ולכן אמרו חז"ל "לא יגעתי ומצאתי
 6 אל תאמין" – דכיון שכן הוא על פי רוב, ו"רובא דאורייתא"¹⁰, הרי כן הוא דרך התורה.
 7 אמנם, גם בשעה שהאדם מתייגע בתורה, זקוק הוא לסייעתא דשמיא שלימוד התורה יהיה בהצלחה – כפי
 8 שמבקשים בתפלה בכל יום: "למען לא ניגע לריק כו' לבהלה", "דלריק" פירושו שהלימוד הוא שלא כדבעי,
 9 ו"לבהלה" פירושו שהלימוד הוא ללא סדר ותכלית ("אָן אַ טאַלן").
 10 ועל זה נאמר "יגעתי ולא מצאתי, אל תאמין" – שהתורה מבטיחה שכאשר תהיה היגיעה בתורה, אזי תהיה
 11 הסייעתא דשמיא שהלימוד יהיה בהצלחה, שלא לפי ערך היגיעה (שזהו ענין של מציאה).
 12 ולאחרי כל זה באה בקשת ברכה על הצלחה בלימוד התורה – כי, אף שהבטיחה תורה הצלחה בלימוד
 13 התורה (על ידי הקדמת היגיעה בתורה), הרי ישנם כמה אופנים במדת ההצלחה, ועל זה מבקשים ברכה שתהיה
 14 הצלחה מופלגה, היינו, שההצלחה תהיה באופן של הפלגה.
 15 ונמצא, שלכל לראש צריכה להיות היגיעה בתורה ("לא יגעתי ומצאתי אל תאמין"), ואז מבטיחה תורה
 16 שתהיה הצלחה ("יגעתי ולא מצאתי, אל תאמין"), ולאחרי זה יכולים לבקש ברכה שתהיה הצלחה מופלגה.
 17 ומזה מובן שכאשר תובעים סתם הצלחה בלימוד התורה, ללא הקדמת היגיעה בתורה – הרי זה מפני
 18 שמתעצלים במילוי התפקיד והשליחות שצריכים למלא, ובלשון הכתוב¹¹: "נרפים אתם נרפים...".
 19 וכדברי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר¹² שענין ה"ברכה" הוא בדוגמת הגשם – כהלשון "גשמי ברכה" – שהתועלת
 20 שבו אינה אלא לאחר הקדמת החרישה והזריעה (כמו שכתב אדמו"ר הזקן באגרת הקודש¹³ "הפירות שעל
 21 ידי . . . הזריעה והחרישה הם משובחים מאד מאד מהעולים מאליהן כו'"), היינו, שלאחרי שהאדם חורש את
 22 שדהו, ואחר כך זורע לכל-הפחות גרעין אחד, אזי מבקש גשמי ברכה, ואז מביא הגשם תועלת בהגידול
 23 והצמיחה, וכמו כן בנוגע לבקשת ברכה, שלכל לראש צריכה להיות היגיעה בעבודה, ואחר כך לבקש ברכה
 24 על הצלחה מופלגה.
 25 ד. יתירה מזה:
 26 גם כאשר מתייגע, אבל אינו מתייגע כפי הנדרש ממנו – אין זה נחשב ליגיעה חלקית (היינו, שחסר אצלו
 27 רק החלק הנוסף בענין היגיעה, אבל חלק של יגיעה יש לו) שמביאה להצלחה חלקית (לפי ערך היגיעה שהיתה
 28 אצלו), אלא חסר אצלו כל ענין היגיעה, ובמילא אינו יכול לדרוש הצלחה (אפילו לא לפי ערך היגיעה שהיתה
 29 אצלו), כי, כל זמן שאינו מתייגע כפי הנדרש ממנו, אין זו יגיעה כלל.
 30 וכפי שמשמע מהמבואר בתניא¹⁴ "מה שכתוב בגמרא¹⁵ דעובד אלקים היינו מי ששונה פרקו מאה פעמים
 31 ואחד, ולא עבדו היינו מי ששונה פרקו מאה פעמים לבד" – שזהו "משום שבימיהם הי' הרגילות לשנות כל
 32 פרק מאה פעמים, כדאיתא התם בגמרא משל משוק של חמרים שנשכרים לעשר פרסי בזוזא ולאחד עשר פרסי
 33 בתרי זוזי, לפי שהוא יותר מרגילותם. ולכן זאת הפעם המאה ואחת היתה על הרגילות שהורגל מנעוריו שקולה
 34 כנגד כולן ועולה על גביהן ביתר שאת וביתר עז להיות נקרא עובד אלקים וכו'".
 35 ומזה מוכח שכאשר היגיעה בלימוד התורה אינה אלא לפי רגילותו – שזהו תוכן החילוק בין לימוד מאה
 36 פעמים לבד (כהרגילות בימיהם) ללימוד מאה פעמים ואחד (יותר מהרגילות) – חסר אצלו (לא רק חלק מהיגיעה,
 37 אלא) כללות ענין היגיעה, כשם שהשונה פרקו כפי רגילותו אינו נקרא "עובד לחצאין", לשליש או לרביע ("א

ב אדר שני). ובכ"מ.
 (13) סוס"כ (קלב, ב).
 (14) פט"ו.
 (15) חגיגה ט, ב.

(10) ב"ב יד, א.
 (11) שמות ה, יז. וראה גם "היום יום" כד תמוז (נחבאר
 באגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ט ע' ריט).
 (12) אגרות-קודש שלו ח"ד ס"ע רעט ואילך (נעתק ב"היום יום"

1 האלבער, א דריטל אָדער אַ פערטל עובד"), אלא נקרא "לא עבדו"; ואילו היגיעה יותר מהרגילות, היא, לא רק
2 הוספת עוד חלק כו', אלא "שקולה כנגד כולן וכו'", כיון שעל ידי זה ניתוסף ענין ומצב חדש לגמרי – שנעשה
3 "עובד אלקים"¹⁶.

4 ה. וההסברה בזה:

5 הצלחה בתורה הוא ענין הבא מלמעלה, שלא לפי ערך היגיעה – כשם שכללות הענין דלימוד התורה, שהוא
6 כנס על גבי הענק¹⁷, הוא באופן של נחלה, כמובן מדברי המשנה¹⁸ "האב זוכה לבן כו' בחכמה", וכמאמר
7 הספרי "בנין אלו תלמידך", וכמבואר בחסידות¹⁹ שעל ידי ריבוי השפעת הרב אל התלמיד נעשית השתוות בין
8 חושי התלמיד לחושי הרב, שחושי התלמיד נעשים כחושי הרב, ועל ידי חושי התלמיד יכולים להכיר את חושי
9 הרב – בדוגמת הבן שדומה לאביו.

10 ומזה מובן גם בנוגע להיגיעה שעל ידה זוכים להצלחה בלימוד התורה ("יגעתי ומצאתי") – שאין זה קשור
11 עם ההבנה וההשגה, אלא עם ענין היגיעה דוקא, שההצלחה מלמעלה ניתנת על ידי היגיעה דוקא. ולכן, אין
12 זה ענין ששייך בו התחלקות, היינו, שיגיעה חלקית תביא הצלחה חלקית כו', אלא כאשר חסר במדת היגיעה
13 הנדרשת בשביל ההצלחה מלמעלה, אזי חסר הענין כולו.

14 ועל דרך המבואר בחסידות²⁰ בענין החילוק שבין שכל לרצון, ששכל בא בהתחלקות, שיש מי שמשכיל
15 השכל כולו, ויש מי שמשכיל רק חלקו, ואף על פי כן נקרא גם הוא בתואר חכם, לפי ערך השגתו, מה שאין
16 כן רצון אינו בא בהתחלקות, שכאשר לא נשלם הרצון כולו, אזי חסר לא רק חלק זה שלא נשלם, אלא חסר
17 כללות הענין דמילוי הרצון.

18 ו. ולכן, ההצלחה בתורה באה דוקא כאשר היגיעה בתורה היא יותר מכפי הרגילות:

19 כאשר היגיעה בתורה היא יותר מכפי הרגילות – אזי נקרא "עובד אלקים", היינו, שהוא מסור לגמרי להקב"ה
20 כמו העבד שקנוי לרבו, ולכן נותנים לו מלמעלה הצלחה בלימוד התורה – בדוגמת העבד שמזונותיו על רבו²¹,
21 ובפרט עבד עברי, ש"הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו"²², וכיון ש"מגיד דבריו ליעקב גו"²³, "מה שהוא
22 עושה הוא אומר לישראל לעשות"²⁴, נעשה הוא בבחינת "אדון", להיות "צדיק גזור והקב"ה מקיים"²⁵.

23 ומזה מובן שההצלחה אינה לפי ערך יגיעתו, שכן, להיותה הצלחה שניתנת מלמעלה, הרי היא לפי כחו של
24 הקב"ה, בלי גבול.

25 והיינו, שלהיותו "עבד", שאין לו שום דבר משלו – שהרי "מה שקנה עבד קנה רבו"²⁶, וגם עבד עברי קנוי
26 לרבו, שלכן "עובד בין ביום ובין בלילה"²⁷ – הרי כל מה שיש לו אינו אלא מה שנותן לו האדון, ובמילא הרי
27 זה לפי ערך רכוש האדון, ועל דרך זה בנדון דידן, שההצלחה שניתנת לו מלמעלה על היגיעה יותר מכפי
28 הרגילות (שזהו ענין העבד) היא לפי כחו של הקב"ה.

29 ז. ועוד זאת:

30 גם כאשר היגיעה בתורה היא כדבעי, שאז מבטיחה התורה "יגעת ומצאת" – עדיין אין למהר ולהתאונן על
31 העדר ההצלחה, כי, אין הכרח שההצלחה תבוא באותו רגע ובאותו ענין שחפץ בו, אלא ההצלחה יכולה לבוא
32 בענין אחר ובזמן אחר.

33 וכל זה – לאחר שהתייגע בתורה כדבעי, שגם אז אינו יכול לקבוע את הענין והזמן שבו תהיה ההצלחה,
34 כי אם להיות סמוך ובטוח שתהיה לו הצלחה, והרי מחוסר זמן לאו כמחוסר מעשה²⁸; ועל אחת כמה וכמה

(22) קידושין כב, א.

(23) תהלים קמז, יט.

(24) שמו"ר פ"ל, ט.

(25) ראה תענית כג, א. זח"ב טו, א. שבת נט, ב.

(26) פסחים פח, ב. וש"נ.

(27) קידושין טו, א.

(28) ראה יומא סב, סע"ב. וש"נ. הנסמן בשד"ח קונטרס הכללים

(כרך ג) מערכת המ"ם כלל קסא.

(16) בענין זה נאמר שהחידוש של "עובד אלקים" אינו בפעם
המאה ואחת, אלא גם בפעם הראשונה, כיון שהגישה שלו היא
מלכתחילה באופן של יגיעה יותר מהרגילות.

(17) ראה שבלי הלקט בראש הספר (בשם ר' ישע"י מטראני).
הקדמת החוות דעת לפירושו לשו"ע יו"ד. המשך תרס"ו ע' ת. ובכ"מ.

(18) עדיות פ"ב מ"ט.

(19) ראה סה"מ תש"ט ע' 51. תשי"ז ע' 13. ועוד.

(20) סה"מ קונטרסים ח"ב שני, ב. ועוד.

(21) ראה גיטין יב, א.

כל זמן שיש עדיין מקום לספק אם היגיעה בתורה היא כדבעי, הרי בודאי שאין מקום להתאונן על העדר ההצלחה.

ה. ובנוגע לטענה שחבל על כל יום שעובר ואינו רואה הצלחה, שלא יוכל להשלימו, לפי ש"מים יוצרו גו'" – שתי תשובות בדבר:

(א) מאמר המשנה²⁹ (שעם היות) "היום קצר והמלאכה מרובה" (ובמילא, כל רגע שעובר ואינך מצליח, לא תוכל להשלימו, אף על פי כן) "לא עליך המלאכה לגמור", כי אם לעשות כפי יכולתך. ואם תאמר שכיון שבין כך ובין כך לא תגמור את המלאכה, אם כן לא תעשה מאומה – על כך ממשיכה המשנה: "ולא אתה בן חורין להבטל ממנה", וכיון שכן, צריך כל אחד להתייגע בתורה בכל כחות נפשו ("אריינלייגן זיין גאַנצן נה"י, זיין גאַנצן חג"ת און זיין גאַנצן חב"ד"), עד כמה שידו מגעת.

(ב) כאשר יעשה כל התלוי בו עד כמה שידו מגעת – ישלים לו הקב"ה יותר ממה שידו מגעת.

ועל דרך המבואר³⁰ בנוגע לכללות החיוב דלימוד התורה – שמחד גיסא אמרו חז"ל³¹ שכל מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק (אפילו רגע אחד) עליו נאמר³² "כי דבר ה' בזה וגו'", וענשו חמור בזה ובבא כו', ולאידך גיסא אמרו חז"ל³³ שמי שאי אפשר לו די לו בפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית (או אפילו קריאת שמע שחרית וערבית בלבד) – שאפשר לומר בזה ב' אופנים:

(א) כיון שמפני סיבות שאינן תלויות בו (להיותו בעל עסק כו') אי אפשר לו לעסוק בתורה יותר – "הרי זה הוראה שדי לו בזה", "שדי לו בפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית". לערך ההשגה של שרש נשמתו,

[ועל דרך שמבטלים תורה בשביל מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים, או בשביל צרכי ציבור³⁴ – שכיון שמלמעלה הזמינו לו סיבות כאלה שבגללם אינו יכול ללמוד עתה, הרי זה הוראה שהוא פטור מתלמוד תורה],

(ב) "כיון שאי אפשר לו, ועוסק כל מה שאפשר לו, ישלים לו הקב"ה לבוש ומשל להשיג על ידו מה שצריך להשיג".

ועל דרך שמצינו בגמרא³⁵ ב' דעות בפירוש הכתוב³⁶ "את מספר ימיך אמלא" – אם רק "משלימין לו" מה שפסקו בשעת לידתו, ומה שכתוב בחזקיה "והוספתי על ימיך חמש עשרה שנה"³⁷, "משלו הוסיפו לו" (אלא שמתחילה היו רוצים לפחות משני³⁸), או שגם "מוסיפין לו" יותר ממה שפסקו בשעת לידתו. וכשם שהדברים אמורים בנוגע לחיים גשמיים (כבחזקיה), כן הוא גם בנוגע לחיים רוחניים, שהוא ענין התורה שנקראת "תורת חיים".

ומזה מובן גם בנדון דידן – שלכל לראש אומרים לו "לא עליך המלאכה לגמור", ועוד זאת – שזהו אופן נעלה יותר – שכאשר רואים שנפשו חשקה בתורה ועושה כל התלוי בו עד כמה שידו מגעת, אזי סוף-סוף ישלימו לו מלמעלה, אם בגלגול זה או בגלגול אחר, וכיוצא בזה (אבל, גם לולי זאת, הרי הוא מצדו צריך להיות מוכן ולומר "הנני"³⁹ – לעשות כפי כחו).

ט. וכדי לפעול בעצמו להיות נפשו חשקה בתורה באמת ולהיות יגיעתו בתורה באמת – צריך להסיר את הרוח שטות דלעומת זה שמונעת את היגיעה בתורה.

וב' אופנים בזה: (א) להיותו יקר בעיני עצמו, טוען הוא שקשה עליו לייגע מוחו בלימוד התורה, (ב) להיות כלי שכלו רחבים, אינו צריך – טוען הוא – לייגע את עצמו ולהטריח שכלו בעסק התורה, וכמה שיעוסק יספיק לו.

(35) יבמות נ, א.

(36) משפטים כג, כו.

(37) מלכים ב, ו.

(38) פרש"י יבמות שם.

(39) שמואל ב טו, כו. וראה ביאורו לאדהאמ"צ ס"פ פקודי.

(29) אבות פ"ב מט"ו-טז.

(30) תו"א מג"א צח, ג.

(31) סנהדרין צט, א.

(32) שלח טו, לא.

(33) מנחות צט, ב.

(34) ראה ה' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ג ואילך.

- 1 ושניהם באים מצד הרוח שטות דלעומת זה: היותו יקר בעיני עצמו כו' – הרי זה בודאי מהשטות דלעומת
 2 זה, "מעשה בהמה"⁴⁰, שהרי כל ענין הגאות הוא ענין של שטות. ומה שחושב שלהיות כלי שכלו רחבים אינו
 3 צריך להתייגע בעסק התורה – גם זה הוא מהשטות דלעומת זה, כי, נוסף לכך שגם מי שכלי שכלו רחבים
 4 וקלים להבין (שאינו זה משלו, אלא חוש שניתן לו במתנה מלמעלה), צריך עסק ויגיעה, הרי, כאשר הוא יתייגע
 5 עם החושים שניתנו לו, אזי יגיע לעילוי גדול הרבה יותר בהשגת התורה (כמבואר בקונטרס ומעין⁴¹).
 6 ולכן, צריך להסיר את הרוח שטות, ולהתייגע בתורה, עד שלימוד התורה יהיה לא רק באופן של הבנה
 7 והשגה אלא גם באופן של דעת (שהוא ענין ההתקשרות⁴²), הכרה (שיצטייר הענין אצלו כדבר חי) והרגשה
 8 (שיורגש הענין לא רק במוחו אלא גם בלבו)⁴³, ועד⁴⁴ שמתאחד עם התורה שלומד.
 9 ועל דרך שמצינו בירושלמי⁴⁵ בנוגע לתפלה ד"כד הוה מטי מודים הוה כרע מגרמי" – שאין זה ענין של
 10 חסרון (העדר הכוונה⁴⁶), אלא אדרבה, ענין של מעלה – שענין הכריעה נעשה (לא מצד ציווי הנשמה, אלא)
 11 מצד הגוף עצמו (כמו שגם תינוק או בהמה להבדיל בורחים מפני האש, שאין זה מצד השכל כו'), ועל דרך זה
 12 בנוגע לתורה, שהתורה פועלת עליו ומלמדת אותו – כמענה אדמו"ר מהר"ש⁴⁷ לאחד שאמר (במענה לשאלתו
 13 אודות לימודו) שלמד ש"ס, או מסכתא פלונית: זהו מה שאתה למדת בתורה, אבל מה לימדה תורה אותך? ...!
 14 – עד כדי כך שהגוף מצד עצמו מתנהג על פי התורה⁴⁸, כיון שמתאחד עם התורה.
 15 וכאשר מתייגע בלימוד התורה עד כדי כך שמתאחד עם התורה, היינו, שרמ"ח אבריו נעשים רמ"ח מצוות
 16 עשה, ושס"ה גידיו נעשים שס"ה מצוות לא תעשה, שמציאותו נעשית "א לעבעדיקע תורה", ובלשון הידוע⁴⁹
 17 "ישראל ואורייתא כולא חד" – אזי מתאחד גם עם הקב"ה, "ישראל ואורייתא וקוב"ה כולא חד", ובמילא זוכה
 18 להצלחה מופלגה בלימוד התורה, ומכוין לאמיתתה של תורה.
 19 י. וכל זה נוגע ביותר לאלה שמלאכתם מלאכת שמים, היינו, אלה שהקב"ה זיכה אותם לפעול על יהודים
 20 נוספים לקרבם כו' – דכיון שמוטלת עליהם אחריות גדולה יותר, שהרי הם צריכים להיות בבחינת "טופח על
 21 מנת להטפח"⁵⁰, כדי לפעול על תלמידיהם, אזי נדרשת מהם יגיעה גדולה עוד יותר.
 22 ועל דרך המסופר בגמרא⁵¹ אודות רב שמואל בר שילת, שגם כאשר "הוה קאי בגינתא", "דעתאי להתם"
 23 (לתינוקות) – שלוה דרושה יגיעה גדולה ביותר, שגם בשעה שעל פי תורה מותר לו וצריך לעסוק בעניניו
 24 הפרטיים, מכל מקום, תהיה דעתו על התלמידים!
 25 – מסופר⁵² על אחד מחסידי אדמו"ר הזקן, ר' בנימין קלעצקער, שהיה עוסק במסחר עצים, שפעם אחת
 26 רשם בהסך-הכל דמסחר העצים: "אין עוד מלבדו" ...! וכששאלוהו מהי השייכות של "אין עוד מלבדו" לחשבון
 27 מסחר העצים? – השיב בקל-וחומר: ומה אם בעת התפלה יכולה ליפול מחשבה זרה על דבר מסחר עצים –
 28 קל-וחומר שבעת עריכת חשבון מסחר העצים יכולה ליפול מחשבה על דבר "אין עוד מלבדו"!
 29 ואף שבשביל זה יש צורך ביגיעה גדולה ביותר – הרי בודאי ניתנו הכחות הדרושים לכך, כמאמר חז"ל
 30 "אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו"⁵³, ו"לא בא עליהם אלא לפי כחם"⁵⁴, ו"לפום גמלא שיחנא"⁵⁵, כמבואר
 31 בארוכה בדבור המתחיל אין הקב"ה בא בטרוניא⁵⁶;

(40) סוטה יד, סע"א. טו, רע"ב.

(41) מאמר ט"ז פ"ב.

(42) ראה תניא ספ"ג. פמ"ב (נט, סע"א ואילך).

(43) ראה בהמאמר ד"ה באתי לגני פ"ז (לעיל ע' 302).

(44) ברשימת ההנחה, שלא זוכרים אם ההתאחדות עם התורה היא דרגא נוספת, או שזהו"ע ההכרה וההרגשה כו' (המור"ל).

(45) ברכות פ"ב סה"ד. הובא בתורה"עיון – שבת קיח, סע"ב. ועוד.

(46) ראה תוס' שם.

(47) ראה אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"י"ב ע' תיט. וראה

גם לקו"ד ח"ב רמו, ב. סה"ש תש"ד ע' 88.

(48) ראה קונטרס "חנוך לנער" ס"ע 9 ואילך (וראה גם הנסמן

בסה"ש תרצ"ו ע' 98 הערה 99).

(49) ראה זח"ג עג, א.

(50) לשון חז"ל – ברכות כה, רע"ב. ועוד.

(51) ב"ב ח, ב.

(52) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ה ריש ע' 208, ובהנסמן שם.

(53) ע"ז ג, סע"א.

(54) שמו"ר רפל"ד.

(55) כתובות סז, רע"א. וש"נ.

(56) תרפ"ה – נדפס בקונטרס קה (כ"א טבת תשי"ג). ולאח"ז

בסה"מ קונטרסים ח"ג ע' קיט ואילך. סה"מ תרפ"ה ע' רנז ואילך.

יש לידע איפוא שאין זה אלא נסיון בלבד, וכשעומדים בתוקף אזי מתבטל הנסיון, – כמבואר בתניא⁵⁷ בנוגע
 להתעוררות ("ויקץ כישן ה'")⁵⁸ לעמוד בנסיון, ש"כל הקליפות בטלים ומבוטלים והיו כלא היו ממש לפני ה',
 כדכתיב כו", ומביא בזה ד' פסוקים⁵⁹ –
 ובודאי יצליחו בעבודתם לקרב את התלמידים, ועל ידי זה יצליחו גם בעניניהם הפרטיים⁶⁰.

* * *

יא. המאמר שנתן כ"ק מורי וחמי אדמו"ר ליום הסתלקותו⁶¹ – לומדים אותו ביום ההילולא בכל שנה, כי,
 "הסתלקות" ו"הילולא" ענינם אחד:
 הסתלקות – ענינה עליה למעלה, כמבואר בלקוטי תורה⁶² בפירוש מאמר הזהרה⁶³ "כד אתכפא סטרא אחרא
 אסתלק יקרא דקודשא בריך הוא בכולהו עלמין", ש"אסתלק" ענינו המשכה שבבחינת רוממות, והיינו, שהאור
 הנמשך הוא אור מרומם, ופועל רוממות גם במקום המשכתו, שעל ידי המשכה זו יכולים להגיע לדרגא כזו
 שלולי ההמשכה לא היו יכולים להגיע אליה.
 וגם יום ההילולא⁶⁴ – ידוע שהוא ענין של עליה למעלה, והיינו, שנוסף על העליות שישנם גם במשך השנה
 כולה, כמאמר חז"ל⁶⁵ "צדיקים אין להם מנוחה כו' בעולם הבא שנאמר⁶⁶ ילכו מחיל אל חיל", יש ענין מיוחד
 ביום ההילולא – שבו נעשית עליה שלא בערך כלל.
 וזהו הטעם לאמירת קדיש ביום ה"אָר-צייט", אף על פי שגם אצל אלה שהם היפך ממדריגת צדיקים אין
 אומרים קדיש (כדי להציל מהדין ומשפט דגהינם כו') לאחר י"א חודש⁶⁷ – כיון שאז ישנם עליות בקדושה
 גופא ("פון גוט צו בעסער"), והרי אמירת קדיש שייכת לענין העליות, שלכן אומרים קדיש בתפלה במקומות
 שבהם ישנה העליה מעולם לעולם, כמו בין ישתבח לברכת יוצר, וכיוצא בזה⁶⁸.
 יב. במאמר⁶⁹ הנ"ל – בסעיף ג'⁷⁰ שנתבאר לעיל (בהמאמר) – מבאר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר את הענין
 דשטות דלעומת-זה, ומביא ראיה ממה שכתוב⁷¹ "כי תשטה אשתו".
 בכלל, בתורת החסידות כל הענינים הם בדיוק, וכאשר מביאים ראיה מפסוק, אין זה כדי לגלות בקיאות,
 אלא משום שפסוק זה שייך לענין זה.
 ובנדון דידן: השייכות של הפסוק "כי תשטה אשתו" לענין שטות דלעומת זה (שעל זה באה הראיה
 מהפסוק), מובנת לכאורה בפשטות – שהרי דרשת רז"ל⁷² "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח
 שטות", נאמרה על פסוק זה.

(י"ז יענין שוין פֿאַרטיקע) – העבודה עמהם היא קשה; אבל אלה
 שידועים שצריכים לתקן את עצמם – עמהם יכולים לפעול כו'.

(61) ד"ה באתי לגני ה'שית (סה"מ ה'שית ע' 111 ואילך).
 (62) כ"ה ברשימת ההנחה. וראה לקו"ת בהעלותך לו, ב: "פי'
 אסתלק שנמשך ממקום גבוה יותר". ובהערת כ"ק אדמו"ר שליט"א
 בד"ה באתי לגני הנ"ל (סה"מ שם ע' 112) מצוין לתו"א ס"פ ויקהל:
 "נק' המשכה זו בזהר ל' אסתלק. . . שהוא בחי' גילוי אור הסוכ"ע
 כו' בבחי' רוממות".

(63) ראה לעיל (ע' 293) במאמר פ"א, ובהנסמן שם הערה 7.
 (64) בהבא לקמן – ראה שיחת יו"ד שבט דאשתקד סי"ד (תורת
 מנחם – התועדויות ח"ד ע' 310), ובהנסמן שם.

(65) ברכות ומו"ק בסופן.
 (66) תהלים פד, ח.

(67) רמ"א יו"ד סו"ס שעו, ובשיווי ברכה שם.
 (68) ראה פ"ח שער הקדישים פ"א-ב.

(69) חלק משיחה זו – סעיפים יב"ד, וכן סעיף יט – הוגה ע"י
 כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס (באידית) בלקו"ש ח"ב ע' 311 ואילך.

(70) סה"מ שם ע' 114.

(71) נשא ה, יב.

(72) סוטה ג, רע"א.

(57) פ"ט (כה, א).

(58) תהלים עח, סה.

(59) ראה "מ"מ, הגהות והערות קצרות לס"ב" שם ע' כזו.

(60) לאחר שיחה זו, דיבר כ"ק אדמו"ר שליט"א איזה ענינים
 לאנשים פרטיים:

(א) לא' אמר: כ"ק מו"ח אדמו"ר כותב בא' ממכתביו (ראה גם
 לקו"ד ח"ד תשעה, ב. תורת מנחם – התועדויות ח"ד ע' 218) בנוגע
 להענין ש"תלמיד חכם צריך שיהא בו אחד משמונה שבשמינית"
 (סוטה ה, א) – שצריכים להתחיל מצד ה"תלמיד חכם" ולא מצד
 ה"אחד משמונה שבשמינית"...

ועד"ז יש לומר בנוגע למ"ש בכתבי האריז"ל (שער הגלגולים
 הקדמה כ. ועוד) ש"כל הבעלי תורה אשר בדור הזה עתה (ש"הם בחי'
 אנשי דור המדבר)... . נשותיהם מושלות עליהם" [לפי שבדור המדבר
 לא חטאו הנשים בעל, וגם הקדימו ליתן נדבתן לעשיית המשכן] –
 שאין להתחיל מצד "נשותיהם מושלות", אלא מצד ה"בעלי תורה"...

ונוסף לכך – לא בכל הענינים צריכים "להדר"...

(ב) לא' אמר: כדי לפעול בעולם – צריכים "לצאת" תחילה

מהגבלות העולם, שכן, אי אפשר לנקות רפש וטיט ע"י רפש וטיט

("מיט בלאַטע קען מען ניט שאַרן קיין בלאַטע").

(ג) לא' אמר (במענה לדבריו אודות אחיו, שאינו במצב הראוי

כו'): אלה שהם "צדיקים גמורים", שחושבים שהם כבר "גמורים"

- 1 אבל באמת, הא גופא דורש ביאור, שהרי יש מאמרי רו"ל רבים שלא מביאים עליהם ראייה מפסוק. ובהכרח
2 לומר, שהפסוק "כי תשטה" שייך במיוחד להענין ד"אין אדם עובר עבירה כו". וצריך להבין שייכות זו.
3 ויתירה מזה אינו מובן:
4 "יש בכלל מאתיים מנה"⁷³, אבל אין בכלל מנה – מאתיים.
5 ובמילא, כשרוצים להביא ראייה ש"אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות" – שענין זה אינו
6 דוקא בעבירה חמורה שחייבים עליה כרת, אלא בכל עבירה, אפילו לדקדוק קל של דברי-סופרים⁷⁴, ואפילו
7 "קדש עצמך במותר לך"⁷⁵ [שהרי הטעם לכך מבואר בתניא⁷⁶, שזהו לפי שהאדם עובר על רצון העליון, והרי
8 כן הוא גם ב"קדש עצמך במותר לך"] – למה מביאים ראייה מהפסוק "כי תשטה אשתו", שזוהי עבירה חמורה?
9 יג. השייכות ד"אין אדם עובר עבירה" ל"כי תשטה אשתו" – היא בשני ענינים.
10 ענין הא':
11 הדין ד"כי תשטה גו'" הוא באשת איש, ודוקא אשת איש נעשית זונה בבדיה זו⁷⁷, ולא פנויה (ואף שלדעת
12 ר' אליעזר פנוי הבא על הפנויה עשאה זונה, אין זה אלא דעת יחיד, ואין הלכה כמותו⁷⁸), והיינו, שהטעם
13 שעבירה זו נוגעת כל כך, הוא, מפני היותה "אשת איש". וכן הוא בהענין ד"אין אדם עובר עבירה" כו', שעל
14 ידה הרי הוא נפרד מאלקות – שהטעם שכל עבירה, אפילו עבירה קלה, נוגעת כל כך, הוא, משום שבני ישראל
15 הם בבחינת "אשה" להקב"ה, כמוסבר להלן.
16 איתא בזוהר⁷⁹ שפילוסוף שאל את ר' אליעזר: כיון שבני ישראל הם עם המוכחר, למה חלשים הם משאר
17 העמים? והשיב ר' אליעזר, שהיא הנותנת: להיותם המוכחר מכולם, אינם יכולים לסבול פסולת, כמו שקצים
18 ורמשים – ברוחניות, ובמילא אינם יכולים לסבול זאת גם בגשמיות.
19 – ועל דרך המדובר (בהמאמר⁸⁰) שאף על פי שאצל אומות העולם הא ד"קרו לי' אלקא דאלקיא"⁸¹ אינו
20 ענין של מרידה⁸², הרי אצל בני ישראל, להיותם נעלים יותר, הנה בכל עבירה קלה נעשה יהודי נפרד בתכלית,
21 מנותק לגמרי מאלקות, יותר מקליפה וסטרא אחרא.
22 ישראל דומים ללב⁸³. וכשם שהלב, להיותו המוכחר מכל האיברים, אינו יכול לסבול פסולת, אפילו דקה מן
23 הדקה, כך גם בני ישראל.
24 ובזה תובן השייכות ד"כי תשטה" ל"אין אדם עובר עבירה כו":
25 בני ישראל הם בבחינת "אשה" להקב"ה. הקב"ה הוא הבעל, ובני ישראל הם האשה. וכן הוא בכל הזמנים,
26 גם בזמן הגלות. – ההבדל בין הזמן דעתה להזמן דלעתיד הוא, שעתה נקרא הקב"ה: "בעל", ולעתיד: "איש"
27 – כמאמר הכתוב (במענה לטענת בני ישראל שהקב"ה נתן להם גט גירושין, "ומה לבעל על אשתו לאחר
28 גירושין"⁸⁴): "אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתי גו"⁸⁵, שהרי להחליפם באומה אחרת חס ושלום אי
29 אפשר⁸⁶. ובמילא – על פי מה שנאמר⁸⁷ "איזוהי אשה כשרה העושה רצון בעלה", נוגע כל ענין של עבירה,
30 שהרי אפילו כאשר עובר על רצון קל (שבזה נכלל גם "קדש עצמך במותר לך"), אינו עושה רצון הבעל, ובמילא
31 אינו בבחינת "אשה כשרה".
32 ולכן, כדי להסביר שעל ידי כל עבירה נעשה האדם נפרד בתכלית, ונוגעת גם ההנהגה בדברים המותרים
33 ("קדש עצמך במותר לך") – מביאים את הפסוק "כי תשטה אשתו", כיון שאין זו סתם ראייה, אלא הסברה:
34 מדוע גם עבירה קלה נוגעת כל כך – לפי שהנשמה, נפש הבהמית, נפש הטבעית והגוף, הם בבחינת "אשה"
35 להקב"ה, ו"איזוהי אשה כשרה העושה רצון בעלה", לכן נוגע אפילו רצון קל.

(81) מנחות קי, א.

(73) ב"ק ער, א. ב"ב מא, ב.

(74) יבמות כ, א. נדה יב, א.

(75) יבמות שם.

(76) פכ"ד.

(77) ראה לקו"ת קרח נג, ג.

(78) יבמות סא, ב. רמב"ם הל' איסור"ב פ"ח ה"ב.

(79) ח"ג רכא, א.

(80) פ"ג ואילך (לעיל ע' 296).

(82) רמ"א אור"ח סקנ"ו. וראה הנסמן לעיל בהמאמר הערה ז.

(83) ראה זח"ג רכא, רע"ב. כוזרי מ"ב אות לו. תניא אגה"ק סל"א.

(84) סנהדרין קה, א.

(85) ישעי' ג, א.

(86) קידושין לו, א. שו"ת הרשב"א ח"א סקצ"ד. רות רבה פתיחתא

ג. פסחים פז, א.

(87) תדבאר פ"ט (בשינוי לשון קצת).

יד. וענין הב':

הענין ד"כי תשטה אשתו", אינו באופן שיודעים שנטמאה האשה, כי אם שנסתרה בלבד, ויתכן שטהורה היא, אלא שגם זה ש"נסתרה", נקרא "כי תשטה" מלשון שטות, ונקרא "מעשה בהמה", שבגלל זה צריכה להביא קרבן ממאכל בהמה.

לכאורה אינו מובן: כיון שלא יודעים שנטמאה, הרי אפשר להעמידה בחזקת כשרות, ורוב בנות ישראל כשרות הן, ואם כן, למה צריכה להביא קרבן ממאכל בהמה? – אלא טעם הדבר הוא, שהא גופא שנמצאת במצב כזה שאפשר לחשוד אותה על טומאה, הרי זה ענין של מעשה בהמה, כי, אצל בנות ישראל, אסור להיות מצב של חשד.

ואף על פי שענין "ונסתרה" כשלעצמו נקרא בשם מעשה בהמה, ומשום זה לבד אסורה לבעל, מכל מקום, הרי זה רק לשעה קלה בלבד, דכיון שלא נטמאה, אלא רק "ונסתרה" – נעשית אחר כך טהורה לבעלה, כמו שכתוב⁸⁸ "ונקתה ונזרעה זרע".

וכן הוא בשעה שיהודי עובר עבירה, שזהו ענין של רוח שטות – אין זה ענין של טומאה לבעלה חס ושלום, שהרי "וכבודי (הניצוץ האלקי שבכל אחד ואחד מ ישראל) לאחר לא אתן"⁸⁹, ואין זה אלא שלשעה קלה עשה מעשה בהמה, אבל סוף סוף – "ונקתה ונזרעה זרע", כי "לא ידח ממנו נדח"⁹⁰.

וזהו טעם נוסף לכך שכשמדובר בענין שטות דלעומת זה מובא הפסוק "כי תשטה אשתו" – כיון שבכך רוצים לבאר, שכל ענין השטות דלעומת זה אצל בני ישראל, אינו ענין של טומאה חס ושלום, ואין זה אלא כמעשה בהמה לשעה קלה.

* * *

טו. דובר לעיל (בהמאמר) בביאור ענין השטות דלעומת זה שבעבירה, שאצל בני ישראל שמוזהרים על השיתוף, הרי גם ענין זה הוא כפירה באחדותו יתברך, והוא ענין של מרידה והיפך רצונו יתברך (מה שאין כן אצל אומות העולם אין זה ענין של מרידה, כיון שלא הוזהרו על השיתוף). ויש להוסיף בזה בעומק יותר:

מבואר בחסידות⁹¹ בענין אחדותו יתברך – שלא זו בלבד שאין עוד אלקה חס ושלום, ולא זו בלבד שאין דבר שיש לו שליטה וממשלה ויכולת מלבדו יתברך, שזהו ענין השיתוף (שהוזהרו בני ישראל להאמין שאין שום שליטה לכוכבים ומזלות כו'), שאינם אלא כגרזן ביד החוצב⁹², אלא יתירה מזו – שאין שום מציאות כלל (אפילו לא מציאות שמקבלת השפעה כו') מלבדו יתברך, כמו שכתוב⁹³ "אין עוד מלבדו", "אף בחללו של עולם"⁹⁴.

וענין זה מיוסד על מה שכתוב בזהר⁹⁵ בביאור מצות היחוד שנאמרה בכתוב⁹⁶ "וידעת היום גו' כי ה' הוא האלקים גו' אין עוד" – "למנדע דהוי' הוא האלקים . . דאינון חד", "הוי' ואלקים כולא חד"⁹⁷,

והביאור בזה בתורת החסידות⁹⁸ – שהחילוק דהוי' ואלקים הוא שהוי' הוא מלשון היה והיה כאחד⁹⁹, למעלה מהטבע, ו"אלקים" בגימטריא הטבע¹⁰⁰, ו"הוי' ואלקים כולא חד" היינו שהטבע עצמו הוא למעלה מהטבע,

(95) ח"א יב, סע"א. וראה סהמ"צ להצ"צ מצות אחדות ה' בתחלתה (דרמ"צ ס, א ואילך).

(96) שם, לט.

(97) ראה זוהר ח"ב קסא, א. ח"ג רסד, א.

(98) ראה סה"מ מלוקט ח"ה ע' קו. ע' שי.

(99) זח"ג רנז, סע"ב. פרדס ש"א פ"ט. תניא שעהיוה"א פ"ז.

(100) פרדס שי"ב פ"ב. תניא שעהיוה"א רפ"ו. ועוד. – נסמנו

בסה"מ מלוקט שם.

(88) נשא ה, כח.

(89) ישעי' מב, ח.

(90) שמואל-ב יד, יד (בשינוי לשון קצת).

(91) ראה לעיל (ע' 297) בהמאמר פ"ד, ובהנסמן שם בהערה 37.

(92) לקו"ש חל"ה ע' 29. וש"נ.

(93) ע"ד לשון הכתוב – ישעי' יו"ד, טו.

(94) דב"ר פ"ב, כח.

- 1 דכיון שהנברא אינו מציאות לעצמו, וכל מציאותו אינה אלא הכח הפועל שבו, ולא רק שמציאות הנברא
2 הוא כח המהוה המדוד ומוגבל לפי ערך המתהוה, אלא עוד זאת, שמציאותו היא "חפץ הוי'" ("כל אשר חפץ
3 הוי' עשה"¹⁰¹) בדרגא היותר נעלית¹⁰² – נמצא, שכל ענין טבעי, מציאותו היא האלקות שלמעלה מהטבע.
4 ועל פי זה מובן שלא זו בלבד שמי שחושב שיש לנברא שליטה וממשלה ויכולת כופר הוא באחדותו יתברך,
5 אלא גם מי שחושב שיש איזה מציאות מלבדו יתברך, הרי זה – בדקות דדקות – כפירה באחדותו יתברך.
6 ועל פי האמור שאצל בני ישראל נחשבת גם כפירה באחדותו יתברך לענין של מרידה והיפך רצונו יתברך
7 – הרי גם המחשבה שיש איזה מציאות מלבדו יתברך נחשבת למרידה והיפך רצונו יתברך, כיון שכל אחד ואחד
8 מישראל חייב להאמין שאין שום מציאות כלל מלבדו יתברך.
9 טז. והנה, ישנם הטוענים איך אפשר לומר שהמחשבה שיש איזה מציאות מלבדו יתברך נחשבת למרידה
10 והיפך רצונו יתברך – הרי ענין זה נתגלה רק בתורת החסידות, ואיך היו סבורים בדורות שלפני זה?
11 והמענה לזה:
12 ישנם ריבוי ענינים בתורה שבעל פה שהיו תחילה בהעלם, ונתגלו במשך הזמן – כפי שמצינו בגמרא¹⁰³
13 שהקב"ה הראה למשה רבינו את רבי עקיבא דורש "על כל קוץ וקוץ תילי תילין של הלכות", "ולא היה יודע
14 מה הם אומרים, תשש כחו כו".
15 וכן הוא גם לאחר זמנו של רבי עקיבא, בכל דור ודור – כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש (נאמר למשה
16 מסיני)¹⁰⁴, שזהו חידושו של תלמיד ותיק, כיון שענין זה נאמר למשה בסיני רק בכללות, ונתגלה על ידי תלמיד
17 ותיק¹⁰⁵.
18 – ולכן אומרים בברכת התורה "נותן התורה" לשון הוה¹⁰⁶, בגלל חידושי התורה שמתחדשים בכל דור ודור.
19 ובנוגע לכל הענינים בתורה שבעל פה שמתגלים מזמן לזמן – אף על פי שקודם שנתגלו לא היו חייבים
20 בהם, הרי אחרי שנתגלו, נתחייבו בהם כל בני ישראל, כיון שזהו חלק בתורה.
21 ועל דרך זה בנוגע להענינים שנתגלו בתורת החסידות, ובכללם גם ביאור הנ"ל בענין אחדותו יתברך – שאף
22 על פי שקודם שנתגלה לא היו חייבים בזה (והעדר הידיעה בענין הנ"ל לא היה נחשב לכפירה באחדותו), הרי
23 בימינו אלה, כאשר מצד נפלאות תמים דעים נתגלתה תורת החסידות דוקא בזמן כזה ש"אכשור דרי" (בתמי)¹⁰⁷,
24 ומזמן לזמן הולך וניתוסף בביאור והתרחבות תורת החסידות במשך שבעה דורות – חייבים כל בני ישראל
25 בחלק זה שבתורה, כשם שחייבים בכל התורה¹⁰⁸.
26 יז. וזהו גם המענה לאלה הסומכים על השיטות שנחלקו על תורת החסידות בתחילת התגלות תורת החסידות:
27 ישנם כמה ענינים בתורה שבעל פה שבתחילה נחלקו בזה ב' שיטות, ואחר כך נפסקה ונקבעה הלכה כשיטה
28 אחת. ובכן: כל זמן שלא נקבעה הלכה – "דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד"¹⁰⁹, אבל אחרי שנקבעה הלכה
29 – חייבים כל בני ישראל לנהוג כן, ומי שאינו נוהג כן, עושה היפך הדין,
30 – כדאיתא במשנה¹¹⁰ "אמר רבי טרפון אני הייתי בא בדרך והטתי לקרות כדברי בית שמאי (להיות מתלמידי
31 בית שמאי) וסכנתי בעצמי מפני הלסטים, אמרו לו כדאי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי בית הלל", כי,
32 לאחר שנקבעה הלכה כבית הלל, הרי זה דבר ברור ללא ספקות כלל, ולכן, גם כאשר מחמירים להתנהג כדעת
33 בית שמאי, מפני שמסתפקים בדבר, הרי זה היפך הדין –
34 כי, לאחר שנקבעה הלכה, הרי זה נעשה בכלל "דבר משנה", אשר, "בזמן הזה גם הלכות פסוקות של פסקי
35 הגאונים הפוסקים כמו הטור והשולחן ערוך והגהותיו, בכלל משנה יחשבו"¹¹¹, והיינו, שכל מה שתלמיד ותיק
36 מחדש ונתקבל הדבר בתפוצות ישראל, הרי זה בכלל "דבר משנה".

(106) ראה של"ה כה, א. לקו"ת תוריע כג, א. ובכ"מ.

(107) יבמות לט, ב (ובפרש"י). וש"נ.

(108) ראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"ד ע' 186 ואילך.

(109) ברכות כז, א.

(110) שם יו"ד, סע"ב.

(111) הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב.

(101) תהלים קלה, ו.

(102) ראה סה"מ מלוקט שם ע' קי. וש"נ.

(103) מנחות כט, ב.

(104) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. שמור"ר רפמ"ז.

ועוד.

(105) ראה לקו"ש ח"ט ע' 252 ואילך. וש"נ.

ועל דרך זה בנוגע לתורת החסידות, שבדורות האחרונים נקבעה ההלכה כתורת החסידות – שהרי אין לך¹ ראייה גדולה יותר מ"מעשה רב"¹¹²: ההתנגדות לתורת החסידות לא היתה אלא בגלל החששות והספיקות שעל ידי זה יסורו מן הדרך חס ושלום, וכיון שעתה רואים במוחש מעשים שבכל יום שתורת החסידות מוסיפה חיזוק וחיות בקיום התורה ומצוות – בטלו כל החששות והספקות, שהרי "מעשה רב", ובמילא נקבעה הלכה כתורת החסידות¹¹³.

ומזה מובן גם בנוגע לשיטת החסידות בענין אחדותו יתברך – שגם אם בדורות שלפנינו היו יכולים לסמוך על השיטות שחלקן על תורת החסידות, "דעבד כמר עבד כו'" [אף שגם עליהם גדולה הרחמנות שלא זכו להגילוי אור דתורת החסידות], הרי בימינו אלה, לאחר שנקבעה הלכה כתורת החסידות – מי שסומך על השיטות שחלקן על תורת החסידות, נוהג היפך הדין¹¹⁴.

ית. וזהו גם המענה לאלה שהיצר הרע משדל אותם לטעון שתורת החסידות הוא ענין נעלה וגבוה יותר מדי עבורם, ואין זה שייך ונוגע אליהם: גם אם בדורות שלפנינו היו יכולים לטעון כן – בימינו אלה, לאחר שנקבעה הלכה ותורת החסידות נעשית חלק בתורה, הרי הטענה שחלק מסויים בתורה הוא נעלה וגבוה יותר מדי, היא על דרך טענת אומות העולם "רם על כל גוים ה'"¹¹⁵, "אם צדקת מה תתן לו"¹¹⁶ – שזהו היפך התורה.

האמת היא שכל ענין נוגע לעצמותו ומהותו יתברך, וכמו כן בתורה – שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה, ויתירה מזה, אוריינתא וקודשא בריך הוא כולא חד – שגם הענין היותר נעלה בתורה נוגע לכל אחד ואחד מ ישראל.

ומזה מובן שבימינו אלה, תורת החסידות היא הדרך לכל אחד ואחד מ ישראל ולכל בני ישראל, וכמאמר הזהר¹¹⁷ "בהאי חבורא דילך כו' יפקון ביה מן גלותא (ומוסיף: ברחמים).

יט. והנה, על פי האמור שהמחשבה שישנה מציאות מלבד אלקות מהוה כפירה באחדותו, ובפרט אם יודע אדם שנכשל באיסור דרבנן, או אפילו איסור חמור יותר, שזהו ענין של רוח שטות – עלול הוא לחשוב שזהו מעמד ומצב שעליו נאמר¹¹⁸ "ותאמר ציון עזבני ה' ואד' שכחני". ולכן מביאים על זה את הפסוק "כי תשטה אשתו":

כשם שהאשה שנסתרה, אף שלשעה קלה אסורה לבעלה, הרי באמת אין זו טומאה, ולאחרי כן מותרת לו, ויתירה מזו: "ונזרעה זרע", וכדאיתא בגמרא¹¹⁹ "היתה יולדת בצער יולדת בריחה, נקבות יולדת זכרים", ויש אפילו מאן דאמר ש"היתה עקרה נפקדת";

כך גם בנוגע לבני ישראל, הגם שידע איניש בנפשו שיש בו שטות דלעומת זה, אין לו ליפול ברוחו. עליו לדעת שמעולם לא נטמא חס ושלום, שהרי "וכבודי" – שזהו ניצוץ האלקי שבכל אחד ואחד מ ישראל – "לאחר לא אתן". אין זה אלא שלשעה קלה עשה מעשה בהמה, אבל אחר כך – "ונקתה ונזרעה זרע", שיהיו לו אהבה ויראה, ובנים זכרים דוקא, דהיינו, אהבה ויראה שביגיעתו¹²⁰, ויהיה אצלו הענין דיתוד הבעל ואשתו, דהיינו גילוי השכינה בנפשו, גילוי פנימיות הנשמה, שזהו ענין ביאת משיח הפרטי שבכל אחד¹²¹, שמהוה הכנה לביאת המשיח הכללי.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון שמחה].

* * *

כ. כאשר עושים חשבון (על יסוד המבואר בתניא) שאפילו על ידי איסור דרבנן (כולל גם הענין ד"קדש עצמן במותר לך") נעשים נפרד בתכלית מאלקות – אזי נעשה כבוד על הלב ("עס ווערט זייער שווער אויפן הארצן"). ...

(117) ח"ג קכד, ב. הובא בתניא אגה"ק רסכ"ו.

(118) ישעי' מט, יד.

(119) סוטה כו, א. רמב"ם הל' סוטה פ"ב ה"י. פ"ג הכ"ב.

(120) ראה לקו"ת ויקרא ב, ב ואילך. תזריע כ, א ואילך. ובכ"מ.

(121) תניא אגה"ק ס"ד.

(112) שבת כא, א. וש"נ.

(113) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ד ע' 190 ואילך.

(114) ראה גם לקמן ס"ל.

(115) תהלים קיג, ד.

(116) איוב לה, ז.

- ועל ידי חשבון זה – יבוא לידי עצבות, או לאידך, שיכול לבוא לידי קלות חס ושלוש (כמבואר בתניא¹²²),
ששניהם מופרכים בתכלית.
- וביותר מיצר הדבר – שהרי האמת הוא ש"הוי' ואלקים כולא חד", היינו, שגם טבע אינו מציאות מלבד
אלקות (כנ"ל סעיף ט"ו), ואין זה אלא שענין זה הוא בהעלם,
- ועד כדי כך הוא ההעלם, שהקב"ה עצמו נותן מקום לטעות, כמאמר רז"ל¹²³ על הפסוק¹²⁴ "נעשה אדם",
"אמר לו (הקב"ה למשה) כתוב (בלשון רבים) והרוצה לטעות יטעה",
- אלא שכוונת ההעלם היא בשביל שיתברר על ידי עבודת האדם, שאז יהיה הגילוי על ידי עבודה דוקא, ולא
באופן של "נהמא דכיסופא"¹²⁵ – שהמעלה בזה היא בשמים: (א) בנוגע להמקבל – שמייקר ומתענג בזה יותר,
(ב) בנוגע להנותן – שנמשך ממדריגה פנימית ועמוקה יותר,
- ואם כן, כאשר אינו מברר את ההעלם – לא זו בלבד שמועל בשליחותו, אלא עוד זאת, שזהו היפך הכוונה
ממש (כמבואר בהמאמר¹²⁶), שהרי כוונת ההעלם היא שעל ידו יבוא לעליה גדולה יותר, ובפועל בא להיפך
חס ושלוש, שההעלם מביאו לידי עצבות או קלות חס ושלוש, היפך הכוונה מן הקצה אל הקצה.
- כא. צריכים לידע, איפוא, שכיון שניתנה לנו העבודה לבטל את ההעלם, בודאי ניתנו לנו הכחות הדרושים
לכך, שהרי "אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו", ו"לפום גמלא שיחנא" (כנ"ל סעיף י').
- ועוד צריכים לידע – שכיון ש"לא ידח ממנו נדח", הרי בודאי שסוף-כל-סוף, בגלגול זה או בגלגול אחר¹²⁷,
ינצל כל אחד ואחד את הכחות שניתנו לו וישלים את הכוונה העליונה, וסוף כל סוף יקויים היעוד¹²⁸ "את רוח
הטומאה אעביר מן הארץ", ו"הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה . . ומיד הן נגאלין"¹²⁹.
- והרי ענין זה – "לא ידח ממנו נדח" – נאמר לא רק על דוב בני ישראל, אלא על כל בני ישראל.
- ובהקדמה – שיש ענינים בתורה שבהם הולכים אחר הרוב, אבל יש ענינים שבהם לא מספיק שיהיה רוב,
אלא צריך להיות כולו ממש. ולדוגמא: בנוגע לסנהדרין – ההליכה אחר הרוב היא בנוגע לדעות, היינו, כאשר
דעת רוב הסנהדרין היא לזכות או לחובה, הולכים אחר הרוב, ואין מתחשבים בדעת המיעוט; אבל בנוגע
להמציאות דסנהדרין – לא מספיק שרוב חברי הסנהדרין נמצאים בבית דין, אלא בהכרח שכל חברי הסנהדרין
יהיו נמצאים בבית דין, ואם אחד מחברי הסנהדרין לא נמצא בבית דין בשעת הדין, אי אפשר לפסוק כדעת
הרוב.
- ובנדון דידן, ההבטחה ש"לא ידח ממנו נדח" – לא מספיק הרוב, אלא צריך להיות כל ישראל ממש.
- ועל דרך מאמר רז"ל¹³⁰ "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא". – ואף שבהמשך הענין נאמר "ואלו שאין
להם חלק לעולם הבא", הרי זה בנוגע ל"עולם הבא" דוקא, מה שאין כן בנוגע לשאר הענינים, הרי כל אחד
ואחד מישראל, יהיה מי שיהיה, "לא ידח ממנו נדח"¹³¹, כיון שבעיני הקב"ה יהודי הוא יקר, ו"להחליפם באומה
אחרת אי אפשר" – קאי לא רק על כללות בני ישראל, אלא גם על כל אחד מישראל בפרט.
- וכיון שכן, הרי בודאי שסוף כל סוף תושלם הכוונה העליונה לא רק על ידי כללות בני ישראל, אלא גם על
ידי כל אחד ואחד מישראל.
- כב. וזהו גם מה שנאמר¹³² "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ
מצרים והשתחוו לה' בהר הקודש בירושלים":
- "האובדים בארץ אשור"¹³³ – "אשור" כמו אשר, שהוא בחינת תענוג – קאי על אלה שנאבדו מחמת הרדיפה
אחר תענוגי עולם הזה, על דרך ארץ אשור כפשוטה שהיתה ארץ טובה כו', כפי שאמר מלך אשור אל בני

(129) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

(130) סנהדרין ר"פ חלק.

(131) ראה בארוכה אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"א ע'.

קמב ואילך.

(132) ישע' כז, יג.

(133) בהבא לקמן – ראה לקו"ת דרושי ר"ה ס, א. סה"מ אידיש

ע' 80 ואילך.

(122) בתחלתו.

(123) ב"ר פ"ח, ח.

(124) בראשית א, כו.

(125) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, רע"ד. ובכ"מ.

(126) ד"ה באתי לגני ה'שית פ"ג (סה"מ ה'שית ע' 116).

(127) ראה תניא ספ"ט. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סה"ג.

(128) זכרי' יג, ב.

- 1 ישראל: "ולקחתי אתכם אל ארץ כארצכם ארץ דגן ותרשו וגו'" ¹³⁴, והיינו, שלא היה יכול לומר שיביא אותם
2 אל ארץ מוטבת מארצם, כיון שאין ארץ מעולה הימנה, ולכן אמר שיביא אותם על כל פנים אל ארץ כארצם ¹³⁵.
- 3 "והנדחים בארץ מצרים" – מצרים מלשון מיצר – קאי על אלה שנדחו מחמת המצור והמצוק כו', בדוגמת
4 המעמד ומצב של בני ישראל בהיותם בגלות מצרים, ש"לא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה" ¹³⁶.
- 5 וסוף כל סוף, הנה על ידי התקיעה בשופר גדול, ישובו ויבואו כולם – הן "האובדים בארץ אשור" והן
6 "הנדחים בארץ מצרים" – "והשתחוו לה' בהר הקודש בירושלים": לא רק בארץ ישראל, שהיא מקודשת מכל
7 הארצות ¹³⁷, אלא גם בירושלים, שהיא מקודשת מכל העיירות שבארץ ישראל ¹³⁷, ובירושלים גופא – "בהר
8 הקודש", והיינו, שכל בני ישראל יתעלו לדרגא היותר נעלית בקדושה, ועד שכל אחד ואחד מישראל יהיה
9 בדרגת הכהן גדול ביום הכיפורים בקדש הקדשים, לאחר עבודות היום, הקרבת פר ושעיר וכו'.
- 10 כג. ומוכן, שהודעת התורה ש"לפום גמלא שיחנא" ו"לא ידח ממנו נדח" (כנ"ל), אינה סיפור בעלמא, אלא
11 נתינת כח לעבודה:
- 12 כאשר אדם הולך בדרך שיש בה אבני נגף ומכשולות, אזי בידעו שיש בכחו לעבור את הדרך, ויתירה מזה,
13 שסוף כל סוף יעבור את הדרך ויגיע למחוז חפצו – הנה ידיעה זו נותנת לו עידוד וחיוזק לעבור את הדרך
14 בהקדם ובשמחה.
- 15 וכמו כן ברוחניות – שהידיעה שיש לו את הכחות הדרושים לעבודה, ושסוף כל סוף יצליח להשלים ולמלא
16 את העבודה, מהווה תוספת-כח להתגבר על כל המניעות ולעבוד עבודתו בהקדם, כדברי כ"ק אדמו"ר ¹³⁸
17 שאדם פיקח אינו דוחה עשייתו לאחר זמן, וגם לעבוד עבודתו בשמחה.
- 18 כד. ומלבד זה ישנה גם הידיעה בכוונת ההעלם (כנ"ל סעיף כ) – שלכן, אינו מסתכל על ההעלם כמו העלם,
19 אלא אדרבה, כסיבה המעוררת את הכחות הנעלמים וגם את הכחות העצמיים שיבואו לידי גילוי.
- 20 ועל דרך המבואר באגרת הקודש ¹³⁹ בשם הבעש"ט בענין "נכרי המדבר ומבלבלו בתפלתו" – "שישים אל
21 לבו ויתבונן ענין ירידת השכינה כביכול . . להתלבש ניצוץ מהארתה . . בדבור נכרי זה המדבר דברים המבלבלים
22 עבודת ה'" (שניצוץ זה הוא גבוה ביותר, ולכן ירד למטה ביותר), שהכוונה בזה היא "כדי שיתגבר ויתאמץ
23 יותר בתפלתו בעומק הלב ובכוונה גדולה כו'", על דרך מאמר רז"ל ¹⁴⁰ "מיני' ובי' אבא לשדי' בי' נרגא".
- 24 ועל דרך זה בנדון דידן – שסיבת ההעלם היא בשביל שתהיה העבודה בכח עצמו, היינו, שלא יהיה "נהמא
25 דכיסופא", אלא על ידי יגיעה דוקא, ולא רק יגיעה רגילה, אלא יגיעה יותר מהרגילות (כנ"ל ס"ד), שעל ידי
26 זה נעשה גילוי היותר גדול, ובלשון הכתוב ¹⁴¹: "למי יחפוץ המלך לעשות יקר יותר ממני" – שדוקא על ידי
27 בירור (עבודת הבירורים) או דחיית ההעלם (ענין הנסיונות) ¹⁴² מקבל הוא את ה"יקר" ¹⁴³.
- 28 וכאשר יהודי מסתכל על ההעלם באופן שהוא הסיבה להגילוי היותר גדול – אזי עושה עבודתו בשמחה,
29 ומצליח לבטל את כל ההעלמות וההסתרים שמבפנים, ובמילא מתבטלים גם כל ההעלמות וההסתרים שמבחוץ,
30 ואז מובטח לו שיבוא – עם הגוף, נפש הבהמית והשכלית – להר הקודש בירושלים.
- 31 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "ממצרים גאלתנו".
- 32 אחר כך צוה לנגן ניגון מכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע. מכ"ק אדמו"ר מהר"ש. מכ"ק אדמו"ר הצ"צ. מכ"ק
33 אדמו"ר האמצעי. וניגון ג' הבבות של הבעש"ט, הרב המגיד וכ"ק אדמו"ר הזקן].

* * *

(139) סכ"ה (קמא, א).

(140) סנהדרין לט, ב. הובא בתניא פל"א.

(141) אסתר ו, ו.

(142) ראה סה"מ מלוקט ח"א ע' קפז ואילך. וש"נ.

(143) ראה ספר הלקוטים (דא"ח להצ"צ) ערך יקר. וש"נ.

(134) מלכים-ב יח, לב. ישעי' לו, יז.

(135) ראה סנהדרין צד, א (ובפרש"י).

(136) וארא ו, ט.

(137) כלים פ"א מ"ז. רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ז הי"ב.

(138) סה"ש תש"ב ע' 6. ע' 117.

- 1 כה. דובר לעיל (בהמאמר¹⁴⁴) אודות המבואר בלקוטי תורה¹⁴⁵ דיבור המתחיל למנצח על השמינית שמילה
2 היא בחינת פנימיות א"ק, שזוהי בחינה שלמעלה ובאין-ערוך לסדר השתלשלות שכולל גם עולם האצילות
3 ולמעלה מזה כו'. ונתבאר שגם שרש הנשמה מיוחד עם בחינת פנימיות א"ק, שלכן טבעו של כל אחד ואחד
4 מישראל שאינו רוצה ואינו יכול להיות נפרד מאלקות¹⁴⁶.
- 5 ויש להוסיף, שזהו גם מה שכתב אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך מהדורא בתרא¹⁴⁷ ש"תחלת כניסת נפש זו
6 הקדושה היא . . במצות מילה".
- 7 – האמת היא שנפש הקדושה ישנה גם קודם המילה, ואפילו בשעת העיבור, כדמוכח ממאמר רז"ל¹⁴⁸ "הולד
8 . . במעי אמו . . נר דלוק לו על ראשו . . ומלמדין אותו כל התורה כולה". אלא, שענין זה הוא בהעלם,
9 והחידוש במצות מילה הוא – שעל ידה נעשית "תחלת כניסת נפש זו הקדושה", בפנימיות ובגילוי¹⁴⁹, וענין זה
10 הולך וניתוסף "בחינוך לתורה ולמצות שחייבו חכמים לחנך", ועד ל"גמר ועיקר כניסת נפש הקדושה" – "בי"ג
11 שנים כו"¹⁵⁰.
- 12 כו. המשך השיחה – ביאור דברי הרמב"ם¹⁵¹ "אין מלין אלא ולד שאין בו שום חולי, שסכנת נפשות דוחה
13 את הכל ואפשר למול לאחר זמן ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל", שמילה שלא בזמנה פועלת גם
14 למפרע¹⁵², כיון שהמילה מנגלה את מציאותו העצמית של יהודי – הוגה על ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס
15 בלקוטי שיחות חלק ג עמוד 979 ואילך.
- 16 כז. ומזה¹⁵³ מובן גם בנוגע לענין המילה ברוחניות – "ומלתם את ערלת לבבכם"¹⁵⁴ :
17 אף על פי שאצל כל אחד ואחד מישראל ישנו ניצוץ אלקי מבחינת פנימיות א"ק, וניצוץ זה הוא בשלימותו
18 לעולם, שלכן, גם יהודי שעבר על כל התורה רחמנא ליצולן, סופו לעשות תשובה, כי לא ידח ממנו נדח [ומטעם
19 זה לא רצה כ"ק מו"ח אדמו"ר¹⁵⁵ לשמוע שיש יהודי שהוא בסוג ד"מורידין ולא מעלין]¹⁵⁶, כיון שגם יהודי
20 זה בודאי סופו לעשות תשובה] – הרי מובן שאי אפשר להסתפק בכך ולילך לישון... לא די בכך שהניצוץ
21 האלקי הוא בהעלם, אלא יש צורך להביאו מן ההעלם אל הגילוי – דוקא על ידי עבודה¹⁵⁷.
- 22 מצד הניצוץ האלקי שנשאר לעולם בשלימותו – שזהו תוכן הענין ש"אי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל"
23 – "אפשר למול לאחר זמן", היינו, שגם אם עבר משך זמן שלא מל את עצמו, והערלה נשארה בשלימותה,
24 ואדרבה, כמו שכתב אדמו"ר הזקן בתניא¹⁵⁸ (בנוגע לבינוני, ועל אחת כמה וכמה מי שלא הגיע לדרגת בינוני)
25 ש"מהותו ועצמותו של הרע . . נתחזק יותר בהמשך הזמן שנשתמש בו הרבה באכילה ושתייה ושאר ענייני עולם
26 הזה" – גם במצב כזה "אפשר למול לאחר זמן", – הקב"ה מתחשב בכך שיהודי הוא "בשר ודם", ובלשון כ"ק
27 מו"ח אדמו"ר¹⁵⁹ בשם הרשב"ץ: "חכמה עילאה אין אַ זאק פלייש און ביינער מיט זודיקע בלוט"... ולכן פוסק
28 בתורה ש"אפשר למול לאחר זמן" –
- 29 אבל – לאחר זמן על כל פנים – בהכרח שתהיה פעולת המילה: מילה ופריעה – להחליש את התאוות¹⁶⁰,
30 ונוסף לזה גם מציצה: להוציא את הדם – החום והלהט ("דעם קאָך") בגשמיות – גם "ממקומות רחוקים"¹⁶¹
31 (שרומז על אלה שנתרחקו חס ושלום מאלקות) ואברי הגוף.
- 32 ופעולת המילה לאחר זמן – מועילה גם למפרע, לתקן גם את הזמן העבר, כהמעלה דתשובה מאהבה (לגבי
33 תשובה מיראה שהיא כרפואה מכאן ולהבא) שמתקנת גם את העבר¹⁶², ועד שמועילה אפילו על זדונות [הן

(144) פ"ה (לעיל ע' 300).

(145) תוריע כ, ד ואילך.

(146) ראה לעיל (ע' 295) בהמאמר פ"ב, ובהנסמן שם הערה 20.

(147) ס"ד ס"ב.

(148) נדה ל, ב.

(149) ראה לקו"ש ח"ג ע' 763 ואילך. ע' 800 ואילך.

(150) שו"ע אדה"ז שם.

(151) הל' מילה פ"א הי"ח.

(152) ראה גם מכתב ו' שבט שנה זו (אגרות-קודש ח"ז ע' קמג).

(153) סעיף זה – נכלל בלקו"ש הנ"ל בקיצור. ובמהדורא זו

ניתוספו כמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

(154) עקב יו"ד, טז.

(155) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ה ע' 46 ואילך. ועוד.

(156) שו"ע חו"מ סו"ס תכה.

(157) ראה לקו"ש ח"ג ע' 762, הענין במילה – שצ"ל פעולת

המילה.

(158) פי"ג (יח, רע"ב).

(159) לקו"ד ח"א קפח, א.

(160) מו"נ ח"ג פל"ה ופמ"ט. וראה לקו"ש שם ע' 761.

(161) רמב"ם שם פ"ב ה"ב.

(162) ראה יומא פו, א ובפרש"י.

כפשוטם, אצל אדם שחי כל ימיו בשקר והבלי שוא, והן בדקות, שהרי אפילו "מאן דמחוי במחוג כו" הרי זה ענין של מרידה¹⁶³, כמו עבודה זרה רחמנא ליצלן – שנעשים לו כזכיות¹⁶⁴.
 וכל זה – כשישנו ענין של עבודה ועשיה ("בשעת מ'טוט"), שאז עוזר הקב"ה לתקן גם את העבר, ועד כדי כך, שגם מי שהיה טמא, מי שהיה בדרך רחוקה, ואפילו "לכם", שהיה זה ברצונו (היינו, שבשעה שכל בני ישראל הקריבו קרבן פסח, נשאר הוא – מרצונו – מחוץ לאסקופת העזרה) – גם אז אפשר לתקן¹⁶⁵.
 ולכן, אין לסמוך על הניצוץ כו' ולילך לישון, כיון שאז ישאר הניצוץ בהעלם, והאדם ישאר במקום ששכב לישון... אלא בהכרח שיהיה ענין של עבודה ועשיה ("מ'דארף טאן"). – צריך לפתוח לכל הפחות "כחודה של מחט", ואז פותח הקב"ה "כפתחו של אולם"¹⁶⁶. ועל דרך זה במילה – שצריכים להסיר לכל הפחות את הערלה הגסה, וזוהי ההכנה והכלי לקיום היעוד¹⁶⁷ "ומל ה' אלקיך את לבבך", בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, בקרוב ממש.

* * *

כח. (כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר לאחד הרבנים):
 ידוע¹⁶⁸ פתגם אדמו"ר הזקן – כפי שסיפר החסיד ר' אייזיק מוויטעבסק – בפירוש התואר "מרא דאתרא", דהיינו בעל הבית על המקום והסביבה, שהמקום והסביבה כולה הם "חלקו בעולם" שניתן לו כדי להאירו ב"נר מצוה ותורה אור"¹⁶⁹, ובמאור שבתורה, זוהי תורת החסידות¹⁷⁰.
 – ישנם רבנים שחושבים שחובתם אינה אלא לפסוק שאלות בנוגע לבהמות... ישנם רבנים שמונחים בעריכת "חיבורים". אבל האמת היא שהרב שהוא בעל הבית של המקום צריך לפעול בכל הסביבה כו'.
 וכאשר חפצים בכך באמת [והרי רצון אמיתי של יהודי אינו אלא בעניני תורה ומצוות, ולשאר ענינים אין לו שייכות], ועוסקים בכך (לא רק כדי לצאת ידי חובה, אלא) באמת ומתוך מסירה ונתינה – אין שום מניעות בדבר, שהרי הוא "מרא דאתרא", בעל הבית, לפעול על המקום והסביבה כולה.
 כלומר: נוסף לכך שהרב צריך לעשות את שלו כדי להסיר את האחריות המוטלת עליו (ובלאו הכי מועל הוא בשליחותו חס ושלום), בין אם יצליח בפעולתו ובין אם לאו (שזהו חשבוננו של הקב"ה), אלא יתירה מזה – שלהיותו מרא דאתרא, בעל הבית, בודאי יצליח בכך.
 ועל ידי פעולתו בה"אתרא", פועל גם ה"אתרא" בו – "מדה כנגד מדה"¹⁷¹ – שבגלל עבודתו ופעולתו בה"אתרא", משלם לו הקב"ה בבני חיי ומזוני ריחי.
 כט. (כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר לאנ"ש דנ.):
 עליהם להשתדל לפעול על הבעלי-בתים בנוגע לקביעת עתים לתורה וקיום המצוות בהידור, וענין זה יהיה גם הכנה לקרב אותם לתורת החסידות (שהרי סוף כל סוף צריכים לקרבם גם לתורת החסידות), כידוע¹⁷² פתגם החסיד ר' הלל מפאריטש שכל ההידורים שמהדר בהם הם כדי שיוכל להבין חסידות כדבעי.
 – "דיו לעבד להיות כרבו"¹⁷³. ואם להקב"ה "מתאים" להתעסק עמנו – הרי לנו בודאי צריך להיות "מתאים" להתעסק עם בעלי-בתים, הן בנוגע לעניני ממון, והן בנוגע לקרבם לרוחניות.
 ועל ידי ההתעסקות עם הזולת, יוסיף הקב"ה השפעתו – באמצעות נשיא הדור שהוא הצינור שלנו – הן בגשמיות והן ברוחניות.

(163) ראה חגיגה ה, ב.
 (164) יומא פו, ב.
 (165) סה"ש תש"א ע' 115 (נעתק ב"היום יום" יד אייר, פסח שני).
 וראה לקו"ש ח"ח ע' 74. ח"י"ב ס"ע 216 ואילך. ועוד.
 (166) ראה שהש"ר פ"ה, ב (ב).
 (167) נצבים ל, ו. וראה תו"א לך ד"ה בעצם היום הזה (יג),
 סע"ב ואילך. תו"ח שם (צג, ב ואילך).
 (168) ראה "התמים" ח"ד ע' ל – בהערה. סה"ש תרצ"ו ס"ע 137.
 (169) משלי ו, כג.
 (170) ראה פתיחתא דאיכ"ר ב ובפ"י יפה ענף שם. ירושלמי חגיגה
 פ"א ה"ז ובפ"י קה"ע שם. סה"מ תרפ"ט ע' 176. וש"נ.
 (171) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך.
 (172) ראה גם אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"כ ע' רלה,
 ובהנסמן שם.
 (173) ברכות נח, ב. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ו ע' 12 ואילך.

1 צריכים רק להבטיח פתיחת הברז והצינור שמחבר אותנו עם הרבי, אילנא דחיי – שיוליכנו עד ביאת המשיח,
 2 וגם אז, כשיבוא משיח, יהיה לנו את הרבי שלנו¹⁷⁴ – על ידי ג' העמודים דתורה עבודה וגמילות חסדים¹⁷⁵,
 3 ולהתקשר עם זה שעליו נאמר¹⁷⁶ "אנכי עומד בין ה' וביניכם".
 4 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה שכל השייכים לעסקנות ציבורית יאמרו "לחיים"].

* * *

5 ל. [דובר אודות החילוק בין בני ישראל לבני-נח – שישנם ענינים ש"לדידן הוה מומא ולדידהו לאו מומא
 6 הוה", וכמו "דוקין שבעין"¹⁷⁷ – ביחס לענין ראיית אלקות, ולכן העדר הראיה באלקות ("דוקין שבעין") אינה
 7 נחשבת מום אצל בני נח, אלא רק אצל בני ישראל לאחרית מתן תורה [מה שאין כן קודם מתן תורה, גם לאחר
 8 יציאת מצרים (שעל זה מדובר בפרשת השבוע, פ' בשלח) – שאז היה להם דין של בני-נח¹⁷⁸]. ועל דרך זה
 9 אצל בני ישראל לאחרית מתן תורה גופא, שכאשר נתגלה בפנימיות התורה אופן עמוק יותר באחדות הוי', חייבים
 10 כל בני ישראל ללמוד, והעדר הלימוד הוא ענין של כפירה באחדותו בדקות דקות (כנ"ל סעיף ט"ו ואילך) –
 11 נכלל בשיחה שהוגעה על ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א ונדפסה בלקוטי שיחות חלק ל"ה עמוד 27 ואילך. ואחר
 12 כך אמר:]

13 וכל זה – מצד עצם העובדה שבדורות האחרונים נתגלתה תורת החסידות:

14 אותם ענינים שבדורות שלפנינו היו בהעלם, ולא נתגלו אלא ליחיד סגולה, ואצלם גופא לא באופן של
 15 התלבשות באותיות של שכל, אלא באותיות שמיימיים וקדושים ("הימל אותיות, הייליקע אותיות"), אותיות
 16 של קבלה – נתגלו בדרא דעקבתא דמשיחא על ידי רבותינו נשיאנו הקדושים בתורת חסידות חב"ד באותיות
 17 של שכל אנושי, ועד להחידוש של כ"ק מו"ח אדמו"ר בהדפסת עניני חסידות גם באדיש, וכמו כן באנגלית,
 18 צרפתית וספרדית – שגם בלשונות אומות העולם באו רזין דרזין דתורה (לא בהעלם, אלא) בגילוי.

19 ענין זה – גילוי רזין דרזין דתורה, כתרו של מלך, באותיות של שכל אנושי – נתחדש בתורת חסידות חב"ד,
 20 על ידי רבינו הזקן, שהיה נשמה חדשה¹⁷⁹, שעל ידו נתחדש ענין חדש בעולם לדורותיו אחריו, שגם הענינים
 21 הנעלים ביותר יבואו בהשגה,

22 – ועל פי זה יש לבאר את הסיפור¹⁸⁰ שפעם דיבר הרב המגיד בענין גילוי אליהו, ואמר רבינו הזקן שרוצה
 23 לראות זאת, והראה לו כו'. וההסברה בזה (שהרי בודאי לא היה זה בבחינת "מהרהר אחר רבו"¹⁸¹ חס ושלום)
 24 – שדרישתו של אדמו"ר הזקן מהרב המגיד שרצונו לראות כו', היא כדי שעל ידי זה יוכל לפעול אצל חסידים
 25 וכל בני ישראל שתהיה אצלם השגה מוחשית בעניני רזין דרזין –

26 ומדור לדור הולך וניתוסף על ידי רבותינו נשיאנו בהתגלות תורת החסידות באופן של הבנה והשגה, וכמו
 27 כן הולך ומתפשט ומקיף חוג גדול יותר מבני ישראל.

28 וכיון שרואים במוחש שהקב"ה מגלה פנימיות התורה – הרי התגלות זו כשלעצמה היא ההוכחה הגדולה
 29 על הצורך בלימוד פנימיות התורה, ובמילא, בימינו אלה, החסרון בידעת הענינים שנתגלו בפנימיות התורה –
 30 "הוה מומא", ועד לענין של כפירה (בדקות דקות על כל פנים) באחדותו יתברך, וכמו ענין השיתוף לאחרית מתן
 31 תורה.

32 ומלבד ההוכחה מההתגלות דפנימיות התורה כשלעצמה, הרי זה מוכרח גם מצד טעם ההתגלות דפנימיות
 33 התורה¹⁸²:

34 מצד התגברות החושך בדורות האחרונים בכלל ובזמן האחרון בפרט – נעשה בגבול הקדושה תנועה של
 35 ריבוי והתפשטות ביותר, כדי לגרש את החושך (כיון שמציאות הקדושה אינה מניחה התגברות החושך). ומטעם

179) לקו"ד ח"ג תעז, א ואילך. סה"ש תש"ה ע' 127 ואילך.

180) ראה גם לעיל ע' 264. וש"נ.

181) סנהדרין קי, א.

182) ראה לקו"ש ח"ל ע' 171 ואילך. וש"נ.

174) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"א ע' 201.

175) אבות פ"א מ"ב.

176) ואתחנן ה, ה. וראה סה"ש תורת שלום ע' 158.

177) גיטין נז, א.

178) ראה אנציק' תלמודית ערך בן נח בתחלתו. וש"נ.

זה נתגלתה תורת החסידות בדורות האחרונים דוקא. וכידוע¹⁸³ המשל של אדמו"ר הזקן מבזבזו האבן היקרה שבכתר המלך כדי להציל את חייו של בן המלך כו'.

ומזה מובן גודל ההכרח שבלימוד תורת החסידות – דכיון שכדאי למלך לאבד את האבן היקרה שבכתר המלכות, בהכרח לומר שאי אפשר בלאו הכי, שכן, אילו היתה איזו עצה אחרת, היו משתמשים בה, ולא היו מאבדים האבן היקרה שבכתר המלך!

לא. ועוד זאת – שכללות הגילוי דתורת החסידות בדורות האחרונים הוא התחלת הגילוי דמשיח, והיינו, ש"חשף הוי' את זרוע קדשו"¹⁸⁴ והתחיל לגלות את הגילוי דמשיח¹⁸⁵.

ובהקדמה – שבגאולה העתידה יהיה הענין ד"רכוש גדול", במכל שכן וקל וחומר מיציאת מצרים (שלא היתה גאולה שלימה, אלא גאולה שיש אחריה גלות¹⁸⁶), שבה נאמר¹⁸⁷ "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול".

וה"רכוש גדול" הוא הריבוי וההוספה בתורה – כפי שמצינו (אפילו) באחאב ש"מחמד עיניך"¹⁸⁸ קאי על התורה¹⁸⁹.

וב"רכוש גדול" גופא – יש אבנים טובות שצריכים להיות "מבין" לידע ערכם, כי כאשר אדם פשוט (שאינו "מבין") מסתכל עליהם, חושב הוא שהם אבנים פשוטות, כיון שהיוקר שבהם הוא בהעלם; ויש אבנים טובות שכל מי שמסתכל עליהם, גם מי שאינו "מבין", רואה מיד שהם אבנים יקרות ביותר.

ודוגמתו בנוגע לתורת החסידות – שלא צריך להיות "מבין" כדי להעריך את היוקר שבה. צריך רק להסתכל, "א' קוק טאָן", על כל פנים "כחודה של מחט", ואז רואים מיד כמה דברים אמורים.

לימוד החסידות מביא גם תוספת הצלחה בלימוד הנגלה, ותוספת ברכה גם בענינים גשמיים, והעיקר – שזוהי הכנה קרובה לביאת משיח צדקנו¹⁹⁰ בעולם הזה הגשמי והחומרי למטה מעשרה טפחים.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון כ"ק אדמו"ר הזקן. ואחר כך הניגון "ניע זשוריצי כלפצי"].

* * *

לב. בנוגע לשמיני-עצרת – איתא במדרש¹⁹¹ "משל למלך שעשה סעודה . . אמר לאוהבו נגלגל אני ואתה במה שתמצא . . פר אחד איל אחד", "כבנים הנפטרים מאביהם והוא אומר להם קשה עלי פרידתכם כו"¹⁹². וידוע¹⁹³ הביאור בדיוק הלשון "קשה עלי פרידתכם" – דלכאורה מתאים יותר לומר "קשה עלי פרידתינו", הפרידה של הקב"ה מבני ישראל – אלא שהקב"ה מצד עצמו אינו נפרד מבני ישראל, ואין זה אלא ש"קשה עלי פרידתכם", הפירוד שישנו בין בני ישראל, שעל ידי זה נעשה חס ושלום גם הפירוד מהקב"ה, כיון שהאחדות של הקב"ה עם בני ישראל, "ברכנו . . באור פניך", היא כאשר "כולנו כאחד" דוקא¹⁹⁴.

וזוהו שבסיום תקופת המועדים אומר הקב"ה "קשה עלי פרידתכם" – כי, ביום טוב מודגשת אחדותם של כל בני ישראל, ש"הכתוב עשאן כולם חברים"¹⁹⁵, מפני שהכל מטהרים עצמן ועולין לרגל¹⁹⁶, דלא כבימי החול ש"חברים" הנוהרים מטומאה הם בהבדלה ופרישות מעמי הארץ¹⁹⁷. ולכן, לאחר היום-טוב, שאז חוזר ונעשה הפירוד בין חברים לעמי הארץ – אומר הקב"ה "קשה עלי פרידתכם".

ובנוגע לענינו:

(189) פרש"י עה"פ – מסנהדרין קב, ב.
(190) ראה אגה"ק דהבעש"ט – כתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ.
(191) במדב"ר פכ"א, כד. תחומא פינחס טז.
(192) פרש"י פינחס כט, לו.
(193) ראה לקו"ש ח"ב ע' 433. ועוד.
(194) ראה תניא פל"ב.
(195) חגיגה כו, א.
(196) רמב"ם הל' מטמאי משכב ומושב פי"א ה"ט.
(197) רמב"ם סוף הל' טומאת אוכלין.

(183) "התמים" ח"ב ע' מט. אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' שכו ואילך. ועוד.
(184) ישעי' נב, יו"ד. וראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סשע"א. וש"נ.
(185) ראה בספרים שנעתקו בספר בעש"ט עה"ת בהקדמה אות כא ואילך.
(186) ראה מכילתא פרשתנו (בשלח) טו, א. הובא בתוד"ה ה"ג ונאמר – פסחים קטז, ב.
(187) לך לך טו, יד.
(188) מלכים-א כ, ו.

1 כאשר ישנה מסיבה ואסיפה של עשרה מישראל, ד"כל בי עשרה שכינתא שריא"¹⁹⁸, וכמ"פ עשרה מישראל,
2 ובפרט כשמתאספים כדי להתחזק בעניני תורה ומצוות, וביום ההילולא של נשיא הדור – הרי בודאי עומדים
3 כולם בהתעוררות ובאחדות.
4 צריכים איפוא ליקח התעוררות ואחדות זו ולהמשיכה גם בימים הבאים לקראתנו לשלום ולטובה – לעמוד
5 בתנועה שהיא הקצה ההפכי מ"פרידתכם", בתנועה של אהבת ישראל, שעל ידי זה יתעלו "עמי הארץ" להיות
6 "חברים", וה"חברים" יתעלו לדרגא נעלית עוד יותר, ואז לא יהיה "קשה עלי", אלא אדרבה – "באור פניך",
7 פנימיות רצונו, כיון ש"כולנו כאחד".

* * *

8 לג. כאן המקום להבהיר ב' ענינים בהמשך להמדובר בהתוועדות הקודמת:
9 (א) בנוגע להמדובר¹⁹⁹ על דבר סדר הלימוד ביום השבת, שצריכים ללמוד ב' שלישים בנסתר ושליש בנגלה
10 – יש להבהיר, שבקונטרס עץ החיים²⁰⁰ מפורש להדיא ש"יום השבת קודש קדוש יהיה כולו על עסק דברי
11 אלוים חיים"²⁰¹.
12 (ב) בנוגע להמדובר²⁰² שתלמידי הישיבה צריכים ללמוד תורה ללא חשבונות של "תכלית", חשבונות שבאים
13 מהיצר הרע – שמעתי שהיו כאלה שהעלו דיבורים ("מ'האט איבערגערעדט") כאילו לא איכפת לי אודות
14 הגשמיות של התלמידים; העיקר אצלי שיגדלו למדנים ויראיי-שמים, ובנוגע למצבם הגשמי – לא איכפת לי...
15 צריך איפוא להבהיר שזהו שקר מוחלט. – איכפת ונוגע לי מצבו הגשמי של כל תלמיד ותלמיד, כיצד תהי'
16 הסתדרותו בחייו הגשמיים בכל הפרטים.
17 כ"ק מו"ח אדמו"ר הוא זה שהנהיג בעבר ומנהיג גם עתה את הישיבה, ובמילא, כאשר מדברים ("מ'רעדט
18 איבער") בניגוד להמדובר בהתוועדות דשבת מברכים אודות השיטה של הרבי – הרי זה חס ושלום "מהרהר
19 אחר רבו", כ"ק מו"ח אדמו"ר...!
20 להרבי היה איכפת בעבר, ואיכפת לו גם עכשיו, כל פרט קטן של כל תלמיד. הרבי דואג לכל אחד
21 מהתלמידים אודות שידוך, ואודות פרנסה, ופרנסה בהרחבה דוקא. הרבי היה אומר שתוקפא דגופא הוא תוקפא
22 דנשמתא, היינו, שצריך להיות תוקף הגוף בשביל תוקף הנשמה²⁰³. – ואף על פי כן תבע הרבי שהתלמידים
23 לא יחשבו אודות הסתדרותם בפרנסה כל זמן שנמצאים בין כתלי הישיבה.
24 והנני חוזר וכופל את הדברים – שלא יהיה מקום לטעות:
25 בודאי איכפת כיצד תהיה ההסתדרות בגשמיות של כל תלמיד בפרט,
26 אבל, אסור לשכוח דברי חז"ל²⁰⁴ ש"מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה". פרנסה – אינה מה שעושה
27 האדם בעצמו, אלא מה שנותן לו הקב"ה. אומות העולם – נתונים תחת הנהגת הטבע, אבל אצל בני ישראל,
28 אופן ההנהגה הוא למעלה מהטבע. אצל בני ישראל בכלל, חסידים בפרט, ובפרט תלמידי הישיבה – המשכת
29 הגשמיות היא על ידי התורה. ובמילא, לא תצמח שום תועלת לתלמידי הישיבה אם בהיותם בישיבה יחשבו
30 אודות "תכלית". אדרבה: כאשר יתמסרו לגמרי לתורה ועבודת הוי' – תומשך להם כבוא הזמן פרנסה בהרחבה,
31 ללא דאגות וטרדות המבלבלות לעבודת ה'.
32 (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א): יעזור השם יתברך לכל אחד ואחד מאתנו שיתבטלו ה"רבות מחשבות"²⁰⁵
33 המטרידות ומבלבלות, וכל אחד ואחד יוכל למלא שליחותו מתוך הרחבת הדעת ושמחה, כמו שכתוב²⁰⁶ "עבדו
34 את ה' בשמחה", ובהצלחה גדולה.

(203) ראה גם לעיל בהמאמר פ"ו. וש"נ.

(204) ביצה טז, רע"א.

(205) לשון הכתוב – משלי יט, כא. וראה תו"א שמות נא, א.

(206) תהלים ק, ב.

(198) סנהדרין לט, א.

(199) שיחת ש"פ שמות, מבה"ח שבט סכ"א (לעיל ע' 286).

(200) ספכ"ה.

(201) ראה גם שיחת ש"פ תצא תשי"ד.

(202) שיחת ש"פ שמות הנ"ל סי"ח ואילך (לעיל ע' 284 ואילך).

לד. [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "כי בשמחה תצאו", ובאמצע הניגון הפסיק, ואמר:]
השעה מאוחרת²⁰⁷, וצריכים להזדרז. והעצה לזה – הוא ענין השמחה, שכן, טבע האדם שכאשר עושה דבר
מסויים בשמחה, אזי העשיה היא בזריזות, וגם בהצלחה.
ינגנו איפוא בשמחה, ובמילא ייעשו כל הענינים בזריזות ובהצלחה.
[הקהל המשיכו לנגן – בשמחה רבה. ואחר כך אמר:]
בפורים²⁰⁸ תרפ"ז, לאחר ש"ק מו"ח אדמו"ר סיים את ההתוועדות וחזר לחדרו, נשאו עדיין מהמסובים
להתוועדות, וביניהם היה גם החסיד ר' יעקב זוראווטשער, ואז התיישב על הרצפה, וניגן הניגון "קול ביער".
ינגנו איפוא גם עתה הניגון "קול ביער".

* * *

לה. ביום ההילולא הזה נשלמו ג' שנים מיום הסתלקות כ"ק מו"ח אדמו"ר בשנת תש"י, ומתחילה שנה
הרביעית.
ובהקדם החילוק שבין שלש שנים הראשונות לשנה הרביעית – כמו שכתוב²⁰⁹ "שלש שנים יהיה לכם ערלים
לא יאכל", שהפירות אסורים בהנאה²¹⁰, "ובשנה הרביעית יהיה כל פרי קדש הילולים", דאף שנקרא "קדש",
מכל מקום, הרי זה "הילולים" – חילולים²¹¹, שיכולים להוציאם לחולין ולהשתמש בהם עבור עניני הרשות,
על ידי פדיון, והדין הוא שיכולים לחלל אפילו שוה מאה בפרוטה²¹².
ויש לבאר ענין זה בשייכות לשנה הרביעית מיום ההסתלקות.
לו. ובהקדים – בנוגע לכללות הענין דיום ההילולא:
העליות של הרבי, בעל ההילולא – שגם במשך השנה הולך ומתעלה "מחיל אל חיל", ועל אחת כמה וכמה
ביום ההילולא שאז העליה היא באופן שבאין ערוך (כנ"ל סעיף י"א) – הם באופן שלוקח עמו בעליותיו את
כל המקושרים והשייכים אליו²¹³, כפי שפסק בעצמו שרועי ישראל "לא יפרדו מעל צאן מרעיתם"²¹⁴.
וכפי שמצינו במשה רבינו ש"צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל"²¹⁵ – שנשאר במדבר כדי להיות יחד עם
צאן מרעיתו, כדי שיוכל להכניסם עמו לארץ ישראל. וכן הוא אצל כל רועי ישראל – שהענין העיקרי אצלם
הוא צאן מרעיתם.
– הרב הצדיק מבארדיטשוב אמר פעם שאם יעמידו בפניו ברירה: להיות לבדו בגן-עדן, או להיות בגיהנם,
אבל, יחד עם עוד יהודים – יבחר להיות בגיהנם, העיקר להיות יחד עם עוד יהודים...
זוהי תכונתו של רועה ישראל – שכל עצמותו ומהותו הוא תפקידו ושליחותו בתור רועה ישראל, ובמילא,
לא איכפת לו ("עם גייט אים ניט אָן") עניני גן-עדן וכיוצא בזה; איכפת לו ("אים גייט אָן") להמצא יחד עם
יהודים, כיון שזהו תפקידו ושליחותו.
ומזה מובן גם בנוגע לעניני העליות של הרבי, בעל ההילולא – שאילו לא היו העליות שייכות גם אלינו,
היה הרבי מוותר על העליות שלו כדי להשאר יחד עם צאן מרעיתו, ונמצא, שהרבי לא עולה בלעדנו, אלא לוקח
גם אותנו בעליותיו. – ובמילא, כאשר "נסחבים" ("מ'שלעפט זיך") ולא הולכים עמו, הרי לא זו בלבד שחסר
במילוי השליחות, אלא עוד זאת, שמעכבים חס ושלום את העליות של הרבי, כיון שהוא קשור עמנו.
לז. ובענין זה מתווספת הדגשה מיוחדת בשנה הרביעית – שיכולים לנצל זאת גם בנוגע לעניני הרשות, בכל
המצטרך, ובאופן של הרחבה, כשם שבשנה הרביעית יכולים לפדות בפרוטה אפילו שוה מנה.

(212) ערכין כט, א. רמב"ם הל' ערכין וחרמין פ"ח ה"י. טושו"ע
שם ס"ו.

(213) ראה גם שיחת יו"ד שבט תשי"א הערה ז (תורת מנחם –
התוועדויות ח"ב ע' 205). ועוד.

(214) אגרות-קודש שלו ח"א ע' קמא.

(215) ברכה לג, כא. וראה במדב"ר פי"ט, יב.

(207) ה' כבר אחרי השעה השלישית בוקר (המור"ל).

(208) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ס"ע 325.

(209) קדושים יט, ג-כד.

(210) פרש"י עה"פ. קידושין נו, ב. וש"נ. רמב"ם הל' מאכלות

אסורות פ"ה ה"ט. טושו"ע יו"ד ר"ס רצד.

(211) ירושלמי פאה פ"ז ה"ה. ברכות לה, א ובפרש"י.

- 1 צריכים רק להאמין בשלימות שאין נפקא מינא בין הזמן שלפני זה (קודם ההסתלקות) לזמן דעתה,
- 2 ולהמשיך במילוי השליחות של הרבי, מתוך החלטה גמורה שכאשר קשורים עם נשיא הדור והולכים
- 3 בשליחותו אין מקום להתחשב בעניני הטבע, ל"טבע" אין שום דעה, כיון שנשיא הדור הוא בעל הבית על
- 4 הטבע – כפי שרואים בעיני בשר שאלה שעמדו בתנועה זו, נחלו הצלחה מרובה,
- 5 ולידע שהרבי יכול ורוצה ונוגע לו ליתן ולהשפיע – לא רק ההצלחה במילוי שליחותו, אלא גם השפעה
- 6 גשמית בעניניו הפרטיים, כאמור לעיל (סעיף ל"ג) שהרבי דואג גם לצרכיו הגשמיים של כל אחד ואחד
- 7 בפרטיות.
- 8 אצל הרבי היה תמיד הסדר שגשמיות ורוחניות קשורים יחדיו. ובמילא, כאשר קשורים עם הרבי ברוחניות,
- 9 נמשכת גם ההשפעה בגשמיות.
- 10 כאשר מביטחים שה"פתח" אל הרבי יהיה פתוח, אפילו "כחודה של מחט", אזי פותח הקב"ה "כפתחו של
- 11 אולם", ש"לא היו לו דלתות"²¹⁶, והיה פתוח תמיד, והרי בפנים נמצאים לא רק "מנורה בדרום", שמורה על
- 12 הענינים הרוחניים ("הרוצה שיחכים ידרים"), אלא גם שולחן בצפון, שמורה על הענינים הגשמיים ("שיעשיר
- 13 יצפיין")²¹⁷.
- 14 כאשר פותחים "כחודה של מחט", ונותנים "פרוטה אחת" – יכולים ליקח "כל פרו", כל הענינים היותר
- 15 נעלים, ולהמשיכם גם בגשמיות, וכל זה – על ידי זה ש"נלכה באורחותיו נצח סלה ועד"²¹⁸.



(218) לשון אדה"ז – תניא אגה"ק סז"ך (קמו, א).

(216) מדות פ"ב מ"ג.

(217) ב"ב כה, ב.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו שבט, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

נתקבלו מכתביו פ"י, אשר יקראו בעת רצון על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע. ובטח ראה קטעים ממכתבי לכמה מאנ"ש, בהמדובר בכ"מ בדא"ח אודות הענינים והמצוה שצ"ל זהיר בהם טפי, כי זהו השער של פב"פ בהעלאה מלמטל"מ ומלמעלה למטה. וכיון שהשער שלו הוא עבודה בשדה החינוך על טהרת הקדש, כנראה מהנהגת ההשגחה פרטית עמו עד עתה, ולזה צ"ל בריא לא רק בנשמה אלא גם בגוף, וכמבואר הפסק בזה בהנחה ברורה ופשוטה בהלכות ת"ת, ועיין ג"כ לרבנו הזקן בהלכות אלו, הרי עליו לשמור על בריאותו בגשמיות כפשוטו בלי ערמומיות, ובמילא יהי לו כח לעשות מלאכתו כדבעי, ובמילא תתרבה הברכה וההצלחה בהנוגע לו ולכל ב"ב - שיחיו - ויבשר טוב בכל הנ"ל.

בברכת הצלחה.

לקוטי שיחות פרשת בא כרך יא

1 א. כתוב בפרשתנו¹ - בקשר לחג הפסח - "וביום
2 הראשון מקרא קודש גו' כל מלאכה לא יעשה בהם
3 אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם" - היינו
4 שיום טוב אסור בעשיית מלאכה (כשבת), פרט
5 למלאכות שהן לצורך אוכל נפש שהן מותרות ביום
6 טוב.
7 ונשנה האיסור דעשיית מלאכה כמה פעמים²
8 בתורה בכל חג בפני עצמו - ובכולם נאמר: "כל
9 מלאכת עבודה לא תעשו", ולא פירש בהם הכתוב
10 היתר עשיית מלאכת אוכל נפש.
11 וצריך להבין טעם שינויים אלו.
12 והנה הרמב"ן³ כתב על זה: פירוש "מלאכת
13 עבודה" כל מלאכה שאינה לצורך אוכל נפש, כענין
14 שנאמר⁴ ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ובכל⁵
15 עבודה בשדה ונעבדתם ונזרעתם⁶. . ומלאכה שהיא
16 באוכל נפש היא מלאכת הנאה לא "מלאכת עבודה", וזה
17 מתבאר בתורה, כי בחג המצות שאמר תחלה "כל
18 מלאכה לא יעשה בהם" הוצרך לפרש "אך אשר יאכל
19 לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", ובשאר ימים טובים
20 יקצר ויאמר "כל מלאכת עבודה לא תעשו" לאסור כל
21 מלאכה שאינה אוכל נפש ולהודיע שאוכל נפש מותר
22 בהן. ולא יאמר הכתוב לעולם באחד מכל שאר ימים
23 טובים כל מלאכה, ולא יפרש בהם היתר אוכל נפש כי
24 "מלאכת עבודה" ילמד על זה כו', ומפני שמזכיר שם
25 (בחג המצות) כל מלאכה הוצרך לפרש⁷ "אשר יאכל
26 לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם".

27 ומבואר מדברי הרמב"ן שלא אסרה התורה ביום
28 טוב אלא "מלאכת עבודה" וזה גופא מלמדנו שמלאכת
29 אוכל נפש לא נאסרה מלכתחילה היות ומלאכת אוכל
30 נפש אינה בכלל "מלאכת עבודה".

- (1) יב, טז.
- (2) אמור כג, ז. ח. כא. כה. לה. לו. פנחס כח, יח. כה. כו. כט, א.
- יב. לה.
- (3) אמור כג, ז. והובא בחנוך מצוה רחצ. וכ"כ הרמב"ן בשם הר"ח (הוצאת שעוועל). וכ"ה דעת הרמב"ם לפי המ"מ הל' יו"ט פ"א ה"א. וראה לח"מ שם. אבל ראה פר"ח סי' תצה (ד"ה ולכן). וראה ב"י סתק"ח (ד"ה ומ"ש רבינו בשם ר"ש).
- (4) יתרו כ, ט.
- (5) שמות א, יד.
- (6) יחזקאל לו, ט.
- (7) להעיר ג"כ משטמ"ק כתובות (ז, א ד"ה וזה שכתב): כל שם שחיטה חזא היא וכיון שהותרה שחיטה לצורך או"נ הרי לא היתה שחיטה בכלל לא תעשה כל מלאכה ומעתה כל שחיטה מותרת.

31 ב. והנה ההיתר דעשיית מלאכת אוכל נפש ביום
32 טוב אפשר לבאר בב' אופנים⁸:
33 (א) גם מלאכות אוכל נפש אסורות מצד עצמן שהרי
34 הן בכלל "כל מלאכה לא יעשה בהם", אך כשנעשות
35 לצורך אוכל נפש - הוציאה אותן התורה מכלל "כל
36 מלאכה" - היינו, שצורך האוכל הוא טעם וסיבה
37 להתיר איסור מלאכות אלו.
38 (ב) וכן נראה מדברי הרמב"ן⁹ הנ"ל - מלכתחילה
39 אין מלאכות אוכל נפש בכלל איסור מלאכה; והכתוב
40 "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם" בא
41 ללמד פירוש הכלל ד"כל מלאכה לא יעשה בהם"
42 שאין המדובר אלא במלאכות שאינן לצורך אוכל נפש.
43 היינו, ש"אשר יאכל לכל נפש" הוא סימן¹⁰ וקביעות
44 ההגדרה של אלו המלאכות שלא חל בהן האיסור.
45 ונפקא מינה להלכה: המתענה¹¹ ביום טוב אי מותר
46 מדאורייתא במלאכת אוכל נפש. להסברא (דמלאכות
47 אלו אסורות מצד עצמם, אלא) שהותרו מטעם שהן
48 צורך אוכל נפש הרי מובן שהיתר זה אינו אלא במי
49 שאוכל ביום טוב; אבל המתענה ביום טוב, מכיון
50 שאין לו צורך אכילה במלאכות אלו נשאר לגבי
51 האיסור שבהן. מה שאין כן להסברא שמעולם לא
52 נאסרו מלאכות אוכל נפש ביום טוב - גם המתענה
53 מותר לעשות מלאכות אלו.
54 ולכאורה יש לומר דפליגי בזה בית שמאי ובית

(8) ראה ג"כ צפע"נ על הרמב"ם הל' שבת פ"ב הט"ז ד"ה שמע שטבע. וראה בארוכה בהמועדים בהלכה עמוד ה' ואילך.

(9) ראה בהמשך דברי הרמב"ן: כי עבודה אצל רז"ל טורח ועמל שאדם עובד בו לאחר מל' עבודתו. וראה אמרי בינה (להר"מ אויערבאך) דיני יו"ט ס"א שכתב עפ"י בדעת הרמב"ן דגם מלאכת או"נ באם עושה אותה כעבד העובד את רבו, חל עלי' התואר מלאכת עבודה (- במובן זה) ואסורה.

אמנם אי"ז סתירה למ"ש בפנים, כי מ"מ י"ל דס"ל שמלאכות או"נ מצ"ע אינן מלאכות האסורות ביו"ט אלא דכשנעשות באופן דעבודת עבד אז מקבלים התואר מלאכה ובמילא נאסרות.

(10) בשטמ"ק כתובות (ז, א) בשם שיטה ישירה: כל אותן מלאכות שהותרו לצורך אכילה לא היו בכלל לא תעשה כל מלאכה והאי דכתב רחמנא אשר יאכל לכל נפש לסימנא בעלמא הוא דכתבי'. וברא"ש יומא (פ"ח ס"ד) בשם הר"מ מרוטונבורג: כיון דהתורה התירה לנו או"נ ביו"ט הוה לדידין כל או"נ ביו"ט כמו חז"ל.

(11) ברמ"א (או"ח סתק"ז ס"כ) ושו"ע אדה"ז (שם ס"ל, סתק"ז ס"ד - וראה אלי' רבה (סתק"ז סק"ד) החילוקי דיעות בזה) שהמתענה אסור לעשות מלאכת או"נ ביו"ט - אבל לא כתבו אם זה מה"ת או מדרבנן. וראה מחצה"ש (סי' תקכ"ז שם). וראה צל"ח ביצה (יב, א על תודה"ה הג"ר רש"י כו') שכתב דאסור במלאכת או"נ מדאורייתא.

1 הלל במסכת ביצה¹²: בית שמאי אומרים אין מוציאין
2 לא את הקטן כו' לרשות הרבים ובית הלל מתירין,
3 ומפרש בגמרא דפליגי אי אמרינן "מתוך שהותרה
4 לצורך (אוכל נפש) הותרה (נמי) שלא לצורך".

5 בפשטות יש לפרש, דבית הלל סברי דב"אך אשר
6 יאכל לכל נפש" הופקעו מלאכות אוכל נפש מגדר
7 איסור מעיקרא, ולכן מותרות הן גם כשאין לצורך
8 אוכל נפש¹³; ובית שמאי סברי, ד"אשר יאכל לכל
9 נפש" הוא טעם להתיר מלאכות אלו, ובמילא לא
10 התירתי תורה אלא כשעשייתן היא לצורך אוכל נפש
11 - וכשאין לצורך אוכל נפש הרי הן באיסורן¹⁴.

12 ג. אדמו"ר הזקן בשלחנו¹⁵ כותב: ראשון ושביעי
13 של פסח וחג השבועות כו' הן הנקראים ימים טובים
14 וכל העושה מלאכת עבודה בא' מהן הרי זה לוקה מן
15 התורה שנאמר "כל מלאכת עבודה לא תעשו גו"
16 ומהו מלאכת עבודה כל מלאכה שאינה נעשית באוכל
17 או משקה כו' אבל כל מלאכה הנעשית באוכל או
18 במשקה כו' נקראין כל מלאכות אלו כו' מלאכת אוכל
19 נפש שהתורה התירה לעשותה לצורך אכילת יום טוב
20 שנאמר "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה
21 לכם".

22 והנה מדברי אדמו"ר הזקן בתחלתם "ומהו מלאכת
23 עבודה, כל מלאכה שאינה נעשית באוכל או משקה"
24 משמע (כסברת הרמב"ן), ד"מלאכת עבודה" פירוש
25 מלאכה שאינה לצורך אוכל נפש, ולכן מלאכת אוכל
26 נפש מותרת מעיקרא. אמנם ממה שכתב בהמשך דבריו
27 "שהתורה התירה לעשותה לצורך אכילת יום טוב"
28 משמע שגם מלאכות אלו הן בכלל מלאכות האסורות
29 ביום טוב אלא שהתורה התירתי (בפסוק דידן) לצורך
30 אכילת יום טוב - והיינו שצורך אוכל נפש הוא הטעם
31 להתיר מלאכות אלו, האסורות מצד עצמן - ועל פי
32 זה לכאורה סתרי דבריו אהדי?

33 ד. והנה בפירוש דעת בית הלל "מתוך שהותרה
34 לצורך הותרה נמי שלא לצורך", פליגי רש"י¹⁶

ותוספות¹⁷: רש"י מפרש שהותרה המלאכה גם אם
אינה לצורך כלל - היינו שמדאורייתא מותרת
המלאכה לגמרי, ורק מדרבנן צריך להיות צורך קצת.
והתוספות סברי דהיתר "שלא לצורך" היינו שאין בה
צורך אוכל נפש אבל צריך להיות צורך היום קצת -
והיינו שגם מדאורייתא לא הותרה המלאכה לגמרי.
ואינה מותרת אלא אם כן יש בה צורך היום קצת¹⁸.
והנה על פי המבואר לעיל (סעיף ב) - דבית הלל
סברי דמלאכות אוכל נפש לא נכללו מלכתחילה בכלל
האיסור - מובנת היטב סברת רש"י¹⁹ דמותרות
מדאורייתא גם אם אינן לצורך כלל. אמנם לדעת
התוספות צריך להבין:

47 [דהרי לכאורה אי אפשר לומר דהתוספות פליגי על
48 רש"י וסברי בדעת בית הלל שצורך אוכל נפש הוא
49 טעם להתיר מלאכות אלו - דאם כן לא מהני מה שיש
50 צורך היום קצת²⁰, אם לא לצורך אוכל נפש ממש, שזהו
51 טעם ההיתר כנ"ל; ועל כן צריך לומר כי גם לדעת
52 התוספות סברי בית הלל שמלאכות אוכל נפש הן
53 מלאכות מותרות²¹ - ולפי זה אינו מובן]

(17) ביצה שם ד"ה ה"ג. כתובות ז, א ד"ה מתוך. וכ"ה דעת כמה
ראשונים בשטמ"ק כתובות (שם) וביצה (שם). וראה ב"י סתק"ח
(ד"ה כל הוצאה). וכ"כ הפר"ח סתצ"ה בדעת הרמב"ם.
בתי קושיות הראשונים על רש"י ראה שטמ"ק כתובות וביצה (שם).
מג"ש ביצה (על התוס' שם). פר"ח (שם). שעה"מ הל' יו"ט פ"א.
אמרי בינה דיני יו"ט (שם). ועוד.

(18) בשו"ע אדה"ז סתצ"ה ס"ג כתב:

(19) ראה מג"ש (שם - וראה לקמן הערה 28), אמרי בינה דיני
יו"ט (שם). ועוד.

ומ"ש רש"י (שם) "כיון דהותרה לצורך הותרה מה"ת לגמרי",
היינו, שהתורה הוציאה מלאכת או"נ מכלל מלאכות האסורות לגמרי.
ומ"ש בתחילת הדיבור ד"לכו"ע יש הוצאה ליו"ט אלא כו" - היינו
שהוא בגדר מלאכה (ולא נתמעטה מן הכתוב "ולא תוציאו שני
מבתיכם ביום השבת" - ראה גמרא שם), אבל לא מלאכה אסורה -
ונפ"מ אם יש מקום לגזירה "במדי דהוי טרחא דלא צריך" (כהמשך
דברי רש"י). וראה שטמ"ק ביצה (שם); כשנעשות באופן דעבודת עבד
- ראה לעיל הערה 9.

(20) וגם: הרי הרמב"ן והר"ח (דס"ל כהרמב"ן - כנ"ל הערה 3)
ס"ל דאורייתא הוי סימן, וס"ל ג"כ שצריך שיהא צורך היום קצת (ראה
רמב"ן שבת קכד, ב ד"ה וכו' מתירין. ר"ח הובא בתוס' ביצה שם).
וראה גם הערה הבאה בדעת התוס'.

ולכן, אף את"ל בדעת התוס' שס"ל או"נ הוי טעם, דמ"מ מותר
גם כשיש צורך היום קצת כי ה"טעם" הוא משום שמחת יו"ט (ראה
שאג"א סק"ב), ולכן הותרה (לא רק הנאה של או"נ ממש, אלא) גם
שאר כל צרכי היום (וראה המועדים בהלכה ע' 1) - אינו מספיק לבאר
הר"ח והרמב"ן, כנ"ל.

(21) ראה פרמ"ג פתיחה להל' יו"ט (פ"א סוף אות ו) שהביא
"כדמות ראי' (מתוס' ביצה יב, א ד"ה השוחט) שסוברים כהר"ם ז"ל
ד"מלאכת עבודה" אין בכלל (זה מלאכת) או"נ לצורך היום".

וראה גם בשמחת יו"ט (להרא"ל צונץ על התוס' שם) שכתב
לתרץ קושיות התוס' [אהא דמוקי בגמרא דין דהשוחט עולת נדבה
ביו"ט לוקה אליבא דב"ש דלית להו מתוך - דלכאורה גם לב"ה לוקה

(12) ביצה יב, א.

(13) ראה בארוכה לקמן ס"ד וס"ה. וראה שו"ת עמודי אור חא"ח
סי' כט אות ב' שזהו ג"כ המחלוקת בירושלמי (שבת פ"ז ה"ב. ביצה
פ"א ה"ג) גבי מבשל נבילה ביו"ט. וראה צפע"נ (שם) באו"א.

(14) ועפ"י יש לבאר דיוק לשון המשנה (ביצה לו, ב. מגילה ז,
ב) "אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד" - ד"בלבד" בא למעט
בהחילוק והיתר דמלאכת או"נ - דאינו אלא כשיש בפועל "אוכל
נפש", אבל המלאכות כשלעצמן הן בגדר מלאכות (אסורות), ובה
דומין שבת ויו"ט גם במלאכות אלו - ראה בגמרא (ביצה לו, א ועוד)
דאוקמא למתני' אליבא דב"ש.

(15) סי' תצה ס"א-ב.

(16) ביצה יב, א ד"ה אלא מדלא אפליג.

1 מכיון שמלכתחילה לא נכללו מלאכות אלו בכלל
2 האיסור, צ"ל מותרות גם כשאין לצורך היום כלל?
3 בהסבר מחלוקת זו דרש"י ותוספות יש לומר:
4 נתבאר לעיל בשם הרמב"ן שמלאכות אוכל נפש אינן
5 "מלאכות עבודה" אלא "מלאכות הנאה" ואינן נכללות
6 בהאיסור ד"כל מלאכת עבודה לא תעשו" - ולרש"י
7 הפירוש דסברא זו דמלאכות דלצורך אוכל נפש הן
8 בעצם סוג מיוחד שמהותן במלאכת הנאה, היינו שאינן
9 זקוקות לכוונת האדם בעשיית המלאכות בכדי להפכן
10 ל"מלאכת הנאה", ולכן אין הפרש בין עשיית מלאכות
11 אלו לתכלית וצורך של הנאה ותענוג לעשייתן שלא
12 לשם תכלית וצורך זה או אחר²², דמכיון שהמלאכה
13 מהותה "מלאכת הנאה" הרי לא נכנסה מלכתחילה
14 בכלל "מלאכת עבודה לא תעשו" - ולכן מותר לעשותן
15 בכל אופן, גם אם אינן לצורך היום כלל.
16 ודעת התוספות: גם מלאכות אוכל נפש אינן שונות
17 במהותן משאר המלאכות, אלא - באם נעשות לצורך
18 הנאת האדם ביום טוב (צורך אוכל נפש, או צורך אחר
19 שהוא להנאת היום) אז אינן²³ בכלל האיסור ד"מלאכת
20 עבודה". אבל כשאין לצורך היום, הרי הן בגדר
21 "מלאכות עבודה"²⁴ האסורות ביום טוב - ולכן²⁵ סברי
22 תוספות שצריך להיות צורך היום קצת.

דהרי ס"ל דנדרים ונדרות אינן קריבין ביו"ט וז"ל:
י"ל בפשטות דודאי אי אמרינן מתוך דליכא איסורא כלל רק מכת
גזירת הכתוב לכן ולא לגבוה ליכא רק לאו הבא מכלל עשה וליכא
מלקות, אבל לבי"ש דלית להו מתוך כו', ממילא הלאו הוא כמו בכל
מלאכה שאינה לצורך או"נ. ומסיים "ואפשר להעמיד זה בכוונת התוס'
בתירוצם".

בצפצפ"נ ציין לתוס' סנהדרין (סג, א ד"ה על) שכתבו שם: והא
דאמרינן גיד דמבשל גיד הנשה ביו"ט לוקה כו' לא חשבינן להו לאו
שבכללות דכתיב כל מלאכת עבודה לא תעשו כו', דהתם מפרש טפי
דכתיב עבודה דמשמע כל מלאכה שהיא עבודה
- אבל אין משם ראי' דפליגי על הרמב"ן, כי הדין ד"מבשל גיד"
לוקה מוקי לה בביצה (יב, ב) כב"ש דס"ל דלא אמרינן מתוך, ואו"נ
הוי טעם ולא נמעט מ"מלאכת עבודה", וכבפנים.
(22) אבל העושה מלאכה לצורך מחר י"ל שאי"ז "מלאכת הנאה"
שהרי נעשית לשם עבודה ולא לשם הנאה (ראה שטמ"ק כתובות שם
ד"ה וזה שכתב. וראה ג"כ לעיל הערה 9).

(23) ועפ"י יומתק מ"ש התוס' (ביצה יב, ב ד"ה הכא נמי - בדעת
ר"י דמבשל גיד אינו לוקה משום הבערה מטעם מתוך), דאף שאסור
לו לאכלו, אבל "כיון שהי' בדעתו של זה לאכלו, היינו צורך יו"ט"
[וראה במפרשים (מג"ש שם ועוד) שכתבו שזוהו שדחקו לרש"י לומר
דכשלא לצורך כלל מותר משום מתוך], ולפי המבואר בפנים מובן
דמכיון שעושה לצורך אכילה ה"ז מלאכת הנאה שמלכתחילה לא
נאסרה.

(24) ראה אמרי בינה שם ד"ה ונראה, ובד"ה וראיתי וראה ג"כ
פרמ"ג (שם אות ד): "וכן מיו"ט לחול אפשר כה"ג לוקה כו' י"ל
דאוכל נפש לצורך היום אין בכלל הלאו דעבודה, משא"כ לצורך
כלבים וכדומה אלו אין ראוי לאדם, הוה בכלל מלאכת עבודה".
(25) וכן מוכרח לומר בדעת הרמב"ן (ראה לעיל הערה 20). ואולי

בסגנון אחר קצת:

23 רש"י סובר²⁶ דב"אך אשר יאכל לכל נפש . . יעשה
24 לכן" הגדירה התורה מלאכות אלו כסוג בפני עצמו
25 ("מלאכת הנאה") מצד עצמם וגוף פעולתן.
26 ותוספות סברי דב"אך אשר יאכל . . יעשה לכן" הגדירה
27 התורה מלאכות אלו לפי מטרםם וכוונת
28 עשייתן - שכשנעשות לצורך הנאת האדם הרי הן
29 "מלאכות הנאה" ומלכתחילה לא נכללו בכלל
30 "מלאכת עבודה".
31 ועל פי זה יש לומר דגם התוספות סבירה להו
32 בדעת בית הלל דאוכל נפש הוא טימן וגדר של סוג
33 המלאכות שאינן נכללות באיסור "מלאכת עבודה"
34 [ועל פי זה יוקשה עוד יותר בדברי אדמו"ר הזקן כנ"ל
35 סעיף ג].
36

37 ה. אולם אפשר לבאר בסברת התוספות דגם בית
38 הלל סברי דאוכל נפש הוי טעם להחזיר מלאכות אלו
39 האסורות מצד עצמן²⁷ - אלא שבאופן ההיתר סבירא
40 להו לבית הלל²⁸ שאין הכוונה שלצורך אוכל נפש

י"ל שכ"ה גם דעת החינוך (שם) שכתב: שאמרו ז"ל כו' כל דבר
הצריך לאדם לכו ביום בין שהוא דבר מצוה כו' ובין שאינו דבר מצוה
אלא צרכי הגוף לכו ביום כו' כל דברים אלו מותרין ובכלל הותר
דאוכל נפש נינהו.

ובמנ"ח (ס"ק ה) הקשה: דברי הרה"מ צע"ג נדראה מדבריו
דהא דמותר להוציא ס"ת וכדומה הוא מטעם כיון דצריך לו הוי כאו"נ
כו' ובש"ס מבואר דהוצאה לכו"ע מתוך שהותרה לצורך כו' (וראה
חמדת ישראל (טלאצקי) קונטרס נר מצוה אות פה שכתב שדעת
החינוך הוא כדעת היראים עמוד זמנים מצוה קיג שכ' דפליגי ב"ש
וב"ה אם יאכל לכל נפש הוא רק אכילה או כולל הנאות הגוף כולם
עיי"ש, וכ"כ בס' תועפות ראם על היראים (השלם, נדפס מכת"י סי'
דש אות ח)).

אבל י"ל דס"ל (וראה לעיל הערה 3) כמבואר בפנים בדעת התוס',
ומ"ש "ובכלל הותר דאו"נ נינהו" י"ל דכוונתו כמבואר בפנים, שמכיון
שההיתר דאו"נ נלמד ממלאכת עבודה, לכן המלאכות שיש בהן צורך
(ואינן "מלאכת עבודה") נכללות ג"כ בהיתר זה.
(26) ראה מג"ש הובא לקמן הערה 28.

(27) ראה לעיל הערה 21. אבל גם כמבואר כאן מובנים דברי
התוס'.

(28) ולהעיר ממ"ש המג"ש (בדעת רש"י, שם ד"ה ועוד): דה"פ
דאך אשר יאכל לכל נפש כגון הבערה ובישול וכיו"ב הוא מותר כו',
סברי כיון דנקט קרא המלאכה ולא כתב אך אוכל נפש יעשה לכן,
ש"מ שכוונת התורה להחזיר המלאכה לגמרי כו'. וכתב עוד שם: ואפ"ל
(אבל אי"ז דעת רש"י) דמ"מ כיון דתלתה התורה באוכל נפש בעינן
שיהא צורך קצת דומיא דאוכל נפש שהוא צורך היום.

[אמנם דעת רש"י דס"ל דלא בעינן צורך כלל, כבר נתבאר לעיל
בפנים ד"ל דלדידך לא נאסרו כלל (כדעת הרמב"ן), ויל"פ כן גם בל'
המג"ש (בדעת רש"י) ש"מ שכוונת התורה להחזיר המלאכה לגמרי
כו", דהיינו שהוצאתן מכלל האיסור לגמרי. ולהעיר ג"כ משטמ"ק
ביצה (שם): "כי אסר רחמנא הוצאה בשבת אף יו"ט ה"י בכלל. אלא
שחזר והוציא מן האיסור כשהתירה כו' (ולכן) אפילו שלא לצורך כלל
שריא מדאורייתא כו' ואפ"ה כיון שההוצאה חשובה מלאכה ביו"ט

1 נדחה²⁹ האיסור במלאכות אלו (-) היינו שחשיבותו של
2 צורך זה דוחה איסור עשיית מלאכה ביום טוב, ולכן
3 אינן מותרות אלא אם כן צרכן הוא רק לאוכל (נפש),
4 אלא שמצד הצורך הותרו המלאכות לגמרי; ולכן גם
5 אינו צריך לצמצם במלאכת אוכל נפש שתהא כולה
6 כדי צורך³⁰ אכילת היום, וכמו כן מותר³¹ לשחוט
7 בהמה גם אם אינו צריך אלא לכזית מבשרה, דמכיון
8 שיש במלאכה זו איזה צורך של אוכל נפש הרי היא
9 מותרת לגמרי³² גם אם חלקה ואפילו רובה אינם לצורך
10 זה.

11 ובזה יש להסביר גם שיטת בית הלל שהתירה
12 התורה מלאכות אלו³³ גם לשאר צרכי הנאה.

13 והביאור: מלאכות אלו (שהותרו) אף אם עושין
14 אותן לשאר צרכי הנאת האדם ולא לצורך אוכל נפש
15 יש בהן צד השווה למלאכות דצורך אוכל נפש -
16 שכולן צורך האדם - ולכן נחשב צורך זה דשאר
17 הנאות האדם על כל פנים כ"מקצת" לגבי הצורך
18 דאוכל נפש, ומכיון דחזינו שהמלאכות לצורך אוכל
19 נפש הותרו גם אם רק קצת הוא לצורך אוכל נפש -
20 כמו כן די לן בהצורך דשאר הנאות שהוא "מקצת"
21 (באיכות) דצורך אוכל נפש.

22 וזהו פירוש דברי בית הלל: "מתוך שהותרה לצורך
23 כו" - מכיון שלצורך אוכל נפש הותרה המלאכה, היתר
24 בעצם המלאכה - הותרה שלא לצורך, לכל שאר ה"לא
25 צורך" שמחוץ לה"צורך קצת"; בין שהוא מקצת
26 מהצורך דאוכל נפש ממש, בין שהוא צורך אשר יש
27 בו צד השווה, "מקצת" (בתוכן, איכות) מהצורך
28 דאוכל נפש.

29 ולכן סברי התוספות בדעת בית הלל דהותרו רק
30 באופן שיש צורך קצת של היום³⁴.

דאצטרך רחמנא להתירה דין הוא שיגזרו בה חכמים במידי . . דלא
צריך. וראה ג"כ לעיל הערה 19.]

(29) וראה ג"כ שו"ע אדמוה"ז סתק"י בקו"א סוסק"ב: דודאי
מלאכת או"נ הותרה לגמרי ביו"ט . . וא"א יו"ט דחוי אצל מלאכת
או"נ . . יו"ט הותרה לגמרי לצורך אכילה.

(30) ביצה יז, א. רמב"ם הל' יו"ט פ"א ה"י. שו"ע או"ח שם וסי'
תק"ב ס"א וס"ג.

(31) ביצה כה, א. רמב"ם הל' יו"ט פ"א ה"י. שו"ע או"ח סתק"ג
ס"א.

(32) ראה לעיל הערה 23. ועפ"י המבואר כאן בפנים י"ל ג"כ
דמכיון שעושה זה לצורך אכילה ה"ז מה שהותר ואינה נחשבת מלאכה
בעת עשייתו. וראה עפ"י הל' שבת שם.

(33) ולהעיר ג"כ ממ"ש בשו"ת או"ז שתשנ"ד (הובא בתו"ש בא
מילואים סל"ח): מה סברא לומר מתוך כו' מאין יסוד ומאין רגלים
לדבר מילתא בלא טעמא, ונ"ל ליתן טעם לדבר מתוך שהותרה לצורך
והוקלש האיסור הוקלש נמי דאפי' שלא לצורך אין לוקה עליו כו'.

(34) ועפ"י (דגם לב"ה הוי "טעם") יומתק מ"ש סתמא דגמרא

1. והנה על פי הנ"ל - דיש לומר דגם בית הלל
סברי ד"אך אשר יאכל . . יעשה לכם" הוא טעם
להתיר מלאכות אלו - יש לומר דאדמו"ר הזקן סבירא
ליה כן³⁵, ויתבארו היטב דבריו בשלחנו - ובהקדים:
לכאורה אינו מובן³⁶ מדוע שינה הכתוב בפרשתנו
לכתוב "כל מלאכה לא יעשה בהם" ובמילא צריך לפרש
היתר עשיית מלאכת אוכל נפש - הרי הוה ליה לכתוב
(כבשאר החגים) "כל מלאכת עבודה וגו' ובמילא מובן
שמלאכות אוכל נפש שהן "מלאכת הנאה" מלכתחילה
לא נכללו בהאיסור³⁷?

והביאור: איסור עשיית מלאכה ביום טוב נזכר
לראשונה בפרשתנו, ולכן דייק הכתוב (ולא כתב "כל
מלאכת עבודה לא יעשה בהם" שמשמעותו שמלאכת
אוכל נפש - "מלאכת הנאה" מלכתחילה לא נאסרו -
אלא) "כל מלאכה (סתם) לא יעשה בהם" ומלמדנו שכל
המלאכות אסורות הן ביום טוב, ומוסיף³⁸ "אך אשר
יאכל . . יעשה לכם" שעל ידי זה מובן שהמלאכות
אלו הותרו התורה - מטעם שהן לצורך אכילת האדם
- ובפרשת אמור (וכו') מקצר ונאמר "כל מלאכת
עבודה לא יעשה בהם", מכיון שאין מקום לטעות על
ידי זה ש"מלאכות אוכל נפש" לא נאסרו מעיקרא
(וכפירוש הרמב"ן), שהרי כבר נתבאר בפעם הראשונה
שהוזהרנו על איסור עשיית מלאכה ביום טוב שגם

שבת ס, ב: יו"ט ושבת כי הדדי נינהו דתנן כו' (וראה תוס' שם ד"ה
אין בין) - וראה לעיל הערה 14.

(35) ועפ"י המבואר בפנים יומתק לשון אדה"ז בשולחנו (סתצ"ה
ס"א): "שכל מלאכות או"נ מתוך שהתירה התורה לעשותן (כשזה)
לצורך אכילת יו"ט (לכן) הותרו לגמרי אפי' שלא לצורך אכילת יו"ט".
ועפ"י הנ"ל י"ל דמה שמסיים "ובלבד שיהא בהן קצת צורך
יו"ט", זהו מדאורייתא, כפנים בדעת התוס'. ועפ"י מדויק ג"כ לשון
אדה"ז בס' תקיא ס"ו: ואעפ"י שהבערה הותרה אפילו שלא לצורך
אכילה מ"מ לא הותרה אא"כ יש בה צורך יו"ט.

דמלשון "לא הותרה" משמע שזה מדאורייתא. וראה פר"ח
סתצ"ה אות א ד"ה ולכן ג"ל.

(36) ראה ג"כ לקו"ת צו ד"ה ששת ימים (הב' טו, ב).
(37) ועד"ז קשה לפמ"ש הרמב"ן בהמשך דבריו, ד"ממלאכת
עבודה" ה"י אפשר לומר שאו"נ בטורח אסור, וקרא דאך אשר יאכל
גו' משמיענו דכ"ל או"נ מותר - דהול"ל גם ב' בא "כל מלאכת
עבודה לא תעשו" * (כי ל"ל לשנות מכל שאר היו"ט - כשדין כולם
שווה), ולהמשיך "אך אשר יאכל" להשמיענו דאו"נ מותר גם בטורח?
(*) ואפשר ללמוד מזה דשאר מלאכות גם הקלות אסורין - ראה
רמב"ן שם - במדת אם אינו ענין לקשות שנאמר באמור, תנהו לשאר
מלאכות גם הקלות.

(38) וראה ג"כ טור סתצ"ה: "כל מלאכה כו' אסורה ביו"ט חוץ
ממלאכת או"נ דכתיב אך אשר יאכל גו' ותנן אין בין יו"ט לשבת כו'".
ולהעיר מלשון הרמב"ם בסהמ"צ מצוה שכח: כמו שכתוב בא'
מהם אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם וזה"ל לשאר יו"ט. -
והוא דלא כמ"ש המ"מ שבהערה 3 - ראה חמדת ישראל שם.

- 1 מלאכות אלו אסורות מצד עצמם³⁹ (והותרו מטעם שהן
2 לצורך אוכל נפש).
- 3 והנה בשולחן ערוך מביא איסור עשיית מלאכה
4 בכל החגים, ולכן מביא הכתוב שבכל החגים "וכל
5 העושה מלאכת עבודה . . הרי זה לוקה . . שנאמר כל
6 מלאכת עבודה לא תעשו" ומוסיף לבאר ומהו מלאכת
7 עבודה כל מלאכה שאינה נעשית באוכל או משקה
8 וכו' – היינו בפסוק זה אין המדובר אלא בנוגע
9 למלאכת עבודה, ולא נתפרש דין מלאכת אוכל נפש,
10 ואחר כך ממשיך לבאר דין מלאכת אוכל נפש ומקורו
11 "אבל כל מלאכה הנעשית באוכל . . נקראין . .
12 מלאכות אוכל נפש שהתורה התירה לעשותה . .
13 שנאמר "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה
14 לכם" (דאמרו "אך" – משמע דממעטה ומוציאה
15 (מכלל איסור) – "התירה").
- 16 ז. וההוראה בעבודת ה':
17 מזה שהתורה התירה מלאכות האסורות ביום טוב
18 לצורך אכילת יום טוב נראה עד כמה שמחת יום טוב
19 הוא ענין עיקרי בהמועדים וכמו שנאמר⁴⁰ "מועדים
20 לשמחה".
- 21 והנה ידוע דהארת המועדים מאירה בכל יום⁴¹. ועל
22 פי הנ"ל דהשמחה הוא ענין עיקרי ביום טוב, מובן
23 שגם שמחת יום טוב צריך האדם להרגישה בכל
24 השנה.
- 25 זאת אומרת, דנוסף על שמחת האדם בעת קיום
26 המצוה⁴² – "שמחה של מצוה", פועלת הארת
27 המועדים שירגיש שמחה זו במשך כל היום.
- 28 (משיחת יום ב' דחגה"ס ושבת חוהמ"ס ה'תשכ"ח)

(40) נוסח התפלה דשלש רגלים. וראה לקו"ת צו (שם) דרושים
לשמע"צ פח, ד. ועוד.
(41) לקו"ת ברכה צח, ב. ספה"ש תש"ג ע' 75 ואילך.
(42) ראה רמב"ם סוף הל' לולב. לקו"ש ח"א ע' 228 ואילך.

(39) ויתירה מזו – ראה ח' חת"ס (ביצה יב, א ד"ה ואמנם): דבפ'
בא לא כתיב מלאכת עבודה אלא אשר יאכל לכל נפש דמשמע דבעי
עכ"פ צורך או"נ קצת, והיינו משום דלא שרי' מטעם מתוך בלא צורך
קצת כו משו"ה כתיב אך אשר יאכל לכל נפש (ולא כ' מלאכת עבודה,
כי זהו ללמד) דבעי דוקא צורך נפש במקצת מיהת.

אגרות קודש

בי"ה, כ"ז טבת, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ג הוי"ח אי"א נ"ני עוסק בצ"צ מוה"ר דוב ארי' שי

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מג' וארא, ונהייתי לקרות בו ע"ד ההערכה הנכונה של פעולת כ"ק מו"ח
אדמו"ר זצוקלה"ה נג"מ זי"ע והשפעתו במדינה זו, ובודאי כמו בכל עניני בניי אשר הפסיד בזה לא
המדרש עיקר אלא המעשה עיקר, הערכה זו גורמת ומביאה לפעולות טובות של כת"ר בסביבתו ובמושפעי
בכלל. וכידוע פתגם כ"ק רבנו הזקן בעל התניא – פוסק בנסתר דתורה – והשולחן ערוך – פוסק בנגלה
דתורה – אשר תואר הרב הוא מרא דאתרא, ואין הענין יוצא מידי פשוטו שהוא הבע"ב בכל עניני המקום
עכ"ל.

וברור אשר גם במדינה זו צ"ל באופן כזה אף שהלבוש והצורה החיצונית של הפעולה משתנית
לפי תנאי המקום והזמן שלטון המדומה של הפרעזידנטין וכיו"ב, כי הרי התורה ועניני נצחיים הם בכל
המקומות ובכל הזמנים, וכיון שאין הקב"ה בא בטרונא עם בריותיו, הרי נתן הוא לכל אחד ובפרט איש
כללי שררה בישראל כמו רב, הכחות לפעול בכיון הרצוי.

ויה"ר שעוד רבות בשנים יוסיף בסביבתו נר מצוה ותורה אור ומאור שבתורה זוהי פנימיות
התורה.

בברכה.

יום ראשון ב' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כד, פרק יט ולתוספת... עד עמ' 48, א"ס ב"ה.

ליקוטי אמרים

פרק יט ולתוספת ביאור צריך לבאר היטב מ"ש

נר ה' נשמת אדם פי' שישיראל

הקרוים אדם נשמתם היא למשל כאור הנר שמתנענע תמיד למעלה בטבעו מפני שאור האש חפץ בטבע ליפרד מהפתילה ולידבק בשרשו למעלה ביסוד האש הכללי שתחת גלגל הירח כמ"ש בע"ה ואף שע"י זה יכבה ולא יאיר כלום למטה וגם למעלה בשרשו יתבטל אורו כמציאות בשרשו אעפ"כ בכך הוא חפץ בטבעו. כך נשמת האדם וכן בחי' רוח ונפש חפצה וחשקה בטבעה ליפרד ולצאת מן הגוף ולידבק בשרשה ומקורה בה' חיי החיים ב"ה הגם שתהיה אין ואפס ותתבטל שם כמציאות לגמרי ולא ישאר ממנה מאומה ממהותה ועצמותה הראשון אעפ"כ זה רצונה וחפצה בטבעה וטבע זה הוא שם המושאל לכל דבר שאינו

1 פֶּרֶק יט. בפרק הקודם הוסבר שלכל יהודי "קרוב מאד" לקיים תורה ומצוות
2 באהבת ה' וביראת ה', וזה נובע מהאהבה המסותרת שלכל כל אחד מהם
3 להקב"ה. אהבה זו באה להם בירושה מהאבות, שעל-ידי עבודתם וביטולם
4 להקב"ה, המשיכו נשמה קדושה לכל יוצאי חלציהם לנצח. בנשמה קדושה זו,
5 בבחינת ה"חכמה" שבה, מלוכש
6 אור אין סוף ברוך הוא, ממנו
7 נובעת בכל אחד מישראל אהבה
8 להקב"ה, עד לכדי מסירות נפש
9 על קידוש השם. בכך הוסבר
10 "שורש" אהבה זו, וכיצד היא
11 באה לנו בירושה. אך, עדיין
12 טעון הסבר: א) "ענין" אהבה זו,
13 במה מתבטאת שאיפתה של
14 אהבה זו. ב) כיצד כוללת בתוכה
15 אהבה זו גם יראה, שיש בה צורך
16 בה לקיים תורה ומצוות. ענינים
17 אלה, יובהרו בפרק י"ט אותו אנו
18 עומדים ללמוד, לאחר הסבר
19 נרחב אודות האהבה המסותרת.
20 ולתוספת בָּאוּר, – ענין
21 האהבה המסותרת, בשייכות
22 לשני הפרטים האמורים:

23 "ענינה" ו"אין" נכלל בה גם דחילו (יראה), צריך לְבַאֵר הַיֵּטֵב מַה
24 שֶׁכָּתוּב: "נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם". פֶּרֶשׁ, שִׁישְׁרָאֵל הַקְּרוּיִם "אָדָם",
25 – כמאמר חכמינו ז"ל²: "אתם קרוים אדם", שבני ישראל הם
26 הנקראים "אדם", נִשְׁמַתָּם הֵיא, לְמִשְׁלָה, בָּאוּר הַנֵּר שֶׁמִּתְנַעֵנֵעַ
27 תָּמִיד לְמַעַלָּה בְּמַבְעוֹ, – וכל כך למה? – מִפְּנֵי שֶׁאֹר הָאֵשׁ חָפֵץ
28 בְּטִבְעוֹ לִפְרֹד מִהַפְתִּילָה – בה האש מחזיקה את עצמה, וְלִדְבֹק
29 בְּשָׂרָשׁוֹ לְמַעַלָּה בְּיִסוּד הָאֵשׁ הַכִּלְיִי שֶׁתַּחַת גִּלְגַּל הַיָּרֵחַ, כְּמוֹ
30 שֶׁכָּתוּב בְּעֵץ חַיִּים. – האש שבנר נמשכת בטבעה ללמעלה, כדי
31 להתאחד עם שורשה, "יסוד האש", הנמצא למעלה, מתחת לגלגל
32 הלבנה. שכן, ארבעה היסודות: אש, רוח, מים, עפר, מסודרים
33 בצורה כזו, שהיסוד הקל והעדין יותר, מקיף את היסוד הכבד יותר:
34 עפר שהוא היסוד הכבד ביותר – הוא גם התחתון ביותר; מים
35 מבחינת הטבע שלהם, צריכים להיות מעל לעפר ולהקיף את העפר,
36 אלא מחמת חסד ה' בלבד, הרי "לרוקע הארץ על המים"³, נמתח
37 חלק מהעפר מעל למים; רוח היא למעלה מן המים ומקיפה את
38 המים; אש מקיפה את הרוח. כך נמצא יסוד האש הכללי, מתחת
39 לגלגל הירח. וְאֵף שֶׁעַל יְדֵי זֶה – על-ידי הינתקות האש מהפתילה
40 והידבקותה בשורשה למעלה, יִכָּבֵה וְלֹא יֵאִיר כְּלוֹם לְמַטָּה, וְגַם
41 לְמַעַלָּה בְּשָׂרָשׁוֹ יִתְבַּטֵּל אֹרֹו כְּמַצִּיאוֹת בְּשָׂרָשׁוֹ, – שכן,
42 "מציאות" הנר היא הרי כדי להאיר, ובשורשו תתבטל מציאות זו.
43 כי, נר רגיל לעומת נר גדול – מאבד את מציאותו ואינו משמש
44 לשום דבר (למשל: נר דלוק באמצע היום), מכל-שכן שהוא מאבד

45 את מציאותו לגמרי לגבי שורשו. הרי, שאין לומר שמשיכת הנר
46 לשורשו היא כדי שיהיה שם מציאות נעלה יותר. אדרבה, שם
47 תתבטל מציאותו לגמרי. והרי קיים כלל ש"כל דבר חפץ בקיומו",
48 ובהתאם ל"כלל" זה, לא היתה האש שבנר צריכה להימשך
49 ל"שורש", אֶף-עַל-פִּי-כֵן
50 בְּכֶךָ הוּא – אור האש, חָפֵץ
51 בְּטִבְעוֹ. – כלומר, כאילו
52 אור הנר "רוצה" בכך, כמו
53 שאכן אנו רואים ב"נר"
54 שהוא נמשך תמיד לשורשו,
55 כִּד נִשְׁמַת ה' אָדָם, וְכֵן
56 בְּחִינַת רוּחַ וְנֶפֶשׁ, – לאו
57 דוקא במי ש"פועלת" בו
58 המדריגה העליונה יותר של
59 "נשמה", אלא גם באלה
60 שנשמתם היא בבחינות
61 התחתונות יותר, של "רוח"
62 או של "נפש", חֲפָצָה
63 וְחֲשָׁקָה – של הנשמה,
64 בְּטִבְעָהּ לִפְרֹד וּלְצֵאת מִן
65 הַגּוּף וְלִדְבֹק בְּשָׂרָשָׁה
66 וּמְקוֹרָהּ בְּה' חַיִּי חַיִּים
67 בְּרוּךְ-הוּא; – הרי הוא ה"חיים" של הנשמה, שענינה – חיות,
68 והנשמה בטבעה רוצה להינתק מגופה ולהתאחד בשורשה, ב"חיי
69 החיים" – הקב"ה. הַגֵּם שֶׁתַּחֲתָיו – שם, אֵין וְאֶפֶס וְתִתְבַּטֵּל שָׁם –
70 בשורשה, בְּמַצִּיאוֹת לְגַמְרִי, וְלֹא יִשָּׁאֵר מִמֶּנָּה מְאוּמָּה מִמְּהוּתָהּ
71 וְעֵצְמוּתָהּ הָרִאשׁוֹן, – אי אפשר לומר שלא ישאר ממנה מאומה,
72 שכן, אדרבה, מהותה האמיתית של הנשמה היא, כשהיא מתאחדת
73 עם שורשה, לכן אומר רבנו חזקוני: "ממהותה ועצמותה הראשון", כפי
74 שהיא בהיותה בגוף – נשמה עם כוחות של "שכל" ו"מדות" וכדומה
75 – מזה לא ישאר כלום. כן לא שייך לומר שתשוקת הנשמה היא
76 להתעלות למדריגה עליונה יותר. שכן, תשוקה למדריגה עליונה
77 יותר, שייכת רק כשהיותה באותה "מהות" היא מגיעה למדריגה
78 עליונה יותר. כמו: חכם קטן יכול לשאוף להיעשות חכם גדול. אך
79 להיהפך ל"מהות" אחרת – לא מתאימה לכך "תשוקה" – לא שייך
80 הדבר שאדם ישתוקק להיהפך למלאך, כי זו "מהות" אחרת לגמרי.
81 ומכיון שכך – מדוע, איפוא, תרצה הנשמה לצאת מהגוף ולהתאחד
82 בשורשה? – אֶף-עַל-פִּי-כֵן זֶה רְצוֹנָהּ וְחֲפָצָהּ בְּטִבְעָהּ. – ברם,
83 המושג "טבע" נחשב בדרך כלל לחסרון, אם הדבר הוא לפי הטבע,
84 חסר כאן הדר ה"שכל" – וכאן הרי מה שהנשמה נמשכת אל הקב"ה
85 בטבע, נחשב ל"מעלה" – לכן, מעיר ה"תניא", מיד, שהמלה "טבע"
86 כאן, משמעה, כל ענין שאינו לפי ה"טעם" וה"שכל", גם כשהדבר
87 הוא למעלה מזה "שכל", מציינים אותו במלה "טבע". וְכַבֵּד זֶה, –
88 המלה "טבע", הוּא שֶׁם הַמִּשְׁאֵל לְכָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בְּבִחִינַת

11 "חכמה" היא כוח שלמעלה מ"שכל" ו"הבנה", שכלה - בחכמה
12 שבנפש, שורה אור-אין-סוף ברוך הוא. - ומשום כך, נמשכת
13 הנשמה להתאחד בשורשה,
14 המושכה שלמעלה
15 מזה "שכל" וזה "הבנה". הרי
16 ש"ענין" האהבה המסותרת
17 הוא - רצונה הפנימי של
18 הנשמה להתאחד עם
19 שורשה, עם הקב"ה. להלן
20 יוסבר מדוע נקראת אהבה זו - "אהבה מסותרת".

1 טעם ודעת. - כל דבר שאינו נעשה מתוך הגיון ושכל, מתואר בשם
2 "טבע", ונחם כאן - ביחס להמשכת הנשמה לשורשה, הפנינה, -
3 בהשתמשות במלה טבע:
4 שרצון וחפץ זה בנפש -
5 להיות דבוק בשורשה, אינו
6 בבחינת טעם ודעת
7 ושכל משג ומובן, אלא
8 למעלה מהדעת ושכל
9 המשג והמובן, והיא
10 בבחינת חכמה שבנפש - שלפי מה שהוסבר בפרק הקודם,

ליקוטי אמרים

בבחי' טעם ודעת וגם כאן הכוונה שרצון וחפץ זה
בנפש אינו בבחי' טעם ודעת ושכל מושג ומובן אלא
למעלה מהדעת ושכל המושג והמובן והיא בחי' חכמה
שבנפש שבה אור א"ס ב"ה.

יום שני ג' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 48, וזהו כלל... עד עמ' כה, חומא כו'.

53 כי "החכמה תחיה", - אך, דבר שהוא היפך ה"חכמה", הוא גם
54 היפך החיים, וכתב: "ימותו ולא פחכמה"; - מיתה קשורה
55 במה שאין בו ענין ה"חכמה", וזה אמור ביחס לאומות העולם
56 המקבלות חיותן מהקליפות. וכן הרשעים ופושעי ישראל קדם
57 שבאו לידי נסיון לקדש
58 השם; - שכן, כשהם באים
59 לידי נסיון של קידוש ה',
60 מתעוררת בהם בחינת
61 ה"חכמה" שבנשמתם,
62 ומחיה אז את נפשם. ואילו
63 שלא בשעת נסיון של
64 קידוש ה', למרות שגם אז
65 קיימת בהם, בחינת
66 ה"חכמה" שבנפש
67 וה"ביטול" להקב"ה, אך זה
68 אצלם בהעלם ובגלות -
69 כפי שיסביר להלן: כי
70 בבחינת החכמה שבנפש
71 האלהית עם ניצוץ
72 אלהות מאור-אין-סוף
73 ברוך-הוא המלכש ב"ה, -
74 בכוח החכמה, הם בבחינת
75 גלות בגופם בנפש
76 הפכה, מצד הקליפה

21 וזהו כלל בכל סטרא דקדשה, - בצד הקדושה: שאינו אלא מה
22 שנמשך מחכמה, שנקרא "קדש העליון", - המלה קדש רומזת
23 על "חכמה", וקדושה היא המשכה מ"קדש" - המשכה מ"חכמה".
24 מה משמעות ההמשכה מ"חכמה"? - יוסבר להלן, ש"חכמה" היא
25 ענין ה"ביטול" לאור אין סוף
26 ברוך הוא, להקב"ה:
27 "המשכה מחכמה" פירושה
28 - המשכת ביטול זה
29 לאלקות, שאז זה צד
30 הקדושה. אך, כשחסר
31 "ביטול" זה מזה "חכמה" - אין
32 זו קדושה. וכך אמר רבנו
33 הזקן ביחס ל"קדש העליון"
34 (חכמה): הפטל - "קדש"
35 העליון" (חכמה) בטל
36 במציאות מאור-אין-סוף
37 ברוך-הוא המלכש ב"ה,
38 ואינו דבר בפני עצמו
39 בנוסף לעיל, ולכן נקרא
40 "ב"ה ב"ה". - ולכן זה נקרא
41 בשם "חכמה", המורכבת
42 משתי המלים: "כח מזה", כוח
43 של מה, של ביטול. הרי
44 שקדושה היא דוקא דבר

ליקוטי אמרים

וזהו כלל בכל סטרא

דקדושה שאינו אלא מה שנמשך מחכמה שנק' קדש
העליון הבטל במציאות באור א"ס ב"ה המלוכש בו
ואינו דבר בפני עצמו כנ"ל ולכן נקרא כ"ח מ"ה והוא
הפך ממש מבחי' הקליפה וס"א שממנה נפשות אומות
העולם דעבדין לגרמיהו ואמרין הב חב והלעיטני להיות
יש ודבר בפני עצמו כנ"ל הפך בחי' החכמה ולכן
נקראים מתים כי החכמה תחיה וכתב ימותו ולא
בחכמה. וכן הרשעים ופושעי ישראל קודם שבאו
לידי נסיון לקדש השם כי בחי' החכמה שבנפש
האלהית עם ניצוץ אלהות מאור א"ס ב"ה המלוכש
בה הם בבחי' גלות בגופם בנפש הבהמית מצד
הקליפה שבחלל השמאלי שבלב המולכת ומושללת
בגופם בסוד גלות השכינה כנ"ל. ולכן נקראת אהבה
זו בנפש האלהית שרצונה וחפצה לדבק בה' חיי החיים
ברוך הוא בשם אהבה מסותרת כי היא מסותרת

45 שיש בו המשכה מ"חכמה" - דבר שבטל להקב"ה ואינו "מציאות"
46 לעצמו כלל, והוא הפך ממש בבחינת הקליפה וסטרא אחרא,
47 שממנה נפשות אמות העולם דעבדין לגרמיהו, - העושות רק
48 לשם מציאותן האנוכית, ואמרין: "הב הב"ה" - ואמרות "תן תן"
49 ו"הלעיטני", - כמו שאמר עשו: "הלעיטני", להיות יש ודבר בפני
50 עצמו, - ולא בטל לאלקות, בנוסף לעיל, - שקליפה היא בחינת
51 "יש" (מציאות) המנותקת מאלקות, הפך בבחינת החכמה; -
52 שענינה - ביטול. ולכן - אלה שמצד הקליפה, נקראים "מתים",

1 להלן, באה "הסתרה" זו מענין אחר לגמרי. המכסה ומסתיר על
2 האהבה, והוא לבוש השק של הקליפה: **כִּי הִיא** – אהבה זו,
3 **מִסְתַּרֶת וּמִכְסָה בְּלִבוֹשׁ שֶׁקְּדִלְפָה בְּפֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, וּמִמֶּנָּה**
4 – מהקליפה, נִכְנָס בָּהֶם רוּחַ שְׁמוֹת לְחֹטָא, כְּמֹאמֶר ר"ל:
5 **אֵין אָדָם חוּטֵא כּו'.** –
6 אלא אם כן נכנסה בו רוח
7 שטות". "רוח שטות" זו
8 מתבטאת, כמוסבר להלן,
9 בכך, שנדמה לאדם החוטא,
10 שלמרות שהוא חוטא, הוא
11 נשאר אותו יהודי, ואין הוא מרגיש שהוא נפרד בכך, חלילה,
12 מהקב"ה. לו היה חש שעלידי החטא הוא נפרד וניתק מהקב"ה –
13 לא היה חוטא, מחמת האהבה הנטועה בלבו להקב"ה, שבגללה
14 הרי היה מוסר את נפשו כדי שלא להינתק מהקב"ה – אלא "רוח

ליקוטי אמרים

ומכוסה בלבוש שק דקליפה בפושעי ישראל וממנה
נכנס בהם רוח שמות לחטוא כמאמר ר"ל אין אדם
חוטא כו'

15 שטות" זו מטפשת אותו שלא ירגיש בהינתקות מהקב"ה הנגרמת
16 עלידי החטא. ברם, אם כך הדבר, הרי שגם בשעת "נסיון" של
17 קידוש ה', כשרוצים לכפות עליו לכפור בהקב"ה, לא היה צריך
18 לחוש שעלידייך הוא ניתק מהקב"ה, וממילא – לא למסור את
19 נפשו? – מסביר רבנו הזקן,
20 שבאפשרות הקליפה
21 להסתיר רק על דברים
22 שאינם נוגעים ישירות
23 בבחינת ה"חכמה" של הנפש
24 האלקית. ואילו – כשמדובר
25 בנסיון של קידוש ה', הפוגע ישירות ב"כוח החכמה", באמונה
26 הנובעת מה"חכמה", שם אין הקליפה יכולה לכסות ולהסתיר,
27 ויהודי מרגיש אז וחש שעלידייך אכן יינתק מהקב"ה, ולכן הוא
28 מוסר את נפשו:

יום שלישי ד' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כה, אלא שגלות הזה... עד עמ' 50, כלל.

29 **אֵלָא שְׁגָלוֹת הָיָה לְבַחֲנִית חֲכָמָה** – אינו אלא לְבַחֲנִית
30 **הַמִּתְפַּשֶּׁט מִמֶּנָּה בְּנִפְשׁ בְּלָא לְהַחְיוֹתָהּ,** – בחיות אלקית.
31 התפשטות זו בלבד של "חכמה", אפשר שתהיה בגלות, ולא
32 יתאפשר לה להתפשט בכל הנפש, וממנה בכל הגוף, להחיותם
33 בחיות של קדושה ולשמור
34 עליהם מלעבור עבירה.
35 **אֲבָל שְׂרֵשׁ וְעֵקֶר שֶׁל**
36 **בַּחֲנִית חֲכָמָה שְׁבִנְפָשׁ**
37 **הָאֱלֹהִית הוּא כְּמַחֲוִי,**
38 **וְאֵינָהּ** – ה"עיקר" שבחכמה,
39 אינה מתלבשת בלבוש
40 שק דקליפה שבלב כחלל
41 הַשְּׂמָאֵלִי בַּבַּחֲנִית גְּלוּת
42 **מִיָּשׁ,** – שלא יוכל להיות
43 לה שום השפעה, רק שהיא
44 – בחינת חכמה זו, בַּבַּחֲנִית
45 **שֵׁנָה בְּרִשְׁעִים,** – אדם ישן
46 קיימים בו כל הכוחות, כמו
47 לאדם ער, אלא שבשעת
48 השינה הכוחות רדומים
49 ומוסתרים, וְאֵינָה פּוֹעֵלֶת
50 **פְּעֻלָּתָהּ בָּהֶם** – שפעולתה
51 צריכה הרי להיות, שהנפש

ליקוטי אמרים

אלא שגלות הזה לבחי' חכמה אינו אלא לבחי'
המתפשטת ממנה בנפש כולה להחיותה אבל שרש
ועיקר של בחי' חכמה שבנפש האלהית הוא כמוחין
ואינה מתלבשת בלבוש שק דקליפה שבלב כחלל
השמאלי בבחי' גלות ממש. רק שהיא בבחי' שינה
ברשעים ואינה פועלת פעולתה בהם כל זמן שעסוקים
בדעתם ובינתם בתאות העולם. אך כשבאים לידי
נסיון בדבר אמונה שהיא למעלה מהדעת ונגעה עד
הנפש לבחי' חכמה שבה אזי היא ניעורה משנתה
ופועלת פעולתה בכח ה' המלוכש בה. וכמ"ש ויקץ
כישן ה' לעמוד בנסיון באמונת ה' בלי שום טעם ודעת
ושכל מושג לו להתגבר על הקליפות ותאוות עוה"ז
בהיתר ובאיסור שהורגל בהם ולמאוס בהם ולבחור לו
ה' לחלקו ולגורלו למסור לו נפשו על קדושת שמו ואף
כי הקליפות גברו עליו כל ימיו ולא יכול להם כמארו"ל

57 **לְבַחֲנִית חֲכָמָה שְׁבָה** – שורש האמונה הוא, כאמור, ב"חכמה",
58 **אֵין הִיא** – ה"חכמה", נְעוּרָה מִשְׁנֵתָהּ, – כלומר, היא מתגלה,
59 **וּפּוֹעֵלֶת פְּעֻלָּתָהּ בְּכַח ה' הַמְּלֻכָּשׁ בָּהּ,** – השפעתה של ה"חכמה"
60 מתבטאת בכך, שאותו אדם מוכן למסור את נפשו על קידוש ה',
61 **וּכְמוֹ שְׁבָתוּכָּ:**¹² "ויקץ"
62 **כִּישָׁן ה',"** – הרומז על
63 בחינת ה"חכמה" שבנפש
64 ואור אין סוף המלוכש בה,
65 שהיתה קודם כרדומה, ולא
66 פעלה פעולתה. אך, כשבא
67 האדם לידי נסיון של קידוש
68 ה' – היא מתעוררת ופועלת
69 פעולתה – **לְעֹמֵד בְּנִסְיוֹן**
70 **בְּאֵמוּנָת ה' בְּלִי שׁוּם טַעַם**
71 **וְדַעַת וְשָׂכָל מִשְׁגַּל לֹא,** –
72 מדוע עליו למסור את נפשו,
73 **לְהַתְגַּבֵּר עַל הַקְּלִיפּוֹת**
74 **וְתַאֲוֹת עוֹלָם הַזֶּה בְּחֵתֶר**
75 **וּבְאִסּוּר שְׁהִרְגֵל בָּהֶם,**
76 **וְלִמָּאס בָּהֶם,** – כלומר,
77 בעמדו עתה נכון למסור את
78 נפשו על קידוש ה', לא רק
79 שהוא מרסן את תאוותיו
80 הפנימיות ומושל עליהן, אלא הן נעשות מאוסות בעיניו, וּלְבַחֵר לוֹ
81 **ה' לְחֻלְקוֹ וּלְגוּרְלוֹ,** – גם כוחותיו הפנימיים, כ"שכל" ו"מדות",
82 הנקראים "חלק", וגם הכוחות העליוניים יותר, "רצון" ו"תענוג",
83 הנקראים "גורל" – יהיו נתונים כולם להקב"ה – **לְמַסֵּר לוֹ נַפְשׁוֹ**
84 **עַל קִדְשַׁת שְׁמוֹ. וְאֵף כִּי הַקְּלִיפּוֹת נִגְבְּרוּ עָלָיו כָּל יָמָיו וְלֹא יָכוֹל**

אור אין סוף המלוכב בנפש היהודי, נותן לו הכוח, לעמוד בנסיון
למסור נפשו, אפילו שלא לעשות רק איזה מעשה לבד נגד
אמונת ה' אחד, כגון – כשכופים עליו: להשתחות לעבודה זרה,
אף שאינו מאמין בה כלל בלבד, – ואין זה "נוגע" באמונה עצמה,

שכן – בלבד הוא הרי מאמין
בהקב"ה, יש בכך רק משום
מעשה שבניגוד לאמונה –
ואף על כך הוא מוסר את
נפשו; וכן – זה נותן לו הכוח
למסור את נפשו, שלא
לדבר תועה חס ושלום על
אחדות ה', אף שאין פיו
ולבו שוין, רק לבו שלם
באמונת ה'. – אף-על-פי-כן
ימסור את נפשו, שלא
לעשות אותו מעשה ושלא
לדבר אותו דיבור. ברם, אין
זה הביטוי של האהבה
המסותרת עצמה. האהבה
הטבעית והמשיכה להקב"ה,
אינן נפגעות כאן ישירות,
שכן, גם בשעת המעשה או
הדיבור נשארת האמונה
בתומתה, אלא, זה הביטוי
של ה"יראה" הכלולה
ב"אהבה" – הוא ירא
מלהיות חס ושלום נפרד
מהקב"ה, – יראה זו מונעת
אותו מלעשות אותו מעשה
או מלדבר אותו דיבור. וכל

זה – מחמת שנתגלה בו, בגלל הנסיון של קידוש ה', ה"חכמה"
שבנפשו. וזה נקרא "דחילו הנכלל ברחימו", – יראה הכלולה
באהבה, שהיא אהבה הטבעית שבנפש האלהית שבכללות
ישראל, שחפצה ורצונה בטבעה לדבק בשרשה ומקורה אור
אין-סוף ברוך-הוא, שמפני אהבה זו ורצון זה – להידבק
בהקב"ה, היא – הנפש האלקית, יראה ומפחדת בטבעה מנגוע
בקצה טמאת עבודה זרה חס ושלום, שהיא נגד אמונת ה' אחד,
אפילו בלבושיה החיצונים שהם דבור או מעשה, – הקשורים
בעבודה זרה, בלי אמונה בלב כלל: – בעבודה זרה זו. גם מכך
יראה נשמתו של יהודי, ויראה זו, היא הכלולה באהבה המסותרת.
הרי, שבאהבה מסותרת – הכוללת בתוכה גם יראה – יכול יהודי
לקיים תורה ומצוות, כפי שיפורט להלן, על-ידי שעושה חשבון:
מאחר שהיה גם מוסר את נפשו, ובלבד שלא להיות נפרד מהקב"ה,
עליו בודאי להימנע מלעבור עבירה, כי על-ידי עבירה נפרדים חס
ושלום מהקב"ה. עליו לקיים מצוות, כי על-ידי מתאחדים עם הקב"ה,
וזה הרי רצונו האמיתי – להיות דבוק בהקב"ה.

להם, – שהרי, מדובר כאן ביחס ל"פושע ישראל", שגם הוא מוסר
נפשו על קידוש ה', והקליפות היו בו תמיד על העליונה, כמאמר
רז"ל¹³ "ש'הרשעים הם ברשות לבם", – ברשות החלל השמאלי
שבלבם, מקומה של הנפש הבהמית והיצר-הרע שמצד הקליפה;

מכל מקום בשבא לדי
נסיון בדבר אמונה בה'
אחד, שסודתה בהררי
קדש, היא בחינת חכמה
שבנפש האלהית, – כפי
שנזכר לעיל, נקראת
"חכמה" בשם "קדש", שבה
– ב"חכמה", מלבש אור
אין-סוף ברוך-הוא – אה
הרי כל הקליפות במלים
ומבמלים והיו בלא היו
ממש לפני ה', בדכתיב¹⁴:
"כל הגוים – כולל קליפות,
כאין נגדו וגו'", ובכתיב¹⁵:
"כי הנה איבד ה', – כולל
גם קליפות שהן "אויבי ה'",
כי הנה איבדו יאבדו,
יתפרדו וגו'", ובכתיב¹⁶:
"בהם דונג מפני אש"
יאבדו וגו'", – הרשעים
והקליפות יימסו מפני
השירה, ובכתיב¹⁷: "הרים –
הקליפות שהן בעיני עצמן
כהרים, בדונג נמסו". –
הרי, שכלפי אור אין סוף
ברוך הוא המלוכב בבחינת
"חכמה" שבנפש של יהודי – בטלות ונעלמות כל הקליפות, וזאת –
כשיהודי עומד לפני נסיון של קידוש ה' – מתעוררת ומתגלה בתוכו
בחינת חכמה זו. לכן, למרות שלפני כן היתה לקליפות השליטה
המלאה עליו, יש בו עתה הכוח להתגבר עליהן. זאת אומרת: יהודי
יש בו תמיד הכוח (הנובע מ"חכמה" – אהבה מסותרת) לשלוט על
התאוות, צריכים רק לעורר כוח זה. להלן, יסביר רבנו הזקן, איך
כלולה באהבה זו גם יראה. שכן, כאמור, כדי לקיים תורה ומצוות
נדרשת גם יראה; ומאחר שאנו אומרים, שלשמירת התורה
והמצוות מספיקה האהבה המסותרת בלבד – הרי שהיא כוללת
בתוכה גם יראה; והנה, אור ה' אין-סוף ברוך-הוא המלבש
בחכמה שבנפש – גדול ועצום כחו כל כך לגרש ולדחות
הסמרא אחרא והקליפות שלא יוכלו יגעו אפילו בלבושיו, –
ה"לבושים" שלהם שייכים לאור אין סוף ברוך הוא, שהם מחשבה
דבור ומעשה של אמונת ה' אחד; – שלא יהיה בכוחן של הקליפות
ל"לנוע" לא רק באמונה עצמה, כי אם גם לא במחשבה, דיבור
ומעשה, שעליהם להיות מושלטים מהאמונה ומאחדות ה'. דחינו –

13. בראשית רבה לר, יא. 14. ישע"י מ, יז. 15. תהלים צב, י. 16. תהלים סח, ג. 17. שם צז, ה.

1 בהקשר למה שלמדנו בפרק זה ב"תניא", שגם פושע ישראל מוסר
2 את נפשו כשרוצים לכפות עליו לכפור בהקב"ה, מן הראוי להביא
3 סיפור שאירע בזמנו של הבעל-שם-טוב, המובא בספר "תולדות
4 יעקב יוסף": בגלל סיבות שונות, גדל וחונך ילד יהודי אצל גוי "פריץ",
5 ולא ידע שום דבר מיהדות. כשבגר קצת אותו ילד, החליט ה"פריץ"
6 להמיר את דתו באופן רשמי, והכין לכבוד אותו מאורע סעודה
7 גדולה. בהיותו בטוח שהילד לא יתנגד לכך, הודיע לו ה"פריץ"
8 שביום מסויים ימירו את דתו. הילד החל לשאול למשמעות הדבר.

9 וה"פריץ" ענה לו: כלום, עד עתה קוראים לך פייוויש – וכשימירו את
10 דתך יקראו לך "אייוואן". שאל הילד: מדוע – אני נקרא "פייוויש"?
11 נאלץ ה"פריץ" לספר לו, שהוא ילד יהודי. מששמע הילד שהוא ילד
12 יהודי לא רצה להסכים שימירו את דתו, בטענה: אני נקרא "פייוויש"
13 – אשאר "פייוויש"! ולא הועילו היסורים הרבים שייסר אותו ה"פריץ"
14 על כך. פייוויש מסר את נפשו על קידוש ה'. התבטאה על כך אשה
15 יהודיה: ריבונו של עולם, אנחנו, אכן, לא טעינו בך, אך, גם אתה לא
16 טעית בנו. פייוויש, פושע ישראל, מסר את נפשו על קידוש ה'.

יום רביעי ה' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 50, פרק כ והנה... עד עמ' כו, המלוכש בהם.

51 **בְּמִאֲמַר רַבִּי לֵאמֹר**, – "אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו", **מִפְּנֵי**
52 **שֶׁהֵם** – שתי דיברות אלו, **כְּלָלוֹת הַתּוֹרָה כְּלָתָהּ**. – הרי, ששמענו
53 "מפי הגבורה", מפי של הקב"ה, את כל התורה כולה, מאחר ששתי
54 דיברות אלו הן ה"כלל" האוצר בתוכו את כל ה"פרטים" – כל
55 התורה. בכך – שכל מצוות –
56 העשה קשורות במצות –

57 העשה של אמונה, וכל
58 מצוות הלא-תעשה קשורות
59 בלא-תעשה של עבודה זרה
60 – יובן ממילא, שאת הכוח
61 של מסירות נפש, לשמור על
62 האמונה ולהתנגד לעבודה
63 זרה, אפשר לנצל גם לקיום
64 כל המצוות, ולהימנעות
65 מכל העבירות. יש, כמובן,

66 להסביר: איזו שייכות מיוחדת יש בין כל העבירות, לעבודה זרה? –
67 הקשר שבין כל המצוות ל"אמונה" מובן, כפי שמוסבר במכילתא³,
68 משל למלך שבא לארץ ואנשיה בקשוהו לגזור עליהם גזירות. ענה
69 להם המלך: תחלה קבלו עליכם את מלכותי, ולאחר מכן אגזור
70 עליכם גזירות. כך מובן גם ביחס למצוות "אנכי ה' אלקיך" – בה
71 מצווה כל אחד מישראל לקבל על עצמו עול מלכות שמים – שהיא
72 משמשת כהקדמה וכיסוד לכל המצוות שהקב"ה מצוה את בני
73 ישראל. אך, לא ברור עדיין, השייכות המיוחדת בין כל מצוות
74 "לא-תעשה", ל"לא-תעשה" של עבודה זרה. ויוסברו הדברים להלן:
75 משמעות "אחדות ה'" איננה רק שישנו בורא אחד, אלא גם שאין
76 דבר שמחוץ להקב"ה, כי הכל בטל ומיוחד עם הקב"ה. ממילא
77 כשאדם עובר עבירה – דבר שהוא נגד רצונו של הקב"ה, ובכך הוא
78 מנתק את עצמו מהקב"ה ומרגיש את עצמו ל"יש" ו"דבר נפרד"
79 מאלקות – גם זו נקראת עבודה זרה, וכפי שרבונו הזקן יסיביר זאת
80 להלן: **וְלִבְאֵר הַיָּטִב עֲנִין זֶה**, – התיחסות כל העבירות ל"עבודה
81 זרה", צריך להזכיר תחלה בקצרה ענין ומהות אחדותו של
82 הקדוש-ברוך-הוא, שנקרא "יחיד ומיוחד", – משמעות הביטוי
83 "יחיד ומיוחד" לגבי הקב"ה, היא: כי במושג "אחדות ה'" אפשר לומר
84 שהוא אלוה אחד, בורא יחיד, כן אפשר לומר שהקב"ה הוא אחד

17 **פֶּרֶק כ.** בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, כיצד "קרב מאד" לכל אחד
18 מישראל, לקיים תורה ומצוות מתוך רגש של אהבת ה' ויראת ה' –
19 באמצעות האהבה המסותרת שבו להקב"ה, אהבה מסותרת זו היא בחינת
20 ה"חכמה" שבנפש האלקית, בה שורה אור אין סוף ברוך הוא, ומשם נובע
21 הכוח ביהודי למסור את נפשו
22 ולא להיפרד ולהינתק חס

23 ושלוש מהקב"ה.
24 אם היהודי היה מרגיש, שעל-
25 ידי עבירה, הוא ניתק ונפרד
26 מהקב"ה, לא היה עובר על
27 שום עבירה. אך, אין הוא
28 מרגיש בכך, נדמה לו, שגם
29 בשעה שהוא חוטא, הוא נשאר
30 יהודי כפי שהיה, ואילו –
31 כשבאים לכפות עליו לכפור

32 בהקב"ה ולעבוד עבודה זרה – הוא מרגיש שרוצים לנתק ולהפריד אותו
33 מהקב"ה, ואז הוא מוסר את נפשו. בכוח זה של מסירות נפש, הוא אכן
34 יכול להישמר מכל עבירה ולקיים כל המצוות. אך, כיצד יש באותו כוח
35 של מסירות נפש, שלא לעבוד עבודה זרה, להשפיע גם ביחס לעבירות
36 אחרות? וכיצד יש גם בכוחו להביא לקיום כל המצוות, – יוסברו הדברים
37 בפרקים הבאים על יסוד הנחה שכל מצוות-העשה קשורות במצות האמונה
38 ואחדות ה' – "אנכי ה' אלקיך": וכל מצוות-לא-תעשה קשורות ב"לא-
39 תעשה" של עבודה זרה – "לא יהיה לך אלקים אחרים", – בכך יובהר,
40 כיצד אפשר לנצל את הכוח של מסירות נפש לשמירת כל מצוות ה"עשה"
41 וה"לא-תעשה".

42 **וְהֵנָּה מוֹדַעַת זֹאת** – ידוע הדבר, **לְכָל, בִּי מִצְוֹת** – העשה של
43 אמונה ואחדות ה', **וְאַחֲרֵי עֲבוּדָה זָרָה, שֶׁהֵם שְׁנֵי דְבָרוֹת**
44 **הָרִאשונים**, – מעשרת הדיברות, **"אֲנֹכִי" ו"לֹא יִהְיֶה לְךָ"**, – "אנכי
45 ה' אלקיך" – מצוות העשה של אמונה ואחדות ה', "לא יהי' לך" –
46 מצוות הלא-תעשה של עבודה זרה, **הֵם כְּלָלוֹת כָּל הַתּוֹרָה כְּלָתָהּ**; –
47 הן כוללות את כל התורה כולה. **בִּי דְבוֹר "אֲנֹכִי" בּוֹלֵל כָּל רִמ"ח**
48 **מִצְוֹת עֲשֵׂה, ו"לֹא יִהְיֶה לְךָ" בּוֹלֵל כָּל שְׁס"ה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה**,
49 – שתי מצוות אלו, הן ה"כלל", וכל שאר המצוות, הן "פרטים" מאותו
50 "כלל". **וְלִבְּנֵי שְׂמֵעָנו "אֲנֹכִי" ו"לֹא יִהְיֶה לְךָ" לְבַד מִפִּי הַגְּבוּרָה**

1 פשוט ולא מורכב – וכך הלאה, ואילו בביטוי זה מודגש ענין נוסף
2 באחדות ה' כדלהלן: "וכל מאמינים שהוא לבדו הוא", – כולם
3 הרי מאמינים, שהקב"ה הוא אחד לבדו, גם אחרי שברא את כל
4 העולמות וכל הנבראים, כמו שהיה קדם שנברא העולם ממש,
5 שהיה הוא לבדו, – שום
6 דבר חוץ ממנו, הרי לא היה
7 – כך גם אחרי שברא את
8 העולם – קיים רק הוא
9 בלבד. וכמו שאומרים: 2
10 "אתה הוא עד שלא נברא
11 העולם, אתה הוא
12 משנברא כו", – בעצם,
13 היה צריך לומר: "אתה עד
14 שלא נברא העולם ואתה
15 משנברא" – מה אומרת לנו
16 המלה "הוא" שנזכרת כאן
17 פעמיים? – אלא הן מציינות:
18 הוא – הוא, אותו אחד ויחיד,
19 פרוש – משמעות (ציץ)
20 המלה "הוא", היא: "הוא"
21 ממש – הוא שהיה לפני
22 שנברא העולם, אותו אחד בדיוק הוא לאחר שנברא העולם, בלי
23 שום שנוי, בדכתיב: "אני ה' לא שניתני". – מלפני הבריאה ועד
24 אחרי הבריאה – עם בריאת העולמות, לא נשתנה שום דבר
25 באחדותו האבסולוטית של הקב"ה; בבריאת העולמות – לא נוסף
26 שום דבר, כפי שרבונו הזקן מסביר: כי עולם הזה וכן כל העולמות
27 העליונים – אינן פועלים שום שנוי באחדותו ותבונה בהבראם
28 מאין ליש, שכן שהיה "הוא לבדו הוא יחיד ומיוחד" קדם
29 הבראם, בן "הוא לבדו הוא יחיד ומיוחד" אחר שבראם, – כיצד
30 אכן הדבר? לכאורה, הרי נוספו עולמות ונבראים, שלא היו קודם?
31 אלא – ממש דכלא קמיה בלא חשיב, – לגבי הקב"ה אין ערך

ליקוטי אמרים

ומיוחד וכל מאמינים שהוא לבדו הוא כמו שהיה קודם
שנברא העולם ממש שהיה הוא לבדו וכמו שאתה
הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא משנברא כו' פי'
הוא ממש בלי שום שינוי כדכתיב אני ה' לא שניתני כי
עוה"ז וכן כל העולמות העליונים אינן פועלים שום שינוי
באחדותו ית' בהבראם מאין ליש שכמו שהיה הוא
לבדו הוא יחיד ומיוחד קודם הבראם בן הוא לבדו הוא
יחיד ומיוחד אחר שבראם משום דכולא קמיה בלא
חשיב וכאין ואפס ממש כי התהוות כל העולמו' עליונים
ותחתונים מאין ליש וחיותם וקיומם המקיימים שלא
יחזרו לחיות אין ואפס כשהיה אינו אלא דבר ה' ורוח
פיו ית' המלוכב בהם.

התהוות כל העולמות עליונים ותחתונים מאין ליש, וחיותם
וקיומם המקיימים שלא יחזרו לחיות אין ואפס כשהיה, – שכן,
כפי שיוסבר להלן ב"תניא", אינה דומה בריאת העולם לעיבוד
ויצירת כלי על-ידי בשר ודם: כלי יכול להתקיים בצורתו ובתבניתו
גם אחרי שיוצרו מושך את ידיו ממנו. ואילו בבריאה שונה הדבר:
מאחר שהנברא נוצר מ"אין" ל"יש", מן ההכרח שהכוח האלקי
יברא ויחיה אותו תמיד מחדש – לולא כוח אלקי זה, היה הנברא
חוזר לאין ואפס. יצירה זו, החיות והקיום של כל העולמות
והנבראים, אינו אלא דבר ה' ורוח פיו ותבונה המלוכב בהם.
– בעולמות ובנבראים.

יום חמישי ו' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כו, ולמשל כמו... עד עמ' 52, העולם.

63 ולמשל, כמו בנפש האדם, כשמדבר דבור אחד, שדבור זה
64 לבדו – הוא, בלא ממש אפלו לנבי כללות נפשו המדפדת, –
65 הנפש שהיא המקור של כוח הדיבור, שהוא – כוח הדיבור, בחינת
66 לבוש האמצעי שלה, –
67 של הנפש. בשלשה לבושי
68 הנפש, מהווה המחשבה
69 ה"לבוש" העליון ביותר; כוח
70 המעשה – ה"לבוש" התחתון
71 ביותר; וכוח הדיבור –
72 ה"לבוש" האמצעי, שהוא

ליקוטי אמרים

ולמשל כמו בנפש האדם

כשמדבר דבר אחד שדבור זה לבדו בלא ממש אפי'
לגבי כללות נפשו המדברת שהוא בחי' לבוש האמצעי
שלה שהוא כח הדיבור שלה שיכול לדבר דבורי' לאין

לשום דבר, וכולם הם, וכאין ואפס ממש. – להלן יוסבר, אין לגבי
הקב"ה כל הבריאה היא כאילו איננה קיימת כלל; הבריאה כולה
נוצרה וקיימת מדיבורו של הקב"ה; והרי גם בבני אדם אנו רואים,
שאינן שום ערך לדיבור אחד של האדם לגבי עצם כוח הדיבור של
הנפש, שיכול לדבר מלים
ללא סוף – איזה ערך יש
למלה אחת, או לכמה מלים,
לגבי הכוח לדבר בלי סוף,
כל שכן וודאי הדבר שאין
לאותו דיבור שום ערך לגבי
כוח המחשבה, שממנו נובע
הדיבור; ועל אחת כמה
וכמה – לגבי עצם הנפש
שבאדם; כל שכן ועל אחת
כמה וכמה בלי השוואה
כלל, כשמדובר לגבי
הקב"ה, שאינו מוגבל כלל,
איזה ערך יש לגביו, לאותו
דיבור שממנו נבראו וקיימים
כל העולמות והנבראים. וכך
אומר רבנו הזקן: פי'
התהוות כל העולמות עליונים ותחתונים מאין ליש, וחיותם
וקיומם המקיימים שלא יחזרו לחיות אין ואפס כשהיה, – שכן,
כפי שיוסבר להלן ב"תניא", אינה דומה בריאת העולם לעיבוד
ויצירת כלי על-ידי בשר ודם: כלי יכול להתקיים בצורתו ובתבניתו
גם אחרי שיוצרו מושך את ידיו ממנו. ואילו בבריאה שונה הדבר:
מאחר שהנברא נוצר מ"אין" ל"יש", מן ההכרח שהכוח האלקי
יברא ויחיה אותו תמיד מחדש – לולא כוח אלקי זה, היה הנברא
חוזר לאין ואפס. יצירה זו, החיות והקיום של כל העולמות
והנבראים, אינו אלא דבר ה' ורוח פיו ותבונה המלוכב בהם.
– בעולמות ובנבראים.

63 כח הדבור שלה, – והרי דיבור אחד אין לו שום ערך בהשוואה
64 לכוח הדיבור כולו, שיכול – כוח הדיבור של הנפש, לדבר דבורים
65 לאין קץ ותכלית; – שכן, העובדה שבאמת יש גבול לדיבוריו של
66 האדם, נובעת מכך שחלקי
67 גוף האדם בהם תלוי דיבור
68 האדם, נחלשים מרוב דיבור
69 ומאבדים את כושרם. אך
70 מבחינת כוח הנפש, מסוגל
71 האדם לדבר בלי סוף –
72 ואיזה ערך, איפוא, יש

1 לדיבור אחד, לנוכח כוח אינסופי זה של מלים? וכל שכן – שאין
 2 ערך לדיבור אחד, לגבי פחינת לבוש הפנימי שלה – של הנפש,
 3 שהוא המחשבה, – הכוח לחשוב, שהוא ה"לבוש" הפנימי של
 4 הנפש – הנפש מאוחדת יותר עם המחשבה, שממנה – מהמחשבה,
 5 נמשכו הדבורים – שכן,
 6 האדם מדבר את מה שהוא
 7 חושב, והיא חיותם; –
 8 ומאחר שהמחשבה עדינה
 9 יותר מאשר הדיבור,
 10 וקשורה יותר עם הנפש –
 11 ודאי שאין שום ערך לדיבור
 12 אחד לגבי המחשבה, ואין
 13 צריך לומר לגבי מהות
 14 ועצמות הנפש, שהן עשר
 15 פחינות הנפשים לעיל:
 16 חכמה פניה דעת כו', –
 17 בהשוואה ללבושי הנפש,
 18 מחשבה, דיבור ומעשה,
 19 נקראים עשר בחינות וכוחות
 20 אלה של הנפש (חכמה,
 21 בינה, דעת, והמדות): חסד,
 22 גבורה, תפארת, נצח, הוד,
 23 יסוד, מלכות) – עצמות
 24 הנפש, שממן – מ"שכל"
 25 ו"מדות" הנפש, נמשכו
 26 אותיות מחשבה זו
 27 המלבשות בדבור זה
 28 בשמירה, – שכן, האדם
 29 חושב או על ענין שכלי, או
 30 על ענין הקשור לרגשי
 31 המדות – ומה שהוא חושב,
 32 הוא, לאחר מכן, מדבר, כי המחשבה היא גם כן פחינת אותיות
 33 כמו הדבור, רק שהן – אותיות המחשבה, רוחניות ודקות יותר.
 34 אותיות הדיבור מגושמות יותר מאשר אותיות המחשבה, אך בכל
 35 זאת יש דמיון בין הדיבור לבין המחשבה – בכך שניהם מורכבים
 36 מ"אותיות", אבל עשר פחינות חכמה פניה דעת כו', הן שרש
 37 ומקור המחשבה, – כמוזכר לעיל, ואין בהם – בכוחות ה"שכל"
 38 וה"מדות", פחינת אותיות עדין קדם שמתלבשות בלבוש
 39 המחשבה. – רק לאחר מכן, כשהאדם חושב בכוח מחשבתו אודות
 40 ה"שכל" או אודות הדברים שהוא מתרגש מהם – מופיעות
 41 האותיות. מאחר ש"שכל" ו"מדות" הם בכלל למעלה מאותיות –
 42 בודאי ובודאי שאין לדיבור אחד שום ערך לגביהם. להלן מסביר
 43 רבנו הזקן, איך בשכל ובמדות אין עדיין אותיות: למשל, בשנופלת
 44 איזו אהבה וחמדה בלבו של אדם, קדם שעולה מהלב אל
 45 המוח לחשב ולהרהר בה – אין בה – בחמדת הלב, פחינת

ליקוטי אמרים

קץ ותכלית וכ"ש לגבי בחי' לבוש הפנימי שלה שהוא
 המחשבה שממנה נמשכו הדבורים והיא חיותם וא"צ
 לומר לגבי מהות ועצמות הנפש שהן עשר בחינותיה
 הנ"ל חב"ד כו' שמהן נמשכו אותיות מחשבה זו
 המלוכשות בדבור זה כשמדבר כי המחשבה היא ג"כ
 בחי' אותיות כמו הדבור רק שהן רוחניות ודקות יותר
 אבל עשר בחי' חב"ד כו' הן שרש ומקור המחשבה
 ואין בהם בחי' אותיות עדיין קודם שמתלבשות בלבוש
 המחשבה. למשל כשנופלת איזו אהבה וחמדה בלבו
 של אדם קודם שעולה מהלב אל המוח לחשב ולהרהר
 בה אין בחי' אותיות עדיין רק חפץ פשוט וחשיקה
 בלב אל הדבר ההוא הנחמד אצלו וכ"ש קודם שנפלה
 התאוה והחמדה בלבו לאותו דבר רק היתה בכח
 חכמתו ושכלו וידיעתו שהיה נודע אצלו אותו דבר
 שהוא נחמד ונעים וטוב ויפה להשיגו ולדבק בו כגון
 ללמוד איזו חכמה או לאכול איזו מאכל ערב רק
 לאחר שכבר נפלה החמדה והתאוה בלבו בכח חכמתו
 ושכלו וידיעתו ואח"כ חזרה ועלתה מהלב למוח לחשב
 ולהרהר בה איך להוציא תאוה מכח אל הפועל להשיג
 המאכל או למידת החכמה בפועל הרי בכאן נולדה
 בחי' אותיות במוחו שהן אותיות כלשון עם ועם
 המדברים והמהרהרים בהם כל ענייני העולם:

אותיות עדין, רק חפץ פשוט וחשיקה בלב אל הדבר ההוא
 הנחמד אצלו. וכל שכן קדם שנפלה התאוה והחמדה בלבו
 לאותו דבר, רק היתה בכח חכמתו ושכלו – בינה, וידיעתו, –
 כוח הדעת, שהיה נודע אצלו אותו דבר שהוא נחמד ונעים
 וטוב ויפה להשיגו ולדבק
 בו, כגון: ללמוד איזו
 חכמה, או לאכול איזה
 מאכל ערב – הרי,
 כשהחמדה לדבר לא באה
 עדיין לידי ביטוי רגשי, רק
 בשכלו "תפס" והשיג את
 ה"טוב" שבאותו דבר – ודאי
 שבאותה הבנה אין עדיין
 אותיות. רק לאחר שפבר
 נפלה החמדה והתאוה
 בלבו בכח חכמתו ושכלו
 וידיעתו, – אחרי שלפני כן
 היתה החמדה ב"כוח השכל"
 וממנו נוצרה החמדה בלב,
 ואחר כך חזרה ועלתה –
 החמדה, מהלב למוח לחשב
 ולהרהר בה איך להוציא
 תאוה מכח אל הפועל
 להשיג המאכל או למידת
 החכמה בפועל – או ללמוד
 את החכמה, שהוא חומד
 אותה, בפועל, הרי בכאן –
 רק אז, כשהוא חושב איך
 לממש את תאוהו עלידי
 השגת המאכל, או לימוד
 חכמה זו או אחרת, נולדה
 פחינת אותיות במוחו, שהן אותיות כלשון עם ועם – כשפת
 כל עם, המדברים והמהרהרים בהם – באותן אותיות, כל ענייני
 העולם: – כל אחד חושב והוגה באותיות השפה שהוא רגיל לדבר
 בה. אך, לפני שהחמדה חוזרת ועולה מהלב למוח, לחשוב במימושה
 המעשית – אלא היא שרויה במצב של עיצוב בתור "מדה", בתחילה
 במוח ולאחר מכן בלב – אין לחמדה עדיין ביטוי באותיות; יש בכך
 אז משום הרגשה בלבד וממילא אין אז מקום לכל הבדל בין השפות
 השונות. בהתאם לאמור, מובן מה שלמדנו, שאין ערך כלל לדיבור
 אחד בהשוואה ל"שכל" ול"מדות", הנחשבים ל"עצמות" הנפש של
 האדם. ובודאי שאין שום ערך כלל לדיבור, בו נבראו ומתקיימים
 העולמות, לגבי הקב"ה, שאינו מוגבל כלל. הרי, שכל העולמות
 והנבראים, שיצירתם, חיותם וקיומם בא מהדיבור – הם כאין וכאפס
 לגבי הקב"ה, ואינם "פועלים", משום כך, שום שינוי באחדותו של
 הקב"ה.

יום שישי ז' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 52, פרק כא והנה... עד עמ' כז, שבלב.

משורשו - מדוע, איפוא, אנו קוראים לו בשם "דיבור"? הדברים יוסברו להלן, שישנן שתי תכונות בדיבור: א) הכוח לגלות לזולת מה שמוסתר במחשבתו של המדבר, ב) עובדת היפרדותו משורשו. ורק בגלל תכונתו הראשונה - לגלות לזולת את המוסתר במחשבתו של המדבר - הוא נקרא למעלה בשם "דיבור" - גילוי של האור האלקי לעולמות ולנבראים. ולא נקרא דיבורו ותכונתו בשם "דיבור" רק על דרך משל, כמו שדיבור התחתון שבאדם הוא מנלה לשומעים מה שהיה צפון ונעלם במחשבתו, כך למעלה באינסוף ברוך הוא, יציאת האור והחיות ממנו ותכונתו מהעלם אל הגלוי - בתחילה היו האור והחיות בהעלם, ועתה הם בהתגלות, לברא עולמות ולהחיותם, לפני שד"אור" וה"חיות" היו בהתגלות לא היו עולמות בנמצא, רק אחרי התגלות ד"אור" וה"חיות", נבראים ומתקיימים עולמות - הרי, התגלות זו נקרא בשם "דיבור". - שכן, גם למעלה יש בכך משום התגלות לזולת, כלומר, שיהיו עולמות ונבראים המרגישים עצמם כמו זולת, כדבר נוסף. והן הן עשרה מאמרות - הכתובים בתורה, שבהן - ועל ידן, נברא העולם, - עשרה מאמרות מהווים התגלות האור והחיות האלקית, לברוא עולמות ונבראים. עיין "שער היחוד והאמונה" סוף פרק ד. וכן - גם ב"דיבור" אחר שאינו כדי לברוא עולמות ולהחיות, כלומר - שאר כל התורה נביאים וכתובים - שבנוסף לעשרה מאמרות, נקראים בשם "דיבור" שכן, הם הרי התגלו, שהשיגו הנביאים במראה נבואתם. - יש בהם משום התגלות האור האלקי לנביאים. ומחמת ענין ה"התגלות", קוראים להם בשם "דיבור", כמו שזה בכל דיבור למטה. אך, ענין הפירוד שקיים בדיבורו של האדם - אינו בנמצא בדיבור שלמעלה. והרי דיבורו ומחשבתו כביכול מיוחדות עמו בתכלית היחוד, דרך משל, כמו דיבורו ומחשבתו של אדם - לפני שהוא חושב ומדבר אותם בפועל, בעודן ככה חבטות ושכלול, או בתשוקה ותמדה שכלול, לפני שיעלתה מהלב למוח להרהר בה בבחי' אותיות

פרק כא. והנה, מדת הקדוש ברוך הוא שלא כמדת בשר ודם; - שונה לגמרי ה"מושג" כפי שהוא מתבטא באדם, מאותו "מושג" עצמו כפי שמתמשים בו ביחס להקב"ה: שהאדם בשמך דיבור, הרי הכל הדיבור שבפניו - בשעה שהוא מדבר, הוא מרגיש, ונראה דיבור בפני עצמו מכלל משרשו, - של הדיבור, שהן עשר בחינות הנפש עצמה. 1 - כלומר "שכל" ו"מדות", 2 שכפי שהוסבר בפרק הקודם 3 הם שורש הדיבור; ומאחר 4 שהדיבור מובדל משורשו, 5 הוא יכול להיראות 6 כ"מציאות" (כדבר). לעצמו, 7 למרות שכשהוא נמצא 8 בשורשו, הוא בטל לגמרי 9 ואין לו שום ערך. כך הדבר 10 ביחס לדיבורו של האדם. 11 אבל הקדוש ברוך הוא 12 אין דיבורו מכלל ממנו 13 ותכונתו חס ושלום, כי אין 14 דיבור חוץ ממנו, ולית אתר 15 פנוי מניה, - אין שום 16 מקום (או מדריגה) שהוא 17 פנוי ממנו, מהקב"ה. הרי, 18 בכל מקום בו קיים דיבורו 19 של הקב"ה, באותו מקום עצמו נמצא הקב"ה, והדיבור נמצא תמיד בתוך שורשו. ולכן אין דיבורו ותכונתו חס ושלום - "דיבור" האדם, בשעת דיבורו, נפרד משורשו ונראה כ"מציאות" לעצמו, גם בעיני האדם המדבר. אך, דיבורו של הקב"ה בטל תמיד לשורשו. [כמו - שמוכן הדבר, שאין מחשבתו - של הקב"ה, במחשבתנו, ברכתיב: "כי לא מחשבותי מחשבותיכם", וכתוב: "כן נבחו דרכי מדרכיכם וגו'"] - והפסוק מסיים: "ומחשבותי ממחשבותיכם". הרי, כשם שאנו מוצאים שמחשבתו של הקב"ה היא סוג מחשבה אחר לגמרי, כך אנו גם מבינים, שדיבורו של הקב"ה שונה לגמרי מהדיבור שלנו. אלא, אם כך הדבר שדיבורו של הקב"ה אינו נפרד ממנו, מדוע קוראים לו "דיבור"? כל ענין שלמעלה שאנו רוצים להבין, אנו משיגים אותו לפי המושגים שלנו, מעצמנו ובשרנו. אנו רואים באדם שהמלים שהוא מדבר - נפרדות ממנו, ולכן הן יכולות להגיע לזולת; שונה הדבר באותיות המחשבה המאחדות עם האדם עצמו, ונעלמות מהזולת. בהתאם לכך אין מושג הדיבור שבאדם נותן לנו תמונה מענין הדיבור כמו שהוא למעלה - מאחר, שלמעלה גם הדיבור אינו מובדל

ליקוטי אמרים

כשם שזה באדם, שלפני
שהוא חושב והוגה את
האותיות בדיבור – הן
מאוזנות כליל בשורשן, כך
בדיבור שלמעלה, (גם) אחרי
ההתגלות – המחשבה
והדיבור כביכול מהקב"ה –
הם מיוחדים בתכלית עם הקב"ה:

שאו היו אותיות המחשבה והדיבור הזה הנמשכות
מחמדה ותשוקה זו בכח כלב ומיוחדות שם בתכלית
היחוד בשרשן שהן החכמה ושכל שבמות וחמדה
ותשוקה שכלב.

המחשבה, שאו היו אותיות
המחשבה והדיבור הזה,
הנמשכות מחמדה
ותשוקה זו בכח כלב,
ומיוחדות שם בתכלית
היחוד בשרשן, שהן
החכמה ושכל שבמות
וחמדה ותשוקה שכלב. – שהן הם "שורש" המחשבה והדיבור. הרי

יום שבת קודש ח' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כז, וככה ממש... עד עמ' כז, ממש.

לגבי החיות האלקית. ברם, הכוונה העליונה היא הרי, שהנבראים
ירגישו עצמם כ"מציאות", ועל-ידי עבודתם העצמית יגיעו
להתבטלות לאלקות – לכן על ה"חיות" לעבור צמצומים רבים; וכפי
שיוסבר להלן, במה מתבטאות השפעתם של הצמצומים: וכל

הצמצומים הם בחינת
"הסתר פנים", – פנימיות

החיות האלקית – מסתתרת:

להסתיר ולהעלים האור

והחיות הנמשך מדבורו

ותגבר, שלא יתגלה

בכחיות גלוי רב – שאו

היה זה באופן שלא יוכלו

התחתונים – הנבראים

שבעולמות התחתונים,

לקבל – חיותם, ולכן –

מחמת שה"חיות" עוברת

דרך הצמצומים הרבים, גם

בן נדמה להם – לנבראים,

אור וחיות הדבור של

מקום ברוך-הוא המלבש

בהם כאלו הוא דבר מובדל

ממחותו ועצמותו ותגבר,

– מהקב"ה, רק שנמשך

ממנו ותגבר כמו דבור

של אדם – שנמשך מנפשו.

– ובסופו של דבר נעשה

כדבר נפרד. כך נדמה לנבראים ה"חיות" האלקית של הדיבור

שלמעלה חזאת יען שה"חיות" של הדיבור שלמעלה, מגיעה אליהם

אחרי צמצומים רבים, ולגבי הנבראים מסתירים הצמצומים על

ה"חיות", ולכן יכול להידמות להם שהדיבור שלמעלה דומה לדיבורו

של האדם. אך לגבי הקדוש-ברוך-הוא, אין שום צמצום והסתרה

והעלם מסתיר ומעלים לפניו, ו"בחסכה" – העלם, באורה, –

גילוי, לפני הקב"ה. ברכתניב: "גם חשך לא יחשיך ממך וגו'", –

שכן, גם החושך הוא "ממך", מהקב"ה, ולכן אין החושך מסתיר בפני

וככה ממש, דרך משל, מיוחדות דבורו ומחשבתו של הקדוש
ברוך-הוא בתכלית היחוד במהותו ועצמותו ותגבר, גם אחר
שיצא דבורו ותגבר אל הפעל בבריות העולמות, – הוא
מיוחד אז עם הקב"ה, כמו שהיה מיוחד עמו קדם בריאת
העולמות, ואין שום שוני

כלל לפניו ותגבר – בין

לפני הבריאה לבין אחרי

הבריאה, אלא – השני

הוא רק אל – לגבי,

הברואים המקבלים

חיותם מבחינת דבורו

ותגבר – השני מתבטא

בפשטות: בתחילה לא היו

ברואים כלל, ולאחר מכן

נבראו העולמות והם

מקבלים חיותם מהדיבור –

וזאת מתי? – בבחינת

יציאתו בבר – של הדיבור

אל הפעל בבריות

העולמות שמתלבש בהם

– דיבורו של הקב"ה

מתלבש בעולמות,

להחיותם על ידי

השתלשלות מעלה לעלול

– על-ידי ירידתו ממדרגה

עליונה למדרגה תחתיה.

המדרגה העליונה נקראת "עילה", כלומר שהיא "סיבה" (גורם)

למדרגה תחתיה, הנקראת "עלול" – "מסובב" (תוצאה). וירידת

המדרגות – על-ידי ירידת הדיבור ממדרגה למדרגה, בצמצומים

רבים ושונים, – המצמצמים את ה"אור" וה"חיות" האלקית של

הדיבור, עד שיוכלו הברואים לקבל חיותם והתהוותם ממנו –

מדיבורו של הקב"ה, ולא יתבטלו במציאות, – שכן, אם ה"חיות"

של הדיבור, לא היתה מתצמצמת כל כך, אלא היתה מאירה

בהתגלות כפי שהיא, היו הנבראים מאבדים את מציאותם לגמרי

והעלמות, הסתרה על ה"אור" וה"חיות" האלקית – דבר זה נותן להם
מקום להחשיב את עצמם ל"יש" ול"מציאות" – אך, לגבי הקב"ה אין
הצמצומים והעלמות מסתירים כלל, ממילא "כולא קמי" כלא חשיב
ממש" – כל המציאות של עולמות ונבראים הם ממש אין ואפס; ואין
הם "פועלים" שום שינוי
באחדותו המוחלטת של
הקב"ה – הוא יחיד ומיוחד
אחרי שנבראו העולמות כמו
לפני שנבראו. ביחס למה
שלמדנו שלגבי הקב"ה אין
הצמצום וההעלם מהווים
הסתרה, ולכן כל העולמות
והנבראים הם אין ואפס
לגבי הקב"ה, כאילו אינם במציאות ממש, ורק בנבראים "פועלת"
ההסתרה, שיוכלו לקבל את הבריאה כ"מציאות" – מן הראוי
להוסיף סיפור קצר מהמגיד מקונויץ: לפני הסתלקותו אמר המגיד
מקונויץ לבנו: ...אין לי כבר גוף כלל. תפס הבן בידו ואמר לו: אבא,
הריני מרגיש שאכן יש לך גוף! ענה לו אביו: – מפני שאתה ממשש
עם גוף – לכן אתה מרגיש גוף.. כלומר, לאמיתו של דבר גופו איננו
מציאות של גוף כלל, רק זאת, שמחמת שממששים עם גוף –
מרגישים גוף.

הקב"ה, כפי המפורט להלן, שרק דבר חיצוני וזר בכוחו להסתיר, אך
אין בנמצא שום "יש" המסתיר את עצמו עם עצמו, מאחר שהמוסתר
והמסתיר הם אותו אחד – כמו שרבנו הזקן אומר: **מִשּׁוּם שֶׁאֵין
הַצְמָצוּמִים וְהַלְבוּשִׁים דְּכָר נִפְרָד מִמֶּנּוּ יִתְפָּרֵךְ הֵם וְשָׁלוֹם,** –
כמו שלמדנו, שאין שום דבר
שיהיה נפרד באמת
מהקב"ה, **אֵלָּא כְּהֵדִין**
קִמְצָא דְּלְבוּשֵׁיהּ מִנֶּיהָ 1 וגו' משום שאין הצמצומים והלבושי' דבר נפרד ממנו
וביה', 2 – כאותו צב 3 ית' ח"ו אלא כהדין קמצא דלבושי' מיניה וביה כמ"ש
10 שלבושו צומח ממנו עצמו. 3 כי ה' הוא האלהים וכמ"ש במ"א ולכן קמיה כולא
11 כך גם למעלה, הצמצומים 4
12 והלבושים – הם עצמם
13 אלקות. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "כִּי**
14 **ה' הוּא הָאֱלֹהִים,"** – שם הוי' רומז על "גילוי" – התגלות אלקית,
15 ושם אלקים, הוא הכוח האלקי שב"העלם", להחביא ולהסתיר על
16 אלקות, הרי הם דבר אחד, כלומר: שם אלקים הוא אלקות באותה
17 מדה כמו שם הוי', **וְכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֲרִי.** – ממילא לא
18 שייך ששם אלקים יסתיר על הקב"ה, מאחר שהוא עצם אחד עם שם
19 הוי', שהוא כוח של גילוי, **וְלִכֵּן קָמִיָּה - כָּלָא כָּלָא חָשִׁיב מִמֶּשׁ:**
20 – לפני הקב"ה, הכל נחשב לכלום ממש. שכן, מה שאפשר לנבראים
21 להרגיש עצמם כ"מציאות", נובע מכך, שכלפיהם מהווים הצמצומים

7. בראשית רבה, כא, ה. 8. דברים ד, לה. 9. ראה לקמן שער היחוד והאמונה פרק ו.

אגרות קודש

ב"ה, י"ד שבט, תשט"ו
ברוקלין.
שלום וברכה!

לפלא שזה זמן רב לא נתקבל ממנו מכתבים וידיעות, ועל של עתה באתי כי ימים אלו הגיעני מכתב
מהרה"ג כו' רב פעלים מוהר"ח יו"ט ליפא שי' דייטש מקלעוולאנד וכותב לי בתוך הדברים אשר עומד הוא
בקשר אותו ע"ד המקוה במחנס, ואף כי מובטחני שלמותר להדגיש לדכותי גודל ערך הענין אשר אפילו
בשביל אשה אחת התירו ואפילו בדורות שלפני זה למכור ס"ת וכו' ועאכו"כ בשביל כמה נשים ובדורנו
חשך כפול ומכופל זה, אבל נשען על מרז"ל אין מזורזין אלא למזורזין, הנני גם מצדי להדגיש גודל ערך
הדבר ומי יודע אם לעת כזאת הגיע למלכות משרת רב בישראל מאן מלכי רבנן, וכידוע פתגם הבעש"ט
אשר בשביל לעשות טובה לאחד מישראל בגשמיות או ברוחניות פעם אחת כדאית ירידת הנשמה למטה
מאיגרא רמה למשך שבעים שמונים שנה, ואשמח אם יודיעני אשר מתקדם הדבר הנ"ל כדבעי, והרה"ג
דייטש שי' מומחה בענינים כמו אלו, ובודאי יעזור לו כפי היכולת בהנ"ל.

בודאי יודיע מהנעשה אתו לטובה ועם ב"ב שיחיו, ומפעולתו בקהלתו בכרם שלנו ביחוד הוא כרם
חב"ד.

בברכה לבשו"ט בקרוב.

יום ראשון

תהלים:
מפרק י
עד פרק יז

יום ששי

ב שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, ששי עם פירש"י.
תהלים: י"ז.

תניא: ובזה יובן . . . עבודתו כלל.

אאמו"ר סיפר: הדרוש וארא גו' ושמי ד' גו' המדבר בענין כי לא ידח ממנו נדח (אינו הנדפס בתו"א), קנה לו שם "דער פרומער וארא", והי' רגיל רבינו הזקן לחזור אותו אחת לשלש שנים, ובכל פעם ופעם כמעט שהי' אומר אותו כלשוננו. ואמר הצ"צ: יעדער מא'ל איז געווען א אור חדש. הא'ט דער טאטע געזאגט: א אור איז אלע מא'ל גלייך, אבער מאור איז אלע מא'ל ווי א דבר חדש .

אָדני אָבי מורי ורבי [הרש"ב] ספר: הדרוש "וארא גו' ושמי ה'" גו', המדבר בענין "כי לא ידח ממנו נדח" (אינו הנדפס ב"תורה אור"), קנה לו שם "דער פרומער וארא", [= "וארא" ה'רא שמים']. והיה רגיל רבנו הזקן לחזור אותו אחת לשלש שנים, ובכל פעם ופעם כמעט שהיה אומר אותו כלשוננו. ואמר ה"צמח צדק": בכל פעם היה זה אור חדש. הגיב אבא: 'אור' הוא תמיד זה, אך 'מאור' הוא בכל פעם בדבר חדש.

יום שני

תהלים:
מפרק יח
עד פרק כב

שבת

ג שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, שביעי עם פירש"י.
תהלים: יח-כב.

תניא: פרק טז. וזה . . . באריכות.

"תורה אור" נדפס לראשונה בשנת תקצ"ז בקאפוסט (בלי ההוספות). ה"צמח צדק" במכתבו מיום ג שבת תקצ"ז כותב: ספר "תורה אור" הנדפס עתה... בו מאמרים רב הדרושים שמשנת תקנ"ו עד סוף תקע"ב, אשר הרבה מהם שם רבנו ז"ל בעצמו עין עיגנו עליהם והגיהם, והספיקה דעתו הקדושה להביאם לבית הדפוס. והספר כולל שני חלקים, חלק הראשון על שני חמשי התורה ותנכה ופורים, גם כמה דרושים לחג השבועות זמן מתן תורתנו בפרשת יתרו, וקצת לפסח בפרשת ויקהל. וחלק השני אם ירצה ה' על ג' חמשי התורה ושיר השירים ומועדים וראש השנה ויום כפור... ושם המחבר נאה לו: שניאור, כמו "ואהבת" בגימטריא ב' פעמים אור. עד כאן לשונו –

לא הספיקו להדפיס רק חלק הראשון, כי על ידי מלשינות סגרה הממשלה כמה מבתי הדפוס העברים ברוסיה, וביניהם גם בית הדפוס בקאפוסט אשר שם הדפיסו ה"תורה אור". בשנת תר"ח נדפס חלק ב' בזיטאמיר ובשנוי השם "לקוטי תורה".

יום שלישי

תהלים:
מפרק כג
עד פרק כה

יום ראשון

ד שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: כג-כה.

תניא: פרק יז. ובזה . . . כג מצותיו ותורתו.

מצרים הוא לשון מצר וגבול. גלות מצרים ברוחניות, הוא מה שנפש הבחמית מגבלת ומסתרת על הנפש האלקית, עד שנפש האלקית מתצמצמת כל כך שנעשה בקטנות והעלם. ויצאת מצרים הוא הסרת המצר והגבול. והינו דהשכל שבמח מאיר בלב במדות טובות בפעל ממש.

יום רביעי	יום שני	ה שבט	ה'תש"ג
תהלים: מפרק כט עד פרק לד	שיעורים. חומש: בא, שני עם פירש"י. תהלים: כט-לד. תניא: וזה כל . . . הרמ"ז שם.		
א מענש דארף מרבה זיין אין זאָגען אותיות התורה (זאָגען תהלים, חזר'ן משניות) ווען און וואו ער קען, בכדי צו שטארקען דעם קיום העולם, בכדי מציל צו זיין זיך פון חיבוט הקבר און כף הקלע, און זוכה צו זיין צו אלע העכסטע גילויים.			
הָאָדָם צָרִיךְ לְהַרְבוֹת בְּאִמִּירַת אוֹתוֹת הַתּוֹרָה (לומר תהלים, לְשַׁנֵּן מִשְׁנֵיּוֹת) מִתִּי וְהֵיכָן שִׁכּוֹל, כְּדִי לְחַזֵּק אֶת קִיּוֹם הָעוֹלָם, בְּכַדִּי לְהַצִּיל אֶת עַצְמוֹ מִחִבּוּט הַקֶּבֶר וְכַף הַקֵּלֶע, וְלִזְכּוֹת לְכָל הַגְּלוּיִים הַנִּעְלָמִים בְּיוֹתֵר.			

יום חמישי	יום שלישי	ו שבט	ה'תש"ג
תהלים: מפרק לה עד פרק לח	שיעורים. חומש: בא, שלישי עם פירש"י. תהלים: לה-לח. תניא: והיא בחי' . . . כמ"ש במ"א.		
אָדָנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הַרְש"ב] כּוֹתֵב שֶׁשְּׁמַע בְּשֵׁם רַבְּנוּ הַזֵּקֵן, שֶׁכָּל הַמַּחְבְּרִים עַד הַט"ז וְהַש"ף [=ה"טוּרֵי וְהַב" וְה"שְׁפָתֵי כֹהֵן], בְּאוֹרִים עַל הַשְּׁלָחַן עֲרוּךְ, וְהֵם בְּכָלֵל, עָשׂוּ הַחֲבוּרִים שְׁלֵהֶם בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ. וְעַנִּין רוּחַ הַקֹּדֶשׁ אֵיתָא בְּקֶרְבֵּן הָעֵדָה סוּף פָּרָק ג' דְּשִׁקְלִים, שֶׁזֶהוּ שְׁמֹגְלִים לוֹ רִזֵּי תוֹרָה, שֶׁזֶהוּ מִבְּחִינַת הָעֵלֶם דְּחֻכְמָה.			

יום שישי	יום רביעי	ז שבט	ה'תש"ג
תהלים: מפרק לט עד פרק מג	שיעורים. חומש: בא, רביעי עם פירש"י. תהלים: לט-מג. תניא: פרק יח. ולתוספות . . . 46 גם דחילו.		
בְּהֵיּוֹת אֲדָמוֹ"ר הַזֵּקֵן בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנָה – לְמַד חֻכְמַת הַהִנָּדָסָה וְהַתְּכוּנָה. בֶּן עָשָׂר – סִדֵּר לוח על חֲמֵשׁ עָשָׂר שָׁנָה. בְּהֵיּוֹתוֹ בֶּן שְׁנַיִם עָשָׂר – נִזְדָּמֵן שְׁלֹמֹד בְּרַבִּים הַלְכוֹת קְדוּשׁ הַחֹדֶשׁ לְהַרְמַב"ם, וְלֹא מִצְאוֹ הַגְּאוּנִים, שֶׁהָיוּ בְּאוֹתוֹ מַעֲמָד, יְדִיהֶם וְרַגְלֵיהֶם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ.			

שבת קודש	יום חמישי	ח שבט	ה'תש"ג
תהלים: מפרק מד עד פרק מח	שיעורים. חומש: בא, חמישי עם פירש"י. תהלים: מד-מח. תניא: והענין . . . כד גלגולים.		
בְּפֶרֶט בְּזִמָּן הַזֶּה אֲשֶׁר בְּחֹסְדֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אָנוּ עוֹמְדִים עַל סֵף הַגְּאֻלָּה, עֲלִינוּ לְהִתְאַמֵּץ בְּכָל מִינֵי אֲמוּצָה, לְחַזֵּק כָּל עֲנִינֵי הַדָּת בְּהַדּוּר מִצְוָה, וְלִשְׁמֹר אֶת כָּל הַמִּנְהָגִים מִבְּלִי לְוַתֵּר אֹף כָּל שְׁהוּא, וּמִצְוָה וְחוּבָה עַל כָּל רַב בְּיִשְׂרָאֵל, לְהוֹדִיעַ לְקַהֲל עַדְתּוֹ כִּי הַצָּרוֹת וְהַיְסוּרִים חֲבָלֵי מָשִׁיחַ הֵמָּה, וְה' אֱלֹקֵינוּ דּוֹרֵשׁ מֵאֲמָנוּ תְּשׁוּבָה לְתוֹרָה וּמִצְוֹת, שְׁלֹא נַעֲכַב בִּיאַת מָשִׁיחַ צִדְקָנוּ בְּקֶרֶב מָשׁ.			

בין מים למים

יום ראשון, ב' שבט ה'תש"ע

כל היר. ולהלכה יש להחמיר כדעה זו (שו"ע אדמוה"ו קסב, ז). אמנם, לדעת אותם פוסקים יש לנגב תחילה את חלק היד הרטוב, ורק לאחר מכן לשפוך על כל היד. אבל מדברי אדמו"ר הזקן (שם ובסידור) משמע שאינו מצריך את ניגוב היד, ואפשר לתקן את הנטילה הראשונה על ידי שפיכה שניה על כל היד. ההסבר לכך: בדרך כלל יש לנגב את הידיים קודם הנטילה כדי שלא יטמאו את המים (סדר נט"י ס"ח); אבל כאן השפיכה הראשונה היתה לשם טהרת היד, אלא שבפועל נשפכו המים רק על חלק מהיד. מים כאלו לא צריכים ניגוב (בדי השלחן סל"ג אות יג).

הלכות מקוואות פרק יא, הל' ז': נטל מקצת ידו, וחזר והוסיף ונטל הנשאר מן ידו – הרי זו טמאה בשתייתה; ואם עדין יש על מקצת שנטל בתחלה, טופח על מנת להטפוח – הרי זו מותרת.

מי שנטל ידיו ובשפיכה הראשונה שפך רק על חלק מהיד – לדעת הרמב"ם אם ידו רטובה "טופח על מנת להטפוח", הריהי טהורה, ובשפיכה השניה מספיק שיטול על חלק היד שלא נרטב והכל כנטילה אחת. כך פוסק גם השלחן ערוך (או"ח קסב, ג). אבל לדעת כמה ראשונים (ראב"ד ועוד) אין ידיים טהורות לחצאין, כי אין דרך נטילה בכך, וצריך לשפוך שפיכה שניה על

אם השכן רוצה להכניס אליך מוקצה...

יום שני, ג' שבט ה'תש"ע

אכן, הטלטול נעשה לצורך הגוי, ומותר לומר לגוי בשבת 'עשה מלאכתך'. השאלה היא, האם העובדה שהיהודי נתן לגוי רשות להכניס את החפץ, אין משמעותה שיש לו חלק במעשה. התשובה על כך מהדין שלפנינו. העובדה שהיהודי איפשר להניח את החפצים ברשותו אין בה כדי קבלת אחריות עליהם – עד שיאמר כן בפירוש – וכיון שאין לו אחריות, נמצא שהטלטול נעשה לצורך הגוי בלבד.

לפי האמור, אם היהודי יקבל אחריות על החפץ – אסור לו לכוון את הגוי, וגם לא לאפשר את טלטול החפץ.

(ראה רמב"ם הערוך, הל' שבת פ"ז, אות מד)

הלכות נזקי ממון פרק ג, הל' י"ג: הכנים קדרותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ושברתן בהמתו של בעל הבית – פטור... ואם קבל עליו בעל הבית לשמור את הקדרות, בעל הבית חייב. הלכה זו משליכה גם על הלכות שבת:

יהודי דר בשכנות לגוי. באחת השבתות, ביקש ממנו הגוי שיאפשר לו להכניס חפץ כלשהו לתוך ביתו, ומדובר במוקצה. האם היהודי יכול לתת לגוי לטלטל את המוקצה בתוך רשותו, ולומר לו היכן להניחו?

בהלכות שבת (פ"ו הכ"א) מתייחס הרמב"ם למקרה כזה, וקובע שהדבר מותר. לכאורה, הלוא המוקצה נכנס לרשות היהודי בעיצומה של השבת, ומדוע מותר?

בין "גרמא" ל"גרמי"

יום שלישי, ד' שבט ה'תש"ע

הוא, כאשר כבר נעשתה הפעולה שתביא את הנזק, והוא עושה מעשה אשר יפטור את המזיק מתשלום. ובעניינו, כך הוא גם ההבדל בין שור תם לשור מועד: שור תם שנגח – תשלומו הוא מדין 'קנס', שאין חיובו אלא על ידי בית דין ("אשר ירשיעון אלקים"), ולפני שבית דין קבע, לא חל שום חיוב. ואם כן, כאשר הפקיר את שורו לפני קביעת בית דין הוא גרם שלא יגיע לידי חיוב. זהו דין 'גרמא' שפטור. מה שאין כן שור המועד דינו דין 'גרמי', כי מיד כאשר שורו הזיק כבר נתחייבו הבעלים בתשלום הנזק, ובא בעל השור ומפקיר בהמתו. כלומר, על ידי תחבולה רוצה הוא להפקיע את חובו. על כן אנו אומרים לו: תחבולה זו לא תצליח בידך, והחיוב שנתחייבת בו ימשיך לחול עליך!

(מרחשת, ח"ב סימן ג)

הלכות נזקי ממון פרק ח, הל' ד': שור המיוחד לבעלים שחייב, ואחר שחייב הקדושו או הפקירו – הרי זה פטור. דין זה – שאם הפקיר הבעלים את השור לאחר שהזיק אינו חייב לשלם – קיים רק בשור תם, ואילו בשור המועד חייב לשלם את הנזק. להסברת הענין עלינו להבחין בין דין 'גרמא' בנזקין' לדין 'גרמי' בנזקין:

"גרמא בנזקין פטור", כך קובעת הגמרא (ב"ק ס, א). אדם הגורם נזק במעשיו או בדיבוריו, אין מחייבים אותו לשלם (לעיל פ"ב ה"ט). ואילו בדין 'גרמי' פסק הרמב"ם, שיש לחייב את גורם הנזק (תובל ומזיק פ"ז ה"ז).

מה ההבדל בין שני מונחים אלו? אחד ההבדלים מוסבר כך: 'גרמא', היינו כאשר בעשייתו הוא גורם נזק עתידי; זאת אומרת, פעולתו היא בטרם שנוצר חיוב ממון. ואילו דין 'גרמי'

עונש מרתיע

יום רביעי ה' שבט ה'תש"ע

מתוך בחירה. ולא מובן: מדוע נסקל השור, הרי אינו בעל בחירה? ומפני מה נאסר בשור בהנאה? ההסבר המקובל לכך, שהכוונה אינה להיפרע מהשור עצמו,

הלכות נזקי ממון פרק י' הל' א', ופרק י"א הל' ט': שור שחמית את האדם.. הרי זה נסקל. . בשור אסור בהנאה. מיסודות היהדות, ששכר ועונש מגיעים רק על דבר שנעשה

נז הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

שורו לחלוטין, במידה והשור ימית אדם. ויש שהטעימו, שאיסור ההנאה מבשר השור בא ללמדנו מוסר השכל: אם שור שהרג נאסר בהנאה, קל וחומר שאדם אשר באה באמצעותו תקלה לאחרים הינו "מתועב ואסור ליהנות ממנו" (ריקאנטי). כך גם נכיר בחומרת המעשים, וניזהר ככל האפשר שלא תצא תקלה מתחת ידינו (חינוך מצוה נב).

אלא ה' שם עונש על בעל השור, כי קשה בעיניו שתמית בהמה אדם שנברא בצלם אלוהים" (אבן עזרא משפטים כא). לטעמו של הרמב"ם ב'מורה נבוכים' (ח"ג פ"ט), סקילת השור אינה עונש במונח הרגיל, כי אם אמצעי הרתעה כנגד בעל השור, בבחינת "למען ישמעו וייראו". לכן נאסר בשר השור בהנאה, כדי להזהיר את בעליו שהוא עלול להפסיד את דמי

מי מהשותפים חייב לפני מסירת הדלי? יום חמישי, ו' שבט ה'תש"ע

פ"ה, סי' כו. וכך פירש הרא"ש בדברי הר"ף); אך ה'לחם משנה' סובר, שמלשון הרמב"ם משמע – הראשון לבד חייב. שאם לא כן, היה לו לכתוב "אף הראשון" (וכן הבין גם הטור בדעת הרמב"ם). ואת טעמו של הרמב"ם יש ללמוד מדיוק לשונו, שכתב: "הראשון חייב עד שימסור דליו לשני" – משמע מזה, שהכיסוי נמצא ביד הראשון, ולכן עליו מוטלת החובה לכסות, ואין לחייב את השני שאין הכיסוי בידו "עד שימסור דליו לשני".

הלכות נזקי ממון פרק י"ב, הל' ז': בור של שני שתפין, עבר הראשון ולא בפהו, והשני לא בפהו – הראשון חייב, עד שימסר דליו לשני. יש האומרים (רש"י ב"ק נא, ב ד"ה והאי) ששני השותפים חייבים, כל עוד השותף הראשון לא מסר את הדלי לשותף השני. ומהי דעת הרמב"ם? – הדבר נתון במחלוקת המפרשים: ה"ם של שלמה' מבאר, שאף הרמב"ם מסכים לדעה זו. ומה שכתב "הראשון חייב", כוונתו – גם הראשון חייב. שלא נאמר כי בגין העובדה שהשני עבר אחרון, הוא החייב בכל (יש"ש פ"ק

יום שישי, ז' שבט ה'תש"ע גניבה חינוכית

חפציו להבא. ויש שהוסיפו, כי מורה הלוקח חפץ מתלמידו על מנת לחנכו, אסור להחרים לצמיחות, ועליו להחזיר לאחר זמן. רק במקרים חריגים, רשאי המחנך להחרים חפצי התלמידים לטובתם, לפי ראיות עיניו (הובא באמרי יעקב ס"ז, ושי"ג). מלבד זאת, מן הראוי להתרחק גם מגניבה באופן המותר לגמרי, כדי שלא לטעום טעם גניבה, וכלשון הגמרא: "בתור גנבא גנוב, וטעמא טעים" (ברכות ה, ב). ואכן, לפי מנהג חב"ד אין הילדים 'חוטפים' את האפיקומן בליל הסדר (הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים).

הלכות גניבה פרק א', הלכה ב': ואסור לגנב דרך שחוק, או לגנב על מנת להחזיר, או לגנב על מנת לשלם – חבל אסור, שלא ירגיל עצמו בך. מלשון הרמב"ם "שלא ירגיל עצמו בכך", נראה, כי איסור הגניבה במקרים המפורטים הינו תקנת חכמים. ואולם, אדמו"ר הזקן מביא דעה האומרת שגם במקרים אלו עוברים על 'לא תעשה'. ומוסיף, שגם את דברי הרמב"ם יש לפרש בתור 'טעמא דקרא'. כלומר: גם הרמב"ם יסבור שמדובר באיסור מהתורה (ש"ע הל' גזילה וגניבה ס"ג, ובקו"א ס"ב). משום כך, כתבו כמה מאחרוני הפוסקים, שאסור לגנוב חפץ מהחבר, גם כאשר עושה זאת כדי ללמדו לקח שימור על

מתי משלם השומר תשלומי כפל? שבת קודש, ח' שבט ה'תש"ע

רק לאחר שנשבע, נפטר השומר מלשלם, וכאן נוצרת הגניבה, שהרי בשבועתו הוא כופר בתשלום. לפיכך, מעכשיו עליו לשלם כפל. כל זה נאמר רק במידה שהפיקדון הינו דבר מגוי וידוע, ולכן יודע המפקיד לתבוע את פקדונו. ואולם, אם מסר לפקדון עדר שלם בלא לדעת את מגינו, או שהפקיד אונק עם כסף בלא לדעת את הסכום המדויק – כאן אין בעל הפיקדון יכול להרגיש שנגנב משהו, ולכן לא יתבע אותו מהשומר. כיון שכך, כאשר השומר גונב מהעדר או מהארנק בחשאי, הוא נחשב מיד כגנב, שהרי המפקיד לא יתבע ממנו. וככל גנב, הריהו מתחייב בכפל. וזו הדוגמא שהרמב"ם מזכיר בהלכה זו.

הלכות גניבה פרק ד', הל' י': שומר שנגנב מרשותו, כגון שנגנב מלך מעדר שהפקיד אצלו, וסלע מכים שהפקיד אצלו – אם יש עליו עדים, חייב בכהל. והשיג עליו הראב"ד: "זה אינו כלום". וה'מגיד משנה' הסביר את כוונת הראב"ד: הרי לא מצאנו ששומר חייב בכפל אלא אם כן נשבע, כפי שהרמב"ם בעצמו כותב (בהלכה א'). ואילו כאן משמע שחייב בכפל אף אם לא נשבע? ונראה לומר בהסברת הדברים: הנימוק לכך שאין לחייב את השומר בכפל לפני שנשבע – מפני שכל זמן שלא נשבע, אין הוא נחשב גנב, אלא שומר שחייב להחזיר את הפקדון. שהרי בעל הפקדון עצמו אינו מופסד, כי אומר לשומר: 'הישבע, או שלם!'. (אור שמח הל' גניבה פ"ד, הל' י)

ב"ה, כ"ו טבת, תשט"ו
ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר אוריאל שי

שלום וברכה!

במענה על הודעתו, עם המכתב שקבל - המצורף אלי.

...האומר על רב מישראל (ואפילו על איש פשוט מישראל) שהוא עובד ע"ז בשיתוף - הרי אם האומר שוטה הוא ידוע ששוטה שהזיק פטור, ולא בר דיעה הוא ופטור מכל המצות. אבל מי שהוא חוזר על דבריו בזדון, ועוד יותר - אם העושה זה יש לו השפעה על הזולת, הרי זהו איסור, ולא - מדרבנן, אלא מן התורה - עד שתהי' בידו הוכחה (מה שנקרא הוכחה ע"פ תורה) שמותר לאמר על איש פלוני תואר כזה. ובאם לאו - הרי ע"פ מרז"ל שקולה אמירה זו כע"ז וג"ע ושי"ד. ומובן שיש לתהות על קנקנו של החוזר על דברים אלו.

וחילוק כללי בזה בין ביטויים חריפים, חירופים וקללות הנאמרים בנוגע לדעות, לפרוגרמה של מפלגה, או אפילו למפלגה עצמה - או כשדנים ע"ד פלוני ופלוני.

דוגמא לדבר: פסק הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ג ה"ז) האומר שהוא גוף ובעל תמונה ה"ז מין. ופשיטא שלא הי' כותב, ח"ו, תואר זה על פלוני ופלוני שבימיו (ולפניו). ואדרבה ענה על שאלותיהם וכו'. ואכ"מ.

ואם בנוגע לפסקי הרמב"ם כך כו'.

- שמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר - שבין יהודי ליהודי, איך שיהי' ריחוק הערך ביניהם, אין לומר "להבדיל" -.

...בסיום המכתב הנ"ל, אשר מפחד על הדרך שבה מובלת תנועת חב"ד.

הנה נכון יהי' לבו בטוח, אשר השי"ת המשגיח בהשגחה פרטית על כל אחד מבני ישראל - שכן היא תורת הבעש"ט - יציל את אנשי חב"ד מהסכנות העומדות על דרכם, ויציל אותם גם מהשמצות. ומנוסה תנועת החסידות בכגון דא - מעת הוסדה והולדה בימי הבעש"ט ורבנו הזקן ועד לימינו אלה.

ב"ה, ט"ז שבט, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

... וכבר ידוע חוות דעתי שכתבתי לכמה מאנ"ש אשר להכפר והתיישבות בו הוא צנור וכלי לאנ"ש לקבלת ברכות השי"ת והצלחתו בהמצטרף להם בגשמייות וברוחניות, ובמילא יש להשתדל להיות מהתושבים שם ככל האפשרי... ומהנ"ל מובן שטוב להתעסק בחקלאות, ואם טעמים הנ"ל אמיתיים הם שאי אפשר הדבר, אולי יש מקום בתור מקצועי ובלבד להיות מתושבי הכפר ומהחיים בתוככי הדבקים בתורת דברי א"ח היא תורת החסידות והולכים בהדרכותי ומנהגי.

בברכה.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – ב'ח' שבט ה'תש"ע

ז. נטל מקצת ידו, וחרז והוסיף ונטל הנשאר מן ידו – הרי זו טמאה פשהיתה; ואם צדין יש על מקצת שננטל בתחלה, טופח על מנת להטפית [האצבע שתיגע בה תתלחלח] – הרי זו טהורה. במה דברים אמורים? במים הראשונים; אבל בשניים [נטילה שניה] – נטל מקצת ידיו, וחרז והוסיף על מקצתו.

ח. שעור המים שנוטלין בהן תחלה – רביעית לכל אדם ואדם לשתי הידים; אין פחות משעור זה, כמו שבארנו בנטילת ידים לפת. אבל מים שניים – יש לשנים לטל ידיהן מרביעית; ומחצי לג נותנין לשלשה ולארבעה; ומלג נותנין אפילו למאה; שאין המים השניים לטהר, אלא להעביר המים הראשונים.

ט. כלי שהיה בו רביעית מים פשרים לנטילת ידים, ונתן לתוכן מעט מים הפסולין לנטילת ידים – הרי אלו פשרין. נטל מן הכלי כשעור שננתן, ונשארה רביעית בלבד פשהיתה – הרי זו פסולה, מפני שהמים הפסולין השלימו שעור הרביעית.

י. כל המים הפסולין לנטילה במים הראשונים, כף הן פסולין במים שניים; וכל כלי שאין נוטלין ממנו במים ראשונים, כף אין נוטלין ממנו מים שניים. וכשם שצריך להיות המים הראשונים מכה אדם, כף המים השניים.

יא. כבר בארנו בפרק ששי מהלכות ברכות, כל מיני המים הפסולין לנטילת ידים והפשרין, וכל הכלים שנוטלין בהן לידים ושאין נוטלין, ואיזו נתינה היא מכה נותן וכשרה ואיזו נתינה אינה מכה נותן ופסולה. וכל אותן הדברים שבארנו שם בנטילת ידים לפת חלין, כף הן לתרומה. וכשם שקל ספק ידים טהורות לחלין, כמו שבארנו שם – כף הן לתרומה, כל ספק ידים טהור.

יב. דבר ברור וגלוי, שהטמאות והטהרות גזרת הכתוב הן, ואינן מדברים שדעתו של אדם מכרעתו, והרי הן מכלל החקים; וכן הטבילה מן הטמאות, מכלל החקים היא; שאין הטמאה טיט או צואה שפתעבר במים; אלא גזרת הכתוב היא, והדבר תלוי בכונת הלב; ולפיכך אמרו חכמים: 'טבל ולא החזק' – לא כיוון, כאלו לא טבל'. ואף על פי כן, רמז יש בדבר: כשם שהמכונן לבו לטהר, בין שטבל – טהר, ואף על פי שלא נתחדש בגופו דבר, כף המכונן לבו לטהר נפשו מטמאת הנפשות, שהן מחשבות האגון ודעות הרעות – בין שהסכים בלבד לפרש מאותן העצות, והביא נפשו במי הטהרות (הטהור) – טהר. הרי הוא אומר: "וירקת עליכם מים טהורים, וטהרתם; מכל טמאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם". השם ברחמי הרבים יטהרנו מכל חטא עון ואשמה. בריך רחמנא דסיען. נגמר ספר עשירי והוא ספר טהרה. ומנין פרקים של ספר זה, מאה וארבעה וארבעים, ואלו הם: הלכות טמאת מת, חמשה ועשר פרקים; הלכות פרה אדמה, חמשה עשר פרקים; הלכות טמאת צרעת, ששה עשר פרקים; הלכות מטמאי משקב ומושב, שלשה עשר

יום ראשון ב' שבט ה'תש"ע

הלכות מקוות פרק יא

א. כבר בארנו, שנטילת הידים וטבילת ידים, הכל מדברי סופרים; וידיים שצריכות טבילה, אין מטבילין אותן אלא במקוה פשר יש בו ארבעים סאה, שבמקום שהאדם טובל בו, כלים וידיים טובלין. אבל ידים שאין צריכות אלא נטילה בלבד – אם הטביל אותן במי מקוה, טהורין. ואם הטביל אותן במים שאובין, בין בכלים בין בקרקעות – לא טהרו ידיו, עד שיפלו המים השאובין מן הפלי על ידיו; שאין נוטלין לידים אלא מן הכלים ומכה נותן, כמו שבארנו בהלכות ברכות.

ב. כל החוצץ בטבילה – חוצץ בידיים, בין בטבילתו בין בנטילתו. וכל העולה למדת המקוה פטיט הנרוק [נ-רו], עולה לשעור הרביעית שנוטלין בה הידים. וכל הנוטל ידיו, צריך לשפוף [נ-ידיו זו בזו].

ג. הנוטל ידיו לתרומה – צריך לחזר ולטל פעם שניה במים שניים, כדי להסיר המים שעל גב ידיו; שהרי המים שננטל בהן תחלה, והן הנקראין 'מים ראשונים', נטמאו בגידו. לפיכך, אם נפל פכר של תרומה לתוך המים שננטל בהן ידיו תחלה, נטמא; ואם נפל לתוך המים השניים [נ-מי נטילה שניה], לא נטמא; ואם נטל ראשונים ושניים למקום אחד, ונפל שם פכר של תרומה – נטמא. נטל את הראשונים, ונמצא על ידיו דבר חוצץ, הסירו, ונטל את השניים – הרי ידיו טמאות פשהיו, שאין המים השניים מטהרין אלא הנשאר מן המים הראשונים על גבי ידיו.

ד. הידים מטמאות ומטהרות עד הפרק. ביצד? נטל את הראשונים עד הפרק, ונטל המים השניים חוץ לפרק, וחרזו מחוץ לפרק לידו – הרי ידו טהורה, שהמים השניים טהורין. נטל את הראשונים והשניים חוץ לפרק, וחרזו לידו – נטמאת ידו; שהמים הראשונים שחוץ לפרק נטמאו מחמת ידיו, ואין המים השניים מטהרין מים שחוץ לפרק; לפי שחרזו המים שחוץ לפרק לידו, נטמאו.

ה. נטל את הראשונים לידו אחת, ונמלך ונטל את השניים לשתי ידיו [נ-כשהן מחוברות] – ידיו טמאות; שהשניים מטמאות מחמת היד שלא נטלה במים ראשונים, וחרזין ומטמאין היד השניה. נטל את הראשונים לשתי ידיו, ונטל השניים לידו אחת – האחת טהורה. נטל ידו אחת, ופשפשה בחברתה – נטמאו המים שעליה מחמת חברתה שלא נטלה, וחרזין ומטמאין את היד שנטלה. שפפשה בראשו או בכתל, הרי זו טהורה.

ו. נטל שתי ידיו משטיפה אחת – הרי אלו טהורות, ואין אומרים שזה בנוטל ידו אחת במים שיחדו מעל ידו השניה; אפילו ארבעה או חמשה [בני אדם], זה בצד זה או זה על גב זה; ובלבד שיבואו בהן המים.

מועצת מתחלתה לא לגח, ולא לגף [לדחוף], ולא לשף, ולא לרביץ על בלים גדולים, ולא לבעט. ואם הועדה לאחד מהן, הרי זו מועצת לו. אבל השן מועצת מתחלתה לאכל את הראוי לה, והרגל מועצת מתחלתה לשבר בדרך הלוחה, והבהמה מועצת מתחלתה לרביץ על פכין קטנים וכיוצא בהן ולמעך אותן.

ו. חמשה מיני בהמה מועדין מתחלת ברייתן להזיק, ואפלו הן בני תרבות [אינם מזיקים]; לפיכך, אם הזיק או המיתו בנגיחה או בנשיכה ודריסה [בצפרניים הקדמיות] וכיוצא בהן, חייב נזק שלם. ואלו הם: הזאב, והארי, והדוב, והנמר, והפרדלס. וכן הנחש ששף - הרי זה מועד, ואפלו הנה בן תרבות.

ז. כל מועד משלם נזק שלם מן היפה שבנכסיו, וכל תם משלם חצי נזק מגופו. במה דברים אמורים? בשונכסיה הבהמה לרשות הנזק והזיקתה. אבל אם נכנס הנזק לרשות המזיק, והזיקתהו בהמתו של בעל הבית - הרי זה פטור על הכל; שהרי הוא אומר לו: 'אלו לא נכנסת לרשותי, לא הגיע לך הנזק'; והרי מפרש בתורה: "ושלח את בעירו, ובער בשדה אחר".

ח. הזיקה ברשות הרבים, או בחצר שאינה של שניהם, לא למזיק ולא לנזק, או בחצר שהיא של שניהם, והרי היא מיחדת להניח בה פרות ולהכניס לה בהמה, כגון הפקעה [מקום שדות] וכיוצא בה - אם בשן ורגל הזיקה, הרי זה פטור, מפני שיש לה רשות להלך בכאן, ודרך הבהמה להלך בדרךה ולאכל ולשבר בדרך הלוחה. ואם נגחה או נגפה או רבצה או בעטה או נשכה - אם תמה היא, משלם חצי נזק; ואם מועצת, נזק שלם.

ט. היתה החצר של שניהם מיחדת לפרות, ולא להכניס לה בהמה, והכניס לה אחד מן השתפין בהמתו, והזיקה - חייב אפלו על השן ועל הרגל. וכן אם היתה מיחדת לבהמה לשניהם, והיה רשות לאחד מהן בלבד להכניס לה פרות, והזיקה פרותיו - חייב אף על השן ועל הרגל.

י. שלשה אבות נזיקין [המפורשים בתורה] בשור - הקרן, והשן, והרגל. תולדות הקרן [מזיקים הדומים לו] - נגיפה, נשיכה, רביצה, בעיטה. תולדות השן - אם נתחבבה בפתל להנאתה, והזיקה בחוכה; וכן אם טנפה פרות [בגלגולה] להנאתה. תולדות הרגל - הזיקה בגופה דרך הלוחה, או שהזיקה בשערה דרך הלוחה, או ששכשכה בנבכה, או באפף שעליה, בפרמביא [רסן] שפיה, בזוג [פעמון] שפצוארה; וכן חמור שהזיק במשאו בשעת הלוחה, ועגלה המושכת שהזיקה בשעת משיכתה; כל אלו תולדות הרגל הן, ובכרשות הרבים פטורין, ובכרשות הנזק משלמין נזק שלם.

יא. כששכשה בנבכה כשכוש רב שאינו דרפה תמיד, והזיקה ברשות הרבים, או שכשכשה בגיד [אבר מינה] שלה ברשות הרבים והזיקה - פטור; ואם תפס הנזק - גובה חצי נזק ממה שתפס; שזה הדבר ספק הוא, אם אלו תולדות הקרן שחייב עליה ברשות הרבים, או תולדות הרגל שפטור עליה ברשות הרבים, כמו שבאנו.

פרקים; הלכות שאר אבות השמאות, עשרים פרקים; הלכות טמאת אכלין, ששה עשר פרקים; הלכות בלים, שמונה עשרים פרקים; הלכות מקוות, אחד עשר פרקים.

בשם ה' אל עולם.

הט לפי אל עדותיך, ואל אל בצע.

ספר אחד עשר והוא ספר נזיקין

הלכותיו חמש, וזה הוא סדרן: הלכות נזקי ממון, הלכות גנבה, הלכות גזלה ואבדה, הלכות חובל ומזיק, הלכות רוצח ושמירת נפש.

הלכות נזקי ממון

יש בכללן ארבע מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) דין השור; (ב) דין ההבצר; (ג) דין הבור; (ד) דין ההבצעה. ובאר מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות נזקי ממון פרק א

א. כל נפש חיה שהיא ברשותו של אדם שהזיקה - הבעלים חייבין לשלם, שהרי ממונם הזיק, שנאמר: "כי יגף שור איש את שור רעהו"; אחד השור ואחד שאר בהמה וחייה ועוף, לא דבר הכתוב בשור אלא בהנה [במצור].

ב. וכמה משלם? אם הזיקה בדרבים שדרפה לעשותן תמיד, כמנהג ברייתה [כטבעה] - כגון בהמה שאכלה תבן או עמיר [חבילת שבליים], או הזיקה ברגלה בדרך הלוחה - חייב לשלם נזק שלם מן היפה שבנכסיו, שנאמר: "מיטב שדהו ומיטב פרמו ישלם". ואם שנת ועשת מעשים שאין דרפה תמיד לעשותם, והזיקה בהם, כגון שור שנגח או נשף - חייב לשלם חצי נזק מגוף המזיק עצמו, שנאמר: "ומכרו את השור החי, ונחצו את כספו" וגו'.

ג. כיצד? שור שנה מאה שנגח לשור שנה עשרים, והמיתו, והרי הנבלה שנה ארבעה - בעל השור חייב לשלם שמונה, שהוא חצי הנזק; ואינו חייב לשלם אלא מגוף השור שהזיק, שנאמר: "ומכרו את השור החי". לפיכך, אם המית שור שנה עשרים לשור שנה מאתים, והנבלה שנה מאה - אין בעל הנבלה יכול לומר לבעל החי 'תן לי חמשים', אלא אומר לו: 'הרי שור שהזיק לפניך, קחהו ולך', אפלו אינו שנה אלא דינר. וכן כל פיצא בזה.

ד. העושה מעשה שדרכו לעשותו תמיד, כמנהג ברייתו - הוא הנקרא 'מועד'. והמשנה ועשה מעשה שאין דרך כל מינו לעשות בן תמיד, כגון שור שנגח או נשף - הוא הנקרא 'תם'. וזה המשנה - אם הרגל בשנויו פעמים רבות, נעשה מועד לאותו דבר שהרגל בו, שנאמר: "או נודע כי שור נגח הוא".

ה. חמשה מעשים תמים יש בבהמה - אם הועדה לאחד מהן, נעשית מועצת לאותו מעשה; ואלו הן: הבהמה אינה

פטור; ואם היו לחוט בעלים, ולא היה החוט הפקר - בעל החוט חייב חצי נזק, שהרי הוא כבור המתגלגל [מכשול ניד].

יא. הצניע בעל החוט את החוט, והדסו [קיפצו] התרגולים עליו והוציאוהו, ונקשר בגליהן, ושברו בו את הכלים - אף בעל החוט פטור, שהרי אנוס הוא.

יב. תרגולין שהיו מפרחין ממקום למקום, ושברו את הכלים - אם בכניסתן שברו, משלם נזק שלם; ואם ברוח שבכניסתן, משלם חצי נזק.

יג. היו מהדסין על גבי עסה או על גבי פרות, וטנפו או נקרו - משלמין נזק שלם. הדיקו בעפר או בצורות שהעלו בפיהן, או בגליהן - משלמין חצי נזק.

יד. היו מחטטין בחבל, ונפסק [נקרע] החבל ונשבר הדלי - משלמין נזק שלם; והוא, שנתגלגל הדלי מחמתו עד שנפל ונשבר. ואם היה על החבל אכל, ובעת אכילתו פסקוהו - משלם גם על החבל נזק שלם.

טו. הכלב והגדי שקפצו מראש הגג ממעלה למטה, ושברו את הכלים - משלמין נזק שלם, מפני שהן מועדין לדבר זה. וכן אם נפלו והזיקו; שצילתן לראש הגג פשיעה; ואף על פי שנפילתן אנס - כל שתחלתו בפשיעה וסופו באנס, חייב. **טז.** קפצו ממטה למעלה, משלמין חצי נזק; והוא - שנתלה הגדי ונסרף [בציפורניו בקיר], וקפץ הכלב; אבל אם נסרף הכלב ודלג הגדי, בין ממעלה למטה בין ממטה למעלה - חייבין נזק שלם. וכן תרגול שדלג, בין ממעלה למטה בין ממטה למעלה - משלם נזק שלם.

יז. כלב שנטל את ההררה [עוגה עם גחלים], והלך לו לגדיש - אם הניחה בגדיש ואכל את החלה, והדליק את הגדיש - על החלה ועל מקום ההררה משלם נזק שלם, ועל שאר הגדיש - חצי נזק. ואם היה מגרר את החלה על הגדיש, והולך ושורף - משלם על ההררה נזק שלם, ועל מקום הגחלת חצי נזק, ועל שאר הגדיש פטור.

יח. במה דברים אמורים? בששמר בעל הגחלת את אשו וסתם את הדלת, וכא הכלב וחתר ונטל את ההררה מעל האש. אבל אם לא שמר אשו - בעל האש חייב על שרפת הגדיש, ובעל הכלב חייב על אכילת ההררה ועל מקומה.

יט. המשפה פלבו של חבור באחד [באדם אחד] - פטור מדיני אדם, וחייב דיניי שמים. ובעל הכלב חייב חצי נזק; שפינון שהוא יודע, שאם עוררו את פלבו להזיק - נושף, לא היה לו להניחו. ואם שפשו בעצמו [על עצמו], בעל הכלב פטור; שכל המשפה, וכא אחר ושנה בו - פטור.

כ. שתי פרות ברשות הרבים, אחת רבוצה ואחת מהלכת, ובעטה מהלכת ברבוצה - חייב חצי נזק; שאף על פי שדרפה להלך עליה, אין דרפה לבעט בה.

יום שני ג' שבט ה'תש"ע

הלכות נזקי ממון פ"ק א

א. הבהמה מועדת לאכל פרות או ירקות וכיוצא בהן. לפיכך, אם נכנסה לרשות הנזק, ואכלה דברים שדרפה

הלכות נזקי ממון פ"ק ב

א. אחד אבות נזיקין ואחד התולדות - אם היה קאב מועד, תולדתו מועדת; ואם היה תם, תולדתו כמוהו. וכל אבות נזיקין וכל תולדותיהן, מועדין מתחלתן הן - חוץ מן הסגרן ותולדותיו, שהן תמין בתחלה עד שיועדו, כמו שבארנו.

ב. כל תולדה קאב שלה, חוץ מצרורות [אבנים] המנתזין [מתעופפים] מתחת רגלי הבהמה בשעת הלוקה; שאף על פי שתולדות הרגל הן, ופטור עליהן ברשות הרבים כרגל, ואם הזיקו ברשות הנזק משלם מן היפה שבנכסיו כרגל שהיא אב - אף על פי כן, אינו משלם אלא חצי נזק.

ג. כיצד? בהמה שנכנסה לחצר הנזק והלכה, והיו צרורות מנתזין מתחת רגליה, ושברו את הכלים - משלם חצי נזק מן היפה שבנכסיו; ודבר זה, הלכה מפי הקבלה [ממשה מסיני] הוא.

ד. וכן אם היתה מהלכת ברשות הרבים, ונתזו צרורות מתחת רגליה לרשות הנזק, ושברו את הכלים - משלם חצי נזק. דרסה על הכלי ברשות הנזק ושברתו, ונפל על כלי אחר ושברו - על הראשון משלם נזק שלם, ועל האחרון חצי נזק.

ה. היתה מהלכת ברשות הרבים, ובעטה והתיתה צרורות והזיקו ברשות הרבים - פטור. ואם תפש הנזק רביע נזק, אין מוציאין מידו; שהדבר ספק הוא - שמא שנוי הוא ואינו תולדת רגל, שהרי בעטה.

ו. בעטה בארץ ברשות הנזק, והתיתה צרורות מחמת הבעטה, והזיקו שם - חייב לשלם רביע נזק, שהנה שנוי הוא בהתנת הצרורות; ואם תפש הנזק חצי נזק, אין מוציאין מידו. ואפלו היתה מהלכת במקום שאי אפשר לה שלא תתזו, ובעטה והתיתה - משלם רביע נזק; ואם תפש הנזק חצי נזק, אין מוציאין מידו.

ז. כל המשלם נזק שלם - הרי התשלומין ממון שהוא חייב לשלמו, כמי שלוה מחבור ממון שהוא חייב לשלם. וכל המשלם חצי נזק - הרי התשלומין קנס, חוץ מחצי נזק של צרורות שהוא הלכה, כמו שבארנו.

ח. זה הכלל: כל המשלם מה שהזיק, הרי זה ממון; וכל המשלם יתר או פחות, כגון תשלומי כפל או חצי נזק, הרי היתר על הסגרן או הפחות - קנס. ואין חייבין קנס אלא על פי עדים; אבל המודה בכל קנס מן הקנסות, פטור.

ט. תרגול שהושיט ראשו לאויר כלי זכוכית, ותקע בו [בקולו] ושברו - אם היו בתוכו תכלין וכיוצא בהן, שהושיט ראשו כדי לאכלן, על התכלין משלם נזק שלם, ועל הכלי משלם חצי נזק, כחצי נזק צרורות, שפך הוא דרכו. ואם היה הכלי ריקן - הרי זה משנה, ומשלם חצי נזק בכל הקנסות. **י.** וכן סוס שצנף וחרמור שנער [השמינו קולם], ושבר את הכלים - משלם חצי נזק.

התרגולין, מועדין להלך בדרךן ולשבר. היה חוט או רצועה קשור בגליהן, ונסתבך עלי באותו החוט, ונתגלגל ונשבר - משלם חצי נזק. במה דברים אמורים? בשקשון אדם. אבל אם נקשר בגליהן מאליו, בעל התרגולין

הדרך בהממות לאכל זו מעל גבי זו. ואם קפצה ואכלה מעל גבי חבירתה - משלם מה שהזיקה; שגבי (הגב של) חבירתה קפצר הנזק הוא חשוב.

יא. בהמה שהחלקה באבן או במימי רגליה, ונפלה לגנה, ונחבטה על גבי פרות וירקות, או שאכלה - משלם מה שהנהנת; אפלו הלכה מערונה לערוגה, ואפלו נשארה שם כל היום כלו - אינו משלם אלא מה שהנהנת. ומה הנזה (הנאה) יש לה בחביטתה? שהרי מצאה מקום רף, ולא נתרסקו אבריה. אבל אם ירדה בדרךה ואכלה, משלם מה שהזיקה; ואפלו טנפה פרות במי לדה - משלם מה שהזיקה, מפני שתחלתו בפשיעה. וכן אם דחפתה חבירתה ונפלה - משלם מה שהזיקה, מפני שהיה לו להעבירן אחת אחת, כדי שלא ידחפו זו את זו.

יב. החלקה, ונפלה, ויצאת, וחזרה לגנה - אף על פי שהזרה שלא לדעת הבעלים, משלם מה שהזיקה; מפני שהיה לו לשמרה שלא תחזר - שהדבר ידוע שפיון שידעה דרך הגנה, הרי היא חוזרת מאליה.

יג. הקדר (מוכר קדירות) שהכניס קדירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ושבירתן בהמתו של בעל הבית - פטור. ואם הזקה בהן, בעל הקדירות חייב; ואם הכניס ברשות, פטור. ואם קבל עליו בעל הבית לשמור את הקדירות, בעל הבית חייב.

יד. וכן אם הכניס פרותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ואכלתן בהמתו של בעל הבית - פטור. ואם החלקה בהן, והזקה - בעל הפרות חייב; ואם הכניס ברשות, פטור. ואם קבל עליו בעל הבית לשמור את הפרות, בעל הבית חייב. הכניסן שלא ברשות, ואכלתן בהמתו של בעל הבית, והזקה באכילתן - בעל הפרות פטור, מפני שהיה לה שלא תאכל. ואם הכניסן ברשות, והניחו בעל החצר את זה (שקיבל רשות) לשמרו, ואכלתן בהמתו של בעל הבית, והזקה באכילתן - בעל הפרות חייב; שפיון שראה בהמה אוכלת דברים המזיקין לה והניחה - חייב, שהרי אין בעלי החצר מצויין שם להעביר בהמה מהן. ומעשה באשה שונכסה לאפות בתנור בבית שכנותיה, והניחו אותה, ונתעלמו כדי שלא יביטו בה בעת לישתה ואפיתה, וכא עז של בעל הבית, ואכל את הבצק ומת; וחיבה חכמים לשלם דמיו. וכן כל פיוצא בזה.

טו. המגדיש (עושה גדיש) בתוך שדה חברו שלא ברשות, ואכלתן בהמתו של בעל השדה - פטור. ואם החלקה בהן, והזקה - בעל הפרות חייב. אכלתן, והזקה באכילתן - פטור. ואם הגדיש ברשות - בעל השדה חייב, אף על פי שלא קבל עליו לשמור; שהשומר בגגנות [בעל השדה] - פיון שאמר לו 'הגדש כאן', כמי שאמר לו 'הגדש', ואני אשמור לך' הוא חשוב.

הלכות נזקי ממון פרק ד

א. הכונס צאן לדיר, ונעל בפניהן בדת שיכולה לעמוד ברוח מצויה, ויצאת והזיקה - פטור. ואם אין הדלת יכולה לעמוד ברוח מצויה, או שהיו בתלי הדיר רעועין - הרי לא

לאכל אותן - משלם נזק שלם, שנאמר: "ובער בשדה אחר - מיטב שדהו ומיטב פרמו ישלם". ואם אכלה אותן ברשות הרבים - פטור; ואם נהנת - משלם מה שהנהנת, לא מה שהזיקה.

ב. כיצד? נכנסה לרשות הנזק, ואכלה שמשמין או לוט וכיוצא בהן בשדה דינר - משלם דינר. ואם אכלה אותן ברשות הרבים, ונהנת - רואין אותן כאלו הן שעורים או עמיר [חבילת שיבילים], ומשלם דמי עמיר או דמי שעורים בזול.

ג. אכלה אכלים הרעים [מזיקים] לה, כגון שאכלה חטין - הואיל ולא נהנת, פטור. אכלה אכלין שאין דרכה לאכלן, כגון שאכלה כסות או כלים - בין ברשות הנזק, בין ברשות הרבים - משלם חצי נזק; שזה שנוי הוא, ודרך בני אדם להניח כסותם וכליהם ברשות הרבים עד שיניחו מעט.

ד. בהמה שהיתה עומדת ברשות הנזק, ותלשה פרות מרשות הרבים, ואכלתן ברשות הנזק - הרי הדבר ספק. לפיכך, אינה משלמת אלא מה שהנהנת; ואם תפש הנזק במה שהזיקתו - אין מוציאין מידו, שהרי ברשותו אכלה. **ה.** כלב שונכס לחצר, ונטל פת או בשר, והוציאן לרשות הרבים או לחצר אחרת, ואכלן שם - משלם מה שהנהנת. אכלן בשדה של בעל החצר - משלם נזק שלם כאלו אכלם בתוך החצר, שהרי ברשות הנזק אכלן. וכן כל פיוצא בזה. **ו.** בהמה שאכלה אכלין שאין דרכה לאכלן, אבל אוכלת היא אותן על ידי הדחק (בקושי) - כגון פרה שאכלה שעורים, וחמור שאכל פרשינין (מאכל פרה) או דגים, וחזיר שאכל חתיכת בשר, וכלב שלקק את השמן, וחתול שאכל תמרים, וכן כל פיוצא כאלו - אם אכלה ברשות הנזק, משלם נזק שלם. וברשות הרבים, פטור; ואם נהנת, משלם מה שהנהנת.

ז. חיה שונכסה לרשות הנזק, וטרפה ואכלה בהמה או בשר - משלם נזק שלם, שזה הוא דרכה. אבל כלב שאכל כבשים קטנים, או חתול שאכל תרנגולים גדולים - הרי זה שנוי, ומשלם חצי נזק.

ח. סל שיש בו לחם, ונכנס חמור ושבד הסל ואכל הלחם - משלם על הסל ועל הלחם נזק שלם, שזה הוא דרכו. וכן שציר עזים שראה לפת וכיוצא בו על פי החבית, ונסתבך בחבית ואכל את הלפת ושבד את החבית - משלם על שניהם נזק שלם; כשם שדרכו לאכל, כך דרכו להתלות בכלים ולעלות כדי לאכל. וכן כל פיוצא בזה. אבל אם נכנס החמור, ואכל את הלחם, ואחר כך שבד את הסל - משלם על הלחם נזק שלם, ועל הסל חצי נזק. וכן כל פיוצא בזה. **ט.** בהמה שאכלה מתוך הרחבה (בשוק), בין דרך תליכתה בין שעמדה ואכלה - משלם מה שהנהנת; ואפלו חזרה על צדי (פינות) הרחבה ואכלה אותן. אבל אם הניחה את הרחבה, והלכה ועמדה בצדי הרחבה ואכלה - משלם מה שהזיקה. אכלה מפתח החנות, משלם מה שהנהנת; מתוך החנות, משלם מה שהזיקה.

י. היתה מהלכת ברשות הרבים, ופשטה צווארה ואכלה מעל גבי חבירתה, ואפלו עמדה - משלם מה שהנהנת, שכן

יב. כל שומר שנתחייב לשלם, ואין לו, והיה המזיק תם, שהוא משלם חצי גזק מגופו – הרי הנזק משתלם מן הבהמה שהזיקה, וישאר דמי מה שאגבה הנזק חוב על השומר לבעל הבהמה.

יג. כל בהמה שהזיקה פרות מחברין, משערין מה שהזיקה בששים, ומשלם זה שנתחייב לשלם, בין הבעלים בין השומרים. כיצד? הרי שאכלה בית סאה, שמין ששים בית סאה באותה השדה כמה היה שונה, וכמה הוא שונה עתה אחר שנפסדה בו הסאה, ומשלם השאר. וכן אם אכלה קב או רבע, אפלו קלח [גבול] אחד – שמין אותו בששים.

יד. אכלה פרות גמורין [בבליים] שאין צריכים לקרקע, משלם דמי פרות גמורין בשנייה: אם סאה, דמי סאה; ואם סאתים, דמי סאתים. הרי שאכלה פרות דקל אחד, וכן הקוצץ פרות דקל חברו ואכלן – אם היה דקל רומי וכיוצא בו, שאין התמרים שלו יפות – משערין אותו בששים על גב הקרקע; ואם דקל פרסי הוא וכיוצא בו, שהתמרים שלו יפות ביותר – משערין הדקל בפני עצמו כמה היה שונה, וכמה הוא שונה עתה.

הלכות נזקי ממון פרה

א. בהמה שהיתה רועה, ופרשה [עצרה לנוח] ונכנסה בשדות ובכרמים – אף על פי שעדין לא הזיקה, מתרין בבעליה שלשה פעמים. אם לא שמר בהמתו, ולא מנעה מלתעות – יש רשות לבעל השדה לשחט אותה שחיטה כשורה, ואומר לבעליה: 'בואו ומכרו בשר שלכם'; מפני שאסור לאדם להזיק ולשלם מה שהזיק; אפלו לגרם הנזק אסור.

ב. לפיכך, אסרו חכמים לגדל בהמה דקה ורחיה דקה בארץ ישראל במקום השדות והכרמים, אלא ביצרים ובמדברות שבארץ ישראל. ומגדלין בסוריה בכל מקום.

ג. עשרה תנאים התנה יהושע ובית דינו בשעה שחלק את הארץ, ואלו הן: (א) התנה שמרעין שם בהמה דקה ביצרים שאילגיהן גסין, אבל אין מרעין שם בהמה גסה. ויער שאילגיו דקין, אין מרעין בו לא גסה ולא דקה אלא מדעת בעליו. (ב) וכן התנה, שיהיה כל אדם מתר ללקט עצים משדה חברו; והוא, שיהיו עצים פחותים [זולים] וקרובים להיות קוצים, כגון היזמא והגא [קוצים וברקנים].

והוא, שיהיו מחברין ולחין; ובלבד שלא ישגרש [יעקור]. אבל שאר עצים אסור. (ג) וכן התנה, שיהיה כל אדם מתר ללקט עשבים העולים מאליהן בכל מקום, חוץ משדה תלתן [מין קטניות] שזרעה לבהמה. (ד) וכן התנה, שיהיה כל אדם קוטס [קוצץ ענף ל] נטיעה בכל מקום, חוץ מגורפיות של זית; ואינו קוטס מן האילנות אלא פזית וכביצה. ובקנים ובגפנים מן הפקק [קשר הקרוב לגזע] ולמעלה; ובשאר האילן – מחבו [תוכו] של אילן, לא מחדו [ראשו]. וכשהתיר לקטס, לא התיר אלא מחדש שאינו עושה פרות, אבל לא מישן שעושה פרות. ואינו קוטס אלא ממקום שאינו רואה פני חמה. (ה) וכן התנה, שהמעין היוצא מתחלה [לראשונה] – בני אותה העיר שיצא

נעל בפניהן כראוי; ואם יצאת והזיקה, חיב. ואפלו חתרה [פרצה] ויצאת, ואפלו נפרצה מחיצה בלילה, או פרצוה לסטים – בעל הצאן חיב. היתה מחיצה בריאה [חזקה], ונפרצה בלילה, או שפרצוה לסטים, ויצאת והזיקה – פטור. הוציאה לסטים, והזיקה – הלסטים חיבים.

ב. הפורץ גדר לפני בהמת חברו, ויצאת והזיקה – אם היה גדר חזק ובריא, חיב; ואם היה פתל רעוע – פטור מדיני אדם, וחיב מדיני שמים. וכן הנותן סם הפנות לפני בהמת חברו – פטור מדיני אדם, וחיב מדיני שמים.

ג. המעמיד בהמת חברו על גבי קמתו של חברו – המעמיד חיב לשלם מה שהזיקה. וכן אם הפישה [הכה] עד שהלכה לקמת חברו, והזיקה – זה שהפישה חיב.

ד. המוסר בהמתו לשומר חנם, או לנושא [שומר] שכר, או לשוכר, או לשואל – נכנסו תחת הבעלים; ואם הזיקה, השומר חיב. כמה דברים אמורים? בזמן שלא שמרה כלל. אבל אם שמרה שמירה מעלה כראוי, ויצאת והזיקה – השומרים פטורים, והבעלים חיבין [אפלו המיתה את האדם]. שמירה שמירה פחותה – אם שומר חנם הוא, פטור; ואם שומר שכר או שוכר או שואל הן, חיבין.

ה. הניחה בחמה – אפלו חתרה ויצאת והזיקה, חיב זה שהניחה שם; שפיון שהניחה בחמה – הרי היא מצטערת ובורחת, ועושה כל שאפשר לה לעשות.

ו. מסר בהמתו לחרש שוטה וקטן – אף על פי שהיה השור קשור, הבעלים חיבין; שדרכו של שור וכיוצא בו להתיר הקשר, ולצאת ולהזיק. אפלו שמירה שמירה מעלה, וחתרה ויצאת והזיקה – הבעלים חיבין.

ז. מסר שורו לחמשה, ופשע בו אחד מהן, ויצא והזיק – אם אינו משתמר אלא בהמשתן, זה שפשע בו חיב; ואם משתמר בשארן [ע"י השאר], אלו הנשארין חיבין.

ח. שאלו בחזקת תם, ונמצא מועד – אם ידע השואל שהוא נגחן, הבעלים משלמין חצי גזק, שכל מקום שהוא הולך, הרי שם בעליו עליו; והשואל משלם חצי גזק – שאפלו היה תם כשעלה [כמו שעלה] בדעתו, חצי גזק היה משלם, שהרי ידע שהוא נגחן. ואם לא ידע השואל שהוא נגחן – אין השואל חיב כלום, והבעלים משלמין גזק שלם.

ט. שאלו כשהוא תם, והועד בבית השואל, והחזירו לבעליו – חזר לתמותו; הואיל ונשתנת רשותו, בטלה ההעדה; והבעלים משלמין חצי גזק, והשואל פטור, שהרי החזירו.

י. שומר שקבל עליו שמירת גוף הבהמה בלבד, אבל לא שמירת נזקה, והזיקה – פטור מלשלם, והבעלים חיבים. קבל שמירת נזקה, והזיקה – חיב השומר; ואם הזקה – פטור, והבעלים עושין דין עם המזיק.

יא. מסר השומר לשומר אחר – השומר הראשון חיב לשלם לנזק, שהשומר שמסר לשומר חיב; והרי הנזק אומר לו: 'למה לא שמרת אותה בעצמך ומסרת לאחר? שלם לי אתה, ולך עשה דין עם השומר שמסרת לו אתה'. מסרה השומר לבנו, או לבן בתו, או למסעדי [לעוזרו] – נכנסו תחת השומר, וחיבין.

ב. אין העדה אלא בפני הבבליים ובפני בית דין – שגאמר: "והועד בבבלי ולא בשמרני", ואין העדה אלא בבית דין.
ג. שור של חרש שוטף וקטן ומי שהוא במדינת הים שנגחו, פטורין; אבל בית דין מצמידין להם אפיטרופין [אחראים], ומעדין בהן בפני האפיטרופין.

ד. הדיקו אחר שהועדו בפני אפיטרופין – אם עדין הוא תם, משלם חצי נזק מגופו. ואם הועד בו שלשה ימים, ואחר כך הדיק – משלם נזק שלם מן היפה שבנכסי אפיטרופין; ולכשיגדלו היתומים, יעשו דין עם האפיטרופין וישלמו להן.

ה. שוורים שמשחקין בהן ומלמדין אותן שיגיהו זה את זה, אינן מועדין לזה. ואפלו המיתו את האדם, אינן חייבין מיתה – שגאמר: "(ו) כי יגח שור", לא שיגיהוהו.

ו. שור שהועד ונמכר, או נתן במתנה – חזר לתמו, שהרשות שנסתנת משנה דינו; אבל אם השאילו או מסרו לשומר, הרי הוא בחזקתו. וכן שור שהועד בפני אפיטרופין, ונתפסח החרש, ונשתפה השוטף, והגדיל הקטן – אף על פי שבטל האפיטרופוס, הרי הן מועדין בחזקתו, שהרי ברשות בעליהן הן.

ז. בהמה שהועדה, וחזרה בה מדבר שהועדה לו – חזרה לתמותה. כיצד? שור שהועד לגח, וחזר שלא לגח – אף על פי שהוא נוגף, הרי זה תם לגיחה. ומאימתי היא חזרתו? עד שיהיו התינוקות ממשימין בו, ואינו נוגח. וכן בשאר הדברים שהועד להן – עד שימשמשו בו, ולא יהיה עושה אותן.

ח. שור שהוא מועד למינו, הרי זה אינו מועד לשאינו מינו; הועד לאדם, אינו מועד לבהמה; הועד לקטנים, אינו מועד לגדולים. לפיכך, אם הדיק את מין שהוא מועד לו, משלם נזק שלם; ואם הדיק לשאר המינין, משלם חצי נזק. והיה מועד לשבתות, אינו מועד לימות החל. ואם הדיק בשבתות, משלם נזק שלם; ובימות החל, משלם חצי נזק. ומאימתי היא חזרתו? משיהיו התינוקות ממשימין בו ביום שהוא מועד לו, ולא יהיה מזיק נזק שהועד לו.

ט. נגח שור היום, וחמור למחר, ונגמל ביום שלישי – נעשה מועד לכל. ראה שור היום ונגחו, ולמחר ראה שור ולא נגחו, וביום השלישי ראה שור ונגחו, ובכביעי ראה שור ולא נגחו, ובחמישי ראה שור ונגחו, ובששי ראה שור ולא נגחו – נעשה מועד לסרוגין [דילוגין] לשוורים. וכן כל פיוצא בזה.
י. ראה שור היום ונגחו, ולמחר ראה חמור ולא נגחו, ובשלישי ראה סוס ונגחו, ובכביעי ראה גמל ולא נגחו, ובחמישי ראה פרה ונגחו, ובששי ראה ערוד ולא נגחו – נעשה מועד לסרוגין לכל. ואם נגח ביום שהוא מועד לו אחד משלושת המינין שנגח בסרוגין, הרי זה מועד.

יא. נגח בחמשה עשר לחודש זה, ובששה עשר לחודש שני, ובשבעה עשר לחודש שלישי – אינו מועד עד שישלש בדלוג [ידלג פעם ג']. שמע קול שופר ונגח, קול שופר ונגח, קול שופר ונגח – נעשה מועד לשופרות. וכן כל פיוצא בזה.

בגבולם מסתפקין ממנו, אף על פי שאין עקרו בחלקם; ואין לאחרים להסתפק עמהם ממנו. (ו) וכן התנה, שיהיה כל אדם מתר לצוד דגים מים טבריה; והוא, שיצוד בחפה בלבד; אבל לא יפרש קלע [רשת] ויצמיד ספינה שם, אלא בגי השבט שהגיע אותו היום בחלקו [נפתלי]. (ז) וכן התנה, שכל אדם שצריך לנקביו – מסתלק מן הדרך ונקנס אחורי הגדר שפגע בו ונפנה שם, ואפלו בשדה מלאה ברכם [פרח יקר]; ונוטל משם צרור, ומקנה. (ח) וכן התנה, שכל התועה בין הפרמים וכיוצא בהן – מפסג [כורת זמורות המפריעות] ועולה מפסג ויורד, עד שיצא לדרך. (ט) וכן התנה, שבזמן שירבה השיט בדרך הרבים או נקיצי [שלוליות] מים – יש לעוברי דרכים להסתלק לצדדי הדרך ומהלכין שם, אף על פי שהן מהלכין בדרך שיש לה בעלים. (י) וכן התנה, שמת מצוה קונה מקומו, ונקבר במקום שימצא בו; והוא, שלא יהיה מטל על המצר [הדרך], ולא בתוף תחום המדינה [העיר]; אבל אם נמצא על המצר, או שהיה בתוף התחום – מביאו לבית הקברות. ד. שלמה תקן, שיהיו עוברי דרכים מתרין בימות הסמה להלף בשבילין שיש להן בעלים, עד שתתר רביעה שניה [הגשם השני].

ה. ותקנות אלו נוהגות בכל מקום, אפלו בחוצה לארץ. ו. ומשירד הטל בבבל, אסור להלף בשבילין שיש להם בעלים.

ז. אף על פי שאין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל, מתר לשהותה קדם להגל שלשים יום, וקדם למשתה בנו שלשים יום, והטבח לוקח ומשקה עד שישחט מעט מעט; ובלבד שלא תצא ותרעה בעדר, אלא כל המשקה – משקה בתוף ביתו, כדי שלא תזיק.

ח. וכבר עשו בכל בארץ ישראל לאסור בה גדולי בהמה דקה ותיקה דקה, מפני שהיו רב השדות והפרמים שם באותן הימים של ישראל.

ט. וכן אסרו חכמים לגדל חזירים בכל מקום, ולא את הפלג אלא אם בן היה קשור בשלשלת. אבל מגדל הוא פלבים בעיר הסמוכה לספר, ביום קושרו ובלילה מתירו. ואמרו חכמים: ארור מגדל פלבים וחזירים, מפני שהזקן מרבה ומצוי.

י. רועה שעשה תשובה – אין מחזיקין אותו למכר מיד, אלא מוכר על יד על יד [מעט מעט]. וכן מי שגפלו לו פלבים וחזירים בירשה – אין מחזיקין אותו למכר מיד, אלא מוכר מעט מעט.

יום שלישי ד' שבט ה'תש"ע

הלכות נזקי ממון פרק ו

א. איזה הוא מועד? כל שהעידו בו שלשה ימים. אבל אם נגח ביום אחד, או נשף או רבץ או בעט או נגף אפלו מאה פעמים – אין זה מועד. העידו בו שלשה פתי עדים ביום אחד – הרי זה ספק אם הועד או לא הועד.

ז. הניק בעל הבית את השור – אם הניקו שלא לדעת, פטור; שהרי אומר לו: 'למה נכנסת שלא ברשות, עד ששגגתי בך'? ואם הניקו לדעת – חייב נזק שלם; מפני שיש לו רשות להוציאו מרשותו, אבל להניקו – אין לו רשות.

ח. שמין לנזקין. כיצד? הרי ששבר כלי של חברו, בין הוא בין בהמתו – אין אומדין למזיק: 'קח אתה את הכלי השבור, ושלם לזה דמי כליו'; אלא אומדין כמה פחת הכלי מדמיו, ונותן לו כל הפחת אם היה המזיק מועד, או חצי הפחת אם היה תם, שנאמר: "והמת יתנה לו", לנזק. פחת הנבלה [שפחתה משעת הנזק], על הנזק; ושכח הנבלה, חולקין אותו המזיק והנזק.

ט. כיצד? שור שנה מאתים שנגחנהו ומת, והרי הנבלה שנה בשעת מיתתה מאה, ובשעת העמדה בדין פחתה והרי היא שנה שמונים – אין המזיק משלם אלא מאה; ואם היה תם, משלם לו חמשים מגופו.

י. השביחה הנבלה, והרי היא שנה בשעת עמידה בדין מאה ועשרים – הרי המזיק משלם לו תשעים, אם היה מועד; ואם היה תם, משלם חמשה וארבעים מגופו; וזה הוא שנאמר: "ונם את המת יחצונו", שבת הנבלה יחצונו.

יא. שור שנה מאתים, שנגח שור שנה מאתים והפחיתו חמשים, ובשעת עמידה בדין השביח הנזק, והרי הוא שנה ארבע מאות, ולולא זה החבל [החבלה] שהפחיתו, היה שנה שמונה מאות, בין שפסמו בין ששכח מאליו – אינו נותן לו אלא בשעת הנזק. כחש מחמת המכה בשעת עמידה בדין, והרי הפחת שנה מאה – נותן לו בשעת עמידה בדין.

יב. השביח המזיק בשעת עמידה בדין – אם מחמת שפסמו שבה, אינו משתלם ממנו אלא מה שהיה שנה בשעה שהניק; ואם מחמת עצמו השביח, משתלם חצי נזק ממנו בשעת עמידה בדין.

יג. על המזיק לטרח בנבלה, עד שממציא [מביא] אותה לנזק. כיצד? כגון שנפל השור לבור ומת – מעלה הנבלה מן הבור ונותנה לנזק, ואחר כך שמין לו פחת הנבלה, שנאמר: "כסף ישיב לבעליו, והמת יתנה לו", מלמד שהוא חייב להשיב הנבלה, והפחת שפחתה מן הסי – לנזק; ואם היה תם – חצי הפחת, כמו שבארנו.

הלכות נזקי ממון פרק ח

א. שור של ישראל שנגח שור של הקדש, או של הקדש שנגח שור של ישראל – פטור, שנאמר: "שור רעהו". וכל הקדשים שחזבין עליהן מעילה, הן שאין בהן דין נזקין. ופסולי המקדשין [קדשים שנפסלו] – יש בהן דין נזקין, בין שהניקו בין שהניקו, שהרי יצאו לפדיון ולהיותן [נהיו] חלין.

ב. שלמים שהניקו, גובה מבשרן; ואינו גובה מן הבשר כנגד האמורין – שהאמורין של קדשים קלים מועלין בהן, כמו שבארנו בהלכות מעילה. וכן תודה שהניקה, גובה מבשרה; ואינו גובה מן הלחם הבא עמה, שאין הלחם מכיל בשר.

יב. נגח שלשה שורים בשלשה ימים זה אחר זה, וברביעי נגח חמור, ובחמישי נגח גמל, או שנגח חמור וגמל בתחלה בשני ימים זה אחר זה, ואחר כך נגח שלשה שורים זה אחר זה – הרי זה ספק אם הוא מועד לשורים בלבד, או לשלשת המינין הוא מועד. וכן אם נגח בשלש שבתות זו אחר זו, ובאחד בשבת ובשני בשבת, או שנגח בחמישי בשבת ובכרך שבת ויכיום השבת, ובשתי שבתות הבאות אחריה – הרי זה ספק אם הוא מועד לשבתות בלבד, או לשלשת הימים ששנים מהם חל.

יג. וכל אלו הספקות וכיוצא בהן, אין מחיבין בהן את המזיק אלא חצי נזק; ואם תפש הנזק נזק שלם, אין מוציאין מידו.

הלכות נזקי ממון פרק ז

א. שור שקשורו בעליו במוסרה [חבל], ונעל בפניו כראוי, ויצא והניק – אם תם הוא, משלם חצי נזק. ואם היה מועד, פטור, שנאמר: "ולא ישמרנו בעליו" – הא אם שמרו, פטור; ושומר הוא זה. ואם הניק בדבר שהוא מועד לו מתחלתו, כגון שאכל דברים הראויין לו, או שבר ברגלו כדרך הלוחו – פטור מלשלם.

ב. היה מועד לקרן ימין, ואינו מועד לקרן שמאל, ויצא אחר ששמו כראוי, ונגח בין בקרן ימין בין בקרן שמאל – משלם חצי נזק.

ג. בהמה שחבלה באדם, בין בכונה בין שלא בכונה – אם תמה היא, משלם חצי נזק מגופה; ואם מועדת, משלם נזק שלם. ופטור מן השבת, ומן הבשת, ומן הצער, ומן הרפוי – שארבעה דברים אלו, לא חובה תורה בהן אלא לאדם שחבל בחברו, אבל בהמתו שחבלה בחברו – הרי זה כמי שהניקה ממונו, שאינו חייב אלא נזק בלבד. לפיכך, שורו שביש – פטור; ואם ביש הוא בעצמו – חייב, כמו שיתבאר. ושורו שחבל באביו או באמו, או שהדליק גדיש חברו בשבת – חייב בנזקיו; ואלו היה הוא בעצמו העושה זה, היה פטור מלשלם, כמו שיתבאר.

ד. המכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ונגחו שורו של בעל הבית או נשכו בלבו – פטור. ואם נגח הוא שורו של בעל הבית – אם היה תם, משלם חצי נזק; ומועד – משלם נזק שלם, כדין הנוגח ברשות הרבים.

ה. נפל לבור שבהצר זו, והבאיש [העכיר] את מימיו – אם הבאיש מיד בשעת נפילה, חייב בנזקי המים. ואם אחר זמן, פטור; שהרי נעשה השור תכלה בבור, והמים הרי הן ככלים, ולא מצאנו בור שחייב בה על הכלים, כמו שיתבאר. ואם הכניס ברשות, בעל השור פטור; ואם קבל עליו בעל הבית לשמור, הרי הוא חייב בנזק השור שנפל לבור.

ו. הכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות, והניק את בעל הבית, או שהזק בו בעל הבית, או שחפר בהצר בורות שיחים ומערות – בעל השור חייב בנזקי חצר, ובעל חצר חייב בנזקי הבור, שהרי היה עליו לסתמו.

יב. כבר תקנו הגאונים לגבות בעל חוב מן המטלטלין, ופשוטה תקנה זו בכל בתי דינין; לפיכך, מגבין לנזקין מן המטלטלין של יתומים. ואם לא הניח מטלטלין, גובין להן מן הזבורית - שכל הכא לפרע מנכסי יתומים, לא יגבה אלא מן הזבורית, כמו שיתבאר.

יג. אין הנזקין משתלמין, ואין תיבין בכפר נכשור הרג אדם, ואין בהקמה נהרגת - אלא בראיה ברורה, ובעדים הכשרים להעיד; שלא תאמר: 'הואיל ואין מצויין בארנות הסוסים ובקפת הבקר וגדרות הצאן, אלא העבדים והרועים וכיוצא בהן, אם העידו שבהמה זו היא שהזיקה את זה - שומעין להן; או אם העידו הקטנים או נשים שאדם זה חבל את זה, או העידו בשאר נזקין - סומכין עליהן'. אין הדבר כן; אלא לעולם אין מחזיקין מומן על פי עדים, עד שיהיו העדים הכשרים להעיד שאר עדיות, ויעידו בבית דין, ויחזכו בית דין המזיק לשלם.

יד. שור שהיה רועה על גב הנהר, ונמצא שור הרוג בצדו - אף על פי שזה מנגח וזה מועד לגח, זה מנשף וזה מועד לשף - אין אומרים 'בדודע שזה נשכו, וזה נגחו'; אפלו גמל האוהר (נוהג בפראות) בין הגמלים, ונמצא גמל הרוג בצדו - אין אומרים 'בדודע שזה הרגו'; עד שיראוהו עדים כשרים.

יום רביעי ה' שבט ה'תש"ע

הלכות נזקי מומן פרק ט

א. בהמה מעברת שהזיקה - גובה חצי נזק ממנה ומולדה, מפני שהוא מגופה; אבל תרנגולת שהזיקה - אינו גובה מביצתה, מפני שהביצה אינה מגוף העוף אלא מכדלת ומפרשת ממנו.

ב. מעברת שנגנחה, ונמצא ולדה בצדה, ואין ידוע אם עד שלא נגחה ולדה, או אחר שילדה נגחה (שנגחה ולדה) - משלם חצי נזק מן הפרה, ואינו גובה מן הולד כלום, עד שביא ראיה שבשעה שנגנחה מעברת הייתה; שהמוציא מחברו עליו הראיה.

ג. שור שנגנח פרה מעברת, ונמצא עברה נופל בצדה, ואין ידוע אם עד שלא נגחה הפילה, או מחמת הנגיחה הפילה - משלם נזק הפרה, ואינו משלם נזק הולד; שהמוציא מחברו עליו הראיה.

ד. נגח פרה מעברת, והפילה - אין שמין פחת הפרה בפני עצמה ופחת הולד בפני עצמו, אלא שמין כמה הייתה הפרה שנה כשהייתה מעברת ובריא, וכמה היא שנה עתה היא והנפל שלה, ומשלם הפחת, או חציו אם היה תם.

ה. הייתה הפרה לאחד, והולד לאחר - הרי פחת השמן שפחת גוף הפרה, לבעל הפרה; ופחת הנפל, חולקין אותו בעל הפרה עם בעל הולד; והנפל, לבעל הולד.

ו. שור שהיה רודף אחר שור אחר, והזק, הנזק אומר 'שורף הזיק', וזה אומר 'איני יודע', שמה בסלע לקה' - המוציא מחברו עליו הראיה; ואף על פי שהנזק אומר 'אני יודע בודאי', וזה אומר 'איני יודע'. טען הנזק ואמר: 'יודאי אתה

ג. וכיצד גובה? שיאכל הנזק וחבורתו מן הבשר בקדשה, כנגד חצי נזק שלו. וכיצד אינו גובה כנגד האמורין? שאם היה לו לגבות בחצי נזקו שנה דינר, והיה כל הבשר עם האמורין שנה שני דינרין, והבשר בלא אמורין שנה דינר וחצי - אינו גובה שני שלישי הבשר, אלא חצי הבשר בלבד.

ד. וכן שור ההפקר שהזיק - פטור, שנאמר: "שור רעהו", עד שיהיו הנכסים מחדין לבעלים. כיצד? שור ההפקר שנגנח, וקדם שיתפש אותו הנזק בדיון עמד אחר וזכה בו - הרי זה פטור. ולא עוד, אלא שור המיוחד לבעלים שהזיק, ואחר שהזיק הקדישו או הפקירו - הרי זה פטור; עד שיהיו לו בעלים בשעת הזקו ובשעת עמידה בדיון.

ה. שור של ישראל שנגנח שור של נכרי, בין תם בין מועד - פטור; לפי שאין הגויים מחזיקין את האדם על בהמתו שהזיקה, והרי אנו דנין להם כדניניהן. ושור של נכרי שנגנח שור של ישראל, בין תם בין מועד - משלם נזק שלם; קנס הוא זה לגויים - לפי שאינן זיהרין במצוות, אינן מסלקין הזקן; ואם לא תחזיב אותן על נזקי בהמתן - אין משמרין אותן, ומפסידין מומן הבריות.

ו. שור תם שהזיק - אם מכרו המזיק עד שלא עמד בדיון, אף על פי שהוא מכור, הרי הנזק גובה ממנו, וחוזר הלוקח וגובה מן המזיק שמכר לו; שבינן שנגנח, קול [פרסום] יש לו, ולא היה לו לקח עד שיגבה הנזק.

ז. הקדישו המזיק - הרי זה מקדש, כדי שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון. שחטו, גובה מבשרו. נתנו במתנה - מה שעשה עשוי, ויגבה הנזק ממנו.

ח. הזיק ועמד בדיון, ואחר כך מכרו - אינו מכור; הקדישו, אינו מקדש; נתנו במתנה, לא עשה כלום. קדמו בבעלי חובות של מזיק ותפשוהו - בין שחב עד שלא הזיק, בין שלא חב עד שהזיק - לא זכו, אלא הנזק גובה ממנו; שאפלו היה של בעלי חובות מתחלה והזיק, הרי זה גובה מגופו.

ט. מועד שהזיק, בין שעמד בדיון בין שלא עמד בדיון, והקדישו או מכרו או נתנו במתנה או שחטו - מה שעשה עשוי; קדמו בבעלי חובות והנהיגוהו [לקחוהו], בין חב להם עד שלא הזיק, בין שהזיק עד שלא חב - זכו בו; לפי שאין משתלם הנזק אלא מן היפה שבנכסי המזיק, והרי כל נכסיו משעבדין לנזק זה.

י. כשבית דין נזקקין לגבות הנזק מנכסי המזיק, גובין מן המטלטלין תחלה. אם לא היו לו מטלטלין כלל, או שלא היו המטלטלין כנגד כל הנזק - גובין השאר מן הקרקע, מן היפה שבנכסי המזיק. וכל זמן שימצאו מטלטלין, אפלו סבין [קליפות תבואה] - אין נזקקין לקרקע.

יא. מת המזיק קדם שישלם - אין בית דין נזקקין למטלטלין של יתומים, אלא לקרקע; וגובין לנזק מן הזבורית, מפני שהנזק נעשה בבעל חוב, והמטלטלין אין משתעבדין לבעל חוב. ואם תפש הנזק המטלטלין בחיי המזיק, גובין לו מהן אחר מותו.

מאתים שנגח והפסיד מאתים, ותפשו הנזק לגבות ממנו מאה, וחזר ונגח והפסיד במאה וארבעים - הרי זה הנזק האחרון משתלם שבעים, והנזק הראשון שתפשו משתלם מותר נזקו והוא שלשים, והבועלים מאה. וכן כל כיוצא בזה.

יד. שני שורים תמים שתכלו זה בזה, משלמין במותר חצי נזק. שניהם מועדין, או מועד ואדם שתכלו זה בזה - משלמין במותר נזק שלם. אחד תם ואחד מועד - מועד בתם, משלם במותר נזק שלם; ותם במועד, משלם במותר חצי נזק. כיצד? שור תם שהפסיד [הזיק] בשור תם אחר שנה מנה, וחזר זה האחרון והפסיד בראשון שנה ארבעים - הרי בעל הראשון משלם לבעל האחרון שלשים. הרי שניהם מועדין, בעל הראשון משלם ששים. הראשון מועד והאחרון תם, בעל הראשון משלם שמונים. הראשון תם והאחרון מועד, בעל הראשון משלם עשרה.

הלכות נזקי ממון פ"ק י

א. שור שהמית את האדם בכל מקום - בין גדול בין קטן, בין עבד בין בן חורין - אחד תם ואחד מועד, הרי זה נסקל; ואם המית את הגוי, פטור כדיניהם.

ב. ואחד שור ואחד שאר בהמה חיה ועוף שהמיתו, הרי אלו נסקלין. מה בין תם שהרג את האדם למועד שהרג? שהתם פטור מן הכפר, והמועד חייב בכפר; ובכלב שהיה מועד להרג.

ג. והואיל וכל בהמה חיה ועוף שהרגו אדם - נסקלין, היאך ימצא מועד להרג, עד שישלמו בעליו את הכפר? כגון שהרג שלשה גוים, ואחר כך הרג ישראל, שהמועד לגוים הרי הוא מועד לישראל; או שהרג שלשה ישראל טרפה, ואחר כך הרג שלם; או שהרג וברח והרג וברח, וברח, וברכיעי נתפש - שאין הבועלים חייבין בכפר עד שיסקל השור. וכן אם ספן [נפשו של] שלשה בני אדם כאחד [ונסו למות, ואחר זמן מתו], או הרג שלש בהמות - הרי זה מועד להריגה, ובעליו משלמין את הכפר. וכן אם הפירו [זיהו] העדים את בעל השור, ולא הפירו את השור בפעם ראשונה ושניה ושלשית, וברכיעית ראו שורו שהרג, ואינו יודעין אם זה הוא השור שהרג בשלשה פעמים הראשונות או אחר היה - הואיל והועדו הבועלים שיש להם בבקרם שור שהרג שלשה פעמים, היה להם לשמור את כל בהמתם, ומאחר שלא שמרו - משלמין את הכפר.

ד. זה שכתוב בתורה: "וגם בעליו יומת" - מפי השמועה למדו, שהוא חייב מיתה בידי שמים; ואם נתן כפר הנהרג, נתכפר לו. ואף על פי שהכפר כפרה [כחטאת] הוא, ממשיכין את מי שנתחייב בכפר בעל כרחו.

ה. ושור של שני שתפין שהרג - כל אחד מהן משלם כפר שלם, שהרי כל אחד מהן צריך כפרה גמורה.

ו. אין גומרין דינו של שור אלא בפני בעליו, אם היו לו בעלים. אבל אם לא היו לו בעלים - כגון שור המדבר, ושור ההקדש, ושור גר שמת ואין לו יורשין - אם המית, הרי זה נסקל; וגומרין דינו אף על פי שאין לו בעלים. וכן

יודע ששורף הזיק' - הרי זה נשבע הסת [מדרבנן] שאינו יודע, אם היה מועד; אבל אם היה תם - פטור אף משובעת הסת, שאפלו הודה מעצמו פטור, שחצי הנזק קנס הוא, ומודה בקנס פטור.

ז. היו שנים רודפין אחד אחד, והרי העדים שאחד מהן הזיק, ואין העדים יודעים איזה הוא משניהם - זה אומר 'שורף הזיק', וזה אומר 'שורף הזיק' - שניהם פטורין. ואם היו שניהם של איש אחד, חייב לשלם מגוף הפחות [הזול] שבשניהם; ואם היו מועדין, משלם נזק שלם מנכסיו.

ח. במה דברים אמורים? בששני השורים עומדין. אבל אם מת אחד מהן או אבד, והיה אחד מהן תם - אף על פי שהן של איש אחד, פטור; שהרי אומר לו: 'הבא ראיה שזה העומד הוא שהזיק, ואשלם לך'.

ט. היו שני השורים הרודפין אחד גדול ואחד קטן, הנזק אומר 'גדול הזיק', והמזיק אומר 'קטן הזיק', היה אחד תם ואחד מועד, הנזק אומר 'מועד הזיק', והמזיק אומר 'תם הזיק' - המוציא מחברו עליו הראיה.

י. לא היתה שם ראיה ברורה שזה הזיק, אלא עדים מעידים שאחד משני אלו הזיק - משלם המזיק כמו שאמר. ואם טען הנזק 'שאתה יודע בודאי, שזה הזיק בפניך' - הרי המזיק נשבע שבושת התורה, ומשלם כמו שהודה; שהרי הודה במקצת.

יא. היו הנזקין שנים, אחד גדול ואחד קטן, והמזיקין שנים, אחד גדול ואחד קטן, הנזק אומר: 'גדול הזיק את הגדול, וקטן את הקטן', והמזיק אומר: 'לא כי, אלא קטן הזיק את הגדול, וגדול את הקטן'; או שהיה אחד תם ואחד מועד, הנזק אומר: 'מועד הזיק את הגדול, ותם הזיק את הקטן', והמזיק אומר: 'תם הזיק את הגדול, ומועד את הקטן' - המוציא מחברו עליו הראיה. לא היתה שם ראיה ברורה - המזיק פטור. למה זה דומה? לטוען את חברו חטים, והודה לו בשעורים - שהוא נשבע הסת, ונפטר אף מדמי שעורים, כמו שיתבאר בהלכות טוען ונטען. ואם תפש הנזק - הרי זה משתלם לקטן מן הגדול ולגדול מן הקטן, כמו שהודה המזיק; אבל אם לא תפש, אין מוציאין מן המזיק כלום.

יב. שור שנגח שור, וחזר ונגח שור אחר - הרי הנזק הראשון והבועלים, כשתפין בו. כיצד? שור שנה מאתים שנגח שור שנה מאתים, ואין הנבלה יפה [שווה] כלום - הנזק נוטל מאה, ובעל השור מאה. חזר ונגח שור אחר שנה מאתים, ואין הנבלה יפה כלום - האחרון נוטל מאה, והנזק שלפניו עם הבועלים נוטלין חמשים חמשים. חזר ונגח שור אחר שנה מאתים, ואין הנבלה יפה כלום - האחרון נוטל מאה, והנזק שלפניו חמשים, והנזק הראשון עם הבועלים נוטלין חמשה ועשרים חמשה ועשרים. וכן על דרך זו חולקין והולכין.

יג. נזק שתפוש בהמה שהזיקה לגבות חצי נזקו מגופה, נעשה עליה שומר שכר לנזקה; ואם נצאת והזיקה - הנזק הראשון חייב בנזקה, והבועלים פטורין. כיצד? שור שנה

בתורה, אם המית שלא בכונה - משלם חצי דמי העבד או דמי השפחה מגופו, כאלו המית שור חברו או חמורו.

הלכות נזקי ממון פרק יא

א. כמה הוא הכפר? כמו שיצאו הדנין שהוא דמי הנזק, הכל לפי שויו של נזקו, שנאמר: "כל אשר יושת עליו". וכפר העבדים, בין גדולים בין קטנים, זכרים או נקבות - הוא הקנס הקצוב בתורה, שלשים סלע כסף יפה, בין שהיה העבד שוה מאה מנה, בין שאינו שוה אלא דינר. וכל [עבד משוחרר אך] המעבב גט שחרור - אין לו קנס, הואיל ואין לו אדון, שהרי יצא לחרות.

ב. למי נותנין הכפר? ליוצאי הנזק. ואם המית אשה - הכפר ליוצאיה מאביה, ואינו לפעל. המית מי שחציו עבד וחציו בן חורין - נותן חצי הקנס לרבו, והחצי - ראוי לתן, ואין לו מי יקחנו.

ג. שור שנזק את האשה, ויצאו לדיה - אף על פי שהוא מועד לגח, הבצלים פטורין מדמי ולדות; שלא חזקה תורה בדמי ולדות, אלא לאדם.

ד. נזק שפחה, ויצאו לדיה - משלם דמי ולדות; שזה כמי שנזק חמור מעבדת. ואם היה תם - משלם חצי דמי ולדות מגופו.

ה. כיצד שמין אותן? אומדין כמה היה שוה שפחה זו כשהיתה מעבדת, וכמה היא שוה עתה; ונותן לבצלה הפחת, או חציו. ואם המית את השפחה, משלם הכפר הקצוב בתורה בלבד, כמו שבארנו.

ו. שור שנזקו לבקמה ונזק את האדם, אף על פי שאם המיתו פטור, כמו שבארנו - אם חבל בו, חייב בנזקו; ואם תם הוא - משלם חצי נזק מגופו, ואם מועד - נזק שלם.

ז. שור תם שהמית והזיק - דנין אותו דיני נפשות, ואין דנין אותו דיני ממונות. ומועד שהמית והזיק - דנין אותו דיני ממונות, וחורין ודנין אותו דיני נפשות. קדמו ודניהו דיני נפשות תחלה, חורין ודנין אותו דיני ממונות.

ח. ומהיכן משתלם? מן השבט [רווח] שהשבית בידיתו [חרישתו] אחר שנגמר דינו - שפינן שנגמר דינו לסקילה, אין לו בצלים שיתחייבו בנזקיו. דניהו דיני נפשות, וברח - אין דנין אותו דיני ממונות.

ט. שור שהמית את האדם, והקדישו בצליו - אינו קדוש. וכן אם הפקירו, אינו הפקר; מכור, אינו מכור; החזירו שומר לבצלו, אינה חזרה. שחטו, בשרו אסור בהנזה. כמה דברים אמורים? אחר שנגמר דינו לסקילה. אכל עד שלא נגמר דינו - אם הקדישו, הרי זה קדוש; ואם הפקירו, הרי הוא הפקר; ואם מכור, מכור; החזירו שומר לבצלו, הרי זה מחזר. ואם קדם ושחטו, הרי זה מתר באכילה.

י. שור שלא נגמר דינו, שנזקו בשורים אחרים - כלן פטורין; לפי שאין גומרין דינו של שור אלא בפני השור, כדין האדם. נגמר דינו, ואחר כך נזקו באחרים - אפלו באלה, כלן נסקלין ונקברין; והן אסורין בהנזה, כדין כל בקמה הנסקלת.

שור האשה, ושור היתומים, ושור האפטרופין שהמיתו - נסקלין. ואין האפטרופין משלמין את הכפר; שהכפר כפרה הוא, והקטנים או החרשים והשוטים אינן בגי חיוב, כדי שיהיו צריכין כפרה.

ז. שור שהוא טרפה שהרג את הנפש, או שהיה השור של אדם טרפה - אינו נסקל, שנאמר: "וגם בצליו יומת" - כמיתת הבצלים, כך מיתת השור; וכיין שבעליו כמת הן חשויבין, ואין צריכין מיתה - הרי זה פטור.

ח. המשפה כלבו בחברו, והרגו - אין הפלג נסקל; וכן אם גרה בו בקמה או חיה, והרגוהו. אבל אם שפה בו נחש, ואפלו השיכו בו, והרגו - הנחש נסקל; שפסם הנחש שהמית, מעצמו הוא מקיאו; לפיכך, זה האדם שהשיקו בו הנחש, פטור ממיתת בית דין.

ט. אין הבקמה נסקלת אם המיתה, עד שתתבונן להזיק למי שהיא חייבת עליו סקילה. אבל שור שהיה מתבונן להרג את הבקמה והרג את האדם, נתבונן לנכרי והרג את בן ישראל, נתבונן לנפלים והרג בן קמה - פטור מן המיתה. ואם היה מועד - הבצלים חייבין בכפר, או בקנס אם המית עבד, אף על פי שהרג בלא כונה, הואיל והוא מועד לזה.

י. היה מועד לנפל על בני האדם בבורות, וראה ירק בבור ונפל לבור בשביל הירק, והיה שם אדם ומת, או שהיה מועד להתחנף בכתלים ומפילן על בני אדם, ונתחנף בכתל להנאתו, ונפל על האדם ומת מחמת חפוכו - השור פטור ממיתה, לפי שלא נתבונן להמית, והבצלים חייבין בכפר - שהרי זה מועד לפל על בני אדם בבורות, או להפיל עליהן הפתלים. והיאך יודע שלהנאתו נתחנף? בשנתחנף אף לאחר שהפיל והמית.

יא. אין הבצלים משלמין את הכפר, עד שתמית בהמתן חוץ מרשותן. אבל אם המית ברשות המזיק - אף על פי שהוא בסקילה, הבצלים פטורין מן הכפר. כיצד? הנכנס לחצר בעל הבית שלא ברשותו, ואפלו נכנס לתבוע שכו או חובו ממנו, ונגחו שורו של בעל הבית, ומת - השור בסקילה, והבצלים פטורין מן הכפר; שהרי אין לו רשות להכנס לרשותו של זה שלא מדעתו.

יב. עמד בפתח וקרא לבצל הבית, ואמר לו 'הן' [כו], ונכנס, ונגחו שורו של בעל הבית - הרי הבצלים פטורין; שאין משמע 'הן', אלא עמד במקומך עד שאדבר עמך.

יג. בקמה שנגנסה לחצר הנזק, ודרסה על גבי תינוק בדרך הלוחה, והרגתו - הבצלים משלמין את הכפר; שהרגל מועדת להזיק בדרך הלוחה, וברשות הנזק חייב אף על השן ועל הרגל, כמו שבארנו. נמצאת למד, שהמועד שהמית בכונה - נסקל, והבצלים חייבין בכפר; ואם המית בלא כונה - פטור מן המיתה, והבצלים חייבין בכפר. ותם שהמית בלא כונה - פטור מן המיתה ומן הכפר; ואם נתבונן להמית - נסקל, והבצלים פטורין מן הכפר, וכן מקנס העבד.

יד. יראה לי, שאף על פי שהתם שהמית בכונה עבד או שפחה - פטור מן הקנס, שהוא שלשים סלע הקצוב

ו. המוצא בור וכסהו, ויחזר וגלהו - בעל הבור חייב, וזה האחרון פטור. סתמו בעפר, ויחזר והוציא את כל העפר - זה האחרון חייב; שפיון שטממו [אטמו] בעפר, נסתלקו מעשי ראשון.

ז. בור של שני שתפין, עבר הראשון ולא כסהו, והשני ולא כסהו - הראשון חייב, עד שימסר דליו [דלי] לשני; ומשם מסר דליו לשני לדלות ממנו - נפטר הראשון, ונתחייב השני לכסותו. כסהו הראשון, ובא השני ומצאו מגלה, ולא כסהו - השני חייב. ועד אימתי יהיה השני לבדו חייב? עד שיבדע הראשון שהבור מגלה, וכדי שישכר פועלים ויכרת ארזים וכסנו. וכל שמימות בו בתוך זמן זה, הרי השני לבדו חייב בו; וכל שמימות בו אחר זמן כזה - שניהם חייבין לשלם, שהרי שניהם פשעו בו.

ח. המוסר בורו לשומר, השומר חייב בנזקיו. ואם מסרו לחרש שוטה וקטן - אף על פי שהיה מכסה, הרי הפעלים חייבין; שהבור עשוי להתגלות, ואלו אין בהן דעת.

ט. המכסה בורו בדליו של חברו, ובא בעל הדלי ונטל דליו - בעל הבור חייב.

י. אחד החופר בור, או שיח או מערה או חריץ. ולמה נאמר "בור"? עד שיהיה בו כדי להמית. וכמה כדי להמית? עמק עשרה טפחים. אבל אם היה פחות מעשרה, ונפל לתוכו שור או שאר בהמה חיה ועוף, ונת - פטור; ואם הזקו, חייב בעל התקלה נזק שלם.

יא. היה עמק הבור תשעה, ומהם טפח אחד מים - חייב; שהטפח של מים חשוב כעמק שני טפחים בפיפשה. היה עמקו שמונה, ומהם שני טפחים מים, או שהיה עמקו שבעה, ומהם שלשה טפחים מים, ונפל לתוכו שור וכיוצא בו, ונת - אין מחייבין אותו לשלם; ואם תפש הנזק - אין מוציאין מידי; שהדברים האלו, ספק יש בהן.

יב. החופר בור עמק עשרה טפחים, ובא אחר והשלימו לעשרים, ובא שלישי והשלימו לשלשים - כלן חייבין. חפר הראשון פחות מעשרה, אפלו טפח, ובא האחרון והשלימו לעשרה - בין שחפר בו טפח, או שהגביה בגן על שפתו טפח - זה האחרון חייב. סתם טפח שהוסיף, או שסתם טפח שבה - הרי זה ספק אם כבר נסתלקו מעשי הראשון, או עדין לא נסתלקו.

יג. חפר הראשון בור עמק, ובא האחרון והרחיבו, ונפל לתוכו שור, ונת - אם מתמת הקלו [אור הבור] מת - האחרון פטור, שהרי מעט הקלו; ואם מתמת חבטו [חבטת הנפילה] מת - האחרון חייב, שהרי הוא הקריב הזק בור זה. וכן אם נפל השור מאותו הצד שהרחיב האחרון - האחרון חייב, שהרי הקריב הזק בור זה, אף על פי שמת מן ההקל. ואם מן הצד שחפר הראשון נפל - הראשון חייב, שזה האחרון מעט הקלו.

יד. בור שחייבה עליו התורה - אפלו לא מתה בהמה אלא מהקלו; ואין צריך לומר אם מתה מחבטו. לפיכך, אם היה עמק הבור כרחבו, אין לו הקל [החזיק]; ואם לא

יא. פרה מעברת שהמיתה את האדם, וכן כל בהמה מעברת שנועברה בה עברה - הרי עברה כמותה; היא ועברה נגחה, היא ועברה נרבעה.

יב. נגחה והמיתה, ואחר כך נתעברה - אם עד שלא נגמר דינה נתעברה, וילדה קדם גמר דין - ולדה מתר. ואם ילדה אחר גמר דין - ולדה אסור; שהעבר כדרך אמו הוא. ואם נתעבר ולד זה באחרים - כונסין את כלן לכפה [הסגר], עד שימותו שם.

יג. שור הנסקל שהוזמו עדי, כל הקודם בו זכה; שהרי משנגמר דינו, הפקירוהו בעליו. ואם העידו שבעליו רבעוהו, והזים את העדים - הרי השור לבעליו, והקודם ומשכו לא זכה בו; שפיון שהפעל יודע בעצמו שלא חטא ושאלו עדי שקר הם, והרי הוא מיחל להזמן - לא הפקיר.

יום חמישי ו' שבט ה'תש"ע

הלכות נזקי ממון פרק יב

א. החופר בור ברשות הרבים, ונפל לתוכו שור או חמור ונת, ואפלו היה הבור מלא גזות של צמר וכיוצא בהן - הרי בעל הבור חייב לשלם נזק שלם, שנאמר: "בעל הבור ישלם". ואחד שור וחמור או שאר מיני בהמה ונתה ועוף; לא נאמר "שור" ו"חמור" אלא בהנה [במצוי].

ב. אחד החופר בור ברשות הרבים, או החופר ברשותו ופתח לרשות הרבים, או פתח לרשות חברו, או שחפר ופתח ברשותו והפקיר רשותו ולא הפקיר בורו - הרי זה חייב בנזקיו. אבל אם הפקיר רשותו ובורו, או שהפקיר בורו שברשותו, או הקדישו - הרי זה פטור, שנאמר: "בעל הבור ישלם", מי שיש לו בעלים - וזה הפקר; ובתחלה ברשות חפר, מפני שחפר ברשותו.

ג. אחד החופר, או שחפר הבור מאליו, או שחפרתו בהמה או חיה - הואיל והוא חייב למלאתו או לכסותו, ולא עשה - הרי זה חייב בנזקיו. ואחד החופר, או הלוקח, או שנתן לו במתנה - שנאמר: "בעל הבור ישלם", מי שיש לו בעלים מכל מקום.

ד. אחד החופר, או המגלה מקום שהיה מכסה - שנאמר: "(ו)פי יפתח איש בור, או פי יכרה איש בור, ולא יכסנו". ואם כסהו כראוי - אף על פי שהתליע [התרועע בגלל תולעים] מתוכו, ונפל לתוכו שור ונת - פטור, שנאמר: "ולא יכסנו" - האם כסהו, פטור. כסהו בדבר שיכול לעמד בפני שורים, ואינו יכול לעמד בפני גמלים, והלכו עליו גמלים ונתרועע, והלכו עליו שורים ונפלו בו - אם אין הגמלים מצויין שם באותו מקום - הרי זה פטור, מפני שזה אנס; ואם יבואו שם גמלים, אפלו לפרקים [לפעמים] - הרי זה חייב.

ה. התליע מתוכו, ונפלו בו שורים - אף על פי שהגמלים מצויין שם תמיד, והרי הוא פושע לגמלים - הואיל ומחמת שהתליע נפלו בו השורים, הרי זה פטור. וכן כל פיוצא בזה.

הלכות נזקי מוון פרק יג

א. כלים שנפלו לבור ונשתברו - בעל הבור פטור, שנאמר: "ונפל שמה שור או חמור" - מפי השמועה [במסורת] למדו: "שור", לא אדם; "חמור", לא כלים. אפלו נפל שור בכליו, ומת השור ונשתברו כליו - חייב על הבהמה, ופטור על הכלים.

ב. הבור מאבות הנזיקין הוא, ותולדותיו פמיהו מועדין מתחלתן. וכל המניח תפלה, הרי זה תולדת הבור. ואם הזק בזה אדם או בהמה, משלם זה שהניח התפלה נזק שלם, בין הפקיר התפלה, בין לא הפקיר התפלה; ואם הזקו בזה כלים, פטור.

ג. פיצד? המניח אבנו או ספינו או משאו או תבנו וקשו ופיוצא בהן ברשות הרבים, והזקו בהן בין אדם בין בהמה - חייב נזק שלם. וכן אם הניחן ברשותו, והפקיר רשותו ולא הפקירן. נתקל בפרקע, ונתקל בתפלה זו והזק בזה - חייב בעל התפלה. ואם הזקו כלים בכל אלו, או נטפפו - פטור. ד. הנניש שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות, והרביץ גללים [נעשה צרכיו], ונטפפו בהן כליו של בעל הבית - פטור; שהגלל זה תולדת בור הוא, ולא מצאנו בור שחייב בו על הכלים.

ה. המניח את הפד ברשות הרבים, והלך המהלך ונתקל בזה, ושבירה - פטור, לפי שאין דרך בני אדם להתבונן בדרך כשהם מהלכין. ואם הזק בזה - הרי בעל הפד חייב בנזקיו, ואפלו הפקיר הפד; שכל המפקיר נזקין שאין לו רשות לצשותן מתחלה, חייב כאלו לא הפקירן.

ו. הניח את הפד במקום שיש לו רשות להניחה שם, כגון מקום הקרנות [רחבות] של גתות [שליד מקום דריכת יין] וכיוצא בהן, ונתקל בזה ושבירה - חייב; ואם הזק בזה המהלך - בעל הפד פטור, מפני שהיה לו להסתכל. ואם היתה אפלה, או שמלא כל הדרך בדים - פטור על שביירתה; ואם נתקל בזה, הרי בעל הפד חייב. וכן כל פיוצא בזה.

ז. נשברה פדו ברשות הרבים, והחלק אחד במים או שלקה בחרשיה [בחרסיה] - פטור מדיני אדם, לפי שהוא אנוס; וחייב דיני שמים, מפני שלא סלק החרשים. והרי התרשים והמים כהפקר, ולא הפקיר אלא אחר שנאנס, ולפיכך פטור. ואם נתפנן [לקחת] לזכות בחרשיה, והזק בהן אחר - חייב. והוא הדין לנפלה גמלו ולא העמידה, וכל פיוצא בזה. ואם הזקו כלים בכל אלו - פטור, בין הפקיר בין לא הפקיר, כמו שבארנו.

ח. שני קדרין [מוכרי קדירות] שהיו מהלכין בדרך זה אחר זה, ונתקל הראשון ונפל, ונתקל השני בראשון - אם היה לראשון לעמד ולא עמד - חייב בנזקיו של שני; שאף על פי שהוא אנוס בשעת נפילה, אינו אנוס בהיותו מטל בדרך, והרי הוא יכול לעמד. ואם לא היה לו לעמד - פטור, ואף על פי שלא הזהיר לזה שנתקל בו; מפני שהוא טרוד בנפשו. ט. במה דברים אמורים שהוא חייב בנזקיו של שני? בשעת גופו של שני; אבל אם הזקו כליו - פטור, שאינו חייב על הכלים בבור, וכל תפלה תולדת בור היא, כמו שבארנו.

נחבטה בו הבהמה, ומתה - פטור. היה עמקו יתר על רחבו, יש לו קבל; ואם מתה בו הבהמה, חייב אף על פי שלא נחבטה בפרקע.

טו. עשה תל גבוה ברשות הרבים, ונחבטה בו הבהמה, ומתה - אם היה גבוה עשרה טפחים, חייב לשלם. ואם היה פחות מעשרה, פטור על מיתת הבהמה; אבל אם הזקה בלבד, חייב לשלם נזק שלם, ואפלו בתל גבוה כל שהוא, או בחפירה כל שהיא; שהנזק בכל שהוא, דבר מצוי ונדוע; ואין המיתה בכל שהוא מצויה, והרי הוא כמו אנוס.

טז. וכן אינו חייב על מיתת הבהמה בבור, או על חביטתה בתל - אלא אם היתה הבהמה קטנה, או חרשת, או שוטה, או סומה, או שנפלה בלילה. אבל אם היתה פקחת, ונפלה ביום, ומתה - פטור; שזה כמו אנוס, מפני שדרך הבהמה לראות ולסור מן המכשולות. וכן אם נפל לתוכו אדם ומת - אפלו היה סומה, או שנפל בלילה - בין שהיה בן חורין או עבד, הרי זה פטור. ואם הזק בו האדם, או הבהמה הפקחת - חייב נזק שלם, כמו שבארנו.

יז. נפל לתוכו שור פסולי המקדשין ומת - הרי זה פטור, שנאמר: "והמת יהיה לו", מי שהמת שלו; יצא זה שהוא אסור בהניה, ודינו שייקבר.

יח. היה חופר בבור, ונפלה הבהמה מקול החפירה בתוך הבור, ומתה - אם נפלה מלפניה, חייב. נפלה מאחוריה, כגון שנבעתה [נבהלה] וחזרה על עקבה לאחור, ונפלה ומתה - פטור, שנאמר: "ונפל", עד שיפל דרך נפילה. נפל לפניו מקול החפירה חוץ לבור, ומת או נזק - אין בית דין מחיבין אותו; ואם תפש הנזק, אין מוציאין מידו. ואם נפל לאחוריו חוץ לבור, ומת או הזק - בעל הבור פטור.

יט. שור שדחף הבהמה לתוך הבור, ומתה הבהמה - אם מועד הוא - בעל הבור משלם מחצה, ובעל השור מחצה. ואם תם הוא - בעל השור משלם רביע מגופו, ובעל הבור משלם שלשה חלקים מן הנפה שבנכסיו. שבעל הנבלה אומר לבעל הבור: 'פחת נבלה זו יש לי אצלך'; אף על פי שהיא גדולה ופקחת - ביון שנדחפה, הרי זו כמי שנפלה בלילה; כל שאני יכול להוציא מבעל השור, אני מוציא; והשאר, אתה חייב לשלמו'.

כ. וכן הניח אבן על פי הבור, ובא השור ונתקל בזה, ונפל לבור, ומת - המניח את האבן משלם מחצה, ובעל הבור מחצה.

כא. וכן שור של הדיוט [חולין] ושל פסולי המקדשין שננחו באחד - אם תם הוא זה של הדיוט, משלם חצי נזק; ואם מועד, נזק שלם; שהנזק אומר לו: 'כל שאני יכול להוציא מזה אני מוציא, והשאר ממך'; וזה, הואיל והקדש הוא ופטור - אתה תשלם לי הכל'.

כב. מי שהיה חופר בור ברשות הרבים, ונפל עליו שור והרגו - בעל השור פטור; ואם מת השור, נוטל בעל השור דמי שורו מיורשי בעל הבור.

לו זמן לקץ את האילן ולסתר את הכתל; וכמה הזמן? שלשים יום. נפלו בתוך הזמן והזיקו - פטור; לאחר הזמן - חייב, מפני ששהה אותו.

כ. המצניע את הקוץ ואת הזכוכית [בכותל], והגדר גדרו בקוצים, והפריח [הבליט] לרשות הרבים, והזק אחר בהן - חייב נזק שלם. ואם גדר בקוצים בצמצום [בדיוק] בתוך רשותו - פטור, לפי שאין דרך בני אדם להתחבף בכתלים. **כא.** המצניע קוציו וזכוכיותיו בתוך כתר של חברו, ובא בעל הכתר וסתר את כתר, ונפלו לרשות הרבים, והזיקו - אם כתר רעוע היה, המצניע חייב; ואם כתר בריא הוא, בעל הכתר חייב.

כב. חסידים הראשונים היו מצניעין את הקוצים ואת הזכוכית בתוך שדותיהם בעמק שלשה ספחים בארץ, כדי שלא תעלם המחרשה. ואחרים שורפין אותן באש. ואחרים משליכין אותן לים או לנהר, כדי שלא יזק בהן אדם.

כג. לא יסקל אדם מרשותו לרשות הרבים. ואין עושין חלל תחת רשות הרבים, ולא בורות ולא שיחין ולא מערות, ואף על פי שהעגלה יכולה להלך על גביהן והיא טעונה אבנים; שמא תפחת מלמטה שלא מדעתו. והחופר בור לצרכי רבים, מותר.

כד. אין מוציאין [מבליטין] זיזין וכצוצריות [קורות קטנות וגדולות] לרשות הרבים, אלא אם כן היו למעלה מגמל ורוכבו; והוא, שלא יאפיל [יחשיר] הדרך על בני רשות הרבים. ואם רצה, כונס לתוך שלו ומוציא. פנס ולא הוציא - הרי זה מוציא כל זמן שינצח; אבל אינו יכול להחזיר הכתלים למקומן לעולם - שכל מצר [דרך] שהחזיקו בו רבים, אסור לקלקלו.

כה. לקח חצר, ובה זיזין וכצוצריות יוצאות לרשות הרבים - הרי זו כחצוקתה; ואם נפלה, חוזר ובונה אותה כשהיתה. **כו.** אילן שהוא נוטה לרשות הרבים - קוצץ, כדי שיהיה הגמל עובר ברוכבו. ומניחין מקום פנוי [מאילנות] משתי שפחות [גדות] הנהר, ברחב כפתי המלחים שיוצדין שם ומושבין הספינה. וכל אילן הנמצא ברחב זה, קוצצין אותו מיד; ואין מתרין בבצלו, שהרי מעכב מושבי הספינה. **כז.** מי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו - נטלה, ונתן להן מן הצד - מה שנתן נתן, וזכו בו; וזה שננטל, לא זכה בו. וכמה רחב דרך הרבים? אין פחות ממש עשרה אמות.

הלכות נזקי ממון פרק יד

א. המדליק בתוך שדה חברו, ועברה [התפסחה] הדלקה - חייב לשלם נזק שלם, שנאמר: "כי תצא אש ומצאה קצים ונאכל גדיש או הקמה . . . שלם ישלם המבעיר" וגו'. והבערה - מאבות נזקין [המפורשים בתורה] היא.

ב. הדליק בתוך רשותו - צריך להרחיק מסוף המצר [הגבול], כדי שלא תעבר הדלקה לשדה חברו. וכמה שעור ההרחקה? הכל לפי גובהה של דלקה. ואם לא הרחיק פראוי, ועברה האש והזיקה - חייב לשלם נזק שלם; הרחיק

י. הקדרין והזגגין וכיוצא בהן שהיו מהלכין זה אחר זה, ונתקל הראשון ונפל, ונתקל השני בראשון, והשלישי בשני, וכל אחד מהן יש לו לעמד ולא עמד - הראשון חייב בנזקי גופו של שני, בין שהזק בגופו של ראשון המטל, בין שהזק במשאו. והשני חייב בנזקי גופו של שלישי, אם הזק בגופו של שני; אבל אם הזק במשאו של שני שנפל, פטור, שהרי אומר לו השני: 'בור זה שהוא משאי, אין אני הכורה אותו, שהרי הראשון הפיל השני עם משאו'. ואם הזהירו זה את זה, כלן פטורין.

יא. נפל הראשון, והיה מטל לרחב הדרך, ונתקל אחד בראשו ואחד ברגליו ואחד בבטנו - הרי הוא חייב בנזקי כלן, הואיל והיה לו לעמד ולא עמד.

יב. השופף את המים ברשות הרבים, והזק בהן אחד - חייב בנזקיו; ואם נטנפו כליו - פטור, כמו שבארנו. נבלעו המים בארץ, ונשארה הארץ חלקה, והחלק ונפל, והזק בפרקע - הרי זה חייב בנזקיו.

יג. כל אלו שפותקין [פוחתין] ביבותיהן [ביוב] וגורפין מערותיהן [מהובל שבהם] - אין להן רשות לשפף המים ברשות הרבים בימות החמה, אבל בימות הגשמים יש להם רשות; ואף על פי כן, אם הזק אדם או בהמה במים - חייבין נזק שלם.

יד. לא יוציא אדם תבנו וקשו לרשות הרבים, כדי שישושו ויעשו לו זבל [לשדותיו]. ואם הוציא, קנסו אותו חכמים שיהיה כהפקר, וכל הקודם בהם זכה, מצת שגדושו והשביחו [לזיבול]; ואם קדם אדם וזכה בהן משעת הוצאה לרשות הרבים - אין מוציאין מידו. ואף על פי שהן כמפקר, אם הזק בהן אדם או בהמה, הרי זה המוציא חייב לשלם.

טו. יש לכל אדם להוציא את הזבל ואת הגללים לרשות הרבים בשעת הוצאת זבלים, ולצבר אותן שם שלשים יום, כדי שיהיה נשוף ברגלי אדם. ואף על פי כן, אם הזיק - חייב לשלם. וחיבין על זה הגלל משום גזל; כיון שאין בו שבח אם נדוש, לא קנסו בו.

טז. אין שורין טיט [במים] ברשות הרבים, ואין לוכדים לבנים. אבל גובלין [מערבבים] טיט ברשות הרבים, אבל לא ללכדים.

יז. הבונה ברשות הרבים - המביא אבנים מביא, והבונה בונה; וכלן שהזיקו, חייבין לשלם נזק שלם.

יח. החצב שחצב אבן ומסרה לסתת, והזק בה אדם או בהמה - הסתת חייב. וסתת שמסר לחמר [הנושא האבן על חמור], החמר חייב. מסר חמר לכתף [סבל], הכתף חייב. מסר כתף לבונה, הבונה חייב. מסרה הבונה לזה שמתקן ושיבתה בבנין, המתקן חייב. ואם אחר שהעלוה על גבי דימוס [שורת אבנים], נפלה והזיקה, והיו עושין בקבלנות - כלן חייבין; ובשכירות - האחרון חייב, וכלן פטורין.

יט. הכתל והאילן שנפלו לרשות הרבים והזיקו - פטור מלשלם, ואף על פי שהפקרין; לפי שאינן דומים לבור, שהרי אין תחלתן להזיק. ואם היו רעועין, בית דין קובעין

שהגדיש שעורים וחפן בחטים - אינו משלם אלא דמי שעורים בלבד.

יב. המדליק את הבירה (בית) של חברו - משלם כל מה שבתוכה, שכן דרך בני אדם להניח כל עליהם וכל חפציהם בבתים. וכל שיטען בעל הבית - הרי זה נשבע בנקיטת חפץ [קדוש], ונוטל; ושבועה זו מדברי סופרים, כמו שיתבאר; ובלבד שיטען דברים שהוא אמור בהן [משוער שיש לו], או שהוא אמור להיות אותן הדברים שטען פקדון אצלו.

יג. גמל שהיה טעון פשתן, ועובר ברשות הרבים, ונכנס פשתנו לתוך החנות, ודלקה בגרו של חנוני, והדליק את כל הבירה - בעל הגמל חייב, מפני שהרבה במשאוי; בין שעמדה בהחמה, בין שלא עמדה. הניח החנוני גרו מבחוץ - החנוני חייב אף בדמי פשתן, מפני שהניח גרו מבחוץ; ואפלו גר חנוכה - בעל החנות חייב, מפני שהיה לו לישב ולשמור.

יד. הכופף קמתו של חברו לפני האש עד שתדלק - אם אין האש מגעת לה אלא ברוח שאינה מצויה, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. והטומן [מכסה] קמתו של חברו בעפר או בתבן, ועברה האש ואכלה אותה - הרי הטומן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים; מפני שהמדליק את האש פטור על הטומן.

טו. אש שעברה והזיקה את האדם והכלה בו - הרי המבעיר חייב בנזקיו ובשבתו [בטלתו] ובכרפיו ובצעריו ובכשתו, כאלו הזיקו בידו; שאף על פי שאש ממונו הוא, הרי הוא כמי שהזיק בחציו. אבל אם הזיקה בהמתו או בורו את האדם - אינו חייב אלא בנזק בלבד, כמו שבארנו. טז. כל תולדות האש, הרי הן פאש. כיצד? הניח אבן או ספין או משא בראש גגו, ונפלו ברוח מצויה והזיקו - חייב לשלם נזק שלם; שכל אלו וכיוצא בהן, תולדות הבערה הן. ואם נפלו ברוח שאינה מצויה והזיקו, פטור.

ברייך רחמנא דסייען

יום שישי ז' שבט ה'תש"ע

הלכות גנבה

זש. בכללן שבע מצוות - שתי מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פירוש: (א) שלא לגנב ממון; (ב) דין הגנב; (ג) לצדק המאזנים עם המשקלות; (ד) שלא יעשה עול במדות ובמשקלות; (ה) שלא יהיה לאדם אבן ואבן איפה ואיפה, אף על פי שאינו לוקח ונותן בהן; (ו) שלא יסיג גבול; (ז) שלא לגנב נפשות. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות גנבה פרק א

א. כל הגונב ממון משנה פרוטה ומעלה - עובר על לא תעשה, שנאמר: "לא תגנבו" (תגנב). ואין לוקין על לאו זה, שהרי נתן לתשלומין; שהגנב - חייב אותו תורה לשלם. ואחד הגונב ממון ישראל, או הגונב ממון [של] גוי עובד עבודה זרה; ואחד הגונב את הגדול, ואחד הגונב את הקטן.

כראוי, ועברה והזיקה - פטור, שזו מכה בדי שמים היא. וכן אם עברה נהר או שלולית שיש בהם מים, ורחבן שמונה אמות - פטור.

ג. עברה גדר - אומדין גבה הגדר, וגבה הדלקה, והעצים או הקוצים המצויין שם: אם אינה ראויה לעבר, פטור; ואם ראויה לעבר, חייב. במה דברים אמורים? באש הקודחת [רגילה]. אבל אם היה לה להב גדול, העולה ונכסף מגבה עלית הלהב, והיו העצים מצויין שם - אין לה אמד, אלא אפלו עברה אלה אמה, חייב.

ד. נפלה דלקה בחצרו, ונפל גדר שלא מחמת הדלקה, ועברה והדליקה בחצר אחרת - אם היה יכול לגדר הגדר שנפל, ולא גדרו - חייב. למה הדבר דומה? לשרור שיצא והזיק - שהיה לו לשמרו, ולא שמרו.

ה. השולח את הבערה ביד חרש שוטה וקטן - פטור מדיני אדם, וחייב בדיני שמים. במה דברים אמורים? שמסר להן גחלת ולבויה, שדרך הגחלת להפכות מאליה קדם שתעבר ותדליק. אבל אם מסר להן שלהבת - חייב, שהרי מעשיו גרמו.

ו. שלח את הבערה ביד פקח - זה הפקח שהבעיר חייב לשלם, והשולח פטור. וכן אם הניח שומר לשמר הבערה, השומר חייב.

ז. אחד הביא את האור, ואחד הביא את העצים - המביא את העצים חייב. אחד הביא את העצים, ואחד הביא את האור - המביא את האור חייב. בא אחר ולבה - המלבה חייב. לבתו רוח שאינה מצויה תמיד - הרי כלן פטורין. לבה, ולבתו הרוח - חייב, שהרי הוא גרם; וכל הגורם להזיק, משלם נזק שלם מן היפה שבנכסיו כשאר כל המזיקין.

ח. אש שיצאה ואכלה עצים או אבנים או עפר - חייב לשלם, שנאמר: "ומצאה קצים... או השדה". אכלה גדיש וכיוצא בו, והיו כלים טמונים בתוך הגדיש - אם היו בגון מורגים [כלי דיש] וכלי בקר וכיוצא בהן מדברים שדרך אנשי השדה לטמן אותן בגדיש, חייב לשלם; היו בגדים וכלי זכויות וכיוצא בהן, פטור על הכלים.

ט. במה דברים אמורים? במדליק בתוך שדה חברו. אבל במדליק בתוך שלו, ועברה לשדה חברו - פטור על כל הכלים הטמונים בגדיש; אבל משלם הוא שעור מקום הכלים, ורואין אותו כאלו הוא מלא גדיש של חטים או של שעורים.

י. המדליק בתוך שדה חברו, ויצאת האש ונאכל הגדיש, והיה גדי פפות לו ועבר סמוך לו, ונשרף עמו - חייב, שכן דרך בני אדם לעשות בגדיש. היה עבר פפות וגדי סמוך לו, ונשרף עמו - פטור.

יא. המשאיל מקום לחברו, והגדיש [עשה גדיש] בו, והטמין בו כלים, והדליק המשאיל ושרף הגדיש - אינו משלם אלא דמי גדיש בלבד. השאילו מקום להגדיש חטים, והגדיש שעורים, או להגדיש שעורים, והגדיש חטים, או שהגדיש חטים וחפן [כיסה] בשעורים, או

גב טלה ונעשה איל, עגל ונעשה שור - משלם תשלומי כפל בשעת הגנבה; טבח או מכר אחר שהגדיל - נעשה שנוי בקדו, וקנהו, ושללו הוא טובח ושללו הוא מוכר, ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה.

יד. גנב בהמה או כלי וכיוצא בהן, ובשעת הגנבה היה שוה ארבעה, ועקשו בשעת צמידה בדין שוה שנים - משלם קרן בשעת הגנבה, ותשלומי כפל או ארבעה וחמשה בשעת צמידה בדין. היה שוה בשעת הגנבה שנים, ובשעת צמידה בדין ארבעה - אם שחט או מכר או שבר הפלי או אכדו, משלם תשלומי כפל או ארבעה וחמשה בשעת הצמידה בדין; ואם מתה בהמה או אכד הפלי מאליו, משלם תשלומי כפל בשעת הגנבה.

טו. מי שגנב כלי ושרפו או פחתו, או נשבר או נפחת מאליו - אין שמין לו הפחת, אלא רואין כמה היה שוה הפלי, ומשלם לבעלים שנים בדין, והפלי השבור יהיה לגנב. וכן כל כיוצא בזה. ואם רצו הבעלים לטל הפלי השבור, וישלם להם הפחת והכפל - שומעין להם.

טז. הגונב וטבח או מכר לפני יאוש הבעלים - אף על פי שלא קנה לזקת, ויהי הגנבה חוזרת בעצמה מיד הלוקח - הרי זה משלם תשלומי ארבעה וחמשה; ואין צריך לומר אם טבח או מכר לאחר יאוש, שהוא משלם תשלומי ארבעה וחמשה, שהרי הועיל במעשיו וקנה הלוקח.

יז. הגונב מאחר הגנב - אף על פי שנתמאשו הבעלים, אינו משלם תשלומי כפל; ואם טבח ומכר, אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה. לגנב הראשון אינו משלם, שהרי דין בהמה הזאת לחזר בעיניה [כמו שהיא] לבעלים, ולא קנאה הגנב; ולא לבעלים אינו חייב לשלם הכפל או ארבעה וחמשה, שהרי לא גנב מרשותו.

יח. גנב וטבח, ובא גנב אחר וגנב הטבח - משלם תשלומי כפל לגנב הראשון, שהרי קנה בשנוי מעשה; וגנב הראשון משלם תשלומי ארבעה וחמשה. גנב ומכר, ובא אחר וגנב מן הלוקח - אם נתמאשו הבעלים - הרי הראשון משלם תשלומי ארבעה וחמשה, והגנב השני משלם תשלומי כפל; ואם לא נתמאשו הבעלים, אין האחרון משלם אלא הקרן בלבד.

הלכות גנבה פ"ק ב

א. הגונב את הגוי, או שגנב נכסי הקדש - אינו משלם אלא הקרן בלבד, שנאמר: "ישלם שנים לרעהו" - "לרעהו" ולא להקדש, "לרעהו" ולא לגוי. וכן הגונב קדשים מבית בעליהן - בין קדשים קלים בין קדשי קדשים, בין קדשים שאין הבעלים חייבין באחריותן [להביא אחר תחתן] בין קדשים שהבעלים חייבין באחריותן - הרי זה פטור מן הכפל ומתשלומי ארבעה וחמשה, שנאמר: "וגנב מבית האיש", ולא מבית הקדש.

ב. וכן הגונב עבדים ושרות וקרקעות, אינו משלם תשלומי כפל; שלא חזקה התורה הכפל אלא במטלטלין שגופן [הם עצמן שווים] ממון, שנאמר: "על שור, על חמור, על שוה, על שלמה"; אבל העבדים הקשו לקרקעות,

ב. אסור לגנב כל שהוא, דין תורה. ואסור לגנב דרך שחוק, או לגנב על מנת להחזיר, או לגנב על מנת לשלם - הכל אסור, שלא יגיל עצמו בדרך.

ג. איזה הוא גנב? זה הלוקח ממון אדם בסתר ואין הבעלים יודעין, כגון הפושט ידו לתוך כיס חברו ולקח מעותיו ואין הבעלים רואין; וכן כל כיוצא בזה. אבל אם לקח בגלוי ובפרהסייה ובחזק יד, אין זה גנב אלא גזלן; לפיכך, ליסטים מזין שגנב [בסתר] - אינו [גזלן] {גנב} אלא {גנב} {גזלן}, אף על פי שהבעלים יודעים בשעת שגנב.

ד. גנב שהעידו עליו עדים כשרים שגנב, חייב לשלם שנים לבעל הגנבה; אם גנב דינר, משלם שנים; גנב חמור או כסות או גמל, משלם שנים בדימיה. נמצא מפסיד כשעור שבקש לחסר את חברו.

ה. הגנב שהודה מעצמו שגנב - משלם את הקרן, ופטור מן הכפל, שנאמר: "אשר ירשיעון אלהים, ישלם שנים", לא המרשיע את עצמו ישלם שנים. והוא הדין לכל הקנסות, שהמודה בהן פטור.

ו. תשלומי כפל נזהגין בכל, חוץ משה ושור; שהגונב את השוה או את השור, וטבח או מכר - משלם על השוה תשלומי ארבעה, ועל השור תשלומי חמשה.

ז. אחד האיש ואחד האשה שגנבו, חייבין לשלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה. היתה אשת איש שאין לה לשלם - הרי הכפל עליה חוב עד שתתגרש או ימות בעלה, ובית דין נפרעין ממנה.

ח. וקטן שגנב - פטור מן הכפל, ומחזירין דבר הגנוב ממנו; ואם אכדו - אינו חייב לשלם אף הקרן, ואפילו לאחר שהגדיל.

ט. העבד שגנב, פטור מן הכפל. ובעליו פטורין - שאין אדם חייב על נזקי עבדיו, אף על פי שהן ממנו, מפני שיש בהן דעת, ואינו יכול לשמרן; שאם יכעיסנו רבו, ילך וינדיק גדיש באלף דינר, וכיוצא בזה משאר נזקין. נשתחרר העבד, חייב לשלם את הכפל.

י. ראוי לבית דין להכפות את הקטנים על הגנבה כפי כח הקטן, כדי שלא יהיו גלילין בה; וכן אם הזיקו שאר נזקין. וכן מבין את העבדים שגנבו או שהזיקו מפה רבה, כדי שלא יהיו ידם משלחת להזיק.

יא. היתה הגנבה ביד הגנב והשביחה מאליה, כגון כבשה שילדה, וגזזה - משלם אותה, ואת גזותיה ואת ולדותיה; ואם אחר יאוש ילדה וגזזה, משלם בשעת הגנבה. הוציא עליה הוצאות והשביחה, כגון שפטם אותה - הרי השבח של גנב, אפילו לפני יאוש; ובשמחזיר הגנבה עם הכפל, נוטל השבח מן הבעלים, או מחשבין לו מן הכפל.

יב. הגנבה עצמה שהיא ביד הגנב ולא נשתנת - חוזרת לבעליה, בין לפני יאוש בין לאחר יאוש; אלא שאחר יאוש, השבח לגנב כמו שבארנו. נשתנת הגנבה ביד הגנב - קניה [קנאה] וקנה שבחה, ואפילו לפני יאוש; ואינו משלם אלא דמים.

יג. גנב כחוש והשמינה, או שמנה והכחישה - משלם תשלומי כפל או תשלומי ארבעה וחמשה בשעת הגנבה.

- אין מוציאין ממנו תשלומי ארבעה וחמשה; ואם תפש הנזק, אין מוציאין מידו.

יג. מכרה, והיתה לו בו שתפות - פטור מתשלומי ארבעה וחמשה.

יד. שתפין שגנבו, אם טבח אחד מהן, או מכר מדעת חברו - משלמין תשלומי ארבעה וחמשה; ואם עשה שלא מדעת חברו - פטורין מתשלומי ארבעה וחמשה, וחיבין ככפל.

טו. גנב ועמד בדיון, ואמרו לו הדיינים: 'צא תן לו מה שגנבת', ויצא ואחר כך טבח או מכר - פטור מתשלומי ארבעה וחמשה. אמרו לו: 'חיב אתה לתן לו', וטבח או מכר אחר כך - הרי זה חיב בתשלומי ארבעה וחמשה; הואיל ולא חתכו הדין עליו, עדין עומד הוא בגנבתו.

טז. הגונב [ועדיין הוא] ברשות [בחצר] הבעלים - הואיל והגנבה עדין היא ברשותן, פטור מן הכפל; וכן אם טבח ומכר שם ברשותן, פטור. ואם הגביה הגנבה - נתחייב משום גונב, אף על פי שעדין לא הוציאה מרשות הבעלים. כיצד? גנב טלה מן הדיר, והיה מושכו ויוצא, ומת ברשות הבעלים - פטור; הגביהו או הוציאו מרשות הבעלים, ומת - חיב. נתנו שם בבית הבעלים לבכורת [פדיון] כנו, ולבעל חובו, או לשומר חנם, ולשוואל, לנושא שכר, ולשוכר, והיה מושכו זה שנתן לו, ומת - פטור השומר. הגביהו או שהוציאו מרשות בעלים, ומת - חיב השומר או בעל החוב שנתן לו, מפני שעדין לא הוציאו הגנב מרשות בעליו.

יז. היה העדר ביער - פיון שהפיש את הפהמה ונטמנה [הסתירה] בתוך האילנות והעצים, חיב בתשלומי כפל; ואם טבחה או מכרה שם, משלם תשלומי ארבעה וחמשה.

יח. גנב ברשות הבעלים, ואחר שידעו שגנבה הוציאה וטבחה או מכרה חוץ מרשותן, או שגנב והוציא חוץ מרשותן, וטבח או מכר ברשותן - משלם תשלומי ארבעה וחמשה.

הלכות גנבה פ"ק ג

א. ככר בארנו בהלכות נערה, שכל העושה עברה שיש בה עון מיתת בית דין ותשלומין - אינו משלם, אף על פי שהיה שוגג. והעושה עברה שנתחייב בה מלקות ותשלומין - לוקה ואינו משלם, לפי שאין אדם לוקה ומשלם; לפיכך, אם היה שוגג, או לא התרו בו - משלם ואינו לוקה. במה דברים אמורים? בשנתחייב בתשלומין עם עון מיתת בית דין פאחת [ביחד], או שנתחייב בתשלומין ומלקות בבת אחת. אבל אם נתחייב בתשלומין, ואחר כך נתחייב במיתת בית דין או במלקות, או שנתחייב מלקות או מיתת בית דין, ואחר כך נתחייב בתשלומין - הרי זה לוקה ומשלם ומת.

ב. כיצד? זרק חץ בשפת מתחלת ארבע לסוף ארבע וקרע [החץ] בגד חברו בהליכתו, או שהדליק גדיש חברו בשבת, או שגנב כיס בשבת והיה מגררו עד שהוציאו מרשות הבעלים שהיא רשות היחיד לרשות הרבים ואבדו שם - הרי זה פטור מן התשלומין; שאסור שבת ואסור גנבה והזק באין פאחת. אבל אם גנב כיס בשבת, והגביהו שם

שנאמר: "והתנחלתם אתם לכניכם", והשטרות אין גופן ממון.

ג. הגונב פטר חמור של חברו קדם שיפדה, משלם תשלומי כפל לבעלים; שאף על פי שאינו עכשו שלו, ראוי הוא להיותו לו לאחר שיפדה.

ד. הגונב טבלו [פירות שלא הופרשו] של חברו ואכלו, משלם לו דמי טבלו. וכן אם גנב חלבו ואכלו, משלם לו דמי חלבו. ה. גנב תרומה מבצליה הישראליים שהפרישה, אינו משלם תשלומי כפל; שאין להם בה אלא טובת הנזה [שבכילותם לבחור לאיזה כהן ליתנה], וטובת הנזה אינה ממון.

ו. הגונב משל אביו, וטבח או מכר, ואחר כך מת אביו - משלם לו [מנכה את החלק שלו, ומשלם לאחיו] תשלומי ארבעה וחמשה. ואם מת אביו, ואחר כך טבח או מכר - משלם תשלומי כפל, ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה. גנב וטבח או מכר, ואחר כך הקדיש - משלם תשלומי ארבעה וחמשה; ואם הקדיש, ואחר כך טבח או מכר - אף על פי שהקדישן קדשים קלים - משלם תשלומי כפל, ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה. במה דברים אמורים? בשהקדיש אחר יאוש. אבל אם הקדיש לפני יאוש, אינו קדוש; ואם טבח או מכר, משלם תשלומי ארבעה וחמשה. ז. הקדישו הבעלים, והוא בבית הגנב - אינו קדוש, לפי שאינו ברשותן, ואף על פי שלא נתאשו; ואם טבח או מכר, אפלו אחר הקדשן - משלם תשלומי ארבעה וחמשה. ח. השוחט ונתנבלה בידו, והנותר [ממית בדקירה בכלי משחית], והמזעק [הקנה והוושט] - משלם תשלומי כפל בלבד. אבל אם שחט לרפואה, או לכלבים, או שנמצא טרפה, או ששחטו בעזרה - משלם תשלומי ארבעה וחמשה; אף על פי שחלין ששחטו בעזרה אסורין בהנזה, הואיל ואסורין מדבריהם, הרי זה חיב לשלם תשלומי ארבעה וחמשה.

ט. וכן הגונב פלאים הפא מן השא וממין אחר, או שגנב טרפה, או קטעת [ברגלה], או חגרת, או סומה, או ביהמת השתפין, וטבח ומכר - משלם תשלומי ארבעה וחמשה. י. גנב ונתן לאחר במתנה, או שנתן לאחר לטבח וטבח, או שנתן לאחר למכר לו ומכר האחר, גנב והקיף [מכר הגניבה בהקפה], גנב והחליף, גנב ופרע בהקפו [פרע בגניבה קניה בהקפה], או ששלחו סבלונות [מתנות] לבית חמיו - משלם תשלומי ארבעה וחמשה.

יא. גנב ומכר, והקנה ללוקח לאחר שלשים יום, ובתוך שלשים יום הפך הגנב - אינו משלם אלא כפל. מכרו חוץ מאחד ממאה שבו, או חוץ מידו או רגלו, כללו של דבר - ששיר בו דבר הנתר [באכילה] עמו בשחיטה - פטור מתשלומי ארבעה וחמשה. ואם מכרו חוץ מגזתו, או חוץ מקרניו - חיב בתשלומי ארבעה וחמשה, שאין אלו נתרם עמו בשחיטה.

יב. גנב וקטע ממנה אבר, ואחר כך מכרה, או שמכרה חוץ ממלאכתה [רווח מלאכתה], או שמכרה חוץ משלשים יום

ישלם". ואם אין לו מטלטלין ולא קרקע - בית דין מוכרין אותו [לעבד], ונותנין דמיו לנזק, שנאמר: "אם אין לו, ונמכר בגנבתו".

יב. האיש נמכר בגנבתו, אבל לא האשה; ודבר זה מפי הקבלה [ממשה רבינו]. ואין הגנב נמכר אלא בקרן, אבל הכפל או תשלומי ארבעה וחמשה - אינו נמכר בו, אלא הרי זה חוב עליו עד שיעשיר.

יג. גנב את הגוי או את ההקדש - אינו נמכר על הקרן, אלא הרי זה עליו חוב עד שיעשיר.

יד. היה קרן הגנבה מאה, ואין הגנב שוה אלא חמשים - הרי זה נמכר, ושאר הקרן עם הכפל עליו חוב, עד שיצא בפשיעתו ויעשיר וישלם. היה הגנב שוה מאה ואחד, אינו נמכר, שנאמר: "ונמכר בגנבתו", עד שיהיה דמיו מבלעין כלן בגנבתו [שיהא שווה כגניבתו].

טו. גנב ונמכר, וחזר וגנב - אם לשני גנב, הרי זה נמכר פעם שניה; ואפלו גנב מאה איש, נמכר מאה פעמים. ואם את ראשון גנב פעם שניה - אינו נמכר שניה, אלא ישאר עליו הכל חוב.

טז. גנב לזה, וחזר וגנב לזה, וחזר וגנב לזה - כלן שתפין בו; אם היו דמיו כנגד הקרן של שלשתן, או פחות מן הקרן - נמכר ומחלקין ביניהן, ושאר הכפלות חוב עליו; ואם היו דמיו יתר על זה - אינו נמכר, והכל חוב עליו עד שיעשיר. יז. שתפין שגנבו כאחד - משלשין [מחלקים] ביניהן, וכל אחד מהן נמכר בחלקו מן הקרן; וכל מי שדמיו יתר על חלק הקרן שנתחייב בו, אינו נמכר.

יום שבת קודש ח' שבט ה'תש"ע

הלכות גנבה פ"ד

א. הטוען שנגנב מביתו הפקדון - אם נשבע ואחר כך באו עדים ששקר טען, ושהפקדון היה אצלו - הרי זה משלם תשלומי כפל, שהרי הוא עצמו כגנב; ואם טבח ומכר אחר שנשבע, משלם תשלומי ארבעה וחמשה. ואינו מביא אשם על פי עדים על שבושתו; ואינו מביא חמש, שאין החמש משתלם עם הכפל. ואם באו עדים קדם שישבע, אינו משלם אלא הקרן בלבד.

ב. במה דברים אמורים? שנשבע קדם שישלח יד [השתמש] בפקדון. אבל אם שלח בו יד, וטען טענת גנב ונשבע, ובאו עדים - פטור מן הכפל; שפיון ששלח בו יד, נתחייב בו וקנהו.

ג. וכן הטוען טענת אבדה בפקדון ונשבע, וחזר וטען טענת גנב ונשבע, ואחר כך באו עדים - פטור מן הכפל, שפקדון יצא בפקדון מידי הבועלים משבועה ראשונה.

ד. הטוען טענת גנב באבדה ונשבע, ואחר כך באו עדים שהאבדה ברשותו ושקר טען - משלם תשלומי כפל, שנאמר: "על כל אבדה"; והוא, שישלם שנגנבה בליסטיס מזין, שהוא אגוס, ופטור; אבל אם טען שנגנבה בלא אגוס, פטור מן הכפל, מפני שהוא חייב לשלם על פי טענתו, ששומר אבדה פשוט שקר הוא, כמו שיתבאר.

ברשות היחיד, ואחר כך הוציאו לרשות הרבים, והשליכו לנהר - חייב לשלם תשלומי כפל; שהרי נתחייב באסור גנבה קדם שיתחייב באסור סקילה. וכן כל פיוצא בזה. וכן אם קצץ אילן חברו ביום טוב, והתירו בו, או שהדליק את הגדיש ביום הכפורים, והתירו בו, (או גנב וטבח ביום הכפורים, והתירו בו) - פטור מן התשלומין; אבל אם לא התירו בו - חייב בתשלומין, ומשלם תשלומי ארבעה וחמשה.

ה. גנב שטבח בשבת או לעבודה זרה, אפלו בשגגה - פטור מתשלומי ארבעה וחמשה, כמו שבארנו.

ו. היתה פרה שאולה אצלו, וטבחה בשבת דרך [בכוונת] גנבה - פטור אף מן הכפל; שהרי אסור שבת ואסור גנבה באין כאחת; ואם אין [דין] גנבה, אין טביחה ואין מכירה. ה. גנב שמכר בשבת, או שמכר לעבודה זרה - חייב לשלם תשלומי ארבעה וחמשה; שאין במכירה מיתה. ואם נעשת מלאכה בשבת בעת המכירה, פטור מתשלומי ארבעה וחמשה. כיצד? כגון שלא הקנה לו עד שתגות בהצר הלוקח, שנמצא כשהוציא מרשות לרשות - אסור שבת ומכירה באין כאחת.

ז. עשה שליח לשחט לו, ושחט לו השליח בשבת - הרי הגנב חייב בתשלומי ארבעה וחמשה, שהרי זה הגנב לא עשה עון מיתה בית דין; וכבר בארנו שהשוחט על ידי שליח, חייב בתשלומין.

ח. היו שנים מעידין שגנב - בין שהעידו הן עצמן שטבח או מכר, בין שהעידו אחרים שטבח או מכר - משלם תשלומי ארבעה וחמשה. היו שנים מעידין שגנב, ועד אחד מעיד שטבח או מכר, או שהודה מעצמו שטבח או מכר - משלם תשלומי כפל, ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה; שהמודה בקנס פטור, כמו שבארנו.

ט. מי שהודה בקנס, ואחר כך באו עדים - אם הודה בתחלה בפני בית דין ובבית דין, פטור. אבל אם הודה חוץ לבית דין, או שהודה בפני שנים בלבד, ואחר כך באו עדים - הרי זה משלם קנס על פיהם.

י. כיצד? הודה בבית דין שגנב, ואחר כך באו עדים שגנב - פטור מן הכפל, שהרי חייב עצמו בקרן קדם שיבואו עדים. אבל אם אמר 'לא גנבתי', שפטור עצמו מן הכל, ובאו עדים שגנב, וחזר ואמר בבית דין 'טבחתני' או 'מכרתי' - אם באו עדים אחר כך שטבח או מכר, משלם תשלומי ארבעה וחמשה, לפי שפטור עצמו תחלה מכלום, עד שבאו העדים.

יא. הגונב שור של שני שתפין, וטבחו או מכרו, והודה בבית דין לאחד מהן וכפר באחד, ואחר כך באו עדים שגנב וטבח או מכר - משלם לזה שכפר בו חמשה חציי בקר, וארבעה חציי שוה.

יב. דין הגנב לשלם הקרן והכפל או תשלומי ארבעה וחמשה מן המטלטלין שלו. אם לא נמצאו לו מטלטלין - בית דין יורדין לנכסיו, וגובין הכל מן היפה שבנכסיו כשאר הנזקין, שנאמר בהן: "מיטב שדהו ומיטב פרמו

לא בגנבתו ולא בחזירתו - אף על פי שמנו את הצאן והיא שלמה - חייב באחריותו עד שיודיע את הפעלים, כדי שישמרו את הטלה הגנוב; שהרי למדו [הרגילון] דרך אחרת, חוץ מדרך שאר הצאן שבעדר זה.

הלכות גנבה פרק ה

א. אסור לקנות מן הגנב החפץ שגנב, ועון גדול הוא; שהרי מחזיק ידי עוברי עברה, וגורם לו לגנב גנבות אחרות, שאם לא ימצא לוקח, אינו גונב; ועל זה נאמר: "חולק עם גנב, שוגא נפשו".

ב. הגונב ומכר, ולא נתיאשו הפעלים, ואחר כך הפך הגנב, וכאז עדים שזה החפץ שמכרו פלוני זה הוא גנבו בפנינו - חוזר החפץ לבעליו, והפעלים נותנים ללוקח דמים ששקל לגנב מפני תקנת השוק [שלא יפסיד הקונה ממנו]; והפעלים חוזרים, ועושין דין עם הגנב. ואם גנב מפרסם הוא - לא עשו בו תקנת השוק, ואין הפעלים נותנים ללוקח פלוס, אלא חוזר הלוקח ועושה דין עם הגנב, ומוציא ממנו דמים ששקל לו.

ג. נתיאשו הפעלים מן הגנבה - בין שנתאשו ואחר כך מכר הגנב, בין שנתאשו אחר שמכר - קנה הלוקח ביאוש ושנוי רשות, ואינו מחזיר הגנבה עצמה לבעליה; אלא נותן להם הדמים, אם לקח מגנב מפרסם, או אינו נותן כלל לא חפץ ולא דמים מפני תקנת השוק, אם לא היה זה המוכר גנב מפרסם {מפני תקנת השוק, אם לא היה הגנב מפורסם}.

ד. בזמן שהלוקח עושה דין עם בעל הבית - אם אין עדים בכמה לקח, הרי התגר [הקונה] נשבע בנקיטת חפץ [קדוש] בכמה לקח, ונוטל מן הפעלים. וכל הנשבע ונוטל מן הפעלים - שבועתו מדבריהם, ונשבע בנקיטת חפץ, כמו שיתבאר במקומו.

ה. בזמן שהלוקח עושה דין עם הגנב, והוא אומר: 'בכף וכף לקחתי ממך', והלה אומר: 'לא מכרתי לך אלא בפחות מזה' - התגר נשבע בנקיטת חפץ, ונוטל מן הגנב; שאין הגנב יכול לשבע, מפני שהוא חשוד על השבועה.

ו. גנב ופרע בחובו, גנב ופרע בהקפו [שילם בגניבה הקפה שחייב] - אין בזה תקנת השוק; אלא הפעלים נוטלין הגנבה בלא דמים, וישאר חוב אלו על הגנב כשהיה. משפן הגנבה - בין שמשפן אותה ביתר על דמיה, או בפחות מדמיה - הפעלים נותנים לבעל המשפון, וחוזרין ועושין דין עם הגנב, אלא אם כן היה גנב מפרסם, כמו שבארנו. ז. הלוקח מגנב שאינו מפרסם - בין שלקח ממנו שנה מאה במאמים, או שנה מאתים במאה - הרי זה נוטל הדמים מבעל הבית, ואחר כך מחזיר הגנבה, מפני תקנת השוק, כמו שבארנו.

ח. היה נושה בגנב מאה זוז, וגנב והביא לבעל חובו, ונתן לו מאה אחרת - הרי הגנבה חוזרת לבעליה, ואומרים לזה: 'לך ותבע הגנב במאמים, שלא נתת לו המאה האחרת מפני החפץ שהביא לך בלבד; כשם שהאמנתו בראשונה, האמנתו באחרונה'.

ה. הטוען טענת גנב בפקדון ונשבע, ואחר כך באו עדים שהוא ברשותו, וחזר וטען בו טענת גנב ונשבע, ואחר כך באו עדים שצדין הוא ברשותו - אפלו מאה פעמים - חייב לשלם כפל על כל טענה וטענה; ואם נשבע חמשה פעמים, נמצא משלם ששה - הקרן שהפקד אצלו, וחמשה בקרן [פי חמש מהקרן] משום חמשה כפלות של חמש שבועות.

ו. טען טענת גנב ונשבע, וחזר וטען טענת אבדה ונשבע, וכאז עדים שלא גנב, והודה הוא שלא אבד - הואיל ומשלם תשלומי כפל על פי עדים, אינו משלם חמש על שבועה אחרונה אף על פי שהודה; שהמזון המחייבו בכפל, פוטר מן החמש.

ז. מסר שורו לשנים, וטענו טענת גנב ונשבעו, והודה אחד מהן, והשני באו עליו עדים - שניהן משלמין את הקרן; ואם תפש בעל הפקדון את הכפל, אין מוציאין מידו. וזה שהודה - משלם חמש, כשאף כל הנשבעין שבועת הפקדון שהודו מעצמן.

ח. בעל הפקדון שתבע את השומר, ונשבע שגנב, ואחר כך הפך הגנב, ותבע השומר את הגנב, והודה לו הגנב שגנב, ותבע בעל הפקדון את הגנב וכפר, וכאז עדים שגנב - אם באמת נשבע השומר כשטען שגנב, נפטר הגנב מן הכפל בהודאתו לשומר. ואם בשרך נשבע, אין מוציאין הכפל מן הגנב; ואם תפשו הפעלים את הכפל, אין מוציאין מידן. תבעו הפעלים את השומר ושלם, ואחר כך הפך הגנב ותבעוהו הפעלים והודה להם שגנב, ואחר כך תבעו השומר וכפר בו, וכאז עדים שגנב - אין מוציאין הכפל מן הגנב; ואם תפש השומר את הכפל, אין מוציאין מידו. וכן הדין בתשלומי ארבעה וחמשה, אם טבח הגנב או מכר.

ט. הטוען טענת גנב בפקדון של קטן - אף על פי שנתן לו כשהוא קטן, ותבעו כשהוא גדול, ונשבע, ואחר כך באו עדים - הרי זה פטור מן הכפל, שגאמר: "כי יתן איש אל רעהו" - ואין נתינת קטן פלוס, וצריך שתהיה נתינה ותביעה שוין בגדול.

י. שומר שגנב מרשותו, בגון שגנב טלה מעדר שהפקד אצלו, וסלע מכיס שהפקד אצלו - אם יש עליו עדים, חייב בכפל. ואף על פי שהחזיר הסלע למקומו והטלה לעדרו - הרי זה חייב באחריותו, עד שיודיע הפעלים, שהרי פלטה שמירתו; וכאלו לא החזיר פלוס, עד שיודיע בעליו. אבל הגונב סלע מכיס חבירו או כלי מביתו, והחזיר דבר הגנוב למקומו - אם ידעו הפעלים בגנבתו, ולא ידעו בחזירתו - צדין הגנב חייב באחריותו, עד שימנה את מעותיו. (יא.) מנה את כיסו, ומצאו שלם המנין - פטור. ואם לא ידעו הפעלים, לא בגנבתו ולא בחזירתו - אפלו מנין אינו צריך; אלא פיון שהחזירו למקומו, נפטר מאחריותו.

יב. במה דברים אמורים? בדבר שאין בו רוח חיים. אבל הגונב טלה מעדר חבירו, וידעו בו הפעלים, והחזירו לעדר שלא מדעת הפעלים, ומת או גנב - חייב באחריותו; ואם מנו את הצאן והיא שלמה - פטור. ואם לא ידעו הפעלים,

לפניך, אין לוקחים מן הרועים צמר או חלב או גדיים; אבל לוקחים מהן חלב וגבינה במדבר, אבל לא בישוב. ומתן לקח מן הרועים ארבע צאן, או ארבע גזות של צמר מעדר קטן, או חמש מעדר גדול – שאין חזקתו שהוא גונב בדבר רב.

ב. כללו של דבר: כל שהרועה מוכרו – אם היה בעל הבית מרגיש בו, מתן לקח אותו מן הרועה; ואם אין בעל הבית מרגיש בו, אסור לקח אותו.

ג. אין לוקחים משומרי פרות עצים או פרות, אלא בזמן שהן יושבין ומוכרין והפלים לפניהן והפלים [מאזניים] לפניהן; שהרי הדבר גלוי ויש לו קול, ואין זה גנבה. ולוקחים מפתח הגנה, אבל לא מאחורי הגנה. וכלן שאמרו 'הטמן' [החבא], אסור לקח מהן. ומתן לקח מן הארס [עובד תמורת חלק ביבול], שהרי יש לו חלק בפרות ובעצים.

ד. אין לוקחים מן הנשים ומן העבדים ומן הקטנים, אלא דברים שחזקתן שהן שלהן מדעת הבעלים, כגון נשים שמכרו כלי פשתן בגליל, או עגלים בשרון; וכלן שאמרו 'הטמן' – אסור לקח מהן, מפני שהן בחזקת גנבה. ולוקחים ביצים ותרגולין בכל מקום מכל אדם; ואם אמר 'הטמן', אסור.

ה. לוקחים מן הבדדין [בעלי בית בד] זיתים במדה, ושמן במדה; אבל לא זיתים מועטין, ולא שמן מועט – שחזקתן גנבה הן. וכן כל פיצא בהן.

ו. מוכין [שאריות צמר] שהכובס מוציא, הרי אלו שלו; ושהסורק מוציא, הרי אלו של בעל הבית. הכובס נוטל שלשה חוטין, והן שלו; יתר מכאן, של בעל הבית. אם היה שחר על גבי לבן – נוטל את הכל, והן שלו.

ז. החיט ששיר מן החוט כדי משיכת מחט, ושיר מן הבגד מטלית [פיסת בד] שהיא שלש אצבעות על שלש אצבעות – חייב להחזירן לבעלים; פחות מכן, שלו.

ח. נסרת [פסולת עץ] שהתירש מוציא במעצד [כלי נסירה], שלו; ובכשיל [גרזן], של בעל הבית. ואם היה עושה אצל בעל הבית, אף הנסרת של בעל הבית. וכל הדברים האלו וכיוצא בהן, הולכין בהן אחר מנהג המדינה.

ט. כל אמן שמכר דבר מן הדברים שאינן שלו בהלכת מדינה, כגון מוכין שמכרן הסורק במקום שנהגו שיהיו של בעל הבית – אסור לקח ממנו, מפני שהן בחזקת גנבה. אבל לוקחים ממנו כר מלא מוכין. ואם מכר האמן דברים שהן שלו בהלכת מדינה, לוקחים ממנו; ואם אמר 'הטמן', אסור.

ט. לקח מגנב שאינו מפרסם במאה, ומכר לאחר במאה ועשרים, והפר הגנב – בעל הגנבה נותן לזה האחרון מאה ועשרים, ונוטל גנבתו; וחוזר הבעל ונוטל עשרים של שכן מן המוכר, ונוטל המאה מן הגנב. ואם גנב מפרסם הוא – נוטל המאה ועשרים מן התגר שלקח מן הגנב, והולך התגר ותובע הגנב במאה של קרן. והוא הדין אם מכר השני לשלישי, והשלישי לרביעי, אפלו מאה – שהוא נוטל מכל אחד ואחד מה שנשפר, ונוטל הקרן מן הגנב. וכל הדברים האלו – לפני יאוש, כמו שבארנו.

י. בעל הבית שאינו עשוי למכר את כליו, ויצא לו שם גנבה בעיר, והפיר [זיהה] כליו וספריו ביד אחרים, או שהיה עשוי למכר, והיו בלים אלו שהפיר מבלים העשויין להשאיל ולהשפיר – אם באו עדים שזה כליו של זה – ישבע זה שהן בידו בנקיטת חפץ בכמה לקח, ויטל מבעל הבית, ויחזיר לו כליו.

יא. היה בעל הבית עשוי למכר את כליו, ולא היו מדברים העשויים להשאיל ולהשפיר – אף על פי שיצא לו שם גנבה בעיר, והפרו כליו, אינו מחזירן מיד הלוקחות, שמא הוא מכרן לאחרים. אבל אם באו בגי אדם ולנו בתוך ביתו, ועמד וזעק בלילה: 'נגנבו כלי וספרי', ובאו בגי אדם ומצאו מחתרת חתורה [חפורה], ובגי אדם שלנו בתוך ביתו יוצאין וצורות של בלים על פתחיהן, והכל אומרים: 'הללו כליו וספריו של פלוני' – הרי זה נאמן; וישבע זה שהבלים בידו בנקיטת חפץ כמה הוציא, ויטל מבעל הגנבה, ויחזיר לו כליו.

יב. גנב שהחזיק ונתפרסם שנכנס לתוך בית חבירו, ועדים מעידים שיצא ובלים טמונים לו תחת כנפיו [כנפי בגדו], אף על פי שהיה שם בעל הבית, וטען ואמר: 'לקוחין הן בדי', ובעל הבית אומר: 'גנובים הן' – אם היה בעל הבית שאין דרכו למכר את כליו, ואותן בלים אין דרך בגי אדם להטמין ואין דרך אותו המחזיק להצניע כליו תחת כנפיו – הרי בעל הבית נאמן, וישבע בנקיטת חפץ ונוטל כליו. ואם אין אדם זה מחזק בגנבה – אין בעל הבית נאמן, אלא נשבע זה שהבלים בידו שבעת הסת שהבלים האלו לקוחין הן בידו, והולך.

הלכות גנבה פרק ו

א. כל דבר שחזקתו הוא גנוב, אסור לקח [לקנות] אותו; וכן אם רב אותו הדבר שהוא גנוב, אין לוקחים אותו.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ב' ח' שבט ה'תש"ע

בבעל – הרי זו ממאנת והולכת, ואינה צריכה ממנו גט; שאין קדושי קטנה קדושי גמורין, כמו שבארנו. וכן קטנה שהשיאה אביה ונתאלמנה או נתגרשה כשהיא קטנה – הרי

יום ראשון ב' שבט ה'תש"ע

הלכות גרושין פרק יא

א. אין נושאין קטנה. והנושא קטנה יתומה, ולא רצת

ח. כיצד ממאנת? אומרת בפני שנים: 'אין רצוני בפלוני בעלי', או 'אין רצוני בקדושין שקדשוני אמי או אחי', וכיוצא בדברים אלו; ואפלו היו אורחין מסבין בבית בעלה, והיא עומדת ומשקה עליהן, ואמרה: 'איני רוצה בפלוני בעלי' - הרי זה מאון.

ט. השנים שממאנת הקטנה בפניהן, כותבין לה: 'ביום פלוני מאנה פלונית בת פלוני בפנינו בפלוני בעלה', וחותמין ונותנין לה; וזה הוא גופו [עיקרו] של גט מאון. וגט מאון - אינו כגט הגרושין שנתניתו מגרשת, ואינו צריך כתיבה לשמה, ולא מסירה, ולא דבר ממשפטי [מדיני] גט הגרושין; ואין כותבין בו טפסי [נוסח] הגט, שמא יראה כגט גרושין, לפי שאינו אלא כמעשה בית דין [תיעוד המיאון].

י. השנים שממאנת בפניהן, צריכין שיהיו מפירין אותה ואת בעלה שמאנה בו; לפיכך כל מי שראה אותה שמאנה, ושמע מאוניה - יש לו לכתוב לה גט מאון, אף על פי שאינן מפירין. וכבר נהגו ישראל לכתוב גט מאון בנסח זה:

יא. 'בך בשבת כך וכך יום אחד פלוני שנת כך וכך למנן פלוני, מאנה פלונית בת פלוני בפנינו, ואמרה שאמי או אחי הטעוני והשיאני או קדשוני ואני קטנה [השיאני] - לפלוני בר פלוני. והשתא [כעת] גליתי דעתי קדמיכון [לפניכם] דלא צבינא ביה ולא קיימנא עמיה [שאיני רוצה בו ואיני עומדת עימו]. ובדקנין פלונית דא [ובדקנו אותה] ואתברר לנא [והוברר לנו] דעדין קטנה היא, וכתבנא וחתמנא ויהבנא לה לזכו [וכתבנו וחתמנו ונתנו לה לזכות] ולראיה ברורה'.

יב. המגרש את אשתו, ונתקדשה לאחר - אף על פי שלא בעלה, נאסרה על הראשון; ואם החזירה הראשון ובעלה - לוקה, וכופין אותו להוציא, שנאמר: "לא יוכל בעלה הראשון" וגו'.

יג. ונת עם אחר כשהיא גרושה - מתרת לחזר לבעלה, שנאמר: "ויצאה מביתו, והלכה והיתה לאיש אחר" - היתה לאיש אחר שהיא הקדושין, היא שאוסרת אותה לחזר לו.

יד. ובכלל לאו זה, שכל אשה שזנת תחת בעלה, נאסרה על בעלה ולוקה עליה - שנאמר: "אחרי אשר הטמאה", והרי נטמאה; אלא אם כן היתה אשת ישראל שנאנסה. לפיכך כל אשה שנאסרה על בעלה על ידי קנוי וסתינה [שהתרה בה: אל תסתרי עם איש פלוני ונסתרה עימו] - אם בעל אותה, מפין אותו מכת מרדות; ואם עבר והחזירה אחר שגרשה, יוציא בגט.

טו. חרש שגרש ברמיה כמו שבארנו, והלכה ונתקדשה לחרש אחר, ואין צריך לומר לפקח - אסורה לחזר לבעלה החרש; אבל אשתו של פקח שנתגרשה, והלכה ונשאת לחרש, ונתגרשה - מתרת לחזר לבעלה הפקח.

טז. הממאנת באיש, אינה מגרשת ממנו [אין דינה כגרושה]; ודינה עם בעלה שמאנה בו, כדינה עם מי שלא קדשה מעולם: היא מתרת [להינשא] בקרוביו, והוא מתר בקרובותיה; ולא פסלה מן הפהנה. ואם נשאת לאחר, וגרשה האחר, או מת, או מאנה בו - מתרת לחזר לראשון.

היא כיתומה בחיי אביה; ואם נשאת כשהיא קטנה, הרי זו ממאנת.

ב. החרשת - אף על פי שנשואיה מדברי סופרים פנשוואי קטנה - לא תקנו לה למאן, כדי שלא ימנעו מלנשאה. ג. ממאנת היא הקטנה - בין מן הארוסין, בין מן הנשואין, בין בפני בעלה, בין שלא בפניו; וכשם שממאנת בבעל, כך ממאנת ביכם. וממאנת בבעל זה, ונשאת לאחר; וממאנת בשני, וכן בשלישי - אפלו כמה פעמים; כל זמן שהיא קטנה, יש לה למאן. וקטנה שלא מאנה, אף על פי שהיא נשואה, והלכה ונתקדשה לאחר, כשהיא קטנה - קדושיה הן הן מאוניה.

ד. ועד מתי הבת ממאנת? כל זמן שהיא קטנה, עד שתהיה נערה, או עד שיעדע שהיא אילונית [נעקרה, שאין לה ימי נעירות]. כמה דברים אמורים? בשלא בא עליה הבעל אחר שנעשית בת שתיים עשרה שנה ויום אחד. אבל אם הגיעה לזמן הזה ונבעלה - הואיל והבעילה קונה מן התורה כמו שבארנו, הרי זו אינה ממאנת; ואינה צריכה בדיקה למאון [אם הביאה ב' שערות], שחוקקה שהביאה סימנין.

ה. הרי שנבדקה ולא נמצא לה סימנין - הואיל ונבעלה אחר שהגיעה לזמן הראוי לסימנין, הרי זו חוששין לה שמא הביאה ונשרו; ולפיכך צריכה גט מספק. ואם מאנה אחר שנבדקה, ונתקדשה לאחר - צריכה ממנו גט מספק; ואם נשאת - תצא מזה ומזה, והולך ספק ממנו משניהם. ו. קטנה שלא מאנה והגדילה - ואף על פי שלא בעלה בעלה משנעשית בת שתיים עשרה שנה ויום אחד - הרי זו אינה ממאנת, שהרי הגדילה, וצריכה גט מדברי סופרים; שהרי לא בא עליה אחר שהגיעה לשני נעירות, עד שנחוש לה שמא הביאה סימנין ונתהיה ספק מקדשת, ולא בא עליה אחר שגדלה, כדי שתהיה אשת איש גמורה; ונמצאת שאינה צריכה גט אלא מנשואי קטנות, שהם מדברי סופרים. לפיכך, אם עמדה ונתקדשה אחר שגדלה, תופסין בה קדושי שני; ואם גרש הראשון, יכנס השני. אבל אם גרש שני, לא יקנס ראשון - שמא יאמרו: 'החזיר גרושתו מאחר שנתארסה'. ואם בא עליה שני קדם שיגרש ראשון - תצא מזה ומזה, מפני שהיא דומה לאשה ששמעה שמת בעלה ונשאת ואחר כך בא בעלה. ואין הולך מן השני ממנו; ואם בא עליה ראשון קדם שיגרש השני, הולך ממנו.

ז. איזו היא קטנה שצריכה למאן? מבית שש עד בת עשר, בודקין אותה לפי יפי דעתה: אם יודעת לשמר [כסף] קדושיה ושהן קדושין, לא שתשמר אותם כמו שמשמרת האגוז והתמרה וכיוצא בהן - הרי זו צריכה מאון; ואם אינה יודעת לשמר קדושיה - אינה צריכה למאן, אלא הולכת לבית אמה כאלו לא נתקדשה מעולם. ופחותה מבית שש - אפלו יודעת לשמר, אינה צריכה מאון; ויתרה על בת עשר - אפלו סכלה [טיפשה] ביותר, צריכה מאון. וכל מי שהשיאה אחיה או אמה או קרובה, שלא לדעתה - אינה צריכה למאן.

מקפיד על כן חבירו; ומניקה - שְׁמָא יתעבר [יזדהס] החלב, והוא אינו מקפיד לרפאת החלב בדברים המועילין לחלב כשיתעבר.

כו. כמה הוא זמן הניקה - ארבעה ופשישים חדש, חוץ מיום שנוולד בו ומיום שתתאָרס בו.

כז. כֶּשֶׁם שְׁאָסוּר לִשָּׂא, כֶּף אָסוּר לְאָרֵס עַד אַחֵר זְמַן זֶה; וְאִפְּלוּ נִתְּנָה בְּנָה לְמִנִּיקָה, או שְׁגַמְלָתָהּ בְּתוֹךְ אַרְבָּעָה וּפְשִׁיִּים חֹדֶשׁ - לֹא תִנָּשֵׂא; מֵת בְּנָה - מִתֵּרֵת לִנְשָׂא, וְאִין חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא תִּתְרַגְּנוּ [כדי להנשא מיד].

כח. עֵבֶר וְנִשָּׂא מִעֲבֵרֶת או מְנִיקָה בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - יוֹצִיא בָּגֵט, וְאִפְּלוּ הָיָה כֵּהֵן; וְאִם הָיָה יִשְׂרָאֵל, יִחְזִירָה אַחֵר עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ שֶׁל מְנִיקָה. נִשָּׂאָה וּבְרַח, וְלֹאֲחֵר זְמַן כָּא וְיָשֵׁב עִם אִשְׁתּוֹ - אִין בִּכְף כְּלוּם. אֲרִס מִעֲבֵרֶת או מְנִיקָה, אִין כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא; וְלֹא יִכְנֹס עַד אַחֵר זְמַן הַנִּיקָה, או עַד שְׁמִיּוֹת הַיּוֹלָד.

יום שני ג' שבט ה'תש"ע

הלכות גרושין פֶּרֶק יב

א. הָאִשָּׁה שֶׁבָּאָה וְאָמְרָה: 'אִשְׁתִּי אִישׁ הָיִיתִי, וְגִירוּשָׁה אֲנִי' - נֶאֱמַנָת, שֶׁהִפָּה שְׁאָסוּר [אשת איש הייתי] הוא הִפָּה שֶׁהִתִּיר [גרושה אני]. הַחֲזָקָה אִשְׁתִּי אִישׁ, וּבָאָה וְאָמְרָה: 'אֲרִשְׁנִי בַעֲלִי' - אֵינָה נֶאֱמַנָת לְהִתִּיר עֲצָמָה; אֲבָל פֶּסְלָה עֲצָמָה לְכִהְנָה [כגרושה] לְעוֹלָם. וְאִם מֵת בַּעֲלָהּ, חוֹשְׁשִׁין לְדַבְּרֶיהָ, וְחוֹלְצֶת [לאחי בעלה אם מת בלא בניס] וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת [שמא גרושה היא].

ב. הָיָה לָהּ שְׁנֵי עֲדִים שֶׁהִיא גְרוּשָׁה - אֵף עַל פִּי שְׁאִין שֶׁם גֵּט, הָרִי זֶה תִּנָּשֵׂא לְכַתְּחִלָּה. הוֹצִיאָה גֵּט מִתַּחַת יָדָהּ וְאָמְרָה: 'אֲרִשְׁנִי בַעֲלִי בְּנָה' - הָרִי זֶה נֶאֱמַנָת; וְתִנָּשֵׂא בּוֹ אֵף עַל פִּי שְׁאִינוֹ מִקֵּיָם [לא זוהו חתימותיו], כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

ג. כָּא הִבְעֵל וְעָרְעַר - אִם אָמַר: 'לֹא נִתְּתִי לָהּ אֶלָּא נָפֵל מִמֶּנִּי וּמִצָּאָה אוֹתוֹ', אֵינוֹ נֶאֱמָן; שֶׁהָרִי הוֹדָה שֶׁכָּתְבוּ לָהּ, וְהָרִי הוּא יוֹצֵא [נמצא] מִתַּחַת יָדָהּ. אֲבָל אִם אָמַר הִבְעֵל: 'עַל תִּנָּאִי הָיָה', [או] 'פֶּקֶדוֹן הָיָה', [או] 'מְעוֹלָם לֹא כִּתְבִיתִי וּמִזִּיף הוּא' - יִתְקַיֵּם בְּחוֹתְמֵי [אם יזוהו חתימות] או בְּעִדֵּי מִסִּירָה [עדים שראו מסירת הגט], כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם, אֵינָה מְגַרֶשֶׁת לְהִיּוֹתָהּ מִתֵּרֵת לְאַחֵרִים; אֲבָל נִפְסְלָה מִן הַכִּהֵנָּה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ, שֶׁהָרִי פֶּסְלָה עֲצָמָה בְּהוֹדָאת פִּיהָ, וְעֲשָׂתָה עֲצָמָה כְּחִתִּיכָה שֶׁל אִסוּר.

ד. בָּאָה הִיא וּבַעֲלָהּ, הִיא אוֹמְרָת: 'אֲרִשְׁתִּי וְאָבֵד גִּטִּי', וְהוּא אוֹמֵר 'לֹא גִרְשִׁיתִי' - אֵף עַל פִּי שֶׁהִחֲזִיקָה אִשְׁתּוֹ, הָרִי זֶה נֶאֱמַנָת; חֲזָקָה שְׁאִין אִשָּׁה מַעֲזָה פְּנִיָּה בְּפָנֶי בַּעֲלָהּ.

ה. אָמַר הִבְעֵל: 'גִּרְשִׁיתִי אֶת אִשְׁתִּי' - אֵינוֹ נֶאֱמָן, וְחוֹשְׁשִׁין לְדַבְּרֵיוֹ וְתִתִּיָּה סֶפֶק מְגֻרָשֶׁת; וְאִפְּלוּ הוֹדָת לּוֹ שֶׁגִּרְשָׁה, אֵינוֹ נֶאֱמָן - שְׁמָא יִתְכַּנֵּן לְקַלְקֵל אוֹתָהּ [להכשילה]; שְׁתִּינָּשָׂא לְאַחֵר וּתְצַטְרַךְ לְהִתְגַּרֵּשׁ מִשְׁנִיחָם, או בָּגֵט בְּטֵל גִּרְשָׁה וְהִיא אֵינָה יוֹדֵעַת, או שְׁמָא תַּעֲזִיז פְּנִיָּה בּוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֵאֲמִינָה, וְהִיא אֵינָה יוֹדֵעַת כִּכֵּד הָאִסוּר שֶׁלָּהּ. לְפִיכָךְ אוֹמְרִין לוֹ: 'אִם אָמַת הַדָּבָר, הָרִי אִתָּם קִימִין, גִּרְשָׁה עִתָּה בְּפָנֶינִי'.

וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אִפְּלוּ גִרְשָׁה הָרִאשׁוֹן [בגט] וְהִחְזִירָהּ וּמֵאֲנָה בּוֹ, וְנִשְׁאֵת לְאַחֵר אַחֵר שְׁמֵאָנָה בּוֹ, וְגִרְשָׁה הָאַחֵר - מִתֵּרֵת לְחֹזֵר לְרִאשׁוֹן: שֶׁכָּל הַיּוֹצֵאָה בְּמֵאוֹן, אֵף עַל פִּי שֶׁקִּדְמוּ גֵּט - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁלֹּא נִתְּגַרְשָׁה מִמֶּנּוּ בָּגֵט מְעוֹלָם, וּמִתֵּרֵת לְחֹזֵר לוֹ. אֲבָל הַמְּגַרֵּשׁ אֶת הַקֵּטְנָה בָּגֵט, וְנִשְׁאֵת לְאַחֵר, וּמֵאֲנָה בְּאַחֵר - אִסוּרָה לְחֹזֵר לְרִאשׁוֹן, מִפְּנֵי שֶׁיּוֹצֵאת מִמֶּנּוּ בָּגֵט, אֵף עַל פִּי שֶׁיּוֹצֵאת מִן הָעֲחָרוֹן בְּמֵאוֹן; וְאִין צָרִיךְ לִזְכֹּר, אִם גִּרְשָׁה הָעֲחָרוֹן, או מֵת. וְכֵן אִסוּרָה לְאַבִּי הָרִאשׁוֹן, וְלִבְנוֹ, וְלֹאֲחִיו, כִּשְׁאָר הַגְּרוּשׁוֹת - אֵף עַל פִּי שֶׁיּוֹצֵאת מִן הָעֲחָרוֹן בְּמֵאוֹן.

יז. הַמִּמְאָנָת בִּיבָּם - אִסוּרָה לְאַבִּיו, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאִית כְּכֻלָּתוֹ בַּעֲת שְׁמֵת בְּנוֹ; אֲבָל לִשְׁאָר קְרוֹבִיּוֹ, מִתֵּרֵת. לְפִיכָךְ אִם מֵאֲנָה בְּאַחֵד מִן הַיְבָמִין, מִתֵּרֵת לְאַחִיו.

יח. כָּל אִשָּׁה שֶׁנִּתְּגַרְשָׁה או שֶׁנִּתְּאָלְמָנָה - הָרִי זֶה לֹא תִנָּשֵׂא וְלֹא תִתְאַרֵס, עַד שֶׁתִּמְתֵּין תְּשׁוּעִים יוֹם, חוּץ מִיּוֹם שֶׁנִּתְּאָרְסָה בּוֹ [עם השני]; בּוֹ או שְׁמֵת בַּעֲלָהּ בּוֹ, וְחוּץ מִיּוֹם שֶׁנִּתְּאָרְסָה בּוֹ [עם השני]; כְּדִי שֶׁיָּדַע אִם הִיא מִעֲבֵרֶת או אֵינָה מִעֲבֵרֶת, לְהַבְחִין בֵּין זָרְעוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן לְזָרְעוֹ שֶׁל אַחֲרוֹן.

יט. וּמִיּוֹם כְּתִיבַת הַגֵּט מוֹנִין לְמַגְרֶשֶׁת; וְאִפְּלוּ הָיָה עַל תִּנָּאִי, או שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְיָדָהּ אֶלָּא אַחֵר כְּמָה שָׁנִים - מִיּוֹם הַכְּתִיבָה מוֹנִין, שֶׁהָרִי אֵינוֹ מִתְיַחַד עֲמָה מִשְׁכַּתְּבוּ לָהּ.

כ. וּגְזֵרַת חֲכָמִים הִיא שֶׁאִפְּלוּ אִשָּׁה שְׁאֵינָה רְאוּיָה לְוֹלָד, וְאִפְּלוּ נִתְּגַרְשָׁה או נִתְּאָלְמָנָה מִן הָאֲרוּסִין - צָרִיכָה לְהִמְתִּין תְּשׁוּעִים יוֹם; אִפְּלוּ קִטְנָה, או זָקְנָה, או עֲקֵרָה, או אִילוּנִית [עקרה מלידה, שאין לה סימני נערוּת], וְאִפְּלוּ בַּעֲלָהּ בְּמִדְּינַת הַיָּם, או חוֹלָה, או חֲבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין, אִפְּלוּ בְּתוֹלָה מִן הָאֲרוּסִין - צָרִיכוֹת לְהִמְתִּין תְּשׁוּעִים יוֹם.

כא. שֶׁפָּחָה שֶׁנִּשְׁתַּחֲרָה וְגִיּוֹרֵת שֶׁנִּתְּגַיְרָה - מִמְתִּינִין תְּשׁוּעִים יוֹם; אִפְּלוּ גֵר וְאִשְׁתּוֹ שֶׁנִּתְּגַיְרוּ, מִפְּרִישִׁין אוֹתָן תְּשׁוּעִים יוֹם, כְּדִי לְהַבְחִין בֵּין זָרַע שֶׁנִּזְרַע בְּקִדְשָׁה לְזָרַע שֶׁלֹּא נִזְרַע בְּקִדְשָׁה. וְכֵן פֶּת תָּאֵר [שבית מלחמה גויה] - אֵף עַל פִּי שֶׁנִּתְּנָה לָהּ תוֹרָה שְׁלִשִּׁים יוֹם לְתַקְנָתָה עֲצָמָה [עד שתתפורר ליכנס תחת כנפי השכינה], צָרִיכָה לְהִמְתִּין תְּשׁוּעִים יוֹם לְתַקְנָתָה הַיּוֹלָד; וְהַשְּׁלִשִּׁים, מִכָּלֵל הַתְּשׁוּעִים.

כב. הַמִּמְאָנָת, אֵינָה צָרִיכָה לְהִמְתִּין תְּשׁוּעִים יוֹם; לֹא גִזְרוּ אֶלָּא בְּגִירוּשָׁה. וְכֵן הַמְּזוּנָה [תחת בעלה], אֵינָה צָרִיכָה לְהִמְתִּין, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִשְׁמֶרֶת עֲצָמָה שֶׁלֹּא תִתְעַבֵּר; וְכֵן אֲנוּסָה וּמִפְּתָה אֵינָן צָרִיכוֹת לְהִמְתִּין.

כג. מִי שֶׁנִּשְׁאֵת בְּטַעוֹת, וְנוֹדַע שֶׁהִיא אִסוּרָה לְבַעֲלָהּ, וְהוֹצִיאָהּ בֵּית דִּין מִתַּחַתָּיו - אִם הָיְתָה קִטְנָה שְׁאֵינָה רְאוּיָה לְוֹלָד, אֵינָה צָרִיכָה לְהִמְתִּין; שֶׁהָרִי דָּבָר שְׁאִינוֹ מִצִּיּוֹ הוּא, וְכָל דָּבָר שְׁאִינוֹ מִצִּיּוֹ בָּרֵב, לֹא גִזְרוּ בּוֹ.

כד. הַמֵּאָרֵס בְּתוֹךְ תְּשׁוּעִים יוֹם, מְנַדִּין אוֹתוֹ; אֲרִס וּבְרַח, אִין מְנַדִּין אוֹתוֹ. כֶּנֶס בְּתוֹךְ תְּשׁוּעִים יוֹם - מִפְּרִישִׁין אוֹתָן עַד אַחֵר הַזְּמַן, וְיַעֲמִיד עִם אִשְׁתּוֹ.

כה. וְכֵן גִּזְרוּ חֲכָמִים, שֶׁלֹּא יִשָּׂא אָדָם מִעֲבֵרֶת חֲבֵרוֹ, וּמִיִּנְקַת חֲבֵרוֹ [שמניקה את בנה], וְאֵף עַל פִּי שֶׁהִזְרַע יָדוּעַ לְמִי הוּא; מִעֲבֵרֶת - שְׁמָא יִזִּיק הַיּוֹלָד בְּשַׁעַת תְּשׁוּמִישׁ, שְׁאִינוֹ

יד. בא הבעל ופרער שלא כתבו, או שהוא גט בטל - יתקנים בחותמיו, שהרי צדים מעידים שהגט שנתנו לה יצא מתחת ידי שלושה שידו כידה, ואף על פי שהיא אינה יודעת [ממי נשלח אליה], הרי העדים ידעו; ואם לא נתקנים, אינה מגרשת.

טו. מי שהחזקה אשת איש, והלכה היא ובעלה, ושלום בינו לבניה ושלום בעולם, ובאה ואמרה: 'מת בעלי' - נאמנת, ותנשא או תתיבם [לאחיו אם מת בלא בנים]; חזקה שאינה מקלקלת עצמה, ותאסר עצמה על זה ועל זה, ותפסיד כתבתה מזה ומזה, ותוציא בניה ממזרים, בדבר העשוי להגלות לכל; ואי אפשר להכחיש ולא לטען [איזו] טענה, שאם הוא חי, סופו לבוא או יודע שהוא חי. וכן אם בא עד אחד והעיד לה שמת בעלה - תנשא על פיו, שהדבר עשוי להגלות; אפלו עבד, או אשה, או שפחה, ועד מפי עד, מפי עבד, מפי שפחה, מפי קרובין - נאמנין לומר מת פלוני, ותנשא אשתו או תתיבם על פיהם.

טז. והכל נאמנים להעיד לה עדות זו, חוץ מחמש נשים שחזקתן שונאות זו את זו, שאין מעידות זו לזו במיתת בעלה, שמא יתפנונו לאסרה על בעלה, וצדין הוא קים; ואלו הן: חמותה, ובת חמותה, וצרתה [אשתו השניה], ויבמתה [אשת אחי בעלה], ובת בעלה. אפלו גוי המסיח לפי תמו [משוחח שלא בכונה] נאמן, ומשיאין על פיו, כמו שיתבאר; ואם נתפנו להעיד, אינו נאמן.

יז. וכן הפסול בעברה מן התורה - אם בא להעיד לאשה שמת בעלה, אינו נאמן; ואם היה מסיח לפי תמו, נאמן; אין זה פחות מן הגוי. אבל פסול מדבריהם, נאמן לעדות אשה.

יח. בא עד אחד והעיד שמת בעלה, והתירוה להנשא על פיו, ואחר כך בא אחר והכחיש את הראשון ואמר 'לא מת' - הרי זו לא תצא מהתרה, ותנשא; שער אחד בעדות אשה [העד הראשון], כשני צדים בשאר עדיות, ואין דבריו של אחד [העד השני] במקום שנים.

יט. באו שניהן כאחד, זה אומר 'מת' וזה אומר 'לא מת', אשה אומרת 'מת' ואשה אומרת 'לא מת' - הרי זו לא תנשא; ואם נשאת, תצא, מפני שהיא ספק. ואם נשאת לעד שהעיד לה, והיא אומרת 'בריא לי שמת' - הרי זו לא תצא; באו שנים ואמרו 'לא מת' - אף על פי שנשאת, תצא.

כ. כמה דברים אמורים? בשהיה האחד שנשאת על פיו כמו השנים שבאו והכחישו אותו - כגון שנשאת על פי איש, ובאו שנים ואמרו 'לא מת', או שנשאת על פי אשה או על פי עצמה, ובאו שתי נשים או שני פסולין של דבריהן ואמרו 'לא מת'. אבל עד פשר אומר 'מת', ונשים רבות או פסולין אומרים 'לא מת' - הרי זה כמחצה למחצה, ואם נשאת לאחד מעדיה והיא אומרת 'ודאי מת' - הרי זו לא תצא.

כא. אשה אומרת 'מת', או היא שאמרה 'מת בעלי', ואחר כך בא עד פשר ואמר 'לא מת' - הרי זו לא תנשא; ואם נשאת, תצא.

ו. שנים אומרים 'נתגרשה', ושנים מכחישים אותן ואומרים 'לא נתגרשה' - אפלו הבעל עומד והיא אומרת לו 'גרשתי' - הרי זו בחזקת אשת איש גמורה כשהיתה; מפני העדים שסומכין אותה, אפשר שתעזי פניה. לפיכך אם נשאת, תצא והולד ממזר.

ז. כמה דברים אמורים? בשאמרו: 'עכשו נתגרשה', שהרי אומרים לה: 'אם אמת הדבר, הוציא גטך'; אבל אם אמרו העדים: 'מכמה ימים נתגרשה', יש לומר אבד הגט. והואיל והיא אומרת 'גרשתי אני בודאי', ושני צדים מעידין לה - אף על פי שהרי שנים מכחישים אותן - אם נשאת לאחד מעדיה, לא תצא; שהרי היא ובעלה יודעין בודאי שהיא מתרת, וחזקה היא שאין מקלקלין עצמן. אבל אם נשאת לאחר, הואיל והדבר אצלו ספק, וכן אם אמרה היא 'אני יודעת', אפלו נשאת לאחד מעדיה - הרי זו תצא, והולד ספק ממזר.

ח. אמרו שנים 'ראינוה שנתגרשה', ושנים אומרים 'לא ראינוה' - אם היו כלן שרייין בחצר אחת, הרי זו לא תנשא; ואם נשאת - לא תצא והולד פשר, שבגוי אדם עשויין לגרש בצנעה.

ט. האשה שלא החזקה אשת איש, ובא עד אחד ואמר: 'אשת איש היתה ונתגרשה', ובא עד אחד ואמר: 'לא נתגרשה' - הרי שניהן מעידין שהיא אשת איש, ואחד מעיד שהיא גרושה, ואין דבריו של אחד מועיל במקום שנים, וליפיקף לא תנשא; ואם נשאת, תצא.

י. אשה ושני אנשים שבאו ממדינה אחרת, זה אומר: 'זו אשתי וזה עבדי', וזה אומר: 'זו אשתי וזה עבדי', והאשה אומרת: 'שניהן עבדי' - הרי היא מתרת לכל; ואף על פי ששניהן החזיקוה אשת איש - הואיל וכל אחד מהן לעצמו העיד, אינן נאמנין.

יא. שלים קבלה [של האשה] שהוציא גט מתחת ידו, והבעל אומר: 'מזגף הוא' - יתקנים בחותמיו או בעדי מסירה, כמו שבארנו; אמר הבעל: 'פקדון נתתיו לו', והשלים אומר: 'לגרושין נתנו לי' - השלים נאמן. וכן אם היה הגט יוצא [נמצא] מתחת ידי האשה, והיא אומרת: 'שלם זה נתנו לי', והשלים אומר: 'כן היה, ולגרושין נתנו לי', והבעל אומר: 'לא נתתיו אלא לפקדון' - השלים נאמן, והיא מגרשת.

יב. אבד הגט - אף על פי שהבעל אומר 'לגרושין נתתי הגט לשלם', והשלם אומר 'נתתיו לה' - הרי זו ספק מגרשת; שהרי החזקה אשת איש, ואין כאן אלא עד אחד ובעל. ואפלו אמרה האשה: 'בפני נתנו לו לגרושין, ונתנו לי השלם' - הואיל והבעל והשלם מעידין אותה, אפשר שתעזי פניה, ושמא לא נתגרשה.

יג. שלים קבלה שקבל גט לאשה, ושלחו לה ביד שני צדים, והגיע הגט לידיה ונטלתו, והרי הגט יוצא מתחת ידה, והיא אינה יודעת אם בעלה שלחו לה, או שלים קבלה שלה, או שלוחו של בעלה - הרי זו מגרשת, כמו שבארנו.

ז. הִיָּה דָּבָר [מגיפה] בְּעוֹלָם, וּבָאָה וְאָמְרָה: 'מֵת בְּעָלִי' - נֶאֱמָנָה; שֶׁהַדָּבָר פָּשׁוּט בְּפִי כָּל אָדָם, שֶׁבִּשְׁנֵת הַדָּבָר זֶה חוֹזֶה וְזֶה מֵת, וְאֶפְשָׁר שִׁמּוּתוֹ בַּדָּבָר נֶעְרִים חֲזָקִים, וַיִּנָּצְלוּ הַזִּקְנִים הַחוֹלִים; וְלִפִּי זֶה אֵין חוֹשֵׁשִׁין לָהּ, שֶׁמָּא סִמְכָה דַּעְתָּה עַל רֹב הַמָּתִים.

ח. כָּבֵר אֲמָרְנוּ שֶׁעַד מִפִּי עַד פֶּשֶׁר לַעֲדוֹת אִשָּׁה; בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁשְּׁמַע מִפִּי בֶן דַּעַת שְׁמַת פְּלוֹנִי, כְּגוֹן עֶבֶד אוֹ שִׁפְחָה. אָבֵל אִם שְׁמַע מִפִּי שׁוֹטֵה אוֹ קֶטֶן, אֵינוֹ מַעֲדִיד וְאֵין סוֹמְכִין עַל דְּבָרֵיהֶם.

ט. שְׁמַע מִן הַתִּינוּקוֹת שֶׁהֵם אֲמָרִין: 'עֲכָשׁוּ בָּאֵנוּ מִהֶסֶד פְּלוֹנִי, כִּף וְכָף סִפְדָּנִין הָיוּ שָׁם, וּפְלוֹנִי הִחֲכֵם, וּפְלוֹנִי עָלָה [הֵלַךְ] אַחֵר מִשְׁתּוֹ, כִּף וְכָף עָשׂוּ בְּמִשְׁתּוֹ' - הָרִי זֶה מַעֲדִיד מִפִּיהֶם עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּי וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, וּמִשִּׁיאִין אֶת אִשְׁתּוֹ.

י. יִשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר: 'הִרְגָּתִי פְּלוֹנִי' - הָרִי זֶה תִּנְשָׂא עַל פִּיו; שֶׁאֵין אָדָם מְשִׁים עֲצָמוֹ רָשָׁע [ואין נאמן שהוא הרגו], וְהָרִי הַעֲדִיד שְׁמַת [נאמן שמת].

יא. כָּבֵר אֲמָרְנוּ שֶׁהֲגוֹי שֶׁהִסִּית לִפִּי תָמוּ מִשִּׁיאִין עַל פִּיו. בִּיצֵד? הִיָּה הֲגוֹי מְסִית וְאוֹמֵר: 'אִוִּי לִפְלוֹנִי שְׁמַת, בְּמָה הִיָּה נָאָה וְכִמָּה טוֹבָה עָשָׂה עִמִּי; אוֹ שֶׁהִיָּה מְסִית וְאוֹמֵר: 'בְּשִׁהִייתִי בָּא בְּדֶרֶךְ נָפַל פְּלוֹנִי שֶׁהִיָּה מְהֵלֶךְ עִמָּנוּ וְמֵת, וְתִמְהַנּוּ לְדָבָר זֶה בִּיצֵד מֵת פְּתָאוֹם', וְכִיּוֹצֵא בַּדְּבָרִים אֵלֶּי, שֶׁהֵן מִרְאִין שֶׁאֵין בִּנְתּוֹ הַעֲדִיד - הָרִי זֶה נֶאֱמָן.

יב. וְיִשְׂרָאֵל שֶׁשְּׁמַע מִגּוֹי הַמְּסִית לִפִּי תָמוּ, מַעֲדִיד שֶׁשְּׁמַע מִמָּנּוּ, וְתִנְשָׂא עַל פִּיו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁלֹּא הִיָּה שָׁם אֲמַתְלָא [סיבה] בְּשִׁיחַת הֲגוֹי - שֶׁמָּא לֹא נִתְכַּנֵּן אֶלָּא לְדָבָר אַחֵר: כְּגוֹן שֶׁאָמַר לְאֶחָד: 'עָשֵׂה לִּי כִּף וְכָף שֶׁלֹּא אֶהְרֵג אוֹתְךָ בְּדֶרֶךְ שֶׁהִרְגָּתִי פְּלוֹנִי' - אֵין זֶה מְסִית לִפִּי תָמוּ, שֶׁכִּנְתּוֹ לְהַטִּיל אֵימָה עַל זֶה.

יג. וְכֵן אִם שְׁמַע מִעֲרֻכָּאוֹת [בתי משפט] שֶׁל גּוֹיִים שֶׁאָמְרוּ: 'הִרְגָּנוּ פְּלוֹנִי' - אֵין נֶאֱמָנִין, שֶׁהֵן מִחֲזָקִין יְדֵי עֲצָמָן כְּכֹזֵב כְּדִי לְהַטִּיל אֵימָה. וְכֵן כֹּל בִּיצֵא בַּדְּבָרִים אֵלֶּי.

יד. גּוֹי שֶׁהִתְחִיל לְהִסִּית לִפִּי תָמוּ תַּחֲלָה - אֵף עַל פִּי שֶׁשָּׂאֵלוֹ אוֹתוֹ אַחֵר כֵּן, וּבִדְקוּהוּ עַד שֶׁפָּרַשׁ כָּל הַמֵּאָרֶע - הָרִי זֶה נֶאֱמָן, וּמִשִּׁיאִין עַל פִּיו.

טו. כָּבֵר אֲמָרְנוּ שֶׁהָעֵד שֶׁאָמַר: 'שְׁמַעְתִּי שְׁמַת פְּלוֹנִי', אֶפְלוֹ שְׁמַע מֵאִשָּׁה שֶׁשְּׁמַעָה מִעֶבֶד - הָרִי זֶה פֶּשֶׁר לַעֲדוֹת אִשָּׁה, וּמִשִּׁיאִין עַל פִּיו. אָבֵל אִם אָמַר הָעֵד אוֹ הָאִשָּׁה אוֹ הָעֶבֶד, 'מֵת פְּלוֹנִי וְאֵנִי רִאִיתִי שְׁמַת' - שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ: 'הֵיִאָּךְ רִאִיתָ, וּבְמָה יָדַעְתָּ שְׁמַת?' אִם הָעֵד בַּדָּבָר בְּרוּר, נֶאֱמָן; וְאִם הָעֵד בַּדְּבָרִים שָׂרָבָן לְמִיתָה, אֵין מִשִּׁיאִין אֶת אִשְׁתּוֹ; שֶׁאֵין מַעֲדִידִין עַל הָאָדָם שְׁמַת אֶלָּא בְּשִׁרְאוּהוּ שְׁמַת וְדֹאֵי וְאֵין בּוֹ סִפְקָא.

טז. בִּיצֵד? רִאוּהוּ שֶׁנָּפַל לָיִם, אֶפְלוֹ טַבַּע בֵּינָם הַגְּדוֹל - אֵין מַעֲדִידִין עָלָיו שְׁמַת, שֶׁמָּא יֵצֵא בְּמָקוֹם אַחֵר; וְאִם נָפַל לַמַּיִם מִקְּבָצִים כְּגוֹן בּוֹר אוֹ מַעְרָה, שֶׁעוֹמֵד וְרוֹאֶה כָּל סְבִיבּוֹ [גדולותיו], וְשֶׁהָהָרָה כְּדִי שֶׁתִּצָּא נִפְשׁוֹ, וְלֹא עָלָה - מַעֲדִיד עָלָיו שְׁמַת, וּמִשִּׁיאִין אֶת אִשְׁתּוֹ. וְכֵן אִם הִשְׁלִיכוּהוּ בֵּינָם, וְהִשְׁלִיכוֹ מִצּוֹרָה [רשת] אַחֲרָיו, וְהִעָלּוּ מִמָּנוּ אָבֵר שֶׁאֵי אֶפְשָׁר שֶׁיִּנָּטֵל

כב. אִשָּׁה אֲמָרְתָּ 'לֹא מֵת', וְשִׁתִּי נָשִׁים אֲמָרְתָּ 'מֵת' - הָרִי זֶה תִּנְשָׂא; וְכֵן אִם אָמְרוּ עֲשֹׂר נָשִׁים 'לֹא מֵת', וְאַחַת עֲשָׂרָה אֲמָרְתָּ 'מֵת' - הָרִי זֶה תִּנְשָׂא; שֶׁאֵין אֲמָרִים 'שְׁנַיִם כְּמֵאָה' אֶלָּא בְּעֵדִים כְּשֵׁרִים, אָבֵל בְּפִסּוּלִין - הוֹלֵךְ אַחֵר הָרֹב, בֵּין לְהֵקֵל בֵּין לְהַחֲמִיר.

כג. שְׁנֵי עֲדִים אֲמָרִין 'מֵת', וְשְׁנַיִם אֲמָרִין 'לֹא מֵת' - הָרִי זֶה לֹא תִנְשָׂא; וְאִם נִשְׁאָת, תִּצָּא, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סִפְקָא. וְאִם נִשְׁאָת לְאַחַד מִעֲדֵיהָ, וְהִיא אֲמָרְתָּ 'בְּרִיא לִי שְׁמַת' - הָרִי זֶה לֹא תִצָּא.

כד. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים, וּבָאָה אַחַת מֵהֶן וְאָמְרָה 'מֵת בְּעָלִי' - הָרִי זֶה תִּנְשָׂא עַל פִּי עֲצָמָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ; וְצָרְתָּה אֲסוּרָה, שֶׁאֵין צָרָה מַעֲדִידָה לְחִבְרָתָה. וְאֶפְלוֹ נִשְׁאָת זֶה תַּחֲלָה, אֵין אֲמָרִין 'אֵלּוֹ לֹא מֵת בְּעָלָה לֹא הִיָּתָה אוֹסֶרֶת עֲצָמָה עָלָיו' - שֶׁמָּא מִשְׁנֹאֲתָה בְּצָרְתָּה, רוֹצָה הִיא שֶׁיִּצָּאֶרְוּ שְׁתֵּיהֶן עָלָיו. זֹאת אֲמָרְתָּ 'מֵת בְּעָלִי', וְצָרְתָּה מִכְחָשֶׁת אוֹתָהּ וְאוֹמְרָתָ לָהּ 'לֹא מֵת' - הָרִי זֶה תִּנְשָׂא; כְּשֶׁם שֶׁאֵינָה מַעֲדִידָה לָהּ לְהַתִּירָהּ, כִּף לֹא תַעֲדִיד לָהּ לְאֶסְרָה. זֶה אֲמָרְתָּ 'מֵת', וְצָרְתָּה אֲמָרְתָּ 'נִהְרַג' - הוֹאִיל וְשִׁתֵּיהֶן אֲמָרְתָּ שֶׁאֵינוֹ קָיָם, הָרִי אֵלּוֹ יִנְשָׂאוּ.

יום שלישי ד' שבט ה'תש"ע

הלכות גרושין פרק יג

א. הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה לְבַעֲלָהּ: 'גִּרְשָׁתִּי בְּפִנִּי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי', וּבָאוּ אוֹתָם הָעֲדִים וְהַכְחִישוּהָ, וְאַחֵר כִּף הִלְכָה הִיא וּבַעֲלָהּ, וְשָׁלוֹם [אין מלחמה] בְּעוֹלָם, וּבָאָה וְאָמְרָה: 'מֵת בְּעָלִי' - אֵינָה נֶאֱמָנָה; שֶׁזֶּה הַחֲזָקָה שֶׁקָּרַנְתָּ, וְרוֹצָה לְהַשְׁמִיט מִתַּחַת בְּעָלָהּ. בָּא עַד אַחַד וְהָעֵיד לָהּ שְׁמַת בְּעָלָהּ - לֹא תִנְשָׂא, שֶׁמָּא הִיא שְׂכָרָה אוֹתוֹ; וְאִם נִשְׁאָת, לֹא תִצָּא, שֶׁהָרִי יֵשׁ לָהּ עַד. ב. וְכֵן אִם הִיָּתָה מִלְחָמָה בְּעוֹלָם, וּבָאָה וְאָמְרָה: 'מֵת בְּעָלִי בְּמִלְחָמָה' - אֵינָה נֶאֱמָנָה, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהִיָּה שְׁלוֹם בֵּינוֹ לְבֵינָה; שֶׁמָּא תִסְמָךְ דַּעְתָּה עַל דְּבָרִים שָׂרָבָן לְמִיתָה וְתִאֲמַר 'מֵת' - כְּגוֹן שֶׁנִּהְרְגוּ הָרָאשׁוֹנִים וְהָאֲחֵרִים שֶׁהִיָּה בְּאֶמְצָעָן, שֶׁהָרִי הִיא אֲמָרְתָּ: 'מֵאֲחֵר שֶׁנִּהְרְגוּ אֵלּוֹ וְאֵלּוֹ, נִהְרַג בְּכָלֵל'. לְפִיכָף אֵינָה נֶאֱמָנָה, וְאֶפְלוֹ אֲמָרָה: 'מֵת בְּמִלְחָמָה וּקְבָרְתִּיו'; אָבֵל אִם אֲמָרָה: 'מֵת עַל מִשְׁתּוֹ' [לא במלחמה] - נֶאֱמָנָה. ג. לֹא הַחֲזָקָה מִלְחָמָה בְּעוֹלָם, וּבָאָה וְאָמְרָה: 'מִלְחָמָה הִיָּתָה בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְמֵת בְּמִלְחָמָה' - לֹא תִנְשָׂא לְכַתְּחָלָה; וְאִם נִשְׁאָת, לֹא תִצָּא.

ד. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה: 'מֵת בְּעָלִי תַּחַת הַמַּפְלָת' - אֵינָה נֶאֱמָנָה. וְכֵן אִם הִיָּה שְׁלוֹת [מכת שמים של -] נִתְּשִׁים וְעָקְרִים, וְאָמְרָה: 'נִשְׁכּוּ נָחַשׁ אוֹ עֶקְרָב, וְמֵת' - אֵינָה נֶאֱמָנָה, שֶׁמָּא תִסְמָךְ דַּעְתָּה עַל רֹב אֲנָשִׁים שֶׁמֵּתוּ כִּף בְּנִשְׁכָּה. ה. אֲמָרָה: 'עָשְׂנוּ עָלֵינוּ בֵּית' [הציתוהו באש ונתמלא עשן], או 'מַעְרָה', הוּא מֵת, וְאֵנִי נִצְלָתִי' - אֵינָה נֶאֱמָנָה; כְּשֶׁם שֶׁנִּשְׁעָשָׂה לָהּ גִּס, כִּף נִעְשָׂה לוֹ גִּס. הִיָּתָה שְׁנֵת רַעְבוֹן וְאָמְרָה 'מֵת בְּעָלִי' - אֵינָה נֶאֱמָנָה; 'מֵת וּקְבָרְתִּיו' - נֶאֱמָנָה.

ו. אֲמָרָה: 'נָפְלוּ עָלֵינוּ גּוֹיִים', או 'לִסְטִים', הוּא נִהְרַג, וְאֵנִי נִצְלָתִי' - נֶאֱמָנָה; שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לְהֵרֵג הַנָּשִׁים, כְּדִי שֶׁנִּשְׁאָמְרוּ: כְּשֶׁם שֶׁנִּצְוָה הִיא, כִּף נִצּוֹל הוּא.

אשתו, ואף על פי שאין הגוי יודע [מכיר] אותו האיש; והוא שיאמר: 'קברתי'.

כו. וכן אם יצאו עשרה בני אדם באחד ממקום למקום, והן אסורין בקולר [שרשרת], או נושאים גמלים, וכיוצא בדברים אלו, והסיח הגוי לפי תמו ואמר, שעשרה אנשים שהלכו ממקום פלוני למקום פלוני, והם נושאים כף וכף, מתו בלם, וקברנום - משיאין את נשותיהן.

כז. ישראל שאמר: 'מת איש יהודי עמנו במקום פלוני, כף וכף צורתו, וכף וכף היו סימניו' - אין אומרים באמרו הדעת 'הוא פלוני', עד שיעיד העד שהוא פלוני, ויכיר שמו ושם עירו. אבל אם אמר: 'אחד יצא עמנו מעיר פלונית ומת' - מחפשים באותה העיר: אם לא יצא משם אלא הוא, תנשא אשתו.

כח. מצאו כתוב בשטר: 'מת איש פלוני בן פלוני, או נהרג איש פלוני', ונדע כי זה כתב ישראל - הרי זו תנשא אשתו. וכן מי שנשמתו [נחלס], ויבדקו אותו בדרך שבדקין לגשין, ונמצאת דעתו מכוננת, וכתב שמת פלוני בן פלוני - סומכין על כתיבתו, ותנשא. ואין בודקין עדי אשה בדרישה וחקירה, שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר אלא להקל משום התרת עגונה.

כט. אל יקשה בעיניך שהתירו חכמים הערוה החמורה בעדות אשה, אפלו שפחה, ועד מפי עד, ומפי הכתב, ובלא דרישה וחקירה - כמו שבארנו; שלא הקפידה תורה על העדת שני עדים ושאר משפטי העדות, אלא בדבר שאין אתה יכול לעמד על בריו [בירוור] אלא מפי העדים ובעדותן, כגון שהעידו שזה הרג זה או הלזה את זה. אבל דבר שאפשר לעמד על בריו שלא מפי העד הזה, ואין העד יכול להשמיט אם אין הדבר אמת, כגון זה שהעיד שמת פלוני - לא הקפידה תורה עליו; שדבר רחוק הוא שיעיד בו העד בשקר. לפיכך הקלו חכמים בדבר זה, והאמינו בו עד אחד, מפי שפחה, ומן הכתב, ובלא דרישה וחקירה - כדי שלא ישארו בנות ישראל עגונות.

ברוך רחמנא דסינן

יום רביעי ה' שבט ה'תש"ע

הלכות יבום וחליצה

יש בכללן שלש מצוות - שתי מצוות עשה, ואחת מצוות לא תעשה; וזה הוא פסוק: (א) לְיָבֵם; (ב) לְחַלֵּץ; (ג) שֵׁלֵא תִנָּשֵׂא יְבָמָה לְאִישׁ זָר עד שתסור רשות היבם מעליה. והאשה שהיא ראויה ליבום נקראת 'זקוקה ליבום'; ורשות היבם נקראת 'זקה'. ובאר מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות יבום וחליצה פרק א

א. מצוות עשה מן התורה, שייבם אדם [יישא לאשה את] אשת אחיו מאביו, בין [אם הייתה אשת אחיו] מן הנשואין בין מן הארוסין, אם מת בלא זרע - שנאמר: "ובן אין לו יבמה יבא עליה". ומן התורה אינו צריך לקדש יבמתו, שזו

מן החי, ויחיה - הרי זה מעיד עליו שמת, ומשיאין את אשתו.

יז. ראוהו שנפל לגב אריות ונמרים וכיוצא בהן - אין מעדיין עליו; אפשר שלא יאכלוהו. נפל לחפירת נחשים ועקרבים, או לתוך כבשן האש, או לתוך יורה רותחת מלאה יין או שמן, או ששחטו שני סימנין או רב שני הסימנין [קנה ונשט] - אפלו עמד וברח, מעדיין עליו שמת; שדאי סופו למות. וכן כל כיוצא בזה מדברים שאי אפשר שיחיה, אלא ימות מיד בזמן קרוב - הרי אלו מעדיין עליו.

יח. ראוהו צלוב [תלוי] והעוף אוכל בו - אף על פי שדקרוהו או ירו בו חצים, אינו מעיד עליו שמת; ואם ראו העוף אוכל במקום שהנפש יוצאה בנטילתו, כגון מחו או לבו או בני מעיו - הרי זה מעדיין עליו שמת.

יט. עד אחד שאמר: 'ראיתי שמת במלחמה', או 'במפלת', או 'שטבע בים הגדול ומת', וכיוצא בדברים אלו שרוב למיתה - אם אומר 'קברתי', נאמן, ותנשא על פיו; ואם לא אמר 'קברתי', לא תנשא; ואם נשאת, לא תצא.

כ. וכן האשה שהעיד לה עד אחד שטבע בעלה במים שאין להם סוף, ולא עלה [בשיעור זמן שיוכל לחיות], ואבד זכרו, ונשתקע שמו - הרי זו לא תנשא על עדות זו, כמו שבארנו; ואם נשאת, לא תצא. ואפלו היה הגוי הוא שהסיח לפי תמו ואמר: 'טבע פלוני בים', ונשאת על פיו - הרי זו לא תצא; וחקם שהורה להשיא אותה לבתחלה - מנדין אותו.

כא. מצאוהו הרוג או מת - אם פדחתו [מצחו] וחתמו ופרצו פניו קניין, והפירוהו בהן שהוא פלוני - מעדיין עליו; ואם נטל אחד מאלו - אף על פי שיש להן סימנין בגופו ובכליו [בגדיו], ואפלו שומא [יבלת] - אין מעדיין, ששם אחר הוא. במה דברים אמורים? שראוהו בתוך שלשה ימים אחר הריגתו או מיתתו; אבל אחר שלשה, אין מעדיין עליו, מפני שפרצו פניו משתנה.

כב. טבע בים, והשליכו הים ליבשה, אפלו אחר כמה ימים - אם הפירו פניו וחתמו, מעדיין עליו, שאינו משתנה במים אלא אחר זמן מרבה; ואם שהה ביבשה אחר שהשלף מן הים שעות, ונתפח - אין מעדיין עליו, שהרי נשתנה. כשנסתפלין בצורתו כדי להפירו להעיד עליו, בודקין אותו ורואין אותו אפלו בלילה לאור היר או לאור הלכנה.

כג. ראו אחד עומד מרחוק ואומר [על עצמו] שהוא פלוני בן פלוני או פלוני ממקום פלוני, והרי נשכו נחש והרי הוא מת, והלכו ומצאוהו שנשתנה, ולא הפירוהו - הרי אלו משיאין את אשתו.

כד. בא אחד ואמר: 'אמרו לי בית דין, או אנשים, כשתלך למקום פלוני, אמר להם שמת יצחק בן מיכאל', ובא השליח ואמר לנו, והשליח אינו יודע מי הוא זה - הואיל ואנו יודעין פלוני הדיוע בשם זה, הרי אשתו מתרת, ואין אומרים: 'שם יצחק בן מיכאל אחר הוא שמת'.

כה. יצא ישראל וגוי מעמנו למקום אחד, ובא הגוי והסיח לפי תמו ואמר: 'איש שיצא עמי מפאן מת' - משיאין את

ט. מי שהיו לו נשים רבות ומת - ביאתה או חליצתה של אחת מהן, פוטרת את השאר; ואינו מיבם לשתיים, שנאמר: "אשר לא יבנה את בית אחיו" - בית אחד הוא בונה, ואינו בונה שני בתים. וכן אם היו לו אחים רבים - אחד מהן חולץ או מיבם לאחת מן היבמות, ונתתו שאר הצרות (שאר נשי המת).

י. היו ביבמות אלו פשרות לכהנה ופסולות - אם היה מיבם - מיבם לאיזו שירצה; ואם היה חולץ - יחלץ לפסולה, כדי שלא יפסל את הפשרה לכהנה בחליצה.

יא. מתו לו אחים רבים, ונפלו נשותיהן לפניו - אם אפשר לו ליבם את כלן, מיבם; ואם לאו, חולץ לכלן, או חולץ למי שירצה מהן ומיבם למי שירצה, אחת מכל בית ובית. יב. הכונס את יבמתו - נאסרו צרותיה עליו ועל שאר האחים. ואם בא הוא או אחד מאחיו על צרתה, הרי זה עובר בעשה - שנאמר: "יבמה יבוא עליה", לא עליה ועל צרתה; ולאו [איסור] הבא [היזא] מכלל [מצות] עשה, [הרי הוא מצות] עשה. וכן החולץ ליבמתו - נאסרה החלוצה היא וכל צרותיה, על החולץ ועל שאר האחים. וכלן אסורות עליהן מדברי סופרים כשניות [עירות שאיסורן מדרבנן], שמאחר שמת אחיו בלא ולד, נסתלק אסור ערוה מעל כל נשיו; לפיכך תופסין בהן הקדושין כשניות.

יג. החולץ ליבמתו - כשם שהיא אסורה עליו, כך קרובותיה, כגון אמה ובתה; וכן היא אסורה לבנו ולאחיו. ואפלו השניות שלה אסורות, כגון בת בתה; וכן היא אסורה לכן בן בנו. כללו של דבר, הרי היא כאשתו שגורשה. וכן אם מתה יבמתו וצדין היא זקוקה לו [יש לה זיקה אליו כי לא נתייבמה ולא נחלצה, ולכן] - אסור בקרובותיה, כאלו היתה אשתו ומתה תחתיו. וכל האסורין האלו - מדבריהן. ומתו אדם לשא אחות צרת חלוצתו ושאר קרובותיה.

יד. אסור ליבם לשא קרובת זקוקתו [שלא נתייבמה ולא נחלצה], כגון אמה או בתה, עד שייבם אחד מאחיו לה, או יחלץ ותסור זקתו מעליה; וישא אמה או בתה או שאר קרובותיה, אף על פי שהן כלן אסורות על אחיו שחלץ או יבם, כמו שבארנו.

טו. הכונס את יבמתו וגורשה - אם רצה להחזיר, יחזיר; מפני שהיא אשתו לכל דבר, ולא נשאר עליה שם [שום] אסור מפני אחיו כלל - לא מדברי תורה, ולא מדברי סופרים.

טז. כבר בארנו בהלכות אישות, שכן תשע שנים ויום אחד, ביאתה ביאה; ודבר זה, הלכה מפי הקבלה [מסורת ממרע"ה]. לפיכך, יבם קטן שרצה ליבם אשת אחיו - אם היה בן תשע שנים ויום אחד, מיבם; אבל אינו חולץ עד שיגדיל ויבדק [אם הביא סימני גדלות], שהרי "איש" כתוב בפרשה לענין חליצה; ואם היה פחות מזה, אין ביאתו ביאה. וביאת בן תשע, אינה קונה קנין גמור; לפיכך אין יבמתו נמרת לזר, עד שיבוא עליה אחר שיגדיל, או עד שתחלץ, כמו שיתבאר.

אשתו היא שהקנו לו מן השמים, אלא יבוא עליה; וכתבתי על נכסי בעלה שמת.

ב. לא רצה ליבם, או שלא רצת היא - הרי זה חולץ לה [חולצת נעלו], ואחר כך תהיה מתרת להנשא לאחר; ומצות עשה מן התורה לחלץ אם לא רצה ליבם - שנאמר: "וחלצה נעלו". ומצות יבום קודמת למצות חליצה.

ג. זה שנאמר בתורה "ובן אין לו" - אחד הבן ואחד הבת, או זרע הבן או זרע הבת [ונכדים]; הואיל ויש לו זרע מכל מקום, בין מאשה זו בין מאשה אחרת - הרי זה פוטר את אשתו מן החליצה ומן היבום. אפלו היה לו זרע ממזר או עובר עבודה זרה - הרי זה פוטר את אשתו מן החליצה ומן היבום.

ד. אבל בנו מן השפחה ומן הנכרית - אינו פוטר; שזרע הבא מן השפחה - עבדים, והבא מן הגויה - גויים, וכאלו אינם. הרי הוא אומר בשפחה: "האשה וילדיה תהיה לאדניה", מלמד שולדה כמות; ובגויה הוא אומר: "כי יסיר את בנו מאחרי", מסיר אותו מלחשב בקהל. ואף על פי שגשפתו בנו מן השפחה, או נתגזר בנו מן הגויה - הרי הן כשאר הגרים והמשחררין, ואינן פוטרין את אשתו. הרי שהיה לו בן מן השפחה שלו, ושחררו, ושחררה, ונשאה, ומת בלא זרע - הרי זו תיבם לאחיו, ואף על פי שבנה ממנו קים, שכבר שחררו.

ה. מי שמת והניח אשתו מעברת - אם הפילה [ולד מת] אחר מותו [של בעלה], הרי זו תיבם; ואם ילדה ויצא הולד חי לאויר העולם - אפלו מת בשעה שנולד - אמו פטורה מן החליצה ומן היבום. אבל מדברי סופרים, עד שיגיע בודאי שכלו לו חדשיו [תמו ימי עיבורו], ונולד לתשעה חדשים גמורים. אבל אם לא נודע לכמה נולד - אם שהה שלשים יום - הרי זה ולד קימא, ופוטר את נשי אביו מן החליצה ומן היבום; ואם מת בתוך השלשים, אפלו ביום שלשים - בין שמת מחלי, בין שנפל מן הגג או אכלו ארי - הרי זה ספק נפל, ספק בן קימא; ולפיכך אמו חולצת מדברי סופרים, ולא מתיבמת.

ו. מי שיש לו אח מכל מקום - אפלו ממזר או עובר עבודה זרה, בין קטן בין גדול - משיצא ראשו ורבו לאויר העולם קדם שימות אחיו, הרי זה זוקק את אשתו ליבום. ואם היה לו אח מן השפחה או מן הנכרית - אינו אחיו לדבר מן הדברים, ואינו זוקק את אשתו; ואף על פי שהיתה לזו בקדשה, הואיל והיתה הורתו [עיבורו] שלא בקדשה, אינו אחיו.

ז. אחים מן האם - אינן חשוכין אחים אלא לאבלות ולעדות; אבל לענין ירשה או ליבום וחליצה - הרי הן כמי שאינן, שאין אחיה אלא מאב.

ח. גרים שנתגזרו ועבדים שגשפתו - אין להן אחיה כלל, והרי הן כגרים זה לזה. ואפלו אחד מהן הורתו שלא בקדשה ולדתו בקדשה, והשני הורתו ולדתו בקדשה - הרי הן כגרים; ואפלו תאומים ונולדו בקדשה, אין ביניהן אחיה - עד שתהיה הורתן ולדתן בקדשה.

לחזר ולקדש אחר הבעילה; ומכין אותו מכת מרדות (מלקות מדרבנן), וכותב לה כתבה.

ג. הפא על יבמתו - בין בשוגג בין במזיד, בין באנס בין ברצון, בין שהיה הוא מזיד והיא שוגגת או אנוסה, בין שהיתה היא מזידה והוא שוגג או אנוס, בין שהיתה ישנה בין שהיתה צרה, בין שבא עליה בדרךבה בין שלא בדרךבה, אחד המערה (תחילת ביאה) ואחד הגומר (גמר ביאה) - קנה. ד. במה דברים אמורים? שנתפון לבעל; אבל אם נפל ונתקע בה, או שבא עליה שכור שאינו מכיר כלום, או ישן - לא קנה. נתפון להטיט בפתל, והטיט (בעל) ביבמתו - לא קנה; להטיט בבקהמה, והטיט ביבמתו - קנה, שהרי נתפון לשם בעילה מפל מקום.

ה. יבמה שנתפנה (ונתגרשה), ואמרה בתוך שלשים יום: 'לא נבעלתי' - ואף על פי שהוא אומר: 'בעלתי' - כופין אותו שיחליץ לה, הואיל וקדם וגרשה בגט; ואם צדין לא גרש, כופין אותו שיבעל, או יחליץ ויציא בגט. גרשה לאחר שלשים יום, והיא אומרת 'לא נבעלתי' - מבקשין ממנו שיחליץ לה; ואם היה מודה שלא בעל, כופין אותו לחליץ. היא אומרת: 'נבעלתי', והוא אומר: 'לא בעלתי' - אינה צריכה חליצה; שאין זה נאמן לאסרה על כל אדם אחר שנקנסה.

ו. מי שמת והניח אחים רבים - מצוה על הגדול ליבם או לחליץ, שנאמר: 'והיה הבכור אשר תלד'; מפי השמועה למדו, שאינו מדבר אלא בבכור של אחים, כלומר: גדול האחים יקום על שם אחיו המת; וזה שנאמר: 'אשר תלד' - משמעו 'אשר ילדה האם', עם משמע 'אשר תלד היבמה'. ז. לא רצה הגדול ליבם, מחזירין על כל האחים; לא רצו - חוזרין אצל הגדול ואומרים לו: 'עליך מצוה, או חליץ או יבם'. ואין כופין את היבם ליבם, אבל כופין אותו לחליץ. ח. אמר הגדול: 'המתינו עד שיגדיל [האח] הקטן', או 'עד שיבוא ההולף' [האח שהלך למדינת הים], או 'עד שיבא [האח] החרש, ונמלך בו', ואם לא ירצה, אני איבם או אחליץ' - אין שומעין לו; אלא אומרים לו: 'עליך מצוה, או יבם או חליץ'.

ט. וכן אם היה הגדול במדינה אחרת - אין אחיו הקטן יכול לומר: 'על אחי הגדול היא המצוה, המתינו לו עד שיבוא'; אלא אומרים לזה שהוא כאן: 'או יבם או חליץ'. י. יבמה הראויה ליבום (מותות ליבם) שלא רצת להתניבם - דינה דין מורדת על בעלה, וכופין את יבמה לחליץ לה, ותצא בלא כתבה. הניח אחיו נשים רבות - כל מי שתבע היבם מהן ליבום ולא רצת - היא המורדת, וחליץ לה ותצא בלא כתבה. ושאר צרותיה שלא נתבעו, נוטלות כתבתן כשאר האלמנות.

יא. היו היבמין רבים, ותבע אותה הגדול ליבום, והיא אינה רוצה בו, ורוצה באחיו - אין שומעין לה, שמצוה בגדול. יב. אמר הגדול: 'איני רוצה לא לחליץ ולא ליבם, הרי אחי לפניך', ותבע אותה אחד מן האחים ליבום, והיא אינה רוצה בו, ורצת באח אחר, והוא רוצה בה - אין זו מורדת; מאחר

יז. וכן היבמה הקטנה - אם רצה היבם ליבם אותה, מיבם; אבל אינה חולצת עד שתגדיל ותבדק; ואפלו נבעלה אחר שנים עשרה שנה, אינה חולצת עד שתבדק וימצאו בה סימניו.

יח. כשם שאין היבם חולץ עד שיעשה איש - כך היבמה לא תחליץ עד שתעשה אשה גדולה; ויבם קטן שבא על יבמה קטנה, יגדלו זה עם זה [אינו יכול לגרשה].

יט. היבמה לא תתיבם ולא תחליץ, עד שתמתין תשעים יום, חוץ מיום המיתה ויום היבום או יום החליצה - כשאר כל הנשים. ומפני מה לא תחליץ בתוך תשעים יום? מפני שאינה ראויה ליבום, ונאמר: 'ואם לא יחפץ האיש ויחליצה געלו'; בעת שהיא עולה ליבום, עולה לחליצה; וכל זמן שאינה עולה ליבום, אינה עולה לחליצה. ואם יבם אותה או חליץ בתוך השלושה חודשים - הואיל ואינה מעברת - הרי זו נפטרה, ואינה צריכה כלום.

כ. החולץ ליבמתו, ונמצאת מעברת וילדה - אם היה ולד של קנא, הרי זו כמי שלא נחלצה לו מעולם; ומתרת לכהנה, ומתר בקרובותיה. אם הפילה, או שלא שהה שלשים יום אחר שנולד - חוזר וחולץ לה הוא או אחד מאחיו; שחליצת המעברת אינה חליצה, וביאת המעברת אינה יבום.

כא. לפיכך, הפוגם או החולץ ליבמתו המעברת - לא תנשא צרתה עד שתלד זו, שאין הולד מתיר עד שיצא לאור העולם.

כב. הפוגם את יבמתו ונמצאת מעברת - מפרשין אותו, וממתינין לה: אם הפילה, יחזר ויקנס; ואם ילדה, אפלו מת ביום שנולד - הרי זה מוציאה בגט וחולץ לה, ואחר כך תהיה מתרת לאחרים. ואם נתקיים הולד שלשים יום אחר שנולד, הרי זה ולד של קנא; ואינה צריכה ממנו גט, מפני שהיא ערוה עליו [אשת אחיו].

כג. ילדה לאחר ששה חודשים משנתפנה, ולד של קנא - הרי הולד ספק אם בן תשעה לראשון, או בן שבועה לאחרון; לפיכך יוציא בגט, והולד כשר. ואם בא עליה אחר שילדה, הבנים שיבואו אחרי ספק ממזרים (נשוא בן הראשון הוא).

יום חמישי ו' שבט ה'תש"ע

הלכות יבום וחליצה פרק ב

א. מדברי סופרים, שלא יבוא היבם על יבמתו, עד שיקדש אותה בפני שני עדים בפרוטה או בשוה פרוטה; וזה הוא הנקרא 'מאמר'. ואין המאמר קונה ביבמה קנן גמור, כמו שיתבאר; והעושה מאמר ביבמתו שלא מדעתה - לא עשה כלום, שאין האשה מתקדשת אלא ברצונה. וקטנה מן הארוסין (שנתארסה ומת ארוסה), אין עושין בה מאמר אלא מדעת אביה.

ב. וכשם שהוא מקדש את יבמתו, כך הוא מברך ברפת נשואין בעשרה, וכותב כתבה, כדין כל נושא אשה. ואם בא על יבמתו ולא עשה מאמר - קנה קנן גמור, ואינו צריך

יט. נתקדשה לאחר, לא נאסרה על יבמה; אלא נותן לה הור שנקדשה גט, ויבמה מיבם או חולץ. ואם היה יבמה כהן, שאינו יכול לשא גרושה - תצא מן הור בגט, כדי שלא יהיה החוטא נשכר, ויחליץ לה יבמה.

כ. חזר הור שנקדשה מן הארוסין, ונשא אחר שחליץ לה יבמה - אין מוציאין אותה מידו. אבל אם גרשה מן הנשואין, וחזר ונשא אחר שחליץ - מוציאין אותה; מפני שהיא דומה לאשת איש שנשאת ובא בעלה, שהיא אסורה על זה ועל זה, כמו שבארנו. והיבמה שזנת והיא [בעודה] זקוקה [שלא התייבמה ולא נחלצה] - לא נאסרה על יבמה; אלא רצה חולץ, רצה מיבם.

כא. כל יבמה שהיא ספק מדבריהם אם יש עליה זקת יבם או אין עליה זקת יבם - כגון יבמה שילדה ולד שלא כלו לו חדשיו ומת בתוך שלשים יום, שדינה שפחליץ מספק מדבריהם כמו שבארנו - אם הלכה ונתקדשה לאחר קדם חליצה, חולץ לה יבמה ותשכ עם בעלה; ואם נתקדשה לכהן שהוא אסור בחלוצה, אינו חולץ לה, שאין אסורין על זה אשתו, מספק מדבריהם. גרשה הפכה או מת - הרי זו חולצת, ואחר כך תנשא לאחרים לכתחלה.

יום שישי ז' שבט ה'תש"ע

הלכות יבום וחליצה פרק ג

א. האומר: 'זה בני', או שאמר: 'יש לי בנים' - הרי זה נאמן, ופוסט את אשתו מן החליצה ומן היבום [כשימות].
ב. אומר: 'זה אחי', או שאמר: 'יש לי אחים' - אינו נאמן לאסור את אשתו ולהניחה זקוקה ליבם; שהרי זה מתפנן לאסרה לאחר מותו.

ג. היה מחזק שיש לו אחים, ואמר בשעת מיתתו: 'אין לי אחים' - אינו נאמן; וכן אם אמר על מי שהחזק אחיו: 'אין זה אחי' - אינו נאמן. לא היה מחזק באחים, ויצא עליה קול שיש שם עדים שיעידו שיש לבעלה אחים, והעדים במדינה אחרת - אפלו אמר הוא בשעת מיתתו: 'אין לי אח' - הרי זו חוששת, ונתמתין עד שיבואו העדים שאמרו [עליהם שהם יודעים] וישאלו [יחקרו אותם].

ד. מי שזנה עם אשה, בין פנויה בין אשת איש, ונתעברה, ואמר: 'זה העבר ממני הוא', ואפלו היא מודה לו - אף על פי שהוא בנו לענין רשע - הרי זה ספק לענין יבום; כשם שזנת עמו, כך זנת עם אחר, ומאין יודע הדבר שזנה בנו ודאי, והרי אין לו חזקה? אלא לעולם ספק הוא, ולהחמיר דנין בו - וחולצת, ולא מתקבצת.

ה. נאמן עד אחד להעיד ליבמה שמת בעלה, ומתקבצת על פיו; או שמת יבמה, או שנתן לבעלה בן, להתייר לזר. ואפלו עבר, או אשה, או גוי מסית לפי תמו [ולא כוונת עדות] - מעיד במיתת היבם, כמו שמעיד לאשת איש להתייר, כמו שבארנו בהלכות גרושין.

ו. וחמש הנשים שאין מעידות זו לזו שמת בעלה, כך אין מעידין לה שמת יבמה; ודין עדות זו כדין אותה עדות, לענין עדים שמכחישין זה את זה במיתת היבם, ולכל דבר.

שנסתלק הגדול שמצוה בו, הרי כלן ראויין [שוין]; והואיל והיא רוצה באחד מהן, והוא רוצה בה - הרי זו לא מרדה. ולא עוד, אלא אם היה אחד מהן במדינה אחרת, ואמרה: 'הריני ממתנת עד שיבוא אותי, אבל זה איני רוצה בו' - אין זו מורדת. ואומרין לזה שאינו הגדול שתובע אותה: 'אם תרצה לחליץ לה ולתן לה כתובה, חליץ; ואם לאו, הרי רצתה רצת שתשב עד שיבוא אחיך - הואיל ואין לך דין קדימה עלי'.

יג. בא זה שתלת בו, ולא רצה בה - חוזרין אצל זה שתבע אותה ליבום, והיא אינה רוצה בו. ואומרין לה: 'אין כאן מי שרוצה ליבם אלא זה, ומצות יבום קודמת' - או תתייבם לו, או תצא בלא כתובה כדין כל מורדת.

יד. כל יבמה שאמרנו שדינה שפחליץ ולא תתייבם - הרי זו נוטלת כתובה, אם יש לה כתובה, כשאר כל האלמנות. וכן אם היה יבמה מפה שחין, או שיש בו שאר מומין אנשים - חולץ לה, ונוטלת כתובה. נולדו בה מומין כשהיא שומרת יבם [כשמתניה להתייבם] - נסתפקה [נתקלקלה] שדהו [כלומר: מזלו גרם]; ואם לא רצה ליבם, יחליץ ויתן כתובה.

טו. יבמה שגדרה הנדה מיבמה בחיי בעלה, או שגדרה הנדה מכל היהודים - כופין אותו שפחליץ לה, ונתטל כתובה. ואם נדרה לאחר מיתת בעלה [כדי להיפטר מיבום], מבקשין ממנו שפחליץ לה; ואם לא רצה, הרי זו מורדת. וכן אם נתפנה בנדרה, אפלו בחיי בעלה, כדי שלא ייבם אותה - אין כופין אותו לחליץ, אלא אם בן מרדה, ונתצא בלא כתובה.

טז. יבמה שתבעה היבם לחליצה, והיא אומרת: 'איני חולצת ולא נוטלת כתובה, אלא אשב בבית בעלי כשאר האלמנות' - אין שומעין לה; שהרי הקנו אותה לזה מן השמים; ורצה מיבם, רצה חולץ ונותן כתובה. ולא עוד, אלא אפלו אמרה: 'אני נזונת משלי, ואשב צגונה כל ימי' - אין שומעין לה; שהרי היבם אומר לה: 'כל זמן שאף זקוקה בי, אין נותנין לי אשה'; ואפלו היה נשוי, אפשר שישא אשה אחרת, או תהיה לו מריבה בתוך ביתו מפני היבמה [שאשתו תחשוש שמא ייבם].

יז. יבמה שלא היה לה על בעלה כתובה מפני שהיתה אסורה עליו, והרי היא מתרת ליבם, כמו שיתבאר - אם רצה היבם ליבם, מיבם; ואין לה עליו כתובה, כדרך שלא היה לה על בעלה. ודינה עם יבמה בתוספת [תוספת כתובה], כמו שהיה עם בעלה [שחייב בתוספת]; אבל אם לא כתב לה בעלה כתובה, או שמכרה לו כתובה או מחלה אותה - צריך היבם לכתב לה כתובה כשאר האלמנות.

יח. היבמה - קדם שיבוא עליה יבמה, או קדם שפחליץ לה - הרי היא אסורה להנשא לזר, שנאמר: "לא תהיה אשת המת החוצה, לאיש זר". ואם נשאת לאחר ובעלה - לזקה הוא והיא, ומוציאה בגט, ואפלו היו לה כמה בנים, ונאסרה עליו ועל יבמה; ויבמה חולץ לה, ואחר כך תהיה מתרת לאחרים.

וְיִרְאָה הָרוּאָה אוֹתָהּ שֶׁחֲלָצָה וְנִשְׁאֲת לִכְהֵן, וְיִדְמָה שֶׁהִחְלִיצָה מִתֵּרֶת לִכְהֵנָה, וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּעֵדִים שֶׁבָּאוּ; לְפִיכָף לֹא תַחֲלִץ וְלֹא תִתְיַבֵּם, אֲלֵא תִשָּׂאֵר בְּחֻקְתָּ זְקוּקָה בְּשִׁינְאָתָה, עַד שֶׁיָּבֹאוּ עֲדִים.

טז. וְכֵן אִשָּׁה שֶׁחֲלָץ בְּעֵלָה וְצִרְתָּהּ [אֲשֶׁתּוֹ הַשְּׂנִינָה] לְמִדֵּינַת הַיָּם, וְבָאוּ וְאָמְרוּ לָהּ: 'מֵת בְּעֵלְךָ' - הָרִי זֶה לֹא תַחֲלִץ וְלֹא תִתְיַבֵּם לְעוֹלָם, עַד שִׁיּוּדֵעַ אִם יִלְדָה צִרְתָּהּ אוֹ לֹא יִלְדָה. וְלָמָּה לֹא תַחֲלִץ אַחֵר תִּשְׁעָה חֲדָשִׁים מִמִּיתַת הַבֶּעַל, וְתִהְיֶה מִתֵּרֶת לִזְרָה עַל כָּל פְּנִים, שָׂאֵם יִלְדָה צִרְתָּהּ, הָרִי נִפְטָרָה זֶה, וְאִם לֹא יִלְדָה, הָרִי נִחְלָצָה? גִּזְרָה, שָׂמָּה יוֹדֵעַ אַחֵר הִחְלִיצָה שֶׁיִּלְדָה צִרְתָּהּ וְלֹד שֶׁל קִמָּא, וְנִמְצָאָת זֶה שֶׁאֵינָה חֲלִיצָה, וְתִנָּשֵׂא לִכְהֵן אַחֵר שֶׁנִּחְלָצָה, וְיֹאמַר הָרוּאָה שֶׁלֹּא יָדַע בְּעֵדִים שֶׁבָּאוּ, שֶׁהִחְלִיצָה מִתֵּרֶת לִכְהֵן, וְיַעֲיֵד שֶׁרָאָה אוֹתָהּ נִשְׁאֲת לִכְהֵנָה עַל פִּי בֵּית דִּין. לְפִיכָף אִם הִיָּתָה אֲסוּרָה לִכְהֵנָה מִתַּחֲלָתָה - הָרִי זֶה חוֹלָצָת לְאַחֵר תִּשְׁעָה, וְתִנָּשֵׂא לִזְרָה. אֲבָל זֶה הַצָּרָה שֶׁהִיָּתָה עִם בְּעֵלָה בְּשִׁמְתָה - תִּמְתִּין תִּשְׁעִים יוֹם בְּשָׂר הַיָּבָמוֹת, וְתַחֲלִץ אוֹ תִתְיַבֵּם; וְלֹא תַחֲשׂוּשׁ לְצִרְתָּהּ שֶׁבְּמִדֵּינָה הִאֲחִרָתָה, הוֹאִיל וְלֹא הִיָּתָה בְּעֵלָה עֲמָה בְּמִדֵּינָה.

יז. הָאִשָּׁה שֶׁמֵּת בְּעֵלָה, וְהִיָּתָה לָהּ חֲמוֹת בְּמִדֵּינַת הַיָּם - אֵינָה חוֹשֶׁשֶׁת שָׂמָּה לִילְדָה חֲמוֹתָהּ וְכָבֵד נֶתֶן [נוֹלַד] לָהּ יָבָם בְּמִדֵּינָה אַחֲרָתָה; שֶׁלֹּא גִזְרֵי בְּדִבְרֵי זֶה, אֲלֵא נִעְמִיד אוֹתָהּ עַל חֻקְתָּהּ, וְהָרִי הִיא מִתֵּרֶת. וְהוּא הַדִּין לְאִשָּׁה שֶׁמֵּת בְּעֵלָה, וְהִיָּתָה לוֹ בֵּן בְּמִדֵּינָה אַחֲרָתָה - הָרִי זֶה מִתֵּרֶת לִזְרָה; וְאֵין חוֹשֶׁשִׁין שָׂמָּה מֵת הַבֵּן, אֲלֵא הַעֲמִיד אוֹתָהּ עַל חֻקְתָּהּ. יח. יִצְאָת חֲמוֹתָהּ מִצִּבְרָתָה - הָרִי זֶה חוֹשֶׁשֶׁת, וְלֹא תִנָּשֵׂא לִזְרָה עַד שֶׁתִּדַּע מָה הִיָּתָה סוֹף עֲבוּר חֲמוֹתָהּ, שָׂמָּה נוֹלַד לָהּ יָבָם קִדָּם מִיתַת הַבֶּעַל.

יט. הָאִשָּׁה שֶׁחֲלָץ בְּעֵלָה וְכָנָה לְמִדֵּינַת הַיָּם, וְבָאוּ וְאָמְרוּ לָהּ: 'מֵת בְּעֵלְךָ וְאַחֵר כָּף מֵת בְּגֶן', וְנִשְׁאֲת, וְאַחֵר כָּף נוֹדֵעַ שֶׁחֲלוּף הָיוּ הַדְּבָרִים - תִּצָּא, וְתִנָּלַד בְּשָׂר; אָמְרוּ לָהּ: 'מֵת בְּגֶן' וְאַחֵר כָּף מֵת בְּעֵלְךָ, וְנִתְיַבֵּם, וְאַחֵר כָּף נוֹדֵעַ שֶׁחֲלוּף הָיוּ הַדְּבָרִים - תִּצָּא, וְתִנָּלַד שְׂנוּלַד לְפָנֶי הַשְּׂמוּעָה אוֹ לְאַחֵר הַשְּׂמוּעָה מִמֶּנּוּ.

יום שבת קודש ח' שבט ה'תש"ע

הלכות יבום וחליצה פרק ד

א. פִּיצֵד מִצּוֹת חֲלִיצָה? הַיָּבָמָה הוֹלֶכֶת אַחֵר יָבָמָה לְמָקוֹם שֶׁהוּא שָׂם, וְכָאֵה לְרִיגִין, וְהֵם קוֹרְאִין לוֹ, וְנוֹתֵנִין לוֹ עֶצֶה הַהוֹנֵג [ראוּיָה] לוֹ וְלָהּ. אִם עֶצֶה טוֹבָה לְיָבָם [שְׂמִחָאִימִים חֵם זל"ה], יוֹעֲצִין אוֹתוֹ לְיָבָם; וְאִם עֶצֶה טוֹבָה לְחָלִץ - כְּגוֹן שֶׁהִיָּתָה הִיא יִלְדָה וְהוּא זָקֵן, אוֹ הִיא זָקֵנָה וְהוּא יָלַד - יוֹעֲצִין אוֹתוֹ לְחָלִץ.

ב. וְצִרְכִּין הַדִּינִין לְקַבֵּעַ מָקוֹם שֶׁיִּשְׁבּוּ בוֹ, וְאַחֵר כָּף תַּחֲלִץ שָׂם בְּפָנֶיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: 'וְעֵלְתָּה יָבָמָתוֹ הַשְּׂעֵרָה אֶל הַזִּקְנִים' וְגו'. לֹא נוֹעֲדוּ [סִיכְמוּ בִּינֵיהֶם] וְלֹא קָבְעוּ מָקוֹם, אֲלֵא נִקְרָאוּ נִקְרָה [קִרָה מִקְרָה], וְנִקְרָתָה הִיא וְהוּא לְפָנֶיהֶם, וְחָלְצוּ - חֲלִיצָתָהּ בְּשָׂרָה.

ז. שְׁתֵּי יָבָמוֹת [הַנְּשׂוּאוֹת לְשְׁנֵי אַחִים] שֶׁבָּאוּ מִמִּדֵּינַת הַיָּם, זֶה אוֹמְרָת: 'מֵת בְּעֵלִי', וְזֶה אוֹמְרָת: 'מֵת בְּעֵלִי' - זֶה אֲסוּרָה [לְזֹר] מִפְּנֵי בְּעֵלָה שֶׁל זֶה [שֶׁהִיא 'זְקוּקָתוֹ'], וְזֶה אֲסוּרָה מִפְּנֵי בְּעֵלָה שֶׁל זֶה; שֶׁאֵין יָבָמָתָה נֶאֱמָנָה לְהַעֲיֵד לָהּ שְׂמֵת יָבָמָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

ח. הִיָּתָה לְאַחַת מֵהֶן עַד שְׂמֵת בְּעֵלָה - זֶה שִׁישׁ לָהּ הָעֵד, עוֹמֶרֶת בְּאֲסוּרָה; שֶׁאֵינָה אֲסוּרָה מִפְּנֵי בְּעֵלָה, אֲלֵא מִפְּנֵי יָבָמָה. וְזֶה שֶׁאֵין לָהּ עֵד, מִתֵּרֶת; שֶׁהָרִי הָעֵד הָעֵד שְׂמֵת יָבָמָה, וְהִיא נֶאֱמָנָה לומר 'מֵת בְּעֵלִי'.

ט. לְזוֹ בָּנִים וְלְזוֹ אֵין בָּנִים - זֶה שִׁישׁ לָהּ בָּנִים, מִתֵּרֶת; וְשֶׁאֵין לָהּ בָּנִים, אֲסוּרָה. הִיָּתָה לָהּ יָבָם אַחֵר כָּאֵן, הָרִי זֶה מִיָּבָם לְשִׁתְּיָהּ.

י. מֵת זֶה הַיָּבָם שֶׁיָּבָם אוֹתָהּ - אֲסוּרוֹת לְהַנְּשֵׂא לִזְרָה, כְּשֶׁהָיוּ בְּתַחֲלָה. נִתְיַבֵּמוּ וְנִתְגַּרְשּׁוּ, הָרִי אֵלֶּי מִתֵּרֶת לִזְרָה.

יא. אִף עַל פִּי שֶׁהָאִשָּׁה נֶאֱמָנָה לומר 'מֵת בְּעֵלִי', וְתִנָּשֵׂא אוֹ תִתְיַבֵּם - אֵין הַיָּבָמָה נֶאֱמָנָה לומר 'מֵת יָבָמִי', שֶׁתִּנָּשֵׂא לִזְרָה; הוֹאִיל וְהוּא אֲסוּר לָאוּ, שָׂמָּה יְהִיָּה קַל בְּעִינֶיהָ. וְכֵן אֵין הַיָּבָם נֶאֱמָן לומר 'מֵת אֲחִי', שֶׁיָּבָם אֶת אִשְׁתּוֹ - שָׂמָּה עֵינָיו נֶתֶן בָּהּ. וְאֵין הָאִשָּׁה נֶאֱמָנָה לומר 'מֵתָה אַחֲוֹתִי', שֶׁתִּכָּנַס לְבֵיתָהּ, וְאֵין הָאִישׁ נֶאֱמָן לומר 'מֵתָה אִשְׁתִּי', שֶׁיִּשָּׂא אֶת אַחֲוֹתָהּ - עַד שֶׁיַּעֲיֵדוּ שְׁנֵי עֲדִים שֶׁמֵּתָה אַחֲוֹתָהּ, וְאַחֵר כָּף תִּכָּנַס לְבֵיתָהּ; שֶׁלֹּא הָאִמִּינוּ עַד אַחֵר אֲלֵא מִשּׁוּם הַתֵּרֶת עֲגוּנָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

יב. לְפִיכָף, הָאִשָּׁה שֶׁחֲלָצָה הִיא וּבְעֵלָה וְיָבָמָה לְמִדֵּינַת הַיָּם, וְכָאֵה וְאָמְרָה: 'מֵת בְּעֵלִי וְאַחֵר כָּף מֵת יָבָמִי', אוֹ שֶׁאָמְרָה: 'מֵת יָבָמִי וְאַחֵר כָּף מֵת בְּעֵלִי' - הָרִי זֶה אֵינָה נֶאֱמָנָה. אֲבָל אִם הִלְכָה הִיא וּבְעֵלָה בְּלִבָּד, וְכָאֵה וְאָמְרָה: 'נֶתֶן לִי יָבָם [נוֹלַד לְבַעֲלִי אַח] בְּמִדֵּינַת הַיָּם וְנֵת' - בֵּין שֶׁאָמְרָה 'מֵת הַיָּבָם וְאַחֵר כָּף מֵת בְּעֵלִי', בֵּין שֶׁאָמְרָה 'מֵת בְּעֵלִי וְאַחֵר כָּף מֵת הַיָּבָם שְׂנֵתִן לִי' - הָרִי זֶה נֶאֱמָנָה, שֶׁהִפָּה שְׂאֶסֶר הוּא הִפָּה שֶׁהִתִּיר.

יג. הָאִשָּׁה שֶׁחֲלָצָה הִיא וּבְעֵלָה וְכָנָה לְמִדֵּינַת הַיָּם, וְכָאֵה וְאָמְרָה: 'מֵת בְּעֵלִי וְאַחֵר כָּף מֵת בְּנִי' - נֶאֱמָנָה, שֶׁהָרִי הִיָּתָה בְּחֻקְתָּ הָתֵר לִזְרָה [שֶׁהָרִי יֵשׁ לוֹ בֵּן]. אָמְרָה: 'מֵת בְּנִי וְאַחֵר כָּף מֵת בְּעֵלִי' - אֵינָה נֶאֱמָנָה לְהִתְיַבֵּם; וְחוֹשֶׁשִׁין לְדִבְרֶיהָ, וְחוֹלָצָת וְלֹא מִתְיַבֵּמָת.

יד. הִלְכָה הִיא וּבְעֵלָה בְּלִבָּד, וְכָאֵה וְאָמְרָה: 'נֶתֶן [נוֹלַד] לִי בֵּן בְּמִדֵּינַת הַיָּם וְנֵת, וְאַחֵר כָּף מֵת בְּעֵלִי' - נֶאֱמָנָה וּמִתְיַבֵּמָת, שֶׁהָרִי הִיָּתָה בְּחֻקְתָּ הָתֵר לִיָּבָמָה בְּעַת שֶׁחֲלָצָה. אָמְרָה: 'מֵת בְּעֵלִי וְאַחֵר כָּף מֵת הַבֵּן שְׂנֵתִן לִי' - אֵינָה נֶאֱמָנָה לְפִטְרָה עֲצָמָה מִן הַיָּבּוּם וּמִן הַחֲלִיצָה; וְחוֹשֶׁשִׁין לְדִבְרֶיהָ, וְחוֹלָצָת וְלֹא מִתְיַבֵּמָת.

טו. בָּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁתְּיָהּ פְּסוּלָה לִכְהֵנָה מִתַּחֲלָתָה, כְּגוֹן שֶׁהִיָּתָה גְּרוּשָׁה אוֹ חֲלָלָה [פְּסוּלָה לְכַהֲנוֹהָ], אוֹ שֶׁאָמְרָה: 'בְּמַעֲרָה הִיָּינוּ כְּשִׁמְתוֹ' [וְלֹא יוֹדַע מִי מֵת רַאשׁוֹן]. אֲבָל אִם אֵין הַדְּבָר בֵּן, אֵינָה חוֹלָצָת - שָׂמָּה תַּחֲלִץ, וְיָבֹאוּ עֲדִים וְיַעֲיֵדוּ שֶׁהִדְּבָר כְּמוֹ שֶׁאָמְרָה וְהַבֶּעַל מֵת תַּחֲלָה, וְנִמְצָאָת חֲלִיצָה זֶה אֵינָה כְּלוּם, וְתִנָּשֵׂא לִכְהֵן.

יד. רקקה בלבד, או שרקקה וקראה ולא חלצה - הרי זו פחליצה פסולה. קראה היא והוא, ולא חלצה ולא רקקה - לא עשה כלום, שנאמר: "ככה יעשה לאיש" - המעשה שהוא החליצה והרקקה, היא שמועיל; אבל הקריאה אינה מעצבת ואינה מועלת.

טו. חלצה ורקקה וקראת, והן יושבין או משין על צדיהן, או שהיה שרוף הנעל קשור על שוקו מן הארבעה ולמטה [בין השוק לירך], או שחלצה בפני שלשה עמי הארץ שאינן יודעין להקרות, וכן הסומה שחלצה - חליצתו כשרה.

טז. חלצה בלילה, או שחלצה בפני שנים, או בפני שלשה ונמצא אחד מהן קרוב או פסול [לדון דיני ממונות], או שהיה המנעל קשור למעלה מן הארבעה, או שהתיר הוא ושמטה היא, או שהתירה היא ושמט הוא, או שנתפנה היא ולא נתפנה הוא, או שנתפנה הוא ולא נתפנה היא, וכן קטנה שחלצה לגדול - חליצתה פסולה. וכן אם חלצה בפני יחיד, ואפלו בינו לביתה, ובלילה - הרי זו חליצה פסולה; אבל חרש שוטף וקטן שחלצו, וכן החולץ למי שהיא פטורה מן החליצה ומן היבום - אינה חליצה.

יז. יבם שרגלו הימנית חתוכה, אינו חולץ בשמאל; ואם חלצה מעל שמאלו, חליצתה פסולה. היתה רגלו עקומה לאחור, או הפוכה על צדה, או שהיה מהלך על ראשי אצבעות רגליו - הרי זה אינו חולץ, שהחולץ צריך לנעץ עקבו בארץ, וזה אינו יכול; ואם חלצה למי שרגלו כף, חליצתה פסולה.

יח. ויבמה שידיה חתוכות - חולצת לכתחלה ואפלו בשניה, שלא נאמר 'וחלצה בידיה'. חלצה במנעל של בגד [בד], אינה חליצה; אבל אם חלצה במנעל שאין לו עקב, או שהיה תפור בפשתן, או שהיה מנעל של שער או של סיב [חוטים מהצומח] או של שעם [עץ אלון] או של עץ, או שהיה מנעל גדול שאינו יכול להלך בו, או קטן שאינו חופה רב רגלו, או מנעל פרום [קרוע] שאינו חופה רב הרגל, או נפחת [נקרעה סוליתו] שאין מקבל רב הרגל - חליצתה פסולה.

יט. חלצה בסנדל של עץ ומחפה עור, או שהיתה קרקעיתו עור וחתיו [צדדיו] של שער, או שחלצה סנדל של שמאל מעל רגלו הימנית, או שלא היה המנעל שלו, או שהיה המנעל גדול שיכול להלך בו, או קטן שחופה רב רגלו, או נפרם שחופה רב הרגל, או נפחת שמקבל רב הרגל - חליצתה כשרה.

כ. סנדל המסגר [פרחה בו צרעת והוטגר ע"י הכהן לבדוקו] והמחלט [ננטמא ע"י הכהן], ושל עבודה זרה שמניחין אותו ברגלי הצורה [פסל] - לא תחלץ בו; ואם חלצה - חליצתה כשרה, ואף על פי שהוא אסור בהנחה. אבל סנדל של תרבות עבודה זרה [נמסור בהמה שהוקרבה לע"ז], ושל עיר הנדחת, או שנעשה למת שיקבר בו - אם חלצה בו, חליצתה פסולה; שהרי אינו עומד להלך בו.

כא. קרעה המנעל מעל רגלו, או ששפתה, או שהיה לבוש שני מנעלין וחלצה העליון - אף על פי שקרעה תחתון עד שנתגלתה רגלו, הרי זו חליצה פסולה.

ג. ומלמדין אותה ואת היבם לקרות, עד שיהיו רגליה; ותהיה יכולה לקרות "לא אבה" בנשימה אחת, ואחר כך תאמר "יבמי" - כדי שלא יהיה משמע דבריה: 'אבה יבמי'. ד. ומאחר שתהיה רגילה לקרות, אף על פי שלא קראת בנשימה אחת, אין מקפידין על זה; אבל אם אינה יכולה, מקבילין אותה עד שתדע.

ה. והחליצה ביום, ולא בלילה, ובפני שלשה שידעין להקרות כשרה. ואם אחד מן השלשה גר - פסול, ואפלו היה אביו גר ואמו ישראלית; עד שיהיה אביו ואמו מישראל. ומצותה [לכתחילה] בחמשה, כדי לפרסם הדבר; ואותן השנים, אפלו היו עמי הארץ.

ו. כיצד חולצין? מביאין לו מנעל של עור שיש לו עקב, ואינו תפור בפשתן; ולובשו בימין, וקושר רצועותיו על רגלו; ועומד הוא והיא בבית דין, ומקריין ליבמה בלשון הקדש: "מאן יבמי וגו'", ואחר כך מקריין ליבם: "לא חפצתי לקחתה"; ונועץ רגלו בארץ, והיא יושבת ופושטת ידה בבית דין, ומתרת רצועות המנעל מעל רגלו, וחולצת המנעל ומשלכת אותו לארץ; ומשישמשט רב העקב, התרה היבמה לזר.

ז. ואחר כך עומדת ויורקת בארץ כנגד פניו, רק הנראה לדינין - שמצות חליצה שיהיו שניהן עומדין בשעת קריאה ובשעת ריקה; וצריכין הדינין לראות הרק יוצא מפה. ואחר כך מקריין לה: "ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחריו, ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל".

ח. הכל בלשון הקדש, שנאמר: "ככה" - בלשון הזה; וכל היושבין שם עונין אחריה: 'חלוץ הנעל, חלוץ הנעל, חלוץ הנעל', שלשה פעמים. וצריך שתתפון היבמה שתחלץ לו, ויתפנו הוא שיחלץ לה; ויעשו מעשים אלו לשמן [לשם מצוות חליצה]. והסומה אינו חולץ, שנאמר: "וירקה בפניו"; ואין זה רואה הרק.

ט. נמצא סדר חליצה כך הוא: קוראה היא תחלה: "מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל, לא אבה יבמי"; ואחר כך קורא הוא: "לא חפצתי לקחתה"; ואחר כך תחלץ, ואחר כך תרק; ואחר כך תקרא: "ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחריו, ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל".

י. ואין הסדר מעכב, אלא אם לא קראה בתחלה לא היא ולא הוא, או שרקקה ואחר כך חלצה, או שרקקה ואחר כך רקקה - חליצתה כשרה.

יא. ולמה לא תחזור ותרק על הסדר? שמה יאמרו: ריקה לבדה אינה כלום, ואינה פוסלת מן האחין [והרי היא פוסלת, כדלהלן].

יב. חלצה בלבד, ולא קראה ולא רקקה - חליצתה כשרה; ואין צריך לומר, שחלצה וקראה ולא רקקה, או שחלצה ורקקה ולא קראה - שחליצתה כשרה.

יג. במה דברים אמורים? בשהיו יכולין לדבר, והרי הם ראויין לקרות. אבל אלמת או אלם, אינן חולצין; ואם חלצו, חליצתן פסולה; ואינן פורשין או חרשת שחלצו, שלא עשו כלום - לפי שהחרש והחרשת אינן בני דעת.

לתתא [אנו הדיינים שמקצתנו חתומים למטה], במוֹתב תלתא פחדא הוינא יתבין בבי דינא [במושב שלושה כאחד היינו יושבים בבית דין], וסליקת לקדמנא [ועלתה לפנינו] פלונית פת פלוני ארמלת [אלמנת] פלוני, ואקריבת לקדמנא גויכרא חד די שמייה [והביאה לפנינו אדם אחד ששמו] פלוני בן פלוני, וכן אמרה לנא [לנו] פלונית דא [זו]: 'פלוני בר פלוני דנא [זה] אחויה דפלוני מאבוייה הוא דהוינא נסיכנא ליה, וישכיב [אחיו של פלוני מאבא, שהייתי נשואה לו ומת], וחי לרבנן ולכל ישראל שבך [השאר], ובר וברת ברית ומחסין ומוקים שמא בישראל לא שבך [ובן ובת יורש ומנחיל ומקים שם בישראל לא השאר], והדין פלוני אחויה חזי ליבומי יתי [זה פלוני אחיו ראוי לייבם אותי]. קען רבנן, אמרו ליה, אי צבי ליבומי יתי [נכעת חכמים, אימרו לו אם רוצה היבם לייבם אותי] - יבם, ואי לא - בטלע לי קדמיכון רגליה דמינא ואשרי סיגיה מעל רגליה וארוק באנפוייה' [ואם לא, יצדד לעברי לפניכם את רגלו הימנית ואתיר נעלו מעל רגלו, וארוק בפניו]. ואשתמודענויה לפלוני דנא, דאחויה דפלוני מיתנא מאבוייה הוא [ונתברר לנו שפלוני זה אחיו של פלוני המת מאביו הוא], ואמרנא ליה: 'אי צבית ליבומי יתה - יבם, ואי לא - אטלע לה קדמנא רגלך דמינא ותשרי סינך מעל רגלך ותרוק באנפך' [ואמרנו לו אם רצונך לייבם אותה - ייבם, ואם לא צדד לה לפנינו את רגלך הימנית ותתיר נעלך מעל רגלך ותירוק בפניך]. ונני ואמר: 'לית אנא צבי ליבומי יתה' [נענה ואמר לנו אין אני רוצה לייבם אותה]. מיד אקרינוהא לפלונית דא [מיד הקרינו לפלונית זו]: 'מאן יכמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יכמי'. ואף להאיי פלוני אקרינא ליה [וגם לפלוני זה הקרינו לו]: 'לא חפצתי לקחתה', ואטלע לה רגליה דמינא וישרת סיגיה מעל רגליה, ורקת באנפוייה וקא דאיתחזי לנא מפומה על ארעא [וצידד לה את רגלו הימנית, והתירה נעלו מעל רגלו, ורקת בפניו רוק הנראה לנו, מפיה על הארץ]. ויתוב אקרינוהא [נשוב הקרינו לה]: 'ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו, ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל'. ואנחנו דיגי וכל דהו יתבין קדמנא עגינא בתריה [ואנו הדיינים, וכל אלה שהיו יושבים לפנינו, ענינו אחריה]: 'חלוץ הנעל, חלוץ הנעל, חלוץ הנעל' [שלוש פעמים]. ומדאיתעביד עובדא דא קדמנא, שרינוהא לפלונית דא למקה להתנסבא לכל מאן דתצבי, ואנש לא ימחא בידה מן יומא דנן ולעלם [ומשנעשה מעשה זה בפנינו, התרונה לפלונית זו לילך ולהינשא לכל מי שתרצה, ואיש לא ימחה בידה מיום זה ועד עולם]. ובקעית מנא פלונית דא גטא דחליצותא דא, וכתבנא ויהבנא לה לזכי [וביקשה מאיתנו פלונית זו גט חליצה זה, וכתבנו ונתנו לה לזכות] כדת משה וישראל."

לא. ומעידין עליו שלשה, או שנים מן השלשה, או שנים שראו החליצה אף על פי שאינן הדיינים שחלצה בפניהם, כמו שבארנו. ואפלו אשה, ואפלו עבד, או קטן שהוא מכיר ונכון - נאמנין לומר: 'זה הוא פלוני וזה הוא יבמתו',

כב. יכמה שאכלה שום ונגריר [חדלד] וכיוצא בהן מדברים שמידין [מדינים] את הרק, והיה הרק זב מפיה - אינו כלום, עד שיהיה הרק מעצמו [ויורקה].

כג. רקקה דם, או שהיה שותת מפיה - אינו כלום; אבל אם מצצה ורקקה - פשר, שאי אפשר לדם שנמצץ בלא צחצוחי [טיפות] רק. רקקה וקלטתו [אחזתו] הויה קדם שניגע לכנגד פניו, כגון שהיתה [היבמה] ארקה [גבוהה] והוא [היבם] קצר [נמוך] - אינו כלום; ואם אחר שהגיע לנגד פניו - אף על פי שלא הגיע לארץ, פשר. וכן אם לא ראו הדיינים הרק כשיצא מפיה, פשר.

כד. חליצה מטעית, פסולה. כיצד? כגון שאמרו לו: 'חלץ לה ובכך אתה כונסה', או שאמרו לו: 'חלץ לה, שזו מצוה היא ואינה מפסדת עליך כלום, ואם רצית אחר כך ליבם תיבם', וכיוצא בדברים אלו. אבל אם הטעוהו ואמרו לו: 'חלץ לה על מנת שתתן לך מאתים זוז', או על הנאי כך וכך - אף על פי שלא נתנה ולא נתקם התנאי, חליצתה כשרה; והרי נתפנו לחלץ לה.

כה. המוסר מודעא על החליצה [הצהיר לפני החליצה שהוא אנוס], חליצתו פסולה; לפיכך ראוי לדיינים לומר לו לבטל המודעא, בדרך שעושין בגט. לחצוהו ישראל והכוהו עד שחלץ - אם פדין עשו, חליצתו כשרה; ואם שלא פדין, כגון שטעו או שהיו הדיוטות - חליצתו פסולה. ואם הגויים אנסוהו מעצמן - אם היה הדין נותן שישלח, חליצתו פסולה; ואם שלא פדין, אינה חליצה.

כו. כל מקום שאמרנו 'אינה חליצה', או 'לא עשה כלום', או 'אינה כלום' - הרי היא כאלו לא נחלצה לו, ולא נאסרו עליו קרובותיה, ולא נפסלה מן הכהנה, ומתרת להתיבם. וכל מקום שאמרנו 'חליצתה פסולה' - נאסרו עליו קרובותיה, ונפסלה מן הכהנה, ונאסרה על האחין, ואינה מתבבמת; ואינה מתרת להנשא לזר עד שתחלץ חליצה כשרה.

כז. עברה ונשאת - הרי זה חולץ לה חליצה כשרה, והיא פתחת בעלה; ואין מוציאין אותה מידו.

כח. יכמה שגדלה בין האחים, הרי זו מתרת להתיבם; ואין חוששין לה שמא חלצה לאחר מהן בינו לביתה ונפסלה עליהן. אבל אם ראינוה שחלצה נעלו של אחד מהן - נפסלה, שמא נתפונה לחליצה; וצריכה חליצה כשרה להתירה לזר.

כט. גט חליצה שאנו כותבין - אינו אלא [תיעוד של -] מעשה בית דין, כדי שיהיה בידה ראיה שגחלצה. ואין הדיינים חולצין אלא אם כן מפירין [שזו יבימתו]. לפיכך מי שראו זאת שגחלצה - כותבין לה גט חליצה, אף על פי שאינן מפירין שזו היא אשת פלוני ושזה שחלץ לה אחי; שחרי הדיינים שחלצה בפניהם הכירו זה, ואחר כך חליצה. וזה הוא גט גט חליצה שנהגו בו העם:

ל. "ביום פלוני, כך וכך לירח פלוני, שנת כך וכך למנן פלוני למניאנא די רגילנא לממני ביה [למנין שאנו רגילים למנות בו] במקום פלוני, אנחנו דיגי דמקצתנא חתימין

יהודים שמוקירים ומפרנסים ומלבישים נשותיהם באמונה, ויהבנא ליכי מיהרי בתוליכי כסף זוזי מאתן דאינון מזוזי כספא טבא עשרין זוזין וחסמשה זוזי [ואביא לך מזהר מאתיים זה כסף, ששוים לעשרים וחמשה זוזים מכסף טהור] דחאזו ליכי [הראויים לך], ומזוניכי וכסותיכי וסיפוקיכי ומעל עליכי כאורח כל ארעא [ומזונותיך ומלבושך וסיפוקיך ולבוא עליך כדרך כל הארץ]. וצביאת כלתא פלונית דא, ונהת ליה לאנתו [ורצתה כלה פלונית להיות לו לאשה]. ורצה והוסיף לה תוספת על עקר כתבתה עד משלם כף וכף. ודא נדוניא דהנעלת ליה כף וכף [וזה סכום הנדוניה שהכניסה לו], הכל נתקבל חתן זה ובא לידו ונעשה ברשותו, וזקף הכל על עצמו במלוה ורשו [וחוב]. וכף אמר לנא חתנא דנן: 'אתריות כתבה דא בלה עקר ונדוניא ותוספת עם שאר תנאי כתבה, קבלית עלי ועל יתאי ברתאי [קבלתי עלי ועל כל יורשי אחרי] ועל כל שפר ארג [כל הנראה נחמד] נכסין וקניגין דאית לי תחות [תחת] כל שמאי, דקניתי ודעית דאנא למקני, מקרקעי ומטלטלי, מטלטלי אגב מקרקעי, בלהון יהון אתראין וערבאין לכתבה דא בלה עקר ונדוניא ותוספת [עיקר כתובה והתוספת והנדוניה, כולם יוכלו] לאתפרעא מנהון בחיי ובתר מותי ואפלו מגלימא דאכתפאי' [מגלימה שעל כתפי]. וקנינו מפלוני דנן [נעשה קנין] על כל מאי דכתבי ומפרש לעיל קנן שלם דלא באסמכתא [הבטחה סתמית] ודלא כטפסי דשטרי [לא כסופס מצוי חסר משמעות], אלא כחמר חזק כל שטרי כתבות הנהגות בישראל וכהגן וכתקון רבותינו ז"ל. וחתמנו על שטר כתבה דא בזמן הנוכח למעלה, והכל שריר ובריר וקיים.

לד. ואם היתה כתבת אלמנה, כותב 'פלונית ארמלתא' [אלמנה פלונית]; ואם היתה כתבת גרושה, כותב 'פלונית הגרושה' - כדי שלא יפשל בה כהן. וכותב: 'ויהבנא ליכי מיהריכי כסף זוזי מאה דאינון מזוזי כספא טבא תריסר זוזי ופגל זוזא דחאזו ליכי'.

לה. כשכותבין גט יבמין או כתבת יבמין - משרטט [בקלף קוים ישרים ל-] מקום הפסוקים; שאסור לכתב שלש תבות בלא שרטוט. ויבמה שחלצה, מתרת להנשא ביום חליצתה, שחרי אינה חולצת עד שתשלים תשעים יום [נמנות בעלה].

וחולצין על פיהן; וכן בשאר עדיות של תורה, בין לעדות ממון בין לעדות אסור - שנה דבר העשוי להגלות הוא; ואפשר לידע אמתת הדבר שלא מפיהן, כענין שבארנו בסוף הלכות גרושין. ואם רצה היבם ליבם - מקדש ומיבם וכותב לה כתבה, כמו שהודענו. וזה הוא נסח כתבת יבמין שנהגו בו העם:

לב. "ביום פלוני, כף וכף לירח פלוני, שנת כף וכף למנין פלוני למניאנא די רגילנא לממני ביה [בתאריך פלוני לחודש פלוני למנין השנים שבו רגילים למנות], איך פלוני בן פלוני אתא לקדמנא [פלוני בא לפנינו], וכן אמר לנא [וכך אמר לנו]: 'דפלוני בן פלוני אחי דמן אבא שכבי, וחי' לרבנן ולכל ישראל שבק [אחי מאב מת והותיר חיים' לרבנן ולכל ישראל], ובר וברת ומורית ומחסין ומוקים שמא בישראל לא שבק [לא הותיר אחריו בן ובת יורש ונוחל ומקים שם בישראל], ושבק אתתא ההיא די שמה פלונית בת פלוני [השאיר אשה ושמה פלונית בת פלוני], ונאני לי מן אויתא ליבומי יתה [ואני ראוי לייבם אותה מדין תורה], כדכתבי בספר אויתא דמשה יבמה יבא עליה'. וצביאת פלונית דא ואתנבמת לפלוני בר פלוני יבמה לאוקומי שמא בישראל [והסכימה פלונית זו להתייבם ליבם פלוני בן פלוני כדי להקים שם בישראל], כדכתבי ויהיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחי המת ולא ימחה שמו מישראל. וכתב לה פלוני יבמה לפלונית יבמתיה כסף זוזי מאתן דחאזו לה [מאתיים זה הראויים לה] דהו כתיבין לה בכתבתה דכתב לה בעלה קדמא, ואוסיף לה מדיליה כף וכף. ודא נדוניא דהנעלת ליה [וזהו הנדוניה שהכניסה לו] וכו', בשאר טפסי כתבות. טפס הכתבה:

לג. ביום פלוני לירח פלוני, שנת כף וכף למניאנא די רגילנא לממני ביה במאתא פלונית דעל נהרא פלוני מותבה, איך פלוני בן פלוני אמר לה לפלונית בת פלוני בתולתא פלתא: 'הוי לי לאנתו [לאשה] כדת משה וישראל, ואנא במימא דשמאי [במאמר ובעזרת השם] אפלא ואיך [אעבוד ואכבד] ואסובר [ואכלכל] ואיזון ואפרנס ואכסי יתיכי [אלבישה] כהלכת גוברין יהודאין דפלחין ומייקרין ומסוברין וזנין ומפרנסין ומכסין ית נשיהון בקשוט [כמנהג

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ב'ח' שבט ה'תש"ע

מצורע): "מים שפלו בשור עולה בהם והוא שעור מקוה", אלא אם היו מים נובעים (ממעין), שלקה אין שעור, כמו שיתבאר בהלכות מצוה זו (הלכות מקוואות). ומתנאיה, שהקב בלבד יהיו המים שייטהר בהם נובעים, כמו שאמר בו הכתוב: "במים חיים" (שם, יג). ואין הכוונה באמרנו

יום ראשון ב' שבט ה'תש"ע

מצות עשה קט. רלו.

המצוה הק"ט — הצווי שנוצטוינו לטבול במי מקוה ואז נטהר מפל-מין ממיני הטמא שנוטמאנו בו, והוא אמרו יתעלה: "ורחץ במים את-פל-בשרו" (ויקרא טו, טז), ובא בקבלה (ספרא פרשת

יום שלישי ד' שבט ה'תש"ע**מצות עשה רלח.**

המצוה הרל"ח — הצווי שנוצטוינו לדין בדין הבור, והוא אמרו יתעלה: "וכי־תפתח איש בור" (שמות כא, לג). וכבר נתבארו הלכות דין זה בפרק ג' ופרק ה' (מבבא קמא).

יום רביעי ה' שבט ה'תש"ע**יום חמישי ו' שבט ה'תש"ע****מצות עשה רמא.**

המצוה הרמ"א — הצווי שנוצטוינו בדין הבערה (אש), והוא אמרו יתעלה: "כי־תצא אש ומצאה קוצים" (שמות כב, ה). וכבר נתבארו הלכות דין זה בפרק ב' ופרק ו' (מבבא קמא).

יום שישי ז' שבט ה'תש"ע**מצות לא תעשה רמד.****מצות עשה רלט.**

המצוה הרמ"ד — האזהרה שהזהרנו מלגנוב ממון, והוא אמרו: "לא תגנבו" (ויקרא יט, יא). ובמכלתא (פרשת משפטים): "לא תגנבו" — הרי אזהרה לגנוב ממון. והעובר על לאו זה — חייב בתשלומין שהזכיר הפתוב: או תשלומי כפל, או תשלומי ארבעה וחמשה, או החזרת הקרן בלבד (כשהודה). ובספרא (פרשת קדושים): "לפי שנאמר בגנבה: 'שנים ישלם' (שמות כב, ג) למדנו ענש, אזהרה מניין? תלמוד לומר: 'לא תגנבו' על מנת למקט", כלומר: (אל תגנבו) כדי להרגיז את־הגנב ולהביאו במבוכה, ואחר־כך תחזיר לו; "לא תגנבו" על מנת לשלם לו תשלומי ארבעה וחמשה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ז' מבבא קמא.

המצוה הרל"ט — הצווי שנוצטוינו בדין הגונב שנגבה ממנו תשלומי כפל, או תשלומי ארבעה וחמשה, או נהרגנו אם בא במחלוקת, או נמכרנו, וכל־ענשי הגנב בכלל כמו שבאר הפתוב. וכבר נתבארו כל־משפטי דין זה בפרק ז' (מבבא קמא ופרק ח' מסנהדרין ופרק ג' (מבבא קמא) מציעא

שהטבילה מצות עשה, שכל־טמא חייב לטבול בהכרח, בדרך שכל־המתעטף בטלית חייב לעשות ציצית, או שכל־מי שיש לו בית חייב לעשות מעקה — אלא פונתי בכך לדין טבילה שאנו נצטוינו שכל־הרוצה להטהר מטמאתו לא יתכן דבר זה אלא בטבילה במים, ואז יטהר. ולשון ספרא (פרשת אחרי מות): "ורחץ במים, יכול גזרת מלך (הקדוש ברוך הוא, ללא טעם) תלמוד לומר: ואחר יבא אל המחנה — מפני הטמאה". הריהו רומז לכלל הזה שבארתי לך: שזה דין בלבד למי שרוצה להטהר שיעשה־כך — ודין זה הוא המצוה; אבל לא שנוציבו טבילה דוקא, אלא הרוצה להשאר בטמאתו ולא יגס למחנה שכינה (מעזרת ישראל שבבית המקדש ולפנים) איזה זמן — רשאי. וכבר באר ספר האמת ("ספר התורה") שכל־מי שנוטמא וטבל שהוא טהור, אלא שאין טהרתו שלמה עד שיעריב שמשו (שתשקע השמש ביום הטבילה). וכן בא גם בפרוש המקביל, שצריך לטבול וגופו ערום נוגע בשטח המים. אמרו (עירובין ד:): "כל־בשרו — שלא יחא דבר חוצץ בינו ובין המים". הנה נתבאר לך, שמצוה זו — והיא מצות טבילה — כוללת דיני המקנה ודיני הוציאה ודיני טבול יום (זה שטבל ועדיין לא העריב — שקעה — שמשו). ומצוה זו מבארת במסכת מקואות ובמסכת טבול יום.

המצוה הרל"ז — הצווי שנוצטוינו לדין בדין השור, והוא אמרו יתעלה: "וכי־יגח שור וגו'" (שמות כא, כח), "וכי־יגוף שור־איש את־שור רעהו" (שם, לה). וכבר נתבארו הלכות דין זה בששת הפרקים הראשונים (מבבא קמא).

יום שני ג' שבט ה'תש"ע**מצות עשה רמ.**

המצוה המשלימה מאתים וארבעים — הצווי שנוצטוינו בדין ההבצר (שביערו בהמותיו, והזיקו שדות אחרים), והוא אמרו יתעלה: "כי יבצר־איש שדה או־כרם וגו'" (שמות כב, ד). וכבר נתבארו הלכות דין זה בכללותו בפרק ב' ופרק ו' (מבבא קמא ופרק ה' מגטין).

"לא תעשו עול במשפט", אם לדין (בבית הדין) — כבר אמר; אם כן למה נאמר במשפט? מלמד שהמודר נקרא דיין". ושם אמרו: "במדה — זו מדידת הארץ", כלומר מדידתה וחלוקתה, שיעשה את־זה כפי מה שמחזיקים מופתי התשבורת (חכמת החשבון וההנדסה) בדיוק המדות וידיעת הדרך־הנכונים בהם, ואל יעשה את־זה בדרך השערה שאין בהם אמת בדרך שעושים רב העם. ומשקל — כולל המשקלות והמאזנים.

המצוה הער"ב — האזהרה שהזהרנו מלהחזיק משקלות ומדות חסרים אצלנו בבתינו ואף־על־פי שלא נשתמש בהם במקח וממכר, והוא אמרו יתעלה: "לא־יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה" (דברים כה, יג), וכן איפה ואיפה (שני סוגי משקולות: גדולה — לקניה; וקטנה — למכירה). ולשון גמרא בבא בתרא (פט:): "אסור לאדם שישקה מדה חסרה או תרה בתוך ביתו ואפלו היא עביט (כלי) של מימי רגלים". ואל תחשוב שאמרו: "לא־יהיה לך איפה ואיפה, ולא־יהיה לך אבן ואבן" — שתי מצוות, לפי ששני האבן נאמרו להשלמת דיגי המצוה, כדי לכלול שני מיני המדידה שהם המשקל ("אבן") והמדה (מדת הנפח — "איפה"), כאלו אמר: לא יהיו לך שתי מדות לא במשקל ולא במדה, בדרך שבאנו במצוות עשה (רח). ואמרו: "לא־יהיה לך בכיסך אבן ואבן ולא יהיה לך איפה ואיפה" כמו אמרו: "לא־תשיך לאחריך נשך כסף נשך אכל נשך כל־דבר אשר ישך" (שם כג, כ) שהוא לאו אחד, שכלל בו מינים רבים שדן בכלם ענין אחד עצמו. ואין המצוות מתרבות בכלל "ולא" אם הענין אחד, כמו שהקדמנו בכלל התשיעי, וכבר קדם לך דומה לזה במצוה המשלימה מאתים ממצוות לא־תעשה, והוא אמרו: "ולא־יראה לך חמץ ולא־יראה לך שאר".

ובמקומות מעטים בכתבות (ל: וקדושין (נח): ושבועות (מב:).

יום שבת קודש ח' שבט ה'תש"ע

מצות עשה רח.

מצות לא תעשה רעא. ערב.

המצוה הר"ח — הצווי שנצטוינו לצדק המשקלות והמאזנים והמדות ולהקפיד בדיוקם, והוא אמרו יתעלה: "מאזני צדק אבני־צדק איפת צדק והין צדק יהיה לכם" (ויקרא יט, לו). ולשון ספרא (פרשת קדושים): "מאזני צדק — צדק את־המאזנים יפה יפה; אבני־צדק — צדק את־המשקלות יפה יפה; איפת צדק — צדק את־האיפות יפה יפה; והין צדק — צדק את־ההינים יפה יפה" וכבר ידעת, שאיפה מדת היבש; וההין — מדת הלח. וכל־אלו ענינם אחד, אף־על־פי שנשתנו מיני המדות. לפי שהדבר הזה הנשקל או נמדד אינו אלא שעור כמותו של דבר מסים. וכל־הסוגים האלה, כלומר: המאזנים והמשקלות ומדות היבש ומדות הלח, נקראים: מדות. והצווי, שנצטוינו להקפיד בדיוק השעורין שמסכם עליהם בכל־סוג מהם — נקרא: מצות מדות. ולשון ספרא (שם): "על תנאי כך הוצאתי אתכם מארץ מצרים — על תנאי שתקבלו עליכם מצוות מדות, שכל־המודה במצוות מדות מודה ביציאת מצרים; וכל־הכופר במצוות מדות כופר ביציאת מצרים". וכבר נתבארו דיגי מצוה זו בפרק ה' מ(בבא) בתרא (פח:).

המצוה הרע"א — האזהרה שהזהרנו מלרמות במדידת הקרקעות ובמדות ובמשקלות, והוא אמרו: "לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה" (שם, לה), ענין הפסוק כפי שבא בקבלה: "לא תעשו עול" במשפט המדה. והוא אמרם (ספרא פרשת קדושים) בבאור ענין לאו זה:

שמואל-א ה-דיב

וַיִּשְׁכְּמוּ בַּבֶּקֶר מִמִּמְחֶרֶת וַהֲנִיחַ דָּגוֹן נָפַל לְפָנָיו אֲרֻצָּה לְפָנָי אֲרוֹן יְהוָה וְרֹאשׁ דָּגוֹן וְשֵׁתִי | בַּפּוֹת יָדָיו בָּרִתוֹת אֶל־הַמִּפְתָּן רַק דָּגוֹן נִשְׁאָר עָלָיו: ה עַל־כֵּן לֹא־יִדְרֹכּוּ כֹהֲנֵי דָגוֹן וְכָל־הַכֹּהֲנִים בֵּית־דָּגוֹן עַל־מִפְתָּן דָּגוֹן בְּאַשְׁדּוֹד עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ו וַתִּכְבֹּד יְד־יְהוָה אֶל־הָאֲשֻׁדִּים וַיִּשְׁמֹם וַיָּד אֲתָם בַּעֲפָלִים (בַּמִּחֲרִים קרי) אֶת־אַשְׁדּוֹד וְאֶת־גְּבוּלֶיהָ: ז וַיֵּרְאוּ אֲנָשֵׁי־אַשְׁדּוֹד כִּי־כֵן וַאֲמָרוּ לֹא־יֵשֵׁב אֲרוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עִמָּנוּ כִּי־קִשְׁתָּה יָדוֹ עָלֵינוּ וְעַל דָּגוֹן אֱלֹהֵינוּ: ח וַיִּשְׁלְחוּ וַיֹּאסְפוּ אֶת־כָּל־סֶרְנֵי פְלִשְׁתִּים אֲלֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ מִה־נַּעֲשֶׂה לְאֲרוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ גַּת יִפֹּב אֲרוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְּבוּ אֶת־אֲרוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: ט וַיְהִי אַחֲרָי | הִסְבּוּ אוֹתוֹ וַתְּהִי יַד־יְהוָה | בָּעִיר מְהוּמָה גְּדוֹלָה מְאֹד וַיָּד אֶת־אֲנָשֵׁי הָעִיר מִקֶּמֶן וְעַד־גְּדוֹל וַיִּשְׁתְּרוּ לָהֶם עֲפָלִים (מִחֲרִים קרי): י וַיִּשְׁלְחוּ אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים עֲקָרוֹן וַיְהִי כְּבֹא אֲרוֹן הָאֱלֹהִים עֲקָרוֹן וַיִּזְעְקוּ הָעֲקָרָנִים לֵאמֹר הִסְבּוּ אֵלַי אֶת־אֲרוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְהִמִּיתָנִי וְאֶת־עַמִּי: יא וַיִּשְׁלְחוּ וַיֹּאסְפוּ אֶת־כָּל־סֶרְנֵי פְלִשְׁתִּים וַיֹּאמְרוּ שְׁלְחוּ אֶת־אֲרוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב לְמִקְוָמוֹ וְלֹא־יָמִית אֹתִי וְאֶת־עַמִּי כִּי־הִיתָה מְהוּמַת־מוֹת בְּכָל־הָעִיר כַּבְּדָה מְאֹד יַד הָאֱלֹהִים שָׁם: יב וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא־מָתוּ הָבּוּ בַּעֲפָלִים (בַּמִּחֲרִים קרי) וַתַּעַל שׁוֹעֵת הָעִיר הַשָּׁמַיִם:

רש"י

בלשון סמ"ך, מכת בית הסתרים: (יא) מהומת מות. כל מהומות על ידי רעם, וזה אביהן, (לקמן ז י): וירעם ה' בקול גדול (ביום ההוא) על פלשתים ויהומם, כך מפורש באגדת 'שלשים ושתים מדות' דרבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי:

מצודת ציון

(ד) כרותות אל המפתן. חתוכות: המפתן. האסקופה, וכן (יחזקאל מז א): מתחת מפתן הבית: (ה) ידרכו. ענין צעדה, והוא מלשון דרך: כהני. כומרים, יודעי חוק עבודת כוכבים: (ו) וישמם. מלשון שממה: בעפולים. כך שם המכה, ולפי שהם בחלחולת במקום מכוסה, נקראו עפולים, מלשון אופל, וכן (מלכים ב ה כד): ויבוא אל העופל, והוא כמו אל האופל באל"ף. והקרי בטחורים, והוא שם שרץ מה, והיו דומים להם: (ז) קשתה. מלשון קשה: (ח) יסוב. רצה לומר יובא: (ט) וישתרו. כמו יסתרו בסמ"ך: (יב) שועת. צעקת:

מצודת דוד

(ד) המפתן. אסקופה: (ו) וישמם. לשון שממה: בטחורים. חלחולת, כרכשא, מכת הנקב, עכברים נכנסין בנקביהם ושומטין בני מעיהם, ויוצאין: (ט) וישתרו. כמו ויסתרו, שהרי הוא במסורת כתובים שי"ן, ומפורשים

(ד) כרותות אל המפתן. היו כרותות ומונחות על המפתן: רק דגון. גוף העבודה זרה העשוי בדמות דג: (ה) על כן. על שמצאו על המפתן ראשו וכפות ידיו, החזיקו המפתן למקום קדוש, ולא דרכו עליו: וכל הבאים. מיתר העם: מפתן דגון. מפתן בית דגון: (ו) וישמם. במה שהכה אותם בעפולים, והיו בצורת טחורים: (ז) כי כן. אשר הארון עשה בהם שפטים ובאלהיהם: (ט) יד ה' בעיר. מכת יד ה' בעיר גת: וישתרו. העפולים, היו בהם נסתרים הרבה מבפנים, היותר מכאיבים: (י) ואת עמי. כי שרי העם היו הזועקים: (יא) מהומת מות. מלבד מכת העפולים, היתה בהם מגפת ה': (יב) אשר לא מתו. בהמגפה השמים.

הוא מדרך גוזמא, ורצה לומר גדלה מאוד עד למעלה:

דברי הימים ב כד יא-יד

יא וַיְהִי בַעֲתָ יְבִיא אֶת־הָאֲרוֹן אֶל־פִּקְדַת הַמֶּלֶךְ בְּיַד הַלְוִיִּם וַכְּרָאוֹתָם בִּי־רֶב
הַכֶּסֶף וְכֹא סוֹפֵר הַמֶּלֶךְ וּפְקִיד כֹּהֵן הָרֹאשׁ וַיַּעֲרוּ אֶת־הָאֲרוֹן וַיִּשְׁאָהוּ וַיִּשְׁיבֵהוּ
אֶל־מְקוֹמוֹ כֹּה עָשׂוּ לַיּוֹם בַּיּוֹם וַיֵּאָסְפוּ כֶּסֶף לָרֶב: יב וַיִּתְּנֵהוּ הַמֶּלֶךְ וַיְהוִידָע
אֶל־עוֹשֵׂה מְלָאכָתָ עֲבוֹדַת בֵּית־יְהוָה וַיְהִיו שָׂכָרִים חֲצָבִים וְחֲרָשִׁים לְחֹדֶשׁ
בֵּית יְהוָה וְגַם לְחֲרָשֵׁי בְרוֹז' וְנִחֲשֵׁת לְחֹזֶק אֶת־בֵּית יְהוָה: יג וַיַּעֲשׂוּ עֲשֵׂי
הַמְּלָאכָה וַתַּעַל אֲרוֹכָה לְמְלָאכָה בִּידָם וַיַּעֲמִידוּ אֶת־בֵּית הָאֱלֹהִים עַל־
מַתְכָּנָתוֹ וַיֵּאֱמָצְהוּ: יד וַכְּלוֹתָם הֵבִיאוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַיְהוִידָע אֶת־שְׂאֵר הַכֶּסֶף
וַיַּעֲשֵׂהוּ כָלִים לְבֵית־יְהוָה כְּלֵי שָׂרָת וְהַעֲלוֹת וְכַפּוֹת וְכָלִי זָהָב וְכֶסֶף וַיְהִיו
מַעֲלִים עֲלוֹת בְּבֵית־יְהוָה תָּמִיד כָּל יְמֵי יְהוִידָע:

רש"י

האבנים דעזרא וגם לעיל (ד"ה א') יואב יחיה
את שאר העיר: על מתכונתו. על מכוננו:
(יד) כלי שרת והעלות. שטושיל בל' אשכנז
הוא שכותשין את הבשמים במכתשת דוגמא
(משלי כז) אם תכתוש אויל במכתש כן אמר לי
ר' יצחק בר שמואל מנרבונ"א, ויש אומרים
והעלות אלו הנסרים שחותכין עליהם בשר
ודוגמא בביצה אין מטלטלין את העלי לקצב
עליו בשר: וכפות וכלי זהב וכסף. ובמלכים
(ב' יב) כתיב אך לא יעשה בית ה' ספות כסף,
הא כיצד מפורש בכתובו' בפרק קמא בעא
מיניה רב הונא מרב כלי שרת מהו שיעשו
מקדשי בדק הבית וכו':

מצודת ציון

(יא) אל פקדת. כמו בפקדת וכן ואל הארון (שמות כה)
ומשפטו ובהארון ופקדת הוא ענין צואה כמו והוא פקד
עלי (לקמן לו): ויערו. ענין שפיכה והרקה כמו ותער כדה
(בראשית כד): (יג) ארוכה. הוא ענין רפואה ובא בדרך
השאלה על חיזוק הבנין וכן כי עלתה ארוכה לחומת
ירושלים (נחמיה ד): ויאמצהו. מל' אמוץ וחוזק:
(יד) וככלותם. כהשלימם: והעלות. היא יד המכתשת
וקרויה כן ע"ש שמעלין ומורדין אותה בעת הכתישה
וכן בתוך הריפות בעלי (משלי כז):

(יא) וכתאותם כי רב הכסף. אז בא סופר
המלך ופקיד כהן ראש משרת הממונה תחת
כהן הראש והוא סגן כהונה עם סופר המלך
ובמלכים (שם) כתיב ויעל סופר המלך וכהן
גדול פתרון ויעל סופר המלך ואף כהן גדול
שלח פקידו הוא הסופר הכותב מה שכ"ג מצוה
לו כי אין הגון וכבוד לכ"ג לילך עם עבדי
המלך: ויערו את הארון. דוגמא ותער כדה
(בראשית כ"ד): וישאָהוּ. בכל יום ויום כשרואין
כי רב הכסף שבו מביאין אותו לפקיד המלך
בתוך העזרה מערין אותו ונושאים אותו
ומחזירין אל מקומו בשער ה' חוצה:
(יג) ותעל ארוכה למלאכה. דוגמא היחיו

מצודת דוד

(יא) ויהי בעת יביא וכו'. בעת שהביאו את הארון אל
תוך הבית בפקודת המלך אשר ביד הלויים וכאשר ראו
את הכסף רב בו כי משקלו כבד אז בא סופר המלך וכו':
ויערו. שפכו הכסף מן הארון: ליום ביום. כי מצות
המלך היה להביאו בכל לילה מן החוץ אל תוך הבית
וכאשר ראו שרב הכסף אז שפכו הכסף ממנו: (יב) אל
עושה מלאכת וכו'. הם האומנים הגדולים הממונים
בבית ה' ומתחת ידם בונים האומנים הפועלים כפי אשר
יורו אותם ובדרז"ל נקראים אדרכלין: ויהי שוכרים. והם
יהיו שוכרים חוצבי אבן וחרשי עץ: לחרשי ברוזל. גם
יהיו שוכרים את חרשי הברזל ונחשת: (יג) ויעשו וכו'. על ידם עלתה
חזוק למלאכת התקון: על מתכנתו. על כנו ובסיסו ור"ל שתקנו את כל הצריך לתקן: (יד) וככלותם. לחזק את כל
בית ה': וכלי זהב. ושאר כלי זהב וכסף: תמיד. הם התמידין שבכל יום בבוקר ובערב:

שכיב מרע שאמר נכסי לפלוני שיהנה בָּהֶן, מָהוּ – האם הִנֵּהוּ
בּוֹלְהוּ מִתְּנֶה קְאָמֵר ואם כן זו לשון הקנאה, או דְּלָמָא, לִיתְהֵי
מִיִּנְיָהּוּ מִיָּדִי קְאָמֵר – שרק יהנה מהם הנאה כלשהי, ואין זו הקנאה
של הנכסים עצמם.

מביאה הגמרא לשונות נוספים שיש להסתפק בהם: שכיב מרע
שאמר נכסי לפלוני שיהנה בָּהֶן, מָהוּ – האם הכוונה אותם
כנכסיו שלו ממש, או שרק יוכל לראות אותם ראייה כל שהיא. וכן
יש להסתפק אם אמר נכסי לפלוני שיעמוד בָּהֶן, מָהוּ – האם הכוונה
שיעמוד בהם כבנכסיו שלו, או שרק יוכל להשתמש בהם שימוש כל
שהוא. וכן יש להסתפק אם אמר נכסי לפלוני שישען בָּהֶן, מָהוּ –
האם הכוונה שיסמוך עליהם כאילו הם נכסיו ממש, או שרק יוכל
להשתמש בהם שימוש כל שהוא. ואומרת הגמרא על כל הספיקות
הללו, הִיקוּ – יעמדו שאלות אלו בספק, שלא נפשטו.

במשנה לעיל (קמט) התבאר ששכיב מרע שנתן את כל נכסיו במתנה,
אם עמד חוזר, הגמרא דנה בשכיב מרע שמכר את כל נכסיו: אִיִּבְעִיא
לָהּ – הסתפקו בני הישיבה, שכיב מרע שִׁמְכָר את כָּל נְכָסָיו, ועמד
מחוליו, מָהוּ – האם יכול לחזור בו, כיון שאף בזה יש אומדנא שאינו
רוצה להישאר בלי נכסים, ולפיכך כל מה שמכר היה רק על הצד
שימות לבסוף, או שכיון שדמי המכר נשארו בידו, נחשב כמתנת
שכיב מרע במקצת? שאינו חוזר בו כשעומד מחוליו.

הגמרא פושטת את הספק: אָמֵר רַב יְהוּדָה אָמֵר רַב, הדין הוא שאם
עָמַד מחוליו אֵינוֹ חוֹזֵר. וְיִמְנִין – והיו פעמים שאָמֵר רַב יְהוּדָה אָמֵר
רַב שהדין הוא להיפך, שאם עָמַד חוֹזֵר. מבארת הגמרא: וְלֹא פְּלִיגִי
– אין סתירה בין המימרות, הָא – דברי רב שאם עמד חוזר, נאמרו
באופן דְּאִיתְּנָהּ לְזוּזִי בְּעִינְיָהּ – שהניח את מעות המכר כפי שהם,
ולא השתמש בהם, ומוכח שדעתו היתה למכור רק על דעת שימות
לבסוף ואם יעמוד מחוליו יחזור בו מהמכר ויחזיר את הכסף. וְהָא –
ודברי רב שאם עמד אינו חוזר, נאמרו באופן דְּפַרְעִינָהּ בְּחוּבּוֹ –
שפרע את חובותיו בכסף שקיבל, שודאי היתה זו מכירה גמורה.

הגמרא דנה בדין שכיב מרע שהודה: אִיִּבְעִיא לָהּ, שְׂכִיב מֶרַע
שֶׁהוּדָה שנכסיו שייכים לפלוני, מָהוּ – האם יש כאן 'הודאת בעל דין'
והנכסים אכן של פלוני, או שאין כוונתו להודות, אלא שאמר כן כדי
שלא להשביע את בניו, כלומר שהודה שהנכסים אינם שלו כדי
שלא יחשבו בני אדם שבניו עשירים.

הגמרא מביאה ראייה: תָּא שְׂמַע ראייה מהמעשה דלהלן, דְּאִיסוּר
נִיזְרָא – גר ששמו 'איסור', הָוָה לִיה תְּרִיכָר אֶלְפִי זוּזִי בִּי רַבָּא – היה
לו פקדון של שנים עשר אלף זוז אצל רבא. רַב מְרִי בְּרִיָּה – בנו של
איסור היה, אולם לא היה היורש שלו, כיון שהוֹרְתוֹ שָׁלָא בְּקִדּוּשָׁה
וְלִידְתוֹ בְּקִדּוּשָׁה הָוָא – שאמו של רב מרי התעברה מאיסור קודם
שנתגייר, וכשנולד כבר נתגייר, וכיון שגר שנתגייר כקטן שנולד אין

רב מרי מתייחס לאיסור גיורא, ואינו יורשו. וְכִי רַב הָוָה – רב מרי
היה יושב בבית המדרש. ואיסור שהיה שכיב מרע רצה להקנות את
המעות לרב מרי, ואילו רבא רצה שישארו המעות אצלו כדי שיזכה
בהם לאחר מיתת איסור, ולפיכך דן רבא את כל האופנים שאפשר
להקנות חפץ, וביאר מדוע איסור לא יוכל להקנות לרב מרי בשום
אופן.

אָמֵר רַבָּא, הִיכִי נִיקְנִינְהוּ רַב מְרִי לְהֵי זוּזִי – באיזה אופן יוכל רב
מרי לזכות באותם המעות, אִי בִירוּשָׁה לאחר שימות איסור אביו,
הרי איסור שהוא גר לֹא פֶר יְרוּשָׁה הוּא כיון שאין בנו מגוירתו
מתייחס אחריו. אִי בְּמִתְנָה – במתנת שכיב מרע, גם כן אינו יכול, כיון
שמתנת שְׂכִיב מֶרַע בִירוּשָׁה שְׁוִיָּה רַבָּנָן, ולכן כָּל הִיכָא דְאִיתִיה
בִירוּשָׁה – רק במקום שיש אפשרות של ירושה, אִיתִיה בְּמִתְנָה –
יכול המוריש לתת במתנת שכיב מרע, אבל כָּל הִיכָא דְלִיתִיה –
שאינו שייך בִירוּשָׁה, לִיתִיה בְּמִתְנָה – אי אפשר להקנות לו במתנת
שכיב מרע, ולפיכך רב מרי שאינו שייך בירושת אביו, שהרי הורתו
היתה שלא בקדושה, אי אפשר להקנות לו במתנת שכיב מרע.

וגם בקנינים ממש אינו יכול להקנותם לו, דָּא יִרְצֵה להקנותם לרב
מרי בְּמִשְׁיכָה, אינו יכול, שהרי המעות לִיתְנָהוּ בְּנִיָּה, אלא מופקדים
ביד רבא. וְאִי בְּחִלְפִין – קנין סודר, גם כן אינו יכול, כיון שֶׁאֵין מִמַּבַּע
נִקְנָה בְּחִלְפִין (ב"מ מז). וְאִי בְּקִנְיָן אֲנֵב כְּרִקְעָה, גם כן אינו יכול, כיון
דלית לִיה אֶרְעָא – שאין לו לאיסור קרקע כדי שיוכל להקנות בקנין
אגב. וְאִי בְּקִנְיָן מַעֲמַד שְׁלִשְׁתָּן, דהיינו שאומר המפקיד לנפקד
במעמד המקבל שיתן לו את המעות, הרי זה נעשה רק בפני הנפקד,
ואמר על זה רבא, אִי שְׁלַח איסור לקרוא לִי, לֹא אֲוִילָנָא – לא אלך.
אחרי שסיים רבא למנות את כל האופנים הללו, ולבאר מדוע לא
יוכל איסור להקנות את המעות לרב מרי: מִתְקִיף לָהּ לוֹ רַב אִיקָא
בְּרִיָּה דְרַב אִמִּי לרבא, אִמָּאִי – מדוע אתה סבור שאין לרב מרי דרך
לזכות במעות, וְלִזְדִּי אִיסוּר דְּהָלִין זוּזִי דְרַב מְרִי נִינְהוּ – הרי יכול
איסור להודות שהמעות שייכים לרב מרי, וְלִיקְנִינְהוּ בְּאֻדִּיתָא –
יזכה רב מרי במעות על ידי הודאתו של איסור.

אֲדִהְכִּי – בתוך כך שדברו בבית המדרש בענין זה, התפרסם הדבר
שאפשר לזכות על ידי הודאה, ולימרו את איסור לעשות כן, נָפַק
אֻדִּיתָא מִבֵּי אִיסוּר – יצאה הודאה מאיסור, שהודה שהמעות
שייכים לרב מרי. אִיקָפַד רַבָּא על תלמידי בית המדרש שהוציאו את
הקול, וְאָמֵר, קָא מְנַמְרִי מַעֲנָתָא לְאִינְשִׁי – מלמדים את האנשים
שמחוץ לבית המדרש אלו דברים הם יכולים לטעון, ועל ידי כך ידע
איסור מה עליו לעשות, וּמִפְסָדִי לִי. על כל פנים מבואר שהועילה
הודאתו של איסור. ויש לפשוט מכאן מה שהסתפקה הגמרא, לענין
שכיב מרע שהודה, שאכן כוונתו להודות, ואין כוונתו שלא להשביע
את בניו.

אגרות קודש

[יו"ד שבט, תשט"ו]

ביום ההילולא ביחוד יתחזקו באמונתם בהוי' ובמשה עבדו, ואתפשטותי בעל ההילולא, ובבטחונם
אשר אף עתה עומד ומשמש, ומעורר שימושכו ברכות והצלחה בגשמיות וברוחניות לכל צאן מרעיתו,
ושמירת עינא פקיאא דלא ניים, וכפסק רבותינו הזקן והאמצעי והצמח צדק, לא נכון לעקור משכן מפני
המאורע, כי שם דוקא יצוה הוי' את הברכה והרחמים נחלה בלי מצרים.

בברכה המשתתף בהתועדותם.

בבא בתרא. פרק תשיעי – מי שמת דף קמט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" צה רשב"ם

יהנה – יראה. הא דאיתנהו בעיניהו – חזר. דלחכי שבקינהו, אם אעמוד מחלי – אחזירם. דפרעיניהו בחוביה – אם עמד אינו חזר. איבעיא להו שכביז מרע שהורה – ואמר בחליה: שדה ומעות הללו של פלוני הן. ואף על פי שהיינו מוחזקים בנכסים הללו שאינן של אותו פלוני, שהיינו יודעין שזו של זה המודה בהם לאחרים. מי אמרינן שהוא אומר כן שלא להשביע את

בניו, או דלמא כיון דאדיד – אודי? תא שמע
 ב' – ומסקנא דהוראתו הודאה. ואף על גב
 דאמרינן בסנהדרין בפרק "דיני ממונות
 תנינא" (כט, ב): ההוא דהוה קרי ליה עכברא
 דשכיב אדינרי. כי קשכבי אמר: פלניא ופלניא
 מסקי בי זווי. אתו תבעינהו ליורשים כו'.
 ומסקנא: אדם עשוי שלא להשביע את בניו,
 ופסטרין מלשלם. והבא אמרינן דאולטין בתר
 הודאת פיו נראה בעיני: דהתם היינו טעמא,
 כיון שעושה עצמו עבד לזה לאיש מלוח –
 ודאי להחזיק עצמו בעני היה עושה. אבל כיון
 שהממון בעין, והוא מודה של פלוני הוא –
 יש לומר שהפקדון אצלנו מקודם לזה השכיב
 מרע, או הקנה לו השכיב מרע על ידי אחר,
 והרי הוא חפץ שיבא לידו. דאיסור – הוא
 איסור גיורא, שבא על רחל בת מר שמואל
 קודם שנתגייר, ונתעברה הימנו בניית את רב
 מרי בר רחל, ובתוך כך נתגייר, ואחר כך נולד
 רב מרי. והוה ליה הורתי שלא בקדושה
 וליתו בקדושה. והיא מבנות שמואל
 שנשבו, כדאיתא בכתובות (כג, א). אמר רבא
 במאי קני להו ב' – והלכך אני זוכה בהן,
 דנכסי הגר דין כהפקר, והרי הן בידי, והנני
 קודם וזוכה. נר לאו בר אוריתי הוא –
 דרחמנא אפקריה לזרעיה דגוי. דליתיה
 בירושה – כגון רב מרי, ליתיה נמי בדין
 מתנת שכביז מרע. ליתנהו גביה – אין
 המעות בביתו של איסור, שיוכל ליתן לו בידו. אין
 מצינא ב"חזקה" (מו, א). אי אנא קרקע – כדאמרינן
 בפרק קמא דקדושין (כו, א), ונפקא לן מקרא
 ד"לכסף ולזהב וגו'" עם ערי מצורות אשר
 ביהודה" – אם כמעמד שלשת – אני ואיסור
 ורב מרי ביחד, נפקד ומפקד ומקבל מתנה.
 לא אוליא – בתר איסור, פן אפסיד. אמאי – לא תמצא ענין
 שיוכל רב מרי לזכות? והלא יורה איסור שזן של רב מרי, ויזכה בהן אדריב
 והכי נפק אוריתא – מתוך שנאמר בבית המדרש יצא הקול, ולימדונו לעשות כן.
 כל אלו הדברים שאמר רבא הלכות ביה
 במה

דאמר ליה רבי יוחנן לרב שמן בר אבא: זיל איטפל בקרובתך. על כן נראה דהא דאמרינן בעלמא רב מרי ברה דבת שמואל – אחר הוה, ושמוא הוא שנוכר אביו בפרק "מי שהחשיך" (שבת 41, א). ומה שקרא אותו על שם אמו – לפי שרוצה ליחסו אחר שמואל, כדאשכחן: רבנא עוקבא ורבנא נחמיה בני ברתיה דרב, וכן רבי שמואל פה, ואבא שאלו כן אמו מרים (כתובות 90, א). כל דאיתיה בירושה איתיה במתנת שכביז מרע – נראה לי דאם היו לגר בנים – איתא במתנת שכביז מרע, אף על גב דהמקבל גר, דליתיה בירושה, דעל חנותן הוא דאיכא קפידא, ולא על המקבל. וראיה לדבר, בפרק "נושאין על האנוסה" (יבמות 92, א) שיש בן מוכר את אביו, דמוקד ורבי יוחנן בשכביז מרע, וכן [משכביז מרע] שכתב כל נכסיו לעבדו חזר בנכסים ואינו חוזר בעבד, ואם מת ולא חזר – קנה העבד הכל, כדאיתא בפרק קמא דגיטין (ט, א) ועבד ליתיה בירושה. ואי אנא קרקע לית ליה ארעא – והכי נמי היה יכול איסור להודות שיש לו קרקע כדפרשיש לעיל בפרק "חזקת הבתים" (מד, ב). אלא שפיר קאמר לקמן דליקנינהו ניהליה באוריתא, שהורה שהמעות עצמן של רב מרי. מגמרי טענתיהו לאינשי ומפסדי מאי – ואם תאמר: הא דאמרינן בפרק קמא דקדושין (יז, ב): הלוה מעות מן הגוי שנתגיירו בניו – לא יחזיר לבניו, ואם החזיר – אין רוח חכמים נוחה דימנו. והא תניא: רוח חכמים נוחה דימנו וקניי נמי הית: כל המטלטלין בקניי במשיכה, ואם קיים דבריו שלא במשיכה – רוח חכמים נוחה דימנו. ואם עלה ב"חזקה" (בבא מציעא 92, א) דאם לא קיים דבריו – אין רוח חכמים נוחה דימנו, מכלל דבכולהו בבי שמעינן מכלל הן לאו. דקא מגמרי טענתא לאינשי כו' – יש תימה: למה לא קיים רבא את דבריו? והא קיימא לן: מצוה לקיים דברי המת ועוד, הא דקיימא לן לקמן (קא, ב) ובכל דוכתי דדבריו שכביז מרע ככתובין ומסורין דמו, תיפוק ליה דמצוה לקיים דברי המת למאן דאית ליה, דהיינו רבי מאיר. ומתנת שכביז מרע נמי לא קניא אלא לאחר מיתה ותירץ דרב רבנא יצחק בן רבי מאיר: דלא אמרינן מצוה לקיים דברי המת אלא היכא דאמר "תנו מנה זה לפלוני", אבל היכא דאמר "מנה זה לפלוני" ולא אמר "תנו" – כל כי האי גוונא לא הוה אמרינן מצוה לקיים דברי המת. מיהו קשיא: מדמיתיה חכמים ראיא לרבי אליעזר דדבריו שכביז מרע נקיים באמירה מההוא דאמן של בני רובל שקיימו חכמים את דבריה (בבא בתרא 90, ב), אלמא דברי שכביז מרע ככתובין ומסורין דמו. ואין ראיא דהא, דלמא היינו טעמא דמצוה לקיים דברי המת ואין לחלק בין היכא דאמר "תתן כביתני לבתי" להיכא דאמר "תנו". ועוד קשיא מהא דאמר בגיטין בפרק "המקבל" (סה, ב) גבינא יוצא בקולו הוה, כי נפיק אמר "הוה ארבע מאה זווי לרבי אבינא מחמרא דגדר פניא" כו', ולא אמרינן התם מצוה לקיים דברי המת, ואף על גב דאפילו באומר כשהיה בריא אמרינן ליה הכי, כדמוכח בפרק קמא דגיטין (טו, א) ועוד קשה מהא דפרק "השולח" (שם מ, א) גבי "פלוגית שפחתי עשתה לי קורת רוח תעשה לה קורת רוח" כו', דאמרינן התם מצוה לקיים דברי המת. מיהו, מהו אין קשיא כלל, כמו שאפרש בסמוך. ורבינו יצחק תירץ: דלא אמרינן מצוה לקיים דברי המת אלא היכא שהוא ביד שליש, כי הא דתנן "שקל לבני" כו', וכי הדיא דמסכת כתובות פרק "מציאת האשה" (סט, ב): המשלש מעות לבתו – יעשה שליש מה שהשולש בידו, ומוקץ

שכביז מרע שהורה מזה – פירש רבינו שמואל: דמביעיא ליה אם אומר כן שלא להשביע את בניו, או דלמא כיון דאדיד אודי. והא דאמר בפרק "זה בורר" (סנהדרין 37, ב) דאדם עשוי שלא להשביע את בניו – התם מירי שמחזיק עצמו עבד לזה לאיש מלוח, עשוי שלא להשביע את בניו. אבל גבי פקדון אינו עושה – ודאי [ושלא] להשביע את בניו, אלא מודה. ואין נראה לומר, דאדרבה, כל שכן הוה, שיותר יש לנו לומר שאומר אמת במתנת כיון שמשעבד עצמו, אבל גבי פקדון – עושה שלא להשביע את בניו ועוד: איזו ראיא מביא מאיסור גיורא שהוראתו היתה ודאי אמת כדי ליתן, ולא שייך כאן מידי שלא להשביע את בניו ונראה דרבינו יצחק לפירש כן: שכביז מרע שהורה מהו? מי שהורה שיש לפלוני מנה בידו, אף על פי שאנו מוחזקים בו שאין לו – מי אמרינן דקני במתנת שכביז מרע ואם עמוד חזר, או דלמא קני לגמרי ואם עמוד אינו חזר? ופשיט מההוא מעשה דאיסור גיורא דקני לגמרי במתנת בריא על ידי הודאתו. דאי במתנת שכביז מרע – היאך קנה? והא אמרינן: כל מאן דאיתיה בירושה איתיה במתנת שכביז מרע כו' – אם כן במתנת בריא היא, ואם עמד – אינו חזר. וכן משמע מתוך פירוש רבינו חננאל, דפירש: לודי איסור דהנהו דמיס דרב מרי בריה, וקני להו באוריתא דאבנה, ועוד יש פפרשים: שכביז מרע שהורה מהו? פירוש: שהורה שיש לו פקדון ביד אחרים, והקדוה לזה, מי מחזי להקדוהו באמירה בעלמא או לא? ופשיט להו מעובדא דאיסור דקני באמירה בעלמא. והוא הדין נמי בבריא הוה מצי למיבעי, אלא אפילו בשכביז מרע דמוקני באמירה בעלמא לא פשיטא ליה אי קני אי לא. מיהו, אי קני בשכביז מרע – לא הוה שמעינן דקני בבריא, אבל אי לא הוה קני בשכביז מרע – כל שכן בבריא. מפי רבי, וראשון עיקר.

רב מרי בריה הורתי שלא בקדושה כו' – וביבמות פרק "החולץ" (מה, ב) אמרינן: אכשריה לרב מרי בר רחל ומנייה בפורסי דבבל, ואף על גב דכתיב "מקרב אחיך" כו', כיון דאמו מישראל – "מקרב אחיך" קרינן ביה, וזה דאי היה גר, ויכול להיות שהוא אותו שבאבא בנו של איסור. מיהו, בפרק "מי שהחשיך" (שבת 41, א) רב מרי בר רחל ישראל גמור היה, דקאמר התם: רבה, אבוא דרב מרי בר רחל, וצריך לומר דתרי רב מרי בר רחל הוה. מיהו, מה שפירש רבינו שמואל דרב מרי בר איסור גיורא, שבא על בת שמואל קודם שנתגייר, וזהו שלא קדושה – שנשכית, כדאמרינן בכתובות (כג, א) – אין נראה לי, דאמרינן בירושלמי שאמרה אמת במה שאמרה "נשיבתי וטוהרה אני", והכי נמי משמע בגמרא שלנו, דאמר ליה רבי יוחנן לרב שמן בר אבא: זיל איטפל בקרובתך. על כן נראה דהא דאמרינן בעלמא רב מרי ברה דבת שמואל – אחר הוה, ושמוא הוא שנוכר אביו בפרק "מי שהחשיך" (שבת 41, א). ומה שקרא אותו על שם אמו – לפי שרוצה ליחסו אחר שמואל, כדאשכחן: רבנא עוקבא ורבנא נחמיה בני ברתיה דרב, וכן רבי שמואל פה, ואבא שאלו כן אמו מרים (כתובות 90, א). כל דאיתיה בירושה איתיה במתנת שכביז מרע – נראה לי דאם היו לגר בנים – איתא במתנת שכביז מרע, אף על גב דהמקבל גר, דליתיה בירושה, דעל חנותן הוא דאיכא קפידא, ולא על המקבל. וראיה לדבר, בפרק "נושאין על האנוסה" (יבמות 92, א) שיש בן מוכר את אביו, דמוקד ורבי יוחנן בשכביז מרע, וכן [משכביז מרע] שכתב כל נכסיו לעבדו חזר בנכסים ואינו חוזר בעבד, ואם מת ולא חזר – קנה העבד הכל, כדאיתא בפרק קמא דגיטין (ט, א) ועבד ליתיה בירושה. ואי אנא קרקע לית ליה ארעא – והכי נמי היה יכול איסור להודות שיש לו קרקע כדפרשיש לעיל בפרק "חזקת הבתים" (מד, ב). אלא שפיר קאמר לקמן דליקנינהו ניהליה באוריתא, שהורה שהמעות עצמן של רב מרי. מגמרי טענתיהו לאינשי ומפסדי מאי – ואם תאמר: הא דאמרינן בפרק קמא דקדושין (יז, ב): הלוה מעות מן הגוי שנתגיירו בניו – לא יחזיר לבניו, ואם החזיר – אין רוח חכמים נוחה דימנו. והא תניא: רוח חכמים נוחה דימנו וקניי נמי הית: כל המטלטלין בקניי במשיכה, ואם קיים דבריו שלא במשיכה – רוח חכמים נוחה דימנו. ואם עלה ב"חזקה" (בבא מציעא 92, א) דאם לא קיים דבריו – אין רוח חכמים נוחה דימנו, מכלל דבכולהו בבי שמעינן מכלל הן לאו. דקא מגמרי טענתא לאינשי כו' – יש תימה: למה לא קיים רבא את דבריו? והא קיימא לן: מצוה לקיים דברי המת ועוד, הא דקיימא לן לקמן (קא, ב) ובכל דוכתי דדבריו שכביז מרע ככתובין ומסורין דמו, תיפוק ליה דמצוה לקיים דברי המת למאן דאית ליה, דהיינו רבי מאיר. ומתנת שכביז מרע נמי לא קניא אלא לאחר מיתה ותירץ דרב רבנא יצחק בן רבי מאיר: דלא אמרינן מצוה לקיים דברי המת אלא היכא דאמר "תנו מנה זה לפלוני", אבל היכא דאמר "מנה זה לפלוני" ולא אמר "תנו" – כל כי האי גוונא לא הוה אמרינן מצוה לקיים דברי המת. מיהו קשיא: מדמיתיה חכמים ראיא לרבי אליעזר דדבריו שכביז מרע נקיים באמירה מההוא דאמן של בני רובל שקיימו חכמים את דבריה (בבא בתרא 90, ב), אלמא דברי שכביז מרע ככתובין ומסורין דמו. ואין ראיא דהא, דלמא היינו טעמא דמצוה לקיים דברי המת ואין לחלק בין היכא דאמר "תתן כביתני לבתי" להיכא דאמר "תנו". ועוד קשיא מהא דאמר בגיטין בפרק "המקבל" (סה, ב) גבינא יוצא בקולו הוה, כי נפיק אמר "הוה ארבע מאה זווי לרבי אבינא מחמרא דגדר פניא" כו', ולא אמרינן התם מצוה לקיים דברי המת, ואף על גב דאפילו באומר כשהיה בריא אמרינן ליה הכי, כדמוכח בפרק קמא דגיטין (טו, א) ועוד קשה מהא דפרק "השולח" (שם מ, א) גבי "פלוגית שפחתי עשתה לי קורת רוח תעשה לה קורת רוח" כו', דאמרינן התם מצוה לקיים דברי המת. מיהו, מהו אין קשיא כלל, כמו שאפרש בסמוך. ורבינו יצחק תירץ: דלא אמרינן מצוה לקיים דברי המת אלא היכא שהוא ביד שליש, כי הא דתנן "שקל לבני" כו', וכי הדיא דמסכת כתובות פרק "מציאת האשה" (סט, ב): המשלש מעות לבתו – יעשה שליש מה שהשולש בידו, ומוקץ

**בבא בר
תוספות**

דברי המת. והתם לא חושלש ביד שליש מיד¹
וצריך לומר: דגבי שחרור יש לנו לומר יותר²
מצוה לקיים דברי המת מבשאר דברים. והשתא³
נמי אתי שפיר, דלא תקשה מהא דאמרין לקמן⁴
(קנא, ב) האומר "תנו גט לאשתי" בר אבל⁵
האומר "תנו מנה לפלוני" ומת — יתנו לאחר⁶
מיתה, ודייק מנה: מנתה שבת מרע בעצתו לא⁷
בעי קנין. ודיק מנה מצי למימר טעם משום⁸
דמצוה לקיים דברי המת, דלא אמרין הכי אלא⁹
כשהושלש מתחלה לכך. ואם תאמר: על כך¹⁰
משנה דגיטין (ג, א) דמיייתי לקמן: אבל אמר¹¹
"תנו מנה לפלוני" ומת — יתנו לאחר מיתה, אמר¹²
רב עלה בסוף פרק קמא (שם) בגמרא: והוא¹³
שנחזיקין בקרן ויתן. איכא דמוקי לה התם¹⁴
למשהם בבירא ובומעמד שלשותן, ואיכא דמוקי¹⁵
לה התם בשכיב מרע. ואמאי לא מוקי לה

(טס, ב) מכל מקום חולקן רבנן על רבי מאיר בסוף פרק קמא דגיטין (שם) גבי "דחולק מנה לפלוני" לא מוקמינן, משום דרבי יוסי הוי חידאה היא דפליג במסכת בכורות בפרק "החלקים עובב" דסתמא עניינא פשיטו ניהא לזר כדאיתא התם, ולחכי מודה נמי איהו מבתניתין ד"כל הגט לינתן אלא מחיים ולא לינתן לאחר מיתה, להכי לא שייך בה מצוה לקיים דברי המת. תדע אפילו בדבר דשייך מחיים אמרינן בסוף פרק קמא דגיטין, בברייתא ד"חולק מנה לפלוני" והיה זהו חמא, שכן לדרות ולומר שהושלש צוה ליתנם לו לאחר מותו, דמוקינן לה נמי בשביעי בממרא מיתה לקיים דברי המת, אלא סבירא ליה כשמואל, דמסח' התם כבבביותא פריק: "מצאן ההוא פרק: והא קיימא לן מצוה לקיים דברי המת, ולא פריק עליה דרב הכי — משום דלצא עלה דרב: והא קיימא לן התם דברי שביע מרע כו' — משום דליכא מאן דפליג בה. ועוד הי' לפלוני", ולא קתני "תן מנה זה לפלוני", דהוא משמע שהושלש מתחלה ולכן. ואף על גב דקתני "זה" — היינו משום דמשמע ליה שפיר שהושלש בלא "זה", ובאותה שעה אמר לו ל משום דכל דאיתיה בירושה — איתיה במתנה מצוה לקיים דברי המת, וכל דליתיה בירושה לזו יותר לדמותה לירושה, כדאמר לעיל. ועוד: רבי יוחנן פסיק דמפרש שגור דמתנת שביע מאן דאפשטא ליה לית שייך בה, כיון דליתיה בירושה היכי דמיא שגור שמת — בטל, ואף על גב דאמר רבינו יצחק: ולא אמרינן מצוה לקיים דברי המת אלא באומר לו פה אל פה, ורבא לא רבי אמר רבי יוחנן: וכולן בשטר. ואם כן הא דקתני בתר הכי: "אעשנו כן חורין" רבי אומר: זכ

דאי אמר ליה, [ליוורשיס לעשותו בן חורין] — למה לי שטר? וכן פירש רבינו חננאל. **שייר** של עבד שייר, דעבדא במקרקעי דמי, ומטלטלין נמי עשו שויר, דאם אמר נמי "חורין מטלטלין" ישראל פברק שלישי דפאהו ורבי יוסי בשם רבי אלעזר: שייר מטלטלין אף עשה כלום, און לבעל דבא דזות בשיטר, שכתוב בן שייר קרקע לעצמו — לא אקנה לו שטר לאמור, שגם הוא בן חורין — משום דחשיב ליה כרות גיטא דבתי, כיון שלא שייר בנות העבד, בנות מלחמה, דמוקי פלוגתייהו בפלגינן דבורא, מתחלה היה סבור כן, דלחנא קמא משום שייר בנות העבד סובר חנא קמא כיון ששייר קרקע כל שהוא סתם, אין יכול לברר העבד הנכסים שהקנה לו נמי לא קנה. ורבי שמעון סבר: אף על גב דלא קנה בנכסים — עצמו קנה, דפלגינן דבורא, ישראל, לשון רבינו חננאל, והתוספתא נראה דבשבור מיתניא, דמאי בא רבי שמעון להשמיך פחות בן חורין דכל שכן [שהוא משוחרר] כשאומר סתם, ידך חלק השטר על התחתונה, ויצא בן חורין ורבי שמעון אומר אפילו אמר כל נכסי קנו לו חורין מעיר פלונית חורין משדה פלונית דאז יש לנו לומר שלא שוחרר העבד — אפילו הכי קנה נכסים, ונשתחרר. דפלגינן דבורא, דרבנן דפליגי עליה אית ליה דלא פלגינן דבורא, ומדחדר בנכסים — חדר נמי בעבד. אי לא למימרא דפלגינן דבורא, ולא בפירוש רש"י דהתם, אלאמא לא שייר כלל מן העבד אלא מן ה' ישראל לנטיין. אבל אין להקשות על פירוש רבינו שמואל שפירש ששיר העבד משום דחייב מקרקעי.

מִתְנַתָּהוּ קִיּוּמָהּ. וְכֵּן "כָּל
דָּר: רַב: קִרְקַע בְּרִי פִרְנִסְתוֹ,
מִפְּלִטָיו בְּרִי פִרְנִסְתוֹ. אָמַר
עֲתִידָא דְסָבִי קִרְקַע מַעֲמָא
מִפְּלִטָיו נָמִי, אִי קָאִי סְמוּד
וּמָאִי כּוּוּנְתָא? מָאן דְּאָמַר:
דְּאָמַר: בְּרִי פִרְנִסְתוֹ - כָּל
ל תִּיבָא דְתֵנִי קִרְקַע, קִרְקַע
ל נִכְסֵיו לְעָבְדוֹ - יֵצֵא בֶן
ז - לֹא יֵצֵא בֶן חוֹרִין; רַבִּי
בֶן חוֹרִין, עַד שִׁיאָמַר: "כָּל
זֶיץ מֵאֶחָד מִרְבּוֹא שְׁבִיתוֹ";
וְאָמַר

הוא בן חורין, שהעבד אינו בכלל
הוא בן חורין — אם שייר קרקע
 השיוור ששייר סתם, ויאמר "כל נ
 שבהן", שההוא "אחד מרבו" —
 לעבדו כר, ו

"אך מההיא דרבי יוסי בפרק קמא דבבא
 פרתה (ית. א), ולא פסיק שמואל להלכך
 ויש שהם מותרים שם בשם רבינו תם,
 ואינו דומיא דגט וטשר שחורו, שאינו ראוי
 לבקשו ולא מצא, דמשמע הלא דאפלי
 גרע, שיעקר צוואתו היא לאחור מה
 ת האשה" כרבי יוסי, דלית ליה מצוה ל
 הוה ידע לשנויי עלה מיד. ואין זו תימה
 להומר: דלא משתמע ליה לאוקומי מנותיה
 בגמרא בסוף פרקין דגיטין גבי "הולך מג
 יליך. מפא רבי. ועוד היה מפרש רבינו תם
 דאמר גבי מנות שכתב מבי"ט, מידה,
 וזה בגר — הוה ליה למימר נמי טעמא
 שום זכות להוריש, ואין יקימו דבריו?
 וללבידה. וחזר בו רבינו יצחק בדקאמר
 וחכמים אומרים: לא וכו', אלא כופין א
 דען כל שהוא — ולא פירש איזו קרקע,
 וכן כל שהוא" — שירי בגופו של עבד, ו
 אומר: דגופו של עבד שירי. ובמסקנא נמי
 הן האדון כתוב בו, הלכך לא קרינא ביה
 ליה היה סבור דטעמא דתנא קמא — מש
 לרבי שמעון לא שירי, דפלגין דברא, א
 בו, ולא קנה בבכסים, דאמר: יד בעל ה
 ש יאמר "חזק מאדו מרובא", דאכא
 נ, דאפליה וכן מאדו אומר "חזק מעיר פ
 ו יתספתא מקמי ירושלמי, ומידה, אין נ
 גית זכה בבכסים קנה עצמו בן חורין —
 אית לן למימר: מאותה שדה או מאותה
 , מדישירי בבכסים — שירי נמי בעבד, ו
 סים, ובדא פליג רבנן עליה, ובפלותיה
 מאדו עשו מטלטלים שירי א
 רבי.
 ימי רבי.

בבא בתרא. פרק תשיעי – מי שמות דף קמט עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)"
תוספות רשב"ם

7 **קִרְקַע דּוּקָא** — בתמיה, והתנן במסכת פאה.
 8 **הַכּוֹנֵב נִכְסֵי לַעֲבָדוֹ יָצָא בֵּן חֹרִין** —
 9 שְׁחָדוֹ הָעֶבֶד בְּכָלל נִכְסִים, וּנְמָצָא שְׁחָקָה
 10 לַעֲבֵד אֵת גּוֹפֵה עִם שָׂאֵר נִכְסִים. **שִׁיר קִרְקַע**
 11 **כִּלְשׁוֹ** — כְּגֹן שֶׁאֵמֵר "חֹרִין מִקְרָקֵל בֵּן
 12 שְׁחָדוֹ" — לֹא יָצָא בֵּן חֹרִין. **שְׁחָדָה דּוּקָא**
 13 לְקִרְקַעוֹת, וּדְחִיב "וְהַחֲתוּלָּה" (ויקרא כה).
 14 וְהָאִי "קִרְקַע כֹּל שְׁחָדָה" אֵיבָא לְמִימַר שֶׁל
 15 הָעֶבֶד הוּא אוֹמֵר. וּנְמָצָא שֶׁאֵינוֹ בֵּן חֹרִין.
 16 וְגַם הַנִּכְסִים לֹא קָדָה. וְהוּא דִּרְחִין אִם אִמֹר
 17 "חֹרִין מִמְּטַלְטֵלִין כֹּל שְׁחָדָה", כְּדַמְפְּרֵשׁ רַבִּי
 18 אֶלְעָזָר לְרֵמְזָהּ. שְׁעוֹשֶׁה מִבְּהִטְלֵלִין שִׁיר אֶצְלֵ
 19 הָעֶבֶד, דְּלֹמָא הוּא עֲבֵד הוּא מִבְּהִטְלֵלִין
 20 שְׁשִׁיר, דְּעֵבְדָא מִיטְלֵל. אַבְל אִם אִמֹר "כֹּל"
 21 נִכְסֵי נִתּוּנִים לָךְ חוּץ מִשְׁדֵּה פְלוֹנִי" — הִרִי
 22 מִן שְׂדֵה שְׁפִירֵשׁ. רַבִּי שְׁמֻעֲזֵן אוֹמֵר לְעוֹלָם
 23 שְׁחָדָה. וְדִלְשִׁין קִרְקַע וְלֹא עֲבֵד, עַד שִׁיחָה
 24 יִתּוּנִים לְפָנֵינוּ עֲבֵד, חוּץ מֵאֲחַד מִרְבּוֹא
 25 גִּבְדֵּי קָאִי, וְאֵינוֹ מְשׁוֹחֲרִי. וְדִרְךְ כְּבוֹד חַבֵּי
 26 מִסּוֹם לֹא קָנָה כְּלוֹם.

ואמר

יגעת אן ראיא כל כך, דאײַכא לרחוײַ רביחודאײַה
ותיה אלא בהא דבבא מצינא פרק קמא, משום
זאמר התם מוצה לקיים דברי המת כיון שראוי
ליתן אלא מחייבין. ואן נראה לרבינו יצחק, דהא
בר דשיך ליתן מחייבין קאמר מוצה לקיים דברי
גמרי נמי יש לומר: דלא ספיקא ליה לרזק התם
דברי המת. ואף על גב דדפריך על רב עקיב סבוק
סבר לה בהא כשמואל, ואף על גב דפריך התם
התם שהושלש מתחלה לך, מדרקת: "הנו מנה
פלוגי", תקני סתם: מוצה לקיים דברי המת. ולא
אלי שייך הכא בשמעטין מוצה לקיים דברי המת,
דמי דלמנות שביב סמי שראי בעין ירושה, ודמי
לרזק לקיים דברי המת אביו עבר. שיהא, יש לדחות,
כדפירשנו לעיל ניתא טפי. מפי רבי. ועוד היה
ש"תולד" (גיטין מ, ב.) "עשיתי פלוגי עבדי בן חורין"
והוסיף רב — מיירי נמי בשטר, ולא פה אל פה.
ואן חזן ממקרקעי סתם כל שהוא, ויש לומר: גופו
על דתנן איירי, כדקאמר התלמוד. ובתלמוד ארץ
משום אלא ברות גיטא מתבטל. וכן, רבין שיש
פר ברייתא, וטעמא דשמעון דאמר לעולם
דשייר בגוף העבד. וכן בפרק קמא דיגטין (ח, ב.)
רב קרי לעצמו, ושם פירש רבינו גונאל: מתחלה
על התחתונה, וכן ששנבכיש לא קנה — עצמו
גמר שם על עבד שייך. וכן פירש בתלמוד ארץ
רב: ובי בשביל שהוכיח מה שפירשתי על לא להיות
לשבוש התוספתא. **שייך** קרקע כל שהוא לא
אפילו הוכיח בהדיא מה שמוציא מן השחרור,
אדר ביה, אבל מן העבד לא אדר ביה. מכלל
קמא דיגטין (ח, ב.) מיתיל לה גמי לרז דהכא,
פרק קמא (שם א) גבי רבי מאיר אמור עבו כארץ
בד — דהא ודאי אמת הוא, דהוי מטלטלים כמו

קרקע

קרקע

22 למאן דאמר שצריך לשייר כדי פרינקתו, וזהו רב יהודה אמר רב ורב
23 ירמיה בר אבא, יקשה לדבריהם, שהרי כל שהוא תנן – במשנתנו
24 מבואר שדי בשיר 'כל שהוא' כדי שלא יוכל לחזור בו ממתנתו.
25 הגמרא דנה אם בכל מקום שהוזכר במשנה 'קרקע' הכוונה למעט
26 מטלטלין: אמר ליה אביי לרב יוסף, וכל היכא דתני – וכי בכל מקום
27 שכתוב במשנה 'קרקע' המשמעות היא קרקע דוקא ולא מטלטלין.
28 והא תנן במשנה (פאה פ"ג מ"ה) אדון הכותב בשטר שנותן את כל נכסיו
29 במתנה לעבדו הכנעני, והרי העבד הוא בכלל כל הנכסים, נמצא
30 שהקנה לעבד את גופו עם שאר הנכסים, ולפיכך יצא העבד
31 משיעבודו ונעשה בן חורין. אבל אם שייר במתנה, דהיינו שאמר
32 שנותן לו את כל הנכסים חוץ מקרקע כל שהוא, לא יצא בן חורין,
33 משום שיתכן שכונת האדון שאמר 'חוץ מקרקע' היתה לשייר את
34 העבד עצמו, שהרי הוקשו בפסוק עבדים לקרקעות, ונמצא שלא יצא
35 לחירות וממילא גם לא קנה את הנכסים, זו דעת תנא קמא. אבל רבי
36 שמעון חולק ואומר, לעולם, כלומר, אף כשייר קרקע כל שהוא,
37 כוונתו לשייר דווקא קרקע ולא את העבד, ולפיכך הרי הוא בן חורין,
38 עד שיאמר האדון כל נכסי נתונין לפלוני עבדי חוץ מאחד מרבו
39 שבהן, שאז אין העבד יוצא לחירות. שכיון שלא פירש האדון איזה
40 חלק מרכושו הוא משייר לעצמו, יתכן שהיתה כוונתו לשייר את
41 העבד.

1 שנינו במשנה: שייר קרקע כל שהוא מתנתו קנינה. הגמרא מביאה
2 מחלוקת בענין זה. מבררת הגמרא: וקמה השיעור של 'כל שהוא'.
3 אמר רב יהודה אמר רב, השיעור בקרקע הוא כדי פרינקתו –
4 שיוכל להתפרנס מהפירות היוצאים מהשדה. ורב ירמיה בר אבא
5 אמר, אף מן המטלטלין נחשבים שיעור, וגם בהם השיעור הוא כדי
6 פרינקתו – בכדי שיוכל להתפרנס מהם, ואם שייר מהם כשיעור זה,
7 שוב אינו יכול לחזור בו.
8 אמר רבי זירא, כמה מכוונן שמעתתא דכסי – כמה מדויקים
9 דבריהם של רב יהודה אמר רב ושל רב ירמיה בר אבא, שהרי קרקע
10 טעמא מאי – מהו הטעם שבאופן ששייר קרקע אינו יכול לחזור בו
11 מהמתנה, דאי קאי – שאם יעמוד מחוליו סמיה עליה – יוכל לסמוך
12 על אותה הקרקע ששייר כדי להתפרנס ממנה, והיינו שבכך ששייר
13 כשיעור זה הראה בדעתו שנתן את המתנה לגמרי, אף אם יבריא.
14 ואם כן מן המטלטלי נמי – אף באופן ששייר מטלטלין, אי קאי – אם
15 יעמוד מחוליו סמיה עליהו – הרי הוא יכול לסמוך עליהם שיוכל
16 להתפרנס מהם. ולפיכך מסתבר שדברי המשנה שצריך לשייר 'קרקע
17 כל שהוא' לא נאמרו בדווקא.
18 הגמרא מקשה על כך: מתקין לה רב יוסף, ומאי פונקתא – וכי מהו
19 הדיוק שבדבריהם, הרי למאן דאמר שאף אם שייר מן המטלטלין נחשב
20 שיעור, וזהו רב ירמיה בר אבא, יש להקשות שהרי קרקע תנן –
21 ששנינו במשנה 'קרקע', ומשמע שבמטלטלין לא מועיל שיעור. וכן

אגרות קודש

ב"ה, א' שבט, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מטו"ב טבת. ונהניתי לקרות בו אשר כבר נסתדר ענין הדירה באיזה אופן
שיהי', והעיקר ממ"ש שנגשים לקבוע זמן החתונה בשעטומ"צ, כי בכל הזמנים ובפרט בדורנו זה אין רוח
חכמים נוחה מהפסק זמן ארוך עד החתונה ובפרט כשהסיבה בזה היא מפני שאין החשבון בהנוגע לפרנסה
משביע רצון במאה אחוז, למרות מה שפסקו רו"ל שאין אדם יודע במה משתכר, ועיין אגרת הקדש לרבנו
הזקן ריש סי' כ"ב "הושוו זל"ז".

מ"ש אודות דרך איך לקבל אתעזל"ת הנה סותרים הדברים מרישא לסיפא, כי אתעזל"ת צריכה
לבוא מלתתא שזהו ענינה ולא לקבל אותה מלמעלה, והדרך בזה היא סלולה דרך הרבים ועוד יותר - הדרך
הידוע בתוספת ה"א ל"ב (ב"ב ק"ב) וכמאמר רבנו הזקן עיקר התשובה בלב, ומבואר בכמה מקומות
ובפרט בספרי החסידות באגרת התשובה לרבנו הזקן, בדרך החיים לבנו אדמו"ר האמצעי, מצות התשובה
- נדפס בס' דרך מצותיך - להצמח צדק, בן בנו כו' כו'.

בטח למותר לעוררו על יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע ביום עשירי
לחדש אחד עשר הבע"ל, וכמבואר ענין היארצייט ובפרט של נשיא ישראל באגה"ק לרבנו הזקן סי' כ"ז
וביאורו, בסידור שער ל"ג בעומר ועוד, ובטח ינצל שעת הכושר זו בכל הנ"ל.

כבקשתו אזכירו וכל אלו שכותב אודותם על הציון הק' של בעל ההילולא, ויה"ר שיהי' להצלחה
בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בברכה לכוון הלכה למעשה בחיי היום ויומים ובפרט שרבים תלויים בו.

1 ואמר רב דימי בר יוסף, אמר רבי אלעזר, עשו מַטְלָטְלִין שׁוּר
2 אַצֵּל עֵבֶד – אף על פי שכתבה המשנה שייר 'קרקע כל שהוא', הוא
3 הדין כששייר מטלטלים לא יצא העבד לחירות, שהרי בלשון בני
4 אדם עבדים נקראים מטלטלים, ולפיכך יתכן שכונתו היתה לשייר
5 את העבד. ואולם לא עשו מַטְלָטְלִין שׁוּר אַצֵּל בְּתוּבָה – לענין
6 כתובה אין דין המשייר מטלטלים כדון המשייר קרקע. כלומר, במה
7 ששינו במשנה (פאה פ"ג מ"ז) אדם שהקנה כל נכסיו לבניו, וכתב
8 לאשתו קרקע כל שהוא, ושתקה האשה, אבדה כתובתה. דין זה הוא
9 דווקא במשייר קרקע אבל באופן ששייר מטלטלים כל שהם, לא
10 מחלה האשה על הוכות שיש לה בכל נכסיו בעלה שהם משועבדים
11 לגביית כתובתה. על כל פנים מבואר בדברי רבי אלעזר שאף שכתבה
12 המשנה שייר 'קרקע כל שהוא' הוא הדין מטלטלים, וכמו כן יש
13 לפרש במשנתנו שאמרה שייר קרקע, שהוא הדין אם שייר
14 מטלטלים.

15 הגמרא דוחה את ראיית אביי: הָתָם – לגבי כותב כל נכסיו לעבדו,
16 בְּדִין הוּא דְּלֹא לִיתַנִּי קְרָקַע – אכן לא היה צריך התנא להוכיח
17 'קרקע', שהרי הוא הדין אם שייר מטלטלים, וְהִטַּעַם ששנה התנא
18 קרקע אִיִּידִי דְּתַנָּא רִישָׁא – כיון שבמשנה הקודמת כתבה המשנה
19 קרקע, ושם צריך קרקע דווקא, [כפי שיתבאר] לפיכך נקטה המשנה
20 גם בסיפא קרקע אף שאינו דווקא. וכך שינו שם ברישא, שה
21 המשנה, רבי עקיבא אומר, קְרָקַע כָּל שֶׁהוּא חֵיבִית בְּפִאָה,
22 וּבְכַפּוּרִים, וְכֵן אִפְשָׁר לְכַתּוּב [עֲלֶיהָ] פְּרוּזָבוּל, שאין
23 כותבים פרוזבול אלא כשיש ללוה קרקע. ואפילו קרקע כל שהיא.
24 וְכֵן אִפְשָׁר לְקִנּוּת [עֲמָהם] [עֲמָהם] – עם קרקע כל שהיא נְכָסִים שֶׁאֵין
25 לָהֶם אַחֲרֵיָת – מטלטלים, והיינו שעל ידי מה שקנה את הקרקע
26 בְּכַסֵּף, וּבְשֶׁמֶר וּבְחִזּוּקָה, קונה אף את המטלטלים בקנין אגב. ומחמת
27 שברישא נקטה המשנה קרקע דווקא. מִשּׁוּם הָכִי אף בסיפא לענין
28 עבד קָנָנִי קְרָקַע, אף על פי שאותו הדין שייר אף במטלטלים. ואין
29 ראייה לשאר מקומות שכתבה המשנה 'קרקע'.

30 הגמרא שבה לדון במה שנתבאר לעיל (קמט) בדברי רב יוסף
31 שהמשמעות של 'כל שהוא' שאין לדבר שיעור. מבררת הגמרא: וְכָל
32 הֵיכָא דְּתַנִּי – וכי בכל מקום שנאמר במשנה 'כָּל שֶׁהוּא' לִית לֵיהּ
33 שְׁעוּרָא – אין לדבר שיעור כלל. והרי אם כן יקשה הָא תַנֵּן בחולין
34 (קלה) לענין חיוב ראשית הגז, רַבִּי דוּסָא בֶּן הֶרְבֵּינָם אֹמְרִי, חֲמִשׁ
35 רְחִלּוֹת גּוֹזְזוֹת [– שיש מהם גז צמר], שצמרן הוא במשקל של מִנָּה
36 מִנָּה וּפְרָם – מנה ומחצה מכל אחת, חֲיִיבוֹת בְּרֵאשִׁית הַגִּז. וְחֲכָמִים
37 אֹמְרִים, חֲמִשׁ רְחִלּוֹת אִפִּילוּ גּוֹזְזוֹת כָּל שֶׁהֵן – שיש מהם גז צמר כל
38 שהוא, חֲיִיבוֹת בְּרֵאשִׁית הַגִּז. וְאִמְרִינָן שם בגמרא (קלה) וְכַמָּה הוּא
39 הַשִּׁיעוּר שֶׁל 'כָּל שֶׁהֵן', וְאִמְרִי רַב שֶׁהִשְׁעוּר לְכָל הַרְחִילוֹת בִּיחוד, הוּא
40 מִנָּה וּפְרָם – מנה ומחצה, וְכַלְבֵּד שִׁהוּ מְחֻמְשׁוֹת – שכל רחל
41 תעשה לפחות חמישית משיעור זה. ומוכח שאף במקום שנאמר
42 במשנה 'כל שהן' יש שיעור לדבר, וקשה על רב יוסף, (לעיל קמט)
43 הסובר, שהמשמעות של 'כל שהוא' שאין לדבר שיעור. דוחה
44 הגמרא: הָתָם, בְּדִין הוּא דְּלֹא לִיתַנִּי – שם לענין ראשית הגז, אכן
45 לא היה צריך התנא לכתוב כָּל שֶׁהוּא, שהרי יש שיעור בדבר,
46 וְאִיִּידִי דְּקָאֵמֶר תַּנָּא קָמָא במשנה, שהשיעור שממנו חייבים לתת
47 'ראשית הגז' הוא שְׁעוּרָא רַבָּה – שיעור גדול, אִמְרִי אִיהוּ נִמִּי
48 שְׁעוּרָא וְזוּמְרָא – אמר התנא השני [וחכמים] שמתחייבים אף בשיעור
49 קטן יותר, וְקָרִי לָהּ כָּל שֶׁהוּא משום שלגבי השיעור של התנא
50 הראשון זהו שיעור מועט.

51 הגמרא דנה באדם המוכר מטלטלים מה נכלל במכר: פְּשִׁימָא, אִמְרִי
52 אדם אני מקנה (מטלטלי) [מַטְלָטְלִיא] לְפִלְגִיָא, אותו פלוני כָּל
53 מֵאִנִּי תַשְׁמִישָׁתָהּ קֵנִי – קנה את כל הכלים שהוא משתמש בהם,
54 לְבַר מַחְשִׁי וְשִׁעוּרִי – חוץ מחטים ושיעורים שאינם נקראים מטלטלים.
55 אבל באופן שאמר שמקנה כָּל (מטלטלי) [מַטְלָטְלִיא] לְפִלְגִיָא כיון
56 שהוסיף תיבת 'כל' שהיא רבוי, הרי הוא מקנה אִפִּילוּ חֲטִי וְשִׁעוּרִי,
57 וְאִפִּילוּ רִיחִים הַעֲלִינָה – החלק העליון של הריחיים, קָנָה ואף על
58 פי שאין הדרך לטלטלו, מכל מקום נחשב מטלטלים משום
59 שכשצריכים לתקנו רגילים ליטלו ממקומו, לְבַר מִרְיָחִים הַתַּחְתּוֹנָה

60 – חוץ מהחלק התחתון של הריחיים שאינו נכלל בלשונו שאמר 'כל
61 מטלטלי' כיון שאין מטלטלים אותו כלל ממקומו, ואף כשצריכים
62 לתקנו, מתקנים אותו במקומו. אבל אם אמר כָּל [מַטְלָטְלִיא]
63 דְּמַטְלָטֵל, כוונתו לכל דבר ששייך לטלטלו ממקום למקום, ולפיכך
64 אִפִּילוּ רִיחִים הַתַּחְתּוֹנָה קֵנִי, ואף על פי שאין רגילות לטלטלה כלל,
65 מכל מקום כיון שאפשר לטלטלה, נכלל בלשונו שאמר 'כל
66 דמטלטלי'.

67 הגמרא דנה האם עבדים נחשבים כקרקע או כמטלטלים: אִיִּבְעִיא
68 לָהּ, עֵבֶדָא בְּמִקְרָקָא אוּ בְּמַטְלָטְלָא דְּמִי – האם עבדים דינם
69 כקרקעות או כמטלטלים.

70 הגמרא מביאה ראייה מהברייתא: אִמְרִי לִיה רַב אֶהָא בְּרִיה דְּרַב
71 אֲוִיָא לְרַב אֲשִׁי, תָּא שְׁמַע ראייה מברייתא (לעיל סח) שדנה לענין אדם
72 המוכר את העיר, שכן בזמנם היו ערים שהיו שייכים לבני אדם
73 יחידים, וכך שינו הַמּוֹכֵר אֶת הָעִיר, הרי הוא כולל במכר כל דבר
74 שנחשב קרקע, ולפיכך מִכַּר גם את הַבָּתִּים, שִׁיחִין וּמַעְרֹת
75 שִׁמְכֻסִּים בְּדִן מִים וְשׁוֹתִים מֵהֶם, וּבְתֵי מְרַחְצָאוֹת, וּבֵית הַבְּרִין
76 שדורכים שם זיתים לשמן, וּבֵית הַשְּׁלָחִין – גנות ופרדסים שמסביב
77 לעיר. והיינו משום שכל דברים אלו נחשבים קרקע. אַכֵּל לא מכר
78 אֶת הַמַּטְלָטְלִין. ואולם בְּזִמְנִי שְׁאֵמֶר שמוכר לו הִיא – את העיר וְאֵת
79 כָּל מַה שְׁבָתוּבָהּ, אִפִּילוּ הִיוּ בָּהּ בְּתִמָּה אוּ עֲבָדִים, הָרִי כּוֹלֵן
80 מְבוֹרִין.

81 מבררת הגמרא את הראיה מהברייתא: אִי אֶמְרִת בְּשִׁלְמָא
82 בְּמַטְלָטְלָא דְּמִי – הדבר מובן אם נסבור שעבדים נחשבים
83 כמטלטלים, מִשּׁוּם הָכִי לא מִיּוֹדֵנן בְּרִישָׁא – לפיכך מבואר ברישא
84 של הברייתא שהמוכר את העיר, העבדים אינם כלולים במכירה,
85 מפני שהם חשובים כמטלטלים. אֶלָּא אִי אֶמְרִת בְּמִקְרָקָא דְּמִי –
86 אבל אם תסבור שעבדים נחשבים כקרקע, אֶמְרִי לא מִיּוֹדֵנן – מדוע
87 עבדים אינם כלולים במכירה.

88 דוחה הגמרא: וְאֶלָּא מֵאִי, הרי אף לדברין שעבדים בְּמַטְלָטְלָא דְּמִי,
89 קשה, מֵאִי – מהו הלשון בסיפא של הברייתא, המוכר את העיר וכל
90 מה שבתוכה אִפִּילוּ הִיוּ בַּה עבדים הרי כולם מוכרים, הרי כיון
91 שעבדים כמטלטלין פשוט שהם כלולים בלשונו, [אֶלָּא] מֵאִי אֵת לָךְ
92 לְמִימַר – אלא שיש לך לתרץ ולומר, שְׁאֵנִי – חלוק בלשון בני אדם
93 מַטְלָטְלָא דְּנִידִי – מטלטלים ניידים, מִשָּׂאָר מַטְלָטְלָא דְּלֹא נִידִי –
94 מטלטלים שאינם ניידים, ולפיכך אִפִּילוּ תִּמָּא בְּמִקְרָקָא דְּמִי – אף
95 אם תסבור שעבדים נחשבים כקרקע, מכל מקום שְׁאֵנִי – חלוק בלשון
96 בני אדם בְּמִקְרָקָא דְּנִידִי – קרקעות שהם ניידים כגון עבדים מִשָּׂאָר
97 בְּמִקְרָקָא דְּלֹא נִידִי – קרקעות שאינם ניידים, ולכן אדם המוכר 'עיר'
98 דהיינו קרקעות שאינם ניידים אינו גומר בדעתו למכור אלא מה
99 שדומה לעיר שהם קרקעות שאינם ניידים.

100 הגמרא מביאה ראייה ממשנה: אִמְרִי לִיה רַבִּינָא לְרַב אֲשִׁי, תָּא שְׁמַע
101 ראייה, ששינו במשנה (פאה פ"ג מ"ח), אָדוּן הַכּוֹתֵב בִּשְׂטֵר, שנותן
102 [לעבדו כל נכסיו] [כָּל נְכָסִיו בְּמִתְנָה לְעַבְדִּי], והרי העבד הוא
103 בכלל כל הנכסים, ונמצא שהקנה לעבד את גופו עם שאר הנכסים,
104 ולפיכך יֵצֵא העבד להיות בֶּן חוֹרִין. אבל אם שִׁייר במתנה קְרָקַע כָּל
105 שֶׁהוּא, כגון שאמר שנותן את כל הנכסים, חוץ מקרקע כל שהוא,
106 לֹא יֵצֵא בֶּן חוֹרִין, כיון שיתכן שכונת האדון במה שאמר 'חוץ'
107 מקרקע' לשייר את העבד עצמו, ונמצא שאינו בן חורין, וממילא גם
108 את הנכסים לא קנה שהרי כל מה שקנה עבד קנה רבו. זו דעת
109 חכמים. אבל רַבִּי שְׁמַעוֹן חוֹלֵק וְאֹמְרִי, לְעוֹלָם – אף באופן ששייר
110 קרקע כל שהוא, הוּא יוצא להיות בֶּן חוֹרִין, עַד שִׁיאֵמֶר האדון כָּל
111 נְכָסִי נִתְּנִין לְפִלְגִיָא עֲבָדִי חוּץ מֵאֶחָד מִרְבּוֹא שְׁבָהּ, ולא פירש איהו
112 חלק מרכושו הוא משייר לעצמו, יתכן שכונתו היתה לשייר את
113 העבד.

114 ואמר רב דימי בר יוסף אמר רבי אלעזר, עשו מַטְלָטְלִין שׁוּר אַצֵּל
115 עֵבֶד – שאף אם כתב בשטר המתנה שמשיר מטלטלים כל שהם,
116 נחשב כמו ששייר קרקע כל שהוא, ולא יצא לחירות. ואולם לא עשו
117 מַטְלָטְלִין שׁוּר אַצֵּל בְּתוּבָה, כלומר, אדם שהקנה כל נכסיו לבניו
118 וכתב לה מטלטלים כל שהם, אין זה נחשב 'שיויר' ולפיכך לא מחלה

ואמר רב דימי אמר רבי אלעזר עשו בו' – אף על גב דקתני: שייך קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין – הוא הדין אם שייך מטלטלין כל שהוא, דעבדא נמי במטלטלי דמי, שהרי אינו מחובר לקרקע וקרו ליה בני אדם מטלטלי, אלמא, אף על גב דקתני קרקע – לאו דוקא, אלא הוא הדין למטלטלי, ומתניתין נמי, מטלטלי כדי פרנסתו במקרקעי כדי פרנסתו דמי, ולא עשו מטלטלי

שיו' אצל כתובה – דתנן גבי דהדיא במסכת פאה, ובפרקין דלעיל (קלב, א) מייחנין לה ופרשינן לה: הכותב נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כל שהוא – אבדה כתובתה, ואית דמוקי לה התם בשותקת, ופירש רב נחמן: כיון שעשאה שותפת בין הבנים אבדה כתובתה, דבהדיא קרקע כל שהוא ששיר לה, שלא נתן לבניו – מחלה כתובתה, ודוקא קרקע כל שהוא, אבל שיר לה וכתב לה מטלטלין כל שהוא – לא אבדה כתובתה, דכתובה עיקרה גובה ממקרקעי ולא ממטלטלי, במסכת כתובות, הלכך אמקרקעי סמכה דעתה, ולכך לא עשו מטלטלין שיר לכתובתה, דאם שיר לה הבעל מטלטלין נתן לה כשחילק נכסיו לבניו, וכתב לאשתו מטלטלין כל שהוא – לא אבדה כתובתה, אמר ליה רב יוסף לאביי – לעולם אימא לך כל היכא דתני קרקע – דוקא הוא, והכא גבי עבד, היינו טעמא דלאו דוקא, דבדין הוא דלא איבעי ליה למיתני מקרקעי, אלא מטלטלי הוה ליה למיתני בהדיא, ואידי דקתני רישא – במסכת פאה, רבי עקיבא אומר: קרקע כל שהוא חייבת בפאה ובבכורים, ולכתוב עלי פרוזבול, ולקנות עמון נכסים שאין להם אחריות בכסף בשטר ובחזקה; דהני כולוה דוקא מקרקעי ולא מטלטלי – תנא נמי סיפא קרקע, אף על גבי דהוא הדין בסיפא למטלטלי, ומשום סידורא דכל שון מתנו גבי חדרי, ר"בירורי לא גריסין בסדר המשנה, דבשלמא גבי פאה – פאת שדך – כתיב קרקע כל שהוא, גבי בכורים כתיב "ראשית פרי האדמה אשר נתת לך", ולכתוב עליה פרוזבול – הכי תקון רבנן, אם יש לו ללוה קרקע – כותבין פרוזבול למלוה לגבות חובו בשביעית, דדמי כמאן דאית ליה משכון, דמקרקעי דלוה משתעבד ליה, וגבי משכון לא משמטא

שביעית, דלא קרינא ביה "לא יגוש" הואיל ואית ליה משכון, ולא רצו בית דין לעקור תקנת שביעית מן התורה, ולקנות עמון נכסים שאין להם אחריות – מקראי נפקא לן בקדושין, אלא וידוי מעשר, אף על גב דכתיב ביה (דברים כו) "השקפה ממעון קדשך וגו' ואת האדמה אשר נתת לנך וגו'" – אפילו אין לו קרקע יתוודה, דהאי "לנך" אבל ישראל קאי, כדתנן במסכת מעשר שני (פרק חמישי משנה יד): מכאן אמרו ישראל וממזרים מתוודין אבל לא גרים ועבדים משוחררים, שאין להם חלק בארץ, אלמא, אפילו אין לו קרקע, אלא שיהא ראוי הוא ואבותיו ליטול חלק בארץ, ואמר ליה אביי לרב יוסף – דאקשי לעיל: למאן דאמר כדי פרנסתו, "כל שהוא" תנן, וכל היכא דתנן "כל שהוא" מי לא בעינן שיעורא? והתנן – בפרק "ראשית הגז", חמש רחלות גוזזות כל אחת ואחת משקל מנה ופרס – ליטרא חצי ליטרא, חייבת בראשית הגז, דברי רבי דוסא, ו"חומש צאן עשוייה" נפקא להו לבית הלל דבעינן חמש, וחכמים אומרים: חמש רחלות וכו', אמר רב מנה ופרס – בין חמשתן, ובלבד שיהו מחומשות – כל אחת יש בה צמר חומש של מנה ופרס, אבל בציר מהכי כמאן דליתיה דמי, שיעורא רבה – מנה ופרס לכל אחת, תנא סיפא נמי שיעורא זוטא, אבל מתניתין דקתני "כל שהוא" דוקא הוא, והלכך לא מכוון שמעתא דסבי, אמר – שכיב מרע "מטלטלי לפלגיא", והוא הדין לבראי על ידי קנין, לבר מחשי ושערי – והוא הדין לבר מבהמותיו, כן נראה בעיני, אפילו יריחם העליונה – שרגילין ליטול משם כדי לתקנה, אבל רחליהם התחתונה – במקומה מתקנין אותה, כל דמשלשל – כל שכולנין לטלטלו, שאינו מחובר לקרקע ממש, ואף על פי שאין רגילין לטלטלו, איבעיא להו עבדא כמטלטלי דמי – נהי דהאי דעבדא כמקרקעי דמי לענין שבעה וקנין בכסף ובשטר ובחזקה, דכל מילי דאורייתא דין מקרקעי יש להם מ"זהתחלתם", אבל לענין לשון בני אדם – מיקרו להו מטלטלי, וישנן בכלל מתנת מטלטלי שהרי מטלטלי הוא, או לא? היינו דלא אודבן ליה ברישא – במאי דקתני ברישא דמתניתין, היכא דמכר את העיר סתמא, ולא אמר לו "היא וכל מה שבתוכה" – לא קחשיב אלא מקרקעי, אבל עבדים ומטלטלין לא נמכרו, אלמא עבדא כמטלטלי דמי, ופירכין: אלא מאי עבדא כמטלטלי דמי – אם כן, מאי "אפילו" דקתני סיפא: מכר את המטלטלין ואפילו עבדים, ואי כמטלטלי דמי אמאי קאמר "אפילו", דמשמע דאינו דומה כל כך למטלטלין? אלא מאי אית לך למימר – אמאי קמפלגי בינן למטלטלין למיתני "אפילו" משום דשאני בין מטלטלי דנייד דהיינו עבדים, למטלטלי דלא נייד, והלכך קתני בהו "אפילו", הכי נמי ברישא, איכא למימר דעבדא כמקרקעי דמי, והאי דלא מיידיבן בכלל העיר – דשאני להו לבני אדם בין מקרקעי ינייד למקרקעי דלא נייד, ובין דעיר מבר, דהיינו מקרקעי דלא נייד – לא אסיק אדעתיה למכור אלא מקרקעי דלא נייד, דהיינו דומיא דעיר, אבל היכא דאמר סתמא "מקרקעי לפלגיא" – עבדים בכלל, והיכא דאמר סתמא "מטלטלי לפלגיא" – לעולם אימא לך דאינו בכלל, עשו מטלטלי שיר – דכי היכי דקתני: שיר קרקע כל שהוא לא יצא לחירות, הכי נמי אם שיר מטלטלי כל שהוא לא יצא לחירות, ואמר ליה רבא לרב נחמן מאי טעמא – והשיב לו רב נחמן: עבדא מטלטלי, דכיון דשיר מטלטלין לעצמו – איכא למימר דעבדו שיר לעצמו, שהוא מטלטלין, ולא יצא לחירות, אלמא כמטלטלי דמי [מכאן שיר לעמוד הבא], אמר ליה רב אשי לריבנא – לעולם אימא לך כמקרקעי, והאי עשו מטלטלין שיר אצל העבד – לאו היינו טעמא כדרב נחמן דאמר עבדא מטלטלי הוא, אלא כדפירשית טעמא.

דאנן

קרקע כל שהוא חייבת בפאה כו' – לעיל בשלהי "לא יחפור" (כו, א) פירשתי לה, וכל היכא דתני כל שהוא לית ליה שיעורא והא תנן כו' – ואף על גב דקרקע כל שהוא חייב בפאה היינו כל שהוא דוקא, כדאמרין לעיל בפרק "לא יחפור" (כו, א) – היינו משום דמסתבר טפי הכי, ובקדושין פרק קמא (כו, א) הארכתי שם בדיני "כל שהוא", ובמנה כל שהוא אמר רב מנה ופרס – ואם תאמר: מאי מקשה ליה? והלא דאי הוא חולק על רב דלעיל ויש לומר, דהכי קאמר: מי פליג על רב בכל הני מנה ופרס – שיעור דרבנן ורבי דוסא לא ידעינן מנא ליה, ואידי דקאמר תנא קמא שיעורא רבה אמרי אינהו שיעורא זוטא – והא דתנן (כלים פרק חמישי משנה א): תנור תחלתו ארבעה וסופו כל שהוא, ואמרין (תולין קבר, א) מאי "כל שהוא" – טפח, איכא למימר דאידי דנקט שיעורא רבא נקט נמי שיעורא זוטא, עבדא כמקרקעי דמי או כמטלטלי דמי – לענין מילי דרבנן מביעי ליה, אבל במלתא דאורייתא – פשיטא דאיתקוש לקרקעות, כדפירשתי לעיל בפרק "המכור את הבית" (סח, א) על חך מילתא, אמר

ואמר רב דימי אמר רבי אלעזר: עשו מטלטלין שיר אצל עבד, ולא עשו מטלטלין שיר אצל כתובה – ה"הם בדין הוא דלא ליתני קרקע, ואידי דתנא רישא, רבי עקיבא אומר: קרקע כל שהוא חייבת בפאה ובבכורים, ולכתוב עליהם פרוזבול, ולקנות עמון נכסים שאין להם אחריות בכסף ובשטר ובחזקה, משום הכי קתני קרקע. – וכל היכא דתני "כל שהוא" לית ליה שיעורא? והא תנן, רבי דוסא בן הרפנים אומר: חמש רחלות גוזזות מנה מנה ופרס – חייבות בראשית הגז, וחכמים אומרים: חמש רחלות גוזזות כל שהן, ואמרין, וכמה כל שהן? אמר רב: מנה ופרס, ובלבד שיהו מחומשות – ה"הם בדין הוא דלא ליתני כל שהוא, ואידי דקאמר תנא קמא שיעורא רבה אמר אוהו נמי שיעורא זוטא, קרי ליה "כל שהוא", פשיטא, אמר "מטלטלי לפלגיא" – כל מאני תשמישיתיה קני, לבר מחשי ושערי, "כל מטלטלי לפלגיא" – אפילו חשי ושערי, ואפילו יריחים העליונה קנה, לבר מיריחים התחתונה, "כל דמטלטלי" – אפילו יריחים התחתונה קני, איבעיא להו: עבדא כמקרקעא או כמטלטלא דמי? אמר ליה רב אחא בריה דרב איזא לרב אשי, תא שמע: המוכר את העיר – מכר בתים, שחין ומעורות, ומרחצאות, ובית הכדור, ובית השלחין, אכל לא את המטלטלין; ובזמן שאמר: "היא וכל מה שבתוכה", אפילו היו בה בהמה או עבדים – הרי כולן מכורין, אי אמרת בשלמא כמטלטלא דמי, משום הכי לא מיידיבן ברישא, אלא אי אמרת כמקרקעא דמי, אמאי לא מיידיבן? – ואלא מאי? כמטלטלא דמי, מאי "אפילו"? [אלא] מאי אית לך למימר? שאני מטלטלא דנייד כמטלטלא דלא נייד; אפילו תימא כמקרקעא דמי, שאני כמקרקעא דנייד כמקרקעא דלא נייד, אמר ליה רבינא לרב אשי, תא שמע: הכותב לעבדו כל נכסיו – צא בן חורין, שיר קרקע כל שהוא – לא יצא בן חורין; רבי שמעון אומר: לעולם הוא בן חורין – עד שיאמר "כל נכסי נתונין לפלוני עבדי חוץ מאחד מרובא שבה"; ואמר רב דימי בר יוסף אמר רבי אלעזר: עשו מטלטלין שיר אצל עבד, ולא עשו מטלטלין שיר אצל כתובה, ואמר ליה רבא לרב נחמן: מאי טעמא? – עבדא מטלטלא הוא, ומטלטלא למטלטלא הוי שיר, וכתובת אשה כמקרקעא הוא, ומטלטלא למקרקעא לא הוי שיר.

אמר

דאנן משום דלאו כרות גיטא מתנינן לה — עבד גמור "לה" "לה" מאשה, דבעין
גט כריתות. וכיון דיש לבעל העבד זכות בשטר שכתוב בו, ששייר קרקע ומטלטלי
לעצמו — לא הקנה לו השטר לגמרי, שגם זכות הארון כתוב בו, להלך לא קרינא
ביה גט כריתות. כענין זה פירש רבינו חננאל ורבותי שבלות"ר. וגם יש לפרש כן:

לעולם עבדא כי מקרקעי דמי. וגבי גט אמאי
חשיבנן אפילו מטלטלין שויר אצל עבד —
היינו טעמא. משום דכריתות גמור בעינן,
וכיון שזה שייר מטלטלין — מאן לימא לן
דלא היה בדיעתו לשייר העבד בכלל
המטלטלין, אחרי שלא פירש מה דין
המטלטלין ששייר. ואף על גב דבדוכתא
אחרינא עבדא כמקרקעי דמי, מיהו גבי
כריתות — לאו כריתות הוא. **אמר רבא**
אמר רב נחמן חמשה — נותני מתנה הן,
שאין דינן חלק מנותני מקצת עד שיכתבו
כל נכסיהם, ואז דינן חלק ממשיר קצת
ממנו. וכגון שלא שייר כלום, אפילו
במטלטלין, כדמסיק בסיפא, לבר מכתובת
אשה — במקרקעי הוי שויר ולא מטלטלי,
ואלו הן שכיב מרע עבדו אשתו ובניו
מבשרת — והשתא מפרש להו ואילו, שכיב
מרע כו'. וכולוהו כבר מפורשים בפרק זה
וב"ש נחלין" לבד ממבשרת, ולקמן בסמוך
אפרשנה. בניו דתנן הכותב נכסיו לבניו
וכתב לאשתו קרקע כל שוהא אמרו
כתובתה — אבל שיר לא אבדא, דמגו
דנחתא אהאי שוירא בשביל כתובתה —
נחתא נמי אכולוהו נכסי, כדאמר ב"ש
נחלין: ההוא דפלגינוהו לנכסיה לאתתיה
ולבניה שייר חד דיקלא וכו'. ואסקיה התם:
מגו דנחתא אדיקלא נחתא נמי אכולוהו נכסי.
מבשרת דאמר מר כו' — כלומר, אשה
אלמנה שיש לה נכסים ודעתה לינשא,
ורוצה להבריה נכסיה מבעלה שלא יתא
זכאי בנכסיה, ואם תתאלמן או תתגרש יחזור
לה נכסיה. ואם לא הוציאתן מרשותן קודם
נשואין — יוכה בן בעל. ואמרין בכתובות:
צריכה שתכתוב כל נכסיה לאחר סתם, כיון

ליה אגן משום דלאו כרות גיטא מתנינן לה — שכן השיב רב נחמן לרבא. אבל רב
אשי לא היה אומר מסברא דנפשיה. והכי נמי משמע בפרק קמא דגיטין (ט, א)
דפריך התם דרב נחמן אדרב נחמן, ומשני: משום דלאו כרות גיטא. אלמא משמע דרב נחמן
גופיה הוא דקאמר הכי. רבינו תם.

ואלו הן שכיב מרע כו' — והא דלא חשיב הא
דנתיא לעיל בפרק "יש נוחלין" (קלב, א):
הכותב כל נכסיו לאשתו ויצא עליה שטר חוב,
רבי אליעזר אומר: תרקע כתובתה כו'. רכל
נכסיו" קאמר התם, וקאמר התם נמי בתר הכי:
דניחא לה דתיפוק קלא עלה דכתב ניהלה
לכולוהו נכסי — איכא למימר דכולוהו נכסים לאו
דוקא, שאין צריך אלא יותר מכתובתה. אי נמי,
בפלוגתא לא קא מיירי. ואף על גב דשטר
מבשרת נמי איכא פלוגתא בכתובות (עט, א),
כמו שהביא רבינו שמואל — מכל מקום היכא
דגליא דעתה דמשום אנסובי הוא — מודו כולי
עלמא, כדקאמר לקמן. **מטלטלין** ואיתגורו
בעיניהו הוי שויר — פירוש: שיחידה לכתובה,
כדאמר אמימר בפרק "אף על פי" (כתובות נה,
א) כדפירש רבינו שמואל. ולא דמיא להא דאמר
לעיל בפרק "יש נוחלין" (קלב, ב): מטלטלי
קאמרנא מטלטלי לא קאמינא. פירוש: דמטלטלין
לא הוי שויר לכתובה. דהכא מיירי במטלטלין
שיחידם לכתובה, וכדפירש רבינו שמואל, ואותו
ודאי הוי שויר.

כי הא דרב פפא הווי ליה תריסר אלפי כו' —
פירשתי לעיל בפרק "המוכר את הספינה"
(עו, ב), וגם הדיא דשני שטרות הם פירשתי שם.
אביעא

דתנן: ושאין להן אחריות נקנין עם נכסים שיש להן אחריות, בכסף ובשטר ובחזקה. כי הא דרב
פפא הווי ליה תריסר אלפי וזוי בי חזואי, אקניניהו ניהליה לרב שמואל בר אבא
דביתיה, פי אתא, נפק לאפיה עד תווד. שטרא איקרי נכסי, דאמר רבה בר יצחק: שני שטרות
הן, אמר "זכו בשדה זה לפלוגי וכתבו לו את השטר" — חזור בשטר ואינו חזור בשדה, "על מנת
שתכתבו לו את השטר" — חזור בין בשטר בין בשדה; ורב חייא בר אבין אמר רב הונא: שלשה
שטרות הן, תרי — הני דאמרן, אידיד — אם קדם מוכר וכתב את השטר, פאותה ששנינו:
דלא שיריה מידי — אגן סהדי דלא נתנה לזה אלא בשביל שרוצה לינשא, ולכתרצה יחזור לה. אבל אם שיריה כל שוהא —
הנכסים עולמית. וזה הדבר אינו כתוב בתלמוד כן, אלא מכללא שמעין לה. דאמרין בכתובות בפרק "האשה שנפלו לה נכסים" (כתובות עט, א), אמר רב חילאי בר
אידי אמר שמואל: אני מורה הוראה, אם יבא שטר מבשרת ליד — אקרענו. ויהי טעמא — דלא שביק איניש לנפשיה ויהב לאחרני. מיתבי: הרוצה שתבריה נכסיה
מבעלה כיצד היא עושה? כותבת שטר פסים לאחרים, דברי רבן שמעון בן גמליאל. וחכמים אומרים: רצה, משחך בה, עד שתכתוב "מהיום ולבשראצח". טעמא — דכתבה
ליה הכי, הא לא כתבה הכי — קניניהו לוקח. אמר רבי זירא: לא קשיא: הא — בכולן, הא — במקצתן. שמעין מהבא: היכא דכתבה כולן לא קנה לוקח. ואף בעל לא
קנה, כדמשני התם: עשאום כנכסים שאין ידועין לבעל אליבא דרבי שמעון. אבל היכא דלא כתבה כולן — צריכה שתכתוב "מהיום ולבשראצח", לא קנה לוקח. וכולוהו
— הני חמשה, ממטלטלי הוי שויר. שאם שייר מטלטלין — כשייר קרקע דמי. ואיתגורו בעיניהו הוי שויר — שהרי אשה גובה כתובתה מהם, כדאמר אמימר בפרק
"אף על פי" בכתובות (נה, א): מטלטלי ואיתגורו בעיניהו — בלא שבועה. ואיכא למימר דאודא אממר לטעמיה, דהא הכא אממר נמי קאמר לה. **אמר נכסי לפלגיא**
— פסקי הלכות הן שפוסק התלמוד. שכיב מרע שאמר "נכסי לפלגיא", אי נמי בבריא שהקנה בסודר ואמר "נכסי לפלגיא", ובא התלמוד לפרש איזו דבר קרוי ממון.
והוא הדין אם אמר בלשון לעז *אוייר", או בלשון שמכנין הממון — דין "נכסי לפלוגי" נוהג בו. **עבדא מקרי נכסי** — כמו כסף וזהב, והרי הוא בכלל המתנה.
דתנן — בקדושין. **נכסים שיש להם אחריות** — והקרקעות — אחריות כל מלוה וחוב וכתובה נסמכין עליהן, לפי שאין דליקה שולטת בהן ואין אוכדין, וקתני בהן
לשון נכסים. **ושאין להם אחריות** — היינו מטלטלין. וארישא קאי, דמיקרו נכסים, וכמאן דמתנין "נכסים שאין להם אחריות". נקנין עם נכסים שיש להן אחריות —
שאם מכר אדם או נתן לחבירו מטלטלין וקרקעות, החזיק בקרקעות — קנה מטלטלין. **כי** דרב פפא — כלומר, ומנין לנו דנקיים נכסים להם אחריות הנקנין עם
נכסים שיש להן אחריות, מיירי נמי במעות? ומנלן דמעות נמי נקנו על ידי קרקעות? והלא אין מטבע נגזית בחליפין, ועל ידי קרקעות מנלן? כי הא דרב פפא כו'
אקניניהו ניהליה לרב שמואל ההולך שם, בקנין סודר. **אנב אסיפא דביתיה** — שהקנה לו בסודר קרקע כניסת ביתו, ואגבו הקנה לו המעות בתורת הרשאה המפורשת
בבבא (קמא) (ע, א). אי נמי, הלך והחזיק הקרקע והקנה לו המעות כל מקום שהן. אלמא מעות מיקרי נכסי. **עד תווד** — מקום. ויש מפרשין: חצי הדרך, ומפרשין
נמי שלא יחזיק בהן לעצמו. ולא היא, דכיון דכתב בהרשאה "וכל מאן דמתעני ליה מן דינא קבלתי בין לזכות בין לחובה" — מינה שמעין דשליח שווייה, הכי מפרש
בבבא (קמא) (שם). **וזו בשדה זו** — הקנה להן בסודר לצורך פלוגי. **חזור בשטר** — מייפוי כח דשטר יכול לחזור בו, כל זמן שלא נמסר השטר לאותו פלוגי. **ואינו**
חזור בשדה — אחרי שכבר זכו בקנין או בחזקה, וזכין לאדם שלא בפניו. **שלשה** — עניני שטרות הן, ולא בא לחלוק אלא להוסיף. **אם קדם מוכר וכתב שטר** —
מכירה, להיות מזומן ללוקח. כל שעה שירצה למכרו לשדורו לא יתא עיכוב מבעותיו בשביל כתיבת השטר, ולכך קדם והכתבו. והוא יכול לעשות כן, כאותה ששנינו:

דלא שיריה מידי — אגן סהדי דלא נתנה לזה אלא בשביל שרוצה לינשא, ולכתרצה יחזור לה. אבל אם שיריה כל שוהא —
הנכסים עולמית. וזה הדבר אינו כתוב בתלמוד כן, אלא מכללא שמעין לה. דאמרין בכתובות בפרק "האשה שנפלו לה נכסים" (כתובות עט, א), אמר רב חילאי בר
אידי אמר שמואל: אני מורה הוראה, אם יבא שטר מבשרת ליד — אקרענו. ויהי טעמא — דלא שביק איניש לנפשיה ויהב לאחרני. מיתבי: הרוצה שתבריה נכסיה
מבעלה כיצד היא עושה? כותבת שטר פסים לאחרים, דברי רבן שמעון בן גמליאל. וחכמים אומרים: רצה, משחך בה, עד שתכתוב "מהיום ולבשראצח". טעמא — דכתבה
ליה הכי, הא לא כתבה הכי — קניניהו לוקח. אמר רבי זירא: לא קשיא: הא — בכולן, הא — במקצתן. שמעין מהבא: היכא דכתבה כולן לא קנה לוקח. ואף בעל לא
קנה, כדמשני התם: עשאום כנכסים שאין ידועין לבעל אליבא דרבי שמעון. אבל היכא דלא כתבה כולן — צריכה שתכתוב "מהיום ולבשראצח", לא קנה לוקח. וכולוהו
— הני חמשה, ממטלטלי הוי שויר. שאם שייר מטלטלין — כשייר קרקע דמי. ואיתגורו בעיניהו הוי שויר — שהרי אשה גובה כתובתה מהם, כדאמר אמימר בפרק
"אף על פי" בכתובות (נה, א): מטלטלי ואיתגורו בעיניהו — בלא שבועה. ואיכא למימר דאודא אממר לטעמיה, דהא הכא אממר נמי קאמר לה. **אמר נכסי לפלגיא**
— פסקי הלכות הן שפוסק התלמוד. שכיב מרע שאמר "נכסי לפלגיא", אי נמי בבריא שהקנה בסודר ואמר "נכסי לפלגיא", ובא התלמוד לפרש איזו דבר קרוי ממון.
והוא הדין אם אמר בלשון לעז *אוייר", או בלשון שמכנין הממון — דין "נכסי לפלוגי" נוהג בו. **עבדא מקרי נכסי** — כמו כסף וזהב, והרי הוא בכלל המתנה.
דתנן — בקדושין. **נכסים שיש להם אחריות** — והקרקעות — אחריות כל מלוה וחוב וכתובה נסמכין עליהן, לפי שאין דליקה שולטת בהן ואין אוכדין, וקתני בהן
לשון נכסים. **ושאין להם אחריות** — היינו מטלטלין. וארישא קאי, דמיקרו נכסים, וכמאן דמתנין "נכסים שאין להם אחריות". נקנין עם נכסים שיש להן אחריות —
שאם מכר אדם או נתן לחבירו מטלטלין וקרקעות, החזיק בקרקעות — קנה מטלטלין. **כי** דרב פפא — כלומר, ומנין לנו דנקיים נכסים להם אחריות הנקנין עם
נכסים שיש להן אחריות, מיירי נמי במעות? ומנלן דמעות נמי נקנו על ידי קרקעות? והלא אין מטבע נגזית בחליפין, ועל ידי קרקעות מנלן? כי הא דרב פפא כו'
אקניניהו ניהליה לרב שמואל ההולך שם, בקנין סודר. **אנב אסיפא דביתיה** — שהקנה לו בסודר קרקע כניסת ביתו, ואגבו הקנה לו המעות בתורת הרשאה המפורשת
בבבא (קמא) (ע, א). אי נמי, הלך והחזיק הקרקע והקנה לו המעות כל מקום שהן. אלמא מעות מיקרי נכסי. **עד תווד** — מקום. ויש מפרשין: חצי הדרך, ומפרשין
נמי שלא יחזיק בהן לעצמו. ולא היא, דכיון דכתב בהרשאה "וכל מאן דמתעני ליה מן דינא קבלתי בין לזכות בין לחובה" — מינה שמעין דשליח שווייה, הכי מפרש
בבבא (קמא) (שם). **וזו בשדה זו** — הקנה להן בסודר לצורך פלוגי. **חזור בשטר** — מייפוי כח דשטר יכול לחזור בו, כל זמן שלא נמסר השטר לאותו פלוגי. **ואינו**
חזור בשדה — אחרי שכבר זכו בקנין או בחזקה, וזכין לאדם שלא בפניו. **שלשה** — עניני שטרות הן, ולא בא לחלוק אלא להוסיף. **אם קדם מוכר וכתב שטר** —
מכירה, להיות מזומן ללוקח. כל שעה שירצה למכרו לשדורו לא יתא עיכוב מבעותיו בשביל כתיבת השטר, ולכך קדם והכתבו. והוא יכול לעשות כן, כאותה ששנינו:

בבא בתרא. פרק תשיעי – מי שמת דף קנא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קג רשב"ם

1 כותבין שטר למוכר אף על פי שאין בו' – דאינו חוב אלא למוכר, וכיון שהוא
2 רוצה – יכתוב לו. כיון שהחזיק זה בקרקע בו' – מסקנא דמילתא דרב הונא היא:
3 אם קדם מוכר וכתב לו את השטר ואחר כך מכר לזה את השדה, כיון שהחזיק
4 הלוקח בשדה נקנה לו השטר בכל מקום. דאין אדם יכול לעכבו. דלדעת כן מכר לו
5 את השדה – שיזכה הלוקח בשטר הנכתב לו

6 לשמו, וכשהחזיק בשדה נקנה לו השטר.
7 כרתנו: נכסים שאין להן אחריות בו'. אלמא
8 שטר מיקרי נכסים שאין להן אחריות. דתנן
9 – במסכת שקלים בפרק רביעי (משנה ז):
10 המקדיש נכסיו והיה בזה בהמה הראויה על
11 גבי המזבח, וזכרים ונקבות, רבי אליעזר אומר:
12 זכרים ימכרו לצרכי עולות, ונקבות ימכרו
13 לצרכי זבחי שלמים, ודמייהו יפלו עם שאר
14 נכסים לבדק הבית. רבי יהושע אומר: וזכרים
15 עצמן בו', ובמסכת תמורה (לא, ב) מפרש
16 פלוגתיהו. יינות שמנים בו' – גם זו שנויה
17 במסכת שקלים. דתנן – במסכת ערכין:
18 המקדיש נכסיו – מעלין לו תפילין. כלומר,
19 אף תפילין הקדש, ומעלין לו בדמים ופוחן
20 בשווייהו. אלמא, מודל עלייהו הקדש –
21 מיקרי נכסי, שהרי נכסיו הקדיש. ספר תורה
22 – מי מיקרי נכסי? תפילין דמו, או דלמא
23 תפילין היינו טעמא – דהוי מלבוש, אבל
24 ספר – מצוה היא ולא נכסי, ואף על פי
25 שיכול למכרו לא מיקרי נכסי תיקו. משום
26 דקבעי לאינסובי לרב וביד – וכן פירשה לו
27 בהדיא, כדמוכח בסיפא, דגליא דעתא משום
28 דבעיא לאינסובי היא ונתנת לזה, דאין זה
29 אלא להבריה מבעלה. ואינישה – ותבעה
30 נכסה מבנה. והא אינסובא – והפסידה,
31 דקנה בנה. ולא אהני גלויי דעתא אלא להכי,
32 שאילו לא היתה ניסת לרב וביד – לא
33 תתקיים המתנה. אבל השתא דאינסובא –
34 נתקיימה המתנה. ממולאי – דאביי אביו
35 ממשפחת בית עלי, כדאמרין (ראש השנה
36 יח, א): אביי ורבא ממשפחת בית עלי קאתו.
37 וחדו שם מקומן, בבראשית רבה: רבי מאיר
38 אול לממלא. ראה אותן שהם שחורי ראש
39 בו'. מילי מוליאני – בעלי מומין, שאין בהן
40 ממש. כמה שקל מוליא ושרא בנצא –
41 גבשושית (בבא בתרא נד, א). אפילו למאן
42 דאמר מברחת קני – יש מפרשים: היינו גבי
43 ההוא מעשה דאימיה דרב שמואל בר אבא
44 מאקרוקא בפרק "החובל" (בבא קמא פח,
45 א). ולא מלתא דרבי, דהתם בחיי בעלה
46 כתבה נכסי מלוג שלה לבנה לזכות בהן אחר

47 מיתת בעלה. והכי מפרשין לה: אפילו לרבנן דפליגי ארכן שמעון בן גמליאל בכתובות בפרק "האשה שנפלו לה נכסים" (עט, א) ואמרי: רצה – משחק בה, ומעכב המתנה
48 לעצמו, וקנה הכל. ולעיל פרישית לה. הני מילי – דאמרי רבנן: רצה משחק בה וקנה – היבא דיהבא סתמא, ולא גליא דעתא דמשום אינסובי הוא, ולא נודע
49 שלהבריה מתכונת. אבל הכא גליא דעתא דמשום אינסובי – מברחת מבעלה, ולדעת כן שיחזרו לה אחר גירושין, והרי אינסובא ואיגרשא – הכא מודו
50 רבנן דלא קני, אלא יחזרו לה נכסים. כדאמרין נמי התם: עד שתכתוב "מהיום ולכשארצה", דיוק דגליא דעתא – כמאן דכתבה ליה הכי דמי. אימיה דרמי
51 בר הלמא בו' – ומסקנא: אחרון קנה, משום דהדרא בה מראשון. ובפרק "מי שזיה נשור" בכתובות (צד, ב) איבא מעשה אחרני: אימיה דרמי בר הלמא בצפרא
52 כתבתיהו לנכסי לרמי בר הלמא, לאורתא כתבתיהו לרב עוקבא. אתא רמי בר הלמא לקמיה דרב ששת אוקמיה בנכסי, אתא רב עוקבא בר הלמא לקמיה דרב
53 נחמן אוקמיה בנכסי. ומסקנא: שורא דרייני, ולהקדמה לא חיישין, הואיל וביום אחד נכתבו. מיהו, ההוא מיבעיא לן לאוקמה במתנת בריא, והא דהבא בשכיב
54 מרע, ובשכיב מרע, לא שנת ביום אחד לא שנת בשני ימים – אחרון קני, דהא הדר ביה מקמיה. והא פתא – דבשלמא אם לא מתה – תנן: לא שירי קרקע
55 כל שהוא – אין מתנתו מרעה, וכמו שחזרה מן הראשון כשנתנה לשני, תחזור בה מן השני נמי אם תרצה. אבל עתה שמתה – תתקיים מתנה ראשונה, וקנה
56 ראשון, שהרי היא נתנה במתנת שכיב מרע ודבריה בכתובין וכמסורין כשמתה, ולא אמרינן דיתיקי מבטלת דיתיקי והכי סבירא ליה. כל שאילו עמד בו' –
57 וזאת האשה, מאחר שאם עמדה היתה חזרת – הועילה חזרתה מן הראשון אף על פי שמתה, וקנה שני. וכן הלכה. אימור דאמר שמואל לעצמו – היבא
58 דחור בו החללה ושירי לעצמו ולא נתנה לאחרים – היא חזרתה חזרה אף על גב דמית. אבל הכא דחור בו מראשון ותנן לאחר – שמה לאו חזרה מגורה
59 היא. מלוגא דשטר – כרך של שטרות, אי נמי: נתק מלא שטרות. הני לעמרם בני – כגון שקנו מידה. אי נמי בלא קנין, וכגון דלא שיריה מידי. והא לא
60 משך – רב עמרם האי מלוגא דשטרי בחייה. השתא אמרי – כולי עלמא שאחי שנתת לו מתנה הוי צורבא מרבנן. הכי אמר שמואל כל שאילו עומד חזור
61 בו' – ובתרא קני. פיסקתא – כמו פיסקא, חתיכת קרקע.

1 איבעיא להו ספר תורה מאי – ואם תאמר: מאי קומיבעיא ליה? על כרחך הוא בכלל
2 נכסים שאין להם אחריות דנקנן במשיכה, או נכסים שיש להם אחריות שנקנן
3 בכסף בשטר בחזקה, דמי נפיק מבינינא? ואומר רבינו יצחק: דאף על גב דהוי לענין קניה
4 נכסים שאין להם אחריות, מכל מקום לאו הוי בכלל נכסים. לפי שאינו יכול למכור אלא
5 ללמוד תורה ולישא אשה, כדאמר בפרק בתרא
6 דמגילה (כו, א). מפי רבי.

7 אפילו למאן דאמר מברחת קנה בו' – צריך
8 לומר דמיידי במקצת נכסים, דאי בכל
9 נכסים – פשיטא דלא קנה, כדמוכח בפרק
10 "האשה שנפלה" (כתובות עט, א) דלא פליגי אלא
11 במקצת נכסים, אבל בכל נכסים לא פליגי.
12 גליא דעתא דמשום אינסובי הוא וזאת
13 אינסובא ואיתגרשה – וכן גורס רבינו חננאל.
14 ואינו נראה לרבינו יצחק, דהא משמע דהוי
15 טעמא משום דמיגרשא, אבל אם דיתה תחת
16 בעלה – קנה. ואילו בפרק "האשה שנפלה"
17 (כתובות עט, א) משמע דאפילו כשהיא תחת
18 בעלה לא קננה לוקח. דפרקי התם: וכי מאחר
19 דלא קננה לוקח – ליקנינהו בעל ומשני: תקנתא
20 דרבנן שעשאוהו כגון שמכרתם. מיהו יד לומר,
21 דמכל מקום נהי דלא קני בעל ולוקח – מכל
22 מקום ברשות המקבל מתנה חס, עד שתתגרש.
23 מפי רבי.

מתה

הא משום אינסובי, והא
אינסובא. אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע: משום דאתא ממולאי אפריהו מילי מוליאני?
אפילו למאן דאמר מברחת קני, הני מילי היבא דלא גליא דעתא, אבל הכא – גליא דעתא
דמשום אינסובי הוא, והא אינסובא ואיגרשה. אימיה דרמי בר הלמא באורתא כתבתיהו
לנכסה לרמי בר הלמא, בצפרא כתבתיהו לרב עוקבא בר הלמא. אתא רמי בר הלמא לקמיה
דרב ששת, אוקמיה בנכסי, אול רב עוקבא בר הלמא קמיה דרב נחמן, אוקמיה בנכסי. אתא
רב ששת לקמיה דרב נחמן, אמר ליה: מאי טעמא אוקמיה מר לרב עוקבא בר הלמא? אי
משום דהדרא בה – והא שכיבא אמר ליה, הכי אמר שמואל: כל שאילו עמד חזור, חזור
במתנתו. אימור דאמר שמואל – לעצמו, לאחר מי אמר? אמר ליה, בפירוש אמר שמואל:
בין לעצמו בין לאחר. אימיה דרב עמרם חסידא הוה לה מלוגא דשטריא, פי קא שכתבא
אמר: ליהוי לעמרם ברי, אתי אחוה לקמיה דרב נחמן, אמרו ליה: והא לא מישך אמר להו:
דברי שכיב מרע כתובין וכמסורין דמו. אחמיה דרב טובי בר רב מתנה כתבתיהו לנכסה
לרב טובי בר רב מתנה בצפרא, לפניא אתא רב אחדבוי בר רב מתנה בכה לה, אמר לה,
השתא אמרי: מר צורבא מרבנן ומר לאו צורבא מרבנן כתבתיהו ניהליה; אתא לקמיה דרב
נחמן, אמר ליה, הכי אמר שמואל: כל שאילו עמד חזור, חזור במתנתו. אחמיה דרב דימי
בר יוסף הוה לה פיסקתא דפרדיסא, כל אימת דהתת חלשא הוה מקניא ליה ניהליה,
וכי

מיתת בעלה. והכי מפרשין לה: אפילו לרבנן דפליגי ארכן שמעון בן גמליאל בכתובות בפרק "האשה שנפלו לה נכסים" (עט, א) ואמרי: רצה – משחק בה, ומעכב המתנה
לעצמו, וקנה הכל. ולעיל פרישית לה. הני מילי – דאמרי רבנן: רצה משחק בה וקנה – היבא דיהבא סתמא, ולא גליא דעתא דמשום אינסובי הוא, ולא נודע
להבריה מתכונת. אבל הכא גליא דעתא דמשום אינסובי – מברחת מבעלה, ולדעת כן שיחזרו לה אחר גירושין, והרי אינסובא ואיגרשא – הכא מודו
רבנן דלא קני, אלא יחזרו לה נכסים. כדאמרין נמי התם: עד שתכתוב "מהיום ולכשארצה", דיוק דגליא דעתא – כמאן דכתבה ליה הכי דמי. אימיה דרמי
בר הלמא בו' – ומסקנא: אחרון קנה, משום דהדרא בה מראשון. ובפרק "מי שזיה נשור" בכתובות (צד, ב) איבא מעשה אחרני: אימיה דרמי בר הלמא בצפרא
כתבתיהו לנכסי לרמי בר הלמא, לאורתא כתבתיהו לרב עוקבא. אתא רמי בר הלמא לקמיה דרב ששת אוקמיה בנכסי, אתא רב עוקבא בר הלמא לקמיה דרב
נחמן אוקמיה בנכסי. ומסקנא: שורא דרייני, ולהקדמה לא חיישין, הואיל וביום אחד נכתבו. מיהו, ההוא מיבעיא לן לאוקמה במתנת בריא, והא דהבא בשכיב
מרע, ובשכיב מרע, לא שנת ביום אחד לא שנת בשני ימים – אחרון קני, דהא הדר ביה מקמיה. והא פתא – דבשלמא אם לא מתה – תנן: לא שירי קרקע
כל שהוא – אין מתנתו מרעה, וכמו שחזרה מן הראשון כשנתנה לשני, תחזור בה מן השני נמי אם תרצה. אבל עתה שמתה – תתקיים מתנה ראשונה, וקנה
ראשון, שהרי היא נתנה במתנת שכיב מרע ודבריה בכתובין וכמסורין כשמתה, ולא אמרינן דיתיקי מבטלת דיתיקי והכי סבירא ליה. כל שאילו עמד בו' –
וזאת האשה, מאחר שאם עמדה היתה חזרת – הועילה חזרתה מן הראשון אף על פי שמתה, וקנה שני. וכן הלכה. אימור דאמר שמואל לעצמו – היבא
דחור בו החללה ושירי לעצמו ולא נתנה לאחרים – היא חזרתה חזרה אף על גב דמית. אבל הכא דחור בו מראשון ותנן לאחר – שמה לאו חזרה מגורה
היא. מלוגא דשטר – כרך של שטרות, אי נמי: נתק מלא שטרות. הני לעמרם בני – כגון שקנו מידה. אי נמי בלא קנין, וכגון דלא שיריה מידי. והא לא
משך – רב עמרם האי מלוגא דשטרי בחייה. השתא אמרי – כולי עלמא שאחי שנתת לו מתנה הוי צורבא מרבנן. הכי אמר שמואל כל שאילו עומד חזור
בו' – ובתרא קני. פיסקתא – כמו פיסקא, חתיכת קרקע.

מתה וקיימו חכמים את דבריה – פירוש: אלמא מתנת שכיב מרע במקצת לא בעי קנין. ואם תאמר: לפי סברתו של מקשה, אמאי נקט מתה? אפילו בלא מתה נמי, כיון דמתנת שכיב מרע במקצת אינו חוזר, דהוי כמתנת בריא וכן יש להקשות בהך דלקמן ד"תנו מנה לפלוני? ומת, כי לפי סברת המקשה אמאי נקט "ומת"? כי אין נראה לומר שיהלוק רבא

במה שאומר הרי הוא מתנת בריא, ולא יסבור שאם עמד אינו חוזר, אלא דבעי קנין – דהא שמעינן ליה לרב נחמן דאית ליה לעיל (קמח, ב) דמתנת שכיב מרע במקצת אינו יכול לחזור, גבי שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים ואין אם במחלק מת בו ויש לומר: דהוא מצי למימר "ולעטעמין", ובהרבה מקומות בתלמוד יש לומר "ולעטעמין", ואינו אומר. ועוד יש לומר: כיון דסובר המקשה דלא בעי קנין – הוא הדין נמי שסובר שיכול לחזור בו. אי הוה כמתנת בריא – הוי כמתנת בריא לגמרי, ומנין לנו לחלק בזה? **תנו** גט לאשתי ושטר שחרור לעבדי ומת לא יתנו לאחר מיתה – הכי גרסינן: "תנו גט", ולא גרסינן "תן גט זה", ד"תן גט זה" – משמע שנתנו לו כבר, אבל "תנו" משמע שידיון לא נתנו, אלא שמצוה להם ליתנו לו על ידי שליחות. ואי גרסינן "תן" – סתם לן תנא כרבי מאיר, דאמר בפרק קמא דגיטין (יב, ב): חוב הוא לעבד שירצא מנחת יד רבו לחירות. הלכך לא קנה לו והשלתי. אי נמי, יש לומר דמתוקמא כרבנן דאמרי זכות הוא לו, ומיירי כגון שמראה לו ליתנו לו, ולא נטלו עד לאחר מיתה. אי נמי, נטלו לאלתר ולא זכה בשביל העבד. דהא דאמרינן בפרק קמא דגיטין (יג, א): כל האומר "תנו" כוכי – היינו כשנתנו מיד ליד. והא דקתני "תן גט זה" אשמועינן חידוש, שאף על פי שעשאו מחיים, והגט בעין, ומינה שלוחים כבר לתת הגט – כיון שנתנו לאחר מיתה, אי נמי, דאין קנין לאחר מיתה. מידו, אין נראה לרבינו יצחק לגרוס "זה". דאם כן היכי מצי דייק בתלמוד דבפרק קמא דגיטין (שם ע"ב) על הך משנה דלא מיתוקמא הך משנה בשכיב מרע, דאי בשכיב מרע לא הוה ליה למיתני "תנו" אלא "כתבתי" ואי תנא "זה" אשמועינן חידוש דלא יתנו לאחר מיתה – אפילו הוה מתוקמא מחייתו בשכיב מרע ולא הוה ליה למיתני "כתבתי", כיון דמיירי שהגט הוא בעין. ואין נראה לומר דדייק מדוהיה ליה למיתני "כתבו גט זה לאשתי ותנו שטר שחרור זה לעבדי" דהוי שמעינן דבשכיב מרע איירי, מדתני "כתבו" ומדתני "תנו שטר שחרור זה לעבדי" אשמועינן חידוש. דהא אין לו לתנא להשמיענו חידוש במה שהיה לו לשנות שני ענינים, שהרי יש לו לקצר ולשנות ולערב הכל יחד, ולא להאריך. ואם תאמר: מאי קא משמע לן דאין גט לאחר מיתה? הא כבר תנן ליה בפרק "מי שאחזר" (גיטין עב, א) דאין גט לאחר מיתה, ואמרין נמי בריש כתובות (כ, ב): אי אשמועינן דאין גט לאחר מיתה – הא תנא ליה כ' ויש לומר: דמתניתין דהבא איצטריך, שאף על פי שמינה שלח בחייו ולאחר מיתה נמי עומד השליח במקומו ויכול לגרש, ששלוחו של אדם כמותו – קא משמע לן, דלא ידעינן הא ממשנה ד"מי שאחזר" (גיטין שם). ומזהו ד"מי שאחזר" שמעינן שאף על פי שנתן לו גט מחיים – אין גט לאחר מיתה. ואם תאמר: על הך דייק בגיטין על הך משנה דהבא איירי בבריא, מדקאמר "תנו" ולא אמר "כתבו", ומנין לנו לדרוק דמיירי בבריא מדלא קאמר "כתבו"? דלמא הא דתנן "תנו" לאשמועינן דאפילו הכי אין כופין היורשין לשחרר, ולא אתא רבנן דפליגי עליה דרבי בברייתא דירושלמי בפרק קמא דגיטין, דקתני התם: "תנו שטר שחרור זה לעבדי" ומת, רבי אומר: לא זכה, וחכמים אומרים: זכה, וכופין את היורשין לקיים דברי המת. אמר רבי זירא: בסתם חולקים, מה אנו קיימים? אם באומר "שחררתי" – אף רבי מודה, ואם באומר "כתבו ותנו" – אף רבנן מודו. אלא כן אנו קיימים, באומר "תנו", רבי אומר: האומר "תנו" כאומר "כתבו ותנו", רבנן אומרים. האומר תנו כאומר "שחררתי". ויש לומר: דלא נחתא מחניתין לאשמועינן דמצוה לקיים דברי המת דתשמע אם כופין היורשים אם לאו, דלא נחתא אלא לאשמועינן שלא יתנו שלוחים שבמקומו גט לאחר מיתה.

תנו מנה לפלוני ומת יתנו לאחר מיתה – אומר רבינו יצחק: דלמאן דמוקי בגמרא הך משנה בשכיב מרע – אחי שפיר והוי סיפא דמאי דרישא. והשתא מיירי בולה מתניתין בענין אחד, (ומחלק) בין צוואת שכיב מרע בשטר לצוואת ממוק, דבשטר אין מועיל צוואתו לאחר מיתה כמו בממוק. ואף על פי שלא דמו לגמרי, לפי שהשטר שרצה ליתן לאחר מיתה אין בעולם, והמנה בעולם, מכל מקום כיון דבשעת מיתה שניהם בעולם – דמו אהדדי קצת. אבל למאן דמוקי לה התם בבריא ובמעמד שלשתן, קשה, דהשתא לא הוי רישא דמאי דסיפא דאין

כי הות קיימא הדרא בה – כדתנן: לא שייר קרקע כל שהוא – אין מתנתו מתנה. **תא** וקני כל היכא דבעית – בא עתה אלי וקנה השדה בקנין גמור בכל ענין שתרצה, שלא אוכל לחזור. **אתא** ושייר וקני מינה – לא רצה לקבל כל השדה, אלא שייר לעצמה מעט, דהוה ליה מתנה מקצת ועל ידי קנין, דקסין לן לקמן דלא מצית הדרא בה אלא אם כן מצוה מחמת מיתה. דמגלי דעתיה דמחמת מיתה קידיב, ואי קאי – הדר ביה. **בסילוא** דלא מבע דמא – קרן שמכאוב ואין יציאת דם ניכר בו, דהיינו נידוי. **אמרו** ליה – העדים. **אמרה** – כששלחה בשביל אחיה. **ווי כי מיתה הך איתתא** – ולא תראה את אחיה, שאינו רוצה לבא אלי. **אם כן מצוה מחמת מיתה היא** – וכל מצוה מחמת מיתה – חוזר, בין במתנה במקצת בין במתנה בלא שיויר. ואפילו קנו מידו, אי קאי מחלי – הדר בבולח, בידוע שלא היה קנין אלא מחמת מיתה, הואיל והיה מתאונן על מיתתו בעת צוואתו. והכי פסקין לקמן. **איתמר מתנת שכיב מרע במקצת** – שלא היה בה קנין, והיא אותה מתנה ששינה שייר קרקע כל שהוא מתנתו מתנה, שאם עמד אינו חוזר. דכיון דהוי בה שיויר – כך היה דעתו, שאם יעמוד לא יחזור, ולכך שייר לעצמו מה ששייר. **והרי היא כמתנת שכיב מרע** – שאין בה שיויר, דלא בעי קנין, ואם מת – קנה, ואם עמד – אינו חוזר. **ובעיא קנין** – וכיון דקנו מיניה – אם עמד אינו חוזר, דאיכא קנין ושיויר. וכל שכן דאם מת – קנה. אבל בלא קנין – אפילו מת לא קנה, וכל שכן אם עמד חוזר. והכי פסקין לקמן. **איתיביה רבא לרב נחמן** – ממתניתין: שייר קרקע כל שהוא בו דהיינו מתנת שכיב מרע במקצת. **אימא סיפא אם לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו מתנה** – אם יעמוד מחלי. ואם מת – קנה. ואי דקנו מיניה אמאי לא הויא מתנתו מתנה – שאם יעמוד לא יחזור. בידוע שלא היה קנין אלא מחמת מיתה – הואיל ולא שייר, ואף על פי שאלו צוה מחמת מיתה בהדיא. **רובל** – שם אדם. **כבינתי** – בית נפש, *נשקיא* בלעז. והוא לשון כבינות דרולות במסכת שבת (נד, א) שמכבנין אותן למילת. וקיימו חכמים את דבריה – אף על פי דמתנת מקצת בלא קנין הואי, דמדרקתני "דבריה" משמע דברים בלא קנין הואי. התם במצוה מחמת מיתה – שהוכירה דמדאגת מיתה היא מחלקת. דמצוה מחמת מיתה לא בעי קנין היכא דמת, בין איכא שיויר בין ליכא שיויר. והכי פסקין לקמן.

מתנת

איתמר:

רבא מקשה על הדחיה: **אי הכי** – אם כן שמשנתינו עוסקת באופן
שעשו קנין, **אימא סיפא**, מתנת שכיב מרע, אם לא **שׁייר קרקע כל**
שהוא, ועמד מחוליו, **אין מתנתו קניימת**, ואין מתנתו מתנה אלא
אם כן מת לבסוף. **ואי דקנו מיניה**, קשה, **אמאי אין מתנתו קניימת**,
הרי כיון שעשה קנין יש להחשיבה כמתנת בריא, שאינו חוזר בה.
אמר ליה רב נחמן, **הכי אמר שמואל**, **שכיב מרע שקבת כל נכסיו**
לאחרים, **אף על פי שקנו מידו**, דינו כמתנת שכיב מרע שאם עמד
מחוליו חוזר, שכיון שנתן את כל נכסיו ולא שייר לעצמו כלום, אף
שלא פירש שנותן מחמת מיתה פירושו לנו **שלא היה מצוה אדם זה**
ליתן את נכסיו לאחרים, **אלא מחמת מיתה**, ודעתו היתה שאם לא
ימות תבטל המתנה.
הגמרא ממשיכה להקשות על מה שרבא אמר בדעת רב נחמן:
איתיביה רב משמיא לרבא, שנינו במשנה להלן (קמז) **מעשה באמן**
של בני רובל ו-שם אביהם, **שהיתה חולה ונטה למות**, **ואמרה**,
הננת בביתי ו-תכשית, כמין קרס של מתנת העשוי לחבר שולי
הבגד בזמן הלכיהו **לבתי**, **והוא** – אותה הכבינה, שוויה **בשנים**
עשר מנה – אלף ומאתים וזו. **ומתה**, וקנימו חכמים את דבריה ונתנו
את הכבינה לבתה, ומלשון זו שקיימו חכמים 'דבריה' משמע שהיה
זה דברים בלבד ללא קנין, ומסתבר שמלבד אותה כבינה היו לה
נכסים נוספים, ואם כן אין זו אלא מתנה במקצת, וקשה על שיטת רב
נחמן, הסובר שמתנת שכיב מרע במקצת צריכה קנין.
מתרצת הגמרא: אין להביא ראיה מאותו המעשה, כיון ד**התם**,
באותו המעשה מדובר **במצוה מחמת מיתה** – שהוכיזה בשעת
המתנה שהיא נותנת מתנה זו לבתה מחמת שהיא נוטה למות,
והמצוה מחמת מיתה, אף אם שייר במתנה, קונה באמירה בלבד.
רבינא מקשה על רבא ממשנה: **איתיביה רבינא לרבא**, שנינו
במשנה (גיטין יג) אדם **האומר תנו גט זה לאשתי**, וכן אם אמר תנו
שטר שחרור זה לעבדי, ונמצא שמינה אותם שלוחים למסור גט
שחרור לאשתו או לעבדו, ומה המשלח לפני שמסור את השטר,
הדין הוא שלא יתנו את הגט או את שטר השחרור **לאחר מיתה**,
שאין גט לאחר מיתה, כיון שהגט חל רק אחרי שבא ליד האשה, ואם
אין היא אשתו והעבד אינו עבדו. **אמר רבא**, **האומר תנו מנה לפלוני**, **ומתה**,
יתנו את המנה לאחר מיתה, משום שתיקנו חכמים שמתנת שכיב
מרע חלה בדיבור בלבד.
מבררת הגמרא את הקושיא: **וממאי** – ומניין שהמשנה עוסקת באופן
דלא קנו מיניה, **דומיא דגמ** – מזה שהמשנה כתבה דין זה בסמוך
לדין של גט, יש ללמוד מה לגבי גט, **לאו בר קנין** – לא מדובר באופן
שעשו קנין סודר, שהרי אין גט נקנה בסודר, **אף האי נמי דלא קנו**
מיניה – אף בדין של שכיב מרע שמוכר במשנה מדובר בשלא עשו
קנין, ומבואר אם כן במשנה זו שיכול השכיב מרע להקנות בדיבור
בלבד, אף על פי שהקנה רק מקצת מנכסיו.
דוחה הגמרא: **התם נמי מדובר בשכיב מרע המצוה מחמת מיתה**,
ולכך אף אם שייר במתנה יכול להקנות באמירה בלבד.
הגמרא מביאה תירוץ נוסף ליישב את שתי המשניות: **רב הונא בריה**
דרב יהושע אמר, אכן אדם המצוה מקצת נכסיו לאחרים **מחמת**
מיתה, **בעלמא**, **פצאי קנין** – צריך קנין, **וכי תניא הני מתנייתא** –
ומה ששנינו במשנה זו ובמשנה לקמן (קמז) לגבי בני רובל, שאין צריך
קנין, היינו **במחלק כל נכסיו לאחרים**, **דהחייא מתנת שכיב מרע**
שוויה – שבאופן זה שחילק את כל נכסיו, תיקנו חכמים שיועיל מדין
מתנת שכיב מרע.
הגמרא פוסקת את ההלכה: **והלכתא כרבא שמתנת שכיב מרע**
במקצת, **פצאי קנין**, **ואף על גב דמת הנותן לבסוף**, והמצוה נכסיו
לאחרים **מחמת מיתה** – מפני שסבר שעומד למות וניכר דבר זה
מדבריו, אפילו שלא פירש שהוא נותן מחמת מיתה, **לא פצאי קנין**,
והוא דמת – ודווקא כשמת הנותן לבסוף, אבל אם עמד מחוליו חוזר
בו ממתנתו, **ואף על גב דקנו מיניה**.

וכי קנימא – ובזמן שהיתה עומדת מחוליה, **הנתן הדרא בה** – היתה
חוזרת בה, בדין שכיב מרע שנתן את כל נכסיו, שאם עמד מחוליו
חוזר בו. **וימנא דרא חלשא** – פעם אחת חלתה, ושלחה ליה, **תא**
קני – שלחה שליח לאחיה רב דימי, שיבוא לקנות, **שלח**, **לא פצאינא**
איני רוצה לקנות, כיון שחשש שתחזור בה, **שלחה ליה** – השיבה לו,
תא קני כל היכא דבעית – בא וקנה את השדה בקנין גמור בכל
אופן שתצרה, כך שלא אוכל לחזור בי, **אזל שירה** – הלך רב דימי
ושייר לאחותו מקצת מהשדה כדי שיחשב 'מתנת שכיב מרע
במקצת' שאין הנותן יכול לחזור בו מהמתנה אף לכשיעמוד מחוליו,
וקנו מינה – וגם עשה קנין על המתנה. **כי קנימא**, **הדרא בה** – לאחר
שעמדה מחוליה, שוב חזרה בה. **אתאי לקמיה דרב נחמן** – באה
אחותו של רב דימי בר יוסף לפני רב נחמן, ותבעה אותו שיחזיר לה
את המתנה, **שלח ליה רב נחמן לרב דימי תא** – בוא, ולא **אתא** –
ולא בא, משום שאמר רב דימי בדעתו **מאי איתי** – לאיזה צורך
אבוא הרי אין כאן שום דין ודברים, **דהא שירה וקנו מינה** – שהרי
היה שויר במתנה, וגם היה קנין ואם כן הרי זו 'מתנת שכיב מרע
במקצת', ופשוט שאינה יכולה לחזור בה. **שלח ליה רב נחמן לרב**
דימי בר יוסף, **אי לא אתית מחינא לך בסילוא דלא מפע דמא** –
אם לא תבוא אכה אותך בקוץ שמכאוב ואינו מוציא דם, כלומר
אנדה אותך.
כשבא רב דימי, **אמר ליה רב נחמן לספרי** – לעדים, **הכי הוה**
מעשה – באיזה אופן היתה המתנה, **אמרו ליה**, **אמרה הכי** – כך היא
אמרה, כששלחה לקרוא לאחיה רב דימי, **ווי דקא מיתה תד**
איתתא – אוי לי שאני עומדת למות, ולא אראה את אחי, שאינו
רוצה לבא אלי. **אמר ליה רב נחמן**, **אם בן הוה**, שהתאוננה על
מיתתה בשעת המתנה, והראתה בדעתה שאינה נותנת אלא על דעת
שתמות, הרי היא בגדר **מצוה מחמת מיתה**, ואף על פי שעשתה
קנין, הרי זה נחשב כאילו התנתה במפורש שאינה נותנת המתנה
אלא על מנת שתמות, ומי שמצוה את נכסיו לאחרים **מחמת מיתה** –
מפני שסבר שעומד למות וניכר דבר זה מכלל דבריו, אפילו לא
פירש שהוא נותן מחמת מיתה, אלא שהיה מתאונן על מיתתו, אף
אם שייר במתנה ועשה קנין, חוזר.
הגמרא דנה בדין 'מתנת שכיב מרע במקצת': **איתמר**, **מתנת שכיב**
מרע במקצת שלא עשה בה קנין, איזה דין יש לה. **אמרוהו רבנן**
קמיה דרבא, **משמיה דמר זוטרא בריה דרב נחמן**, **דאמר משמיה**
דרב נחמן, מתנת שכיב מרע במקצת **הרי היא כמתנת בריא**, **והרי**
היא גם כמתנת שכיב מרע, כלומר, **הרי היא כמתנת בריא** לענין
זה שאם עמד מחוליו אינו חוזר בו, וכמבואר במשנתינו (קמז), שכיון
שנתן רק מקצת נכסים דעתו ליתן מתנה גמורה כמתנת בריא, **והרי**
היא גם כמתנת שכיב מרע שאין בה שויר, לענין זה **דלא פצאי קנין**
– שאין מתנה זו צריכה קנין, ולכך אם מת קנה, ואם עמד מחוליו אינו
חוזר, והטעם לכך, משום שאף במתנת שכיב מרע במקצת תיקנו
חכמים שיכול להקנות באמירה בלבד כדי שלא תטרף דעתו.
אמר ליה רבא לאותם חכמים, **לאו אמנא לבו** – וכי לא אמרתי
לכם **שלא תיתלו בנבי סריקין ו-כדים ריקים** **ברב נחמן**, כלומר אל
תתלו ברב נחמן דברים שאין בהם טעם, אלא **הכי אמר רב נחמן**,
מתנת שכיב מרע במקצת **הרי היא כמתנת בריא** לכל דבר, **ובפצאי**
קנין – וצריכה קנין, ואם לא עשה קנין, לא קנה המקבל אף כשמת
הנותן לבסוף.
רבא מקשה על שיטת רב נחמן שמתנת שכיב מרע במקצת צריכה
קנין: **איתיביה רבא לרב נחמן**, שנינו במשנתינו (קמז) ששכיב מרע
שנתן את נכסיו במתנה, אם **שׁייר קרקע כל שהוא**, **מתנתו קניימת**
ואינו יכול לחזור בו. ודייק רבא, **מאי לאו** – האם לא מדובר במשנה
באופן **דלא קנו מיניה** – שלא עשו קנין, ומבואר במשנה שאף מתנת
שכיב מרע במקצת קונה בלי קנין. דחה רב נחמן: **לא**, אין מדובר
באופן זה, אלא **בדקנו מיניה** – כשעשו קנין.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בענין שכיב מרע שנתן מתנה, ועשה קנין: **איתמר, מתנת שכיב מרע**, שנתן את כל נכסיו לאחרים במתנה, שנתבאר לעיל (קמז). שקונה בדיבור בלבד ואינו צריך קנין, **שכתוב בזה** – בשטר המתנה שנעשתה בקנין סודר, האם היא שונה ממתנת שכיב מרע ללא קנין. **בי רב משמיה דרב אמרי** – בבית מדרשו של רב אמרו בשמו, **ארבביה אתרי ריבשי** – הרכיבו על שני בהמות, כלומר, חיזק את מתנתו בשני חזיוקים, וכפי שיתבאר להלן. **ושמואל אמר, לא ידענא מאי אדון בזה** – איני יודע כיצד יש לפסוק את ההלכה בנידון זה, וכמו שיבואר.

הגמרא מבארת את המחלוקת: **בי רב משמיה דרב אמרי, ארבביה אתרי ריבשי**, – היינו שהרי היא כמתנת בריא ודרי היא גם כמתנת שכיב מרע. **הרי היא כמתנת בריא לענין זה שאם עמד השכיב מרע מחוליו אינו חוזר**, כדין בריא שנתן מתנה שאינו חוזר בו לעולם. **ודרי היא גם כמתנת שכיב מרע לענין זה שאם אמר השכיב מרע 'הלואתי לפלוני'** – אני נותן לפלוני את החוב שחייב לי אדם מסוים, **הלואתו לפלוני**, ויפרע הלואה למקבל המתנה, כיון שיש לו גם כח של מתנת שכיב מרע, שאילו בריא אינו יכול להקנות מלוה על פה, מפני שמעות החוב ניתנו להוצאה ואינם בעין, ולפיכך לא יכול לחול בהם קנין.

ושמואל אמר, לא ידענא מאי אדון בזה – איני יודע כיצד יש לדון את ההלכה במתנה זו, שכיון שהיה יכול להקנות באמירה בלבד ועשה קנין, יש לחשוש שמואל לא נמר השכיב מרע בדעתו להקנותו באמירה כדין השכיב מרע, **אלא חפץ להקנותו בשטר** כלומר בקנין סודר שנכתב בשטר, ויש לחשוש שאף על פי שעשה קנין אין דעתו להקנות במתנת בריא שיחול מעכשיו, אלא לאחר מיתה כמתנת שכיב מרע, ואין קנין שנכתב בשטר יכול לחול לאחר מיתה, כיון שמיד שמת קנו היורשים את הנכסים ושוב אין חלה המתנה כלל.

הגמרא מקשה סתירה בדברי רב ושמואל: **ורמי דרב אדרב, ודשמואל אדרשמואל** – יש להקשות שרב ושמואל סותרים דבריהם, **דשלח רבין משמיה דרבי אבהו, הוו ידעי** – היו יודעים, **ששלח רבי אלעזר לגולה**, משום רבינו – בשם רב, **שכיב מרע שאמר בתבו ותנו מנה לפלוני**, ומת, אין בותבין ונותנין לאחר מותו, משום שיש לחשוש שמואל לא נמר בדעתו להקנותו בעל פה אלא לכשיכתוב בשטר, ואין שטר יכול לחול לאחר מיתה, משום שבאופן שמקנה בשטר לא תיקנו חכמים שיהיו דברי השכיב מרע ככתובין וכמסורין.

ממשיכה הגמרא להקשות: **ואמר רב יהודה אמר שמואל, הלכתא, בותבין ונותנין** אף לאחר מיתה השכיב מרע, שכיון שצויה השכיב מרע לכתוב את המתנה בשטר, כוונתו ליפות את כח המקבל. מסיימת הגמרא: **קשיא דרב אדרב** – דברי רב סותרים זה את זה, שלענין שכיב מרע שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני ומת, סובר רב שאף על פי שיפה השכיב מרע את כחו של המקבל, דעתו שתחול המתנה לאחר מיתה, ואילו ב'מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין' סובר רב שכוונת הנותן במה שעשה קנין ליתן למתנה גם כח של מתנת בריא, לענין שחל מחיים ואינו יכול לחזור בו, וכן **קשיא דשמואל אדרשמואל**, שהרי לענין שכיב מרע שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני ומת, אמר שמואל שכיון שצויה השכיב מרע לכתוב את המתנה בשטר, כוונתו ליפות את כח המקבל, ולפיכך כותבים ונותנים אף לאחר מיתתו, ואילו ב'מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין' סובר שמואל שיש לחשוש שמא לא גמר בדעתו להקנות אלא לאחר מיתה.

מתרצת הגמרא: **דרב אדרב לא קשיא, משום שיש לפרש הא** – דברי רב, ש'ארבביה אתרי רבשי', ויש למתנה גם כח של מתנת בריא, נאמרו באופן דקינו מיניה – שעשו קנין סודר על המתנה, שמסתבר שכוונתו לחזק את המתנה שיהיה לה גם כח של מתנת בריא. ואילו **הא** – דברי רב לענין שכיב מרע שאמר כתבו ותנו, שאין כותבים ונותנים, נאמרו באופן דלא קנו מיניה, אלא רק אמר 'כתבו ותנו', שבאופן זה יתכן שכוונת הנותן שהקנין יחול לאחר מיתה.

וכן **דשמואל אדרשמואל לא קשיא**, משום שדברי שמואל לענין שכיב מרע שאמר כתבו ותנו, שכותבים ונותנים, נאמרו **במיניה את ביהו** – באופן שקנו ממנו כדי ליפות כח המקבל, כגון שאמר להם לכתוב בשטר וקנינא מיניה מוסיף על מתנתא דא' וקנינו ממנו בקנין להוסיף על מתנה זו, שאכן כוונתו להקנות בתקנת חכמים באמירה, אלא שהוסיף קנין כדי להקנות בלב שלם.

הגמרא מבררת את שיטתו של שמואל בענין זה: **יתבי רב נחמן בר יצחק אחוריה דרבא, ויתבי רבא קמיה דרב נחמן, וקא פעי מיניה** – ושאל אותו, מי נ-וכין אמר שמואל לגבי מתנת שכיב מרע שעשה קנין, שיש לחשוש שמואל לא נמר להקנותו אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה, והא אמר רב יהודה, אמר שמואל, שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים, אף על פי שקנו מידו, דינו כמתנת שכיב מרע שאם עמד מחוליו חוזר,

אגרות קודש

ב"ה, י"א שבט, תשס"ו

ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נוי"נ כו' מוה"ר מרדכי שי' הכהן

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכי' (בלי הוראת זמן הכתיבה), אשר עורר ע"ד קביעות עתים לתורה בבית הכנסת, וכבר ישנה התחלה בזה בלימוד הלכות הצריכות, ובדואי - לא רק שימוש בזה, אלא גם יוסיף כפסק רז"ל מעלין בקודש, ויה"ר שיהי' בהצלחה. ותוספת נעימות הי' לי במ"ש אודות קביעות לימוד בנגלה ודא"ח ה' פעמים בשבוע, נוסף על הלימוד גם אז בהלכות הצריכות, וגודל זכותו בזה שהביא הדבר לידי פועל - אין לשער. וכבר ידוע בפירוש המשנה דשנים אוחזין בטלית מה ששמענו כ"פ מכ"ק אדמו"ר מו"ח בעל ההילולא ונדפס ג"כ בקונטרס לימוד תורת החסידות. ובדואי ישתדלו בתוספת מספר המשתתפים גם בשיעור זה, והשי"ת יצליחם.

בדואי התועדו ביום ההילולא, ויה"ר שתומשך ההתעוררות על כל השנה כולה.

בברכה.

בבא בתרא. פרק תשיעי – מי שמת דף קנב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קז רשב"ם

מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין בי רב אמרי ארכביה כו' – על כרחך בכותב כל נכסיו פליגי רב ושמואל. דאי במתנת שכיב מרע במקצת שכתב בה קנין פליגי – בהדיא הוה ליה למימר: מתנת שכיב מרע במקצת כו'. ועוד, הא תנן מתניתין סתמא: שיר קרקע כל שהוא מתנתו מתנה, ולא מפליג בין כתב בשטר קנין בין לא כתבו בתוכו, והיאך אמר שמואל: לא ידענא מאי

אידון בה, ולא קנה? הא כיון דכתיב בה קנין, ונתנת מקצת היא – על כרחך קתני מתניתין הרי היא מתנה וכן פירש רבינו חננאל. ועוד: הא פסקנא לדברי הכל הלכתא דמתנת שכיב מרע במקצת בעיא קנין, והרי היא מתנה כמתנת בריא לגמרי, ואינו יכול לחזור בו אפילו כשעומד. ואם אין בה קנין – אינה כלום, ואפילו אם מת לא קנה. ולא הוה ליה לגמרא לקובעה אחר הפסק. ועוד, מדרמינן עלה לקמן מדרב יהודה אמר שמואל: שכיב מרע שכתב כל נכסיו כו', מכלל דהא נמי בכותב כל נכסיו מיירי. שכתוב בה קנין – והוא הדין אם אין כתוב קנין בתוך השטר, או אפילו אם אין כאן השטר כלל, אלא שכיב מרע שחזיר צוואת שכיב מרע כשחלף כל נכסיו, וגם הקנה אותם בקנין סודר למקבל מתנה. אבל אורחא דמלתא נקט, שדרך לכתוב הצוואות והקניינים בשטר, כדי שלא תשתכח הצוואה. ואפילו לשמואל דאמר: לא ידענא מאי אידון בה, שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר – הוא הדין אם לא נכתב הקנין בתוך השטר, וכדבעינן לפרושי בסמוך. וראיה לדבר מהא דרמינן עלה בסמוך מהא דאמר רב יהודה אמר שמואל: שכיב מרע שכתב כל נכסיו אף על פי שקנו מידו כו' – והיינו בקנין בעלמא, בלא כתיבה בשטר, מיירי. ארכביה אתרי ריכשי – כמו "רוכבי הרכש" (אסתר ח) "המרכבה לרכש" (מיכה א). כלומר, הטיל שתי כוחות לצורך מתנה זו: על ידי שכתב בה "בדקציר ודמי בערסיה" וכל לשון שכיב מרע – נתן בה כח שכיב מרע, כדמפרש לקמיה.

ועל ידי קנין שכתוב בה, שאינו צריך בצוואת שכיב מרע אלא במתנת בריא – נתן לו כח מתנת בריא, שאם עמד אינו חוזר. דכיון דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו, ולענין מיקנא לאחר מיתה לא צריך קנין – הלכך לייפות כחו של מקבל מתנה הקנה בקנין, כדי שלא יוכל לחזור בו, אפילו אם יעמוד מחליו. שאם אמר הלוואתו לפלוני – בזאת המתנה, אם נתן לו הלוואה שחייב לו איש אחר, אף על גב דליכא מעמד שלשתן – קנה. דקיימא לן [גיטין יג, א]: "מנה לי בידך, נתנה לפלוני" במעמד שלשתן קנה, לא שנא מלוה ולא שנא פקדון. והכא קני בצוואת שכיב מרע, ואף על גב דליכא במעמד שלשתן. לא ידענא מאי אידון בה – דלמא לא קנה כלל אפילו אם מת. דכיון דהוה קני באמירה בעלמא בצוואת שכיב מרע, הואיל וליכא שיעור נכסים – למה לי תו לאקנוי בסודר? הלכך איכא למימר מיהדר דהדר, ועקר ממנה כח מתנת שכיב מרע, ואינו רוצה שיקנה באמירה בעלמא אלא בקנין סודר, ומה הוא מקנה לו בהאי קנין – מתנת שכיב מרע הוא מקנה לו, דהיינו לאחר מיתה, ואין שטר לאחר מיתה אלא אם כן הקנה לו מחיים. אי נמי, אין הקנין כתוב בשטר וגם השטר לא נכתב כלל, אלא שצוה ונתן מחיים כל נכסיו בצוואת שכיב מרע ומקנה בסודר – אין קנין תופס, שלא נתכוון להקנות אלא לאחר מיתה. דמיד כשמת נפל ונכסים קמי יורשין, ותו לא חיללא מתנתו. אין כותבין ונותנין – לאחר שמו, שמא לא גמר להקנות לו בעל פה אלא עד שיכתוב השטר, ושטר שנכתב

לאחר מיתה לאו כלום הוא. ולענין שטר לא אמור רבנן דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו, אלא לענין מתנת ממון, דאי אמר "תנן" – נותנין אף לאחר מיתה. הלכתא כותבין ונותנין – דלייפות כחו של מקבל מתנה צוה לכתוב. קשיא דרב אירב דשמואל ארשמואל – דלעיל אמר רב: בטר אומדנא דיפיי כחו של מקבל מתנה אולוין, ושמואל אמר: אין שטר לאחר מיתה, והכא קאמר איפכא. הא דקנו מיניה – כדאמרן, שכתוב בה קנין, והוא הדין לקנין בלא כתיבה. וכיון דאקני בקנין – לייפות כחו הוא דעבד. במיפיה את כחו – כדלקמן: "וקנינא מיניה מוסיף על מתנה דא" – ייתור לשון לייפות כחו הוא. והכי נמי בצוואתו שאמר "כתבו ותנן" פירש שיכתבו בשטר

דאין נראה לומר דקמשמע לן ברישא דאין מעמד שלשתן מועיל בשטר, אם לא תימא ד"תנו" במתניתין היינו "כתבו", וכי האי גוונא שלא בא השטר לעולם לא מהני מעמד שלשתן. ועל כרחך צריכין אנו לומר: הא כדאימא הוא כדאימא: רישא קא משמע לן דאין גט לאחר מיתה, וסיפא קא משמע לן דין של מעמד שלשתן בממון. ואף על גב דדייק ההם בגמרא דסיפא איירי בבריא דומיא דרישא, אלמא משמע שיש לנו לזמון אחרדי – היינו טעמא בבריא, דבעי לאוקומא בחד גוונא דאירי בחד גברא, אבל אינם דומות לגמרי אהרדי. והגה"ה. ועוד יש לומר: דמצי לאוקומא רישא דגט שחרור במעמד שלשתן, כיון דאוקי מתניתין בהכי. ואשמועינן ברישא, דאף על גב דאמר "תנו" גט לאשתי במעמד שלשתן, אשטור רוצה בכך, וכן העבד – לא קנו בכך. אפילו אם תמצי לומר שלענין זכות נייר השטר הוי ממון, ואהני ליה מעמד שלשתן – לענין שכתוב בתוכו לא מהני. ואף על גב ד"תנן" כ"וכי" דמי – הכא לא יזכה בו העבד, דאיכא לאוקמא דמיירי שאינו באותה שעה ברשות הנפקד, ואנן בעינן מיד ליד. אי נמי, שאין הנפקד רוצה לזכות לעבד, חזקה בעל כרחו במעמד שלשתן במתנה, אבל לא בגט שחרור, כדפרישנא לעיל ב"המוכר את הספינה" (עו, א) שמועיל מעמד שלשתן בעל כרחו של נפקד. מיהו, אין נראה להעמיד רישא בפלוגתא דאמוראי, דאיכא דמקי לה במעמד שלשתן ואיכא דמוקי לה ב"כתבו ותנן". אלא דאי בסופא דמוקי, ולא הוי סיפא דומיא דרישא מכל וכל, כדפרישית לעיל. ולא גרסינן נמי בדרך סיפא "וה", דאפילו בסתם מנה מיירי מתניתין, כדאימא בפירקא קמא דגיטין (יג, א).

מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין – פירש רבינו שמואל: דמיירי בשכתב לו כל נכסיו. והוא הדין בלא שטר, אלא שהקנה לו, אמרינן דאין קנין לאחר מיתה לשמואל. והביא רביה מדפריך לה לקמן מהא מילתא דשמואל דאמר: שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים, אף על פי שקנו לו כו'. ואין נראה לרבינו יצחק בר מאיר, דאם כן מתניתין דקתני: שכיב מרע ששייר קרקע כל שהוא מתנתו מתנה – במאי מיירי לרבי? אי שלא בקנין – אמאי מתנתו מתנה? והא קיימא לן לעיל דבעי קנין. ואי בקנין, אם כן סיפא דקתני: לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו מתנה – והוא הדין נמי דאין קנין לאחר מתנה בקנין ועוד, דלשמואל דאמר אין גט לאחר מיתה – הוא הדין נמי דאין קנין לאחר מיתה, אם כן מתניתין דקתני: שייר קרקע כל שהוא מתנתו מתנה – היינו בקנין, איך יועיל לשמואל כלום? הלא שמא לא גמר להקנותו אלא לאחר מיתה דוחק הוא להעמיד משנתו במיפיה כחו, וכגון שאמר, דבסמוך לא משמע הכי. ועוד קשה: מדפסיק גמרא דהלכתא מתנת שכיב מרע במקצת בעיא קנין ואם עמד אינו חוזר, משמע: הא בבולה, אם עמד – חזר, ואפילו על ידי קנין. והא ליתא לרב, דאית ליה דקנין אלים כל כך בכל נכסיו כמו במתנת בריא ועוד קשיא: דחוק גדול הוא שהגמרא אינו אומר אלא שטר, והוא אמר דהוא הדין נמי קנין בלא שטר. ועוד, דלספריים דגרסינן לקמן: וכגון דכתב ליה "וקנינא מיניה מוסיף על מתנתא" – דמשמע שבתוך השטר כתב לו כן. מיהו, יש ספריים דגרסינן לקמן: כגון דאמר ליה "וקנינא מיניה" כו'. ונראה לרבינו יצחק לפרש דמיירי בשטר דוקא. והיינו טעמא דרב: שסובר שלכך כתב לו קנין בתוך השטר – לאלומי כחו יוחר, שאפילו בכל נכסיו אם עמד אינו חוזר, כיון שכתב לו בתוך השטר. ושמואל סבר דשטר דאין אינו אלא מגרע כחו, כי אף על פי שיש לו קנין – אין בו בכך יפוי כח, אלא יש לנו לומר שלא גמר להקנותו אלא בשטר כו'. ורמי

לאחר מיתה לאו כלום הוא. ולענין שטר לא אמור רבנן דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו, אלא לענין מתנת ממון, דאי אמר "תנן" – נותנין אף לאחר מיתה. הלכתא כותבין ונותנין – דלייפות כחו של מקבל מתנה צוה לכתוב. קשיא דרב אירב דשמואל ארשמואל – דלעיל אמר רב: בטר אומדנא דיפיי כחו של מקבל מתנה אולוין, ושמואל אמר: אין שטר לאחר מיתה, והכא קאמר איפכא. הא דקנו מיניה – כדאמרן, שכתוב בה קנין, והוא הדין לקנין בלא כתיבה. וכיון דאקני בקנין – לייפות כחו הוא דעבד. במיפיה את כחו – כדלקמן: "וקנינא מיניה מוסיף על מתנה דא" – ייתור לשון לייפות כחו הוא. והכי נמי בצוואתו שאמר "כתבו ותנן" פירש שיכתבו בשטר

ורמי דרב אדרב בר, ומשני: דרב אדרב לא קשיא, התם דקנו מיניה. פירוש: דקנו מיניה בתוך
השטר, ולכן יש ייפוי כח יותר. אבל לא קנו מיניה בתוך השטר – אין כאן ייפוי כח יותר.
ומה שהביא רבינו שמואל ראיא דהוא הדין בלא שטר, מפרשין עלה בסמוך מדרב יהודה
אמר שמואל: שכיב מרע בר – לאו ראיא היא, דאיכא למימר דהבי פריך: ומי אמר שמואל
שמואל לא גמר להקנותו אלא בשטר בר? והא
אמר שמואל: שכיב מרע שכתב כל נכסיו, אף על
פי שקנו מידו, אם עמד – חזרו, אבל אם מת –
אינו חזרו. ואף על גב דליכא קנין בשטר, מכל
מקום היה לנו לחשוב לשמואל גרעון כח, דהא
אפילו לרב דאית ליה דקנין בשטר הוי ייפוי כח,
היה סבור כאן שהוא גרעון כח, שיוכל לחזור בו
אם עמד – כל שכן שמואל שסובר לעיל דקנין
בשטר גרעון כח, שודיה לו לסבור גם כאן גרעון
כח יותר ממה שהוא סבור לעיל, ואפילו לא עמד
יחזור בו. כמו רב שסובר כאן גרעון כח יותר ממה
שסובר למעלה, וקל וחומר לשמואל דלא גרעון.
אבל דוחק הוא לומר דשמואל לא מפליג בין
הקנה לו לכתב קנין בשטר, וטעמא דמתניתין
משום ייפוי כח, כדפרשית לעיל. ולפי זה נראה
לי, דכל דף שמעתתא אין צריך להעמיד כלל
בכתב כל נכסיו כפירוש רבינו שמואל וכפירוש
רבינו חננאל, אלא יכלו להעמידה בטוב במתנת
שכיב מרע, ובין במקצתה בין בכלה. דעל כרחך
בבולה נמי איירי, מפרשין עלה משכיב מרע
שכתב כל נכסיו לאחרים בר, וכל קושיות
שפירש רבינו שמואל להעמידה במתנת שכיב
מרע בבולה – אינם קושיות לפי זה. אלא יש
לפרש דבמתנת שכיב מרע בבולה ובמקצת מיירי
שפיר. ומאי דקיימא לן בשמואל – יש ללמוד

שאין לכתוב במתנת שכיב מרע קנין. ומה שכתב הגאון בתקון שטרות "קנו מיניה בכל לשון
של זכות" – נראה שדאי צריך לכתוב שם שום ייפוי כח, או "אף קנו ממנו" דמשמע טפי
ייפוי כח, או שמת צריך לכתוב "וקנינא מיניה מוסף על מתנתא דא", **כתב** וזיכה לזה
וכתב וזיכה לזה – פירש רבינו שמואל: זיכה – משטר לו את השטר. וקשה לרבינו יצחק
בר מאיר: דאם כן, הא דקאמר כתב לזה וכתב לזה – היינו בלא מסירה, והיכי קאמר עלה
דייתיקי מבטלת דייתיקי והתנן לעיל בפרק "יש נוחלין" (קלה, ב): נמצאת דייתיקי קשורה
לו על ירכיב, וזכה בה אחד מן הירשים – אינה כלום ועוד, דאי במסירה – ולא היה אמר
רב שאינו יכול לחזור בו השכיב מרע, דאם לא כן תקשה לך מדאמר בסוף פרק קמא דבבא
מצינא (יה, א): דייתיקי מתנה ושוברין הדין זה לא יחזיר, שאני אומר כתובים היו ונמלך
עליהם שלא לחזור. ודייק בגמרא (ט, א) טעמא דלא אמר "תנו", דהא אמר "תנו" – נותנין.
ורמינה: דייתיקי ואפותיקי, אף על פי ששניהם מודים – לא יחזיר לא לזה ולא לזה ומוקי
לה למתניתין התם דבשכיב מרע יתבינן ניהליה, ודקאמר הא אמר תנו נותנין – לית ליה
פסידא, דבתיירא זכי, דהא הדר ביה מקמייתא. ולמה אין לנו לחוש דילמא יזהב לזה
מתחלה ומסרה, דהשתא לא מצו תו הדר ביה? על כן נראה לפרש: כתב וזיכה – דלאו היינו
מסר, שאפילו מסר לו יכול לחזור בו. אלא זיכה – היינו שזיכה בו את הנכסים, וכתב לו
בשטר שזיכה על לו ידי אחר, אם מטלטלים הם, ואם מקרקעי – אמר לו: חזק וקני. והזכות
כתב בתוך השטר. ופריך: והא איפליגו בה דא זימנא, שהרי הויכח בתוך השטר במקום
הקנין עומד, ואית ליה לרב לעיל דהוי כמתנת בריא, ואינו יכול לחזור בו ומיהו, משמואל
לא קשיא מידו, שהרי הוא אומר כאן דשני קנה, ואילו לעיל קאמר דאין שטר לאחר מיתה,
ולא קנה כלל. אבל מרב פריך שפיר. ומשני: אי איתמר בהדיא – בהדיא קאמר רב משום
דקנו מיניה, פירוש: הקנין כתוב בתוך השטר. אבל בהא דלא קנו מיניה וכו', ואי איתמר
בהא – פירוש קאמר שמואל וכו', למילתא דשמואל אין צריך כאן שום צירובות. ודאי
שמואל לא סבירא ליה הכא כמו לעיל, דהא לרב גרידא הוא דצריך לאקשויי הכי.

שלחו ליה מבי רב בר קנו מידו מהו – פירוש: שכתב קנין בשטר עם הויכח. שלח ליה: אין אחר הקנין כלום, ואין יכול לחזור בו. ואפילו לעצמו נמי אינו יכול לחזור בו, כדמפרש רב הונא. ורבינו
יעקב פירש סוגיא זו בענין אחר, ומיירר בו שמואל אפילו היכא שאין כתוב הקנין בשטר, אלא קנין בעלמא. ומתניתין דקתני: שייך קרקע כל שהוא מתנתו מתנה – היינו בקנין, וסיפא דקתני:
לא שייך קרקע כל שהוא אין מתנתו מתנה – מיירי בלא קנין. ולא מיירי סיפא דומיא דרשא. וההיא דכתב וזיכה – היינו מסתמא. כפירוש רבינו שמואל, שזיכוי זה במקום קנין עומד. והא דקאמרין
לעיל: דייתיקי מבטלת דייתיקי בכתב לזה ולזה – היינו כשלא כתב לו לשם שטר, אלא לשם צוואה בעלמא. והשתא לא תקשה מידי מההיא דסוף פרק קמא דבבא מצינא, דהתם איירי בדייתיקי
של צוואה, דסתם דייתיקי בצוואה (א). ואין נראה, דלשון דייתיקי לא משמע אלא שטר גמור, שנתנו לשם שטר של אותה מתנה. דהכי משמע לישנא ד"כתובים היו ונמלך עליהם של ילחנם".
ולא

סבור

בידוע שלא היה קנין אלא מחמת מיתה – הלכך חזרו בו. הא אם מת – קנה
המקבל מתנה, ולא אמרינן שמת לא גמר להקנותו אלא בשטר, ואין שטר לאחר
מיתה. וקשיא אדשמואל, דאמר: לא ידענא מאי אידון בה במתנת שכיב מרע שיש
בה קנין, דהיינו דף. והכא אמר קנה אחר מיתה אחוי ליה בידיה – שידוע תירין
דבר. אי נמי, רמז לו כעין ייפוי כח, לומר
דמוקמינן לההוא דאמר קנה במיפה את כחו.
וקנינא מיניה מוסף על מתנתא דא – ככל
מה דכתבו ומפורש לעיל, במנא דכשר
למקנינא ביה, שריר וקיים. כלומר, וקנינא
מיניה קנין גמור להוסיף וליפיות כחו, לבר
המתנה שנתן בעל פה. ולישנא יתירא לייפות
כח הוא. כתב לזה וכתב לזה – שכיב מרע
שכתב כל נכסיו לראובן במתנת שכיב מרע,
לא שנת בעל פה ולא שנת בכתב, לברר
מתנתו. וחזרו וכתבו או נתנו לשמעון, אבל לא
מסר להן את השטר. דייתיקי – של שני
מבטל דייתיקי של ראשון. דשכיב מרע יכול
לחזור בו, הלכך אחרון קנה, שהרי חזר בו
מראשון. דייתיקי – לשון מתנת שכיב מרע,
דאמרין: דא תהא למיסק ולמיהו, דדברי
שכיב מרע בכתובים ובמסורין דמו. כתב
וזיכה לזה – כתב כל נכסיו לראובן ומסר לו
את השטר לראיית זכותו. ויש לשנות
אחרים, ולא ישרו בעיני. רב אמר ראשון קנה
– דהא זיכה בקנין חשיב ליה, והרי היא
כמתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין, דארביה
אתרי ריכשי, ואפילו אם עמד אינו חזרו.
ושמואל אמר שני קנה – כדן מתנת שכיב
מרע בכל נכסיו שאין בה קנין, ואם עמד –

חזרו. ואמרין לעיל: כל שאם עמד חזרו – חזרו במתנתו, והלכך שני קנה. והא
איפליגו בה דא זימנא – לעיל, במתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין, דרב אמר:
ארכבה אתרי ריכשי, ושמואל אמר בר, דסבר רב דאפילו לעצמו נמי לא קנה, דאינו
יכול לחזור בו – הלכך הכא ראשון נמי קנה. אבל בהך – בתיירא, דלא קנו מיניה,
סלקא דעתך אמינא דלא הוי זיכה ייפוי כח בקנין, ואימא מודה לשמואל (דשני קונה,
דאין כאן לא ייפוי כח) ולא הורעת כח דשמואל, דנימא: לא ידענא מאי אידון בה,
כדאמר לעיל. דהא אין כאן קנין, דנימא: לא גמר להקנותו אלא בשטר, ואין שטר
לאחר מיתה. בסורא מתנו הכי – אית דמפרשי: אדלעיל קאי, אפולוגא מקמייתא
דמתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין, ואמר רב ארכבה אתרי ריכשי ושמואל אמר בר,
ואתא למימר: בסורא מתנו הכי בדלעיל, וקשיא לזה דאמר רב יודנה
שמואל. אבל בפומבדיתא מתנו הכי וכו' ולא קשיא להו מידי הא דאמר רב יהודה
אמר שמואל, דהשתא נמי מודי שמואל דאם מת הוי קנין, כדדייקין נמי ממילתיה
דרב יהודה. ולאו מילתא היא, דהשתא נמי קשיא דף אדרב יהודה, דהכא קאמר:
אין לאחר קנין כלום, בין לאחר בין לעצמו, ואפילו אם עמד אינו יכול לחזור בו.
ולעיל אמר רב יהודה אמר שמואל: בידוע שלא היה קנין אלא מחמת מיתה, ויכול
לחזור בו. אלא אחר דסליק מיניה קאי, דפליגי רב ושמואל בכתב וזיכה לזה וכתב
וזיכה לזה. וכן פירש רבינו חננאל: בסורא מתנו הכי לפולוגא דרב ושמואל דכתב
וזיכה לזה, כדאמרין. בפומבדיתא מתנה: שלחו מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו כתב
וזיכה לראשון וקנו מידו מאי? שלח לזה: כיון שזיכה לו וקנו מיניה – קנה, ואין יכול
לחזור במתנתו, וכל שכן להקנותו לאחר. ואין אומרים בזה שמת לא גמר להקנותו
אלא בשטר, דהא זיכה לו וקנו מיניה. כיון דכולי האי [ועבד] – לא הוי אלא לייפות
כחו. וקנה.

סבור

בידוע שלא היה קנין אלא מחמת מיתה – הלכך חזרו בו. הא אם מת – קנה
המקבל מתנה, ולא אמרינן שמת לא גמר להקנותו אלא בשטר, ואין שטר לאחר
מיתה. וקשיא אדשמואל, דאמר: לא ידענא מאי אידון בה במתנת שכיב מרע שיש
בה קנין, דהיינו דף. והכא אמר קנה אחר מיתה אחוי ליה בידיה – שידוע תירין
דבר. אי נמי, רמז לו כעין ייפוי כח, לומר
דמוקמינן לההוא דאמר קנה במיפה את כחו.
וקנינא מיניה מוסף על מתנתא דא – ככל
מה דכתבו ומפורש לעיל, במנא דכשר
למקנינא ביה, שריר וקיים. כלומר, וקנינא
מיניה קנין גמור להוסיף וליפיות כחו, לבר
המתנה שנתן בעל פה. ולישנא יתירא לייפות
כח הוא. כתב לזה וכתב לזה – שכיב מרע
שכתב כל נכסיו לראובן במתנת שכיב מרע,
לא שנת בעל פה ולא שנת בכתב, לברר
מתנתו. וחזרו וכתבו או נתנו לשמעון, אבל לא
מסר להן את השטר. דייתיקי – של שני
מבטל דייתיקי של ראשון. דשכיב מרע יכול
לחזור בו, הלכך אחרון קנה, שהרי חזר בו
מראשון. דייתיקי – לשון מתנת שכיב מרע,
דאמרין: דא תהא למיסק ולמיהו, דדברי
שכיב מרע בכתובים ובמסורין דמו. כתב
וזיכה לזה – כתב כל נכסיו לראובן ומסר לו
את השטר לראיית זכותו. ויש לשנות
אחרים, ולא ישרו בעיני. רב אמר ראשון קנה
– דהא זיכה בקנין חשיב ליה, והרי היא
כמתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין, דארביה
אתרי ריכשי, ואפילו אם עמד אינו חזרו.
ושמואל אמר שני קנה – כדן מתנת שכיב
מרע בכל נכסיו שאין בה קנין, ואם עמד –

סבור

בבא בתרא דף קנב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קט

40 עדיין הרי היא כמתנת שכיב מרע שנאמרה בה ההלכה, שכל
 41 שאילו עמד היה חוזר בו, יכול לחזור בו אף קודם שמת, וליתן את
 42 המתנה לאחר.
 43 הגמרא מקשה שהרי כבר נחלקו בענין זה. שואלת הגמרא: וְהָא
 44 אֲפִלְּגִינוּ בָּהּ חֲדָא זִימְנָא – והרי כבר נחלקו בזה רב ושמואל, בְּמִתְנַת
 45 שְׂכִיב מַרְעֵי שְׂכָתוֹב בָּהּ קִנְיָן, שרב סובר ששכיב מרע שעשה קנין
 46 על מתנתו, כוונתו שיהיה למתנה כח של מתנת בריא, ולשמואל זו
 47 מתנת שכיב מרע, ומדוע יש צורך להביא שוב מחלוקת זו.
 48 משיבה הגמרא: צְרִיכָא – הוצרכו רב ושמואל להשמיענו את שתי
 49 המחלוקות, משום דְּאִי אִיתְמַר בָּהָא – שאם היתה נאמרת רק
 50 המחלוקת הראשונה, הייתי סבור לומר שדווקא בָּהָא – לענין שטר
 51 מתנה שכתוב בה קנין קְאָמַר רַב שתחול המתנה מחיים, מִשּׁוּם דְּקִנְיָ
 52 מִינֵיהּ – שקנו ממנו העדים בקנין סודר. אֲבָל בָּהָא – לענין כתב וזיכה
 53 לזה, דְּלֹא קִנְיָ מִינֵיהּ – שלא קנו ממנו העדים בקנין סודר, אלא רק
 54 מסר לו צוואתו שכתב בשטר, הייתי סבור שמסירת השטר אינה
 55 נחשבת יפוי כח בקנין, אִימָא מוֹדָה לִיהּ לְשִׁמּוּאֵל – שמא נאמר
 56 שמודה רב לשמואל באופן כזה שנחשב כמתנת שכיב מרע שיכול
 57 לחזור בו, וממילא השני קנה. לכך נצרכת המחלוקת השנייה לחדש
 58 שאף בזה סובר רב שהרי היא כמתנת בריא.
 59 וְאִי אִיתְמַר בָּהָא – ואם היתה נאמרת רק המחלוקת השנייה, הייתי
 60 סבור בָּהָא קְאָמַר שִׁמּוּאֵל – שדווקא בה אמר שמואל שדינה כמתנת
 61 שכיב מרע ויכול לחזור, כיון שלא היה קנין גמור, אֲבָל בָּהָא –
 62 במחלוקת הראשונה לענין שטר מתנה שכתוב בה קנין, אִימָא מוֹדָה
 63 לִיהּ לְרַב – שמא נאמר שמודה שמואל לרב שהרי היא כמתנת בריא.
 64 ולכך נצרכת המחלוקת הראשונה לחדש ששמואל סובר שיש
 65 לחשוש שרוצה להקנות לאחר מיתה. מסיימת הגמרא: צְרִיכָא – אכן
 66 נצרכים שתי המחלוקות.
 67 הגמרא מביאה שבפומבדיתא שנו דין אחר: בְּסוּרָא מִתְּנֵי הָכִי – כך
 68 שנו בישיבה בסורא את המחלוקת בין רב ושמואל לענין כתב וזיכה
 69 לזה, אך בְּפּוּמְבִּידִיתָא מִתְּנֵי הָכִי – בישיבה בפומבדיתא שנו דין
 70 אחר, ולא הוזכרה מחלוקתם של רב ושמואל, וכך הם שנו, אֲמַר רַב
 71 יְרֵמְיָה בַּר אֲבָא, שְׁלַחוּ לִיהּ מִבֵּי רַב לְשִׁמּוּאֵל, וְלִמְדֵנוּ רִבְיִנֵי, שְׂכִיב
 72 מַרְעֵי שְׂכָתוֹב בָּל נְכִסְיָ לְאַחֲרִים במתנה, ומסר השטר למקבלי
 73 המתנה, וְגַם קִנְיָ מִיָּדוּ – עשו קנין סודר על המתנה, מֵהוּ – האם יכול
 74 לחזור בו, שְׁלַח לְהוּ – השיב להם אִין אַחַר קִנְיָ בְּלוּם, כלומר,
 75 שאינו יכול לבטל את הקנין, והיינו שסובר שמואל שבאופן שכתב
 76 ומסר את השטר למקבל בנוסף לקנין, ברור שדעתו היא לתת למתנה
 77 כח של מתנת בריא, ואינו יכול לחזור בו ממתנתו.

1 בְּיָדוֹעַ לָנוּ, שְׁלֹא הָיָה קִנְיָן אֲלֵא מִחֲמַת הַמִּיתָה – שכל הקנין שעשה
 2 היה רק על דעת שימות לבסוף. ולכך אף על פי שהיה קנין, אם עמד
 3 מחוליו יכול לחזור בו. ואם כן קשה שדברי שמואל סותרים זה את
 4 זה, שמדברי שמואל כאן מבואר שאם מת לבסוף, קנה המקבל, ואין
 5 חוששים שכיון שעשה קנין אין בדעתו להקנות אלא בקנין כמתנת
 6 בריא, ואילו לענין 'מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין', אמר שמואל
 7 שיש לחשוש שמא לא גמר בדעתו להקנות אלא בקנין כמתנת בריא,
 8 ואין קנין לאחר מיתה.
 9 וְאֲחֵיו לִיהּ בְּיָדֶיהּ וְאֲשֵׁיתִיךְ – רב נחמן עשה לרבא סימן בידו, אך לא
 10 פרש למה כוונתו, בִּי קָם – לאחר שהלך רב נחמן, אֲמַר רַב נַחְמָן בַּר
 11 יִצְחָק לְרַבָּא, מָאִי אֲחֵיו לָךְ – מה התכוין רב נחמן לרמוז לך. אֲמַר
 12 לִיהּ רַבָּא, כוונתו היתה לרמוז, שיש להעמיד את הוראתו של שמואל
 13 שקנה המקבל לאחר מיתת הנותן, בְּמִינֵיהּ הַנּוֹתֵן אֶת בָּחוּזֵי שֶׁל
 14 המקבל, ובאופן זה מודה שמואל שאף על פי שעשה קנין, חלה
 15 המתנה.
 16 הגמרא מבארת מהו יפוי כח: הִיכִי דְּמִי מִיפָּה אֶת בָּחוּז – מהו אותו
 17 לשון של יפוי כח, אֲמַר רַב חֲסִדָּא, שכתב לשון זו, וְקִנְיָנָא מִינֵיהּ
 18 מוֹסִיף עַל מִתְּנָתָא דָּא – קנינו ממנו קנין גמור להוסיף על מתנה זו,
 19 ומפני שייתר בלשוננו אנו אומרים שדעתו להוסיף ולייפות כח
 20 המקבל, ובאמת כוונתו היא להקנות בתקנת חכמים באמירה, אלא
 21 שהוסיף קנין כדי לגלות דעתו שנותן בלב שלם.
 22 הגמרא דנה בשכיב מרע שכתב את נכסיו לשני בני אדם זה אחר זה.
 23 אומרת הגמרא: פְּשִׁימָא – דין פשוט וברור הוא, שאם השכיב מרע
 24 בְּתֵב לָזָה – נתן את נכסיו לאחד במתנת שכיב מרע, וכתב שטר ראייה
 25 על המתנה, אך עדיין לא מסר לו שטר על כך, וְאַחַר כֵּךְ בְּתֵב לָזָה,
 26 כלומר שנתן שוב את נכסיו לאדם אחר, וכתב לו שטר ראייה אך לא
 27 מסר לו, הִינֵינוּ דְּבִי אֲתָא רַב דִּימִי אֲמַר – נידון זה דומה לדין שאמר
 28 רב דימי כשבא מארץ ישראל לבבל, דִּימִי קִינִי מְבַטְלֵת דִּימִי קִינִי –
 29 מתנת שכיב מרע מבטלת מתנת שכיב מרע אחרת שקדמה לה,
 30 כלומר, שיכול, השכיב מרע לחזור בו ממתנתו. אבל באופן שכתב
 31 וְזִיבָה לָזָה – שהקנה השכיב מרע את נכסיו לאחד ומסר לו שטר על
 32 כך, וְאַחַר כֵּךְ שוֹב בְּתֵב וְזִיבָה לָזָה – הקנה את נכסיו לאחר ומסר לו
 33 שטר על כך, נחלקו אמוראים בדבר. רַב אֲמַר, רִאשׁוֹן קִנְיָ, ושוב אין
 34 השכיב מרע יכול לחזור בו. וְשִׁמּוּאֵל אֲמַר, שְׁנֵי קִנְיָ, כיון שיכול
 35 השכיב מרע לחזור בו.
 36 הגמרא מבררת מה הם טעמי רב ושמואל במחלוקתם בנידון זה: רַב
 37 אֲמַר המקבל הִרְאִישׁוֹן קִנְיָ, כיון שמסירת השטר לראשון, נחשב כמו
 38 שעשה השכיב מרע קנין על מתנתו, שהדין בזה לשיטת רב הרי היא
 39 בְּמִתְנַת בְּרִיא. וְשִׁמּוּאֵל אֲמַר שְׁנֵי קִנְיָ, כיון שגם אחר מסירת השטר

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שני עמ' א

7 וְאוֹלָם כְּתוּבָת אִשָּׁה מְקַרְקָעָא הוּא – עיקר סמיכות דעת האשה
 8 היא על הקרקע המשועבדת לה, וּמְטַלְטְלָא לְמַקְרָקָעָא לֹא הָיָה שִׁיּוֹר
 9 – ולפיכך כשכתב לה מטלטלים אין זה נחשב 'שיור' ולא ויתרה
 10 האשה על כתובתה. הרי שעבדים נחשבים מטלטלים, ולכאורה יש
 11 לפשוט מכאן את הספק בענין זה.

1 האשה על הזכות שיש לה בכל נכסי בעלה שהם משועבדים לגביית
 2 כתובתה. וְאֲמַר לִיהּ רַבָּא לְרַב נַחְמָן, מָאִי מְעָמָא – מהו הטעם
 3 לחלק בין עבדים לכתובה לענין שיור. והשיב לו רב נחמן שהטעם
 4 הוא משום שְׁעִבְדָּא מְטַלְטְלָא הוּא – עבד נחשב מטלטלים,
 5 וּמְטַלְטְלָא לְמְטַלְטְלָא הָיָה שִׁיּוֹר, ולכך כששייר האדון בשטר
 6 המתנה מטלטלים כל שהם, יתכן שכוונתו היתה לשייר את העבד.

1 סבור מיניה – סברו תלמידי רב לומר, הני מילי – דין זה, שאינו יכול
2 לחזור, היינו דווקא כשרוצה לחזור ולהקנות לאחרי, אבל אם
3 כשהבריא רוצה לחזור בו מהמתנה ולהשאיר את הנכסים לעצמו,
4 לא נאמר דין זה, אלא יכול לחזור בו, שהרי כל הקנין היה מחמת
5 שהיה סבור שעומד למות.

6 אמר להו רב חסדא, כי אתא רב הונא מבופרי פירשה – כשבא
7 רב הונא מבופרי, פירש את הפסק של שמואל בין באופן שרוצה
8 לחזור בו כדי להשאיר את הנכסים לעצמו ובין כשרוצה לחזור כדי
9 להקנותם לאחרים.

10 הגמרא מביאה מעשה בענין שכיב מרע שכתב ומסר ועשה קנין:
11 הווא דקנו מיניה – מעשה בשכיב מרע שכתב שטר ומסר אותו
12 למקבל, וגם עשה קנין על כך, וכשעמד מחוליו רצה לחזור בו, אתא
13 לקמיה דרב הונא, אמר מאי איבעד לך – מה אוכל לעשות לך ולא
14 אקנית בדמקנו אינשי – שלא הקנית כדרך שרגילים להקנות מתנת
15 שכיב מרע, שהרי אם היית מקנה כדרך שרגילים להקנות, היית יכול
16 לחזור בכך, אבל אתה שינית ועשית קנין סודר חוץ מהכתביה
17 והמסירה ובאופן זה מודה שמואל שדינה של המתנה כמתנת בריא
18 ואינו יכול לחזור ממתנתו אף כדי להשאיר את הנכסים לעצמו.

19 ולסיכום, שמואל אמר חמשה דינים לענין מתנת שכיב מרע: א. מתנת
20 שכיב מרע ככולה שכתוב בה קנין, באופן שלא זיכה לו את השטר,
21 לא קנה המקבל, אף שמת הנותן כיון שחוששים שלא גמר להקנות
22 אלא בשטר רק, שטר לאחר מיתה. ב. אם יפה את כח המקבל,
23 בכתיבת השטר, או בצוואה שאמר להם לכתוב בשטר 'וקנינא מיניה
24 מוסיף על מתנתא דא', אם מת הנותן קנה המקבל, ואם עמד חוזר. ג.
25 שכיב מרע שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני ומת כותבים ונותנים לאחר
26 מיתה, ודווקא במיפה את כחו. ד. אם כתב וזיכה השטר למסרו לה
27 לראיה, וכתב וזיכה לאדם אחר, קנה השני, והיינו בשמת הנותן. ה.
28 אם כתב שטר וזיכה וגם עשה קנין, הראשון קונה, ואינו יכול לחזור
29 בו כדין מתנת בריא.

30 הגמרא מביאה מעשה בענין שטר מתנת שכיב מרע שנכתב בה
31 'בחיוב ובמות': הווא מתנתא – מעשה במתנת שכיב מרע במקצת,
32 דהוה כתוב בה, אני מקנה לך מתנה זו 'בחיוב ובמות', ונחלקו רב
33 ושמואל כיצד יש לפרש כוונתו, רב אמר, הרי היא במתנת שכיב
34 מרע, שהמתנה חלה רק לאחר מיתה, ואם עמד מחוליו חוזר.
35 ושמואל אמר, הרי היא במתנת בריא שאינו יכול לחזור בו.

36 מבארת הגמרא את טעמיהם: רב אמר הרי היא במתנת שכיב מרע,
37 מדכתוב בה – כיון שנכתב בה לשון 'במות', יש ללמוד ד'אחר
38 מיתה' קאמר ליה – כוונתו היתה שתחול המתנה לאחר מיתה, והאי
39 דכתוב בחיים – ומה שכתב גם לשון 'בחיוב' אין כוונתו שתחול
40 המתנה מחיים, אלא כתב כן לסימן בעלמא – שיהיה לו סימן טוב,
41 דהיי – שיהיה ולא ימות מחולי זה, כדי שלא לפתוח פה לשטן,
42 וכוונתו לומר במקום 'עילני מחולי זה ולא אמות.

43 ושמואל אמר, הרי היא במתנת בריא ואינו חוזר בו לעולם, והטעם
44 לכך הוא מדכתוב בה – משום שנכתב בשטר המתנה 'בחיוב', יש
45 לפרש שמחיים קאמר – כוונתו שיקנה מחיים, והאי דכתב – ומה
46 שכתב בשטר גם לשון 'במות' אין זה משום שדעתו של הנותן
47 שתחול המתנה לאחר מיתה, אלא אדרבה, הדבר נחשב, כמאן
48 דאמר מעתה ועד עולם – כאילו אמר שהמתנה תחול כבר בחייו
49 ותהיה קיימת לעולם.

50 אמרי נהרדעי, הלכתא בנותיה דרב – ההלכה נפסקה כשיטת רב,
51 שמתנה זו דינה כמתנת שכיב מרע ויכול לחזור.

52 הגמרא מביאה דין שטר שנכתב בו מחיים ובמות: אמר רבא, ואי
53 בתיבה – ואם נכתב בשטר המתנה 'מחיים ובמות' קנה, ואינו יכול
54 לחזור כיון שמשמעות תיבת 'מחיים' היא שתחול המתנה כבר
55 מעכשיו, ודינה כמתנת בריא.

56 אמר אמימר, לית הלכתא בנותיה דרבא – אין ההלכה כרבא, אלא
57 דין מתנה זו כדין מתנת שכיב מרע.

58 הגמרא מבררת את החידוש בדברי אמימר: אמר ליה רב אשי
59 לאמימר, פשיטא, הרי זה דבר פשוט שאין הלכה כרבא, דהא אמרי
60 נהרדעי הלכתא בנותיה דרב – שהרי אמרו נהרדעי שהלכה כרב,
61 שהאומר שתחול המתנה 'בחיוב ובמות' כוונתו שתחול המתנה לאחר

62 מיתה, כדין מתנת שכיב מרע, ואם כן גם האומר 'מחיים ובמות' כוונתו
63 שתחול המתנה לאחר מיתה, ושלא כדברי רבא. משיבה הגמרא: מהו
64 דתיבא – היה עולה על דעתך לומר, שכאשר כתב בשטר המתנה
65 תיבת 'מחיים' מודי רב שכוונתו שתחול המתנה מחיים, ותמשך
66 לעולם גם לאחר מיתה, ואין זה דומה לאומר 'בחיוב ובמות', קא
67 משמע לן – לכך חידש אמימר שאין חילוק בין הלשונות, ולעולם בין
68 אם אמר 'בחיוב' ובין אם אמר 'מחיים', הרי זו מתנת שכיב מרע.

69 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: הווא דאתא לקמיה דרב נחמן
70 לנהרדעא – מעשה באדם שקיבל מתנת שכיב מרע, ושהיה כתוב
71 בשטר המתנה שתחול המתנה 'בחיוב ובמות', ובא לפני רב נחמן
72 בנהרדעי, שדריה – שלח אותו רב נחמן לקמיה דרב ירמיה בר אבא
73 לשום טמא ו-שם מקום, אמר רב נחמן, הטעם ששלחתי את
74 השאלה לרבי ירמיה בר אבא, משם דהכא אתרא דשמואל – כאן
75 בנהרדעא זהו מקומו של שמואל, ואם כן הרי נעבד בנותיה דרב
76 – איך נגהה כשיטת רב, כלומר, שאף על פי שנפסקה ההלכה כרב אין
77 ראוי לנהוג כך במקומו של שמואל.

78 הגמרא מביאה עוד מעשה בענין זה: הווא דאתא לקמיה דרבא –
79 מעשה באשה שכתבה ומסרה שטר שהיה כתוב בו 'מחיים ובמות',
80 ולאחר שעמדה מחוליה באה לפני רבא, משום שרצתה לחזור בה,
81 עבר לה רבא בפשיטתיה – פסק לה רבא כשיטתו, ש'מחיים ובמות'
82 הכוונה שתחול המתנה כבר מעכשיו, והפסידה האשה שאינה יכולה
83 לחזור בה מהמתנה. הוה קא מרדא ליה – הטרידה האשה את רבא
84 לומר לו שלא פסק לה כהוגן. אמר ליה רבא לרב פפא בריה דרב
85 חנן ספריה – שהיה הסופר שלו, ויל כתוב לה שהדין עמה שיכולה
86 לחזור בה ממתנתה, וכתוב בה – ותוסיף ותכתוב בסוף השטר את
87 המשנה (ב"מ ע"ה) השוכר את האומנים וחזרו בהן מקום שאין שם אדם
88 שזכר עליהן או מבעי, שזה יהיה סימן שכולם ידעו שכל מה שכתב
89 בשטר הוא כדי להטעותה, אבל האשה הרגישה בדבר, ולכך אמרה
90 לימבע ארביה – קללה אותו שתטבע ספינתו בים, והוסיפה ושאלה
91 אותו, אמעניי קא מבעי לי – וכי אתה חושב להטעות אותי.
92 אמשיניהו למניה דרבא פמא – שרו את בגדיו של רבא במים, כדי
93 שהקללה תחול על הבגדים, ואפילו הכי לא איפרק מטיבא – ואף
94 על פי כן לא ניצול מטביעה, כיון שחלה קללתה של האשה, כמבואר
95 בגמרא (מגילה טו.) אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך.

משנה

96 מבואר במשנה לעיל (קמ"ו), ששכיב מרע שנתן את כל נכסיו במתנה
97 והבריא, מתנתו בטלה, כיון שנתן את המתנה רק על דעת שימות.
98 משנתינו דנה באופן שיש ספק אם בשעת הנתינה היה שכיב מרע.
99 נתן את כל נכסיו, אך לא כתב בה – בשטר, שהיה שכיב מרע, הוא
100 הנותן אומר, שכיב מרע הייתי כשנתי את המתנה, ועתה
101 שהבראתי בטלה המתנה, והן – מקבלי המתנה אומרים, בריא הייתי
102 באותה שעה, ואיך יכול לחזור בכך, הנותן צריך להביא ראיה
103 ששכיב מרע הייתי, ואם לא הביא ראיה זכו מקבלי המתנה, דברי רבי
104 מאיר. והכמים אומרים, כיון שהדבר ספק, הדין הוא שתמוציא
105 מחבירי עליי הראיה, ומקבל המתנה שרוצה להוציאה מחזקת הנותן,
106 צריך להביא ראיה לדבריו שאכן הנותן היה בריא בשעת המתנה.

נמרא

107 בשטר ראייה הנכתב על מתנת שכיב מרע לאחר מותו היתה הדרך
108 לכתוב שנתן המת את הנכסים בזמן שהיה חולה ומוטל במיטה,
109 ומתוך מחלתו זו נפטר לבית עולמו, וכתבו כן כדי להודיע שלא
110 הבריא בינתיים ולא חזר בו.
111 הגמרא מביאה אופן נוסף של ספק במתנת שכיב מרע, הדומה לנידון
112 של משנתינו: הווא מתנתא דהוה כתב בה – מעשה בשטר מתנת
113 שכיב מרע שנכתב בו 'כד הוה קציר ורמי פערסיה' – כאשר היה
114 הנותן חולה ומוטל במיטתו, נתן את כל נכסיו לפלוני במתנה, ולא
115 כתב בה 'מנו מרעיה איפטר לבית עולמיה' – ומתוך מחלתו נפטר
116 לבית עולמו, ואף שידוע שנותן המתנה מת, יש להסתפק האם לאחר
117 שנתן את המתנה הבריא וחזר בו מהמתנה שנתן, ורק לאחר מכן מת
118 מחולי אחר, או שמת מתוך מחלה זו והמתנה קיימת.

בבא בתרא. פרק תשיעי – מי שמת דף קנג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קיא

ועוד, דמה שפירש דסיפא דמתניתין לא מיירי כעין רישא – אין נראה כלל, דאם כן דקתני רישא: שירי קרקע כל שהוא מתנתו מתנה – אפילו לא שירי נמי, כיון דעל ידי קנין, ובסיפא דקתני: לא שירי אין מתנתו מתנה – אפילו שירי נמי, כיון דליכא קנין על כן נראה יותר כדפרשישנא. וגם מה שפירש רבינו תם דמתנתו מיירי אליבא דרב בלא קנין, משמע שרצה לומר דמתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין – היינו אפילו בקנין לחוד. וגם פירש דברא קיימא לן כרב, כיון דשמואל אמר לא ידענא מה אידון בה, אף על גב דבעלמא קיימא לן כשמואל בדיני. וקשה אמאי דפסיק לעיל דמתנת שכיב מרע במקצת בעיא קנין, ומשני: מתניתין בדקנא מיניה. אם כן מאי איריא שירי? אפילו לא שירי נמי, דאין נראה כלל שיהיה רב על פסק הלכה שפסקו לעיל: מתנה דשכיב מרע במקצת בעיא קנין. ועוד, דאמרין בגיטין פרק "התקבל" (סו, א), מכיל דרב הונא סבר מתנת שכיב מרע לא בעיא קנין, והא קיימא לן דבעיא קנין ומאי קושיא אי פליג רב הונא על פסק הלכה זה וסבר ליה כרב רביה דהבא? דהא בשבת פרק "מפנין" (קבא, א) פריך על רב הונא מרב רביה, דקאמר התם: והא רב הונא תלמידיה דרב הוה, ורב אית ליה מוקצה. ועוד: דאמר רבי כהא, ו"אמרי בי רב" היינו רב הונא, כמו שמפרש רבינו תם בסוף פרק קמא דסנהדרין (יו, ב). וגם רש"י סובר כן דהיינו רב הונא, היכא דלא מוכח שהוא רב הונא. לא כתב בה שכיב מרע כו' – והוא הדין נמי דלא כתב בה לשון בריא "בדומהלך" ואל רגלוי בשוקא. אלא משום דקתני: צריך להביא ראיה שהוא שכיב מרע – נקט האי לישנא. ולא כתב ביה מגו מרעיה אפיטר לבית עולמיה – והיורשים היו טוענין שעמד, ואף על פי שלא היו טוענין שחור בו. דודאי, כיון שעמד – מסתמא ודאי חור – אף על פי שלא אמר בפירוש. והכי משמע בגיטין פרק "מי שאחור" (עב, ב) דאמר רב הונא התם: גיטו כמתנתו, מה מתנתו אם עמד חור – אף גיטו חור. ופריך ליה, מדרתן: "הרי זה גיטו מהיום אם מתו מחולי זה" והלך ועמד בשוק וחלה ומת, אם מחמת החולי הראשון מת – הרי זה גט, ואם לאו – אינו גט. ואם אמרת חור – אף עמד חור – הרי זה עמד. ומאי קושיא? דנדי דעמד, והלא לא חור בו אלא שמע מינה, דאפילו לא פירש שחור בו – יש לנו לומר שחור בו. ועוד קאמר התם (עב, א) אמר רבי אלעזר: שכיב מרע שניתק מחולי אל

סבור מיניה הני מילי – דאין לאחר קנין כלום, שאם כתב וזיכה לראשון וכתב וזיכה לאחר – דראשון קנה לגמרי, וכגון שמת שכיב מרע. אבל לעצמו – יכול לחזור בו, אם יעמוד מחלי – לא קנה ראשון, שלא היה קנין אלא מחמת מיתה. אמר ר' חסדא – בין לאחר בין לעצמו. ולא דמיא לדרב יהודה אמר שמואל, דאמר: בידוע שלא היה קנין אלא מחמת מיתה, דהתם כתב וקנו, אבל הכא – זיכה וכתב וקנו, דכל כך – ודאי לייפות את כחו. והוא דקנו מיניה – כתב וזיכה וקנו מיניה, ורצה לחזור בו כשעמד מחלי. בדמקטו אינשי – שכיב מרע הנותנין לאחר מיתה לדעת שיחזרו בהן אם יעמדו – שכותבין או מקנין, או כותבין ומקנין, אבל אתה כתבת וזיכת והקנית, דהא ודאי שמואל מודי בין לעצמו בין לאחר. והשתא שמעינן מארבעה מילי דאמר שמואל בשמעתין, דקיימא לן כוותיה בדיני: מתנת שכיב מרע בדלא שירי שיש בה קנין בלא זיכה לו את השטר – לא ידענא מאי אידון בה, ולא קנה מקבל מתנה אפילו מת הנותן, דשמואל לא גמר להקנותו אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה. אבל אם יפה את כחו בכתיבת השטר או בצוואה, דכתב בה "וקנינא מיניה מוסיק על מתנתא דא" – קני המקבל מתנה, שבוה לא נאמר לא גמר להקנותו אלא בשטר כו'. והוא שמת הנותן, אבל אם עמד – חזר, ובידוע שלא היה קנין אלא מחמת מיתה. ומדבר יהודה אמר שמואל דאוקימנא במייפה את כחו שמעינן ליה להא. ושכיב מרע שאמר "כתבו ותנו מנה לפלוני" ומת – כותבין ונותנין לאחר מיתה, כדאוקימנא לשמואל במייפה את כחו. אבל בלא ייפו – לא קנה, דאין שטר לאחר מיתה. ואם כתב וזיכה השטר למסרו לזה לראיה, וכתב וזיכה לזה – השני קנה, וחזר ביה מראשון. והוא שמת, ואם עמד – חזר, דכל מתנת שכיב מרע בכל הנכסים בלא ייפו כח בשטר, אם עמד – חזר. הלכך שני נמי קנה, דהדר ביה מקמא. אבל אם כתב וזיכה והקנה – קאמר שמואל דקנה קמא לגמרי, בין לעצמו בין לאחר, ואם עמד – אינו חזר. והוא מתנתא – מתנת שכיב מרע במקצת שכתוב בה קנין, וקונה לדברי הכל, בין עמד בין לא עמד. דהוה כתוב כתיב וכו' – מתנה זו אני מקנה לך בחיים ובמות. וליכא לאוקמה במתנת בריא, דהיינו לימא רב: הרי היא כמתנת שכיב מרע למינני לאחר מיתה? והלא אין שטר לאחר מיתה. רב אמר הרי היא כמתנת שכיב מרע – למינני לאחר מיתה, ואם עמד – חזר. וכל שכן אם מתנת שכיב מרע בכל שהוא. בלא שירי, דלא קני אלא עד לאחר מיתה. סימנא לחיים – כלומר, במות דוקא הוא, ומחיים לאו דוקא, אלא לסימן טוב, לפי שהוכיח מיתתו, שלא רצה לפתוח פיו לשטן, כלומר: המקום יצילני מחולי זה ולא אמות. הרי היא כמתנת בריא – כאילו לא כתב בה "במות". ואפילו אם עמד – אינו חזר, ואפילו במתנה בלא שירי. דהכא לא לימא שמואל: לא ידענא מאי אידון בה, דנימא אין שטר לאחר מיתה – דהא כתב בה מחיים. מחיים קנה – דמשמע, דוקא מעתה התחיל לקנות. והא אמרי נהרדעי הלכתא כוותיה דרב – גבי "בחים ובמות", והוא הדין היכא דכתב "מחיים". קא משמע לן – דלא שאני לרב בין "בחים" ל"מחיים" – סימנא לחיים. והוא דאיתא לקמיה דרב נחמן – דהוה כתוב בשטר ידיה "בחים ובמות". לשון טמא – מקום. איתריה דשמואל – ואף על גב דהלכתא כרב – לא אוראת למידן כרב באיתריה דשמואל, זיל עבדי ליה התם כרב. כשמעתי – דהוה כתיב ביה "מחיים", וקנה בעל השטר והאשה חסידיה. וקניא ליה – לומר: לא יפה דרנתי. אמר ליה לספריה זיל כתוב לה – שהדין עמה, וכתוב בסוף השטר משנה השניה בבבא מציעא ב"השוכר את האמנה" (נע, ב) שוכר עליון או מטען. וסימן היה בתוך השטר, שלדחות האשה ולהטעותה נתכוין, להיפטר ממחלוקתה. והיא הבינה בדבריהם, וקללתה. ליטבע ארביה – תיטבע ספינתו. אטעויי קמטעית ליה – בתמידי. אמשיננו למניה – שראום במים, להחקים קללתה בכך. לא איתפרק מעונשה – דאל תזי קללת הדיוט קלה בעיניך. ומתא שמעינן דבין "בחים" בין "מחיים" – סימנא לחיים. משננה לא כתוב בה שכיב מרע – "בדקציר ורמי בערסיה". וגם לשון מתנת בריא לא נכתב בה: "כד מלחך על רגלוי בשוקא", שהוא לשון מתנת בריא כדאמרין בגמרא. ובמתנה בלא שירי מיירי, דאמרין ביה דאניה מתנה, שאם עמד חזר. הוא אומר שכיב מרע הייתי – וחוורני בי. בריא הייתי – ולא תחזור. צריך – הנותן להביא ראיה ששכיב מרע היה באותה שעה, וכל זמן שלא יביא ראיה – זכה המקבל מתנה, דברי רבי מאיר. ובגמרא מפרש רביא בנא, וטעמא מאי. והכמים אומרים כו' – בתרי גוויי טעמייהו דרבנן בגמרא. המוציא מחבירו עליו הראיה – דהיינו מקבל מתנה, ונותן הוי מחזיק בנכסים. גמרא מנו מרעיה איפטר כו' – כך הוי רגילין לכתוב מתנת שכיב מרע הנכתבות לאחר מיתתן, להודיע שהנכסים הללו נתונים לזה המקבל בצוואת שכיב מרע, ומתוך אותו חולי נפטר, שלא עמד בינתים ולא חזר בו.

חולי – מתנתו מתנה. ודוקא ניתק, אבל עמד – אין מתנתו מתנה, אף על פי שלא חזר בו. פשתא חור –

חולי – מתנתו מתנה. ודוקא ניתק, אבל עמד – אין מתנתו מתנה, אף על פי שלא חזר בו. פשתא חור –

חולי – מתנתו מתנה. ודוקא ניתק, אבל עמד – אין מתנתו מתנה, אף על פי שלא חזר בו. פשתא חור –

השתא ומה ספינה שרובן לאבד בר' – הקשה הרב רבינו יצחק ברבי מאיר: אמאי לא פריך ליה מדרגת בגיטין (כח, א) הניחו זקן או חולה – בחוקת שהוא קיים, ואוכלת אשתו בתרומה, ולא אמרינן דלמא מת ואינה קושיא, דהתם לא מת לבסוף. אבל הכא מת לבסוף, ולא הוי לנו לומר שעמד, אי לא משום דמדמינן ליה לספינה המטורפת בים, דהוי כמו שסופן לאבד במים – ואפילו הכי חשבין לזה בחוקת שהם חיים עדיין. אי נמי, מהדיא משנה לא היה יכול להוכיח אלא שהוא בחוקתו כמו שהניחו. אבל מהך משנה יש להוכיח שניצול מחליו, כמו בני הספינה המטילים בים שניצולו מן המים.

כמאן אולא הא שמעתא דרבה כרבי נתן – ואם תאמר: אמאי לא קאמר כרבי מאיר: דרבה גופיה מוקי לקמן רבי נתן כרבי מאיר דמתניתין ויש לומר: דמשום דרבי נתן דינא הוא, ונחית לעומקא דדינא. ומטעם זה פירש רבינו שמואל דהלכה כרבה. אי נמי, דמתניתין לא מוכחא בהדיא שהוא בחוקת בריא עתה, אבל ממילתיה דרבי נתן משמע הכי בהדיא. והן אין מוציאין מידו אלא בריא – ואם תאמר: כיון שהוא מוציא מידם בלא ראייה שחן אין מוציאין מידו בלא ראייה ויש לומר: דהא קא משמע לן, דהא בריא – מוציאין, אף על פי שאין השטר מוכיח שהיה בריא. **רבי** נתן אומר אם בריא הוא עליו להביא ראייה בר' – אומר רבינו יצחק דרך סוגיא

דכא לית לה כהדיא סוגיא ופרק בתרא דקדושין (עט, א) דקאמר התם: קדשה אביה בדרך ונתקדשה היא עצמה בעיר, והרי היא בגורת. רב אמר: הרי היא בגורת לפנינו, ושמואל אמר: חוששין לקדושי שניהם. וקאמר התם: לימא כתנא, מי מוציא מיד מי – הוא מוציא מידם בלא ראייה בר', לימא רב דאמר כרבי נתן, ושמואל דאמר כרבי יעקבא אמר לך שמואל: אנא דאמרי אפילו כרבי נתן, עד כאן לא קאמר רבי נתן התם אלא דכולי עלמא בחוקת בריאין קיימין, ודהאין דמפיק נפשיה מחוקת בריאין – עליו להביא ראייה. אלא הכא – מי מפיק נפשיה מחוקת? ואם כן, הכא נמי איזו ראייה מייית מרבי נתן לרבה? התם היינו טעמא – דכולי עלמא בחוקת בריאין קיימין, אבל הכא – אין לנו לומר שהיה בחוקת שכיב מרע שלא עמד, דשמא עמד. ומסיפא נמי, דקתני: אם שכיב מרע הוא עליהן להביא ראייה שהיה בריא – אינו ראייה, דהתם היינו טעמא – דאוקי ממונא אחזקיה, ובדברא דכא איכא חזקת ממון לגבי יורשים. אלא לאו שמע מינה דלית לה לרך סוגיא סברא דהתם. **בימות** הגשמים רשות היחיד לכאן ולכאן – פירש רבינו חננאל: דבימות הגשמים אין בני אדם נכנסין בתוכה מפני רוב הגשמים. ואין נראה, שאין זה מחמת מלך מים, אלא מפני הברואה. דכדקתני בתוספתא (פרק שביעי דטהרות) שחביא רבינו חננאל דקתני: אלו ימות החמה – משתעקר התבואה ממקומה, והא דקתני סיפא: את מי הגשמים משתדיר רביעה שניה – לאו היינו מפני רוב המים, אלא שמשם ואילך גדלים הזרעים, ודריסת הרגל מזקת להם. כדנתיא בסוף פרק "מרובה" (בבא קמא פא, א): מהלכין בשבילי הרשות משתדיר רביעה שניה, שמשם ואילך דריסת הרגל מזקת לזרעים ולתבואה.

רשות היחיד לשבת ורשות הרבים לטומאה – בפרק קמא דשבת (ו, ב) פליגי בה אמוראי, איכא אמת דמוקי לה בבקעה שהוקפה מארבע רוחות. רשות הרבים לטומאה – שאפילו חצר שנכנסים בה בזה ויורצאין בזה אמרינן בעירובין (ח, א) דהוי רשות הרבים לטומאה, כל שכן בקעה שהולכים בה תדיר. ואיכא דמוקי לה בלא הוקפה והוי כרמלית, ואמאי קרי לה רשות היחיד – לפי שאינה רשות הרבים.

אמר רבא לא שנו אלא שלא עברו עליה ימות הגשמים – פירש רשב"ש: שעברו עליה ימות הגשמים משגדרה הבקעה, ואפילו הכי בימות החמה חשיבא רשות היחיד.

ואין נראה כלל, כי איזו סברא היא דכיון שגנדרה ועברו עליה ימות הגשמים היא רשות היחיד אפילו בימות החמה, וקודם שעברו ימות הגשמים לא תהיה רשות היחיד? ועוד: דלא מצי לאוקומא למילתיה דרבא דכא אלא למאן דאמר בפרק קמא דשבת (שם) והוא שיש לה גדר מארבע רוחותיה. ועוד: אמאי קאמר רבא למילתיה דרבא יותר מכל שאר מקומות שבגמרא שהביא דך משנה? ופירש רבינו חננאל דלענין טומאה קאי, והכי קאמר: לא שנו אלא שלא עברו על טומאה זו ימות הגשמים, ואז אם נכנס בימות החמה – הוי רשות הרבים. אבל אם עברו על טומאה זו ימות הגשמים, אפילו נכנס בה בימות החמה ובא לשאול בימות החמה – הוי רשות היחיד. גם על פירוש זה (קשה) תמיה גדולה היא: למה יחשב רשות היחיד, כיון דנכנס בימות החמה ובא לשאול בימות החמה? ודחוק לומר דחומרא דרבנן היא. ועוד תקשה: למה אומר רבא דבריו בכאן יותר מבשאר מקומות דמיתאי דך משנה? ויש לומר: דהא נמי לא קשיא היא, כדפירש רבינו חננאל דרבא חולק אדרבי אלעזר, ולא כתב יתור. ונראה דחולק בענין זה, מדאמר רבא אם עברו עליה ימות הגשמים הוי רשות היחיד, אפילו בא לשאול בימות החמה ונכנס בימות החמה – אם כן לא אול בתר השתא, בתר שעת שאליה. ושמא כדברי רבי יוחנן רוצה לומר, כדאיחא בירושלמי עלה בפרק "מי שמת" אמר רבי יוחנן: נטמא בספק בקעה בין בימות החמה בין בימות הגשמים – מחלוקת רבי מאיר וחכמים. ובא לשאול בימות החמה – נשאלין לו בימות החמה, בימות הגשמים – נשאלין לו בימות הגשמים. אמר רבי יוחנן: ובלבד ימים הסמוכים לגשמים. ותנן בתוספתא: ואלו הן ימות החמה – משתעקר התבואה מתוכה, ימות הגשמים – משתדיר רביעה שניה.

אמר רבה הרי – אנו רואין שהוא מת. ובתר השתא אולין, והעמדנו על חזקת מיתתו, ויש לנו לומר שמתוך אותו חולי מת, וקנה המקבל מתנה. **אמר ליה אבי** – מאן לימא לך דמההוא חולי איפטר לבית עולמיה? והלא רוב חולים לחיים, וחזר בו, ואחריו כן חלה ומות. **השתא ומה ספינת** – הטובעות בים, שרובן ליאבד, ואפילו הכי נותנין עליו חומרי חיים וחומרי מתיים,

כדתנן בפרק "כל הגט" (גיטין כח, ב): אבל עיר שכבשה כרכום, וספינה שאבדה בים – נותנין עליו חומרי חיים וחומרי מתיים, בת כהן לישראל בת ישראל לכהן שתיהן אין אוכלות בתרומה. חולים שרוב חולים לחיים – כדתנן (גיטין שם עמוד א) המביא גט ממדינת הים, והניחו זקן או חולה נותנין לה בחזקת שהוא קיים – לא כל שכן דנימא עמד וחזר בו. ומיהו, (רבא) ורבח לא הדר ביה, וקיימא לן כוותיה. דשמעתיה כרבי נתן אולא, דקיימא לן כוותיה, כדאמרינן בעלמא (בבא מציעא קיז, ב): רבי נתן דינא הוא ונחית לעומקא דדינא. **מי מוציא מיד מי** – מתנה שאין כתוב בה לא לשון מתנת בריא ולא לשון מתנת שכיב מרע, כי מתניתין, זה אומר בריא היית וזה אומר שכיב מרע היית. **הוא מוציא מידה** – ונותן עומד בנכסיו וזוכה בהן, דהעמד נכסים על חזקתן. ויד בעל השטר שבא לתבוע נכסיו של זה – על התחנותה, דלא אולין בתר השתא. כדאבי, דרוב

חולים לחיים, דאיכא למימר דהדר ביה. והם אין מוציאין מידו – אלא אם כן מביאין ראייה בעדים שבריא היה. **אם בריא הוא** – בשעת העמדה בדיון עליו וכו', דאולין בתר השתא. **אמר רבי אלעזר ולענין טומאה** – דקיימא לן ספק טומאה ברשות היחיד ספקו טמא, וברשות הרבים ספקו טהור. וקיימא לן נמי דבקעה בימות החמה רשות הרבים לטומאה, ובימות הגשמים רשות היחיד לטומאה, כדתנן בר', **במחלוקת** – כי היכי דנחלקו רבי יעקב ורבי נתן במתנה טהם, אי אולין בתר השתא או בתר חזקת נכסים – הכי נמי אפליגו גבי טומאה, שאם בא אדם דלית דין ונשאל על שנכנס לבקעה ואין ידע מתי נכנס אי בימות החמה וטהור, אי בימות הגשמים וטמא – חזינן: אם עתה כשנשאל ימות החמה הן – טהור הוא, דאולין בתר השתא לרבי נתן, ואם ימות הגשמים הוא – טמא, דבתר השתא אולין. ולרבי יעקב דאדיל בתר חזקה – העמד טהור על חזקתו, וטהור, עד שיבאו עדים ויעידו שבימות הגשמים נכנס. **דתנן בקעה בר'** – מסוייגת בגדר סביב, ורשות היחיד היא לשבת. ואפילו היא קרפף יותר מבית סאתים – לזרוק בתוכו מרשות הרבים חיים, ולשלט אסור. ורשות הרבים לטומאה – דלאו מקום סתירה הוא. אבל בימות הגשמים שיש שם זרעים – אין נכנסים לתוכה, והוי מקום סתירה, וספק טומאה טמא. **אמר רבא לא שנו בר'** – מילתא באפי נפשה היא. והמפרש דמילתיה דרבי אלעזר אדרבא קאי – אינו אלא טועה, דרבא בתרא הוא, ואין צריך לדחוק מילתיה דרבי אלעזר ולהעמידה על פירוש רבא. **לא שנו** – דבקעה בימות החמה רשות הרבים לטומאה. **אלא שלא עברו** – על בקעה זו ימות הגשמים משגדרה. אבל עברו עליה ימות הגשמים – תו לא פקע מינה שם רשות היחיד, אפילו משגיעו ימות החמה, ותיהוי לעולם רשות היחיד לכאן ולכאן. וסברא מעלייתא היא, או חומרא דרבנן הוא. ורבינו חננאל פירש דרבא פליג אדרבי אלעזר, והכי כתב: ורבא חולק על רבי אלעזר. ופירש נמי: לא שנו דבקעה בר' אלא בומן שלא עברו על זו הטומאה שהיתה עתה בבקעה, ימות הגשמים. אבל עברו על זו הטומאה ימות הגשמים – רשות היחיד היא לכאן ולכאן, ראה

והוא שיש לה גדר מארבע רוחותיה. ועוד: אמאי קאמר רבא למילתיה דרבא יותר מכל שאר מקומות שבגמרא שהביא דך משנה? ופירש רבינו חננאל דלענין טומאה קאי, והכי קאמר: לא שנו אלא שלא עברו על טומאה זו ימות הגשמים, ואז אם נכנס בימות החמה – הוי רשות הרבים. אבל אם עברו על טומאה זו ימות הגשמים, אפילו נכנס בה בימות החמה ובא לשאול בימות החמה – הוי רשות היחיד. גם על פירוש זה (קשה) תמיה גדולה היא: למה יחשב רשות היחיד, כיון דנכנס בימות החמה ובא לשאול בימות החמה? ודחוק לומר דחומרא דרבנן היא. ועוד תקשה: למה אומר רבא דבריו בכאן יותר מבשאר מקומות דמיתאי דך משנה? ויש לומר: דהא נמי לא קשיא היא, כדפירש רבינו חננאל דרבא חולק אדרבי אלעזר, ולא כתב יתור. ונראה דחולק בענין זה, מדאמר רבא אם עברו עליה ימות הגשמים הוי רשות היחיד, אפילו בא לשאול בימות החמה ונכנס בימות החמה – אם כן לא אול בתר השתא, בתר שעת שאליה. ושמא כדברי רבי יוחנן רוצה לומר, כדאיחא בירושלמי עלה בפרק "מי שמת" אמר רבי יוחנן: נטמא בספק בקעה בין בימות החמה בין בימות הגשמים – מחלוקת רבי מאיר וחכמים. ובא לשאול בימות החמה – נשאלין לו בימות החמה, בימות הגשמים – נשאלין לו בימות הגשמים. אמר רבי יוחנן: ובלבד ימים הסמוכים לגשמים. ותנן בתוספתא: ואלו הן ימות החמה – משתעקר התבואה מתוכה, ימות הגשמים – משתדיר רביעה שניה.

רבה פושט את הספק: **אמר רבה**, מסתבר שמתוך אותו חולי מת ולא
הבריא בינתיים, וזכה מקבל המתנה, שהרי הוא **מת** לפנינו, ו**הרי**
קברו מוכיח עליו שלא הבריא ממחלתו הראשונה אלא מת ממנה,
כלומר, על פי 'חזקה דהשתא' – [חזקה של עכשיו] אנו אומרים
שהמצב הנמצא לפנינו היה קיים כבר קודם לכן, וכיון שכאן הוא מת
לפנינו, מסתבר שהיה חולה לפני מיתתו, שהרי אין דרך בני אדם
למות פתאום, ויש לנו להחזיקו בחולי זה ולומר שהיה חולה גם
למפרע בכל התקופה המסופקת עד החולי הראשון, ולא הבריא
בינתיים, ולא בטלה המתנה.
אביי דוחה את דברי רבה: **אמר ליה אביי**, הרי רוב החולים מבריאם
ואינם מתים ממחלתם, ומסתבר שגם זה הבריא מחוליו הראשון, ורק
לאחר מכן חלה שוב ומת, וראיה לכך, **השתא, ומה** לגבי **ספינה**
שטבעה בים, **שרובן** של האנשים הנמצאים בה עומדים **לאבד**
ולמות, ומכל מקום שנינו (גיטין כח) שאין דנים את הנמצאים בה
כמתים ודאי, אלא מספק **נותנין עליהן חומרי חיים** – מחמירים
לחשוש שמא הם חיים, ו**חומרי מתים** – שמא הם מתים, אם כן, לגבי
חולין, **שרוב חולין לחיים**, ואינם מתים ממחלתם, וכי לא **כל שכן**
שאינן לדון את הנותן כמי שמת מחוליו הראשון אלא מסתבר
שהבריא וחזר בו מהמתנה, ומת לאחר זמן מחולי אחר.
הגמרא תולה את מחלוקת אביי ורבה במחלוקת תנאים: **אמר רב**
הונא בריה דרב יהושע, **כמאן אזלא הא שמועתא דרבה** – כשיטת
איזה תנא אמר רבה את דבריו, **ברבי נתן, דתנא בברייתא** לגבי
האופן של משנתינו, שלא נכתב בשטר המתנה אם היה הנותן שכיב
מרע או בריא, והנותן אומר שהיה שכיב מרע וכשהבריא בטלה
המתנה, והמקבלים אומרים שהיה בריא, **מי מוציא מיד מי**, משיב
התנא, **הוא** – הנותן, **מוציא מידיהן** של המקבלים אף **כלא ראייה**
שהיה שכיב מרע, כיון שהנכסים ברשותו ואין המקבלים יכולים
להוציא ממנו מספק, ואף אם עתה הוא בריא אין זו ראייה שגם בשעת
המתנה היה בריא, וכשיטת אביי שאין הולכים אחר 'חזקה דהשתא'.
ואילו **הן** – מקבלי המתנה **אין מוציאין** את הנכסים **מידו, אלא**
בראייה – על ידי עדים המעידים שהיה בריא בשעת המתנה, **דבר**
רבי יעקב. רבי נתן חולק ואומר, **אם עתה פריא הוא הנותן**, הולכים
אחר 'חזקה דהשתא' ואומרים שגם בשעת המתנה היה בריא ומתנתו
קיימת, ולכן **עליו להביא ראיה שהיה שכיב מרע** בשעת המתנה,
ואם עתה שכיב מרע הוא, **עליהן** – על המקבלים **להביא ראיה**
בעדים **שפריא היה** בשעת המתנה, והיינו כדברי רבה שהולכים

אחרי חזקה דהשתא.
הגמרא מביאה נידון נוסף התלוי במחלוקת זו: **אמר רבי אלעזר**,
ולענין ספק מומאה, באופן שיובא להלן, **במחלוקת** – יהיה הדין
תלוי במחלוקת רבי יעקב ורבי נתן האם הולכים אחר 'חזקה
דהשתא'. **דתנן במסכת טהרות (פ"ו מ"ו)**, **בקעה** – הרבה שדות
הסמוכות יחד ומוקפות בגדר, **בימות החמה**, בתקופה שכבר קצרו
והוציאו מתוכה את התבואה, דינה **כרשות היחיד** לענין מלאכת
הוצאה **בשבת**, שאסור להכניס מרשות הרבים לבקעה, ודינה
כרשות הרבים לענין ספק **מומאה** שיש בה, שהדין הוא שאדם טהור
המסופק אם נטמא, אם היה הספק ברשות הרבים הוא טהור, ואם
היה הספק ברשות היחיד, טמא, ובקעה שאין בה תבואה, אף שהיא
מוקפת גדר אין הבעלים מקפידים שלא יעברו בה, ודינה כרשות
הרבים והמסופק אם נטמא בה, טהור. ו**בימות הגשמים**, שכבר צמחו
הזרעים, ואין נכנסים לתוכה משום שדריסת הרגל מזיקה לזרעים
שבה, דינה **כרשות היחיד, לכאן ולכאן** – בין לענין שבת, שאפילו
בימות החמה הדין כן משום שהיא מוקפת בגדר, ובין לענין טומאה,
כיון שבימות הגשמים אין בני אדם נכנסים לשם, והמסופק אם נטמא
בה, טמא. ומחלוקת רבי יעקב ורבי נתן תהיה באופן שאדם נכנס
לבקעה כזו, ואינו זוכר מתי נכנס, לרבי נתן הולכים אחרי חזקה
דהשתא, ואם זמן שאלתו הוא בימות החמה אומרים שאף כניסתו
היתה בימים אלו, וספיקו טהור, ואם נשאל בימות הגשמים, ספיקו
טמא. ולרבי יעקב אין הולכים אחר 'חזקה דהשתא' במקום שיש
חזקה אחרת נגדה, וכיון שיש לו חזקת טהרה הולכים אחריה, ואף אם
נשאל בימות הגשמים, טהור, אלא אם כן יעידו עדים שנכנס לבקעה
בימות הגשמים.
הגמרא מביאה את דברי רבא המפרש את המשנה שהביא רבי
אלעזר: **אמר רבא**, **לא שנו שדין בקעה בימות החמה כרשות הרבים**
לענין טומאה, **אלא** באופן **שעדיין לא עברו (עליו) [עליה]** – על
הבקעה **ימות הגשמים, אבל** אם כבר **עברו (עליו) [עליה]** פעם אחת
ימות הגשמים בהיותה מוקפת בגדר, והיה דינה כרשות היחיד, שוב
לא נפקע ממנה שם 'רשות היחיד' לעולם, ואף משהגיעו ימות החמה
נשאר דינה **כרשות היחיד, לכאן** – לענין שבת, **ולכאן** – לענין ספק
טומאה.
שנינו במשנה: **וחכמים אומרים**, אם הנותן טוען שהיה שכיב מרע
ויכול לחזור בו, והמקבלים אומרים שהיה בריא ואינו יכול לחזור בו,
המוציא מחבירו עליו הראיה וכו'.

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שישי עמ' ב

ועדיין קשה: **והא לעיל (ע"א)** בביאור משנתינו **רבי יוחנן ראייה בעדים**
קאמר, ואילו לפי דבריו עכשיו נחלקו במודה בשטר שכתבו, והראיה
האמורה במשנה היא ראייה בקיום השטר. מתרצת הגמרא: **אין**
דברי רבי יוחנן וריש לקיש לעיל, שריש לקיש הוא שאמר ראייה
בעדים, אבל רבי יוחנן אמר ראייה בקיום השטר.

ומאחר שהחלפנו את השמות, **לימא ליפוך נמי תיובתא** – לכאורה
ראוי שנחליף גם בהמשך הסוגיא, שלא רבי יוחנן הקשה לריש לקיש
ממעשה של בני ברק, אלא להיפך. משיבה הגמרא: **לא** – אין צורך
להחליף, אלא יש לשנות תוכן הקושיא,

מבררת הגמרא: **רִאִיָּה בְּמֵאָה** – לאיזה סוג ראייה התכוונו חכמים. **רַב הוּנָא אָמַר**, כוונתם שמקבלי המתנה צריכים להביא **רִאִיָּה בְּעֵדִים** שהיה בריא בשעת המתנה. **רַב חֲסֵדָא וְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא אָמְרִי**, אין צורך בכך אלא די להם שיוכיחו שהשטר שבידם הוא שטר טוב ואי אפשר להכחישו, ובשביל זה יביאו **רִאִיָּה בְּקִיּוֹם הַשָּׁמֶר**, כלומר יקיימו את השטר על ידי עדים שיעידו כי מכירים הם את כתב ידם של העדים החתומים בשטר.

הגמרא מבארת את המחלוקת שבמשנתנו על פי דברי האמוראים הנ"ל: לדברי **רַב הוּנָא דֹאמַר רִאִיָּה בְּעֵדִים**, רבי מאיר וחכמים **קָא מִיפְלְגִי בְּפִלוגְתָּא** – נחלקו במחלוקת **דְּרַבִּי יַעֲקֹב וְרַבִּי נֶתָן** בברייתא שהובאה לעיל (א) (**סִימָן מִנִּיחַ**), והיינו שרבי **מֵאִיר הַסּוֹבֵר** שעל נותן המתנה להביא ראייה שהיה שכיב מרע, סובר **בְּרַבִּי נֶתָן** שאמר שאם עכשיו נותן המתנה בריא, מעמידים אותו ב'חזקה דהשתא' ואומרים כמו שעכשיו הוא בריא כן בשעת המתנה היה בריא, **וְרַבִּי הַסּוֹבֵרִים** שעל מקבלי המתנה להביא ראייה, סוברים **בְּרַבִּי יַעֲקֹב** שאמר שאין מעמידים אותו ב'חזקה דהשתא' לומר שגם בשעת המתנה היה בריא, אלא מעמידים את הנכסים בחזקתם ביד הנותן.

ממשיכה הגמרא: ולדברי **רַב חֲסֵדָא וְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא, דֹאמְרִי, רִאִיָּה בְּקִיּוֹם הַשָּׁמֶר**, וכאשר השטר מקוים מודים חכמים שזוכים מקבלי המתנה מבלי להוכיח שהנותן היה בריא, על כרחך שבין רבי מאיר ובין חכמים סוברים כרבי נתן, שמעמידים את הנותן ב'חזקה דהשתא' לומר שבריא היה בשעת המתנה, ו**קָא מִיפְלְגִי** – ונחלקו בדיני קיום השטרות, והיינו **בְּעֵנִין לֹה הַמּוֹדָה בְּשָׁמֶר שְׁהוּא בְּתָבוּ** ואינו מזוויף ואך טוען שפרעו, האם **צָרִיף הַמְלוּה לְקִיּוּמוֹ** על פי עדים, כדי שלא יהיה הלוה נאמן לומר 'פרוע' במיגו שהיה טוען 'מזוויף'. **דְּרַבִּי מֵאִיר הַסּוֹבֵר** שמקבלי המתנה זוכים מבלי שיצטרכו לקיים את השטר, **כְּכֹר שֶׁנִּתְּבַע הַמּוֹדָה בְּשָׁמֶר שְׁהוּא בְּתָבוּ**, הדין הוא שהתובע **אֵינוֹ צָרִיף לְקִיּוּמוֹ**, כי על ידי הודאת הנתבע כבר נתקיים השטר, ולא אומרים שהנתבע יהיה נאמן בטענתו הפוטרת (כמו טענת שכיב מרע שבמשנתנו, או טענת 'פרוע' בלוה) במיגו שהיה טוען שהשטר מזוויף, **וְרַבִּי נֶתָן כְּכֹרֵי שֶׁנִּתְּבַע הַמּוֹדָה בְּשָׁמֶר שְׁהוּא בְּתָבוּ**, **צָרִיף הַתּוֹבֵעַ לְקִיּוּמוֹ**, וכל שלא קיימו כדן, נאמן הנתבע בטענתו הפוטרת (כמו טענת שכיב מרע) במיגו שהיה טוען שהשטר מזוויף.

מקשה הגמרא: **וְהָא אִיפְלְגִי בָּהּ חֲדָא זִימְנָא** – והלא כבר נחלקו בענין זה רבי מאיר וחכמים פעם אחת, ששינוי במשנה בכתובות (יה), שטר שחתומים עליו שני עדים, ובאו העדים הללו לפנינו ואמרו, אמנם כתב ידינו הוא זה, אבל אין בו ממש כי אנסו אותנו לחתום שקר, הדין בזה, שכיון שהשטר אינו מקוים אלא מפיהם, נאמנים הם לפוסלו, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ורבי מאיר חולק על משנה זו, **בְּדִתְנִיָּא** בברייתא **אֵין הַעֲדִים נֶאֱמָנִין לְפֻסְלוֹ, דְּבַרִּי רַבִּי מֵאִיר**, וטעמו שכיון שהודה הלוה שעל פיו נכתב השטר, אין לך קיום גדול מזה, ושוב אין העדים יכולים להעיד שחתמו בפסלות. ממשיכה הברייתא: **וְהַכְּמִים** (והם החכמים ששנו את המשנה הנ"ל) **אֹמְרִים, שֶׁהַעֲדִים נֶאֱמָנִין** לפסול את השטר, כי אף על פי שלוה הודה בשטר שכתבו, צריך המלוה לקיימו, וכיון שלא נתקיים אלא על פי עדים הללו, נאמנים הם לפוסלו. נמצא שמחלוקת רבי מאיר וחכמים בענין מודה בשטר שכתבו האם צריך לקיימו, נשנתה פעמיים, וקשה, שדי היה בפעם אחת.

מתרצת הגמרא: **צָרִיכָא** – צריך להשמיע את מחלוקתם בשני האופנים, **דֹאִי אֵיתְמַר** רק הֵיכִי שבכתובות, שהשטר נתקיים מפי הלוה ובאו העדים החתומים בו לפוסלו, היינו אומרים שדווקא **בְּהֵיכִי קָאמְרִי בְּגֶן** שגם לאחר שהשטר נתקיים על ידי הודאת הלוה, אין זה קיום גמור, ויכולים העדים לפסול את השטר, **מִשּׁוּם**

דֹאִלְמִי עֲדִים וּמַרְעֵי שָׁמֶר – שגדול כח הנאמנות של עדים, ויכול לקלקל את השטר המקוים מפי הלוה, **אֲבָל הָכָא הוּא דִּלְאוּ כָּל בְּמִינֵיהּ אֵימָא לֹא** – אבל בסוגייתנו, שרק הנתבע עצמו טוען נגד השטר שהיה שכיב מרע, היינו טועים ואומרים, שאפילו לדעת חכמים כיון שכבר נתקיים השטר מפיו, אין כחו יפה לטעון נגדו. **וְאִי אֵיתְמַר** רק בָּהּ – בסוגייתנו, היינו אומרים דְּבָהּ קָאמְרִי **רַבִּי מֵאִיר** שכיון שנתקיים השטר מפי הנתבע נחשב כשטר מקוים לענין שלא יוכל הוא עצמו לטעון נגד השטר, **אֲבָל בְּהָךְ** של כתובות שעדים באים לפסול את השטר **אֵימָא** – (היינו אומרים) מוֹדָה לְהוּ לְרַבִּינָן שלגבי זה לא נחשב הקיום מפי הלוה כקיום גמור ויש כח לעדים לפסול את השטר. מסכמת הגמרא: **צָרִיכָא** – צריך היה להשמיע את מחלוקתם בשני האופנים, משום שאי אפשר ללמוד אחד מהשני.

הגמרא מביאה שגם רבה סובר כרב הונא, ומבררת את טעמו: **וְכֵן אָמַר רַבָּה, שֶׁהֲרִיָּה שְׁצִרִכִּים** מקבלי המתנה להביא לפי שיטת חכמים במשנתנו, היא ראייה בְּעֵדִים, ולא די להם רק לקיים את השטר שבידם. מקשה אביי: **אָמַר לִיה אַבְי רַבְּה, מֵאִי טַעְמָא** בזה שאם לא הוכיחו שהיה בריא, נאמן הנותן לומר שהיה שכיב מרע, **אִי זִימָא** – אם נאמר **מְדַבְּלֵהוּ בְּתִיב בָּהוּ** – משום שבכל שטרי מתנה של בריא נוהגים לכתוב **'בְּד תְּהוּ מְהֻלָּךְ עַל רִגְלוֹהִי בְּשׁוּקָא'** – שנתן את המתנה בהיותו בריא המהלך על רגליו בשוק, **וְכָהָא** – בשטר המדובר במשנתנו **לֹא בְּתִיב בָּה כן, וְשָׁמַע מִינָהּ** – ומוכח מזה ששכיב מרע הוּי בשעת המתנה. דוחה אביי, אין להוכיח כן, כי **אֲדַרְבֵּהּ, מְדַבְּלֵהוּ בְּתִיב בָּהוּ** – מזה שבכל שטרי מתנה של שכיב מרע הדרך היא שכותבים **'בְּד קִצִּיר וְרַמִּי בְּעֶרְסִיה'** – שנתן את המתנה בהיותו חולה המוטל במיטתו, **וְהָא** – בשטר שבמשנתנו **לֹא בְּתִיב בָּה כן, שָׁמַע מִינָהּ בְּרִיא הוּי** בשעת המתנה.

משיב רבה: **אֵיכָא לְמִימַר הָכִי וְאֵיכָא לְמִימַר הָכִי** – כיון שהשטר נכתב לא בדרך שטרי בריא ולא בדרך שטרי שכיב מרע, יש לפנינו ספק אם היה בריא ומתנתו קיימת או שהיה שכיב מרע ומתנתו בטלה, ולפיכך **אֵיכָא מְמוּנָא בְּחֻקֵּי מִרְיָה** – נעמיד את הנכסים בחזקתם, ביד נותן המתנה, כל עוד שלא יביאו ראייה שהיה בריא. הגמרא מביאה שאמוראים נוספים נחלקו גם כן במחלוקת דלעיל: **וּבְפִלוגְתָּא** – במחלוקת של רב הונא ורב חסדא, שנחלקו לעיל מהי הראייה שצריכים מקבלי המתנה להביא לפי שיטת חכמים, נחלקו גם רבי יוחנן ורבי לקיש, **דְּרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, רִאִיָּה שְׁצִרִכִּים** להביא היא ראייה בְּעֵדִים שנותן המתנה היה בריא, **וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, רִאִיָּה בְּקִיּוֹם הַשָּׁמֶר**, כלומר די להם שיקיימו את השטר שבידם.

אֵיתִיבֵיהּ (–הקשה) **רַבִּי יוֹחָנָן לְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, הֲרֵי שִׁנְיָו בְּבִרְיָתָא, מַעֲשֶׂה שְׁאִירַע בְּבִנִי בְּרַק, בְּאַחַר שְׁמֵכָא בְּנִכְסֵי אֲבִיו** – בקרקעות שירש מאביו, ולאחר מכן מָת אותו המוכר, ועדיין לא הגיעו הנכסים ליד הלוקחות, ובאו הלוקחות עם שטר מכירה בידם לתבוע את הנכסים שקנו מיד בני המשפחה (שהם היורשים של אותו היתום), וכנגדם **כָּאֵו בְּנֵי מִשְׁפָּחָה וְעֶרְצוֹ** והשיבו על טענת הלוקחות לומר, **קָמֵן הָיָה קְרוֹבֵינוּ בְּשַׁעַת מִיתָה שְׁלוּ**, וכל שכן בשעת המכירה היה קטן, וקטן אין ממכרו ממכר, וכיון שלא זכיתם בנכסים הרי הם שלנו, כי ירשנו את קרובינו. **וּכְאֹ הַלְקוּחוֹת וְשִׁאֲלוּ אֶת רַבִּי עֲקִיבָא, מַהוּ לְבֻדְקוֹ** – מהו שנפתח את קברו ונבדוק את סימני הגולות, שהן שתי שערות בזקן התחתון, ואם נמצא בו שתי שערות נזכה בדין, **אָמַר לְהֵם רַבִּי עֲקִיבָא, אִי** – (אין) **אַתֶּם רְשָׁאִים לְנִזְלוֹ** ולבוזתו, **וְעוֹד** אפילו אם היה מותר לכם לתפוח את קברו ולבודקו, לא הייתם זוכים בדין גם כשתמצאו בו סימני גדלות, כי **סִימָנִין עֲשׂוּיִין** להשתנות לאחר שחיה מיתה, ואף אם נראים הם עתה כסימני גדלות, יתכן שאם היה חי היו מכירים בהם שאינם סימנים גמורים. 108

1 **ראיה במאי** – בין לרבנן בין לרבי מאיר קבעי. ומשום דאיכא לפרשה בתרי גווי
2 כדלקמן, קבעי הכי. **ראיה בעדים** – כדמפרש לקמיה. **רבי מאיר כרבי נתן ורבנן**
3 **כרבי יעקב** – רבי מאיר אויל בתר השתא כרבי נתן, ומתניתין כגון שהוא בריא
4 עכשיו. והכי קאמר מתניתין: אמר שכיב מרע הייתי ועכשיו אני בריא, וחזרוני בי. וזון
5 אומרים בריא היית – עליו להביא ראיה

6 בעדים ששכיב מרע היה. וחכמים אומרים: **הנותן מוחזק הוא בנכסים**, ועל המקבל מתנה
7 שהוא מוציא מחבירו – עליו הראיה, בעדים
8 שביא שבריא היה. **ראיה בקיום השטר** –
9 ראיה שאמר חכמים המוציא מחבירו עליו
10 הראיה – בקיום השטר קאמרי רבנן, שצריך
11 לקיים שטרו, שלא יוכל נותן לטעון ולומר
12 מוויף הוא. וכיון דנתקיים שלא על פי הנותן,
13 דאין כאן הפה שאסר הוא הפה שהתיר,
14 שהרי לא נתקיים על פי הנותן דנימא מיגו –
15 יבא בעל השטר ויזכה במתנתו. דכולי עלמא
16 אולין בתר השתא כרבה ורבי נתן, וכיון
17 דבריא הוא עכשיו – זכה בעל השטר. אך
18 יקיים שטרו, שלא יוכל נותן לפסלו. אבל
19 ראיה דרבי מאיר – ראיה בעדים היא.
20 כדמפרש: עליו להביא ראיה ששכיב מרע
21 היה, דברי רבי מאיר. במודה – לזה בשטר
22 שכתבו ואינו מוויף, אלא שטוען: פרעתיו, אה
23 שכיב מרע הייתי, אה שטר אמנה או שטר
24 פסים הוא. צריך הפלוז לקיימו – על פי
25 אחרים, שלא יוכל לזה לפסלו במיגו.
26 קמפלגי. **רבי מאיר סבר אין צריך לקיימו** –
27 דסתם שטרות הרי הם כשרים, ובשטרות לא
28 נימא הפה שאסר הוא הפה שהתיר לפסלו.
29 והכי קאמר מתניתין: צריך להביא ראיה
30 בעדים ששכיב מרע היה, דברי רבי מאיר.
31 מאחר שמודה הוא בשטר שכתבו, ונתקיים
32 השטר בכך, דאולין בתר השתא שהוא בריא
33 כרבי נתן. וחכמים אומרים: המוציא מחבירו,
34 שהוא בעל השטר, צריך להביא ראיה –
35 קיום השטר, שיתקיים בחותמיו. דהודאת נותן
36 שטוען כתבתיו – לא מהניא מידי, דהא
37 קאמר: שכיב מרע הייתי, והפה שאסר הוא
38 הפה שהתיר. והלכך צריך בעל השטר
39 לקיימו ויזכה במתנתו, דאולין בתר השתא

40 שהוא בריא, כרבי נתן. ומתרי לישני ומתרי
41 כרבה ורבי נתן, כדפרישית. **והא איפליגו בה דא זמנא** – במודה בשטר שכתבו
42 צריך לקיימו. **דנתיא** – בפרק שני דכתובות. **אין נאמנין בו'** – דתנן התם: העדים

43 שאמרו "כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו, קטנים היינו, פסולים היינו" – הרי אלו נאמנין,
44 מאיר. ופליג אמתניתין, דלא חייש להפה שאסר גבי שטרות, דלא נחשדו ישראל על כך. ומפרש התם במסקנא טעמא,
45 צריך מלוה לקיימו. וכיון שאמר לזה "אני כתבתיו" – תו לא מודמיני עדים למפסלה, שהרי אין לך קיום גדול מזה
46 שכתב ידו יוצא ממקום אחר דמי, דתנן התם: אין נאמנין, דאין כאן הפה שאסר. **וחכמים אומרים נאמנין** –
47 דאף על גב דמודה לזה שכתבו – צריך לקיימו. וכיון שאינו
48 מתקיים כי אם על פי עדים הללו, שאומרים כתב ידינו הוא זה – הא קאמרי נמי קטנים היינו, ונאמנים,
49 שמודה לזה שכתבו – לא חשיב כקיום, כיון דעדים עצמן פוסלין חתימתן, משום דאלימי עדים לאורועי שטרא,
50 לאורועי שטרא ולמימר שכיב מרע היה, כיון דמודה שכתבו, ועדים לא קא פסלי חתימתן. **אילימא** –
51 על גולגוזי שטרא ששכיב מרע היה, וזכר מיה שכיב מרע היה, והלכך אמרי רבנן: המוציא מחבירו, דדיינו מקבל מתנה,
52 דמסתמא יש לומר ששכיב מרע היה. **איכא למימר הכי בו'** – רבה הוא דקא משני לאביי הכי: היינו טעמיהו דרבנן,
53 אם מתנת בריא הוא אם מתנת שכיב מרע – הלכך אוקי ממונא בחזקת מריה, בחזקת נותן. והלכך, המוציא מחבירו,
54 בעדים שבריא היה, להוציא ממנו מחזקת הנותן. **ובפלוגתא** – דרב הונא ורב חסדא, פליגי רבי יוחנן ורבי לקיש.
55 – וקא סלקא דעתך השתא: נכסי בחזקת יורשין קיימי, ולא באו עדיין ליד לקוחות, ואתו לקוחות וקא מערערו להוציא מן היורשין,
56 עוררין, ומשיבין דבר לקוחות, ואומרים: קטן היה קרובנו בשעת מיתה. וקיימא לן לקמן (קנה, א) דאינו יכול למכור
57 הנכסים מחזקתנו. והלקוחות לא מצאו עדים שיאמרו גדול היה, ולכך הוצרכו לבדוק. וכשלא יוכלו לבדוק וגם העדים לא מצאו –
58 דאמרי: המוציא מחבירו עליו הראיה בעדים שבריא היה. והכא נמי על הלקוחות להביא ראיה שגדול היה. **באו** – לקוחות ושאלו את רבי עקיבא.
59 – ואפילו אם דומין עתה לסימני גדול, יש לומר: אילו היה קיים – הוה שומא.

1 **ראיה במאי? רב הונא אמר: ראיה בעדים; רב חסדא**
2 **ורבה בר רב הונא אמר: ראיה בקיום השטר. רב הונא**
3 **אמר ראיה בעדים, קא מיפלגי בבפלוגתא דרבי יעקב ורבי**
4 **נתן, (סימן: מניח) רבי מאיר פרבי נתן, ורבנן פרבי יעקב;**
5 **רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי ראיה בקיום השטר,**
6 **קא מיפלגי במודה בשטר שכתבו צריך לקיימו, דרבי**
7 **מאיר סבר: מודה בשטר שכתבו – אינו צריך לקיימו,**
8 **ורבנן סברי: מודה בשטר שכתבו – צריך לקיימו. – והא**
9 **איפליגו בה דא זמנא דנתיא: אין נאמנין לפוסלו, דברי**
10 **רבי מאיר, וחכמים אומרים: נאמנין – צריכא, דא איתמר**
11 **ההיא, בההיא קאמרי רבנן, משום דאלימי עדים ומרעי**
12 **שטרא, אבל הכא, הוא דלאו כל כמיניה – אימא לא; ואי**
13 **איתמר בהא, בהא קאמר רבי מאיר, אבל בהא אימא**
14 **מודה לזה לרבנן, צריכא. וכן אמר רבה: ראיה בעדים.**
15 **אמר ליה אביי: מאי טעמא? אי נימא, מדכולהו פתיב בהו**
16 **"כד הוה מהלך על גולגוזי בשוקא", ובהא לא פתיב בה**
17 **– שמע מינה שכיב מרע הוה. אדרבה, מדכולהו פתיב**
18 **בהו: "כד קציר ורמי בערסיה", והא לא פתיב בה – שמע**
19 **מינה בריא הוה – איכא למימר הכי ואיכא למימר הכי, אוקי**
20 **ממונא בחזקת מריה. ובפלוגתא, דרבי יוחנן אמר: ראיה**
21 **בעדים, ורבי שמעון בן לקיש אמר: ראיה בקיום השטר.**
22 **איתיביה רבי יוחנן לרבי שמעון בן לקיש: מעשה בכני**
23 **ברק באחד שמכר גנכסי אביו ומת, ובאו בני משפחה**
24 **וערערו לומר: קטן היה בשעת מיתה, ובאו ושאלו את**
25 **רבי עקיבא: מהו לבדוק? אמר להם: אי אתם רשאים**
26 **לגלוזי; ועוד, סימנין עשוין להשתנות לאחר מיתה;**
בשלמא

סימן חילוק בין לבנות לשחורות. ואומר רבינו יצחק: דשמא בחייו לא היו גויות, ומחמת מיתה
יש שם גויות, כדאמרין בגדה: גויות אף על פי שאין שערות. בפרק "בא סימן" (נב, א).

ותניא בגמרא: אין נאמנין לפסלו, דברי רבי
דקסבר רבי מאיר: מודה בשטר שכתבו לזה – שאין
דמסתמא לא נעשה בפסלות, וכמו
שכתב ידו יוצא ממקום אחר דמי, דתנן התם: אין נאמנין, דאין כאן הפה שאסר. **וחכמים אומרים נאמנין** –
דאף על גב דמודה לזה שכתבו – צריך לקיימו. וכיון שאינו
מתקיים כי אם על פי עדים הללו, שאומרים כתב ידינו הוא זה – הא קאמרי נמי קטנים היינו, ונאמנים,
שמודה לזה שכתבו – לא חשיב כקיום, כיון דעדים עצמן פוסלין חתימתן, משום דאלימי עדים לאורועי שטרא,
לאורועי שטרא ולמימר שכיב מרע היה, כיון דמודה שכתבו, ועדים לא קא פסלי חתימתן. **אילימא** –
על גולגוזי שטרא ששכיב מרע היה, וזכר מיה שכיב מרע היה, והלכך אמרי רבנן: המוציא מחבירו, דדיינו מקבל מתנה,
דמסתמא יש לומר ששכיב מרע היה. **איכא למימר הכי בו'** – רבה הוא דקא משני לאביי הכי: היינו טעמיהו דרבנן,
אם מתנת בריא הוא אם מתנת שכיב מרע – הלכך אוקי ממונא בחזקת מריה, בחזקת נותן. והלכך, המוציא מחבירו,
בעדים שבריא היה, להוציא ממנו מחזקת הנותן. **ובפלוגתא** – דרב הונא ורב חסדא, פליגי רבי יוחנן ורבי לקיש.
– וקא סלקא דעתך השתא: נכסי בחזקת יורשין קיימי, ולא באו עדיין ליד לקוחות, ואתו לקוחות וקא מערערו להוציא מן היורשין,
עוררין, ומשיבין דבר לקוחות, ואומרים: קטן היה קרובנו בשעת מיתה. וקיימא לן לקמן (קנה, א) דאינו יכול למכור
הנכסים מחזקתנו. והלקוחות לא מצאו עדים שיאמרו גדול היה, ולכך הוצרכו לבדוק. וכשלא יוכלו לבדוק וגם העדים לא מצאו –
דאמרי: המוציא מחבירו עליו הראיה בעדים שבריא היה. והכא נמי על הלקוחות להביא ראיה שגדול היה. **באו** – לקוחות ושאלו את רבי עקיבא.
– ואפילו אם דומין עתה לסימני גדול, יש לומר: אילו היה קיים – הוה שומא.

ואם תאמר: למה יש לנו לומר שהוא קטן, כיון שהגיע לכלל שנותיו? והא אמרין בגדה
פרק "בא סימן" (מח, א): קטנה שהגיעה לכלל שנותיה – אינה צריכה בדיקה, חזקה הביאה
סימנים ויש לומר: שאחר שהיה זה גדול שהגיע לכלל שנותיו, ולא היו לו סימני גדלות,
ולכאן איכא לספוקי שמע קטן היה עדיין.

אלא לדידך דאמרת בקיום השטר לקיימו

שטריוהו ולוקמו בבבסיהו –

דמסתמא. כיון שאמת היה שמכר – היו מוצאים

עדים לקיים שטרם. אלא שמע מינה שהיו צריכין

לבקש עדים שהיה גדול בשעת המכר, וברבנן,

דאמרי המוציא מחבירו עליו הראיה. ואם תאמר:

ומאי קושיא? עד כאן לא קאמרי רבנן ראייה

בקיום השטר אלא משום דסבירא להו כרבי נתן,

דאמר דאולין בטר השתא. דאם בריא הוא עתה

– יש לנו לומר שאז היה בריא. אבל הכא לא

שייכא שום חזקה ויש לומר, דאיכא למימר:

חזקה שאין עדים חותמים על השטר אלא אם כן

נעשה גדול, מתניא כי הדיא חזקה דבטר השתא

אולין. **בחזקת** לקוחות הוו קיימי –

והיושעים היו רוצים להוציאן מידן, והיו רוצים

לבדוק אם הוא קטן. והשתא נידא הא דקאמר

להו: סימנין עשוין להשתנות לאחר מיתה.

שאפילו לא תמצאו לו סימנים – איכא למימר

שנשרו לאחר מיתה. **וויי** יחבינן לינוול ולינוול

– אבל יורשים אינם רשאים לנוול בשביל

הירושה, דלא מדי דהיי, ועוד, שהוא קרובם.

אי עדים אלימי ומרעי שטרא כו' – לעיל בפרק

"חזקת הבתים" (מח, ב) הבאתי שם דף מילתא

גבי "מודעא דהו דברינן" וכו'.

והלא משמך אמרו יפה ערערו בני משפחה –

מטעם קיום השטר, ולא מטעם עדים.

ברם נראין דברי רבינו יוסף כו' – והא דפריך

לעיל ריש לקיש לרבי יוחנן ממשנת בר

קפרא, ואמר ליה רבי יוחנן: שאני אומר מודה

בשטר שכתבו אין צריך לקיימו – לא אמר דבר

זה מעולם. וכולה סוגיא דלעיל ליתא לפי

מסקנא זו. ובהאי גזונא איכא ביבמות בפרק

"החולץ" (לה, ב) דפריך ליה רבי יוחנן לריש

לקיש, ולמסקנא מעמיד מחלוקתם בענין אחר.

גבי החולץ למעברת. וכן בפרק מאה דתנא (ו).

(א) גבי הראיין, ובגדה פרק "המפלת" (כד, א) גבי

פניו מוסמסים. וכי אמר ליה רבי יוחנן לרבי ינאי

לעיל: רבי, לא משנתנו היא זו – לא הקשה

ממילתא דרבנן, אלא הזכיר לו המשנה,

דפלוגתא דרבנן ורבי מאיר היא תא.

אלא

בשלמא לדידי דאמינא ראייה בעדים, פיון דאמר

ללקוחות איתיה עדים ולא אשכחו – היינו דקא אתו

ואמרו ליה: מהו לבדוק? אלא לדידך דאמרת ראייה

בקיום השטר, למה להו לבדוק? לקיימו שטריוהו

ולוקמו בנכסי – מי סברת: נכסי בחזקת בני משפחה

קיימי, וקא אתו לקוחות ומערערי? נכסי בחזקת לקוחות

קיימי, וקא אתו בני משפחה וקא מערערי. הכי נמי

מסתברא, מדיקאמר להו: אי אתם רשאים לנוול,

ואישתיקו; אי אמרת בשלמא בני משפחה קא מערערי,

משום הכי אישתיקו, אלא אי אמרת לקוחות קא

מערערי, אמאי שתקי? לימרו ליה: אגן וזוי יחבינן ליה,

לינוול ולינוול – אי משום הא לא איירא, הכי קאמר

להו: חדא, דאי אתם רשאים לנוול, ועוד, וכי תימרו

זווי שקל, לינוול ולינוול – סימנים עשוין להשתנות

לאחר מיתה. תא שמע, שאל רבי שמעון בן לקיש את

רבי יוחנן, זו ששנויה במשנת בר קפרא: הרי שהיה

אוכל שדה וקא בחזקת שהיא שלו, וקרא עליו אחר

ערער לומר: "שלי היא", והוציא זה את אונו לומר:

"שפכרתה לי" או "שנתתה לי במתנה", אם אומר: "איני

מכיר בשטר זה מעולם" – יתקיים השטר בחותמיו. אם

אמר: "שטר פסים הוא זה", או שטר אמנה, שפכרתי

לך ולא נתת לי דמים", אם יש עדים – הלך אחר עדים,

ואם לאו – הלך אחר השטר; לימא, רבי מאיר היא,

דאמר: מודה בשטר שכתבו אינו צריך לקיימו, ולא

רבנן? אמר ליה: לא, שאני אומר: דברי הכל – מודה

בשטר שכתבו אינו צריך לקיימו. – והא מופלג פליגי

דתנן: אין נאמנין לפוסלו, דברי רבי מאיר, ויחכמים

אומרים: נאמנין אמר ליה: אי עדים אלימי ומרעי

שטרא, איהו כל כמיניה? אמר ליה, והלא משמך אמרו:

יפה ערערו בני משפחה אמר ליה: זו אלעזר אמרה, אני

לא אמרתי דבר זה מעולם. אמר רבי יודא: אם יכפור

רבי יוחנן ברבי אלעזר תלמידו, יכפור ברבי ינאי רבו?

דאמר רבי ינאי אמר רבי: מודה בשטר שכתבו אינו צריך לקיימו, ואמר ליה רבי יוחנן: רבי,

לא משנתנו היא זו? ויחכמים אומרים: המוציא מחבירו עליו הראיה, אין ראייה אלא בקיום

השטר ברם נראין דברי רבינו יוסף, דאמר רבינו יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל: זו דברי

יחכמים, אבל רבי מאיר אומר: מודה בשטר שכתבו שצריך לקיימו. ומאי "דברי הכל"? דרבנן

לגבי רבי מאיר דברי הכל היא. – והא איפכא תנן, ויחכמים אומרים: המוציא מחבירו עליו

הראיה – איפוך. – והא תנא: אין נאמנין לפוסלו, דברי רבי מאיר, ויחכמים אומרים: נאמנין

– איפוך. – והא רבי יוחנן ראייה בעדים קאמר – איפוך. – לימא, ליפוך נמי תיובתא? – לא,

הכי

בשלמא לדידי דאמינא ראייה – דאמרי רבנן במתניתין: המוציא מחבירו עליו הראיה
– היינו ראייה בעדים שבריא היה, ויגבה מתנתו מיד הירושין – הכא נמי בקשו
לקוחות לעשות כך, ולבקש עדים כדי לטרוף מקחן מיד הירושין, וכיון דלא אשכחו
כו'. לקיימו שטריוהו – ומסתמא אין העדים חותמין על השטר אלא אם כן נעשה
גדול. בחזקת לקוחות הוו קיימי – והחזיקו

בזן קודם ערעור. ואיתו יורשין וקא מערערי

– ואמרי: קטן היה, ושלא כדין תפסתם.

דהתם גבי יורשין לא שייך קיום שטריה. היינו

דשתקי – כדי שלא לינוול קרובם. לינוול

ולינוול – אין אנו חוששין בבשתו, שאינו

קרובנו, והפסדנו מרובה. הכי גרסינן: זו

ששנויה כו'. ואסיפא קאי, לימא רבי מאיר

היא כו'. שטר פסים – שפיסת ממנו לכתוב

לך שטר מכירה, להחזיקך בעשיר לזקח

קרקעות. שטר אמנה – האמנתך למסור לך

שטר מכירה קודם שקבלתי הדמים. שאני

אומר לדברי הכל כו' – כדמפרש לקמיה,

דכי פליגי רבנן ואמרי מודה בשטר שכתבו

שצריך לקיימו – הני מילי דיבא דאיבא

עדים דמרעי ליה לשטרא ופוסלין חתימת

עצמן – הרי זה פסול גדול, הלכך אף על גב

דמודה לזה שכתבו – צריך לקיימו. אבל

בדך דבר קפרא, דלזה גופיה קפסיל ליה ולא

עדים, כיון דמודה שכתבו – לאו כל כמיניה

למימר שטר פסים הוא, והכל מודים שאין

צריך לקיימו. אי עדים אלימי כו' – דהתם

אמרי עדים: פסולי עדות היינו. איהו כל

כמיניה – בתמיה, וכי יש כח ביד הלוה

לומר "איני יחייב כלום"? והכא לא אמרין

הפה שאסר הוא הפה שהתיר, דכיון דאמר

לזה: כתבתי שטר זה, אפס שטר פסים אין

שטר אמנה הוא. ד"מזה לי לשקר" במקום

עדים לא אמרין. דאנן סודי דלאו שטר

אמנה הוא, דעדים אשטר אמנה ופסים לא

חתמי, דלא ניתן ליכתב כדאמר בפרק שני

דכתובות (ט, א) והלכך לא מזהימן למימר

שטר אמנה הוא. והלא אמרו משמך כו' –

ריש לקיש קאמר ליה לרבי יוחנן. היכי מצתי

למימר דלדברי הכל מודה בשטר שכתבו אין

צריך לקיימו, אף על גב דאיהו נמי פסיל ליה

משום שטר אמנה או שטר פסים, דלאו כל

כמיניה לאורועיה איהו כל זמן דעדים

גופייהו לא מרעי ליה? והלא משמך אמרה

יפה ערערו בני משפחה אף על גב דמודו בני

משפחה בשטר שכתב נותן מתנה, כיון

דאמרי קטן היה – נאמנין, עד שיתקיים

השטר בחותמיו. אלמא מודה בשטר שכתבו

לדידך צריך לקיימו ויכפור ברבי ינאי –

בתמיה, והלא לרבי ינאי רבו אמר רבי יוחנן

בדיא צריך לקיימו ברם נראין דברי רבינו

יוסף – רבי יודא קאמר ליה. ואתא לתרועי

דמאי דאמר רבי יוחנן לריש לקיש לעיל

"שאני אומר לדברי הכל אין צריך לקיימו"

– היינו טעמא: דסבירא ליה לרבי יוחנן

דמחפזין מתניתין רבי מאיר לרבנן, דסבירא

להו לרבנן אין צריך לקיימו, כדמפרש ואזיל.

והאי דקאמר רבי יוחנן "לדברי הכל אין

מתניתין, דמוכח אין צריך לקיימו. נמי תיובתא

– דאמר לעיל: איתיביה רבי יוחנן ד"מזה לי לשקר" ויחנן, דמחא שמעין דמתניתין ראייה בעדים קאמר

הכי

הכי

שחולקים עליו משום שלדעתם מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו. וקשה, שנמצא שבר קפרא שנה את משנתו כדברי יחיד. אמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש, לא – אין הדבר כן, משום שאני אומר, דברי הכל מודה בשטר שכתבו אינו צריך לקיימו, והמחלוקת במשנתנו היא בענין אחר, שלרובן אף אם השטר מקום צריך להביא ראיה בעדים שבריא היה. ריש לקיש מקשה על דברי רבי יוחנן: והא מילא פליגי – והלא מצאנו שהדין של מודה בשטר שכתבו שנוי במחלוקת, דתנן בברייתא (כתובות יד), עדים שהעידו על החתימות שבשטר ואמרו כתב ידנו הוא זה, אבל אין בו ממש משום שאנסו אותנו לחתום שטר, אין נאמנין לפוסלו לשטר, כי מאחר שהלוח עצמו מודה שכתב את השטר, הרי השטר מקיים, ואין העדים נאמנים לפוסלו. דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים שהעדים נאמנין לפוסלו את השטר, כי קיום מפי הלוח אינו קיום גמור. אמר ליה – השיב רבי יוחנן לריש לקיש, הלא יש לחלק, אי עדים אלימי ומרעי שטר – גם אם מצאנו שגדול כח העדים, ויכולים לבטל את השטר המקיים מפי הלוח, איהו כל במיניה – הלוח עצמו, אין כחו יפה לבטל שטר שנתקיים מפיו. ריש לקיש מקשה לרבי יוחנן: אמר ליה, והלא משמך אמרו לגבי המעשה שהיה בבני ברק (לעיל קד), שבאו הלוקחות לתבוע הנכסים, והורו בני המשפחה שהשטר אינו מזוה, אך טענו שהמוכר היה קטן, ואמרו על זה בשם רבי יוחנן, יפה ערערו בני משפחה, שכיון שלא נתקיים השטר אלא על פיהם נאמנים הם לבטלו, שמודה בשטר שכתבו צריך לקיימו. אמר ליה רבי יוחנן, שמועה זו אלעזר אמרה, וסברו השומעים שמאחר שהוא תלמיד, מסתמא אמר כך בשמי, אבל באמת אני לא אמרתי דבר זה מעולם. הגמרא ממשיכה להקשות על דברי רבי יוחנן: אמר רבי ירמיה, אם יבפור רבי יוחנן ברבי אלעזר תלמידו – אף שנקל לו לרבי יוחנן להכחיש את השמועה שנאמרה בשמו, ולתלותה ברבי אלעזר, שהוא תלמיד ואין לו אימה מפניו, וכי יבפור גם ברבי ינאי רבו, כלומר, וכי יוכל לכפור בדברים שאמר הוא עצמו בפני רבו, דאמר רבי ינאי אמר רבי, מודה בשטר שכתבו (אינו) צריך לקיימו. ואמר ליה רבי יוחנן, רבי, מדוע הוצרכת להשמיע דבר זה, וכי לא משנתנו היא זו, ששנינו (לעיל קד), וחכמים אומרים המוציא מחבירו – מקבל המתנה עליו הראיה, וידוע לנו שאין ראיה האמורה בדביהם, אלא ראיה בקיום השטר, שאף על פי שנותן המתנה הודה בשטר, עדיין צריך לקיימו. הרי מפורש שדעת רבי יוחנן שרבי מאיר וחכמים נחלקו במשנתנו בענין מודה בשטר שכתבו אם צריך לקיימו, ואין אמר שלדברי הכל אין צריך לקיימו. רבי זירא מיישב את דברי רבי יוחנן: פרס – אולם נראין דברי רבינו יוסף, דאמר רבינו יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל, משנה זו ששנינו במשנת בר קפרא, שמודה בשטר שכתבו אינו צריך לקיימו, אינה דברי הכל היא, אלא דברי חכמים, אבל רבי מאיר אומר מודה בשטר שכתבו שצריך לקיימו. ולפי זה מתרץ רבי זירא: ומאי דברי הכל? שאמר רבי יוחנן לגבי משנת בר קפרא, כוונתו דרבינו שהם רבים ששנו משנה זו, לרבי רבי מאיר שהוא יחיד, כדברי הכל. היא וזהו מה שאמר רבי יוחנן 'דברי הכל היא' אף שרבי מאיר חולק. מקשה הגמרא על היישוב של רבי זירא: והא איפכא תנן במשנתנו, וחכמים אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה, ואם נחלקו במשנה זו מטעם מודה בשטר שכתבו (וראיה בקיום השטר היא), על כרחך שחכמים הם הסוברים שצריך לקיימו. מתרצת הגמרא: איפוך – יש להפוך את שמות התנאים במשנתנו, שרבי מאיר מצריך ראיה ולא חכמים. ועדיין קשה: והא תניא בברייתא, שעדים האומרים כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו אין נאמנין לפוסלו דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים נאמנין, ומחלוקתם במודה בשטר שכתבו, כמו שנתבאר לעיל, ודעת חכמים שצריך לקיימו. מתרצת הגמרא: איפוך – גם בברייתא זו יש להפוך את שמות התנאים.

רבי יוחנן מסיים את קושיותיו: בשלמא לרדי – לשיטתי מובן מעשה זה, דאמינא – שאמרתי שמקבלי המתנה צריכים להביא ראיה בעדים, אם כן גם במעשה הנ"ל, הלוקחות היו צריכים להביא עדים שהמוכר היה גדול, ופינן דאמר רבי עקיבא ללוקחות, איתו עדים – הביאו עדים, ולא אשכחו – והם לא מצאו עדים, היינו דקא אתו – משום כך באו ואמרו ליה מהו לבדוק, כי בלי הבדיקה והוכחה שהיה גדול, לא היו זוכים. אלא לרדיך, דאמרת שדי למקבלי המתנה בראיה בקיום השטר, ואף שעדיין יש ספק אם היה בריא, סומכים על 'חזקה דהשתא' לומר, כמו שעכשיו הוא בריא כן היה בריא בשעת המתנה, ומתוך כך מוציאים ממנו ממון, אם כן גם במעשה של בני ברק למה לחזק ללוקחות לבדוק ולהוכיח שהיה גדול, הלא די להם דלקיימו שטריהו – שיקיימו את שטרם ולזקמנו בנכסי – ויזכו על ידי כך בנכסים, שאף על פי שאין כאן 'חזקה דהשתא' לטובתם, אבל יש במקומה חזקה שאין עדים חותמים על השטר אלא כשיועדים שכבר נעשה המוכר גדול. מתרץ ריש לקיש: מי סברת – וכי סבור אתה נכסי בחזקת בני משפחה קיימי, וקא אתו לקוחות ומערערי לקיים את מקום. לא, נכסי בחזקת לקוחות קיימי, שכבר הספיקו להחזיק בהם לפני הערעור של בני המשפחה. וקא אתו בני משפחה וקא מערערי שלא כדן החזיקו, משום שקרובם היה קטן. ולא זכו בדין שהמוציא מחבירו עליו הראיה. הגמרא מנסה לסייע לריש לקיש: הכי נמי מסתברא שהנכסים היו בחזקת הלוקחות, ובני משפחה רצו לבדוק ולהוכיח שהוא קטן, שכן משמע מדקאמר לחזק רבי עקיבא, אי אתם רשאים לגזול, ואישהתיקו – ושתקו והסכימו לדבריו. אי אמרת בשלמא בני משפחה קא מערערי ורצו לבדוק, משום הכי אישהתיקו והסכימו לדבריו שלא לגזול את קרובם, אלא אי אמרת לקוחות קא מערערי ורצו לבדוק את המת, אינו מובן אמאי שתקי, לימרו ליה אנן זווי יתבינן ליה – אנחנו נתנו מעות, אם כן ליפול וליפול – נבדוק אותו אף שיתנוול בכך, שאין אנו חוששים לבושתו מאחר שהפסדינו מרובה. דוחה הגמרא: אי משום הא לא איריא – אם משום דקדוק זה, אין כאן ראיה, שהרי יש לומר דהכי קאמר לחזק רבי עקיבא ללוקחות, קדא – ראשית דאי אתם רשאים לגזול, ועוד ובי תימרו – אפילו אם תאמרו זווי שקל ליפול וליפול – כיון שלקח מאתנו מעות נבדוק אותו אף שיתבזה, עדיין אין לכם לבדוק, כי סימנים עשויין להשתנות לאחר מיתה ואפשר שבהיותו חי לא היה סימן, ולאחר מיתה נדמה כסימן גדלות. הגמרא מביאה משא ומתן בבירור דעת רבי יוחנן: (תא שמע) שאל רבי שמעון בן לקיש את רבי יוחנן מהסיפא של הברייתא הזו ששנינו במשנת בר קפרא, הרי שהיה אדם אחד אוכל פירות השדה ובא בחזקת שהיה שלו, אך עדיין לא אכל במשך שלש שני חזקה, וקרא עליו אחר ערער – וטען כנגדו אדם אחר לומר שלי היא, והוציא זה הנתבע את אונן – שטר מכירה לומר שמכרתה לי שדה זו, או שנתתה לי אותה במתנה. הדין בזה, שאם אמר התובע, איני מביר בשטר זה מעולם ומזויף הוא, יתקיים השטר בחותמיו – יקיים הנתבע את השטר שבידו, ויזכה בדין. ואם אמר התובע, אמנם אני כתבתי שטר זה, אך שטר פסים הוא זה – שטר פיוסים הוא, שפייסת אותי לכתוב לך שטר מכירה בשביל שיראו אנשים ויחשבו שאתה עשיר שקונה קרקעות, אבל באמת לא קנית ממני כלום, אז שטען ששטר אמנה הוא שמכרתי לך ולא נתת לי דמים, הדין בזה שאם יש עדים המעידים כדברי התובע, הלך אחר עדים, ואם לאו, הלך אחר השטר שביד הנתבע והרי הוא זוכה בדין, ואף על פי שלא קיים את שטרו על פי עדים, ואם כן יש לתובע 'מיגו' שהיה יכול לטעון 'מזויף', מכל מקום אינו נאמן במיגו, שמודה בשטר שכתבו, אין צריך לקיימו. ריש לקיש מסיים את שאלתו: לימא – האם נאמר שברייתא זו כדברי מאיר היא, דאמר במשנתנו, שמקבלי המתנה זוכים בנכסים, וטעמו משום שמודה בשטר שכתבו אינו צריך לקיימו, ולא רבנן

1 הָבִי קֶאֱמֵר לִיָּהּ – כִּךְ הִקְשָׁה רַבִּי יוֹחָנָן לְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ,
2 בִּמְעֻשָּׁה שֶׁהָיָה בִּבְנֵי בֶרֶק מְדוּבָר שֶׁהִלְקוּחוֹת הָיוּ מוֹחֲזָקִים בִּנְכָסִים וּבְנֵי
3 הַמִּשְׁפָּחָה בָּאוּ לְתַבּוּעַ מִידֵם, וּבְשִׁלְמָא לְרִידִי, דְּאִמְיָנָא רַאֲיָה פְקִיּוֹם
4 הַשָּׁטֶר, אִם כֵּן דִּי הָיָה לְהִלְקוּחוֹת לְקִיָּים אֶת שֹׁטֶר הַמַּכִּירָה שְׂבִידִם עַל
5 מִנַּת לְזִכּוֹת בְּדִין, תִּיְיָנוּ דְּמִשְׁפַּחַת לָהּ דְּנִחְתִּי לְקוֹחוֹת לְנִכְסִים – לִפִּי
6 זֶה מוֹבֵן כִּי־צַד יִתְכַּן שֶׁהִלְקוּחוֹת יִרְדּוּ לְנִכְסִים שְׁקֵנוּ, כִּי קִיָּיִמוּ אֶת
7 הַשֹּׁטֶר וְזָכוּ בִּנְכָסִים, אֱלָא לְדִידִךָ דְּאִמְרַת רַאֲיָה בְּעָרִים, וְאִין
8 הִלְקוּחוֹת יְכוּלִים לְזִכּוֹת עַד שִׁיבִיאוּ רַאֲיָה בְּעָדִים שֶׁהִמּוּכָר הָיָה גְדוֹל,
9 הֵיכִי מִשְׁפַּחַת לָהּ דְּנִחְתִּי לְקוֹחוֹת בְּנִכְסִים, וְהֵלֵא כְּשֶׁהָיוּ רוֹצִים
10 לְהַחֲזִיק בִּנְכָסִים הָיוּ בְנֵי הַמִּשְׁפָּחָה מְשִׁיבִים לָהֶם שֶׁהִמּוּכָר הָיָה קֶטָן,
11 וְאִין הִלְקוּחוֹת זֹכִים מִשּׁוֹם שֶׁאִין לָהֶם רַאֲיָה בְּעָדִים.
12 מִתְרַץ רִישׁ לְקִישׁ: אֱמֵר לִיָּהּ רִישׁ לְקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן, אָף שֶׁלִּגְבִי
13 מִשְׁנִתִּינוּ (קִנְיָן) דַּעֲתִי שֶׁמִּקְבְּלִי הַמִּתְנָה צְרִיכִים לְהַבִּיאַ רַאֲיָה בְּעָדִים
14 שֶׁהִנּוּתָן הָיָה בְּרִיא, אִולָם מוֹדִינָא לָךְ בְּעָרְעָר דְּבָנִי מִשְׁפַּחַת דְּלֵאוּ
15 עָרְעָר הוּא – מוֹדָה אֲנִי לְדַבְרִיךָ בְּעֵנִין הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל בְּנֵי בֶרֶק,
16 שֶׁהִעֲרַעַר שֶׁל בְּנֵי הַמִּשְׁפָּחָה, אִין בּוּ מִמֶּשׁ, וְהָדִין עִם הִלְקוּחוֹת אָף בְּלִי
17 שִׁיבִיאוּ רַאֲיָה בְּעָדִים. וּמִבְּאֵר רִישׁ לְקִישׁ אֶת דְּבָרָיו: מֵאִי קֶאֱמֵרִי בְנֵי
18 הַמִּשְׁפָּחָה, הֲרִי לֹא הִיתָה טַעֲנָתָם אִלָּא שֶׁקָּטָן הָיָה, וְזוֹ אֵינָה טַעֲנָה
19 כִּלְלִי, מִשּׁוֹם שֶׁחֻקָּה הִיא שֶׁאִין הָעָרִים חוֹתְמִין עַל הַשָּׁטֶר אֱלָא אִם
20 בֶּן מְבוֹרֵר לָהֶם שְׂבִין מוֹכֵר וּבִין לֹקֵחַ, נַעֲשֶׂה גְדוֹל, וְרֵאוּי לְקִיּוֹם הַקִּנְיָן.
21 חֲכָמִים תִּיקְנוּ שֶׁנֶּעַר הַיּוֹרֵשׁ קִרְקַעוֹת אֲבִיו אֵינוֹ יְכוּל לְמוֹכֵר עַד

22 שֶׁהָיָה בֶן י"ח או כ' שָׁנָה, שֶׁחֲשָׁשׁוּ שֶׁמֶא יִמְכּוֹר בְּזוּל מֵאַחֵר וְדַעֲתוּ
23 קְרֹבָה אֲצֵל מַעוֹת, וְעַדִּין לֹא נִתְיַשְׁבָּה דַּעֲתוֹ בְּדַרְכֵי הָעוֹלָם. הִגְמָרָא
24 דָּנָה מִהוּ הִגִּיל שֶׁלִּגְבִיו נִאֲמָרָה תִּקְנָה זֶה:
25 אִיתְמַר, קָטָן – נֶעַר, הַיּוֹרֵשׁ קִרְקַעוֹת אֲבִיו שְׁמַת, מֵאִיתְּמִי מוֹכֵר
26 בְּנִכְסֵי אֲבִיו – בִּקְרַקְעוֹת שִׁירָשׁ מֵאֲבִיו. רַבָּא אֱמֵר רַב נַחֲמָן, בֶּן
27 שְׁמֵנָה עֶשְׂרֵה שָׁנָה. וְרַב הוֹנָא פֶּר חִינָנָא אֱמֵר רַב נַחֲמָן, מִכֵּן עֲשָׂרִים
28 שָׁנָה (וְהָא דְּרַבָּא לֹא בִּפְיֹרֶשׁ אִיתְמַר אִלָּא מִכִּלְלָא אִיתְמַר).
29 מְתִיב רַב זִירָא לְשִׁיטָת רַב הוֹנָא בְּרַחֲמֵי, שֶׁהָיוּ שְׁנֵינוּ, מַעֲשֶׂה בְּבָנֵי
30 בֶּרֶק פְּאֻחֵד שְׁמֵכָר בְּנִכְסֵי אֲבִיו – בִּקְרַקְעוֹת שִׁירָשׁ מֵאֲבִיו וְמֵת
31 וְהַחֲזִיקוּ הִלְקוּחוֹת בִּנְכָסִים, וְכֹאז בְּנֵי מִשְׁפַּחַת שֶׁהִם הַיּוֹרֵשִׁים שֶׁל
32 אוֹתוֹ הַמּוֹכֵר, וְעָרְעָרוּ לִזְמַר קָטָן הָיָה בְּשַׁעֲת מִיתָה וְלֹא חִלָּה
33 הַמַּכִּירָה, וְאִם כֵּן אֲנַחְנוּ יִרְשֵׁנוּ אֶת הַנְּכָסִים, וְכֹאז בְּנֵי הַמִּשְׁפָּחָה וְשִׁאֲלוּ
34 אֶת רַבִּי עֲקִיבָא, מַהוּ לְבִדְקוֹ, שֶׁנִּפְתַּח אֶת הַקֶּבֶר וּנְבִדּוֹק אִם יֵשׁ לוֹ
35 סִימָנִים, שֶׁאִם אִין לוֹ סִימָנִים וְדָאִי שֶׁהָיָה קֶטָן בְּשַׁעֲת מַכִּירָה, וְזֹכָה
36 בְּדִין. אֱמֵר לָהֶם רַבִּי עֲקִיבָא, אִי אַתֶּם רִשְׁאִין לְנִזְוִלוֹ וּלְבוֹזוֹתוֹ, וְעוֹד
37 סִימָנֵינוּ עֲשִׂינוּ לְהַשְׁתַּנּוֹת לְאַחֵר מִיתָה וְגַם אִם לֹא תִמְצָאוּ לוֹ שַׁעֲרוֹת
38 אִין זֶה הוֹכֵחָה שֶׁהָיָה קֶטָן בְּשַׁעֲת הַמַּכִּירָה כִּי יִתְכַּן שֶׁהָיוּ לוֹ שַׁעֲרוֹת
39 וְנִשְׂרוּ לְאַחֵר מִיתָה.
40 רַבִּי זִירָא מְסִיִּים אֶת קוֹשִׁיתוֹ: בְּשִׁלְמָא לְמֵאן דְּאֱמֵר בֶּן שְׁמֵנָה עֶשְׂרֵה
41 שָׁנָה יְכוּל לְמוֹכֵר בְּנִכְסֵי אֲבִיו אִם יֵשׁ לוֹ סִימָנֵי גְדוּלוֹת,

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו שבט, תשס"ו

ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ כו' מוה"ר חנניא יוסף שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מג' שבט, הנה ת"ח על ידיעות הטובות מהתועדות ביום הבהיר י"ט כסלו חג גאולתנו ופדות נפשנו ומקיום האמור באגרת הקדש לרבנו הזקן בסופו בעל השמחה שחלקו המסכתות של הש"ס בין המשתתפים בהתועדות, וגודל הענין בזה אין צורך ביאור, לאחר שנצטוונו בהנ"ל עד"ז, ובפרט ע"פ המובן מהסוגיא דמלאכה שאי אפשר לעשותה אלא ע"י שנים ורבים שאז נחשב כאילו כל אחד מהם עשה כולה (עיין שבת צ"ג ע"ב), הרי גם בלימוד וסיום הש"ס מבין כולם ע"פ תורה ה"ז כאילו כל אחד ואחד מהם התחיל וגמר כל הש"ס ליום המיועד.

ויה"ר שיהי' לימודם מתוך שמחה ובהתחברות עם לימוד פנימיות התורה נשמתא דאורייתא, שאז גם לימוד הנגלה גופא דאורייתא הוא בחיות נפלא ובהתקשרות בגלוי וסתים דישראל אורייתא וקובי"ה עד שכולא חד, ובפרט שמקום ההתחלה והסיום הוא בבית הכנסת שמתאחד קו התפלה וקו התורה גם יחד.

בברכה ובפ"ש כל המשתתפים בחלוקת הש"ס המתועדים ומתפללי ולומדי ביהכ"נ שלהם.

בבא בתרא. פרק תשיעי – מי שמת דף קנה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קיט רשב"ם תוספות

1 הכי קאמר ליה רבי יוחנן לרש לקיש בשלמא לדידי דאמינא ראיא בקיום השמר
2 – ואפכינא נמי מתניתין, דלרבנן אין צריך לקיימו כיון דמודה שכתבו – היינו
3 דמשכחת להו נכסי בידא דלקוחות, ואתו יורשין וקמערער, כדאמר לעיל: הכי נמי
4 מסתברא מדקתני דאמר להו אי אתם רשאין לנולול בו. הלכך, שמה קיימו שטר,
5 או אפילו לא קיימו, כיון דמודו בני משפחה
6 בשטר שכתבו נותן – אין צריך לקיימו, ודוחזקו לקוחות בנכסים. אלא לדידך
7 דאמרת ראיא בעדים – ולדידך לא מתהפכא מתניתין, וכיון דאמרי רבנן המוציא
8 מחבירו עליו הראיה, דדיינו מקבל מתנה – נכסי בידא דלקוחות היכי משכחת לה? הא
9 לית להו עדים שגדול היה לאו ערעור הוא – ומן הדין דוחזקו לקוחות בנכסים. נעשה
10 גדול – נותן ומקבל ועדים, כולם גדולים וכשרים. ומסקנא דשמעתא: מודה בשטר
11 שכתבו אין צריך לקיימו, כדשמואל ורבין יוחנן, לא שנה היכא דאיהו מרע ליה
12 לשטרא למימר "שטר פסים הוא" שטר אמנה הוא, לא שנה היכא דעדים מרעי ליה
13 לומר "אנוסין היינו", דהא אפכינא נמי הכא להדיא דכתובות לעיל, דאין נאמנין לפסלו
14 בו. קמן – הירוש נכסי אביו שמת. מאימתי מוכר בנכסי אביו – בקרקעותיו, ותהוי
15 מכירתו מכירה. דאילו גבי מטלטלי תנן (גיטין נט, א): דהעושות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין: ומפרשין התם: כבר שמו
16 כבר שב, כל חד לפום חורפיה. ומשום כדי חייו תקינו ליה רבנן במטלטלין דתהוי מכירה למוזנותיו, אבל במקרקעי לא. בן
17 שמונה עשרה – ויום אחד, דפסקין לקמן: תוך זמן כלפני זמן, ואף על פי שאינו יודע
18 בטיב משא ומתן יפה. כדמוכח לקמן בת ארבע עשרה שיעודת בטיב משא ומתן
19 מוכרת, וכגון שהביאה שתי שערות. כדמוכח לקמן.

היינו

1 אלא לדידך דאמרת ראיא בעדים נכסי ביד לקוחות היכי משכחת לה – דיביאו היורשין
2 עדים שהיה קטן, ואם לא יוכלו למצוא, מאי מערערים היורשין? פסק רבינו שמואל,
3 דקיימא לן כרבי יוחנן ושמואל דאית להו הכא: מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו. ואין
4 נראה לרבינו יצחק, אלא נראה לו דקיימא לן כרב נחמן, דאית ליה בפרק שני דכתובות
5 (ט, א): מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו. דכוותיה קיימא לן בדיני, וכן פסק רבינו חננאל.
6 איתמר קטן איתמר מוכר בנכסי אביו – הכי גריס כן: רבא אמר רב נחמן בן שמונה עשרה, רב
7 הונא בר חיננא אמר רב נחמן: בן עשרים. וגרסין בספרים ישנים, וגם רבינו חם
8 וגרסין בתרה: והא דרבא לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר, דההוא דפחות מבן עשרים
9 דובין בנכסי דאביוהו בו עד אמר להו רבא: מדאסברוהו וסבר מידע הוי ידע, והא דעבד הכי
10 חוצפא יתירא הוה ביה. פירוש: הגיע זמנו למכור בנכסי אביו, ומתחלה היה סבור רבא שהיה
11 שוטה, ולכך לא הוה מקחו מקח וממכרו ממכר. ולבסוף כיון דראה דאסברוהו וסבר – אם כן
12 אינו שוטה לגמרי, כיון שהגיע זמנו למכור – יכול למכור. ואם תאמר: תקשה דרבא אדרבא,
13 דהכא קאמר: בן שמונה עשרה, ואילו בגיטין פרק "התקבל" (סה, א) גבי שלש מדות בקטן בו קאמר רבא: ולמכור בנכסי אביו עד שיהא בן
14 עשרים ואומר רבינו יצחק: דנראה דגרסין בהדיא ד"התקבל": "רבא", חבירו של רב יוסף. שהיה רגיל לעשות מדות, כמו שהיה דסוף
15 "המצניע" (שבת צה, ב) דחמש מדות בכלי חרס, דגרס התם "רבא" מדאמר ליה (רבא אסי: רבי) אתה אומר כן, דאילו רבא לא עלה לארץ
16 ישראל כמו רבא. ומיהו, אין זו ראיא כל כך, כי גם רבא מצינו שהיה עושה מדות. דאמר רבא בגיטין פרק "הזורק" (עט, א): שלש מדות בגיטין, ואמר רבא נמי פרק קמא דחולין (יו, ב)
17 שלש מדות בסכין. אך לכאורה משמע דגרסין התם "רבא" מבח דין קושיא דהכא כדפרישית. ואי גרס התם "רבא" – אתי שפיר טפי בהכי הא דקאמר בשלש מדות בקטן:
18 "נדה מה, א) אמר רבא: קטנה שהגיעה לכלל שנותיה – אינה צריכה בדיקה, חזקה הביאה סימנים. ומסיק התם: דוקא קאמר רבא לענין מיאון, אבל לחליצה – בעיא בדיקה. ואי גרס התם "רבא" – אתי שפיר. ורבינו שמואל תירץ
19 שם: וכנגדו בקטנה חולצת – דהיינו בת שנים עשרה שנים ויום אחד, שהקטנה היא אז גדולה. ולא נהירא, דאם כן לא הוה ליה למימר "וכנגדו בקטנה", אלא: וכנגדו חולצת. אלא משמע: שכנגדו קטנה שהגיעה לעונת נדרים. שהיא בת עשתי עשרה שנה ויום אחד. ורבינו תם תירץ: דרדאי רבא סבר לה כדפסיק בפרק "מצות חליצה" (יבמות קה, ב) ולקמן בשמעתין, דלחליצה
20 בעי גדולה. ובגיטין איירי רבא אליבא דרבי יוסי, דאמר קטנה חולצת. דאמרין בפרק "מצות חליצה": לרבי רבי יוסי קטנה חולצת משוהא בפעושות. רבא אמר: משתגיע לעונת נדרים. משמע דלדברי רבי יוסי קאמר, ואידו סבירא ליה התם כמאן דאמר התם: והלכתא משתביא שתי שערות. ולספרים דגרסין כן בדברא, "עד שיהא בן עשרים" – הוי אתי שפיר רבינו שמואל דגיסין
21 "התקבל" (סה, א). אך אותה גירסא אינה נראית כלל, שצריך למחוק הספרים דגרסי "והא דרבא לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר", שהרי הוא כתוב אחר שלח פירוש בר מנשיא
22 בו. ופירש רבינו שמואל: היינו טעמא דאסברוהו ליה וסבר – אם כן חכם גדול היה וידע בטיב משא ומתן. משום דחייש לעובדא דגידול בר מנשיא אייתי ליה בתר הכי. ואין נראה כלל, וכי בשביל שהוא היה יודע לסבור זה היה חשוב חכם יודע בטיב משא ומתן? על כן נראה יותר גירסת ספרים ישנים. מוכר בנכסי אביו – פירש רבינו שמואל: דדוקא בנכסי אביו, אבל
23 בנכסים שקנה ושנתנו לו במתנה – יוכל למכור. וכן פירש רב אלפס, דבנכסים שקנה אין אנו חוששין אם מוכרין. והא דאמרין לקמן: למקרקעי אין עדותן עדות – פירוש לשום קרקעות, כמו שאפשר בסמוך, דהיינו דדעתיה מיקרא לגבי זוזי, ואינו בקי בשומא. ורבינו תם פירש: דהוא הדין נכסים שקנה אינו יכול למכור, מטעם דמיקרא דעתיה לגבי זוזי. ומה שהקשה
24 רבינו יצחק: שמה כשהוא שוטה זבין וכשהוא שוטה זבן – לאו קושיא היא, דטעמא לא משום שטות הוא, אלא משום דמיקרא דעתיה לגבי זוזי. מתיב רבי זירא מעשה כן באחד
25 שמכר בנכסי אביו – פירוש: בזמן שהיה לו למכור, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. דמסתמא קודם לכן לא מכר. והא סוגיא כמאן דאמר לעיל נכסי ביד לוקח הוה קיימי, ולהכי קאמר: כי בדיק ליה מאי הוה בו, אבל למאן דאמר בחזקת יורשים הוה – לא הוה ליה למימר כי האי לישראל, אלא הוה ליה למימר: אמאי צריך בדיקה? פשיטא דגדול הוה. ולפי זה אין הוכחה
26 גמורה בדומן מכירה מוכר. ורבינו יצחק בן מרדכי פירש: בשלמא למאן דאמר בן שמונה עשרה, ונכסי ביד לקוחות הוה קיימי, ואתו יורשים וקא מערערי לומר קטן היה. והוי צריכים להביא
27 ראיא שהיה קטן, ולא מצאו עדים שהיה פחות משמונה עשרה. שאם מצאו – לא היו צריכים יותר, אפילו הביא שתי שערות לא עשה ולא כלום. אבל מצאו עדים שהיה פחות מבן עשרים,
28 והוי רוצים לומר שמה לא הביא שתי שערות עדיין ועדות קטן. אבל אם לא מצאו עדים שהעידו שהיה פחות מבן עשרים שנה – היינו מחזיקין אותו כגדול, דחזקה אין העדים
29 חותמים על השטר אלא אם כן נעשה גדול, בן עשרים. דליכא למימר דלא הוי מחזיקים ליה בן עשרים לפי שהיה סריס – הא ליכא למימר, דאם כן מאי פריך? אלא למאן דאמר בן עשרים
30 בן בדיק מאי הוה? סובא וטובא הוי, שאם אינו יודע בן כמה שנים הוא, דעל ידי חזקה דאין עדים חותמים אלא אם כן נעשה גדול בן עשרים לא הוה משוועין ליה סריס אלא שמע
31 מינה דעל ידי אותה חזקה משוועין ליה סריס. והשתא פריך שפיר: בשלמא למאן דאמר בן שמונה עשרה – היינו דקאמרי מהו לבדוק, אלא למאן דאמר בן עשרים כי בדיק ליה כן, והכי
32 קשיא אתיא להאי דאסיקנא לעיל: נכסי ביד לקוחות הוה קיימי, כדפרישית לעיל. מיהו, למאן דאמר בחזקת היורשים הוה קיימי – מצי למפרך שפיר: בשלמא למאן דאמר בן שמונה עשרה
33 – היינו דקאמר מהו ללבדוק, שלאחר שהביא עדים שהוא בן שמונה עשרה הוי היורשים טוענים שלא הביא שתי שערות עדיין וקטן היה, אפילו בן שמונה עשרה, ואין המכר כלום. אלא
34 למאן דאמר בן עשרים, אפילו לא הביא שתי שערות היה גדול, ואין היורשים יכולים לטעון כלום. אבל הגמרא נקט לישנא למאי דאסיקנא נכסי בחזקת לקוחות קיימי.

לאו

לא מי איתמר עלה כו' — הכא נמי הוה מצי לשנוי בפחות מזמן מוכר, ודיה יודע בטיב משא ומתן, והוי רוצים לבדוק אם הביא שתי שערות אם לאו. שאם הוא קטן — הרי כפעותות, שאין ממכר ממכר במקרקעי, כדאמרין בסמוך. אלא שפיר קא משני. **הכ"ר** גרס רבינו חם — דדימנין דאיתי מחמת בריאותא ודימנין דאתו מחמת כחישותא. והכי גרסינן

ב"האשה רבה" (יבמות צו, א) בכל הספרים. וכך נראה יותר, דכי אתו לקמיה דרבי חיאי משמע שרדיין לא הביאו שתי שערות, ולכן אמר להביאם או להכחישם כדי להביא שערות. ולא כספרים דגרסי: זימנא דנתיי מחמת בריאות. **מקחה** מקח וממכרה ממכר — לאו דוקא נקט מקחה מקח, דהא פשיטא. אלא אידי דנקט ממכרה ממכר, נקט נמי מקחה מקח. **לא** אמרו אלא במטלטלי אבל במקרקעי לא — אין לפרש לעדות קרקע, דמאי שנא למטלטלי ועוד, דהכא לא שייכא שום שטות. אלא נראה לפרש דדיני עדות — שיאמרו: כך וכך היתה שוה זו הקרקע. דכיון דמיקרא דעתיה לגבי וזאת ישום אותה יותר משויה, אבל מטלטלים — לא ישום אותם יותר משויה, דמיקרא דעתיה נמי לגבי מטלטלי. וגם אין הפסד במקרקעי כמו במטלטלי. ולטעמך

היינו דקאָתו ואָמרו ליה: מהו לבדוק; אלא אי אָמרת מִן עֲשִׂירִים, כִּי בְּדָקוּ לִיה מָאֵי הָיוּ? וְהָא תַנּוּ: כֵּן עֲשִׂירִים שְׁלֹא הִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעוֹת - וְיָבִאוּ רֵאִיָּה שְׁהוּא בֶּן עֲשִׂירִים, וְהוּא הִפְרִים לֹא חוֹלֵץ וְלֹא כִּנְיָם - לֹא אִיתְמַר עָלָה, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק אָמַר רַב: וְהוּא שְׁנֹלְדוּ בּוֹ סִמְנֵי סְרִיס? אָמַר רַבָּא: דִּיקָא נָמִי, דִּקְתַּנּוּ: וְהוּא הִפְרִים, שְׁמַע מִיָּנָה. וְכִי לֹא נִלְדוּ לוֹ סִמְנֵי סְרִיס, עַד כַּמָּה? תַּנּוּ רַבִּי חִיָּא: עַד רוּב שְׁנוֹתָיו. כִּי אָתָּא לְקַמְיָה דְּרַבִּי חִיָּא, אִי כַּחֲשִׁי - אָמַר לְהוּ: לִבְרִי, וְאִי אֲבִיר - אָמַר לְהוּ: לִכְחוּשׁ, דִּהֲנִי סִמְנֵי זְמַנָּן דְּאִתּוּ מַחְמַת כַּחֲשִׁיתָא, זְמַנָּן דְּאִתּוּ מַחְמַת בְּרִיּוּתָא. אִיבְעִיָּא לְהוּ: תוּךְ זְמָן פְּלַפְנִי זְמָן, אוּ פְּלֹאחֵר זְמָן? (אָמַר) רַבָּא אָמַר רַב נַחֲמָן: תוּךְ זְמָן פְּלַפְנִי זְמָן; רַבָּא בַר רַב שִׁילָא אָמַר רַב נַחֲמָן: תוּךְ זְמָן פְּלֹאחֵר זְמָן. וְהָא

דְּרַבָּא לֹא בְּפִירוּשׁ אִיתְמַר אֱלָא מִכְּלָלָא אִיתְמַר, דִּהְהוּא תוּךְ זְמָן דְּאָוִיל זְבִין נִכְסֵי וְאָתָּא לְקַמְיָה דְּרַבָּא, אָמַר לְהוּ: לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם; מָאֵן דִּחְזָא סָבַר: מִשּׁוּם דִּתוּךְ זְמָן פְּלַפְנִי זְמָן, וְלֹא הָיָא, הָתָם שְׁטוּתָא יִתְרִיתָא חֲזָא בִּיהּ, דִּהְיוּ קָא מִשְׁחָרַר לְהוּ לְעַבְדִּיהּ. שְׁלַח לִיה גִּידֵל בַּר מְנַשֵּׁיא לְרַבָּא, וְלִמְדֵנוּ רַבִּינוּ: תִּינוּקָת בַּת אֲרַבְעַ עָשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד יוֹדַעַת בְּטִיב מִשָּׂא וּמִתָּן, מַהוּ? שְׁלַח לִיה: אִם יוֹדַעַת בְּטִיב מִשָּׂא וּמִתָּן - מִקְחָהּ מִקָּח וּמִמְכָּרָהּ מִמְכָּר. וְלִשְׁלַח לִיה: תִּינוּק - מַעֲשֶׂה שְׁהָיָה כִּף הָיָה. - וְלִשְׁלַח לִיה: תִּינוּקָת בַּת שְׁתֵּים עָשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד - מַעֲשֶׂה שְׁהָיָה כִּף הָיָה. וְהָא דְרַבָּא לֹא בְּפִירוּשׁ אִיתְמַר אֱלָא מִכְּלָלָא אִיתְמַר, דִּהְהוּא פָּחוֹת מִכֵּן עֲשִׂירִים דְּאָוִיל זְבִין נִכְסֵי אָבוּהּ, כִּגִּידֵל בַּר מְנַשֵּׁיא, אָתָּא לְקַמְיָה דְּרַבָּא. אָמַר לִיה קְרוֹבִיָּה: זֵיל אֲכוֹל תַּמְרֵי וְשִׁדֵּי בִיהּ קְשִׁייתָא בִּי רַבָּא, עַבְדַּי הִכִּי, אָמַר לְהוּ: זְבִינִיה לֹא זְבִינִי. כִּי קָא פְּתַבּוּ לִיה שְׁטָרָא, אָמַר לִיה לְקוֹחוֹת, זֵיל אִיקְמָא לִיה לְרַבָּא: מְגִלַּת אֶסְתֵּר בּוֹזָא, שְׁטָרָא דְּמָר בּוֹזָא? אָוִל אָמַר לִיה; אָמַר לְהוּ: זְבִינִיה זְבִינִי. אָמַר לִיה קְרוֹבִיָּה: לְקוֹחוֹת אֲנִימְוִהוּ אָמַר לְהוּ: מְסַבְּרִי לִיה סָבַר, כִּיֵּן דְּמְסַבְּרִי לִיה וְסָבַר - מִידַע יָדַע, וְהָא דְּעַבְדַּי הִכִּי - חוֹצֵפָא יִתְרָא הוּא דִּהְיוּ בִּיהּ. אָמַר רַב הוּנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻעַ: וְלַעֲדוֹת - עֲדוֹתָא עֲדוֹת. אָמַר מַר זוּמְרָא: לֹא אָמַרְנָא אֱלָא לְמַפְלָטְלִי, אֲבָל לְמַקְרָקְעִי לֹא. אָמַר לִיה רַב אֲשִׁי לְמַר זוּמְרָא: מָאֵי שְׁנָא מַפְלָטְלִי? דְּזִבִּינִיה זְבִינִי, אֱלָא מַעֲתָה, הָא דִּתַּנּוּ: הַפְּעוּמוֹת - מִקְחָן מִקָּח וּמִמְכָּרָן מִמְכָּר בְּמַפְלָטְלִין, הִכִּי נָמִי דְּעִדּוֹתָא עֲדוֹת אָמַר לִיה: הָתָם כְּעִנָּא "וְעִמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים", וְלִיכָא. אָמַר אֲמִימָר: וּמִתַּנְתּוּ מִתַּנְתָּה. אָמַר לִיה רַב אֲשִׁי לְאֲמִימָר: הֲשִׁתָּא, וּמַה זְבִינִי דְּמִקְבֵּל זוּזֵי אָמְרָתְךָ דָּלָא, דְּלָמָא מוֹזִיל וּמוֹזֵבִין - כֹּל שֶׁפֶן מִתַּנְתָּ דָּלָא מְטִי לִיה וְלֹא מִיָּדִי אָמַר לִיה: וְלִטְעִמְךָ

היינו דאָמרו ליה מהו לבדוק — שאם לא ימצאו בו שערות יחזיקוהו כקטן עד עשרים, כדמפרש ואיל. ודוקא לענין למכור בנכסי אביו תרתי בעינן, שמנה עשרה שנים ושערות. אבל לענין עונשים ומוצות — מבן שלש עשרה חשיב גדול אם הביא שערות. **יבאי ראיא** — קרובי האלמנה, כדי לפטרה מזה היבם, להחזירה לשוק בלא חליצה ויבום. והוא הפסוק בו' — והרי הוא סריס, ולא חולץ לא מיהב. כדאמר במבמות דלא קרינא ביה "להקים לאחיו שם", וכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה. אלמא, מבן עשרים ואילך, אף על גב דלא אייתי שערות — כגדול מחזיקין ליה, ומפני שהוא סריס לא אייתי שערות. והוא שנולדו בו סימני סריס — סימני המפורשין ביבמות (פ, ב), דכיון דאיכא תרתי — חשבנין ליה כגדול. אבל בן עשרים שלא הביא שערות, ואין בו סימני סריס — חשבנין ליה כקטן עד רוב שנותיו, כדמפרש ואיל. ואי נולדו בו סימני סריס מקמי דליהוי בן עשרים, ושערות נמי לא אייתי — אכתי לא סוכינן למיחשביה סריס עד דליהוי בן עשרים ויהא בו סימני סריס, דאיכא תרתי. וכי לא נולדו בו סימני סריס — ושערות נמי לא הביא, עד כמה נחזיקוהו כקטן? רוב שנותיו — שלשים ושש שנים, שדן רוב שבעים, כדכתיב "ימי שנותיו בהם שבעים שנה" (תהלים צ). הני סימנים זימנין בו' — פירוש הוי, ואדלקמיה קאי, כי אתו לקמיה דרבי חיאי בו', כחישותא — כשהנער כחוש בבשרו. כי אתו לקמיה — המתעכבין יותר מדאי להביא שערות. אכחשוהו — דלמא מחמת בריאותא נתר ליה. תוך זמן — שנת שמנה עשרה גופיה למר, ושנת עשרים גופיה למר, והביא שערות. כלפני זמן — שאין מכירו מביה בנכסי אביו. דההוא תוך זמנו — שמכר בנכסי אביו. ולא היא — מהכא לא פשטינן ליה. דקא משחרר ליה לעבדיה — וזהו איבוד ממון בחנם, שאין לו בה הנאה. אית דגרסי: מקחה מקח וממכרה ממכר במטלטלין — ולא מביא בת ארבע עשרה. אלא אפילו כבת שב ובבת שית, כדתנן הפעותות בו' ומוקים להו בגיטין כבר שית וכבר שבע, אלא מעשה שדיה כך היה. ולא נהירא, דמאי אתא לאשמועינן? מתנינן היא: הפעותות מקחן מקח בו', ואפילו אין יודעין יפה בטיב משא ומתן, דהא כבר שית כבר שבע מוקמית לה ונראה בעיני דבמקרקעי מיירי, ולא גרסינן "במטלטלין". והכי מפרש לה: שלח ליה רב גידל בר

מנשיא לרב, ילמדנו רבינו: תינוקת בת ארבע עשרה שיעדע בטיב משא ומתן מהו למכור בנכסי אביה, אף על גב דלא הויא בת עשרים? מהכא שמעינן דעד השתא איירינן בשאין יודע כל כך בטיב משא ומתן, ואפילו הכי מבן עשרים ואילך מוכר בנכסי אביו, והואיל ואינו שוטה ממש. אבל בפחות מבן עשרים — בעינן חכמה יתירה למכור בנכסי אביו. הכי גרסינן: שלח ליה אם יודעת בטיב משא ומתן מקחה מקח וממכרה ממכר. ולישלח ליה בתיוק בו'. והא דרבא לאו בפירוש בו' — לא גרסינן הכא כלל. והכי גרסינן: ההוא פחות מבן עשרים שמכר בנכסי אביו, כגידל בר מנשיא, בחזקת יודע בטיב משא ומתן, אֲתָא לְקַמְיָה דְּרַבָּא — כדי לחזור בו, ולומר שאינו יודע בטיב משא ומתן. אָמַר לִיה קְרוֹבִיָּה — לאותו יתום. זֵיל אֲכוֹל תַּמְרֵי — והשלך גרעינים לפני רבא, וידיה סבור שאתה שוטה, ויחזיר לך נכסך. כִּי בַתְּבוּ לִיה שְׁטָרָא — פסק דין שבייב מן נכסיו. אָמַר לִיה לְקוֹחוֹת בו' — הורוהו דבר חכמה שיאמר לפני רבא, ויחשב חכם בעיניו יודע בטיב משא ומתן, ולא יפסידו לקוחות מקחם. מְגִילַת אֶסְתֵּר — שהוא דבר גדול, רגיל סופר לכתוב בוזא, ובשביל שטר קטן שכותב לי שואל לי וזו: בתמיה. אָמַר לִיה — קרובים לרבא. לְקוֹחוֹת אֲנִימְוִהוּ — לומר כן להא, אך אינו יודע כלום. אָמַר לְהוּ בִּין דְּמַסְבְּרִי לִיה — דבר חכמה, יודע להבין — חכם הוא. וממכרו ממכר. והאי דשרא קשייתא — חוצפא בעלמא הוא דעבד, ולא מתוך שטות. אָמַר רַב (זירא) [הונא] ולעדות מעיד — אף על פי שאמרנו בפחות מעשרים שאינו יודע בטיב משא ומתן, ואינו מוכר בנכסי אביו, אבל לעדות — נאמן הוא להעיד מה שראה ושמע מבן שלש עשרה ואילך שהביא שתי שערות, והואיל ואינו שוטה. אֲלָא בְּמַפְלָטְלִי — בעדות מטלטלי. מָאֵי שְׁנָא — עדות מטלטלי דנאמן. מִשּׁוּם דְּזִבִּינִיה זְבִינִי — במטלטלי, אף על פי שאינו יודע בטיב משא ומתן, דהיינו פעוּתוֹת — הכי נמי דעדותו במטלטלי היא עדות. אֲלָא מַעֲתָה הָא דְקַתְּנִי הַפְּעוּמוֹת בו' — ומוקמין לה בעינינו: כבר שית כבר שבע. וְעִמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים — בעדות מוקמין לה במסכת שבועות (ל, א), ובעיני אנשים ולא קטנים. אָמַר אֲמִימָר וּמִתַּנְתּוּ — של בן שלש עשרה יום אחד הוא מתנה, אף על פי שאינו יודע בטיב משא ומתן, ואין מכירת קרקעותיו מכירה. הֲשִׁתָּא וּמַה זְבִינִי דְקִשְׁקִיל זוּזִי — דדרך חכמה היא זאת, אפילו הכי תקינו רבנן דלא ליהוי זבני עד שיהא בן עשרים, והואיל ואינו בקי בטיב משא ומתן. מתנה שהוא דרך שטות מיבעי, דתקון רבנן דלא ליהוי מתנה?

בבא בתרא דף קנה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קכא

על תינוקות, ולא על תינוק. ומשיבה: **מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה** לפניו והסתפק בו
כִּד הָיָה. ומבררת עוד: **וְלִשְׁלַח לִיָּה תִּינוּקָת בַּת שְׁתֵּים עָשָׂר שָׁנָה**
וְיוֹם אַחֵר, שדינה כגדולה לכל דבר, מדוע שאל על בת ארבע עשרה
שנה ויום אחד. משיבה הגמרא: **מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה כִּד הָיָה**.
הגמרא מביאה מעשה מהענין הנ"ל: **(וְהָא דְרַבָּא לֹא כְפִירוּשׁ**
אִיתְמַר אֱלָא מִכְּלָלָא אִיתְמַר דְּ)הוּא נער שהיו לו סימנים והיה
פָּחוֹת מִכֵּן עֲשָׂרִים, דְּאִזֵּל וְבִין נְכֵסִי [אִכְוָהוּ כְּגִידֵל בַּר מְנַשְׁיָא] –
שהלך ומכר קרקעות שירש מאביו, בחזקת שהוא יודע בטיב משא
ומתן ויכול למכור אף שאינו בן עשרים, וכמו שנברר בשם גידל בר
מנשיא. ולאחר המכירה **אַתָּא –** בא הנער לְקַמְיָה דְּרַבָּא כדי לומר
שאינו יודע בטיב משא מתן ואין מכירתו מכירה, **אַמְרוּ לִיָּה קְרוֹבִיָּה**
– יעצו לו קרובי, **וְיֵל אַבּוּל תַּמְרֵי וְשָׂדֵי בֵּיה קִשְׁיָתָא בִּי רַבָּא –** לך
אכול תמרים, והשלך את הגרעינים לפני רבא, ויחשוב שאתה שוטה,
ויחזיר לך נכסך. **עֲבַד חֲבִי –** הלך ועשה כן. כיון שראהו רבא עושה
כן, **אַמְרַ לְהוּ לְלִקְחוֹת, וְכִינִיָּה לֹא וְכִינִי –** אין ממכרו ממכר. **בִּי קָא**
כְּתִבּוּ לִיָּה שְׁטָרָא – כאשר הסופרים היו כותבים שטר פסק דין
בשביל הנער, **אַמְרוּ לִיָּה לְקִחוֹת לנער, וְיֵל אִמְיָא –** תאמר ליה
לְרַבָּא דבר חכמה שתהיה חשוב בעיניו, וכוונתם היתה שרבא יראה
שהנער יודע בטיב משא ומתן וממכרו קיים, וכך יעצו לו לומר **מְנַלָּת**
אַסְתָּרָא, שהוא דבר גדול, גליל סופר לכתוב כְּמַחֲזִיר וְזוּלָּא, וְשְׁמָרָא
דְּמַר – שטר פסק דין של אדוני, שהוא דבר קטן, רוצה הסופר לכתוב
גם כן כְּזוּלָּא, **אִזֵּל הנער ואִמְרַ לִיָּה לרבא כן. אִמְרַ לְהוּ רבא וְכִינִיָּה**
וְכִינִי, כי רואה אני שהוא פיקח ויודע בטיב משא ומתן. אִמְרוּ לִיָּה
קְרוֹבִיָּה של הנער לרבא, אין מזה ראייה שהוא פיקח, כי לְקִחוֹת
אֲנִמְרוּהוּ – לימדוהו לומר כן. **אַמְרַ לְהוּ רבא לקרובים, הרי מְסַבְרִי**
לִיָּה סָבַר – כשמשבירים לו דבר חכמה הוא מבין, **וְכִינִי דְּמְסַבְרִי לִיָּה**
וְסָבַר, מִידַע יָדַע – הרי הוא חכם ויודע בטיב משא ומתן, **וְהָא דְּעֲבַד**
חֲבִי – ומה שהיה אוכל תמרים ומשליך גרעינים לפני, לא עשה כן
אלא משום **חִוְצָפָא יִתְרָא הוּא דְּהָיָה בֵּיה ולא משום שטות.**
הגמרא מביאה דין נוסף: **אַמְרַ רַב הוּנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, אַע"פ**
שפחות מִבֵּן עֲשָׂרִים שאינו יודע בטיב משא ומתן, אינו מוכר בנכסי
אביו, אין זה אלא לגבי מכירה, וְלִעְדוּת – אבל לענין עדות, **עֲדוּתוֹ**
עדות, שנאמן להעיד על מה שראה ושמע מאז שהיה בן שלש
עשרה והביא שתי שערות.
אַמְרַ מַר זוטרא, לא אִמְרַן שנער כזה יכול להעיד אֱלָא לְגַבִּי עדות
על מַטְלָטְלִי, אֲבָל לְמַקְרָעֵי לא. מקשה רב אשי: **אַמְרַ לִיָּה רַב אַשִּׁי**
לְמַר זוטרא, מַאי שָׁנָא – מדוע במַטְלָטְלִי יכול להעיד, וכי משום
דְּכִינִיָּה וְכִינִי, אבל בקרקעות שאין ממכרו ממכר, אינו מעיד, **אֱלָא**
מַעֲתָה, הָא דְּהָנֵן במשנה בגיטין (טז) הַפְּעוּמוֹת – קטנים, בני שש או
שבע, תיקנו חכמים שיהיה מִקְחָן מִקְחָן וּמִמְכָּרָן מִמְכָּרָן בְּמַטְלָטְלִין,
חֲבִי נָמִי דְּעֲדוּתָן עדות – וכי נאמר שמשום כך יוכלו הם להעיד על
כל פנים על מטלטלין, והרי לא שמענו דבר זה מעולם.
מתרץ מר זוטרא: **אַמְרַ לִיָּה מַר זוטרא לרב אשי, הָתֵם בְּדִינֵי עדות**
בְּעִינָא – צריך שיתקיים הכתוב (דברים יט ז) **וְעִמְדוּ שְׁנֵי אַנְשִׁים,**
שיעמדו שני עדים המתאימים להגדרה 'אנשים', וְלִיָּבָא – ובקטנים
לא מתקיים דין זה, שאינם נקראים 'אנשים'.
הגמרא מבררת אם יש חילוק בין מכירה למתנה: **אַמְרַ אֲמִימַר,**
וּמַתְנָהוּ של הנער בן שלש עשרה שנה ויש לו סימני גדלות, אף על
פי שאינו יודע בטיב משא ומתן, ואין ממכרו בקרקעות שירש מאביו
ממכר, מכל מקום מתנתו בהן חרי היא מַתְנָה.
מקשה רב אשי: **אַמְרַ לִיָּה רַב אַשִּׁי לְאֲמִימַר, ולאו קל וחומר הוא,**
הַשְׁתָּא וְכִינִי – ומה בענין מכירה, שהיא דרך חכמה משום
דְּמַקְבֵּל וְזוּי בתמורה למה שמוכר, **אַמְרַת דְּלָא –** אמרנו שתקנו
חכמים שאינו יכול למכור את נכסי אביו, משום דְּלִקְמָא מוֹזִיל וּמוֹכֵן
– שמה ימכור בזול מאחר שהוא קטן ואין דעתו שלמה, אם כן **כָּל**
שֶׁכֶּן שיתקנו חכמים שלא יוכל לתת נכסי אביו בְּמַתְנָה, דְּלָא מְטִי לִיָּה
וְלָא מִיָּד – שלא מגיע אליו דבר בתמורה, ואין זו אלא דרך שטות.
מתרץ אמימר: **אַמְרַ לִיָּה אמימר לרב אשי,**

הִינֵנּוּ דְּקִאָתָא ו-באו] בני המשפחה וְאִמְרוּ לִיָּה לרבי עקיבא מהו
לְבִדְקָן, שאם אין לו שערות, אף שהוא בן שמונה עשרה, דינו כקטן
ואין ממכרו ממכר. **אֱלָא אִי אִמְרַת שרק מִכֵּן עֲשָׂרִים יכול למכור,**
כִּי בִּדְקוּ לִיָּה מַאי הָיָי – כשיבדקו, אף אם לא ימצאו סימנים, מה
תועיל להם הבדיקה, והרי דאי מדובר שהיה בן עשרים, וכיון שכן
הָא תַּנֵּן במשנה (נדה מה) לגבי דין יבום, כֵּן עֲשָׂרִים שִׁלָּא הִבִּיא שְׁתֵּי
שְׁעָרוֹת שהן סימני גדלות, יִבְיָאוּ רַאִיָּה שֶׁהוּא כֵּן עֲשָׂרִים, וְהָרִי דִינוֹ
שֶׁהוּא הַפְּרִים, וסריס לא חוֹלֵץ וְלָא מִיָּבָם. ומבואר שכן עשרים, אף
שלא הביא שערות, מחזיקים אותו כגדול, ואומרים שלא הביא
שערות מפני שהוא סריס. ואם כן אף אם היורשים לא ימצאו שערות,
מכל מקום גדול הוא.
מתרצת הגמרא: **לֹא אִיתְמַר עֲלָה –** וכי לא נאמר בבאור משנה זו,
אַמְרַ רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק אִמְרַ רַב, וְהוּא שְׁנוּלְדוּ בִּז סִימְנֵי
סָרִיס, כלומר, שמלבד גיל עשרים יש תנאי נוסף, שצריך שיהיה בו
סימני סריס המפורשים ביבמות (טז). ולכך לא קשה על רב הונא בר
חנינא, כי אף שהמוכר היה בן עשרים, כיון שלא נולדו בו סימני סריס,
אינו סריס, ודינו תלוי בהבאת שערות.
מסייע רבא: **אַמְרַ רַבָּא, דְּקָא נָמִי –** כך מדוקדק גם מלשון המשנה,
מְדַקְלָנִי וְיָבִיא רַאִיָּה שהוא בן עשרים וְהוּא הַפְּרִיס, ומשמע ש'הוא
הסריס' הוא תנאי נוסף ולא הוראת הדין. מסיקה הגמרא: **שְׁמַע מִיָּנָה**
– אכן מוכח כן.
מבררת הגמרא: **וְכִי לֹא נִלְדוּ לוֹ סִימְנֵי סָרִיס וגם שערות לא הביא,**
עַד כִּמָּה נחזיקנו כקטן. משיבה הגמרא: **תַּנֵּן ו-שנה] רַבִּי חִיָּיא, עַד**
רֹב שְׁנוּתֵינוּ, והיינו שלשים ושש שנה.
הגמרא מביאה הנהגת רבי חייה לגבי בדיקת סימנים: **כִּי אִתָּא**
לְקַמְיָה דְּרַבִּי חִיָּיא – כאשר היו באים לפני רבי חייה לשאול בדבר
נער שנתעבב יותר מודאי להביא שתי שערות, **אִי כְּחִיש –** אם הנער
היה כחוש בבשרו, **אַמְרַ לְהוּ, לִיָּבָר –** להבריאו על ידי אכילה
ושתייה, **וְאִי אֲבָרִי –** ואם היה בריא בשר, **אַמְרַ לְהוּ, לִיָּכְחוּש –**
להכחישו על ידי מיעוט אכילה, והטעם משום דְּהָנִי סִימְנֵי – שתי
שערות וְזִמְנִין דְּהָתוּ מִקְחָת בְּחִישוֹתָא, והטעם משום דְּהָנִי סִימְנֵי – שתי
הכחשות, וְזִמְנִין דְּהָתוּ מִקְחָת בְּרִיּוּתָא ו-השמנה].
הגמרא חוזרת לדון בתקנה, שאין הנער יכול למכור בנכסי אביו:
אִיבְעִיָּא לְהוּ תוֹךְ זִמְנִין בְּלִפְנֵי זִמְנִין אוֹ בְּלִאֲחֵר זִמְנִין – שנת השמנה
עשרה עצמה, או שנת העשרים עצמה, האם דינה כשנה שלפניה,
שאינו מוכר, או כשנה שלאחריה, שיכול למכור. משיבה הגמרא:
(אִמְרַ) רַבָּא אִמְרַ רַב נַחֲמָן, תוֹךְ זִמְנִין בְּלִפְנֵי זִמְנִין, וְרַבָּא בַר רַב שִׁילָא
אַמְרַ רַב נַחֲמָן, תוֹךְ זִמְנִין בְּלִאֲחֵר זִמְנִין.
מדקדקת הגמרא: **וְהָא דְּרַבָּא שאמר תוך זמן כלפני זמן, לֹא כְפִירוּשׁ**
אִיתְמַר – לא שמע אדם שמועה זו מפי רבא, **אֱלָא מִכְּלָלָא אִיתְמַר**
– אלא למדו כן מהמעשה שהיה. דְּהָתוּא תוֹךְ זִמְנִין – אותו נער
שהתחיל את שנת השמנה עשרה, **דְּאִזֵּל וְכִינִי נְכֵסִי –** שהלך ומכר
קרקעות שירש מאביו, **לְקַמְיָה דְּרַבָּא –** ובאה השאלה לפני
רבא, **וְאִמְרַ לְהוּ, לֹא עֲשֶׂה וְלֹא כְלוּם, ולא חלה המכירה. מַאי**
דְּהָתוּ – מי שראה מעשה זה, סָבַר שרבא פסק כן מִשּׁוּם שהוא סובר
דְּתוֹךְ זִמְנִין בְּלִפְנֵי זִמְנִין, וְלֹא הָיָא אלא הטעם דְּהָתֵם שְׁמוּתָא יִתְרִיתָא
הָיָא בֵּיה – רבא ראה בנער זה שהתנהג בדרך שטות יתירה, דְּהָתוּ
קָא מְשַׁתְּרַר לְהוּ לְעִבְרִיָּה – שהיה משחרר עבדים שלו, וזהו איבוד
ממון בחנם. וכיון שהיה מתנהג בדרך שוטים, אין ממכרו ממכר, אף
על פי שהגיע לזמן הראוי למכור בנכסי אביו.
הגמרא עוברת לדין נוסף מאותו הענין: **שִׁלָּח לִיָּה גִידֵל בַּר מְנַשְׁיָא**
לְרַבָּא, וְלִמְדוּ רַבִּינוּ, תִּינוּקָת בַּת אַרְבַּע עָשָׂר שָׁנָה וְיוֹם אַחֵר
שהיא יודעת בטיב משא ומתן, מהו שתמכור קרקעות שירש
מאביו. שִׁלָּח לִיָּה רבא. אִם יודעת בטיב משא ומתן, מִקְחָה מִקְחָה
וּמִמְכָּרָה מִמְכָּר, כי לא תיקנו שעד גיל עשרים אין ממכרו ממכר,
אלא משום שנער עלול למכור בזול, אבל מי שידוע בטיב משא
ומתן, אין לחשוש לכך, וממכרו ממכר.
מבררת הגמרא: **וְלִשְׁלַח לִיָּה תִּינוּק –** מדוע שאל גידל בר מנשיא

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 מ"ז. אע"פ שלא התפללו הקהל עדיין אם קדם היחיד והתפלל ערבית של שבת מבעוד יום¹⁷³ חל עליו קבלת
- 2 השבת ואסור בעשיית מלאכה קלד-קלה¹⁷⁴ אפילו אם אומר בפירוש שאינו רוצה לקבל עדיין אין זה מועיל כלום
- 3 כיון שהזכיר כבר ענינו של יום בתפלה קלד¹⁷⁵:

חלק ב' סימן רסג, מי ומי המדליקין ואם טענו ביום המעונן טעניף טז

הלכתא רבתא

מוקדם במשך כל השנה - אלא בקיץ בלבד (כדי שלא לשנות זמן אכילתו מהרגיל, או בשביל התינוקות) אין זה בגדר מנהג - ולא נאסר אלא הבעל בלבד¹⁷⁷.
קלן¹⁷⁸ עניינו של יום בתפלה - היינו בתפלת העמידה, אבל נהגו היום לקבל עליהם תוספת שבת כבר באמירת 'ברכו'¹⁷⁹, או באמירת 'מזמור שיר ליום השבת'¹⁷⁹.
אמנם גם במקום שנהגו לקבל שבת ב'ברכו', מועיל תנאי שלא יקבל עליו שבת - עד שיזכיר ענינו של יום בתפלה¹⁸⁰.

צינונים והוספות

התפלל תפלת ערבית של יו"ט וגם עדיין לא קבלו רוב הצבור עליהם קדושת יו"ט דהיינו שעדיין לא אמרו ברכו של תפלת ערבית של יו"ט שאמירת ברכו הוא קבלת שבת ויו"ט כמ"ש בס' רס"א אבל אם כבר אמרו רוב הצבור ברכו הרי הוא נגדר אחר רוב הצבור וחל גם עליו קדושת יו"ט ואסור לערב עירובי תבשילין כמו ביו"ט עצמו ואין צריך לומר שאם הוא בעצמו קיבל עליו יו"ט כגון שהתפלל תפילת ערבית של יו"ט אע"פ שהצבור לא אמרו עדיין ברכו שאסור לו לערב. (וראה עוד בסימן ל' סעיף ה לענין האם תפילת ערבית של היחיד או הציבור עושה את הזמן כלילה - לענין הנחת תפילין, ובסימן קפח סעיף יז לענין הזכרת מעין המאורע של אותו יום בברכת המזון, כשהתפלל ערבית באמצע סעודתו מבעוד יום).
וכל הנ"ל הוא לענין עשיית מלאכה בעצמו, אבל לעשיית מלאכה ע"י נכרי בין השמשות, או ע"י אחר קודם בין השמשות נתבאר להלן סעיף כה (ע"י אחר), ובס' רס"ג (נכרי).
176 (וראה להלן סעיף כה) וצריכה להדליק נרות קודם תפילתו, בדי השלחן סי' עו סק"ה בשם הפרמ"ג מש"ז סק"א.
177 (שו"ת באר משה ח"ב סי' יט).
178 (שו"ת אגרות משה ח"א סי' לח, והוסיף שמכל מקום יחמירו שלא לעשות מלאכת הבעל).
אמנם בשו"ת שבט הלוי ח"ז סי' לה כתב שאין לחלק מאיזו סיבה קבל עליו שבת, וכל שהבעל קיבל עליו שבת חלים כל חיובי שבת גם על בני ביתו.
179 כדלעיל סימן רסא סעיף ז.
180 קצות השלחן סי' עו ס"א, וראה שם בבדה"ש סק"ב שבמדיניות שהיו מתפללים מבעוד יום - היו מקבלים את השבת באמירת 'ברכו', משא"כ בזמננו שרגילים לומר 'ברכו' לאחר השקיעה, מקבלים השבת באמירת 'מזמור שיר ליום השבת', וראה עוד מה שדן לגבי קבלת שבת באמירת 'לכה דודי' או 'בואי כלה'.

קלג¹⁷³ מבעוד יום - לאחר פלג המנחה.
קלד¹⁷⁴ ואסור בעשיית מלאכה - אפילו שבת, ואפילו לדבר מצוה וצורך גדול¹⁷⁴.
קלה¹⁷⁵ ואסור בעשיית מלאכה - כשגדול הבית מקבל עליו שבת על ידי תפלת קבלת שבת קודם זמן הדלקת נרות - דעת רוב הפוסקים שאשתו ובני ביתו נגררים אחריו - ואסורים במלאכה¹⁷⁵, ויש שכתבו שאינם נגררים אחריו מעיקר הדין - אלא שרצוי שידליקו נרות קודם אמירתו ברכו¹⁷⁶, ויש שכתבו שעכ"פ מי שאינו מקבל את השבת

173 דאין להתפלל ערבית קודם לכן כדלהלן סי' רסז ס"ב.
174 שני ענינים בקבלת שבת: קבלת תוספת שבת וקבלת שבת עצמה, כאשר מקבל עליו תוספת שבת - דינו כבין השמשות ואינו נאסר בעשיית שבתות, אבל בקבלת שבת עצמה דינו כבשבת עצמה ואסור אפילו בעשיית שבתות. כמבואר לעיל סימן רסא קו"א סק"ג, ועד"ז בס' שצג ס"ב: אחד עירובי חצירות ואחד שיתופי מבואות מערבים אותם בין השמשות מטעם שנתבאר בס' רס"א. ואפילו אם כבר קיבל עליו תוספת שבת ויש אסורין אם קבל עליו תוספת שבת (והעיקר כסברא הראשונה בקבלת תוספת שבת בלבד אבל אם התפלל תפלת ערבית של שבת הרי קבל עליו שבת עצמה כיון שהתפלל תפלת ליל שבת ונאסר בכל השבתות כמו בשבת עצמה לבד ממה שנעשה ע"י אחר כמו שנתבאר בס' רס"א ורס"ג ואפילו אם הוא לא התפלל אם רוב הציבור התפללו המיעוט נמשכים אחריהם בעל כרחן ולא משגמרו התפלה אלא אפילו משהתחילו אותה דהיינו עניית ברכו כמו שנתבאר שם).
175 ותפלת ערבית דינה כקבלת שבת עצמה שאסור אפילו בעשיית שבתות כמבואר בסימן שצג הנ"ל, ועד"ז בסימן רסא ס"ג: אבל אם כבר קיבל עליו שבת בתפלת ערבית של שבת שהתפלל מבעוד יום או שענה ברכו עם הצבור או שרוב הצבור ענו ברכו אף על פי שהוא לא ענה עמהם שחל עליו השבת בעל כרחו אע"פ שאינו רוצה לקבלו כמ"ש בס' רס"ג אסור לו לעשות בעצמו כל שבות אפילו קודם בין השמשות אפילו לדבר מצוה וצורך גדול כגון להטמין חמין לשבת בדבר שאינו מוסיף הבל אפילו אין לו מה יאכל בשבת וכן לערב עירוב חצרות אף על פי שצריך מאוד לטלטל בחצר צרכי שבת וכל כיוצא בזה. ע"כ.
ועד"ז בס' תקנז ס"ט: מותר לערב בבין השמשות של ליל יו"ט אע"פ שהוא ספק לילה לפי שספק דברי סופרים להקל ואנו תולין לומר עדיין יום הוא במה דברים אמורים כשעדיין לא

מד אלו הפסולים לנשיאת כפים מדברי סופרים מי שיש לו מומין בפניו או בידיו כגון שידייו הן כפופות או עקומות לצדיהן או שהן בוקניות דהיינו שמומרות בנקודות דקות וכן אם פניו בוקניות או עקומים לא ישא את כפיו מפני שהעם מסתכלין בו ובאים לידי היסח הדעת וה"ה מי שיש לו מומין ברגליו במקום שעולין לדוכן בלא בתי שוקיים שהמומין גלויים ומסתכלין בהם.

אבל מומין שבסתר אינן פוסלין לנשיאת כפים אף על פי שפוסלין לעבודה שבמקדש ולא הוקשה נשיאת כפים לעבודה אלא לענין עמידה שנאמר לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו לעמידה הוקשה ולא לדבר אחר (שאם לא בא הכתוב אלא ללמד על שירות שהיא בעמידה הרי כבר נאמר לעמוד לשרת ושנה עליו הכתוב לעכב שנאמר העומדים שם וגו'):

מה וכן מי שרירי יורד על זקנו או שעניו זולפות דמעה וכן סומא אפילו באחת מעיניו לא ישא את כפיו מפני שמסתכלין בו.

ואם היה דש בעירו דהיינו שהם רגילים בו ומכירים הכל שיש בו אותו מום בין שאותו מום הוא בפניו בין בידיו ורגליו ישא את כפיו ואפילו הוא סומא בשתי עיניו.

וכל מי ששהה ל' יום בעיר כמדם זה נקרא דש בעירו והוא שהיא עירו שדר בה או שבא לגור בה ושהה בה שלשים יום ואפילו לא בא להשתקע בה להיות מבני העיר אלא בא להיות מלמד או סופר או משרת שנה או חצי שנה נקרא דש בעירו בשלשים יום לפי שרגילים בני העיר לישא וליתן עמו בדברים ומסתכלין בו והרגל עין הוא בלמ"ד יום כמו הרגל הלשון שנתבאר בסי' קי"ד אבל אם הולך באקראי לעיר אחרת ושהה בה ל' יום אינו נקרא דש בעירו (עד שיששה בה י"ב חודש) לפי שאין בני העיר רגילים לישא וליתן עמו:

מו אם מנהג המקום לשלשל הכהנים טלית על פניהם אפילו יש בפניו כמה מומין ישא את כפיו כיון שאין לחוש להיסח הדעת אבל אם אין המנהג כן ורצה זה שמום בו לשלשל טליתו אסור שכיון שהוא משונה מחביריו יבואו להסתכל בו ויסיוחו דעתם ואפילו רצו כל הכהנים לשלשל טליתם אין להתיר שכיון שלא הורגלו בני העיר לשלשל טליתם כשישלשלו עכשיו מכירים העם שבשביל זה שיש בו מום הוא ובאין להסתכל בו וכ"ש אם הוא לבדו נושא כפיו ומשלשל טליתו שלא כמנהגם שניכר שבשביל מום שבו הוא ויבואו להסתכל בו.

וכן אם מנהג המקום שידי הכהנים הן לפניו מן הטלית שעל פניהם אפילו יש כמה מומים בידיו ישא את כפיו ויש מי שאומר שה"ה אם מנהג הקהל לכסות פניהם בטלית אפילו יש בפניו וידיו כמה מומין ישא כפיו ואין נוהגין כן:

מז היו ידיו צבועות אסטים ופואה לא ישא כפיו מפני שהעם מסתכלין בהן אלא א"כ דש בעירו ואם רוב אנשי העיר מלאכתם בכך ישא את כפיו אע"פ שאינו דש בעירו:

מח מי שאינו יודע לחתוך האותיות כגון שאומר אלפיי"ן עייני"ן ולעייני"ן אלפיי"ן שאף שאין עיי"ן בברכת כהנים מכל מקום כשאומר יאר ה' מחזי כאומר יער שעיי"ן ואל"ף

שוין אצלו וכן מי שקורא לסבולת סבולת ולשבולת סבולת וכן מי שקורא לחתי"ן ההי"ן וכן כל כיוצא בזה לא ישא את כפיו אלא א"כ כל בני עירו קוראין כך כגון במדינות אלו שרובם ככולם אינם יודעים להבחין בין עיי"ן לאל"ף לפיכך לא שייך פסול זה בינינו.

ויש מי שאומר שאף במקומות שמצויים הרבה אנשים מאד שאין מבחינים בין שבולת לסבולת נושאים כפיהם (לפי שאין הפסול מחמת שאין יכול לומר האות כראוי אלא מפני שמביא את העם לידי היסח הדעת שהם תמהים עליו כשמשנה קריאת האותיות ובמקומות שהן רגילים בשינוי זה אין חוששין לו ואין מסיחים דעתם מן הברכה ולפ"ז אין לחוש אם קורא לעייני"ן אלפיי"ן אפילו אם כל אנשי המקום קורים כראוי שכיון שאין עיי"ן בברכת כהנים אין לחוש להיסח הדעת.

ועיקר כסברא הראשונה שהפסול הוא מפני שמשנה משמעות לשון הברכה ואין היתר אלא במקומות שרובם ככולם קורין כך שאצלם משמעות הברכה כך היא):

מט קטן אפילו הוא בן י"ג שנה אלא שלא הביא ב' שערות אינו נושא את כפיו בפני עצמו שאין כבוד הצבור להיות כפופים לברכתו אבל עם כהנים אחרים שהם גדולים אפילו אינו בן י"ג שנים שיועד לישא את כפיו נושא עמהם כדי להתחנך במצות ורשאי לברך על נשיאת כפיו כמו שמבין על שאר מצות שהוא פטור מהן מן התורה ומחנכין אותו בהן מדברי סופרים

ומשהביא ב' שערות נושא כפיו אפילו בפני עצמו באקראי ולא בקביעות עד שיתמלא זקנו משום כבוד הצבור שאין כבודם שיברכם יחידי בקביעות מי שלא נתמלא זקנו וכל מי שהגיע לשנים שראוי להתמלאות זקנו דהיינו בן כ' אע"פ שלא נתמלא זקנו דינו כנתמלא ונושא כפיו אפילו יחידי בקבע.

ואינו נקרא קבע אלא כשנושא כפיו בכל יום אבל במדינות אלו שאין הכהנים נושאים כפיהן אלא ברגל אפילו נושא כפיו בכל רגל ורגל אין זה אלא באקראי ורשאי לישא כפיו יחידי אפילו הוא פחות מבן כ' (רק שצריך לדקדק בשערותיו שלא יבא לידי ברכה לבטלה):

נ כהן שהרג את הנפש אפילו בשוגג לא ישא כפיו שנאמר ובפרישכם כפיכם אעלים עיני מכם גם כי תרבו תפלה אינני שומע ידיכם דמים מלאו ואפילו עשה תשובה שהרי נאמר גם כי תרבו תפלה אינני שומע וגו' ויש אומרים שאם עשה תשובה נושא כפיו ולא מנעו ממנו נשיאת כפים אלא כשעומד במדרו ויש להקל על בעלי תשובה שלא לנעול דלת בפניהם וכן נוהגין.

ואם העם מרגנים אחריו שהוא שופך דמים ועומד במדרו כיון שלא נתברר הדבר ישא כפיו וכן אם מל תינוק ומת נושא כפיו כי שמה לא כלל לו חדשיו ואפילו ידוע שכלל לו חדשיו כיון שנתכוין למצוה אין לפסלו מנשיאת כפים וכן אם דחף אשה הרה והפילה נושא כפיו שההורג את העובר פטור אפילו אם כלל לו חדשיו:

1 הטעם לכך שתפלה אינה ממנין תרי"ג המצוות - אף
2 שלענין כוונה תפלה חמורה מאוד, יותר מקריאת
3 שמע
4 [בפרק א' נתבאר דעיקר ענין ה"עבודה" (לשון תיקון
5 ושירות) שאנו "עובדים" את הקב"ה הוא, שאנו מתקנים
6 ועושים את העולם שיהי' דירה לו ית'.
7 והנה, מצינו שלשון "עבודה" סתם קאי על ענין
8 התפלה ומזה מובן שכל המבואר לעיל בענין גדר
9 ה"עבודה" כלפי הקב"ה שייך לתוכנו של ענין התפלה.
10 ולכן מרחיב רבינו בפרקים הבאים (ב-ה) לבאר את
11 ענינה של "עבודת התפלה", וכיצד היא ענין עיקרי
12 ב"עבודה" של עשיית הדירה לו ית' בתחתונים.
13 בפרק זה יבאר את "כללות" ענין עבודת התפלה,
14 בפרק ג' יבאר כיצד התפלה היא הכוונה והפנימיות של
15 כל תרי"ג מצוות, ובפרק ד' יבאר את פרטי חלקי התפלה:
16 והנה עבודה שבלב זהו תפלה.
17 על הפסוק "ולעבדו בכל לבבכם" דרשו רז"ל -
18 "איזו היא עבודה שבלב, זו תפלה".
19 ומאחר שגדר ה"עבודה" כלפי השי"ת לא יתכן
20 אלא לענין עשיית ותיקון העולם שיהי' דירה לו ית',
21 על כרחך צריך לומר, שתוכן ענין התפלה - הנקראת
22 "עבודה שבלב" - הוא: עשיית דירה לו ית'
23 ("עבודה"), כפי ששייך ללב האדם ("עבודה שבלב").
24 [כדי להבין יותר את השייכות בין ה"עבודה" שבתפלה
25 לעשיית "דירה לו ית'", מקדים רבינו לבאר ענין תמוה
26 בענין התפלה בכלל:]
27 ו[התפלה] היא דרבנן, ואינה ממנין המצוות
28 דאורייתא.
29 וצריך להבין זה, דהלא רז"ל החמירו הרבה יותר
30 בכוונת התפלה אפילו מכוונת קריאת שמע,
31 הנמנית ראשונה בתרי"ג מצוות דאורייתא, והיינו
32 מפני שהיא דברים העומדים ברומו של עולם, וא"כ
33 מהו [הטעם] שאינה ממנין המצוות.
34 אע"פ שהתפלה היא רק מדרבנן, מצינו שהחמירו
35 רז"ל מאד בכוונת התפלה, יותר מאשר בכוונת קריאת
36 שמע [כמבואר במשנה דברכות האומנין קורין
37 (קריאת שמע) בראש האילן ובראש הנדבך (אף שקשה
38 לכוון שם), מה שאין רשאים לעשות כן בתפלה (הואיל

39 וחיובין לכוון בה ביותר)]³⁹, אע"פ שקריאת שמע היא
40 מדאורייתא והיא מצוה ראשונה ממנין המצוות.
41 והטעם שהחמירו רז"ל כל כך בכוונת התפלה
42 הוא, מכיון שהתפלה היא מדברים העומדים ברומו של
43 עולם, ולכן היא חשובה ביותר; ולכאורה אינו מובן,
44 אם התפלה חשובה עד כדי כך, למה אינה נכללת
45 במנין תרי"ג מצוות?
46 והענין יובן בחקדים, כי הנה י"ח ברכות דשמונה
47 עשרה הן כנגד ח"י חוליות השדרה, שבתוכן נמשך
48 החוט השדרה.
49 כדי להבין ענין זה של חשיבות הכוונה בתפלה,
50 וכן להבין את כללות ענין "עבודת התפלה" - צריך
51 להקדים ולבאר את מאמר חז"ל שי"ח ברכות בתפלת
52 שמונה עשרה הן כנגד ח"י חוליות שבשדרה (שחוט
53 השדרה נמשך בתוכן).
54 כמובן מאליו, דברי רז"ל מדויקים הם בתכלית
55 הדיוק, גם ברמזים ובמשלים שלהם, וכאשר חז"ל
56 נותנים משל לענין מסוים, פירוש הדבר הוא, אשר: א)
57 שני הדברים (המשל והנמשל) יש להם שייכות פנימית
58 זה לזה. ב) הדמיון בין שני הדברים הוא גם בפרטים
59 שבהם;
60 וכך הוא גם בעניננו. רז"ל המשילו את התפלה
61 לחוט השדרה כי המהות והענין הפנימי של התפלה
62 (וי"ח ברכות שבה), וכן תפקידה לגבי רמ"ח האברים
63 הרוחניים (שהם המצוות, רמ"ח אברין דמלכא, כנ"ל)
64 - הם על דרך מהות וענין חוט השדרה (וח"י החוליות)
65 שבגוף האדם ותפקידו לגבי רמ"ח האברים הגשמיים
66 של הגוף.
67 [ולכן מתחיל רבינו בביאור ענין חוט השדרה (וח"י
68 החוליות שלו) ותפקידו באברי גוף האדם, כדי שמזה נבין
69 את ענין "עבודת התפלה" (וח"י הברכות שבה) ותפקידה
70 ב"אברים" הרוחניים:]
71 והנה על דרך משל באדם יש בגופו רמ"ח אברים,
72 שלשים בפיסת הרגל בו, ח"י חוליות השדרה בו.
73 אך החוט השדרה עצמו הנמשך בתוך החוליות
74 אינו ממנין האברים.
75 ועם כל זה הוא המעמיד ומקיים את כל האברים,
76 שמבריה מן הראש עד הירכיים, ועל ידו נמשך

41 הנה אמרו רז"ל מצות צריכות כוונה.
 42 לפי פשוטו, "מצות צריכות כוונה" פירושו
 43 שיכוון לצאת ידי חובת המצוה, אבל על פי פנימיות
 44 הענינים "כוונה" במצוה משמעה החיות וההתלהבות
 45 שיש לאדם בקיום המצוה (מחמת השגתו את הענין
 46 הפנימי והתוכן הרוחני של המצוה), והיא כמו
 47 "נשמת" המצוה, כמאמר "מצוה בלי כוונה כגוף בלי
 48 נשמה".
 49 כלומר:
 50 כמו שברמ"ח אברי האדם יש גוף ונשמה: הגוף
 51 הוא גשמיות האבר (בשר, גידים ועצמות), והנשמה
 52 היא החיות של האבר המחי' ומקיימת אותו שיהי' אבר
 53 חי; כמו כן הוא בנמשל, שברמ"ח מצוות עשה (אברין
 54 דמלכא) יש גוף ונשמה: גוף המצוה הוא מעשה
 55 המצוה בפועל, ונשמת המצוה היא כוונת המצוה,
 56 היינו ה"חיות" וההתלהבות בקיום המצוה.
 57 והכוונה היינו בחינת התפלה, שהיא בחינת כוונה
 58 ופנימית להמצות.
 59 ענין זה שבכוונת המצוות, ההתלהבות והחיות,
 60 נקבע בלב האדם בשעת התפלה, לפי שאז מתעורר
 61 האדם באהבת ה' וברצון לדבקה בו ית', ורצון זה
 62 מביאו לידי קיום המצוות (כי "אי אפשר לדבקה בו
 63 באמת כי אם בקיום רמ"ח פקודין שהם רמ"ח אברין
 64 דמלכא"); ונמצא, שמכח התפלה מקיים אדם את
 65 המצוות בחשק ובחיות ובכוונה לדבקה בו ית'.
 66 וזהו הפירוש הפנימי ב"מצוות צריכות כוונה" -
 67 שהמצוות צריכות לתפלה; כי כדי שקיום המצוות יהי'
 68 כדבעי, צריך האדם להתפלל ולעורר בעצמו ענין
 69 ה"כוונה".
 70 והיא עיקר המעמיד ומקיים את הרמ"ח מצוות
 71 עשה.
 72 והיא כמשל החוט השדרה שהוא המעמיד ומקיים
 73 את האברים.
 74 ובזה יובן מדוע נמשלה התפלה ל"חוט השדרה":
 75 כשם שחוט השדרה הגשמי ממשיך ומביא את
 76 חיות הנפש לתוך כל האברים הגשמיים, כמו כן
 77 התפלה ("חוט השדרה" הרוחני) ממשיכה ומביאה את
 78 אור וחיות הנשמה (הכוונה הפנימית) לתוך כל
 79 המצוות, והיא העיקר המעמיד והמקיים את כל הרמ"ח
 80 מצוות-עשה.

1 החיות מהמוחין לכל האברים [שחיות הנפש שורה
 2 במוח כידוע], שהאברים מחוברים בצלעות,
 3 והצלעות בחוליות, והחוליות בחוט השדרה.
 4 והחוט אינו בכלל האברים, רק שהוא המקשר בו,
 5 ומתחיל מהמוח ומתפשט עד הרגלים, ולכן אם
 6 נפסק חוט השדרה בו [הרי זו טרפה].
 7 ענינו של חוט השדרה בגוף האדם הוא להמשיך
 8 את חיות הנפש (ששורה במוח) לכל רמ"ח אברי הגוף.
 9 כי תחילת השדרה היא מהמוח, והיא מתפשטת עד
 10 הרגלים, ועל ידי שחוט השדרה (שבו מתלבשת חיות
 11 הנפש) נמשך בחוליות השדרה, חיות הנפש מגיעה
 12 לכל האברים (המחוברים בצלעות המחוברות לחוליות
 13 השדרה).
 14 ונמצא שחוט השדרה מעמיד ומקיים את כל הגוף;
 15 אך אעפ"כ אינו נמנה במנין רמ"ח אברים. אבל אין זה
 16 מחמת שיש איזה חסרון וגרעון במעלתו וחשיבותו של
 17 חוט השדרה, אלא אדרבה, זה גופא שאינו נמנה בין
 18 רמ"ח אברי הגוף מורה על מעלתו וחשיבותו, כי מנין
 19 רמ"ח אברים כולל רק אברים פרטיים שלכל אחד מהם
 20 יש תפקיד מיוחד לעצמו, אבל חוט השדרה אינו אבר
 21 "פרטי" לעצמו (כשאר רמ"ח אברים ה"פרטיים") -
 22 אלא הוא ענין "כללי" הכולל את כל אברי הגוף ביחד,
 23 "הוא המעמיד ומקיים את כל האברים".
 24 כמו כן הנמשל בבחינת המצות, שהם רמ"ח אברים
 25 דמלכא.
 26 וכמו כן הוא גם בנמשל לענין המצוות, הנקראות
 27 "רמ"ח אברין דמלכא":
 28 המצוות שנמנו במנין רמ"ח הן מצוות פרטיות,
 29 שלכל אחת מהן יש ענין פרטי מיוחד לעצמה; אך
 30 ל"רמ"ח אברין דמלכא" - הן רמ"ח מצוות - יש "חוט
 31 שדרה" רוחני שהוא הוא "המעמיד ומקיים" את כל
 32 המצוות כולן - וחוט השדרה הזה הוא התפלה.
 33 [אך לכאורה צריך ביאור:
 34 בשלמא כשמדובר ברמ"ח האברים ה"גשמיים" של
 35 האדם, מובן ש"חוט השדרה" מעמיד ומקיים אותם, כיון
 36 שרק על ידי חוט זה יש להם קישור וחיבור עם חיות
 37 הנפש השורה במוח, אבל מהו תוכן הענין שהתפלה היא
 38 "חוט השדרה" המעמיד ומקיים את רמ"ח המצוות - אברין
 39 דמלכא?
 40 על זה ממשיך:]

1 [ובזה יובן הטעם שחז"ל החמירו מאד בתפלה
2 "לענין כוונה" הרבה יותר מבשאר מצוות דאורייתא
3 (כנ"ל), כיון שכוונת התפלה היא הכוונה (הנשמה)
4 הפנימית של כל המצוות, והיא הממשיכה את הכוונה
5 לכל המצוות].

6 [ומטעם זה גופא אין התפלה ממנין תרי"ג מצוות -
7 כפי שממשיך:]

8 **אע"פ שהוא בעצמו אינו ממנין רמ"ח אברים.**
9 כמו שבמשל, החוט השדרה אינו מכלל מנין
10 האברים (לא מפני החסרון שלו, אלא אדרבה) מפני
11 מעלתו, כיון שהוא ענין כללי הכולל והמקיים את כל
12 האברים ואי אפשר למנותו במנין האברים הפרטיים;
13 כך גם בנמשל ב"חוט השדרה" הרוחני, התפלה,
14 שאינה נמנית במנין המצוות (לא מפני החסרון שלה
15 לגבי המצוות, אלא אדרבה) מפני מעלתה וחשיבותה,
16 כי התפלה היא ענין כללי והיא המקיימת את כל
17 המצוות כולם, וממילא אין שייך למנותה במנין
18 המצוות הפרטיות.

19 [להלן יבאר בעומק יותר את הפירוש הפנימי (הנ"ל)
20 ב"מצוות צריכות כוונה" וכיצד כוונת התפלה היא הכוונה
21 הפנימית של כל המצוות.

22 ונקודת הענין היא:

23 ענין זה שהתפלה היא "נשמת" המצוות ה"מעמידה"
24 אותן, אינו רק מצד האדם המקיימן (שהתפלה מעוררת בו
25 רגש של חיות והתלהבות בקיום המצוה), אלא גם מצד
26 החפצא דהמצוה עצמה.

27 פירוש:

28 נתבאר לעיל שרמ"ח מצוות עשה הן "כלים" שבתוכם
29 נמשך אור אין סוף ב"ה, ולכן המצוות נקראות בשם
30 "אברין דמלכא", כי היחס בין אור אין סוף ב"ה למצוותיו
31 הוא כמו חיות הנפש ואברי הגוף; אך המשכת אור אין
32 סוף ב"ה בתוך המצוות היא על ידי כוונת המצוות.

33 וזהו הדמיון של התפלה לחוט השדרה לענין המשכת
34 החיות: כשם שחוט השדרה ממשיך את החיות מהמוח אל
35 תוך רמ"ח אברי הגוף, כך המשכת אור אין סוף לתוך
36 המצוות (אברין דמלכא) על ידי כוונת המצוות, תלוי
37 בעבודת התפלה.

38 להבנת הענין, כיצד המשכת אור אין סוף ב"ה לתוך
39 המצוות תלוי בתפלה, מבאר בפרק זה ענינה וכוונתה

40 העיקרית של התפלה, ואח"כ ישוב לבאר ענין "כוונת"
41 המצוות וכיצד היא תלוי בתפלה.

42 וזהו שממשיך:]

43 והענין, שעיקר המכוון בתפלה הוא, שמבקשים
44 שיהיה אור אין סוף ב"ה שלמעלה מהשתלשלות
45 "ברוך" ונמשך למטה בבחינת השתלשלות.
46 ענין התפלה הוא - בקשת צרכיו.

47 אך מה הם צרכי האדם?

48 עיקר צורך האדם הוא - למלא את תפקידו עלי
49 אדמות, אשר בשבילו נברא. ונתבאר לעיל בארוכה,
50 ש"תכלית בריאת העולם הוא שנתאוה הקב"ה להיות לו
51 דירה בתחתונים", ש"הוא ענין גילוי והמשכת אור אין
52 סוף ב"ה למטה", ומזה מובן שעיקר בקשת האדם
53 בתפלה צריך להיות שיהי' גילוי אור אין סוף ב"ה למטה.

54 וזהו גם הפירוש הפנימי בלשון "ברוך" - ברכה
55 מלשון "המשכה" [כמו "המברך הגפן, שמכופף את
56 ראש הזמורה לארץ ומשם צומח גפן אחר"], וכוונת
57 כל הברכות שבתפלה היא, שיומשך אור אין סוף ב"ה
58 עצמו, שלמעלה מכל העולמות כולם (הנקראים "סדר
59 השתלשלות"), בתוך העולמות, עד למטה מטה,
60 בעולם הזה הגשמי.

61 וזהו ברוך אתה הוי', היינו שמבקשים שיהיה
62 התהוות והמשכת שם הוי' מבחינת אתה, שהוא
63 אור אין סוף שלמעלה מעלה משם הוי'.

64 ענין זה - המשכת אור אין סוף ב"ה בכבודו
65 ובעצמו בתוך "סדר השתלשלות" - הוא המכוון
66 הפנימי בלשון "ברוך אתה הוי'" שתיקנו חז"ל לומר
67 בסיום כל הברכות שבתפלת שמונה עשרה.

68 לפי פשוטו, "ברוך" הוא לשון הודי', היינו
69 שמשבחים את ה' ומודים לו בענין הפרטי - רופא
70 חולים ומברך השנים וכדומה - שמזכירים בהמשך
71 הברכה; אך על פי פנימיות הענינים, "ברוך אתה ה'"
72 הוא גם ענין של בקשה, ואדרבה היא היא הבקשה
73 העיקרית שבתפלה.

74 פירוש:

75 ידוע דכשואמרים להקב"ה "אתה" - לנוכח -
76 הכוונה היא לאור אין סוף ב"ה בכבודו ובעצמו; ואילו
77 השם "הוי'" מורה על האור האלקי המאיר בתוך "סדר
78 השתלשלות".

41 הפרטיות ב"ב הברכות האמצעיות של תפלת שמונה
42 עשרה?

43 על זה ממשך:]

44 ורופא חולי עמו ישראל ומברך השנים על דרך
45 משל, הוא הכלי שבו מתגלה אלקותו ית' למטה
46 בגשמיים, כשנותן חיים ובריאות לחולים וברכה
47 על פני האדמה בו'.

48 נמצא שכל בקשות שבשמונה עשרה הם כלים
49 לגילוי אלקותו ית' ממש למטה.

50 פירוש:

51 עיקר המכוון בתפלה הוא אכן "ברוך אתה הוי'"
52 - שתהי' המשכת אור אין סוף ב"ה למטה, והבקשות
53 הפרטיות שבשמונה עשרה אינם ענין אחר, אלא הם
54 הדברים ("כלים") שבהם ועל ידם מתגלה אלקותו
55 ית' בעולם, כי כדי שהאור האלקי יומשך ויגיע עד
56 למטה מטה בעולם הזה הגשמי, וגם הגוף הגשמי
57 (שאי אפשר לו להכיר ולראות דברים רוחניים) יראה
58 ויכיר את האור האלקי - צריך האור להתלבש ב"כלי"
59 ודבר גשמי שיוכל להתגלות על ידו, וזהו ענין
60 הבקשות הפרטיות על הצרכים הגשמיים בשמונה
61 עשרה, שהם הדברים וה"כלים" שבהם ועל ידם
62 האלקות ניכרת ומתגלית בפועל למטה, בעולם הזה
63 הגשמי.

64 שכן, כאשר הקב"ה מקבל את בקשת האדם
65 ומשפיע לו חיים גשמיים ובריאות גשמיים וכו', אזי
66 מתגלה לאדם ולכל באי העולם שהקב"ה הוא המנהיג
67 והמקיים והמחי' את כל העולם, וממילא יש גילוי
68 אלקות בעולם.

69 ועוד, בידוע ומבואר בזהר דלית ברכתא שריא
70 באתר ריקניא [אין הברכה שורה במקום ריק], דהיינו
71 שאי אפשר להיות המשכת האור אלא אם כן יש
72 כלים שישרה בהן, לכן אנו מבקשים ענינים
73 רפואות החולי וברכת השנים וכן כל הברכות
74 דשמונה עשרה, שהם כלים שבהם יהיה השראת
75 אור אין סוף.

76 עוד ענין בזה שתיקנו חז"ל לבקש בתפלה בקשות
77 פרטיות כמו רפואת חולים וברכת השנים:

78 מבואר בזהר, שכדי שהאור האלקי יומשך למטה,
79 צריך להיות כלי שהאור ישרה בתוכו, ובלי הכלי אין
80 האור נמשך כי אין הברכה העליונה שורה במקום ריק.

1 וזהו פירוש "ברוך אתה הוי'", היינו בקשה שיהא
2 "ברוך" ונמשך מבחינת "אתה" - אור אין סוף ב"ה
3 עצמו שלמעלה מעלה משם הוי' - והמשכה זו תהי'
4 ב"תוך" שם הוי', המורה על בחינת "השתלשלות"
5 [כפי שהולך ומבאר:]

6 כי שם הוי' מורה על השתלשלות המדרגות, יו"ד
7 צמצום ה' התפשטות וי"ו המשכה בו'.

8 מבואר בכמה מקומות בקבלה ובחסידות שד'
9 אותיות שם הוי' מורות על סדר ההמשכה של האור
10 האלקי באופן מסודר "למעלה למטה", לפי הסדר
11 הזה: יו"ד - צמצום (כצורת אות יו"ד שהיא נקודה
12 בלבד), ה"א - התפשטות (כצורת אות ה"א שיש לה
13 התפשטות הן לרוחב והן לאורך), וי"ו - המשכה
14 מלמעלה למטה (כצורת אות וי"ו שהיא קו ארוך),
15 ה"א אחרונה - התפשטות. והם ד' שלבים ומדרגות
16 בהמשכת השפע מן המשפיע אל המקבל.

17 ובחינת ההארה הנמשך בהשתלשלות מדרגות אלו
18 הוא הארה מצומצמת לבד לגבי האור אין סוף
19 שלמעלה מהשתלשלות.

20 והנה, האור האלקי הנמשך ויורד דרך
21 "השתלשלות" ד' מדרגות הללו של שם הוי' - לצורך
22 קיום העולם (כלי ה"עבודה" דדירה בתחתונים) - אינו
23 אלא הארה מצומצמת לגבי אור אין סוף ב"ה בכבודו
24 ובעצמו.

25 וזהו ענין הבקשות בשמונה עשרה, היינו שיהיה
26 ברכה והמשכה הארה רבה ועצומה מלמעלה מסדר
27 השתלשלות, דהיינו ברוך אתה, והיינו בבחינת
28 שם הוי'.

29 וזהו עיקר ענין הבקשות שבשמונה עשרה,
30 שתומשך מלמעלה "הארה רבה ועצומה" (ולא הארה
31 מצומצמת בלבד הנמשכת בהשתלשלות ממדרגה
32 למדרגה), היינו הארה מבחינת "אתה", שהוא אור אין
33 סוף ב"ה שלמעלה מסדר השתלשלות.

34 אמנם, המשכת אור אין סוף "שלמעלה
35 מהשתלשלות" למטה בעולם היא "על ידי סדר
36 והדרגת ההשתלשלות, שזהו בחינת [ד' אותיות] שם
37 הוי'" ". ולכן מבקשים "ברוך אתה הוי'".

38 [אך לכאורה צריך ביאור: אם כל "עיקר המכוון
39 בתפלה" הוא הבקשה ד"ברוך אתה הוי'", היינו שתהי'
40 המשכת אור אין סוף ב"ה למטה, מהו תוכן הבקשות

1 ונמצא, אשר נוסף על זה שעל ידי הכלי ניכר
2 ו"נתגלה" האור, הנה גם עצם המשכת האור למטה
3 היא על ידי הכלי.
4 מכל זה מובן, אפוא, שהתוכן הפנימי של הבקשות
5 הפרטיות שבתפלה הוא פרט מהמכוון הכללי של
6 "עבודת התפלה", שתהי' המשכת אור אין סוף ב"ה.
7 אבל עיקר המכוון הוא ברוך אתה ה', שיחיה
8 המשכת אור אין סוף.
9 אך מזה גופא מובן, דאע"פ שגם הבקשות
10 הפרטיות הם חלק מ"עבודת התפלה", סוף-סוף עיקר
11 המכוון של התפלה הוא (לא הבקשות הפרטיות שהם
12 "הכלים", אלא) הבקשה ד"ברוך אתה ה'", שתהי'
13 המשכת אור אין סוף ב"ה למטה.
14 וזהו שאמרו רז"ל שח"י ברכות דצלותא הם כנגד
15 ח"י חוליות שבשדרה, רצה לומר, שהם כלים
16 להמשכת וגילוי האור אין סוף הנמשך על ידי
17 התפלה, כמו שהחוליות הם כלים לחוט השדרה
18 הנמשך ממוח שבראש לתוכן.
19 על פי הנ"ל בביאור ענינם של הבקשות הפרטיות
20 - שמילוי בקשות אלו הוא "כלי" לגילוי והמשכת אור
21 אין סוף - יובן מדוע דימו חז"ל את ח"י הברכות
22 הפרטיות שבתפלה לח"י חוליות השדרה:
23 כשם שח"י חוליות השדרה הם ה"כלים" לקבל
24 בתוכם את אור וחיות הנפש, הנמשכים מהמוח
25 שבראש על ידי חוט השדרה - כך הבקשות והברכות
26 הפרטיות הם ה"כלים" שבהם ועל ידם נמשך ונתגלה

27 האור אין סוף (הנמשך על ידי התפלה) למטה בעולם.
28 ונקרא על פי הקבלה "המשכת המוחין", וכמו
29 בחוט השדרה נמשך מוח.
30 ועל פי חסידות נקרא "המשכת הדעת", התגלות
31 אלחות למטה כמו למעלה:
32 המשכת האלקות שעל ידי התפלה נקראת בספרי
33 הקבלה בשם "המשכת המוחין", ואילו בספרי חסידות
34 נקרא ענין זה בשם "המשכת הדעת".
35 וטעם החילוק:
36 עיקר המכוון בספרי קבלה הוא לבאר פעולת
37 התפלה למעלה, בספירות עליונות, ואופן המשכת אור
38 אין סוף ב"ה בתוך העולמות; ואילו בספרי חסידות
39 עיקר ההדגשה הוא לבאר את דרכי עבודת האדם
40 לקונו, ולכן מבואר בהם כיצד ההמשכות העליונות
41 משפיעות על נפש האדם בעבודתו לה'.
42 ולפיכך, בספרי הקבלה ההמשכה שעל ידי התפלה
43 נקראת "המשכת המוחין", לפי שהמשכת אלקות
44 מלמעלה (על ידי התפלה) אל תוך העולמות שלמטה,
45 היא על דרך חיות הנפש הנמשכת מן המוח שבראש
46 (על ידי חוט השדרה) אל תוך אברי הגוף.
47 ואילו בספרי חסידות נקראת המשכה זו בשם
48 "המשכת הדעת", לפי שתוכן הענין של גילוי אור אין
49 סוף ב"ה למטה בנפש האדם הוא - שתהי' "התגלות
50 אלקותו ית' גם בידיעה שלנו למטה, כמו שהוא למעלה
51 בידיעה העליונה".

ד"ה לא הביט און ביעקב פרק ב

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

1 [ז] ואחר כל הנ"ל יש להבין שרש ענין ההפרש בין ענין
2 בחי' השרפים לאופנים כנ"ל, דהנה מבואר
3 למעלה בבחי' השרפים שנק' עומדים כו' בבחי' אור דיושר
4 הנ"ל והוא בחי' הילוך האור בהדרגה מעליון לתחתון בחי'
5 חב"ד חג"ת נה"י, וחב"ד למעלה מחג"ת כו' והכל בבחי'
6 הגילוי רק שהולך בהדרגה דהיינו מבחי' התכונות
7 בהשגתם באלקו' דאור אימא מקנא בכורסי' כנ"ל שהוא
8 אור אלקי' המאיר בגילוי עליהם מזה נולד אצלם או"ר
9 בהתגלות בבחי' רשפי אש התלהבות גדולה, וע"כ נק'

10 שרפים והוא בחי' חג"ת שנולד מחב"ד כו', ובחי' או"ר
11 בגילוי מוליד לבחי' המעשה ו[ב]השתדלות בתמידות[ות]
12 שנק' בחי' נה"י והוא תמיד' עבודתם למעלה בשירות
13 ותשבות למשון אחרי ה' בעסק תמידי לא יפסיקו כלל,
14 וה"ז עד"מ איש החסד שנולד החסד מצד השכל ואח"כ
15 נולד המעשה והעסק בזה לילך ולהשתדל בטוב ו[ח]סד זה
16 בפו"מ והוא ג"כ בחי' חב"ד וחג"ת ונה"י כנ"ל בשרפים
17 וד"ל.
18 אמנם הנה מובן במשל זה שאור זה הולך ומתמעט

שנולדה ונמשכה מן השכל בתחילתה, וכמ"כ אין ערך
לגילוי הארת השכל והטעם שמלוכש באור האהבה לגבי
עצם אור השכל והטעם כמו שהוא טרם שנולד אהבה
מחמתה כו' וד"ל.
אך הנה למעלה בשרפים דעולם הבריאה אין הענין כן
אלא להיפוך ממש, דהיינו שבחי' ההשגה בשכל
וטעם באלקות שמאיר עליהם מבחי' אימא דמקנא
בכורסי' כנ"ל, הרי הוא בבחי' התגלות בתוקף גדול ובחי'
התפעלות אהוי"ר בהתלהבות [גדולה] נכלל ובטל בהשגה
[זו] כביטול מנה במאיתיים לפי שמרוב תוקף התפעלות
השכל נכלל ובטל בו התפעלות המדות ומכ"ש בחי' העסק
בפ"מ כל היום בתמידי' בשיר וכה"ג כו' שבטל ונכלל
בהתפעלות המדות, כי יש בכלל מאתים מנה וכידוע שזהו
בחי' מוחי' דגדלות שבחי' חב"ד הוא העיקר ומקור הנגלה
ובהם כלולי' חג"ת ובחג"ת כלולי' בחי' נה"י כו', אבל
האופנים שהן בבחי' נה"י כנ"ל הרי שם הוא להיפוך ממש
והוא שהתפעלות האופנים היינו בבחי' נה"י, ובחי' חב"ד
וחג"ת בהעלם בבחי' נה"י ונק' בזוהר תלת גו תלת שהוא
בחי' עיבור כמו עד"מ הוולד שראשו בין ברכיו כו'.

להבין שרש ענין עגולים וישר – קודם ר"ה תקע"ה

במיעוט אחר מיעוט שהרי עיקר ומקור הראשון הוא השכל
והטעם אל האהבה, ומיד שנולדה האהבה נסתלק אור זה
השכל, והטעם שהרי א"א שיאיר כל השכל והטעם
בהתפעלות האהבה רק מעט מזער הימנה מאיר בה בלבד,
וכמו"כ אחר התפעלות האהבה שנולד מזה החסד בפ"מ
לילך [ו] להשתדל בעסק גמור בטובת זולתו בגופו ובממונו
בתמידי' הרי נסתלק בעסק החסד בפ"מ עיקר
פנימי' אור האהבה שבלב, וזה ברור שא"א שתבער
האהבה באותו [ה] דבר שחפץ בו לעולם בלי הפסק שהרי
במשך זמן תתקור בודאי עד שיבא לידי שכחה לגמרי על
אותו דבר האהוב לו, אך עכ"פ יוכל להשתדל בעסק החסד
בפ"מ מפני כח אותה האהבה שהי' לו רק שהוא עושה
בקרירות אבל חיות קצת יש בה מהארת אותה האהבה
במעשה זו תמיד, וא"ל הי' בטל ממילא והי' רפיון ידים
במעשה זו בתמידות, וא"כ הרי כבר נתעלם בעסק זה
מהארת האהבה ומכ"ש הארת השכל והטעם ונק' נצח ענף
החסד [בחי'] בדי ערבות שאין בהם טעם כו' רק הארה
בעלמא בבחי' נצחון והסכס בלבד נשאר מאור המדה
שבלב כו', ואין לה ערך לעצם התעוררות האהבה כמו

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

המשכות אור חדש צ"ל מעצמות המאציל דייקא, ולפיכך
לעורר ההמשכה משם צ"ל העלא' מ"ן בבחי' מאדך דייקא
אלמא דעיקר העלא' מ"ן לעורר מבחי' א"ס הוא ע"י רשפי
אש דמאדך כמבואר מדבריו להדיא, וזהו משנת"ל אות י"ד
בפ' ראשונה דק"ש שהיא בחי' שם מ"ב שענינה הוא בחי'
אהבה זו לצאת מהכלי שזהו בחי' גבורות ורשפי אש כו',
והנה הטעם לזה שזהו עיקר העלאת מ"ן לעורר בחי' א"ס,
הוא ע"י בחי' מאדך, יובן ע"פ מ"ש במ"א בענין מ"ן ומ"ד
דלכאורה תמוה איך הנברא המוגבל יעורר באהבתו את
בחי' אור א"ס הבלתי מוגבל אשר אין ערוך ממש, ונת'
שם שזה גופא שהמ"ן יעורר מ"ד הוא ע"י שכן עלה
ברצונו הקדום דהיינו שהי' תחלה הכנה לזה ברצונו הקדום
שיהי' נמשך ומתגלה ע"י אתעדל"ת, ומ"מ צ"ל
האתעדל"ת מעין האתעדל"ע וא"כ עדיין קשה איך שייך
שיהי' אתעדל"ת מעין האתעדל"ע מאחר שהאתעדל"ע היא
המשכת א"ס הבלתי בע"ג הרי אין ערוך אליו ואין שייך
לומר אפי' כטפה מהים וכנ"ל אות י"ב, וא"כ איך שייך
כלל ערך להמשכת אורו, אך הענין דאין הכוונה שבאמת
יש ערך להאהבה עם אור והמשכה שממנו ית', אלא הענין

טז) ומעתה יובן מה שהתחלנו לבאר לעיל אות י"א איך
שבק"ש ממשכים ההארה ממקורא דכולא
דהיינו מאא"ס ממש (אלא שהארה זו הנמשכת מתלבשת
בחכמה תחלה ונק' יחוד אור"א כו'), וזהו בחי' אליו ולא
למדותיו, והמשכה זו נמשכת ע"י בחי' אהבת דמאדך שזה
דוקא הוא בחי' ההעלא' מ"ן לעורר המשכת אור"א ב"ה
ממש ממקורא דכולא וכמ"ש בקו"א דלק"א ד"ה להבין
מ"ש בפע"ח וז"ל והלכך כדי להמשיך אור א"ס ב"ה
למטה א"א בלי העלא' מ"ן מלמטה דוקא כו' והעלא' מ"ן
במוחו ולבו של אדם הוא בחי' רשפי אש בלי גבול ונק'
מאדך כדי לעורר בחי' א"ס והיינו ע"י גבורות דס"ג שהן
הן הרפ"ח ניצוצין כו' עכ"ל, הנה מבואר מדבריו שעיקר
ההעלא' מ"ן הוא מבחי' מאדך והלכך כשצריכי' להמשיך
האור ממש בגלוי בבי"ע וידוע שכשצ"ל ההמשכה למטה
מטה מוכרח להיות המשכה ממקום היותר גבוה כידוע
מענין אני ולא מלאך כו' ואע"פ שהתפלה נק' שם חיי שעה
היינו משום שההארה שבבי"ע הוא מבחי' מל' דאצי' מקור
הזמן אבל מ"מ שרש הגלוי הוא מאא"ס ממש שממנו
נמשך כל אור חדש כידוע ומבואר ג"כ במ"א שכל

1 שיש ב' בחי' אהבות הא' כשהאהבה מתיישבת בלב שהלב
2 יכול להכיל את אור האהבה שחפץ לקרבת אלקי' כו', והב'
3 כשהאהבה היא בתגבורת גדול דהיינו שע"י התבוננות
4 בגדולת אא"ס ב"ה במהותו ועצמותו דכולא קמי' כלא
5 חשיב ממש (ואיך שאפי' בחי' א"ק הוא קמי' כמו עשי'
6 גופניות ממש כי הוא ית' מרומם ונשגב מכל גדר מציאות
7 נאצל או נברא כו') תתלהב ותתלהט הנפש באהבה רבה
8 ועצומה עד שאהבה זו לא תתיישב בלב כלל מעוצם
9 האהבה רבה שרוצה ליפרד מהגוף כו' ולאשתאבא בגופא
10 דמלכא, או לאסתכלא ביקרא דמלכא ותפארת גדולתו
11 הבלתי מוגבלת כו', הנה אהבה זו הוא בחי' מקיף על כלי
12 הלב דהיינו שאין כלי הלב יכול להכיל אהבה זו וכמשנ"ת
13 קצת באגה"ק ע"פ אין ישראל נגאלין, בענין פנימית הלב
14 שהיא עד"מ כמו במילי דעלמא לפעמים יש ענין גדול מאד
15 מאד שכל חיות האדם תלוי ונוגע עד נקודה פנימי' הלב
16 ועד בכלל וגורם לו לפעמים לעשות מעשים ולדבר
17 דיבורים שלא בדעת כלל וזלע"ז ככה הוא ממש בעבודה
18 שבלב דהיינו לפי שבחי' נקודת פנימי' הלב היא למעלה
19 מן הדעת המתפשט ומתלבש במדות כו' ע"ש, ונמצא
20 אהבה זו היא בחי' מקיף ולמעלה מהגבלת המדות שבלב
21 דהיינו שאין כלי הלב יכול להכילו, וזהו הנק' אהבת בכל
22 מאדך ומאד פי' בלי גבול דהיינו שאין האהבה נגבלת
23 בכלי הלב ולא שהיא בלי גבול באמת דאדרבה לגבי אדם
24 צדיק וחסיד וחכם יותר ממנו תהי' אהבה כזו מתיישבת

25 אצלו בכלי שלו שהיא רחבה יותר ובחי' מאדך שלו היא
26 אהבה גדולה יותר וכו' וגם היא מוגבלת לגבי אהבת
27 המלאכים ונשמות שלמעלה כו', ולפיכך נק' מאדך מאד
28 שלך שאצלך הוא בלי גבול דהיינו למעלה מהגבול שלו,
29 ומ"מ הואיל והיא למעלה מהגבול שלו ה"ז בחי' העלאת
30 מ"ן לעורר בחי' א"ס שהוא הבלי גבול באמת, וזהו
31 שאמרנו שהאתעדל"ת היא מעין האתעדל"ע לא שיש ערך
32 ביניהם ח"ו שהרי אין ערוך אפי' בין אהבת אברהם או
33 מיכאל כהנא רבא לגבי אהבה וחסד דאצי' ואצ"ל לגבי
34 אור א"ס כו' אלא שנק' מעין האתעדל"ע הואיל והיא
35 למעלה מהגבול של האדם ונק' מאדך ולכן זהו המ"ן
36 לעורר בחי' א"ס, אע"פ שאין לו ערוך לו ח"ו הרי כבר
37 אמרנו שכך עלה ברצונו שיומשך אורו ע"י אתעדל"ת, לכן
38 הואיל שבק"ש צ"ל ההמשכה ממקורא דכולא לכך צ"ל
39 העלא' מ"ן בבחי' זו וזהו ענין למסור נפשו באחד וענין
40 אהבה דבכל מאדך והוא בחי' שם מ"ב כנ"ל באריכות, ואז
41 נמשך ההארה ממקור הראשון מאור א"ס ממש בבחי'
42 עולמות הא"ס שלמעלה מהאצי' ושם אין אנו רשאים
43 לדבר בפרטות איך ומה הוא ענין המשכה זו אך בבוא
44 המשכה זו בעולם האצילות אנו קורים לזה יחוד אור"א כי
45 הגלוי הראשון הוא בחכמ' כמ"ש הוי' בחכמ' ושם הוא
46 בבחי' העלם עדיין ואח"כ נמשך בבינה שהיא בחי' גלוי
47 וזהו הוי' אלקינו דהיינו שלנו ממש מצד שמבינה הוא בחי'
48 הגלוי כו':

שרש מצות התפלה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

1 עובר רצונו ית' בפו"מ לעשות רע ח"ו, וכ"ש כשעושה
2 איזה מצוה ולומד תורה מעט נדמה לו כי מקורב הוא
3 לגמרי ואיננו רחוק כלל, אמנם ע"י הצירוף דתפלה כמ"ש
4 מצרף לכסף כו' איש לפי מהללו שע"י ההילול ושבח
5 דתפילה שמבקש קרבת אלקות מתגלה בהתייהו איך
6 שנמצא בו עדיין סיג'י ופסולת הוא בחי' הרע שבדקות
7 המונע ומעכב קרבת אלקות, ולכן תהא ומתחרט עליו
8 מאד ומבקש סלח לנו כו' וכל הוידוי' דא"ב דאשמנו כו',
9 וה' יסלח לו להאיר גילוי אור האלקי בנפשו להיות מכון
10 לשבתו ית'. ובזה יובן מ"ש בפ' וגם את הצרעה כו' עד
11 אבוד כו' לא תערוץ כו' אל גדול ונורא שלכאו' מהו צריך
12 לנתינת הטעם אל גדול, אלא כדי להעביר גם את הנסתרי'
13 שהוא הרע שבדקות שאינו מרגיש בו כלל צ"ל מבחי' אל
14 גדול, וכמו אבוקה שמאיר למרחוק להיות האור דאבוקה

1 **וההפרש** בין סייף לקשת שע"י הסייף אינו יכול להרוג
2 כ"א השונאי' שעומדי' אצלו בקרוב אבל
3 להשונא שעומד ברחוק אינו יכול לנגוע בו, אמנם ע"י
4 הקשת פועל פעולתו גם מרחוק, וכן פעולת הקשת שכל
5 מה שימשוך הקשת על היתר ביותר הרבה, תזרוק החץ
6 למרחוק יותר, וכן הוא בתפילה שהוא בחי' הקשת כל מה
7 שיתמרמר יותר מריחוקו מאלקות מגיע החץ למרחוק יותר,
8 והיינו להרוג ולהעביר גם את הרע שבדקות מאד שלכאו'
9 אינו מרגיש אותו כלל ונדמה לו שאינו נפרד ע"י, אבל
10 כשמתבונן בגדולת א"ס בק"ש ובקשות דשמו"ע שיומשך
11 גילוי אלקות בנפשו אז מרגיש גם דקות הרע המונע ומעכב
12 גילוי אור האלקי בנפשו. ולכן לאחר שמו"ע אומרי' וידוי'
13 אשמנו, שלכאו' הי' צריך להתחיל התפילה בזה, אלא
14 שקודם התפילה דרך איש ישר בעיניו כי מאחר שאינו

1 דוחה גם את החשך שמרחוק כו' הוא בחי' דקות הרע שבו
2 כו'.
3 **ואלה שפי' בגמ' קולפא** הוא מקל לרדות, הוא כמ"ש וגם
4 אתה תדין את ביתי, בחי' דינא דמלכותא דינא, כי
5 בדברי' לא יוסר עבד הוא הנה"ב, וצריך להכותה בשבט
6 בחי' לעולם ירגיז אדם יצ"ט על יצה"ר, ופי' לעולם כי הרי
7 תמיד יש לו בחי' הרוגז שהוא מצד הגבורה שאין לך אדם
8 שאינו כלול מטו"ר, והרע היינו בחי' הרוגז והחימה, והכל
9 הוא מסטרא דרע וכמארו"ל רע לשמי' ורע לבריות, והרוגז
10 והכעס ישפוך על הרע שבו שיקצוף מאד ויחרה אפו למה
11 הוא כך כו', וזהו בחי' הכלי זיין שנק' אלה שהוא מקל
12 לרדות בו את הנה"ב שבאדם כו'. ובחי' רומח הוא בחי'
13 ק"ש כמ"ש ויקח רמח בידו הוא בחי' רמ"ח תיבי' דק"ש,
14 והיינו כמו שע"י הרומח הוא נטילת חיות האדם לגמרי, כך
15 ע"י ק"ש מבטלי' ומחרימי' את בחי' הרע מכל וכל מבחי'
16 עת אשר שלט האדם באדם כו', וזהו שפי' במאו"א אות ר'

17 סט"ו רומח רמ"ח איברי' הכלולי' בוא"ו שהוא ז"א, וע'
18 בפע"ח שער ק"ש שעל המטה פי"א, ובק"ש הוא בחי'
19 רמ"ח תיבין, שלכן כופלי' ה' אלקיכם אמת כו', והוא"ו
20 הוא בחי' שית תיבין דיחודא דשמע ישראל. וי"ל ההפרש
21 בין אלה לרומח כי במדות דנה"ב יש ב' בחי', הא' תאוות
22 היתר, והב' תאוות איסור הנמשך מרע דנוגה, ולנגד בחי'
23 הא' די להכותו בשבט שהוא בחי' אלה קולפא מקל, אבל
24 נגד בחי' הב' צריך להחרימה מכל וכל ע"י חרב ורומח.
25 וענין התריס הוא המגן להגן שלא יהרג ע"י החיצים שזורק
26 עליו המנגד, וכן יובן ענין זה בעבודת ה' בתפילה ששעת
27 צלותא הוא שעת קרבא צריך ללבוש טלית ותפילין שהם
28 נעשי' למגן ומחסה מהמנגד שעומד לנגדו להפילו בתאוות
29 והרהורי' רעי', ודוקא בעת ק"ש ותפלה שאז מתגבר יותר,
30 וכדרך הנלחמי' זע"ז, ולכן לובשי' אז טלית ותפילין בהיות
31 נודע כי ע"י מעהמ"צ עי"ז נעשה לבושי' לנפש, וכן נעשי'
32 לבושי' להגן מפני החיצים ואבני בליסטראות מהמנגד כו'.

ד"ה לא יצא האיש לא בטיף

ש"פ בשלח, תרל"ב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס העבודה

1 (ה) **והנה אהבה** הוא מל' אבה שפירושו רצון, והיינו
2 הרצון שהוא פנימיות המדות ונמשך ג"כ מן
3 השכל. והענין דמה שהוא פנימיות המדות היינו שמושל
4 ושולט על המדות ויכול לשנות טבע המדות, כמו כשמסלק
5 רצונו מאיזה דבר תענוג ואינו רוצה בו מצד איזה טעם
6 ודעת אינו מקבל נחת ותענוג מהדבר ההוא, ולהיפך כשיש
7 לפניו ח"ו דבר של צער ויסורים אם הוא עושה רצונו לזה
8 ע"פ השכל שמחייב שהצער הזה טוב לו אינו מרגיש הצער
9 והיסורים כ"כ ואדרבא יהי' לו תענוג בזה. וכנודע בענין
10 תענית חלום בשבת מפני שהוא תענוג לו, הרי שהרצון
11 משנה את טבע המדות להיותו פנימיות המדות, ומ"מ גם
12 הרצון הוא ע"פ השכל דהיינו מה שהשכל מחייב שצריך
13 לרצות כך לא שהוא רוצה כן בטבעו כ"א מצד חיוב השכל
14 וכמ"ש בלקו"ת ד"ה בהעלותך דרוה"ר, והוא בחי' ת"ת
15 דאימא שנעשה כתר לז"א כו'. אמנם בדרוש ישן מרבינו
16 נ"ע אי' דאבה הוא בחי' רצון שלמעלה מטו"ר. והוא בחי'
17 הרצון הטבעי והיינו מה שבטבע יש בנשמות בהי' רצון
18 שנמשך ברצוא לאו"א ב"ה (א ציא צוא או"א ב"ה).
19 ונודע דרצון הטבעי הוא בבחי' מקיפים דנשמה ויש בזה
20 ב' מדריגות הא' בחי' מקיף דיחידה שהרצון הוא בלי שום
21 סיבה ובלי שום התעוררות כלל, והיינו שא"צ לשום
22 התבוננות כלל כ"א שממילא נמשך אל מקור חוצבו בחי'

23 עצמות או"א ב"ה שהרי הוא חלק אלק' ממעל וכמו טבע
24 כל דבר שנמשך לשרשו ומקורו כך הוא טבע הנשמה
25 לימשך ולהכלל בשרשה ומקורה בהי' עצמות או"א ב"ה,
26 והיא מיוחדת באמת תמיד בבחי' עצמות או"א וכמא'
27 חבוקה ודבוקה כך (ומה שהוא בבחי' המשכה ורצוא, זהו
28 משום דאופן מציאות הנשמות מן העצמות הוא בבחי'
29 מהות בפ"ע וכמו הבן מן האב הגם שהם עצם א' מ"מ הבן
30 הוא במהות בפ"ע, שזהו ההפרש בין נשמות לתורה עם
31 היות ששניהם מבחי' העצמות כו' וכמ"ש במ"א) והיא
32 המתגלה במס"נ על קדה"ש דזה שמוסר נפשו בפ"מ הוא
33 מפני שא"א לו בשו"א להיות נפרד ח"ו. והיינו מבחי'
34 יחידה שבנפש שהיא בבחי' התקשרות עצמי בעצמות א"ס
35 ב"ה וא"א להיות כלל באופן אחר ח"ו (וכן הוא בתמימות
36 המעשה בסו"מ וע"ט בפו"מ, שזהו כמו טבע בכל או"א
37 מישראל שלא יעבור במזיד איזה עבירה ח"ו ושלא יבטל
38 איזה מצוה ח"ו, שזהו מבחי' יחידה שבנפש שהיא עצם
39 התקשרותו באלקות כו' וכמ"ש מזה בד"ח ספ"ח. וכן הוא
40 בכל נסיון ונסיון שעומד על נפשו נגד הסתות היצה"ר
41 המסית ומדיח רח"ל וה"ה מתגבר עליו בכל תוקף ועוז כו'.
42 שז"ע משיביעין אותו שהוא ל' שובע כנודע, והיינו שנותנים
43 לו כח ועוז מעצם הנשמה שקשורה ודבוקה באלקים חיים
44 דבכח זה הוא עומד נגד כל מונע מבית ומבחוץ).

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תש"ב

משה רבינו מפרנס האמונה בנשמות ישראל. ירידת נשמתו למטה – רק כדי ללמד תורה לישראל, כי היה מעובדי ה' בנשמתם. דרגת אברהם שבאצילות – שלא בערך לדרגת אברהם שבבריאה-יצירה-עשיה

וּבְאֵרֶץ הָעֵנָן הוּא, דְּהִנֵּה מֹשֶׁה רַבְּנוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם נִקְרָא
 "רֵעֵינָא מְהִימְנָא"¹, שְׂרוּעָה וּמִפְרָנִס נִשְׁמֹת יִשְׂרָאֵל
 בְּאֵמֻנָה, שִׁיחֵיהָ הָרַבּוּי וְהַתְּפִשְׁטוּת בְּחֻזּוֹק כַּח יוֹתֵר. דְּהִנֵּה
 אֵיתָא בְּאֶדְרָא רַבָּא דִּף קִלַּח עֲמוּד א, "מֹשֶׁה מֹשֶׁה לֹא פָסִיק
 טַעְמָא בְּגוּיִיָּהּ, דְּמִימָא דְּאֶתְלִיד שְׁלִים הָרִי, דְּכִתְיִב וְתָרָא
 אַתּוּ כִּי טוֹב הוּא", וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל שְׁנִתְמַלָּא הַבֵּית כְּלוּ
 אוּרָה. דְּהִנֵּה יֵשׁ עוֹבְדֵי הָרִי בְּנִשְׁמָתָם וְיֵשׁ עוֹבְדֵי הָרִי בְּגוּפָם,
 דְּהִתְפָּרֵשׁ בִּינֵיהֶם הוּא דְּעוֹבְדֵי הָרִי בְּגוּפָם הוּא שְׁצָרִיכִים
 לְכַרֵּר וּלְזַכֵּף גּוּפָם וּמִדּוּתֵיהֶם, וְעוֹבְדֵי הָרִי בְּנִשְׁמָתָם הוּא
 שְׁבִגּוּפָם וּמִדּוּתֵיהֶם הֵם שְׁלֵמִים וְאֵין צָרִיכִים שׁוּם עֲבוּדָה,
 וְכָל עֵנָן יְרִידַת נִשְׁמָתָם לְמַטָּה הוּא רַק בְּשִׁבְלֵי הַזּוֹלָת, וְזֶהוּ
 "שְׁלִים הָרִי"², דְּכָל עֵנָן יְרִידַת נִשְׁמָת מֹשֶׁה לְמַטָּה הוּא
 בְּשִׁבְלֵי לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה וּלְלַמְּדָה לְיִשְׂרָאֵל, דְּזֶהוּ הַתְּפָרֵשׁ
 בֵּין אֲבִרְהָם לְמֹשֶׁה, דְּ"אֲבִרְהָם אֲבִרְהָם פָּסִיק טַעְמָא"³, וּמֹשֶׁה
 מֹשֶׁה לֹא פָסִיק טַעְמָא"⁴, כִּי אֲבִרְהָם שְׁבִבְרִיָּאָה וְאֲבִרְהָם
 שְׁבִבְרִיָּאָה אֵינָם מְסוּג אֶחָד, וְכִמּוֹ שְׁפַתְב רַבְּנוּ נִשְׁמָתוֹ עֵדֵן
 בְּאֶגְרָת הַקֹּדֶשׁ סִימֵן טו מֶה שְׁשִׁמַּע מְמוּרוֹ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם עַל
 פְּסוּק "וְאֵנְכִי עֹפֵר וְאֹפֵר" שְׁאֵמֵר אֲבִרְהָם אֲבִינוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם
 עַל הָאֶרֶץ נִשְׁמָתוֹ הַמְּאִירָה בְּגוּפּוֹ מְאוּר חֹסֶד עָלֵינוּ, וְהִיא
 מִדְּתוֹ מִדַּת הָאֱהָבָה רַבָּה שֶׁהִיא אוֹהֶבֶת אֶת הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא
 אֱהָבָה גְּדוּלָּה וְעֲלִיּוֹנָה כָּל כֶּף עַד שְׁנַעֲשֶׂה מִרְכָּבָה לְהַקְדֹּשׁ
 בְּרוּךְ הוּא, וְסִלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא שְׁבִחִינָת חֹסֶד וְאֱהָבָה
 שְׁלֵמָעְלָה בְּסִפּוּרֵי הַעֲלִיּוֹנוֹת הִיא מַעֲיֵן וְסוּג מֵהוּת מִדַּת
 אֱהָבָה רַבָּה שֶׁל אֲבִרְהָם אֲבִינוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם, רַק שֶׁהִיא גְּדוּלָּה
 וְנִפְלְאוּת מִמֶּנָּה לְמַעְלָה מִמֶּלָּה עַד אֵין קֵץ וְתַכְלִית, כְּפִיּוֹד
 מִמְּדוּת הַעֲלִיּוֹנוֹת שְׁאֵין לָהֶן סוּף וְתַכְלִית מִצַּד עֲצָמָן כִּי אִין
 אֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא מְאִיר וּמְלַבֵּשׁ בְּתוֹכָן מִמֶּשׁ וְאִיהוּ וְגִרְמוּהִי
 חֲדָי, מֶה שְׁאֵין כֵּן בְּנִשְׁמָת הָאָדָם הַמְּלַבֵּשׁת בַּחֲמֵר שִׁישׁ
 לְמִדּוּתֵיהָ קֵץ וּגְבוּל, אֲבָל מִכָּל מְקוֹם סִלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא

שְׁמִדּוּתֵיהָ הֵן מַעֲיֵן וְסוּג מִדּוּת הַעֲלִיּוֹנוֹת, וְלִזָּה אָמַר "וְאֵנְכִי
 עֹפֵר וְאֹפֵר", דְּכִמּוֹ שְׁהָאֵפֵר הוּא מֵהוּתוֹ וְעֲצָמוּתוֹ שֶׁל הָעֵץ
 הַנִּשְׁרָף שֶׁהִיא מִרְכָּב מִד' יְסוּדוֹת אֲשֶׁר רֵיחַ מִיָּם עֹפֵר, וְג'
 יְסוּדוֹת אֲשֶׁר מִיָּם רֵיחַ חֲלָפּוֹ וְהִלְכוּ בְּעֵשֶׂן הַמִּתְהַנֶּה מֵהִרְכָּבָתָן
 כְּפִיּוֹד, וְיִסוּד הַד' שֶׁהִיא בְּעֵץ שֶׁהוּא הָעֹפֵר שָׂבוּ הַיּוֹרֵד לְמַטָּה
 וְאֵין הָאֵשׁ שׁוֹלֵטָת בּוֹ הוּא הַנִּשְׁאָר קִיָּם וְהוּא הָאֵפֵר, וְהִנֵּה
 כָּל מֵהוּת הָעֵץ וּמִמֶּשׁוֹ וְחִמְרוֹ וְצוּרָתוֹ בְּאֶרֶץ וְרֹחַב וְעִבֵי
 שֶׁהִיא נִרְאָה לְעֵין קֹדֶם שְׁנִשְׁרָף, עֲקָרוֹ הִיא מִיְסוּד הָעֹפֵר שָׂבוּ,
 רַק שְׁאֵשׁ מִיָּם רֵיחַ כְּלֹלִים בּוֹ, כִּי הָעֹפֵר הוּא חֲמֵר יוֹתֵר
 מִכָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶרֶץ וְרֹחַב וְעִבֵי, מֶה שְׁאֵין כֵּן בְּאֵשׁ וְרֵיחַ, וְגַם
 הַמִּיָּם הֵם מַעֲט מְזַעֵר בְּעֵץ, וְכָל אֶרֶץ וְרֹחַב וְעִבֵי הֵם כָּל הִיא
 מִן הָעֹפֵר וְהַכָּל שָׂב אֶל הָעֹפֵר, שֶׁהוּא הָאֵפֵר הַנִּשְׁאָר אַחֲרֵי
 שְׁנִפְרָדוֹ מִמֶּנּוּ אֲשֶׁר מִיָּם רֵיחַ, וְהִנֵּה כְּמוֹ שְׁהָאֵפֵר אֵין לוֹ דְּמִיּוֹן
 וְעֶרְךָ אֶל מֵהוּת הָעֵץ הַגְּדוֹל בְּאֶרֶץ וְרֹחַב וְעִבֵי קֹדֶם שְׁנִשְׁרָף
 לֹא כְּמִיּוֹתוֹ וְלֹא בְּאִיכוּתוֹ, אֵף שֶׁהוּא מֵהוּתוֹ וְעֲצָמוּתוֹ וּמִמֶּנּוּ
 נִתְהַוָּה, כֶּף עַל דֶּרֶךְ מִשְׁל אָמַר אֲבִרְהָם אֲבִינוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם
 עַל מִדְּתוֹ מִדַּת הַחֹסֶד וְהָאֱהָבָה הַמְּאִירָה בּוֹ וּמְלַבֵּשׁת בְּגוּפּוֹ,
 דְּאֵף שֶׁהִיא הִיא מִדַּת הָאֱהָבָה וְחֹסֶד הַעֲלִיּוֹן שְׁבִבְרִיָּאָה
 הַמְּאִיר בְּנִשְׁמָתוֹ שֶׁהִיא מִרְכָּבָה עֲלִיּוֹנָה, אֵף עַל פִּי כֵן
 בְּרִדְתָּה לְמַטָּה לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּגוּפּוֹ עַל יְדֵי הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת
 הַעוֹלָמוֹת מִמְּדֻרְגָּה לְמְדֻרְגָּה עַל יְדֵי צִמְצוּמִים רַבִּים, אֵין
 דְּמִיּוֹן וְעֶרְךָ מֵהוּת אִין הָאֱהָבָה הַמְּאִיר בּוֹ אֶל מֵהוּת אִין
 אֱהָבָה וְחֹסֶד עֲלִיּוֹן שְׁבִבְרִיָּאָה, אֲלֵא כְּעֶרְךָ וְדְמִיּוֹן מֵהוּת
 הָעֹפֵר שְׁנַעֲשֶׂה אֵפֵר אֶל מֵהוּתוֹ וְאִיכוּתוֹ כְּשֶׁהִיא עֵץ נִחְמָד
 לְמִרְאָה וְטוֹב לְמַאֲכָל עַל דֶּרֶךְ מִשְׁל, וְיוֹתֵר מִזֶּה לְהַבְדִּיל
 בְּאֵלֶּפֶי הַבְּדִלּוֹת, רַק שֶׁדְּבָרָה תּוֹרָה כְּלָשׁוֹן בְּגִי אָדָם בְּמִשְׁל
 וּמְלִיצָה, וְלִכֵּן פָּסִיק טַעְמָא בְּגוּיִיָּהּ בֵּין אֲבִרְהָם לְאֲבִרְהָם,
 שֶׁאֲבִרְהָם שְׁלֵמָעְלָה בְּאֶצִּילוֹת אֵינוּ בְּעֶרְךָ לְאֲבִרְהָם דְּבִרְיָאָה
 יְצִירָה עֲשִׂיָּה.

יוס א' ו' שבט, תש"ב

ב. רועה נאמן. ג. לא מפסיק הטעם ביניהם (אין "טעם" מפסיק בין המילים "משה משה" בפסוק, בניגוד לאברהם כדלקמן)
 שמהיום שגולד - שלם היה, שכתוב. ד. שלם היה. ה. מפסיק הטעם ביניהם. ו. ויעלה על דעתך לומר. ז. והוא ומדותיו (=וכליו)
 - אחד. ח. מפסיק הטעם ביניהם.

שיחה

1 לומר שיעור קבוע בתהלים מתוך התעוררות של
2 בכיה - נחוץ מאד לכל יהודי בכלל, ובמיוחד למי שיועד
3 מצבו הפרטי זה "לוקח" את הלב, יש בפרק תהלים
4 הנאמר עם דמעות של תמימות ופנימיות משום רפואה
5 מסוימת. וכמאמר¹ "דמעות מכבסות" וכמבואר ב"דרך
6 החיים" בסדרי הבעל תשובה.
7 חז"ל אומרים² "גדולה תשובה שמביאה רפואה
8 לעולם". העולם הזה החומרי - חולה, וחולה צריך לקחת
9 סמי מרפא.
10 בנטילת סמי מרפא³ קיים סדר מסויים כמה ומתי
11 לקחת. על הזמן והכמות יש לשמור בדייקנות, ואז
12 הרפואה עוזרת.
13 ידוע לכל שרפואה לוקחים טיפות טיפות, ולא כוסות
14 מלאים. מי ששותה רפואה בכוסות מלאים הרי זה סימן
15 לחולי הגדול. וענינו ברוחניות הוא שמן ההכרח לדעת
16 שלנפש הבהמית יד בזה.
* * *
17 במשך למעלה ממאה שבעים וחמש שנים - תקל"ב-
18 תש"ח - מהזמן המאושר האמיתי, שהוד כ"ק רבנו הזקן
19 יסד בחסדו יתברך את דרך הקודש של חסידות חב"ד,
20 ציינו את אופני ההדרכה וההנהגה כיצד צריכים להדריך
21 ולחנך ילד חסידי שידע איך צריכים ויכולים לעלות
22 בסולם חסידות חב"ד.
23 לסולם חסידות חב"ד הרבה שליבות.
24 הבסיס עליו ניצב סולם חב"ד, הוא הבית החסידי-
25 חב"די, אצל ההורים החסידיים, שבכל הזדמנות סיפרו
26 לילדיהם מה שראו ושמעו בבתי הוריהם.
27 אז באות השליבות של החדרים, שהמחנך החסידי-
28 חב"די עולה משליבה לשליבה בחדרים ובישיבות.
29 בתקופת חינוך זה מתחיל הזמן שהאור של לימוד התורה
30 והחושך של גאווה וישות משמשים בערבוביא וכל תלמיד
31 ותלמיד מושפע מאופן הנהגת הישיבות, אם מייסדי
32 הישיבה והמנהלים משתייכים לחסידים בכלל, ובאופן
33 פרטי, לחסידי חב"ד או לחסידי חג"ת - פולין, גליציה וכו'
34 - או שהמייסדים והמנהלים משתייכים למנגדים
35 הנקראים עולם'שע, הרי שהתלמידים מושפעים מסגנון
36 המנהלים כל אחד לפי תכונת נפשו.
37 בתקופת חינוך זה, בא התלמיד בדרך הרגיל במגע

38 פנים בפנים עם הנפש הבהמית המשפיעה על השכל ועם
39 היצר הרע המשפיע על הלב.
40 שניהם - היצר הרע והנפש הבהמית - מפעילים
41 מיטב כישוריהם לתפוס את התלמיד במאחז של ברזל,
42 באופן שנמנע ממנו להשתחרר מכך, וממציאים כמה
43 וכמה דרכים באופנים שונים ומשונים, בהתאם לטבע
44 התלמיד, אם הוא בעל מרה שחורה הלוקח כל דבר
45 בצבעים שחורים, לא רק את העתיד, אלא גם את ההווה,
46 מורגש אצלו בחזקה מה שחסר לו, ולא מה שכבר רכש
47 לעצמו. ואם הוא בעל מרה לבנה המסתכל על כל דבר
48 בצבעים לבנים מאירים ועבודתו של היצר הרע היא
49 להראות את ההווה בכלל ואת העתיד בפרט בצבעים
50 לבנים מאושרים.
51 וכל זה, גם את מי שהיצר הרע מעלה וגם את מי
52 שהוא משפיל, הרי זה כוונה בכדי לדחותו ח"ו מהדרך
53 האמיתית בדרכי העבודה, לדחותו ח"ו מלהיות כפי
54 הכוונה האמיתית העליונה, שהיא הרי שהאדם יגיע
55 לתכלית האמיתית של ירידת הנשמה למטה, כדי
56 שהמטה הגשמי לא זו בלבד שיזדכך, אלא שיבצע כוונתו
57 יתברך בעליית העולמות בעילוי אחר עילוי.
* * *
58 עוד זאת צריכים לדעת שגם תלמיד מצליח בלימוד
59 ובהנהגה טובה זקוק להרבה שימוש עד שיהיה ראוי
60 להיות מחנך ומדריך, כפתגם הידוע בין אנ"ש מימי קדם:
61 חסיד קשיש הוא בר דעת גדול יותר מאשר אברך משכיל
62 ועובד.
* * *
63 קשה לצייר ולפרט סיבת הטעויות, המונעות את
64 צעירי התמימים והאברכים להתבונן בארוחות חיי בעלי
65 הציור ובעלי העבודה הזקנים, אשר ת"ל זכו לראות את
66 פני קדש הקדשים, הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה
67 נבג"מ זי"ע וזכו לשמוע מאמרי דא"ח ושיחות הקודש,
68 ומהם גם שזכו להיות ב"יחידות" ונתברכו בהצלחה
69 בעבודה מסודרת, כל אחד לפי מהותו בכוחות נפשו ולפי
70 אופן עבודתו במילוי סדרי ההנהגה בלימוד ועבודת
71 התפלה, אבל בכל אופן היה להם במה להתעסק,
72 וההתעסקות היתה על יסוד מיעוץ ומילול הישות ומהות
73 מעלת עצמו והכרת מעלת הזולת בכלל, והיוקר של חסיד
74 קשיש בפרט.

(3) להעיר ג"כ מהרשימה בסוף קונטרס ח"י אלול תש"ח (ע' 20 ואילך).

(1) ראה זח"ג, עה"פ. ראשית חכמה ש' התשובה פ"ה.

(2) יומא פו, א.

* * *

1 בדרך כלל הרי ה"ירוד ירדנו" של עדת החסידים
2 בכלל ושל תלמידי התמימים בפרט - מכאיב מאד, וקשה
3 להביע זאת בדיבור. לבוש הדיבור יש בו מעלה וחסרון.
4 מעלת הדיבור - שהוא מגלה, כל דבר מוסבר באותיות
5 הדיבור, ולכן רואים אנו במוחש שגם לעצמו, כשלומדים
6 ענין עמוק שקשה לעמוד על עמקי הסברות בכלל ובפרט,
7 להרגיש את הטוב טעם השכלי שבסברות ולהרגיש את
8 ההבדל בין סברא שכלית אחת לסברא אחרת, מן
9 ההכרח שכל זה יבוא בדיבור. החסרון שבדיבור הוא
10 שיש בו משום הגבלה. יש מקום בשכל להסביר מדוע
11 בדיבור יש יותר עונג מאשר במחשבה. במחשבה קיים
12 יותר ענין הרגש ואילו בדיבור קיים יותר ענין העונג.
13 ברם, החסרון שבדיבור הוא שהדיבור מגביל בהגבלה של
14 מלים.

* * *

15 בחסידי חב"ד בכלל, ובתלמידי התמימים ובעלי
16 עבודה בחסידי חב"ד בפרט, מהווה ההתוועדות החסידית
17 - יסוד פנימי.

* * *

18 בשנות חינוכי ראיתי את בני ונכדי החסידים
19 האמיתיים שהיו מאושרים ושבעי רצון כשזקני החסידים
20 התעניינו בהם.
21 המחונכים חשו בטוב, ולפעמים גם באושר, בקירובו
22 הפנימי של חסיד קשיש.
23 מבלי להבדיל אם היה זה אימרת קירוב של החסיד
24 הקשיש או אימרת-ירגזון, היה הדבר גורם למחונך
25 החסידי שביעות רצון גדולה, בידעו שעל ידי כך הוא
26 נעשה מוכשר יותר ויותר להיות כלי-מקבל בפנימיות של
27 החינוך החב"די-חסידי.
28 כל סיפור עורר במחונכים התרשמות מיוחדת,
29 והשפיע על לימודם ועל כשרונות ההנהגה.
30 בחינוך-הנהגה כזה גדל הילד החסידי בשנות נעוריו
31 וכך עלה מדרגא לדרגא עד להיותו אב משפחה ומקים
32 משפחה חב"די-חסידי.

* * *

33 כל אב או סבא חב"די-חסידי נתן שימת הלב הגדולה

34 ביותר לחינוך ילדיהם הצעירים שהתחתנו, לשמור על
35 מנהגי חסידי חב"ד כמנהג הוריהם.
36 בשנות נעורי שמעתי מזקני החסידים מה ששמעו
37 בשנות נעוריהם אצל המלמדים שלהם, שזקני החסידים
38 הם ה"מילדות" של החסידים, המגדלים את המחונכים
39 כפי שחינו וגידלו אותם.
40 חסיד קשיש חש בחוב קדוש להיות שקוע בטובת
41 החינוך של אברך לגדלו ולחנכו בדרכי החסידות, גם
42 בידיעה והשגה, שיעלה בעליה מן הקל אל הכבד, וגם
43 בעניי עבודה בתיקון המדות שיהיה בסדר מסודר.
44 מחנך חב"די-חסידי⁴ היה קודם כל מניח כל כוחו על
45 המחונך, לכבד ולטאטא את הרפש, הטיט והאבק היבש,
46 ולאחר מכן לרחוץ במים חמים ולנקר בסכין ולשרש את
47 הבלוע, את ההנהגות המושרשות בעומק, הבאות
48 מהצרעת הממארת המרה והחשוכה הנקראת "אני".

* * *

49 זקני החסידים, בעלי עבודה בעבודת החינוך, שעוד
50 זכו לראות את מורנו הבעש"ט בתחילת התגלותו מחיי
51 הנסתר שלו, ותלמידיו הצדיקים הנסתרים הגאונים
52 הר"ר ברוך, אביו של רבנו הזקן ודודו הר"ר יוסף יצחק⁵,
53 היו חוזרים על אימרת-תורה שזכו לשמוע ממורנו
54 הבעש"ט:
55 - פתח רב מתיבתא, מאן דאיהו זעיר איהו רב, ומאן
56 דאיהו רב איהו זעיר⁶. רב מתיבתא מדייק בלשונו
57 ומתחיל בסדר המסודר בעולם התיקון, למרות שתהו
58 קדם לתיקון, ובתהו יש גם כן הענין של זעיר ורב, אך
59 בתהו ההתחלה היא מהרב אל הזעיר, וכמו שאנו רואים
60 במוחש שמי שטועה בדרכי העבודה, ובקטנותו הוא גדול,
61 הרי גם בגדלותו נשאר קטן, ומאן דאיהו זעיר איהו רב,
62 הסדר בתיקון הוא מקטנות לגדלות, שבתחילת העבודה
63 על האדם להרגיש שהוא קטן, שמה שהוא מבין זה
64 קטנות, העיקר הוא הרגש - להרגיש.
65 וכדי להרגיש - זקוקים להכשרה מסוג אחר לגמרי.
66 להכשרה זו מגיע האדם כאשר הוא "מקבל טוב" מזקני
67 החסידים.
68 זקני אנ"ש ותלמידי התמימים, ה' עליהם יחיו,
69 שהיתה להם אוזן שומעת ועין רואה - שמעו את
70 הסיפורים מלאי ההתרשמות וראו את פני הלהבים של
71 זקני החסידים בריקוד של התוועדות ביומא דפגרא.

כ"ד טבת, ה'תש"ט

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ע"ה – חמומי המוח בסלוצק

- 1 קנאי סלוצק היו רבים יותר במספרם, מכדי שיסכימו להקשיב לאלו אשר יעצו להתנהג במלוא
- 2 הנימוס והדרך-ארץ כלפי הגאון האורח, הלא הוא רבי אדם בעל-שם מרופשיץ הבלתי-מוכר. הקנאים,
- 3 אשר בערה בהם השנאה למקובלים ולנסתרים, רעשו וגעשו, שהיות והאורח הינו אחד מהמקובלים
- 4 והנסתרים, הריהו בגדר של "פושע-ישראל", ואין לחוס עליו.
- 5 סלוצק לא פינקה מעולם את מי שנחשב להיות מקובל ונסתר. לכן, גם אורח זה - למרות גאונותו
- 6 היוצאת מן הכלל - לא זכה ליחס טוב יותר משאר המקובלים.
- 7 לפיכך התחזקו הקנאים בדעתם ולא נתנו לאף אחד לומר להם מלה. לאיש לא הייתה עליהם
- 8 השפעה. הם התכוונו לבצע את הגרוע ביותר.
- 9 מסביב לבית הקהל, בו התאכסן האורח, התגודד אספסוף של קנאים, ובמקום שרר שאון ורעש.
- 10 חמומי המוח צעקו כי "יש ללמד את האורח "כזה לָקח", שישאר לו למזכרת".
- 11 תוך כדי כך, נמצאו כמה עזי פנים צעירים חצופים, שהתקרבו לפתח חדרו של האורח, כאשר הם
- 12 מוכנים לפרוץ את הדלת, לגרור את האורח ופשוט להכותו כאחד הריקים.
- 13 לא היה איש שיוכל למונעם או שיהיה בכוחו להשפיע עליהם לא לבצע את זממם. ואכן הם
- 14 הספיקו לפרוץ את הדלת. אך בהביטם פנימה לתוך החדר נותרו המומים וחסרי אונים. האורח עמד
- 15 בטלית ותפילין והתפלל בכוונה גדולה. הוא היה בכזו דבקות, עד אשר הוא כלל לא שמע את הַקוֹרָה
- 16 סביבו. הוא לא שמע כלל את ההמולה ולא ראה כלל את ההמון הסוער והמוסת.
- 17 אימה ופחד נפלו על הקנאים. איש לא העז להניח יד על האורח באמצע תפילתו.
- 18 - "הבה נמתין לסיום תפילתו" - מלמלו איש באוזני רעהו, בקול ענות חלושה.
- 19 תפילתו של האורח ארכה שעות רבות. רבי אדם בעל-שם היה טרוד בעולמות אחרים. בינתיים
- 20 המשיכה בחוץ ההמולה והסערה. חמומי-מוח צעירים וגם מבוגרים, לא חסכו דברי גנאי על האורח,
- 21 רק הטלית והתפילין הגנו כעת על האורח מזעם ההמון.
- 22 לבסוף סיים האורח את תפילתו. ועכשיו התיישב ללמוד - כאשר הוא עדיין עטור בתפילין ועטוף
- 23 בטלית - את שיעורו היומי, כפי שנהג תמיד. מיד התפשט קולו הנעים אשר איתו הוא למד. שוב חשו
- 24 עצמם הקנאים חסרי אונים. אך חמתם בערה בהם עדיין. עכשיו קָאב להם שאין הם יכולים לעשות
- 25 מאומה לאורח, כפי שלדעתם "מגיע לו".
- 26 אך עתה נדחקו כמה מגדולי התורה של סלוצק - אשר הם עצמם היו קנאים ידועים - ונכנסו
- 27 לחדרו של הצדיק, ומבלי להמתין עד שיסיים את לימודו, שאלוהו את השאלה הבאה:
- 28 "האם נכון הוא שאתה מקובל וחבר לעדת הנסתרים? אמור נא את האמת".
- 29 האורח לא הכחיש זאת. הוא הסביר להם בהחלטיות, שהוא שייך לעדת הנסתרים והינו תלמידו
- 30 של רבי יואל בעל-שם מזאמושטש.
- 31 אך שהוא עצמו הינו רבי אדם בעל-שם וממלא-מקומו של רבי יואל, זאת, לא אמר להם. מן הסתם
- 32 לא חשב שזה נחוץ.

- 1 האורח התרומם מספרו, ויצא יחד עם בני התורה הסלוצקאים החוצה, שם סער וגעש הרחוב עם
- 2 קנאים קיצוניים, בהמתנים רק לשעת הכושר, להתנפל על "פושע ישראל" זה.
- 3 האברכים קיבלו את פניו של רבי אדם בפרץ של צווחות וקריאות גנאי, אך הצדיק נשאר רגוע
- 4 ונינוח.
- 5 הוא החל לדבר אל הציבור, במתינות ובידידות רבה. בטון דיבורו אף נשמעה נימה של רחמנות.
- 6 בתחילה הייתה ההמולה רבה, מכדי שיוכלו לשמעו. אך מיד גבר קולו על כולם ונשמעו ממנו
- 7 הדברים הבאים:
- 8 "מנקודת השקפתכם" - דיבר האורח במתינות וביישוב הדעת - "הינכם בוודאי צודקים. ולפי
- 9 האמת מגיע לכם יישר כוח על כך, שאתם מחזיקים בתוקף במה שאתם חושבים שהוא האמת.
- 10 נאמנותכם לדבר ולא באופן של "אחד בפה ואחד בלב", הרי זו מדרגה גבוהה".
- 11 "גם אני" - המשיך האורח את דבריו - "בצעירותי, הייתי כמותכם. היה זה כאשר למדתי בישיבתו
- 12 של הגאון ר' שלמה שמואל בפאלאצק. ר' שלמה שמואל, היה כידוע, תלמיד מובהק של ר' שמאי
- 13 זונדעל, בנו של ר' פינחס זעליג, הגאון משפייער, אשר ניהל מלחמה כנגד הבעל-שם מווארמייזא, רבי
- 14 אליהו. גם בנו [=של ר' פינחס זעליג] ר' שמואל זונדעל ולאחריו, ר' שלמה שמואל היו מנגדים
- 15 גדולים למקובלים ולנסתרים. אני הייתי נאמן לרבי ושנאתי מרות את המקובלים והנסתרים. אך נזהרתי
- 16 לא לחטוא בלשוני, ולא להעלות על דל שפתי דברי גנאי וזלזול".
- 17 האורח הפסיק לרגע את דיבורו. ניכר, שהיה זה כדי להעיף מבט ולראות עד כמה היו לדבריו
- 18 השפעה על השומעים. הנוכחים היו רתוקים. אף אחד לא יכול היה לדעת למה חותר האורח, ואיך
- 19 יסיים את דבריו.
- 20 "במשך השנים" - המשיך האורח את דבריו - "הגעתי למסקנה, שהן רבי והן האחרים, אשר ניהלו
- 21 מלחמה נגד המקובלים והנסתרים, טעו. הייתי אז בן שלושים ושלוש שנים, כאשר הלכתי ללמוד
- 22 בישיבתו של רבי יואל הבעל-שם מזאמושטש. בישיבה זו שהיתי חמש-עשרה שנה, ולמדתי שם קבלה.
- 23 ואז נהייתי חבר בעדת הנסתרים".
- 24 "עכשיו יודעים אתם את כל מה שיש לדעת אודותי. אתם שהתאספתם כאן, הינכם ברובכם אברכים
- 25 צעירים. זה עדיין מוקדם עבורכם לגבש דעה נכונה בעניין כזה. יום זה אמנם יגיע כאשר תהיו נבונים
- 26 יותר ויפיקו עיניכם לראות את האמת".
- 27 "במה שנוגע אלי" - סיים האורח את דבריו - "הרי דברי העלבון שהשמעתם היום באזני, יקרים
- 28 לי יותר מהכבוד שהענקתם לי אתמול".
- 29 דברים אלו - של האורח - עשו רושם רב על השומעים, אף אחד כבר לא העז לפתוח פה נגדו.
- 30 דממת מות השתררה במקום.
- 31 האורח נכנס חזרה לחדרו, וכעבור שעה היה כבר מקלו בידו וחבילתו על כתפו, ערוך ומוכן לעזוב
- 32 את סלוצק.
- 33 לומדיה הקשישים של העיר סלוצק, אשר חשו, שנעשה אי-צדק לאורח, בקשו ממנו, להישאר עוד
- 34 בעיר. אך הוא לא נתן לכך שישכנעו אותו. הוא עזב את סלוצק, ויחד עמו עזבו את סלוצק כעשרים
- 35 יהודים.

- 1 רק אז התברר, כי אנשים אלו היו כולם נסתרים, שפעלו משך זמן רב בחשאי בסלוצק ובסביבתה
- 2 כדי להחדיר את לימוד הקבלה ואת הנהגת הנסתרים.
- 3 נסתרים אלו סללו את הדרך לביקורו רב הרושם של האורח, רבי אדם בעל-שם. הם היו גם אלו
- 4 שהפיצו את הידיעה, שאורח זה - שהוא עצמו לא רצה לגלות את שמו - הוא לא אחר מאשר רבי
- 5 אדם בעל-שם מראפשיץ. הוא היה לא סתם נסתר אלא המנהיג הראשי של הנסתרים, ממלא המקום
- 6 של רבי יואל הבעל-שם מזאמושטש, וזה שיעביר בעתיד את שרביט ההנהגה לרבי ישראל
- 7 בעל-שם-טוב, מייסד החסידות.
- 8 מאורע זה גרם מהפך בסלוצק. לראשונה בחייהם באו קנאי העיר במגע פנים אל פנים עם צדיק
- 9 נסתר בשיעור קומתו של רבי אדם בעל-שם, כל המפגש איתו השאיר רושם רב.
- 10 רבים מהתושבים החלו לרכך את יחסם למקובלים ולנסתרים, הרי הם ראו במו עיניהם, מקובל
- 11 ונסתר אחד אשר הרשים אותם בגאונותו החובקת עולם ובצדקותו. הם גם שמעו מרבי אדם עצמו
- 12 שבצעירותו היה מתנגד למקובלים ולנסתרים. ולאחר מכן הגיע למסקנה, שהוא לא צָדֵק לחלוטין.
- 13 לקנאי סלוצק היה במה להתבונן.
- 14 כעת היו צריכים קנאי סלוצק לכל הפחות להתעמק קצת יותר ולא להתנהג פְּסוּמִים בעניין זה.
- 15 מאידך היו אחרים שהחריפו דווקא את התנגדותם למקובלים בעקבות הביקור, שכן חשו את עצמם
- 16 מרומים ואולי אפילו "מושפלים".
- 17 סלוצק, נשארה אמנם מבצר של התנגדות, אך לא באותה תקיפות כמקודם. רבי אדם בעל-שם על
- 18 ידי ביקורו בעיר הבקיע את תוקף ההתנגדות ואולי אפילו השתלט עליה.
- 19 בישובים הסמוכים לסלוצק השאיר ביקורו של רבי אדם בעל-שם רושם גדול יותר. שם כבר נמצאו
- 20 - כפי שידוע לנו - הרבה תלמידים שלמדו בעבר בישיבתו של רבי ברוך מוויאזין. והגם שהללו לא
- 21 חונכו להיות מקובלים ונסתרים, כי ר' ברוך לא רצה שיקלטו, שהוא עצמו שייך לחבורות המקובלים
- 22 והנסתרים. אך למרות זאת הם הוכשרו לקליטת תורה זו, וכך להימנות במוקדם או במאוחר בין
- 23 ההולכים בדרכיו של רבי אדם בעל-שם.
- 24 כך ביצע רבי ברוך מוויאזין שליחות חשובה והיא: הכנת העיר סלוצק וסביבתה עבור הנסתרים
- 25 והמקובלים - ועל ידי כך - לדרך החסידות העתידה של רבי ישראל בעל-שם-טוב.



אגרות קודש

- | | | | |
|---|------------------------------------|----|---|
| 1 | ב"ה, ה' שבט תרפ"ד | 6 | מכתבו מב' שבט, נכון הגיעני, וצריכים להשתדל כי יגיעו |
| 2 | ראסטאוו דאן | 7 | ויבואו מכתבים ואגרות מכל מקום ומקום בברכות ובקשות |
| 3 | כבוד ידידי מחות' הנעלה והנכבד וו"ח | 8 | כדוש, וראוי הי' הדבר לעשות כעצת הד', והשי"ת יהי |
| 4 | א"א מוה"ר ישראל שי | 9 | בעזרם. |
| 5 | שלום וברכה | 10 | חפצי מאד לדעת ע"ד הקאפאראטיוו אם נעשה דבר בזה... |

[אג"ק מוהריי"צ כרך א' עמ' שנט]



א ויאמר יי למשה עול לות
פרעה ארי אנא יקרית ית לבה
ות לבא דעבדוהי בדיל לשואה
אמי אליו ביניהון: ב וכדיל
דתשתעי קדם ברו ובר ברו ית
נסיין די עבדית במצרים וית
אתומי די שוייתי בהון ותדעון
ארי אנא יי: ג ואתא משה
ואהרן לות פרעה ואמרו לה כדון
אמר יי אלהא דיהודאי עד אמתי
מסרב את לאתפנעא מן קדמי
שלח עמי ויפלוחון קדמי: ד ארי
אם סריב את לשלחא ית עמי הא
אנא מייתי מחר גובא בתחומך:
ה וחפא ית עין שמשא דארעא
ולא יכול למחזי ית ארעא ויכול
ית שאר שזבתא דאשתאר לכון
מן ברדא ויכול ית כל אילנא
דאצמח לכון מן חקלא:
ו וימלון בתיו ובתי כל עבדיו
ובתי כל מצרים די לא חזו
אבהתו ואבהת אבהתו מיומא
דמהויהון על ארעא עד יומא
הדין ויתפני וינפק מן קדם
פרעה: ז ואמרו עבדי פרעה לה
עד אמתי יהי דין לנא לתקלא
שלח ית גבריא ויפלוחון קדם יי
אלההון העד כען לא ידעת ארי
אבדת מצרים: ח ואתותב ית

י ויאמר יהוה אל-משה בא אל-פרעה
כי-אני הכבדתי את-לבו ואת-לב עבדיו
למען שתי אתתי אלה בקרבך כש"י: ב ולמען
תספר באזני בנך ובן-בנך את אשר
התעללתי במצרים ואת-אתתי אשר-שמתי
בם וידעתם כי-אני יהוה כש"י: ג ויבא משה
ואהרן אל-פרעה ויאמרו אליו כה-אמר יהוה
אלהי העברים עד-מתי מאנת לענת מפני
שלח עמי ויעבדני כש"י: ד כי אם-מאן אתה
לשלח את-עמי הנני מביא מחר ארבה
בגבולך: ה וכסה את-עין הארץ ולא יוכל
לראת את-הארץ ואכל את-יתר הפלטה
הנשארת לכם מן-הברד ואכל את-כל-העץ
הצמח לכם מן-השדה כש"י: ו ומלאו בתיך
ובתי כל-עבדיך ובתי כל-מצרים אשר לא-
ראו אבתיך ואבות אבתיך מיום היוותם
על-האדמה עד היום הנה ויפן ויצא מעם
פרעה: (ישאל) ז ויאמרו עבדי פרעה אליו עד-
מתי יהיה זה לנו למוקש שלח את-האנשים
ויעבדו את-יהוה אלהיהם הטרם תדע כי
אבדה מצרים כש"י: ח ויושב את-משה ואת-אהרן אל-פרעה ויאמר

רע"י

לי, "אשר עולל לי": (ג) לענת. פתרגומו:
לאתפנעא, והוא מגזרת עני, מאנת להיות עני ושפל
מפני: תורה ד (ה) את עין הארץ. את מראה הארץ:
ולא יוכל וגו'. הרואה לראות את הארץ, ולשון
קצרה דבר: תורה ו (ז) הטרם תדע. העוד לא
ידעת כי אבדה מצרים?: (ח) ויושב. הושבו

(א) ויאמר ה' אל-משה בא אל-פרעה. והתרה
בו: שתי. שימי, שאשית אני: (ב) התעללתי.
שחקתי, כמו: (במדבר כב) "כי התעללתי בי", (שמואל
א ו) "הלוא כֹּאֲשֶׁר התעלל בהם", האמור במצרים,
ואינו לשון פועל ומעללים - שאם כן, היה לו לכתב
עוללתי - כמו: (איכה א) "ועולל למו כֹּאֲשֶׁר עוללתי

אלהם לכו עבדו את־יהוה אלהיכם מי ומי
ההלכים כס"י: ויאמר משה בנערינו ובזקנינו
גלך בבנינו ובבנותנו בצאננו ובבקרנו גלך כי
חג־יהוה לנו: ויאמר אלהם יהי כן יהוה
עמכם כאשר אשלח אתכם ואת־טפכם ראו
כי רעה נגד פניכם כס"י: לא כן לכו נא
הגברים ועבדו את־יהוה כי אתה אתם
מבקשים ויגרש אתם מאת פני פרעה כס"י: ם
(ע"ב בחול) שני יב ויאמר יהוה אל־משה נטה ידך
על־ארץ מצרים בארבה ויעל על־ארץ
מצרים ויאכל את־כל־עשב הארץ את כל־
אשר השאיר הברד כס"י: יג ויט משה את־
מטהו על־ארץ מצרים ויהוה נהג רוח־קדים
בארץ כל־היום ההוא וכל־הלילה הבקר היה
ורוח הקדים נשא את־הארבה כס"י: יד ויעל

משה וית אהרן לות פרעה ואמר
להון אזילו פלחו קדם יי אלהכון
מן ומן דאזלין: ט ואמר משה
בעולמנא ובסכנא גזיל בכננא
ובבנתנא בעננא ובתורנא גזיל
ארי חגא קדם יי לנא: י ואמר
להון יהי כן מימרא דני בסעדכון
כד אשלח יתכון וית טפלכון חזו
ארי בישא דאתון סבירין למעפד
לקבל אפיכון לאסתחרא: יא לא
כן אזילו כען גבריא ופלחו קדם
יי ארי יתה אתון בען ותריף
יתהון מן קדם פרעה: יב ואמר
יי למשה ארים ידך על ארעא
דמצרים ויתי גובא ויסק על
ארעא דמצרים ויכול ית כל
עספא דארעא ית כל די אשאר
ברדא: יג וארים משה ית חטרה
על ארעא דמצרים ויי דבר רוח
קדומא בארעא כל יומא ההוא
וכל ליליא צפרא הוה ורוח
קדומא נטל ית גובא: יד וסליק

רש"י

לכם: דם אנו רואין עליכם במדבר: (יא) לא כן.
כאשר אמרתם להוליך הטף עמכם, אלא לכו
הגברים ועבדו את ה': כי אתה אתם מבקשים.
(אותה עבודה) בקשתם עד הנה: נזבחה לאלהינו,
ואין דרך הטף לזבח: ויגרש אתם. הרי זה לשון
קצר ולא פרש מי המגרש: (יב) בארבה. בשביל
מפת הארבה: (יג) ורוח הקדים. רוח מזרחית
נשא את הארבה, לפי שבא כנגדו, שמצרים
בדרומית מערבית היתה, כמו שמפרש במקום
אחר: (יד) ואחריו לא יהיה פן. ואותו שהיה
בימי יואל שנאמר: (יואל ב) "כמהו לא נהיה
מן־העולם", למדנו שהיה כבד משל משה, לפי של
יואל היה על ידי מינין הרבה שהיו יחד: ארבה,
ילק, חסיל, גזם, אבל של משה לא היה אלא של

על ידי שליח ששלחו אחריהם, והשיבום אל
פרעה: תורה ט (י) כאשר אשלח אתכם וגו'. אף
כי אשלח גם את הצאן ואת הבקר, כאשר אמרתם:
ראו כי רעה נגד פניכם. כתרגומו. ומדרש אגדה
שמעתי: כוכב אחד יש ששמו רעה, אמר להם
פרעה: רואה אני באיצטגנינות שלי אותו כוכב
עולה לקראתכם במדבר והוא סימן דם והריגה.
וכשחטאו ישראל בעגל ובקש הקדוש ברוך הוא
להרגם, אמר משה בתפלתו: (לקמן לב) "למה
יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם"? זו היא
שאמר להם: "ראו כי רעה נגד פניכם", מיד:
"וינחם ה' על הרעה" והפך את הדם לדם מילה
שמן יהושע אותם, וזהו שנאמר: (יהושע ה) "היום
גלותי את חרפת מצרים מעליכם", שהיו אומרים

הָאֲרֶבָה עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֵּנַח בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם כְּבֹד מְאֹד לְפָנָיו לֹא־הָיָה כֵּן אֲרֶבָה כְּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־בֶּן כִּסִּי: טו וַיִּכֹּם אֶת־עֵין כָּל־הָאָרֶץ וַתַּחֲשֹׁךְ הָאָרֶץ וַיֹּאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֵת כָּל־פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבָּרָד וְלֹא־נֹתַר כָּל־יֶרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם כִּסִּי: טז וַיִּמָּהַר פֶּרְעֹה לִקְרֹא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חֲטָאתִי לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם: יז וְעַתָּה שָׂא נָא חֲטָאתִי אֵיךְ הַפַּעַם וְהַעֲתִירוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וַיֹּסֵר מֵעַל־יָדָיו אֶת־הַמּוֹת הַזֶּה: יח וַיֵּצֵא מֵעַם פֶּרְעֹה וַיַּעֲתֵר אֶל־יְהוָה: יט וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה רוּחֵי־חֶזֶק מְאֹד וַיִּשָּׂא אֶת־הָאֲרֶבָה וַיִּתְקַעְהוּ יָמָה סוּף לֹא נִשְׂאֵר אֲרֶבָה אַחֵד בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם כִּסִּי: כ וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פֶּרְעֹה וְלֹא שָׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטָּה יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם

רע"י

שְׁמֵלְחוּ מֵהֶם (שמות רבה): תורה כ (כא) וַיִּמַּשׁ חֹשֶׁךְ. וַיַּחֲשִׁיף עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ יוֹתֵר מִחֹשֶׁךְ שֶׁל לַיְלָה, וַחֲשֹׁךְ שֶׁל לַיְלָה יֵאֱמָר וַיַּחֲשִׁיף עוֹד: וַיִּמַּשׁ. כְּמוֹ וַיִּאֱמַשׁ. יֵשׁ לָנוּ תְּבוּת הַרְבֵּה חֲסֵרוֹת אֶל־יָד, לְפִי שְׂאִין הַכֹּרֶת הָאֶל־יָד נִפְרֶת כָּל כָּף, אֵין הַפְּתוּב מִקְפִּיד עַל חֲסִירוֹנָה, כְּגוֹן: (ישעיה יג) "לֹא יִהְיֶה שֶׁם עֲרָבִי" - כְּמוֹ לֹא יִהְיֶה, - לֹא יִטָּה אֶהְלוּ, וְכֵן: (שמואל ב כב) "וַתִּזְרְנוּ חֵיל", כְּמוֹ וַתִּזְרְנוּ. וְאִינְקְלוֹס תַּרְגָּם לְשׁוֹן הַסֵּרָה, כְּמוֹ לֹא יִמַּשׁ, בְּתֵר דִּיעָדִי קָבַל לִילִיָא, כְּשִׁינִיעַ סְמוּךְ לְאוֹר הַיּוֹם, אָבַל אֵין הַדְּבוּר מִיֵּשֶׁב עַל הַיָּם וְהָיָה שֶׁל וַיִּמַּשׁ, לְפִי שֶׁהוּא

מִיֵּן אֶחָד (כָּף גִּרְסַת רַבִּי אֶלְיָהוּ מִזְרָחִי), וְכְמוֹהוּ לֹא הָיָה וְלֹא יִהְיֶה: (טו) כָּל יֶרֶק. עֲלֵה יֶרֶק, וִירְדוֹר"א בְּלַע"ז: תורה טז (יט) רוּחַ יָם. רוּחַ מַעֲרָבִי: יָמָה סוּף. אוֹמֵר אֲנִי שֵׁים סוּף הָיָה מִקְצָתוֹ בְּמַעֲרָב כְּנָגֵד כָּל רוּחַ דְּרוֹמִית וְגַם בְּמִזְרָחָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָף, רוּחַ יָם תִּקְעוּ לְאֲרֶבָה בְּיָמָה סוּף כְּנָגֵדוֹ. וְכֵן מְצִינוּ לְעִנְיָן תַּחֲנוּמִין, שֶׁהוּא פּוֹנֶה לְצַד מִזְרָח, שְׁנֵאֲמַר: (לקמן כג) "מֵיִם סוּף וְעַד יָם פְּלִשְׁתִּים", מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב, שֵׁים פְּלִשְׁתִּים בְּמַעֲרָב הָיָה, שְׁנֵאֲמַר בְּפִלְשְׁתִּים: (צפניה ב) "וַיִּשְׁבִּי חֶבֶל הַיָּם, גוֹי כְּרִתִּים": לֹא נִשְׂאֵר אֲרֶבָה אֶחָד. אֵף הַמְּלוּחִים

וַיִּמַּשׁ חֲשֹׁךְ כִּסְיִי: כב וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־
הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֲשֹׁךְ־אֲפֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
שְׁלֹשֶׁת יָמִים כִּסְיִי: כג לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אֲחִיו
וְלֹא־קָמוּ אִישׁ מִתַּחַתְּיוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְלִכְלֹ־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹרֶךְ בְּמוֹשְׁבָתָם: שְׁלִישִׁי
כד וַיִּקְרָא פֶּרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לְכוּ עֲבְדוּ
אֶת־יְהוָה רַק צֹאנְכֶם וּבְקָרְכֶם יֵצֵאוּ גַם־טַפְכֶּם
יִלְךְ עִמָּכֶם כִּסְיִי: כה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַם־אֶתָּה תֵּתֶן
בְּיָדֵנוּ זִבְחִים וְעֹלֹת וְעֲשִׂינוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ כִּסְיִי:
כו וְגַם־מִקְנֵנוּ יִלְךְ עִמָּנוּ לֹא תִשָּׂאֵל פֶּרְסָה כִּי
מִמֶּנּוּ נִקָּח לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֲנַחְנוּ
לֹא־נֵדַע מַה־נַּעֲבֹד אֶת־יְהוָה עַד־בֹּאֵנוּ
שָׁמָּה כִּסְיִי: כז וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פֶּרְעֹה וְלֹא
אָבָה לְשַׁלְּחָם: כח וַיֹּאמֶר־לוֹ פֶּרְעֹה לֵךְ מֵעַלִּי
הַשֹּׁמֵר לְךָ אֶל־תֹּסֵף רֵאוֹת פָּנַי כִּי בַּיּוֹם רֵאִיתִךָ
פָּנַי תָּמוּת: כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בֵּן דְּבָרְךָ לֹא־אֶסְף

דִּיעָדִי קָבַל לִילָא: כב וַאֲרִים
מֹשֶׁה יָת יְדָה עַל צִית שְׁמִיָּא וְהוּהָ
חֲשׁוֹךְ קָבַל בְּכָל אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם
תִּלְתָּא יוֹמִין: כג לֹא חָזוּ אֲנָשׁ יָת
אֲחֹהִי וְלֹא קָמוּ אֲנָשׁ מִתַּחַתְּוֵהִי
תִּלְתָּא יוֹמִין וְלִכְלֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
הָיָה נְהוּרָא בְּמוֹתְבָנְהוֹן:
כד וַיִּקְרָא פֶּרְעֹה לְמֹשֶׁה וַאֲמַר
אַזִּילוּ פְּלָחוּ קָדָם יִי לַחֹד עֲנֹכוּן
וְתוֹרְכוּן שְׂבוּקוּ אֶף טַפְלָכוּן גִּזִּיל
עִמָּכוּן: כה וַאֲמַר מֹשֶׁה אֶף אַתָּ
תִּמְסַר בִּידְנָא נְכֶסֶת קְדָשִׁין וְעֲלֹן
וְנַעֲבֹד קָדָם יִי אֱלֹהֵנָא: כו וַאֲף
בְּעִירְנָא גִזִּיל עִמָּנָא לֹא תִשָּׂאֵר
מִדַּעַם אֲרִי מִנָּה אֲנַחְנָא נְסֻכִּין
לְמַפְלַח קָדָם יִי אֱלֹהֵנָא וְאֲנַחְנָא
לִית אֲנַחְנָא יִדְעִין מַה נַּפְלַח קָדָם
יִי עַד מִיתְנָא תַּמָּן: כז וַאֲתַקַּף יִי
יָת לִבָּא דְּפֶרְעֹה וְלֹא אָבָה
לְשַׁלְּחוֹתְהוֹן: כח וַאֲמַר לֵה
פֶּרְעֹה אִזִּיל מֵעַלְי אֶסְתַּמַּר לְךָ
לֹא תוֹסִיף לְמַחְזִי אִפִּי אֲרִי בַּיּוֹמָא
דְּתַחְזִי אִפִּי תָמוּת: כט וַאֲמַר
מֹשֶׁה יָאוֹת מְלִילָתָא לֹא אוֹסִיף

רש"י

ועוד שחפשו ישראל וראו את פליהם, וכשיצאו
והיו שואלין מהן והיו אומרים: אין בגדינו כלום,
אומר לו: אני ראיתי בביתך ובמקום פלוני הוא:
שלושת ימים. שלוש של ימים, טרציני"א בלע"ז,
וכן שבעת ימים בכל מקום, שטיני"א של ימים:
תורה כג (כד) יצג. זהא מצג במקומו: (כה) גם
אתה תתן. לא דיך שמקננו ילך עמנו, אלא גם
אתה תתן: (כו) פרסה. פרסת רגל, פלנט"א
בלע"ז: לא נדע מה נעבד. כמה תכבד העבודה.
שמה ישאל יותר ממה שיש בגדינו: תורה כז
(כט) פן דברת. יפה דברת, ובזמנו דברת. אמת,

כתוב אחר "ויהי חשך". ומדרש אגדה פותרו לשון
(דברים כח) "ממשש בצהרים", שהיה כפול ומכפל
ועב עד שהיה בו ממש: (כב) ויהי חשך אפלה
וגו' שלשת ימים וגו'. חשך של אפל, שלא ראו
איש את אחיו אותן ג' ימים (בשמות רבה), ועוד
שלשת ימים אחרים חשך מכפל על זה שלא קמו
איש מתחתיו, יושב אין יכול לעמד, ועומד אין
יכול לישב (שמות רבה. עיי"ש). ולמה הביא עליהם
חשך? שהיו בישראל באותו הדור רשעים, ולא היו
רוצים לצאת ומתו בשלשת ימי אפלה, כדי שלא
יראו מצרים במפלתם ויאמרו: אף הם לוקין כמנונו.

עוד למחזי אפיף: א ואמר יי
למשה עוד מכתש חד איתי על
פרעה ועל מצרים בחר פן ישלח
יתכון מכא פשלחותה גמירא
תרכא יתריך יתכון מכא:
ב מליל כען קדם עמא ושאלו
גבר מן חברה ואתתא מן חברתה
מנין דכסף ומנין דדבב: ג ויהב
יי ית עמא לרחמין בעיני מצרים
אף גברא משה רב לחדא בארעא
דמצרים בעיני עבדי פרעה
ובעיני עמא: ד ואמר משה כדנן
אמר יי כפלגות ליליא אנא
מתגלי בגו מצרים: ה וימות כל
בוכרא בארעא דמצרים מבוכרא
דפרעה דעתיד למתב על פרסי
מלכותה עד בוכרא דאמתא די
בחר ריחיא וכל בוכרא דבעירא:
ו ותחי צוחתא רבא בכל ארעא
דמצרים דכותה לא הות ודכותה

עוד ראות פניך כס"י: פ יא א ויאמר יהוה
אל-משה עוד נגע אחד אביא על-פרעה
ועל-מצרים אחרי-כן ישלח אתכם מזה
בשלחו בלה גרש יגרש אתכם מזה כס"י:
ז בדבר-נא באזני העם וישאלו איש | מאת
רעהו ואשה מאת רעותה פלי-כסף וכלי
זהב כס"י: ח ויתן יהוה את-חן העם בעיני
מצרים גם | האיש משה גדול מאוד בארץ
מצרים בעיני עבדי-פרעה ובעיני העם: ט
רביעי ד ויאמר משה כה אמר יהוה כחצת
הלילה אני יוצא בתוך מצרים כס"י: ה ומת
כל-בכור בארץ מצרים מבכור פרעה הישב
על-כסאו עד בכור השפחה אשר אחר
הרחים וכל בכור בהמה כס"י: ו והיתה צעקה
גדלה בכל-ארץ מצרים אשר כמיהו לא נהיתה וכמיהו לא תסף:

רע"י

דךשו: (ברכות ד) כמו כבחות הלילה, ואמרו
שאמר משה: 'כבחות', דמשמע סמוך לו, או לפניו
או לאחריו, ולא אמר כבחות, שמא יטעו אצטגניני
פרעה ויאמרו משה בדאי הוא, אכל הקדוש ברוך
הוא יודע עתיו ורגעיו, אמר: 'כבחות': (ה) עד
בכור השבי. למה לקו השבויים? כדי שלא
יאמרו: 'יראתם תבעה עלבונם, והביאה פרענות על
מצרים: מבכור פרעה וגו' עד בכור השפחה. כל
הפחותים מבכור פרעה וחשובים מבכור השפחה
היו בכלל, ולמה לקו בני השפחות? שאף הם היו
משעבדים בהם ושמחים בצרתם: וכל בכור
בהמה. לפי שהיו עובדין לה. וכשהקדוש ברוך

שלא אוסיף עוד ראות פניך (שמות רבה):
(א) בלה. גמירא. בלה, כליל. בלכם ישלח:
(ב) דבר נא. (ברכות ז) אין נא אלא לשון בקשה.
בבקשה ממך, הזהירם על כך, שלא יאמר אותו
צדיק, אברהם: "ועבדום וענו אותם", קים בהם,
"ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", לא קים בהם: תורה
ג (ד) ויאמר משה כה אמר ה'. בעמדו לפני
פרעה נאמרה לו נבואה זו, שהרי משיצא מלפניו
לא הוסיף ראות פניו: כחצת הלילה. כהחלק
הלילה. כבחות, כמו: (מלכים א יט) "פעלות",
(תהלים קכד) "בחרות אפם בנו", זהו פשוטו, לישבו
על אפניו, שאין חצות שם דבר של חצי. ורבותינו

וּלְכָל ׀ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יַחֲרִץ-כָּלֵב לְשׁוֹ
 לְמֵאִישׁ וְעַד-בְּהֵמָה לְמַעַן תִּדְעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה
 יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל כִּי׃ ח וַיִּרְדּוּ
 כָּל-עַבְדֵּיךָ אֵלֶיךָ אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי וְהִשְׁתַּחֲוִי-לִי לֵאמֹר צֵא
 אִתָּהּ וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי-כֵן אֵצֵא
 וַיֵּצֵא מֵעַם-פְּרָעָה בְּחֲרִי-אָף כִּי׃ ט וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֹא-יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פְּרָעָה
 לְמַעַן רַבּוֹת מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם כִּי׃ י וּמֹשֶׁה
 וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת-כָּל-הַמּוֹפְתִים הָאֵלֶּה לִפְנֵי
 פְּרָעָה וַיַּחֲזִק יְהוָה אֶת-לֵב פְּרָעָה וְלֹא-שָׁלַח
 אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרְצוֹ כִּי׃ יא וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאַל-אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
 לֵאמֹר כִּי׃ יב הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים

לֹא תִסֵּף: ז וְלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא
 יִנָּזֵק כָּלכָּא לִישְׁנָה לְמִנְפַּח
 לְמִאֲנָשָׁא וְעַד בְּעִירָא בְּדִיל
 דְּתִדְעוּן דִּנְפְרִישׁ יי בֵּין מִצְרַיִם
 וּבֵין יִשְׂרָאֵל: ח וַיַּחֲתוּן כָּל
 עַבְדֵּיךָ אֵלֶיךָ לְוֹתִי וַיִּבְעוּן מִנִּי
 לְמִימֵר פּוּק אַתָּה וְכָל עַמָּא דִּי עִמָּךְ
 וְכֵתֵר כֵּן אַפּוּק וַיִּפְק מְלֹת פְּרָעָה
 בְּתַקּוּף רָגְזוּ: ט וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה
 לֹא יִקָּבֵל מִנְּכּוֹן פְּרָעָה בְּדִיל
 לְאַסְגָּאָה מִפְּתֵי בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם:
 י וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עֲבָדוּ יְת כָּל
 מוֹפְתֵיָא הָאֵלִין קִדְּם פְּרָעָה
 וְאַתְקִיף יי יְת לְכָא דְּפְרָעָה וְלֹא
 שָׁלַח יְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָה:
 יא וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה וְלְאַהֲרֹן
 בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְמִימֵר:
 ב יִרְחָא הָדִין לְכוּן רִישׁ יִרְחִין
 קְדָמַי הוּא לְכוּן לִירְחֵי שְׁתָּא:

רע"י

את מצרים: (י) ומֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ וְגו'. כָּבֵר
 כְּתִב לָנוּ זֹאת בְּכָל הַמּוֹפְתִים, וְלֹא שְׁנָאָה כָּאן אֵלֹא
 בְּשִׁבִיל לְסִמְכָה לְפָרְשָׁה שְׁלֹא חֲרִיקָה: (א) וַיֹּאמֶר
 ה' אֵל מֹשֶׁה וְאַל אַהֲרֹן. בְּשִׁבִיל שְׁאֲהֲרֹן עָשָׂה
 וְטִרַח בְּמוֹפְתִים כְּמֹשֶׁה, חָלַק לוֹ כְּבוֹד זֶה בְּמִצְוָה
 רִאשׁוֹנָה, שְׁפָלְלוּ עִם מֹשֶׁה בְּדַבּוּר: בְּאַרְצֵן מִצְרַיִם.
 (מכילתא) חוץ לְכַרְךָ. אוֹ אֵינִי אֵלֹא בְּתוֹךְ הַכְּרָךְ?
 תִּלְמוּד לומר: "כִּצְאֵתִי אֶת הָעִיר וְגו'", וְכֵן תִּפְלֶה
 קִלְעָה לֹא הִתְפַּלֵּל בְּתוֹךְ הַכְּרָךְ, לְפִי שֶׁהִיְתָה מְלֹאָה
 עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, דְּכָר חֲמוּר כְּזֶה, לֹא כָּל שָׁפֵן?:
 (ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה. (מכילתא. שְׁמוֹת רַבֵּה) הִרְאָהוּ
 לְבָנָה בְּחִדּוּשָׁהּ, וַאֲמַר לוֹ: כִּשְׁהִירַח מִתְּחִלָּה, יְהִיָּה
 לְךָ רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְאֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִיַּד פְּשׁוּטוֹ: עַל
 חֹדֶשׁ נִסָּן אָמַר לוֹ: זֶה יְהִיָּה רֹאשׁ לְסֵדֶר מִנְּזַן
 הַחֲדָשִׁים, שֶׁיְהִיָּה אֵיר קְרוֹי שְׁנִי, סִינָן - שְׁלִישִׁי:
 הִזָּה. נִתְקַשָּׁה מֹשֶׁה עַל מוֹלַד הַלְבָנָה, בְּאִיזוֹ שְׁעוֹר
 תִּרְאָה וְתִהְיֶה רִאשִׁיָּה לְקֹדֶשׁ, וְהִרְאָה לוֹ בְּאַצְבָּע אֶת

הוא נִפְרַע מִן הָאֲמָה, נִפְרַע מֵאֲלֵהֶיָּה (מכילתא):
 תוֹרָה ו (ז) לֹא יַחֲרִץ כָּלֵב לְשׁוֹ. אוֹמֵר אֲנִי שֶׁהוּא
 לְשׁוֹן שְׁנוֹן: לֹא יִשְׁנֹן, וְכֵן (יהושע י) "לֹא חָרַץ לְבָנִי
 יִשְׂרָאֵל לְאִישׁ אֶת לְשׁוֹנוֹ", לֹא שְׁנָן. (שְׁמוּאֵל ב ה)
 "אֲזַ תַּחֲרִץ", תִּשְׁתַּנֵּן. (ישעיה מא) "לְמוֹרֵג חֲרוּץ",
 שְׁנוֹן. (משלי כא) "מִחֻשְׁבוֹת חֲרוּץ", אָדָם חֲרוּף
 וְשְׁנוֹן. (שְׁמוּאֵל א י) "וַיִּד חֲרוּצִים תַּעֲשִׂיר", חֲרִיפִים,
 סוֹחֲרִים שְׁנוֹנִים: אֲשֶׁר יַפְלֶה. יְכַדִּיל: (ח) וַיִּרְדּוּ
 כָּל עַבְדֵּיךָ. חָלַק כְּבוֹד לְמַלְכוּת, שְׁהָרִי בְּסוּף, יִרַד
 פְּרָעָה בְּעַצְמוֹ אֵלֶיךָ בְּלִילָה וַאֲמַר: "קוֹמוּ צֵאוּ מִתּוֹךְ
 עַמִּי", וְלֹא אָמַר לוֹ מֹשֶׁה מִתְּחִלָּה וַיִּרְדָּה אֵלֶי
 וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִי (זכחים קב): אֲשֶׁר בְּרַגְלֶיךָ. הִתְחַלְכִּים
 אַחֵר עֲצָתָךְ וְהִלּוּכָךְ: וְאַחֲרֵי כֵן אֵצֵא. עִם כָּל הָעָם
 מֵאַרְצָךְ: וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרָעָה. כְּשֶׁגָּמַר דְּכָרִיו, יֵצֵא
 מִלְּפָנָיו: בְּחֲרִי אָף. עַל שְׁאֲמַר לוֹ: "אֵל תִּסֵּף רֹאוֹת
 פָּנִי": (ט) לְמַעַן רַבּוֹת מוֹפְתֵי. מוֹפְתֵי, שְׁנִיִּים.
 רַבּוֹת, שְׁלֹשָׁה: מִכַּת בְּכוֹרוֹת, וְקָרִיעַת יָם סוּף וְלִנְעוֹר

ראשון הוא לכם לחדשי השנה כס"י: ג דברו
אל כל עדת ישראל לאמר בעשר לחדש
הזה ויקחו להם איש ששה לבית אבית ששה
לבית כס"י: ד ואם ימעט הבית מהיות משה
ולקח הוא ושכנו הקרב אל ביתו במכסת
נפשת איש לפי אכלו תכסו על הששה כס"י:
ה ששה תמים זכר בן שנה יהיה לכם מן
הבכשים ומן העזים תקחו כס"י: ו והיה לכם
למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה

רש"י

ג מלילו עם כל כנשתא דישראל
למימר בעסרא לירחא הדין
ויסבון להון גבר אמר לבית אבא
אמר לביתא: ד ואם יזעיר ביתא
מלאתמנאה על אמרא ויסב הוא
וישיבה דקריב לביתה במנן
נפשתא גבר לפום מיכלה
תתמנן על אמרא: ה אמר
שלים דבר בר שתה יהי לכון מן
אמריא ומן עזיא תסבון: ו ויהי
לכון למטרא עד ארבעא עסרא
יומא לירחא הדין ויכסון יתה כל
קהלא כנשתא דישראל בין

במכסת. חשבון, וכן: (ויקרא כז) "מכסת הערפך"
לפי אכלו. הראוי לאכילה, פרט לחולה וזקן
שאינו יכול לאכל פזית (מכילתא): תכסו. תתמנן:
(ה) תמים. בלא מום: בן שנה. כל שנתו קרוי
בן שנה, כלומר שנולד בשנה זו: מן הבכשים ומן
העזים. או מזה או מזה, שאף עז קרוי ששה,
שנאמר: (דברים יד) "וששה עזים": (ו) והיה לכם
למשמרת. זהו לשון בקור, שטעון בקור ממום
ארבעה ימים קדם שחיטה, ומפני מה הקדים
לקחתו לשחיטתו ארבעה ימים, מה שלא צוה בן
בפסח דורות? היה רבי מתא בן חרש אומר: הרי
הוא אומר: (יחזקאל טז) "ואעבר עליך ואראך והנה
עתך עת דדים", הגיעה שבועה שנשבעתי לאברהם
שאגאל את בניו ולא היו בידם מצות להתעסק
בהם, כדי שיגאלו, שנאמר: (שם) "ואת ערם
ועריה", ונתן להם שתי מצות: דם פסח ודם מילה
שמלו באותו הלילה, שנאמר: (שם) "מתבוססת
בדמיו", בשני דמים, ואומר: (זכריה ט) "גם את
בדם-בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו",
ושהיו שטופים בעבודת כוכבים, אמר להם:
"משכו וקחו לכם", "משכו" ידכם מעבודת
כוכבים וקחו לכם "צאן של מצוה: ושחטו אתו
וגו'. וכי פלן שוחטין? אלא מכאן, ששלוcho של

הלכנה ברקיע ואמר לו: כזה ראה וקדש. וכיצד
הראהו, והלא לא היה מדבר עמו אלא ביום
שנאמר: (לעיל ו) "ויהי ביום דבר ה'", (ויקרא ז)
"ביום צוותו", (במדבר טו) "מן היום אשר צוה ה'
והלאה"? אלא סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו
פרשה זו והראהו עם חשכה: (ג) דברו אל כל
עדת. (מכילתא) וכי אהרן מדבר, והלא כבר נאמר:
"אתה תדבר" - אלא חולקין כבוד זה לזה,
ואומרים זה לזה: למדני, והדבור יוצא מבין
שניהם כאלו שניהם מדברים: דברו אל כל עדת
ישראל לאמר בעשר לחדש. (מכילתא) דברו היום,
בראש חדש, שיקחוהו בעשר לחדש: הנה. פסח
מצרים מקחו בעשר ולא פסח דורות (פסחים צו):
ששה לבית אבית. (שם) למשפחה אחת. הרי שהיו
מרבין, יכול ששה אחד לכלן? תלמוד לומר: "ששה
לבית": (ד) ואם ימעט הבית מהיות משה. ואם
יהיו מועטין מהיות משה אחד, שאין יכולין
לאכלו ויבא לידי נותר, "ולקח הוא ושכנו וגו'",
זהו משמעו לפי פשוטו. ועוד יש בו מדרש ללמד
שאחר שנמנו עליו, יכולין להתמעט ולמשך ידיהם
הימנו ולהמנות על ששה אחר, אף אם באו למשך
ידיהם ולהתמעט מהיות משה, יתמעטו בעוד הששה
קיים, בהיותו בחיים ולא משנשחט (פסחים פט):

וַיִּשְׁחַטּוּ אוֹתוֹ כָּל קָהֵל עֵדֶת־יִשְׂרָאֵל בֵּין
הָעַרְבִים ^{כס"י}: וְלָקְחוּ מִן־הַדָּם וַנִּתְּנוּ עַל־שִׁתִּי
הַמְּזֻזוֹת וְעַל־הַמִּשְׁקוֹף עַל הַבַּתִּים אֲשֶׁר־
יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בָּהֶם ^{כס"י}: ^ח וְיֹאכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר
בַּלֵּילָה הַזֶּה צִלִּי־אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל־מְרִירִים
יֹאכְלֶהוּ ^{כס"י}: ^ט אֶל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ זָא וּבָשָׂל
מִבָּשָׂל בַּמַּיִם כִּי אִם־צִלִּי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־
כַּרְעֵיו וְעַל־קִרְבּוֹ ^{כס"י}: ^י וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־
בֹּקֶר וְהַנֶּתֶר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ ^{כס"י}:
וְכָכָה תֹּאכְלוּ אוֹתוֹ מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים נֶעְלִיכֶם

רש"י

מר נקרא מרור, וצום לאכל מרור, זכר ל"וימנרו
את חיייהם": (ט) אל תאכלו ממנו נא. שאינו
צלוי כל צרכו, קוראו נא בלשון ערבי: ובשל
מבשל. כל זה באזהרת "לא תאכלו" (שם פא):
במים. מנין לשאר משקין? תלמוד לומר: "ובשל
מבשל", מפל מקום (שם): כי אם צלי אש.
למעלה, גזר עליו במצות עשה, וכאן הוסיף עליו
'לא תעשה', "אל תאכלו ממנו כי אם צלי אש":
ראשו על כרעיו. צולהו כלו באחד עם ראשו ועם
כרעיו ועם קרבו, ובגני מעיו נותן לתוכו אחר
הדחתו (שם עד). ולשון "על כרעיו ועל קרבו",
כלשון (לקמן יג) "על צבאותם", כמו
בצבאותם - כמות שהן, אף זה כמות שהוא, כל
בשרו משלם: (י) והנותר ממנו עד בקר. מה
תלמוד לומר "עד בקר" פעם שניה ליתן בקר על
בקר, שהבקר משמעו משעת הגז החמה, ובא
הפתוב להקדים שאסור באכילה מעלות השחר,
זהו לפי משמעו. ועוד מדרש אחר: למד שאינו
נשרף ביום טוב אלא ממחרת, וכך תדרשנו:
והנותר ממנו בבקר ראשון עד בקר שני, תעמד
ותשרפנו: (יא) מתניכם חגרים נעליכם

שמשיא: ז ויסבון מן דמא
ויתנון על תרין ספיא ועל שקפא
על פתיא ויכלון יתה בהון:
ח ויכלון ית בסרא בליליא ההוא
טוי נור ופטיר על מררין וכלגה:
ט לא תיכלון מנה פד חי ואף
לא בשלא מבשל במיא אלהן
טוי נור רישה על כרעיה ועל
גוה: י ולא תשארון מנה עד
צפרא ודישתאר מנה עד צפרא
בנורא תוקדון: יא וכדין תיכלון
יתה חרציכון יהון אסירין
מסניכון ברגליכון וחטריכון
בידיכון ותיכלון יתה בבהילו

אדם כמותו (מכילתא. קידושין מא): קהל עדת
ישראל. קהל ועדה וישראל. מכאן אמרו: פסחי
צבור נשחטין בשלש פתות, זו אחר זו. נכנסה פת
ראשונה, ננעלו דלתות העזרה וכו', כדאיתא
בפסחים (דף סד): בין הערבים. משש שעות
ולמעלה קרוי בין הערבים, שהשמש נוטה לבית
מבואו לערב, ולשון "בין הערבים" נראה בעיני,
אותן שעות שבין עריבת היום לעריבת הלילה.
עריבת היום בתחלת שבע שעות מפי ינטו צללי
ערב, ועריבת הלילה בתחלת הלילה. ערב, לשון
נשף וחשך כמו: (ישעיה כד) "ערבה כל־שמחה":
(ז) ולקחו מן הדם. זו קבלת הדם. יכול ביד?
תלמוד לומר: "אשר בסף": המזוזות. הם הזקופות
אחת מכאן לפתח ואחת מכאן: המשקוף. הוא
העליון שהדלת שוקף עליו כשסוגרין אותו,
לינט"ל בלע"ז. ולשון שקיפה - חבטה, כמו:
(ויקרא כו) "קול עלה נדף" טרפא דשקיף, "חבורה"
משקופי: על הבתים אשר יאכלו אתו בהם. ולא
על משקוף ומזוזות שבבית התבן ובבית הבקר
שאין דרין בתוכן: (ח) את הבשר. ולא גידים
ועצמות (מכילתא. פסחים פג): על מררים. כל עשב

בְּרִגְלֵיכֶם וּמִקְלָכֶם בְּיַדְכֶם וְאֶכְלֶתֶם אֹתוֹ
 בְּחִפְזוֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה כִּסִּי: יב וְעִבְרָתִי
 בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִבִּיתִי כָל־בְּכוֹר
 בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי
 מִצְרַיִם אֲעִשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה כִּסִּי: יג וְהָיָה
 הָדֵם לָכֶם לְאֹת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם
 וְרֵאִיתִי אֶת־הָדֵם וּפִסַּחְתִּי עֲלֵיכֶם וְלֹא־יְהִיָּה
 בְּכֶם נֶגֶף לְמַשְׁחִית בְּהִכְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם כִּסִּי:
 יד וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכְרוֹן וַחֲגֹתֶם אֹתוֹ חֲג
 לַיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת

רש"י

בְּחִפְזוֹן. לְשׁוֹן בְּהִלָּה וּמַהֲרִירוֹת כְּמוֹ: (שמואל א כג)
 "וַיְהִי דוֹד נֶחֱפָז לָלֶכֶת", (מלכים ב ז) "אֲשֶׁר הִשְׁלִיכוּ
 אֲרָם בְּחִפְזָם": פֶּסַח הוּא לַה'. הַקֶּרֶבֶן הוּא קְרוֹי
 פֶּסַח, עַל שֵׁם הַדְּלוּג וְהַפְּסִיחָה שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 מְדַלֵּג בְּתִי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין מִצְרַיִם וְקוֹפֵץ מִמִּצְרֵי
 לְמִצְרֵי וְיִשְׂרָאֵל אֲמַצְעֵי נִמְלֵט, וְאַתָּם עָשׂוּ כָל
 עֲבוֹדוֹתָיו לְשֵׁם שְׁמִים. [דְּבַר אַחֵר] דֶּרֶךְ דְּלוּג
 וְקִפְצָה, זָכַר לְשִׁמּוֹ שֶׁקְרוֹי פֶּסַח, וְגַם פֶּסַח"א לְשׁוֹן
 פְּסִיעָה: (יב) וְעִבְרָתִי. כְּמִלָּף הָעוֹבֵר מִמְּקוֹם
 לְמְקוֹם וּבְהִעָבְרָה אַחַת וּבְרִגְעָה אֶחָד כְּלֵן לֹקֵין
 (מכילתא): כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. אֵף בְּכוֹרוֹת
 אֲחֵרִים וְהֵם בְּמִצְרַיִם. וּמִנֵּין אֵף בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם
 שֶׁבְּמִקְוֹמוֹת אֲחֵרִים? תִּלְמוּד לֹמֵר: (תהלים קלו)
 "לְמִנְּחָה מִצְרַיִם בְּבִכּוֹרֵיהֶם": מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה.
 מִי שֶׁהִתְחִיל בַּעֲבֹרָה תַּחֲלָה, מִמֶּנּוּ מִתְחַלֵּת
 הַפְּרָעָנוּת: וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם. שֶׁל עֵץ נִרְקֶבֶת,
 וְשֶׁל מִתְּכַת נִמְסָת וְנִתְכַת לְאֶרֶץ: אֲעִשֶׂה שְׁפָטִים
 אֲנִי ה'. אֲנִי בַּעֲצָמִי וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ: (יג) וְהָיָה
 הָדֵם לָכֶם לְאֹת. לָכֶם לְאֹת וְלֹא לְאַחֵרִים לְאֹת.
 מִכָּאן, שֶׁלֹּא נִתְּנוּ הָדֵם אֲלֵא מִבְּפָנִים: וְרֵאִיתִי אֶת
 הָדֵם. הַכֹּל גְּלוּי לְפָנָיו, אֲלֵא אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ
 הוּא, נוֹתֵן אֲנִי אֶת עֵינִי לְרֹאוֹת שְׂאֵתָם עֲסוּקִים

בְּמִצְוֹתַי וּפּוֹסֵחַ אֲנִי עֲלֵיכֶם: וּפִסַּחְתִּי. וְחִמְלָתִי,
 וְדוּמָה לוֹ: (ישעיה לא) "פֶּסַח וְהַמְלִיט". וְאֲנִי
 אוֹמֵר: כָּל פְּסִיחָה, לְשׁוֹן דְּלוּג וְקִפְצָה: וּפִסַּחְתִּי,
 מְדַלֵּג הִנֵּה מִבְּתִי יִשְׂרָאֵל לְבִתִּי מִצְרַיִם, שֶׁהָיוּ
 שְׂרוּיִים זֶה בְּתוֹךְ זֶה. וְכֵן: (מלכים א יח) "פֶּסַחִים
 עַל־שְׁתֵּי הַסַּעֲפִים", וְכֵן כָּל הַפְּסָחִים הוֹלְכִים
 כְּקוֹפְצִים, וְכֵן "פֶּסַח וְהַמְלִיט", מְדַלְּגוֹ וּמְמַלְטוֹ
 מִבֵּין הַמוֹמְתִּים: וְלֹא־יְהִיָּה בְּכֶם נֶגֶף. אֲכַל הוֹנָה
 הוּא בְּמִצְרַיִם (מכילתא). הָרִי שֶׁהָיָה מִצְרֵי בְּבִיתוֹ שֶׁל
 יִשְׂרָאֵל, יָכוֹל יִמְלֹט? תִּלְמוּד לֹמֵר: "וְלֹא־יְהִיָּה
 בְּכֶם נֶגֶף", אֲכַל הוֹנָה בְּמִצְרֵי שֶׁבְּבִתֵּיכֶם. הָרִי שֶׁהָיָה
 יִשְׂרָאֵל בְּבִיתוֹ שֶׁל מִצְרֵי, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יִלְקָה כְּמוֹתוֹ?
 תִּלְמוּד לֹמֵר: "וְלֹא־יְהִיָּה בְּכֶם נֶגֶף":
 (יד) לְזִכְרוֹן. לְדוֹרוֹת: וַחֲגֹתֶם אֹתוֹ. (מכילתא) יוֹם
 שֶׁהוּא לֶךְ לְזִכְרוֹן אֶתָּה חוּגְגוֹ, וְעֵדִין לֹא שְׁמַעְנוּ אִי
 זֶהוּ יוֹם הַזִּכְרוֹן? תִּלְמוּד לֹמֵר: "זָכוֹר אֶת הַיּוֹם
 הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאֶתֶם", לְמַדְּנוּ שְׁיוֹם הַיְצִיאָה הוּא יוֹם
 שֶׁל זִכְרוֹן. וְאִיזָה יוֹם יֵצְאוֹ? תִּלְמוּד לֹמֵר: (במדבר
 לג) "מִמִּחְרַת הַפֶּסַח יֵצְאוּ", הָיוּ אוֹמְרֵי יוֹם ט"ו
 בְּנִיסָן, הוּא שֶׁל יוֹם טוֹב, שֶׁהָרִי לֵיל ט"ו אָכְלוּ אֶת
 הַפֶּסַח וְלִבְקָר יֵצְאוּ (מכילתא): לְדֹרֹתֵיכֶם וְגו'.
 שׁוֹמֵעַ אֲנִי מַעוֹט דּוֹרוֹת שְׁנִיִּים? תִּלְמוּד לֹמֵר:

עוֹלָם תִּחְגְּהוּ כס"י: טו שְׁבַעַת יָמִים מִצֹּת
תֹּאכְלוּ אֶד בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שְׁאֵר
מִבְּתִיכֶם כִּי | כָּל־אֲכָל חֲמִץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ
הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיוֹם הָרֵאשׁוֹן עַד־יוֹם
הַשְּׁבִיעִי כס"י: טז וּבְיוֹם הָרֵאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ
וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־
מְלֹאכָה לֹא־יַעֲשֶׂה בָהֶם אֶד אֲשֶׁר יֹאכֵל
לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא לְבָדוּ יַעֲשֶׂה לָכֶם כס"י:
י וְשִׁמְרָתֶם אֶת־הַמִּצְוֹת כִּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה
הוֹצֵאתִי אֶת־עַבְדְּאֹתִיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
וְשִׁמְרָתֶם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתִיכֶם חֻקַּת

חגא קדם יי לדריכון קדם עלם
תחגגה: טו שבעת יומין פטיר
תיכלון ברם ביומא קדמא
תבטלון חמיע מבתיכון ארי כל
דיכול חמיע וישתצי אנשא
ההוא מישראל מיומא קדמא
עד יומא שביעא: טז וביומא
קדמא מערע קדיש וביומא
שביעא מערע קדיש יהי לכון
כל עיבידא לא יתעבד בהון ברם
די מתאכל לכל נפש הוא
בלחודוהי יתעבד לכון:
י ויתרון ית פטירא ארי בכרן
יומא הדין אפיקית ית חיליכון
מארעא דמצרים ויתרון ית יומא
הדין לדריכון קדם עלם:

רש"י

מִיִּשְׂרָאֵל. שומע אני תכרת מישראל ותלך לה לעם
אחר? תלמוד לומר במקום אחר: "מלפני", בכל
מקום שהוא רשותי: (טז) מקרא קדש. מקרא,
שם דבר. קרא אותו קדש לאכילה ושתיה וכסות
(מכילתא): לא יעשה בהם. אפלו על ידי אחרים:
הוא לבדו. (יכול אף לפנענים? תלמוד לומר:
"הוא לבדו יעשה לכם", לכם ולא לפנענים), הוא
ולא מכשיריו, שאפשר לעשותן מערב יום טוב:
לכל נפש. אפלו לבהמה. יכול אף לפנענים?
תלמוד לומר: "לכם" (נסתה אחרת: תלמוד לומר:
אף חלק) (ביצה כ"ח, ב"ר): (יז) ושמרתם את
המצוות. שלא יבאו לידי חמוץ, מכאן אמרו: תפח,
תלטש בצונן. רבי יאשיה אומר: אל תהי קורא
"את המצוות", אלא "את המצוות", כדרך שאין
מחמיצין את המצוות, כך אין מחמיצין את המצוות,
אלא אם באה לידי, עשה אותה מיד: ושמרתם
את היום הזה. מלאכה: לדורתיכם חקת עולם.
לפי שלא נאמר דורות וחקת עולם על המלאכה,
אלא על החגיגה, לכך חזר ושנאו כאן, שלא

"חקת עולם תחגגהו" (מכילתא): (טו) שבעת
ימים. שטיינ"א של ימים: שבעת ימים מצוות
תאכלו. ובמקום אחר הוא אומר: (דברים טז)
"ששת ימים תאכל מצות". (פסחים קכ) למד על
שביעי של פסח שאינו חובה לאכל מצה, ובלבד
שלא יאכל חמץ. מניין אף ששה רשות? תלמוד
לומר "שבעת ימים". זו מדה בתורה: דבר שהיה
בפולל ויצא מן הפולל ללמד, לא ללמד על עצמו
בלבד יצא, אלא ללמד על הפולל כלו יצא: מה
שביעי רשות, אף ששה רשות. יכול אף לילה
הראשון רשות? תלמוד לומר: "בערב תאכלו
מצות", הכתוב קבעו חובה (שם כח): אף ביום
הראשון תשביתו שאר. מערב יום טוב, וקרוי
ראשון לפי שהוא לפני השבעה. ומצינו מקדם
קרוי ראשון, כמו (איוב טו) "הראשון אדם תולד"?
הלפני אדם נולדת? או אינו אלא ראשון של
שבעה? תלמוד לומר: "לא תשחט על-חמץ", לא
תשחט הפסח ועדין חמץ קדם (מכילתא): הנפש
ההוא. כשהיא בנפשה ובדעתה, פרט לאנוס:

יח בְּנִיסָן בְּאַרְבַּעַּא עֶסְרָא יוֹמָא
לִירְחָא בְּרַמְשָׁא תִיכְלוֹן פְּטִירָא
עַד יוֹמָא עֶסְרִין וְחָד לִירְחָא
בְּרַמְשָׁא: יט שְׁבַעַת יוֹמִין חֲמִיר
לֹא יִשְׁתַּכַּח בְּבִתְיֹכֶן אָרִי כֹל
דִּיכּוֹל מִחֲמַעַא וְיִשְׁתַּצִּי אֲנָשָׁא
הֵהִיא מִכְּנִשְׁתָּא דִּישְׂרָאֵל בְּגִיּוֹרָא
וּבְנִצְיָבָא דְאַרְעָא: כ כֹּל מִחֲמַעַא
לֹא תִיכְלוֹן כֹּל מוֹתְבִיכּוֹן
תִיכְלוֹן פְּטִירָא: כא וְקִרָא מִשֶּׁה
לְכָל סְבִי יִשְׂרָאֵל וְאָמַר לְהוֹן
אַתְנָגִידוּ וְסִיבּוּ לְכוֹן (מִן בְּנִי)
עֲנָא לְזִרְעִיתְכוֹן וְכוּסּוּ פִסְחָא:
כב וְתִסְבּוֹן אֶסְרַת אֲזוּבָא
וְתִטְבּלוֹן בְּדָמָא דְבָמְנָא וְתִדּוֹן
לְשַׁקְפָא וְלִתְרִין סִפְיָא מִן דָּמָא
דְבָמְנָא וְאַתּוֹן לֹא תִפְקוֹן אֲנָשׁ
מִתְרַע בִּיתָה עַד צַפְרָא:

עוֹלָם רַס"י: יח בְּרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַּה עָשָׂר יוֹם
לְחֹדֶשׁ בְּעָרֵב תֹּאכְלוּ מִצֶּת עַד יוֹם הָאֶחָד
וְעֶשְׂרִים לְחֹדֶשׁ בְּעָרֵב רַס"י: יט שְׁבַעַת יוֹמִים
שָׂאֵר לֹא יִמָּצֵא בְּבִתְיֹכֶם כִּי | כָּל-אֲכָל
מִחֲמַצַּת וְנִכְרָתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֵדֶת יִשְׂרָאֵל
בְּגֵר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ רַס"י: כ כָּל-מִחֲמַצַּת לֹא
תֹאכְלוּ בְּכָל מוֹשְׁבֵיתְכֶם תֹּאכְלוּ מִצֹּת רַס"י: פ
חֲמִישִׁי כֹא וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל-זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם מְשִׁכּוּ וּקְחוּ לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפַּחְתִּיכֶם
וְשַׁחֲטוּ הַפֶּסַח רַס"י: כב וּלְקַחְתֶּם אֲגָדַת אֲזוּב
וּטְבַלְתֶּם בָּדָם אֲשֶׁר-בִּסְף וְהַגַּעְתֶּם אֶל-
הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל-שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת מִן-הַדָּם אֲשֶׁר

רַס"י

לֹא תֹאכְלוּ. אֲזַהֲרָה עַל אֲכִילַת שָׂאֵר: כָּל
מִחֲמַצָּת. לְהֵבִיא אֶת תַּעֲרֻכְתּוֹ: בְּכָל מוֹשְׁבֵיתְכֶם
תֹּאכְלוּ מִצֹּת. זֶה בָּא לְלַמֵּד שֶׁתִּהְיֶה רְאוּיָה לְהֵאכֵל
בְּכָל מוֹשְׁבֵיתְכֶם פָּרֹט לְמַעַשְׂר שְׁנֵי וְחִלּוֹת תּוֹרָה
(מְכִילְתָּא עֵיין שֵׁם) (שְׁאִינֶם רְאוּיִים לְהֵאכֵל בְּכָל
מוֹשְׁבוֹת, אֲלֵא בִירוּשָׁלַיִם): (כֹּא) מְשִׁכּוּ. מִי שֵׁישׁ
לוֹ צֹאן יִמְשֹׁף מִשְׁלוֹ: וּקְחוּ. מִי שְׁאִין לוֹ יִקַּח מִן
הַשּׁוּק: לְמִשְׁפַּחְתִּיכֶם. שֶׁה לְבֵית אָבוֹת:
(כב) אֲזוּב. מִין יִרְק שֵׁישׁ לוֹ גִּבְעוּלִין: אֲגָדַת
אֲזוּב. ג' קְלָחִין קְרוּיִין אֲגָדָה: אֲשֶׁר בִּסְף. בְּכָלִי,
כְּמוֹ סִפּוֹת כֶּסֶף: מִן הַדָּם אֲשֶׁר בִּסְף. לְמַה חֲזַר
וּשְׁנָאוֹ? שֶׁלֹּא תֹאמַר: טְבִילָה אַחַת לְשֵׁלֶשׁ הַמִּתְּנּוֹת,
לְכָף נֹאמַר עוֹד "אֲשֶׁר בִּסְף", שֶׁתִּהְיֶה כָּל נִתְיָנָה
וְנִתְיָנָה "מִן-הַדָּם אֲשֶׁר בִּסְף": עַל כָּל הַגָּעָה,
טְבִילָה: וְאַתֶּם לֹא תִצְאוּ וְגו'. מִגִּיד שֶׁמֵּאֲחֵר
שְׁנִתְּנָה רְשׁוֹת לְמִשְׁחִית לְחַבֵּל, אֵינוֹ מִבְּחִין בֵּין
צָדִיק לְרָשָׁע, וְלִילָה רְשׁוֹת לְמַחְבָּלִים הוּא, שְׁנֹאמַר:
(תְּהִלִּים קד) "בּוֹ תִרְמַשׁ כָּל חֵיתוֹ יָעַר" (מְכִילְתָּא):

תֹּאמַר: אֲזַהֲרַת "כָּל-מִלֵּאכָה לֹא-יַעֲשֶׂה", לֹא
לְדוֹרוֹת נֶאֱמָרָה, אֲלֵא לְאוֹתוֹ הַדּוֹר: (יח) עַד יוֹם
הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים. לְמַה נֹּאמַר, וְהָלֹא כָּבֹד נֶאֱמַר:
"שְׁבַעַת יָמִים"? לְפִי שְׁנֹאמַר "יָמִים", לִילּוֹת מִנֵּין?
תִּלְמוּד לומר: "עַד יוֹם הָאֶחָד וְגו'": (יט) לֹא
יִמָּצֵא בְּבִתְיֹכֶם. מִנֵּין לְגִבּוּלִין? תִּלְמוּד לומר:
"בְּכָל גִּבּוּלָף". מַה תִּלְמוּד לומר "בְּבִתְיֹכֶם"? - מַה
בִּיתָךְ בְּרִשׁוּתָךְ, אִף גִּבּוּלָף שְׁבִרְשׁוּתָךְ, יִצָּא חֲמִצּוֹ
שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהוּא אֲצֵל יִשְׂרָאֵל וְלֹא קִבֵּל
עָלָיו אַחֲרִיּוֹת: כִּי כָּל-אֲכָל מִחֲמַצָּת. לַעֲנֹשׁ כֶּרֶת
עַל הַשָּׂאוֹר. וְהָלֹא כָּבֹד עָנֹשׁ עַל הַחֲמִץ? אֲלֵא שֶׁלֹּא
תֹּאמַר: חֲמִץ שְׂרָאוּי לֹאֲכִילָה עָנֹשׁ עָלָיו, שָׂאוֹר
שְׁאִינוֹ רְאוּי לֹאֲכִילָה לֹא יַעֲנֹשׁ עָלָיו. וְאִם עָנֹשׁ עַל
הַשָּׂאוֹר וְלֹא עָנֹשׁ עַל הַחֲמִץ, הֵייתִי אוֹמֵר: שָׂאוֹר
שֶׁהוּא מִחֲמִץ אַחֲרִים, עָנֹשׁ עָלָיו, חֲמִץ שְׁאִינוֹ
מִחֲמִץ אַחֲרִים, לֹא יַעֲנֹשׁ עָלָיו. לְכָף נֹאמַר שֶׁנִּתְּנָה
(מְכִילְתָּא): בְּגֵר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ. לְפִי שֶׁהִנֵּס נַעֲשֶׂה
לְיִשְׂרָאֵל, הַצָּרָה לְרַבּוֹת אֶת הַגֵּרִים: (כ) מִחֲמַצָּת

כג וַיִּתְּגַלֵּי יְיָ לְמַמְחֵי יֵת מִצְרַיִם
וַיַּחֲזִי יֵת דְּמָא עַל שְׁקָפָא וְעַל
תַּרְיָן סַפֵּיא וַיַּחֲסֵ יְיָ עַל תַּרְעָא
וְלֹא יִשְׁבּוּק לְחַבְלָא לְמִיעַל
לְבַתִּיכּוֹן לְמַמְחֵי: כד וַתִּטְרוּן יֵת
פִּתְגָמָא הָדִין לְקָנִים לָךְ וּלְבַנְיָךְ עַד
עֲלָם: כה וַיְהִי אֲרִי תַעֲלוֹן
לְאַרְעָא דִּיתָן יְיָ לְכוֹן בְּמָא דִּי
מַלִּיל וַתִּטְרוּן יֵת פִּלְחָנָא הָדִין:
כו וַיְהִי אֲרִי יִימְרוּן לְכוֹן בְּנִיכּוֹן
מָה פִּלְחָנָא הָדִין לְכוֹן:
כז וַתִּימְרוּן דְּבַח חָסִים הוּא קָדָם
יְיָ דִּי חָס עַל בְּתִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּמִצְרַיִם כַּד הָיָה מַחֲי יֵת מִצְרָאִי
וַיֵּת בִּתְנָא שְׂזִיב וּכְרַע עָמָא
וּסְגִידוּ: כח וַאֲזָלוּ וַעֲבָדוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כְּמָא דְּפָקִיד יְיָ יֵת מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן בֶּן עֲבָדוּ: כט וַהֲוֵה
בְּפִלְגוּת לִילְיָא וַיִּי קָטַל כָּל
בּוֹכְרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מִבּוֹכְרָא

בַּסֶּף וְאַתֶּם לֹא תִצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח-בֵּיתוֹ
עַד-בֹּקֶר כִּסִּי: כג וְעָבַר יְהוָה לִנְגָף אֶת-מִצְרַיִם
וְרָאָה אֶת-הַדָּם עַל-הַמִּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי
הַמְּזוּזוֹת וַפֹּסַח יְהוָה עַל-הַפֶּתַח וְלֹא יָתֵן
הַמִּשְׁחִית לָבֹא אֶל-בְּתִיכֶם לִנְגָף כִּסִּי:
כד וַשְׁמַרְתֶּם אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה לְחֹק-לָךְ וּלְבַנְיָךְ
עַד-עוֹלָם: כה וַהֲיָה כִּי-תָבֹאוּ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר
יָתֵן יְהוָה לָכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר וַשְׁמַרְתֶּם אֶת-
הָעֲבֹדָה הַזֹּאת כִּסִּי: כו וַהֲיָה כִּי-יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם
בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם: כז וַאֲמַרְתֶּם
זֶבַח-פֹּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל-בְּתֵי
בְנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת-מִצְרַיִם וְאֶת-
בְּתִינוּ הַצֵּיל וַיִּקַּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ כִסִּי: כח וַיִּלְכוּ
וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בֶּן עֲשׂוֹ כִסִּי: ס שְׁשִׁי כַּ וַיְהִי | בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה וַיְהוֹה הַכָּה

רש"י

לַעֲשֹׂיָה: כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת-מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. לַהֲגִיד
שְׁבַחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא הִפִּילוּ דָּבָר מִכָּל מִצְוַת
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. וּמָהוּ "בֶּן עֲשׂוֹ"? אִיךָ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
בֶּן עֲשׂוֹ: (כט) וַה'. כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר וַה', הוּא
וּבֵית דִּינוֹ, שֶׁהָיָיוּ לְשׁוֹן תּוֹסֶפֶת הוּא, כְּמוֹ פְּלוֹנִי
וּפְלוֹנִי: הֵכָּה כָּל בְּכוֹר. אִיךָ שֶׁל אִמָּה אַחֲרֵת וְהוּא
בְּמִצְרַיִם: מִבְּכוֹר פְּרָעָה. אִיךָ פְּרָעָה בְּכוֹר הָיָה, וְנִשְׁפָּט
מִן הַבְּכוֹרוֹת, וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר: (לעיל ט) "בְּעֶבֶר
זֹאת הִעֲמַדְתִּיךָ, בְּעֶבֶר הָרְאִיתָךְ אֶת-כַּחֲי", בֵּינִים סוֹף:
עַד בְּכוֹר הַשְּׂבִי. שֶׁהָיוּ שְׂמַחֲיִן לְאִידִם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.
וְעוֹד, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: יִרְאַתְנוּ הִבִּיאָה זֶה הַפְּרָעָנוֹת.
וּבְכוֹר הַשְּׂפָחָה בְּכָל הָיָה, שֶׁהָיָה מִנָּה מִן הַחֲשׁוֹב
שֶׁבְּכָל עַד הַפָּחוֹת, וּבְכוֹר הַשְּׂפָחָה חֲשׁוֹב מִבְּכוֹר

(כג) וַפֹּסַח. וְחַמֵּל, וַיֵּשׁ לְפָרֶשׁ וְדָלַג: וְלֹא יָתֵן
הַמִּשְׁחִית. וְלֹא יָתֵן לוֹ יִכְלֹת לָבֹא, כְּמוֹ: (בְּרַשִׁית כא)
"וְלֹא נִתְּנוּ אֱלֹהִים לְהַרְעַ עַמִּדִי": תוֹרָה כד (כה) וַהֲיָה
כִּי תָבֹאוּ. תִּלְהֶה הַכְּתוּב מִצְוָה זֹאת בְּבִיאַתְכֶם לְאַרְצְךָ,
וְלֹא נִתְּחִיבוּ בַּמִּדְבָּר אֲלֵא פֶסַח אֶחָד שָׁעֲשׂוּ בַּשָּׁנָה
הַשְּׁנִית עַל פִּי הַדְּבוּר: כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר. וְהִיכֵן דִּבֶּר?
(לעיל ו) "וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ וְגו'": תוֹרָה
כו (כז) וַיִּקַּד הָעָם. עַל בְּשׁוּרַת הַגָּאֵלָה, וּבִיאַת
הָאָרֶץ וּבְשׁוּרַת הַבְּנִים שִׁיְהִיו לָהֶם: (כח) וַיִּלְכוּ
וַיַּעֲשׂוּ וְגו'. וְכִי כָּבַר עֲשׂוֹ? וְהִלֵּא מֶרְאֵשׁ חֲדָשׁ
נֶאֱמַר לָהֶם? אֲלֵא מִכִּיּוֹן שֶׁקָּבְלוּ עֲלֵיהֶם, מַעֲלָה
עֲלֵיהֶם הַכְּתוּב כָּאֵלּוּ עֲשׂוֹ (מְכִילֵת): וַיִּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ.
אִיךָ הִתְּלִיכָה מִנָּה הַכְּתוּב, לִיתֵן שָׁכַר לְהִלִּיכָה וְשָׁכַר

כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פֶּרְעָה הַיֹּשֵׁב
עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשָּׂכִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר
וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה רִשִׁי׃ ל וַיָּקָם פֶּרְעָה לִילָה הוּא
וְכָל־עַבְדָּיו וְכָל־מִצְרַיִם וַתְּהִי צַעֲקָה גְדֹלָה
בְּמִצְרַיִם כִּי־אֵין בֵּית אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מֵת רִשִׁי׃
לא וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לִילָה וַיֹּאמְרוּ קוֹמוּ
צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַם־אַתֶּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְכוּ
עֲבַדוּ אֶת־יְהוָה כְּדַבְּרֵכֶם רִשִׁי׃ לב גַּם־צִאֲנֻכֶם
גַּם־בְּקִרְכֶם קָחוּ כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם וּלְכוּ
וּבִרְכֹתֶם גַּם־אֹתִי רִשִׁי׃ לג וַתַּחֲזֹק מִצְרַיִם עַל־
הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלַּח מִן־הָאָרֶץ כִּי אָמְרוּ כָלֵנוּ
מָתַיִם רִשִׁי׃ לד וַיֵּשֶׂא הָעָם אֶת־בִּצְקוֹ טָרֵם
יַחֲמִץ מִשְׁאֲרֹתָם צָרְרָת בְּשִׁמְלָתָם עַל־
שִׁכְמָם רִשִׁי׃ לה וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כְּדֹבַר מֹשֶׁה
וַיֵּשְׂאוּ מִמִּצְרַיִם כְּלִי־כֶסֶף וְכָלִי זָהָב

רש"י

דפרעה דעתיד למתב על פרסי
מלכותה עד בוכרא דשביא די
בבית אסירי וכל בוכרא דבעירא:
ל וקם פרעה ליליא הוא וכל
עבדוהי וכל מצרים והות צוחתא
רבתא במצרים ארי לית ביתא די
לית הוה בה תמן מתא:
לא וקרא למשה ולאהרן ליליא
ואמר קומו פוקו מגו עמי אף
אתון אף בני ישראל ואזילו
פלוו קדם יי כמא דהותיון
אמרין: לב אף ענכון אף תורכון
דברו כמא די מללתון ואזילו
וצלו אף עלי: לג ותקיפת
מצרים על עמא לאוחאה
לשלחותהון מן ארעא ארי אמרו
כלנא מיתין: לד ונטל עמא ית
לישיהון עד לא חמע מותר
אצותהון צריר בלבשיהון על
בתפיהון: לה ובני ישראל עבדו
כפתגמא דמשה ושאלו ממצרים
מנין דכסף ומנין דזהב ולבושין:

השבי: (ל) ויקם פרעה. ממטתו: לילה. ולא
כדרך המלכים בשלש שעות ביום: הוא. תחלה,
ואחר כך עבדיו, מלמד שהיה הוא מחזר על בתי
עבדיו ומעמידן: כי אין בית אשר אין שם מת.
יש שם בכור, מת. אין שם בכור, גדול שבבית
קרוי בכור, שנאמר: (תהלים פט) "אף אני בכור
אתנהו". דבר אחר: מצריות מזונות תחת בעליהם
ויולדות מרוקים פנויים, והיו להם בכורות הרבה.
פעמים, חמשה לאשה אחת, כל אחד בכור לאביו:
(לא) ויקרא למשה ולאהרן לילה. מגיד שהיה
מחזר על פתחי העיר וצועק: היכן משה שרוי?
היכן אהרן שרוי? גם אתם. הגברים: גם בני
ישראל. הטף: ולכו עבדו את ה' כדברכם. הכל,
כמו שאמרתם ולא כמו שאמרתי אני, בטל "לא

אשלח", בטל "מי ומי ההולכים", בטל "רק
צאנכם ובקרכם יצג": (לב) גם צאנכם גם
בקרכם קחו. ומהו "כאשר דברתם"? (לעיל י)
גם אתה תתן בידנו זבחים ועולות": ובברכתם גם
אותי. התפללו עלי שלא אמות, שאני בכור
(מכילתא): (לג) כלנו מתים. אמרו: לא כגזרת
משה הוא, שהרי אמר: "ומת כל בכור", וכאן אף
הפשוטים מתים, חמשה או עשרה בבית אחד
(מכילתא): (לד) טרם יחמץ. המצריים לא
הניחום לשהות כדי חמוץ: משארתם. שירי מצה
ומרור (מכילתא): על שכמם. אף על פי שבהמות
הרבה הוליכו עמקם, מחבבים היו את המצות
(מכילתא): (לה) כדבר משה. שאמר להם
במצרים: (לעיל יא) "וישאלו איש מאת רעהו":

לו וַיִּי יְהִי ית עֲמָא לְרַחֲמִין
בְּעֵינֵי מַצְרִים וּשְׁאִילִנּוֹן וְרוֹקִינוּ
ית מַצְרִים: לוּ וּנְטָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
מִרַעַמְסֵס לְסִכּוֹת פֶּשֶׁת מָאָה
אַלְפִין רַגְלָאִין גְּבֻרָא בֶר
מִטְפָּלָא: לח וְאַף נוֹכְרָאִין
סִגְיָאִין סָלִיקוּ עֲמָהוֹן וְעָנָא וְתוֹרִין
בְּעִירָא סִגֵּי לַחְדָּא: לט וְאַפּוּ ית
לִישָׁא דִּי אִפִּיקוּ מִמַּצְרִים גְּרִיזָן
פִּטְיָן אָרִי לֹא חִמֵּע אָרִי אֲתִרְכוּ
מִמַּצְרִים וְלֹא יְכִילוּ לְאַתַּעֲפָכָא
וְאַף זִרְדִּין לֹא עֲבָדוּ לְהוֹן:
מ וּמוֹתֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי יְתִיבוּ
בְּמַצְרִים אַרְבַּע מָאָה וְתַלְתִּין
שָׁנִין: מא וְהוּהוּ מְסוּף אַרְבַּע
מָאָה וְתַלְתִּין שָׁנִין וְהוּהוּ בִּכְרִן

וּשְׁמָלָתָּה. אַף הֵן הָיוּ חֲשׂוֹבוֹת לָהֶם מִן הַפֶּסֶף וּמִן
 הַזֶּהָב, וְהַמֵּאָחֵר בַּפֶּסֶק, חֲשׁוֹב (מכילתא):
 (לו) וַיִּשְׁאֲלוּם. אַף מָה שֶׁלֹּא הָיוּ שׂוֹאֲלִים מֵהֶם,
 הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם: אֵתָּה אוֹמֵר אֶחָד, טַל שְׁנַיִם וְלֶךְ:
 וַיִּנְצְלוּ. וְרוֹקִינִי: (לז) מִרַעְמָסֶס סִבְתָּה. ק"כ
 מִיל הָיוּ, וּבָאוּ שָׁם לְפִי שְׁעָה, שְׁנֵאמַר: (לקמן יט)
 "וְאִשָּׁא אֶתְכֶם עַל פְּנֵי נְשִׁירִים": הַגָּבְרִים. מִבֶּן
 עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד: (לח) עֶרֶב רַב. תַּעֲרוּבוֹת
 אֲמוֹת שֶׁל גֵּרִים: (לט) עֲגַת מִצּוֹת. חֲרָהָ שֶׁל
 מִצָּה. בָּצַק שֶׁלֹּא הִתְמִיץ קְרוֹי מִצָּה: וְגַם צִדָּה לֹא
 עָשׂוּ לָהֶם. לְדָרְךָ. מִגִּיד שֶׁבַחֲךָ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא
 אָמְרוּ: הָאֵיךְ נֵצֵא לְמַדְבָּר בְּלֹא צִדָּה? אֲלֹא הֶאֱמִינוּ
 וְהִלְכוּ. הוּא שֶׁמֶפֶרֶשׁ בִּקְבֻלָּה: (יִרְמִיָּה ב) "זְכַרְתִּי לָךְ
 חֶסֶד נְעוּרֶיךָ אֲהַבַת כְּלוּלֶיךָ, לְכַתֵּךְ אַחֲרֶי בַּמִּדְבָּר
 בְּאַרְץ לֹא יְרוּעָה". וּמָה שֶׁכָּר מִפֶּרֶשׁ אַחֲרָיו? "קִדְשׁ
 יִשְׂרָאֵל לֵה' וְגו'" (מכילתא): (מ) אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ
 בְּמִצְרַיִם. אַחֵר שָׁאֵר הַיְּשִׁיבוֹת שִׁישְׁבוּ גֵרִים,
 "בְּאַרְץ לֹא לָהֶם": שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת
 שָׁנָה. בֵּין הַכֹּל, מִשְׁנוּלָד יִצְחָק עַד עַכְשָׁו הָיוּ אַרְבַּע
 מֵאוֹת שָׁנָה. מִשְׁהִיָּה לוֹ זֶרַע לְאַבְרָהָם, נִתְקַיֵּם: "כִּי

וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בַעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָּל־עֲבָאוֹת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כִּסְ"י:
 מִבַּלְיַל שְׁמֵרִים הוּא לִיהוָה לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא־הַלִּילָה הַזֶּה לִיהוָה שְׁמֵרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם כִּסְ"י: פ מִג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח כָּל־בֶּן־נָכָר לֹא־יֹאכֹל בּוֹ כִּסְ"י: מִד וְכָל־עֶבֶד אִישׁ מִקְנֵת־כֶּסֶף וּמִלְתָּה אֹתוֹ אִזּוֹ יֹאכֹל בּוֹ כִּסְ"י: מִה תוֹשֵׁב וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכֹל בּוֹ כִּסְ"י: מו בְּבֵית אֶחָד יֹאכֹל לֹא־תוֹצִיא מִן־הַבַּיִת מִן־הַבָּשָׂר חוּצָה וְעֵצִים לֹא תִשְׁבְּרוּ־בּוֹ כִּסְ"י: מז כָּל־עֵדֶת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ כִּסְ"י: מח וְכִי־יִגְוֹר אֶתְךָ גֵּר וַעֲשֵׂה פֶסַח

כִּסְ"י

יומא הדין נפקו כל חיליא דיי מארעא דמצרים: מב לילי נטיר הוא קדם יי לאפקותהון מארעא דמצרים הוא ליליא הדין קדם יי נטירין לכל בני ישראל לדריהון: מג ואמר יי למשה ולאהרן דא גזירת פסחא כל בר ישראל דישתמד לא יכול בה: מד וכל עבד גבר זביני כספא ותגזר יתה בכז יכול בה: מה תותבא ואגירא לא יכול בה: מו בכבורא חדא יתאכל לא תפיק מן ביתא מן בסרא לכרא וגרמא לא תתברון בה: מז כל כנשתא דישראל יעבדון יתה: מח וארי יתגיר עמך גיורא ויעבד פסחא קדם יי מגזר לה כל דכורא ובכז יקרב למעבדה ויהי

הם, ונאמר "וכל ערל לא יאכל בו"? אלא כגון ערבי מהול וגבעוני מהול, והוא תושב או שכיר: (מו) בבית אחד יאכל. (מכילתא) בכבורא אחת, שלא יעשו הנמנין עליו שתי חבורות ויחלקוהו. אפה אומר בכבורא אחת, או אינו אלא בבית אחד כמשמעו, וללמד שאם התחילו והיו אוכלים בחדר וירדו גשמים שלא יפנסו לבית? תלמוד לומר: "על הבתים אשר יאכלו אותו בהם", מכאן שהאוכל, אוכל בשני מקומות: לא תוציא מן הבית. מן החבורה: ועצם לא תשברו בו. הראוי לאכילה, כגון שיש עליו פזית בשר, יש בו משום שבירת עצם, אין עליו פזית בשר או מח, אין בו משום שבירת עצם: (מז) כל־עדת ישראל יעשו אותו. למה נאמר? לפי שהוא אומר בפסח מצרים: "שה לבית אבות", שנמנו עליו למשפחות, יכול אף פסח דורות כן? תלמוד לומר: "כל־עדת ישראל יעשו אותו": (מח) ועשה פסח. יכול כל המתגיר יעשה פסח מיד? תלמוד לומר: "והיה

מלאכי השרת אצל אברהם לבשרו, בחמשה עשר בניסן נולד יצחק ובט"ו בניסן נגזרה גזרת בין הבתרים (מכילתא): (מב) ליל שמרים. שהיה הקדוש ברוך הוא שומר ומצפה לו לקיים הבטחתו להוציאם מארץ מצרים: הוא הלילה הזה לה. הוא הלילה שאמר לאברהם, בלילה הזה אני גואל את בניך: שמרים לכל־בני ישראל לדורותם. משמר ובא מן המזיקין, כענין שנאמר: "ולא יתן המשחית וגו'": (מג) זאת חקת הפסח. ביי"ד בניסן נאמרה להם פרשה זו: כל בן־נכר. שנתגברו מעשיו לאביו שבשמים, ואחד עובד כוכבים ואחד ישראל מומר במשמע (מכילתא): (מד) ומלתה אתו אז יאכל בו. רבו. (יבמות עא) מגיד שמילת עבדיו מעכבתו מלאכל בפסח, דברי רבי יהושע. רבי אליעזר אומר: אין מילת עבדיו מעכבתו מלאכל בפסח. אם כן מה תלמוד לומר: "אז יאכל בו"? העבד: (מה) תושב. זה גר תושב: ושכיר. זה העובד כוכבים. ומה תלמוד לומר, והלא ערלים

לַיהוָה הַמּוֹל לֹא כָל־זָכָר וְאִזּוּ יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ
וְהָיָה בְּאֶזְרָח הָאָרֶץ וְכָל־עָרָל לֹא־יֹאכֵל
בּוֹ רַשִׁי׃ מִטְּ תוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לְאֶזְרָח וּלְגֵר הַגֵּר
בְּתוֹכְכֶם רַשִׁי׃ גִּיְעֵשׂוּ כָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאִשֶּׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן בֶּן עָשׂוּ׃ ס
נֹא וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צְבֹאֲתָם׃ פ שְׁבִיעִי
יג א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ג קֹדֶשׁ־לִי
כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם
וּבְבִהֵמָה לִי הוּא רַשִׁי׃ ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם
זָכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאֲתֶם מִמִּצְרַיִם
מִבֵּית עַבְדִּים כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם
מִזֶּה וְלֹא יֹאכֵל חֶמֶץ רַשִׁי׃ ד הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים
בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב רַשִׁי׃ ה וְהָיָה כִּי־יִבְיֹאֵד יְהוָה

רש"י

(תהלים סח) "מוציא אסירים בכושרות", חֲדָשׁ
שֶׁהוּא כֶּשֶׁר לְצֹאֵת׃ (ה) אֵל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְגוֹ׃
וְאִם עַל פִּי שְׁלֹא מָנָה אֵלָּא חֲמִשָּׁה עֶמְמִין, כָּל
שְׁבַע גוֹיִים בְּמִשְׁמַע, שְׁפָלָן בְּכָל־כְּנַעֲנִי הֵם,
וְאַחַת מִמֶּשְׁפַּחַת כְּנַעֲנִי הִיא שְׁלֹא נִקְרָא לָהּ שֵׁם
אֵלָּא כְּנַעֲנִי (תנחומא): נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם וְגוֹ׃
בְּאַבְרָהָם הוּא אוֹמֵר׃ (בראשית טו) "בְּיוֹם הַהוּא כָּרַת
ה' אֶת אַבְרָם וְגוֹ׃", וּבִצְחָק הוּא אוֹמֵר׃ (שם כ)
"גֵּר בְּאֶרֶץ הַזֹּאת וְגוֹ׃", וּבִצְעָק הוּא אוֹמֵר׃ (שם
כט) "הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שׁוֹכֵב עָלֶיהָ וְגוֹ׃": זִכַּת חֶלֶב
וּדְבָשׁ. חֶלֶב זָב מִן הָעֵזִים, וְהַדְּבָשׁ זָב מִן הַתְּמָרִים
וּמִן הַתְּאֵנִים (מגילה ו): אֶת הָעֶבְרָה הַזֹּאת. (פסחים
צו) שֶׁל פֶּסַח. וְהָלֹא כָּבֹד נֹאמֵר לְמַעַלָּה׃ וְהָיָה כִּי
תִבְאֹו אֶל הָאֶרֶץ וְגוֹ׃, וְלָמָּה חֲזַר וַשְּׁנֵאָה? בְּשִׁבְלִי
דְּכַר שְׁנַת־חֲדָשׁ בָּהּ. בְּפִרְשָׁה רִאשׁוֹנָה נֹאמֵר׃ (לעיל

כְּנַעֲנִיָּא דְאַרְעָא וְכָל עָרְלָא לֹא
יִכּוֹל בָּהּ׃ מט אוֹרִיתָא חֲדָא יְהֵא
לְכַנְעִיָּא וּלְגִיּוֹרָא דִּיתְגִּירוֹן
כְּנַעֲנִיָּא׃ נ וְעַבְדּוֹ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כְּמָא דִּי פְקִיד יְיָ יְת מֹשֶׁה וְיְת
אַהֲרֹן בֶּן עַבְדּוֹ׃ נֹא וְהָיָה בְּכָרֵן
יִמָּא הֲדִין אֲפִיק יְיָ יְת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם עַל
חִילִיָּהוֹן׃ א וּמְלִיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
לְמִימָר׃ ב אֶקְדֵּשׁ קֳדָמִי כָּל
בּוֹכְרָא פֶּתַח כָּל וּלְדָא בְּבִנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּאַנְשָׁא וּבְבַעֲיָרָא דִּילִי
הוּא׃ ג וְאֹמֵר מֹשֶׁה לְעַמָּא הָוּ
דְּכִירִין יְת יִמָּא הֲדִין דִּי נִפְקִיתָן
מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדּוֹתָא אָרִי
בְּתַקּוּף יְדָא אֲפִיק יְיָ יְתָכוֹן מִכָּא
וְלֹא יִתְאַבֵּל חֲמִיע׃ ד יִמָּא דִּין
אַתּוֹן נִפְקִין בְּיִרְחָא דְאַבְרָהָם׃
ה וַיְהִי אָרִי יְעַלְלָן יְיָ לְאַרְעָא
דְּכְנַעֲנָאָה וְחֲתָאִי וְאַמּוֹרָאִי וְחִזְיָאִי
וּכְבוֹסָאִי דִּי קִיִּים לְאַבְרָהָם לְמַתָּן

בְּאַזְרַח הָאֶרֶץ". מָה אֶזְרַח בְּאַרְבַּעַה עָשָׂר, אִם גֵּר
בְּאַרְבַּעַה עָשָׂר׃ וְכָל־עָרָל לֹא־יֹאכֵל בּוֹ. לְהַבִּיא אֶת
שְׁמִתּוֹ אַחֲרֵי מַחֲמַת מִלְּחָה, שְׁאִינוּ מוּמָר לְעֶרְלוּת,
וְאִינוּ נִלְמָד מִ"בֶּן נָכָר לֹא יֹאכֵל בּוֹ"׃ (מט) תוֹרָה
אַחַת וְגוֹ׃ לְהַשׁוּוֹת גֵּר לְאַזְרַח אִם לְשַׁאֵר מִצְוֹת
שְׁבִיתוֹרָה (מכילתא): תוֹרָה נ (ב) פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם.
שְׁפַתָּח אֶת הָרֶחֶם תַּחֲלֶה, כְּמוֹ (משלי יז) "פֹּטֶר מִים
רִאשִׁית מְדוּן", וְכֵן (תהלים כב) "יִפְטִירוּ בְּשִׁפְהָ",
יִפְתָּחוּ שְׁפָתֵים׃ לִי הוּא. לְעַצְמִי קִנִּיתִים עַל יְדִי
שֶׁהִכֵּיתִי בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם׃ (ג) זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה.
לְמַד שְׁמִזְכִּירִין יֵצִיאֵת מִצְרַיִם בְּכָל יוֹם׃
(ד) בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב. וְכִי לֹא הִינְנוּ יוֹדְעִין בְּאַיְתָּהּ
חֲדָשׁ יֵצְאוּ? אֵלָּא כֹּף אָמַר לָהֶם׃ רְאוּ חֶסֶד
שְׁגַמְלָכֶם שֶׁהוֹצִיא אֶתְכֶם בְּחֹדֶשׁ שֶׁהוּא כֶּשֶׁר לְצֹאֵת,
לֹא חֶמֶה וְלֹא צָנָה וְלֹא גִשְׁמִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר׃

לך ארעא עבדא חלב ודבש
ותפלה ית פלחנא הדא בירחא
הדין: ו שבועא יומין תיכול
פטירא וכיומא שביעאה חגא
קדם יי: ז פטיר יתאכל ית
שבועת יומין ולא יתחזי לך חמיצ
ולא יתחזי לך חמיר בכל
תחומך: ח ותחזי לבנה ביומא
ההוא למימר בדיל דין עבד יי לי
במפקי ממצרים: ט ויהי לך
לאת על ידך ולדכרנא בין עיניך
בדיל תהי אורייתא דיי בפומך
ארי בידא תקיפא אפקך יי
ממצרים: י ותטר ית קימא הדא
לזמנה מזמן לזמן: יא ויהי ארי
יעלך יי לארעא דכנענאי קמא
די קיים לך ולאברהם ויתננה
לך: יב ותעבר כל פתח ולדא
קדם יי וכל פתח ולד בעירא די

יבאך יהוה אל-ארץ הכנעני כאשר נשבע לך ולאבתיך ונתנה
לך כס"י: יב והעברת כל-פטר-רחם ליהוה וכל-פטר | שגר בהמה אשר

רש"י

(ז): (י) מימים ימימה. משנה לשנה (מנחות לו):
(יא) והיה פי יבאך. יש מרבתינו שלמדו מכאן
שלא קדשו בכורות הנולדים במדבר. והאומר
שקדשו, מפרש ביאה זו לומר: אם תקימוהו
במדבר, תזכו להכנס לארץ ותקימוהו שם
(מכילתא): נשבע לך. והיכן נשבע לך? (לעיל ו)
"והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי וגו'":
ונתנה לך. (מכילתא) תהא בעיניך פאלו נתנה לך
בו ביום, ואל תהי בעיניך פירשת אבות:
(יב) והעברת. אין והעברת אלא לשון הפרשה,
וכן הוא אומר: "והעברתם את נחלתו לבתו":
שגר בהמה. גפל ששגרתו אמו ושלחתו בלא עתו,
ולמדך הפתוב שהוא קדוש בבכורה לפטר את
הבא אחריו, ואף שאינו גפל, קרוי שגר, כמו שגר

(יב) "והיה פי יאמרו אליכם בניכם מה העבדה
הזאת לכם", בבן רשע הפתוב מדבר, שהוציא את
עצמו מן הכלל. וכאן: "והגדת לבנה", בבן שאינו
יודע לשאל, והפתוב מלמדך שתפתח לו אתה
בדברי אגדה המושכין את הלב: תורה ו
(ח) בעבור זה. בעבור שאקיים מצוותיו, כגון:
פסח, מצה ומרור הללו: עשה ה' לי. רמז תשובה
לבן רשע לומר: "עשה ה' לי" ולא לך, שאלו היית
שם, לא היית פדאי להגאל (מכילתא): (ט) והיה
לך לאות. יציאת מצרים תהיה לך לאות: על-ידך
ולזכרון בין עיניך. רוצה לומר שתכתב פרשיות
הללו ותקשרם בראש ובזרוע: על ידך. על יד
שמאל. לפיכך, ידכה מלא בפרשה שניה (לקמן
פסוק טז), לדרש בה יד שהיא בכה (מכילתא. מנחות

יְהִי לָךְ דְּכָרִין תַּקְדֵּשׁ קָדָם יי:
 יג וְכָל פֶּתַח (בּוֹכְרָא) דְּחִמְרָא
 תַּפְרוֹק בְּאַמְרָא וְאִם לֹא תַפְרוֹק
 וְתִנְקֶפּהּ וְכָל בּוֹכְרָא דְאַנְשָׁא
 בְּבִנְיָה תַפְרוֹק: יד וְיְהִי אָרִי
 יִשְׁאַלְנָה בְּנָה מִחֵר לְמִימַר מָא דָּא
 וְתִימַר לָהּ בְּתַקּוּף יֵדָא אֶפְקָנָא יי
 מִמְצָרִים מִבֵּית עֲבָדוּתָא:
 טו וְהָיָה אָרִי אֶקְשִׁי פְרָעָה
 לְשַׁלְחָתָנָא וְקִטְל יי כָּל בּוֹכְרָא
 בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מִבּוֹכְרָא דְאַנְשָׁא
 וְעַד בּוֹכְרָא דְבַעֲרָא עַל כֵּן אָנָּא
 דְּבַח קָדָם יי כָּל פֶּתַח וְלֵדָא דְכָרִין
 וְכָל בּוֹכְרָא דְבָנִי אֶפְרוֹק: טז וְיְהִי
 לְאֵת עַל יָדָךְ וְלִתְפִלִּין בֵּין עֵינֶיךָ
 אָרִי בְּתַקּוּף יֵדָא אֶפְקָנָא יי
 מִמְצָרִים: ס ס ס

יְהִי לָךְ הַזְכָּרִים לַיהוָה כִּסְיִי: יג וְכָל־פֶּטֶר חִמּוֹר
 תִּפְתָּח בְּשֵׁהּ וְאִם־לֹא תִפְתָּח וְעִרְפָּתוֹ וְכָל
 בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָה תִפְתָּח כִּסְיִי: מַפְסִיר יָד וְהָיָה
 כִּי־יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ מִחֵר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ
 אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית
 עֲבָדִים כִּסְיִי: טו וְיְהִי כִי־הִקְשָׁה פְרָעָה לְשַׁלְחָנוֹ
 וְיַהֲרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאַרְצָן מִצְרַיִם מִבְּכוֹר
 אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זִכַּח לַיהוָה
 כָּל־פֶּטֶר רָחֵם הַזְכָּרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אֶפְרָיִם:
 טז וְהָיָה לְאוֹת עַל־יָדְכָהּ וּלְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ
 כִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם כִּסְיִי: ססס

ק"ה פסוקים. ימנ"ה סימן.

רש"י

יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ מִחֵר. יֵשׁ מִחֵר שֶׁהוּא עֹכְשׁוֹ וְיֵשׁ
 מִחֵר שֶׁהוּא לְאַחַר זְמַן, כְּגוֹן זֶה וּכְגוֹן: (יְהוֹשֻׁעַ
 כב) "מִחֵר יֹאמְרוּ בְּנֵיכֶם לְבָנֵינוּ" דְּבָנִי גַּד וּבָנִי
 רְאוּבֵן: מַה זֹּאת. זֶה תִּינּוֹק טַפֵּשׁ שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ
 לְהַעֲמִיק שְׁאֵלָתוֹ וְסוֹתָם וְשׂוֹאֵל: "מַה זֹּאת".
 וּבְמִקּוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: (דְּבָרִים ו) "מַה הָעֵדוּת
 וְהַחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים וְגו'", הֵרִי זֹאת שְׁאֵלָת בֶּן
 חָכָם. דְּבָרָה תוֹרָה כְּגוֹד אֲרַבְעָה בָּנִים: תָּם, רָשָׁע,
 וְשֹׂאִינוֹ יוֹדֵעַ לְשֹׂאֵל, וְהַשְׂאֵל דְּרָךְ חֲכָמָה: תוֹרָה טו
 (טז) וּלְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. תְּפִלִּין, וְעַל שֵׁם
 שֶׁהֵם אֲרַבְעָה בָּתִּים קְרוּיִין טוֹטְפֹת, טַט בְּכַתְפֵּי
 שְׂתִימָם, פֶּת בְּאַפְרִיקֵי שְׂתִימָם. וּמִנְחָם חִבְרוּ עִם
 "וְהִטָּף אֶל דְּרוֹם", "אֶל תְּשִׁיבוֹ", לְשׁוֹן דְּבִיבּוֹר, כְּמוֹ
 "וּלְזָכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ", הָאִמּוּרָה בְּפֶרֶשׁהּ רֵאשׁוֹנָה,
 שֶׁהָרֹאֶה אוֹתָם קְשׁוּרִים בֵּין הָעֵינַיִם, יִזְכֹּר הַנֶּס
 וַיִּדְבֵּר בּוֹ: חִסְלַת פִּרְשַׁת בֵּא

אֶלְפִּיד, אָבֵל זֶה לֹא בָּא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַנֶּפֶל,
 שֶׁהֵרִי כְּבוֹר כְּתֹב: "כָּל פֶּטֶר רָחֵם". וְאִם תֹּאמַר:
 אֵיךְ בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה בְּמִשְׁמַע, בָּא וּפִרְשׁ
 בְּמִקּוֹם אַחֵר: "בְּבִקְרָךְ וּבְצִאנָךְ". לְשׁוֹן אַחֵר, יֵשׁ
 לְפָרֶשׁ: "וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רָחֵם", בְּבָכוֹר אָדָם
 הַכְּתוּב מְדַבֵּר: (יג) פֶּטֶר חִמּוֹר. וְלֹא פֶטֶר שְׂאֵר
 בְּהֵמָה טְמֵאָה, גִּזְרַת הַכְּתוּב הִיא, לְפִי שֶׁנִּמְשְׁלוּ
 בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם לְחַמּוּרִים. וְעוֹד, שְׂפִיעוּ אֶת יִשְׂרָאֵל
 בִּיצִיאָתָן מִמִּצְרַיִם [שְׂאִין לָךְ אַחֵר מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא
 נִטַּל הִרְבֵּה חַמּוּרִים] טְעוּנִים מִפְּסָפָם וּמִזֵּהָבָם שֶׁל
 מִצְרַיִם: תִּפְתָּח בְּשֵׁהּ. נוֹתֵן שֶׁהָיָה לְכַהֵן, וּפֶטֶר
 חִמּוֹר מִתֵּר בְּהִנָּאָה וְהָשָׂה חֲלִין בֵּיד כְּהֵן:
 וְעִרְפָּתוֹ. עוֹרְפוֹ בְּקוֹפִיץ מֵאַחֲרָיו וְהוֹרְגוֹ. הוּא
 הַפֶּסֶד מִמוֹנוֹ שֶׁל כְּהֵן, לְפִיכָךְ יִפְסִיד מִמוֹנוֹ
 (מְכִילְתָּא): וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָה תִפְתָּח. חִמֵּשׁ
 סְלָעִים, פְּדִינּוֹ קָצוֹב בְּמִקּוֹם אַחֵר: (יד) כִּי

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עֲצֵחִים הָיָה לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרַכֵּי־נֶעַם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אֲרֹךְ יָמִים בַּיּוֹמָהּ, בְּשִׂמְלָהּ עֶשֶׂר וְכָבוֹד. וְיִחַץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וְיִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיקִים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמֶּשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליוזר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת בא בירמיה פרק מו

מִן הַדִּבָּר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי־יִרְמְיָהוּ הַנְּבִיא לְבֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְהָפֹת אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם: בַּהֲגִידוֹ בְּמִצְרַיִם וְהַשְׁמִיעוֹ בְּמִגְדּוֹל וְהַשְׁמִיעוֹ בְּנֶף וּבַתְּחַפְּנָחַם אִמְרוֹ הַתִּיצֵב וְהִכֵּן לָךְ כִּי־אֲכַלֶּה חֶרֶב סָבִיבֶיךָ: גַּם מִדּוֹעַ נִסְחַף אֲבִירֶיךָ לֹא עֲמֹד כִּי יְהוָה הִדְפּוֹ: דַּהֲרַבָּה כּוֹשֵׁל גַּם־נָפַל אִישׁ אֶל־רַעְיוֹ וַיֹּאמְרוּ קוֹמָה | וְנִשְׁבָּה אֶל־עַמּוּנוֹ וְאֶל־אֶרֶץ מוֹלַדְתָּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה: הַקְּרָאוּ שֵׁם פְּרַעְיָה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם שְׂאוֹן הָעֵבֶר הַמוֹעֵד: וְחִירְאֲנִי נֹאם־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְתוּב בַּחֲרִים וּכְכַרְמֵל בַּיָּם יָבוֹא: זַפְּלִי גּוֹלָה עֲשֵׂי לָךְ יוֹשֶׁבֶת בַּת־מִצְרַיִם כִּי־נָתַן לְשִׁמָּה תְהִיָּה וְנִצַּתָּה מֵאִין יוֹשֵׁב: חַ עֲגִלָּה יִפְהַ־פִּיָּה מִצְרַיִם קָרָן מִצְפּוֹן בָּא בָּא: ט גַּם־שְׁכַרְיָה בְּקִרְבָּהּ כְּעִגְלִי מִרְפָּק כִּי־גַם־הִמָּה הִפּוֹ נָסוּ יַחֲדָיו לֹא עָמְדוּ כִּי יוֹם אִידָם בָּא עֲלֵיהֶם עַת פְּקַדְתָּם: י קוֹלָה כְּנַחֲשׁ יִלְךְ כִּי־בְחִיל יִלְכוּ וּבְקִרְדָּמוֹת בָּאוּ לָהּ כְּחֻטְבֵי עֵצִים: יא פָּרְתוּ יַעֲרָה נֹאם־יְהוָה כִּי לֹא יַחְקֹר כִּי רַבּוֹ מֵאַרְבֶּה וַאֲיִן לָהֶם מִסְפָּר: יב הִכְיֶשֶׁה בַּת־מִצְרַיִם נִתְּנָה בְיַד עַם־צָפוֹן: יג אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי פּוֹקֵד אֶל־אֲמוֹן מִנָּא וְעַל־פְּרַעְיָה וְעַל־מִצְרַיִם וְעַל־אֱלֹהֵיהָ וְעַל־מַלְכֶיהָ וְעַל פְּרַעְיָה וְעַל הַפְּטָחִים

בו: 10 וּנְתַתִּים בְּיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ-בָּבֶל וּבְיַד עַבְדָּיו וְאַחֲרֵי-כֵן תִּשְׁכַּן
 בְּיַמֵּי-קָדֶם נְאֻם-יְהוָה: 11 וְאַתָּה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַבְדֵי יַעֲקֹב וְאַל-תַּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשִׁיעַךָ
 מִרְחוֹק וְאֶת-זֶרְעֶךָ מֵאֶרֶץ שָׁבִים וְשָׁב יַעֲקֹב וְשָׁקֵט וְשָׁאֲנָן וְאִין מַחְרִיד: 12 אַתָּה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
 עַבְדֵי יַעֲקֹב נְאֻם-יְהוָה כִּי אֶתָּךְ אָנִי כִּי אֶעֱשֶׂה כָּל־הַגּוֹיִם | אֲשֶׁר הִדְחִיתִךָ שָׁמָּה
 וְאַתָּךְ לֹא-אֶעֱשֶׂה כָּל־הַיּוֹסֵרִיךָ לְמִשְׁפָּט וְנִקָּה לֹא אֲנַקֶּךָ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
 הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמַקְיֵם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֱמֶת
 וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ
 אַחֲרָיו לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל
 הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
 בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עַבְדְּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
 בְּמַהֲרָה יָבוֹא וְיַגִּיל לָבָנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד
 אַחֲרָיִם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּבֶה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
 בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתֶּךָ לָנוּ
 יי אֱלֹהֵינוּ לְקַדְּשָׁה וּלְמַנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפָּאֲרָת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ
 אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם
 וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לוח זמנים לשבוע פרשת בא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			אדמוה"ז		מג"א									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	6:35	6:36	8:40	8:39	9:12	9:12	10:05	10:05	17:05	17:11	17:31	17:36	16:50	17:46
חיפה (ח)	6:37	6:39	8:40	8:40	9:12	9:12	10:05	10:05	17:02	17:07	17:27	17:33	16:36	17:43
ירושלים (ח)	6:32	6:34	8:38	8:38	9:10	9:09	10:03	10:03	17:04	17:10	17:30	17:35	16:29	17:43
תל אביב (ח)	6:37	6:39	8:41	8:40	9:13	9:13	10:06	10:06	17:03	17:09	17:29	17:34	16:48	17:45
אוסטריה וינה (ח)	7:29	7:35	9:16	9:14	9:48	9:46	10:33	10:33	16:35	16:44	17:08	17:16	16:24	17:30
אוסטרליה מלבורן (ק)	6:19	6:13	9:17	9:22	9:49	9:54	11:03	11:06	20:47	20:44	21:15	21:12	20:26	21:25
אוקראינה אודסה (ח)	7:28	7:33	9:16	9:14	9:48	9:46	10:34	10:34	16:42	16:50	17:13	17:21	16:31	17:25
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	7:17	7:22	9:02	9:00	9:34	9:32	10:19	10:19	16:18	16:27	16:51	16:59	16:07	17:03
אוק. ז'יטומיר (ח)	7:49	7:55	9:31	9:29	10:03	10:01	10:47	10:47	16:36	16:45	17:10	17:19	16:26	17:23
אוקראינה קייב (ח)	7:41	7:47	9:24	9:22	9:56	9:54	10:40	10:39	16:29	16:38	17:03	17:12	16:19	17:16
אוקראינה דונייצק (ח)	7:03	7:09	8:50	8:48	9:22	9:20	10:07	10:07	16:09	16:18	16:42	16:50	15:59	16:54
איטליה מילאנו (ח)	7:50	7:55	9:40	9:39	10:12	10:11	10:59	10:59	17:12	17:20	17:43	17:50	17:01	18:04
אקוואדור קיטו (ח)	6:14	6:12	8:46	8:48	9:16	9:18	10:19	10:21	18:36	18:38	18:58	18:59	18:19	19:03
ארגנטינה ב. איירס (ח)	6:02	5:56	8:55	8:59	9:28	9:32	10:40	10:43	20:11	20:08	20:38	20:35	19:51	20:48
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	6:34	6:26	9:38	9:43	10:09	10:13	11:24	11:28	21:23	21:19	21:54	21:49	21:02	21:53
ארה"ב בולטימור (ח)	7:18	7:21	9:14	9:14	9:47	9:46	10:37	10:37	17:12	17:19	17:40	17:47	17:00	17:51
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ח)	7:10	7:13	9:06	9:05	9:38	9:37	10:27	10:27	16:59	17:06	17:28	17:35	16:47	17:46
ארה"ב ג'רסי (ח)	7:11	7:14	9:06	9:05	9:38	9:37	10:28	10:28	16:59	17:06	17:27	17:34	16:46	17:46
ארה"ב דטרויט (ח)	7:50	7:54	9:44	9:43	10:16	10:15	11:05	11:05	17:32	17:39	18:01	18:08	17:20	18:20
ארה"ב היוסטן (ח)	7:12	7:14	9:19	9:19	9:51	9:51	10:44	10:45	17:49	17:54	18:14	18:19	17:35	18:29
ארה"ב לוס אנג'לס (ח)	6:51	6:54	8:55	8:54	9:26	9:26	10:19	10:19	17:13	17:19	17:39	17:44	17:00	17:54
ארה"ב מיאמי (ח)	7:05	7:06	9:14	9:15	9:47	9:47	10:41	10:42	17:56	18:00	18:20	18:24	17:41	18:34
ארה"ב ניו הייבן (ח)	7:08	7:12	9:02	9:01	9:35	9:34	10:24	10:24	16:52	16:59	17:21	17:27	16:40	17:41
ארה"ב שיקאגו (ח)	7:06	7:10	9:02	9:01	9:33	9:32	10:22	10:22	16:52	16:59	17:21	17:28	16:40	17:39
בוליביה לא פאס (ח)	6:07	6:03	8:52	8:55	9:21	9:24	10:28	10:31	19:22	19:22	19:45	19:45	19:04	19:49
בלגיה אנטוורפן (ח)	8:30	8:36	10:10	10:08	10:42	10:40	11:26	11:25	17:09	17:19	17:44	17:53	16:59	18:11
בלגיה בריסל (ח)	8:27	8:33	10:09	10:07	10:41	10:39	11:25	11:24	17:12	17:22	17:47	17:56	17:02	18:12
בלרוס ליובאוויטש (ח)	8:05	8:05	9:32	9:29	10:03	10:01	10:44	10:43	16:08	16:19	16:46	16:57	15:59	17:01
ברזיל ס.פאולו (ח)	5:34	5:30	8:20	8:23	8:51	8:54	9:59	10:02	19:03	19:02	19:28	19:26	18:45	19:34
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	5:21	5:17	8:07	8:10	8:38	8:41	9:46	9:49	18:49	18:48	19:13	19:12	18:30	19:19
בריטניה לונדון (ח)	7:47	7:53	9:28	9:26	10:00	9:58	10:43	10:43	16:28	16:38	17:03	17:12	16:18	17:29
בריטניה מנצ'סטר (ח)	8:11	8:11	9:42	9:39	10:13	10:10	10:55	10:54	16:27	16:38	17:04	17:14	16:18	17:32
גרמניה ברלין (ח)	8:05	8:05	9:37	9:34	10:09	10:06	10:51	10:50	16:29	16:39	17:05	17:14	16:19	17:18
גרמניה פרנקפורט (ח)	8:12	8:12	9:51	9:48	10:22	10:20	11:06	11:06	16:59	17:08	17:33	17:42	16:49	17:46
הודו בומביי (ח)	7:12	7:13	9:26	9:27	9:59	9:59	10:55	10:56	18:25	18:29	18:48	18:52	18:10	18:56
הודו פונה (ח)	7:06	7:06	9:21	9:22	9:53	9:54	10:50	10:52	18:23	18:27	18:46	18:50	18:08	18:54
הונגריה בודפשט (ח)	7:17	7:22	9:04	9:02	9:36	9:35	10:22	10:22	16:25	16:34	16:58	17:06	16:15	17:10
טורקיה איסטנבול (ח)	7:20	7:23	9:14	9:14	9:47	9:46	10:36	10:36	17:05	17:12	17:34	17:41	16:53	17:45
יוון אתונה (ח)	7:33	7:36	9:31	9:31	10:04	10:03	10:54	10:54	17:34	17:41	18:02	18:08	17:22	18:12
מולדובה קישינב (ח)	7:43	7:38	9:24	9:23	9:57	9:55	10:43	10:42	16:47	16:55	17:19	17:27	16:36	17:31

מדינה ועיר	זריחה	סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
מדינה ועיר	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש
מקסיקו מ. סיטי (ח)	7:06	7:05	9:24	9:25	9:54	9:55	10:52	10:53	18:28	18:32	18:51	18:55	18:13
ניו זילנד קריסטצ'רץ' (ח)	5:07	5:15	8:18	8:23	8:51	8:56	10:07	10:11	20:11	20:06	20:43	20:38	19:48
נפאל קטמנדו (ח)	6:49	6:48	8:59	8:59	9:30	9:30	10:24	10:25	17:38	17:43	18:03	18:07	17:24
סינגפור סינגפור (ח)	7:10	7:12	9:38	9:40	10:10	10:12	11:12	11:14	19:19	19:21	19:41	19:43	19:02
פולין ורשא (ח)	7:32	7:25	9:06	9:03	9:37	9:35	10:20	10:19	16:00	16:11	16:36	16:46	15:51
פרו לימה (ח)	5:54	5:57	8:31	8:34	9:04	9:06	10:09	10:11	18:43	18:43	19:05	19:06	18:25
צרפת ליון (ח)	8:12	8:08	9:58	9:57	10:30	10:28	11:17	11:16	17:29	17:37	18:00	18:08	17:18
צרפת פריז (ח)	8:33	8:28	10:13	10:12	10:45	10:43	11:30	11:30	17:28	17:37	18:02	18:10	17:18
קולומביה בוגוטה (ח)	6:01	6:03	8:32	8:34	9:02	9:03	10:03	10:05	18:12	18:14	18:34	18:36	17:55
קנדה טורונטו (ח)	7:43	7:39	9:32	9:30	10:03	10:02	10:51	10:51	17:13	17:20	17:43	17:50	17:01
קנדה מונטריאול (ח)	7:26	7:21	9:11	9:10	9:43	9:42	10:30	10:30	16:43	16:51	17:14	17:22	16:32
קפריסין לרנקה (ח)	6:51	6:49	8:48	8:48	9:21	9:21	10:13	10:13	17:00	17:06	17:26	17:32	16:47
רוסיה מוסקבה (ח)	8:41	8:33	10:08	10:05	10:38	10:35	11:19	11:17	16:38	16:50	17:18	17:29	16:30
רוסיה רוסטוב נא-דונו (ח)	7:59	7:54	9:41	9:39	10:13	10:12	10:59	10:59	17:03	17:12	17:35	17:43	16:52
שווייץ ציריך (ח)	8:02	7:57	9:46	9:44	10:17	10:15	11:03	11:03	17:10	17:19	17:42	17:50	16:59
תאילנד בנגקוק (ח)	6:43	6:43	9:01	9:02	9:33	9:34	10:32	10:33	18:13	18:16	18:36	18:39	17:58

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

זמן תחילת קידוש לבנה מוצאי שבת קודש ח' שבט

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [= לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפח פלאיב ואורב ולסמים וחיות רעות בדרך ומפל'פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה) בת תמר**

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

חיש הפצת המעיינות - פקס: 9606761 3 (972)

ת.ד. 2 כפר חב"ד 60840 Israel - P.O.B 2 Kfar Chabad 60840

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il